B

MDK

szászkabányai Beszeł Günther Ákos

Balatonfüredi kikötőrészlet, olaj

" " látkép ablakból, "

Balatoni udvarrészlet, paszt.

N.Szal. 92. csop.kiáll. 194o. ápr.

magyar

Beszi István

ötvös

a XVIII. sz. elsőfelében

Enyeden

mála legeünkedett Ba-

logh József mármaros-

szigeti ötvös

Kapmagyarországtörök

14. 1.

bbra ~~nézve~~ fordult, kerek medaillonban. Göndör pa-
állaira omlanak, bajusza és szakalla lebe-
g és alól tobb zászlók, dárdak, lobogók, kötegek s
lés[illegible] képezi[illegible] diszt. Felirata a kereten

JULIUS COMES DE HOHENLOE"

meretei a vonalkeretnek

3/188

140/95 № 91.

Beszi István

ötvös

1732 előtt Nagyenyed

Balogh József nála legénykedett

~~1715 – 1720~~

Kap magyarorsz ötvösök. 15 l.

Czanka István, iskolaszolga

IX. 47.

M.D.K.

Beszkó Gabriella

"Virágok" c. rajzának repr.-ját hozza a lap.

Élet és [1]rodalom, Bp. 1969. január 4.
XIII. évf. 1. sz. 7. lap

MDK

Bessko Gabriella, grafikus

Rajz:

Repr.

Bessko Gabriella: Táj, emberekkel M. L.

Népszabadság, Bp. 1970. aug. 16.

Beszkó Gabriella, grafikus

Leányfej
repr.

Magyar Ifjúság, 1969. 11. 28. 9. l.

Benkó Gabriella, grafikus

Udvar. rajz
repr.

Magyar Hírlap, 1970. VII. 31. 14. o.

Boszniyák Mihály, kőműves M.D.K.

1845-ben szerepel az egri városi adóösszeírások-ban.

Heves megye müemlékei I. irta Voit Pál,
Magyarország müemlékei topográfiája VII. köt.
Szerk.: Dercsényi Dezső.
Bp. 1969. Akadémiai Kiadó, 313 old.

BESZNYÁK Mihály kőműves. Az egri városi adóösszeírásban 1845-ben szerepel.

A Hevesmegyei Topográfia adatgyüjtéséből. Voit.

Beszi G.
A fátyol, fehérmárvány

Árverési Csarnok aukció katalógus. 1933. október,3.sz.
41 l.

r a j z

dapesten. Apám közig

megvia

Beszpalecz János

fametsző

L.

Szendrey – Szentiványi

192. l.

Zárókimutatás, 193

	Forgalom	
	Tartozik	Követel
számla	164300 —	164300 —
"	56500 —	(17738 / 1773) —
"	90300 —	99600 —
"	4280 —	
"	128100 —	63500 —
"		120800 —
"	658 —	
"	1800 —	
"	20000 —	
	465938 —	465938 —

Beszpalecz János

fametsző

1891 –

Éminik 1930. 81. l.

ÁSOK

né

RGIT

Beszpalecz János, fametsző Budapesten. Az 1890-es évek elején Morelli tanár mellett az iparművészeti iskolán végezte tanulmányait.

Szerzők értesülése.

Beszprémy Alojzia

textilesnek a népmüvészet ifju mestere
cimet adományozták.

Magyar Hirlap 1974/225 6.

Benprémy Alojzia, „textiles"
[néprí iparmüvész]

A néprmüvészet ifjú mestere.

– : Kiállítások augusztus 20-a alkalmából

2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1974. aug. 15.

Beszprémy Alojzia, textilis

[népi iparművész:]

A népművészet ifjú mestere

↓

—: Kiváló népművelők kitüntetése

4

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. aug. 16.

Beszprémy József, iparmúvén

L. Kertész Istvánné

6

-: Gazdag kézimunka- kiállítás Nezőkövesden

Nepszabadság, Bp. 1980 aug. 10

megírva

Besztercei Balázs

Ötvös 1509.

l.:

Bereinyi. 36. l.

Zolyom vármegye VII. 228.

közigazg. kerület.

A bejelentő (hivatal vállalat, intézet stb.) neve (cége): .....

A felveendő választó					
neve	foglalkozása	lakása		születési éve	mióta lakik Budapesten?
		Budapesten (közig. kerület, utca és házszám)	vidéken (község neve, utca és házszám)		

n szabad bejelenteni!

Beszterczei Balázs

ötvös

1.

Bíró Erdmann

fi. l.

Bezserczei Balázs

ötvös

Csókstáblája a Kemzeti

Muzeumban

Erőd

Csekonics Erzsébet grófnő

Erdély kultúrkepe

Ap. c. n. 195. l.

1939.

1904. VII. 23.

Pozsony (közlétár) (550/1904.)

Zichy Jenő utázása

Beszterczei Bálázs
ötvös
1506
l
Hampkalauz
232. l.
és 45. t.

minden darabon rajta van. Gyártási jegyünket

Kérjük ezért a Nagytekintetű Címet, h
azt közölni, s a Tanító úrnők és urak figyelmét

Vállalatunkat a Nagytiszteletű urak s
tainkat felajánlva

DEBRE
ÉS A TISZÁN
KÖ

Gyártási jegy.

Városi nyomda, Deb

Beszterczei Balázs

ötvös
erekhyetartója
(regeben csóktablája)
az én megjegyzésem

1500-ból

M. Nemzeti Muzeum

Repr.

Horvkézmű

II. 608, 612. l.

A kéz alatt erekhyetartóinak, a szöveghen csóktáblának szva

Popovics Konstantin (1902, Karcag, gör. kel.), miskolci görög keleti magyar plébános a Hariseion-alapból 1000 pengő ösztöndíjat nyerve, július és augusztus havában folytatta Görögországban, elsősorban Athénben theológiai tanulmányait, amelyeknek célja elsősorban arra irányult, hogy a görög lythurgiai szertartásokat az eredeti forrásnál gyakorolva, ebbeli ismereteit kibővíthesse és elmélyíthesse. Emellett mint görögalapítású magyar egyházközség plébánosának szüksége volt arra is, hogy ilymódon személyes érintkezésbe lépve a görögországi papsággal, erősítse a magyar- és a görögországi görög keleti egyház közötti kapcsolatokat. E célból tisztelgő látogatást tett a konstantinápolyi patriarchánál is, akit székhelyén, Konstantinápolyban keresett fel.

Popovics Pál (1908, Karcag, gör. kel.), görög keleti hittanhallgató 2500 pengő ösztöndíjjal az athéni tudományegyetem hittudományi fakultásának II. évfolyamát végezte az elmult tanévben. Tanulmányaiban való elmélyedés és a görög egyház életének alaposabb megismerése céljából a nyári hónapokat is a görög fővárosban töltötte, úgyhogy megszakítás nélküli görögországi tartózkodás után kezdi meg a következő évfolyam hallgatását az új tanévben.

Dr. Rásonyi Nagy László (1899, Liptószentmiklós, róm. kath.), a Magyar Tudományos Akadémia alkönyvtárnoka 3000 P összegű

Beszterczei Balázs

ötvös 1500

l.

Kampis Antal:
Erdély iparművészeteről.
Bp. 1936. 14. l.
33. l.

III

798 (3900).

809 (37)

1909.

-én.

ordult~~an~~ látjuk a és megsebesült
leeső félben lévő Budának lo-
irálynak hivei segitségül jön-
ahökkent paripáján ül, gerelyé-
ra, a melyet két kutya is mar-
~~tvevők~~ közül ~~még~~ hatan lovon és
~~nnak~~ ábrázolvák. Az előbbiekből
llal czéloz, egy visszadül és
Ha ~~tartja,~~ hátranézve menekül; az
hajolt an ~~hogy~~ kopjáját vezi fel,
egy két ~~kézzel~~ ~~kézre fogott~~ buzo-
ig hat ~~[illegible]~~ rohan előre. A hát-
felhőzött égbolttal. Felzése alól

cm. — Lelt. vz. 3900.

er 19-iki 120201 sz. ~~leirattal~~ engedély szerint
~~zettetett 1909. november 8-án a~~
tatott 1909. deczember 7-én (2006 – 909).

345

Kařász Leó: Az aacheni m. kápolna ötvösmüven.

Arch. Ert. 1892. 203. l. 204. l. (Kappel)

Koszeghy L. Eet
mine

Besztercebanja mitem-
lékei. Hires gözikus pléba-
nia temploma régi várának
falain belül, mely szemes
közepkori részletet őrzött meg,
a sz. Borbála kapolnában.
Lőcsei Pál. Szarnyas oltará-
val, Arabba ~~Jodok~~ merter bronz
keresztelő ~~[illegible]~~ medem-
cénevel. A szikesegyház

Beszterczei Balázs

ötvös?

„Mint egyhaji reinekinn Beszterczei Balás mester 1500-ból való csoktáblája nevezetes."

irod

M. N. Muzeum 1902. 112. l

pótkötet

Nem tudom mi.
Az irodalomban
ilyen nevén
nem szerepel.

..... nevü munkás igazolta

.....

a müvezető aláirása.

lyezem:

.....

agy helyettesének
rása.

— Endrényi Imre, Szeged.

Beszterczei Balázs

ötvös

Csöktabla

irod
z

Pulmagyarch

II. Kötet

177. tabla 209. l.

GERGELY BÁLINT
dolgozószobája
TASS

Beszterczei Balázs

ötvös

L.

Szendrey - Szentivanyi

192. l.

Beszterczei Balazs

ötvös

1500

1 -

Varjú 1929

30 . 1 -

134		47	Hild Gottfried János:	
			Nádasdy Ferencz grof.....	rézm
135		22	Ismeretlen festő:	
			Szvetics Jakab.....	vászo
136		87	Mányoki Ádám után:	
			Benyovszky Moricz.....	vászo
137		25	Donát János:	
			Esterházy József gróf.....	vászo
138		107	Helm[illegible]:	
			Rhédey Lajos gróf.....	vászo
139		108	Volnhoffer János:	
			Majláth József gróf.....	vászo
140		67	Stunder János:	
			Kubinyi Péter	vászo
141		39	Volnhoffer János:	
			József nádor.....	vászo
142		69	Ismeretlen festő:	
			Bajzáth Jozsef.....	vászo
143		177	Hickel Jozsef:	
			Schwaertz János.....	vászo

Beszterczei ~~Tamás~~ Balázs

ötvös

Csoktáblája 1500.

(itt „erekhyetartónak"

mondva)

a Nemzeti Múzeumban

leírva, repr.

Pul Rad

II. 5–6 l.

Rubens: Brustbild eines Mannes in Rüstung.

P. P. Rubens: Brustbild eines Mannes in Rüstung. — 1865, 1866, 1867, 1869: XII. 49. *Rubens P. P.:* Vértezett férfi.

b) Az Orsz. Képtárban. 1871: XII. 49. *Rubens P. P.:* Vértezett férfiú. — 1873: XII. 49. *Schule P. P. Rubens:* Brustbild eines Mannes in Rüstung.

Beszterczei ~~Tamás~~ Balázs

ötvös 1500 körül

l.

Diviparmtört

103. l.

Magyarország, Bulgária, Görögország, Jugoszlávia, Németország és Szlovákia múzeumainak régészeti anyagát vizsgálta és változó tagsággal öt hónapot Bécsben töltött, ahol a római fibulákra és általában a római kereskedelemre vonatkozó irodalmi közléseket tanulmányozta. Ezen kutatások alapján írta meg sajtó alatt levő „A pannoniai fibulatypusok elterjedése és eredete" (Dissertationes Pannonicae. Ser. II. No. 19.), illetve „Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen in Pannonien" című munkáját, amelyben azt tanulmányozza, hogy miképp viszonylott Pannonia császárkori fibulaipara a környező területek kultúrájához.

Dr. Pátkai Imre (1916, Budapest, róm. kat.) bölcsészetdoktor, madártani intézeti tisztviselő Vönöczky Jakab főigazgató vezetésével folytatta kutatásait. Célja a Balaton nádasaiban fészkelő vadréce-fajok állománybecslése volt, valamint a legjobb fészkelőhelyek megállapítása védterületek jövőbeni kijelölésére. Első útján (1942. május) térképező módszerrel körüljárta a Balatont: Tihany—Almádi—Füzfő—Világos—Fonyód—Keszthely—Badacsony—Tihany útvonalon. A nádasok és egyéb alkalmas fészkelőhelyek bejárása közben gyüjtött

Erdélyi kiáll. 1931

Beszterczei Balázs

255. BESZTECEI BALÁZS CSÓKTÁBLÁJA. Ezüst, részben aranyozva. Monstrancia idomú. Hatszögű, három ágból álló talpán három címer és föliratos szalag. Almaidomú gombján gót levéldísz. Kerek ereklyetartója baldachin alatt Mária és két szent alakjával díszített. Hátlapja gyöngyházdombormű Szent György alakjával. M. 33·5 cm. Erdély, 1500.

Kusstafel des Blasius v. Beszterce. Silber, z. T. vergoldet. Monstranzenform. Am sechseckigen Fusse drei Wappen und Schriftband. Am runden Behälter unter Baldachin Maria und zwei Heilige. Rückwärts der hl. Georg in Perlmutterrelief. Siebenbürgen, 1500.

M. N. Múzeum.

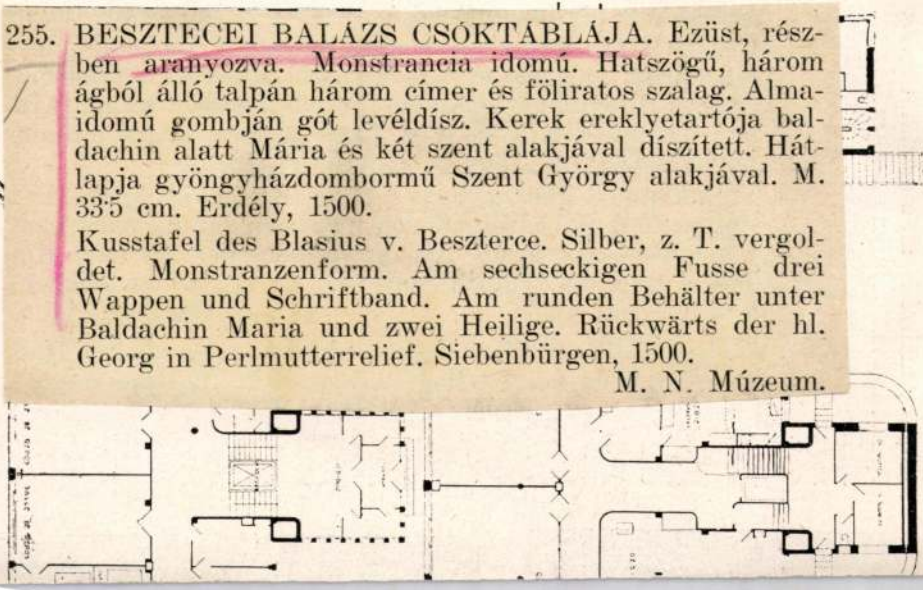

magas mellvéd alkalmaztatott. Az épület egész hosszában 2.05 m. magas ajtók vannak, amelyek e mellvéd mögé tolhatók.

A telep összes épületei vasbeton-vázas szerkezettel készültek. A kitöltő falak következő rétegekből állnak: 15 cm. tömörített vakolat, 2.5 cm. légtér, 5.5 cm. cement- vagy gipszfalazat, 5 cm. hővédőburkolat Heraklithból, vagy Cellotexből.

A sík mennyezetek bordás vasbeton-födémek, alsó felületükön a lemezeken 2.5 cm., a bordákon 2.5 cm. Heraklith-burkolattal.

A terraszok nedvesség elleni szigetelése rovátkolt betonfelületre fektetett kettős aszfaltrétegből áll, amelyre öntött betonburkolat került, kerámiai lapokból készült dilatációs hézagosztással. A tetővizek elvezetésére az építészek egész különleges elrendezést alkalmaztak. A fűtés függőleges vezetékei igen széles öntöttvas-csövekben nyúlnak a magasba és a közöttük megmaradó fűtött tér szolgál lefolyócsatornául. Az eredmény, hogy ezek a lefolyók szinte szívják a hóvizet és így a terraszok igen rövid időn belül teljesen tiszták lesznek.

A gyógypavillonok vasbeton-ívekre fektetett boltozatának rétegelése a következő: belül gipszvakolat 2.5 cm.

Beszterczei Balázs

ötvös

l.

Arch. Ért.

1897. 417. l.

423. l.

1509 ik évi

csiktáblája

469. BILLIKOM fedővel, három oroszlá
Német.

470. CUKORLÁDIKA, ezüst, négyszög

471. KARKÖTŐ, ezüstlánc, lecsüngő é

472. ASZTALDISZ, aranyozott ezüst,
felette hengeres száron kis tálka, a
M. 31 cm.

473. TALPAS TÁL, ezüst, négyzetes tal

474. TEATARTÓ, ezüst, részben arany
három királyok imádása. Német.

475. KENYÉRKOSÁR, ezüst, ovális, d

476. TRÉBELT PLAKETT, ezüst, a p
László báró. 1824. Szentpéteri mű

477. 8 darab modern plakett.

478. 6 darab modern plakett.

479. MELLTŰ, arany gyöngygyel.

480.

Kövér Béla: Királyföldi
mellboglárok. Arch.
Ért. 1897. 417. l. (Keppel)
423. l.

K

·emén domboru, közepén vésett, rokokó-stilusu diszités

·mboru, rokoko diszitéssel, két füllel. Bécs, XIX. sz.
ÉS KARPEREC, arany, smaragdokkal és rubinokkal.

füllel. Ovális testén empire diszités. Magyar, 1810. k.
·s, trébelt gyümölcsdiszitéssel. Német, XVII. sz.
·lt levél és makk-disz. XIX. sz. e. f.
lis kosáralak. Augsburg, XVIII. sz.
apire leveles és szőllős diszitéssel. Osztrák, 1816.
·békateknő tokban. Szerkezete angol, jelezve „*Geo Prior*

·barok diszitéssel és elefántcsont füllel. Bécs, 1850.
·al övezett számlappal, gyöngyös diszü, háromsoro

·dal és 10 kis brilliánssal. XIX. sz.
·ört baluszteres szárral. Belga, XIX. sz. e. f.
m gömbös lábon, trébelt diszitéssel és három mellképpel.

·jelenetekkel. Meissen, XVIII. sz.
Watteaualakokkal. Német, XVIII. sz.
Német, XVIII. sz. v.
jelvényeivel. Német, XVIII. sz.

Beszterce város

Vorarbeiten zu einer Monographie von Rösen
Herausgegeben von Universitätsprofessor Dr. Richard Huß

Heft 3

War Bistritz einst römisch?

Druck und Verlag von Gustav Zikeli, Bistritz
1929

War Bistritz einst römisch?

Die alte Geschichte unserer Vaterstadt ist noch in keiner Weise aufgeklärt; und doch wäre es schon längst Pflicht der Urgeschichtsforschung gewesen, auch in dieser Richtung einzusetzen, insbesondere da sich die Anzeichen immer mehr häufen, die sogar für prähistorische Ansiedlung sprechen. Vor nicht allzulanger Zeit wurde auf Stadtboden auch ein Skelettfund gemacht, dessen Datierung äußerst wichtig wäre.

Unsere Frage gilt dem Umstande, ob Bistritz einst römisch gewesen, d. h. ob Bistritz noch in den Bereich der einst römischen Provinz Dacien gefallen? Alle Nachrichten wie die unleugbaren Zeugnisse der römischen Itinerarien lassen uns da im Stich. Durch sie erfahren wir nur von dem starken römischen Castrum Arcobadara (— dava?), auf dem das heutige Burghalle(n) = Burichhâln teilweise steht. Der Friedhof von Burghalle läßt noch heute den viereckigen Umfang des Castrums erkennen, dessen Südseite der Einfahrtstraße in die Gemeinde parallel läuft und dessen Nordostecke mit Außenbefestigungen sich bis zu dem Kirchturm erstreckt zu haben scheint. Die westliche Häuserreihe ruht zum Teil noch auf römischen Grundmauern und in den dahinter befindlichen Gärten werden noch immer römische Grundmauern ausgegraben.

Dieser große Stützpunkt im Budaktale konnte natürlich nicht ohne die notwendigen Sicherungen nach allen Seiten hin bestehen. Und so findet sich tatsächlich im Osten von Klein-Bistritz an einer Berglehne nächst dem Weg noch das sichere Anzeichen einer Befestigung, die römisch gewesen sein muß. Die Römerstraße, die aus dem Szamoschtal herkommt und unter der Cetate (mit römischer rechteckiger Wall- und Turmbefestigung, die noch im Mittelalter als strategischer Stützpunkt benützt war) herumläuft und vor dem ebenfalls römischen Villak (Attelsdorf oder Zelt) in das Budaktal einbiegt und als sogenannter „Steinweg" Minarken durchschneidet, verbindet das alte Arcobadara mit Napoca, dem heutigen Klausenburg. Ein

anderer Straßenweg verbindet Arcobadara nach den südlichen Hauptpunkten der Römer hin.

Bei diesem Stand der Dinge wäre es merkwürdig, wenn die Römer das Bistritztal nicht besetzt hätten, insbesondere da sich eine Straßenabzweigung von Bethlen auch gegen Nassod hin verfolgen läßt und der Römerweg bei Tihuta, der ja in die Moldau hinüberführt und dort in die Konstantinopler Hauptverkehrsstraße einmündet, ein sicheres Zeugnis dafür ist, daß das Bistritztal von den Römern nicht allein ignoriert worden sein kann. Dies beweist weiters der Umstand, daß sich auf dem sog. Têplänk, (d. i. türk.-ung. „Bergwohnung") oberhalb Ungersdorf die deutlichen Trümmer eines römischen Wachtturmes zeigen, daß weiters die eigentümliche Beschaffenheit der Bistritzer „Burg" mit den Anzeichen einer abgetragenen Ringmauer, vor allem aber die noch heute erhaltenen Mauerreste eines römischen Wachtturmes mit Ringmauer auf der „Alten Burg" östlich Mettersdorf dafür sprechen, daß diese Befestigungen nur Sicherungen für eine größere Anlage im Bistritztale gewesen sein können, da sie wegen des zwischen Bistritz- und Budaktal sich hinziehenden Senndorfer Höhenzuges zu weit vorgeschobene Außenposten gewesen wären, die für Arcobadara illusorisch gewesen wären. Schließlich beweist auch die Jaader „Burg", wo sich noch ebenfalls mit Mühe eine quadratische Grundmauer eines Turmes feststellen läßt, daß auch dies nur eine Sicherung für Bistritz gewesen sein kann. Alle die Sagen, meist Riesensagen, die sich an diese Gemäuer knüpfen, haben ihre Berechtigung und finden ihre Erklärung darin, daß sie als mitgebrachtes Sagengut unserer einwandernden Vorfahren an alten römischen Verteidigungsanlagen haften blieben.

Fassen wir nun Bistritz selbst ins Auge! Da fällt uns der ungemein große rechteckige Marktplatz auf. Würde es sich da um Uranlage der deutschen Einwanderer handeln, so würden die vier Straßen sicher nicht so unregelmäßig aus den vier Ecken auslaufen wie das tatsächlich der Fall ist. Umgehen wir denselben und gucken in die Höfe der vier Häuserreihen hinein, so erkennen wir, daß dieselben alle — ausnahmslos — auf einem

Wall stehen, der sich viereckig um den Marktplatz herumlegt: eine alte Wallbefestigung! Das kann keine slavische Anlage gewesen sein, obwohl die Slavensiedlungen derartige aber quadratische Plätze im Mittelpunkte aufzuweisen. Das alte slavische Bistritz (wie der Name sagt: „der schnelle Fluß") ist also sicher nicht um den Marktplatz herum zu suchen. Wir müssen da unsere Blicke nach dem Stadtteil hinlenken, der die Reußgasse enthält.[1]) Dazu gehört der „Kleine Ring" mit seinen aus den vier Ecken auslaufenden Gassen, der in seiner quadratischen Anlage durchaus den Eindruck slavischer Anlage macht. Auch die Bezeichnung „Kleiner Ring", dem kein „Großer Ring" gegenübersteht, entspricht der slavischen Bezeichnung „rynek", die nur über ihre slavische Umwertung des deutschen „Ring" Anwendung auf einen quadratischen Platz finden konnte. Das alte Bistritz der slavischen Reußen (vgl. auch das slav. Szeretfalva = Mitteldorf, genannt Reußdorf) ist also um den Kleinen Ring herum und nach der Reußgasse hin zu suchen. Die dazukommenden Ungarn aber siedelten sich längs der vom Marktplatz aus gegen Budak zu führenden Straße in der Ungargasse an. Die Ungarn formten aus dem slavischen Namen Bistritz lautgerecht Besztercze.

Die alte (römische) Befestigungsanlage des Marktplatzes aber blieb bis zur deutschen Einwanderung unbewohnt. Erst die deutschen Einwanderer hatten Sinn für die Ausnützung alter Siedlungs- und Befestigungsanlagen. Sie ließen sich um den Marktplatz herum nieder, bauten auf den viereckigen Wall ihre Häuser und nannten die neue Siedlung nach ihrem aus der Urheimat mitgebrachten Schutzheiligen Dionysius: Niesen, deutsch Nösen. Echte Luxemburger waren es, die ihre neue Ansiedlung ihrem luxemburgischen Schutzheiligen Dionysius weihten. Die Kirche aber, die sie auf dem Marktplatz erbauten, weihten sie ihrem ebenfalls luxemburgischen Kirchenheiligen: Nikolaus.

---

[1]) An eine Deutung der Reußgasse als Lederergasse (nach Kisch mhd. riuze = Lederer) ist nicht zu denken. Das Lederergäßchen liegt südwestlich vom Kleinen Ring.

Auffallen mag es hier, daß die Längsachse der Kirche nach Ost-Nord-Ost zeigt und nicht den vier Seiten des Marktplatzes angepaßt wurde, wenn sie schon nicht direkt nach Osten gerichtet wurde.[1]) Das ist auch bei dem ältesten Teil der Kirche (Südecke) der Fall. Sieht man sich den Lageplan an, so erkennt man, daß der Weg, der aus der heutigen Spitalgasse in die Holzgasse ging, den Marktplatz aus der Westsüdwestecke zur Ostnordostecke durchschnitt, sich an den ältesten Teil der Kirche (Südostecke) anlegte. Noch heute macht der Weg in der Nordecke eine Krümmung um die Kirche herum. Ob dieser älteste Kirchenteil auf alten Grundmauern ruht, die ausgenutzt wurden, müßte erst untersucht werden.

Vom Marktplatz aus aber schob sich das alte Riesen zwischen die Slaven- und Ungarnsiedlung hinein nach der Richtung der Klostergasse zu, wo das Monasterium nigrum der Dominikaner entstand. Der Name Riesen der deutschen Einwanderer aber hat sich niemals offiziell durchzusetzen vermocht und trat zurück gegenüber dem Namen der slavischen Uransiedlung, als diese wie auch die Ungarnansiedlung mit Riesen zur Stadt Bistritz zusammenwuchsen.

Es ist gar keine Frage, daß unsere Vorfahren sich den günstigsten Teil einer Uransiedlung, die wir nur als römisch anzusprechen vermögen, zu Nutze gemacht haben. Solches ist immer der Zug höher kultivierter Völker, während niedriger kultivierte Völker die Trümmer liegen lassen und ihre Hütten neben dem Trümmerfelde aufführen.

Merkwürdig ist es allerdings, daß bisher keine römischen Funde auf Bistritzer Boden festgestellt worden sind und man aus diesem Grunde die Anwesenheit der Römer in Bistritz auch immer geleugnet hat.

Zu dem am Anfang Gesagten dürften aber doch einige kaum trüglichen Merkmale hinzugefügt werden können.

---

[1]) Orientierung nach dem Aufgang der Sonne am Nikolaustage (6. Dez.) stimmt auch nicht, da die Sonne um die Zeit über dem Schieferberg aufgeht.

Ist unsere Annahme richtig, daß der Marktplatz ein römisches Castrum war, so ist es begreiflich, daß schon in römischer Zeit auf der Südostseite, also Schieferbergseite eine Ansiedlung sich an das Castrum anlegte, denn die feindliche Seite war die der Burg zugekehrte. Dort wurde bei dem Bau des Krauß-Mieß'schen Hauses Ecke Klostergasse—Badergasse in ungefähr Metertiefe römische Ziegelpflasterung bloßgelegt, die noch heute unversehrt sich dort befindet. Andererseits werden sich die älteren Leute noch gut der sogenannten „Kreuzallee" auf der Promenade erinnern können, die sich vor dem heutigen Gewerbeverein befand und deren kreisrunder Wall von Linden und anderen Bäumen bestanden war. Derselbe hatte einen von einer Brücke überspannten Grabenabfluß, denn er war in früheren Zeiten als Fischteich benützt worden und somit in die städtische Bewässerungsanlage eingeschlossen. Dieser runde Wall ist vor etwa 35 Jahren abgetragen worden. Er war in der letzten Zeit ein beliebter Spielplatz der Jugend und an den Tagen des wöchentlichen Promenadekonzertes der Ort, wo die Militärmusik des Bistritzer Hausregimentes spielte. Ein aufmerksames Auge konnte leicht erkennen, daß es sich hier keineswegs um eine ursprüngliche Fischteichanlage handeln kann, sondern daß hier nur eine alte Wallanlage zur Fischzucht ausgenützt worden war.

Wer die Anlage größerer römischer Militärstationen auch in Siebenbürgen, oder etwa die von Aquincum (Altofen) kennt, wird sofort daraus schließen müssen, daß es sich hier um eine römische Zirkusanlage gehandelt haben dürfte. Dieselbe stimmt vollständig auch in der Entfernung zu der Marktplatz-Castrumanlage. Das heutige Lederergäßchen, das von der Mitte der Ost-Süd-Ostseite des Marktplatzes ausgeht und in die Badergasse mündet, zeigt deutlich die schnurgerade Richtung von einer porta decumana dextra nach dem Zirkus hin an. Daß die Fortsetzung des Gäßchens bis auf die Promenade heute nicht mehr besteht, hängt mit der Geschichte der Stadt und ihrer Befestigung im Mittelalter zusammen: Der Hauptverkehr vollzog sich hier eben über den Kleinen Ring und durch die

Alleegasse — durch die Stadtmauer hinaus, usw.

Ein letztes Zeugnis für die römische Vergangenheit unserer Vaterstadt könnte noch der Fund einer Goldmünze, die bei dem Bau des Reschner'schen Hauses in der Oberen Vorstadt gemacht wurde, sein. Da aber diese Münze leider in Verlust geraten, sind alle Erwägungen, die man daran knüpfen möchte, illusorisch.

Jedenfalls ist es aber nicht unmöglich, daß ein glücklicher Zufall uns noch einmal einen solchen Fund in die Hände spielt, der endgiltig über diese Frage entscheidet.[1])

Wenn von Bistritz nirgend ein römischer Name überliefert ist, so ist das keinesfalls ein in die Wagschale fallender Umstand. An eine Fortsetzung des Römertums im siebenbürgischen Rumänentum ist überhaupt in keiner Weise wissenschaftlich zu glauben, sonst müßte auch nur ein einziger römischer Ortsname sich in ihrem Munde bis heute erhalten haben. Dagegen sind aber alle römischen Ortsnamen geschwunden: so Napoca = Klausenburg, Apulum = Karlsburg, Marcodava = Schäßburg usw. usw. Als die römischen Legionen aus Dacien zurückgezogen wurden und damit Dacien als römische Provinz aufgegeben wurde, hörte da auch alles römische Leben auf und wurde von anderen Völkern abgelöst, die nicht im stande waren, die römische Kultur in irgend einer Weise fortzusetzen. Neue und zunächst geringere Kulturperioden zogen herauf, die zerstörten und vom Erdboden verwischten, was Römerhände geschaffen. Und so muß es gar nichts Merkwürdiges sein, wenn auf dem Boden eines einst starken römischen Castrums ein sächsisches Nieſen erwachsen ist, dessen offizieller Name Bistritz von einer armseligen slavischen Bevölkerung, die sich neben jener Uransiedlung niedergelassen, herrührt.

R.

---

[1]) Barbarische Münzfunde geben nach dieser Richtung hin leider keinen Aufschluß. Für Bistritz gibt es deren 2, für den Bistritz-Nassoder-Komitat 13, (für Tatsch allein davon 7, für Borgo 2.) Dieselben sind verzeichnet in Gróf Dessewffy Barbár pénzei, sowie bei Forrer und De la Tour.

Bisher erschienen:

Heft 1: Die Schicksalsjahre 1599—1603

Heft 2: Topographie von Bistritz aus dem Jahre 1764

Besztercei Balázs

Suk Benedek erdélyi püspök egykori kelyhe. Az ú. n. »Suky-kehely« XV. század közepe

A sodronyzománcos magyar kelyhek legszebb példánya

Esztergomi főszékesegyház kincstárából

Bertalan templom hét filigránműves kelyhe kitünő bizonyítéka annak, hogy filigránműves emlékeink mustrái is milyen lendületesek s mennyire mentesek az egyhangúságtól.

A sodronyzománc és a filigrán technikája mellett ötvöseink gazdag változatban készítettek más készítési eljárásokkal munkált műveket is. Ezek sorában legnevezetesebbek a vésett és a lombdíszítésű emlékek. Ez utóbbi díszítési mód a XV. század vége felé lép fel s technikájának lényege az, hogy fémlemezekből bizonyos realizmussal kivágott díszítményeket alkalmaznak az ötvösművek egyes részein. Ezeken tehát a sodronyzománc és a filigrán vonalszerűségével szemben a festőiség érvényesül.

Lombdíszítéssel dolgozó jeles mestereink közzé tartozik Beszterczei Balázs is, kinek 1509-ben készült csóktábláját a Nemzeti Múzeum őrzi. Művét kellő értelemmel és technikai átérzéssel tagozza. Mintázása gondos és oly fínomsággal véghezvitt, hogy e remek művével ötvösségünk klaszszikus mesterei sorába küzdötte fel magát.

Középkori ötvösségünk festői hatásokban bővelkedő csoportját teszik az úrmutatók is. Ezek szerepe a gótikus ízlés idejében elsőrendű, mert ezeken érvényesült a legpompásabban a csúcsíves stílus gazdag jellegzetessége. A kőszegi úrmutató még az archi-

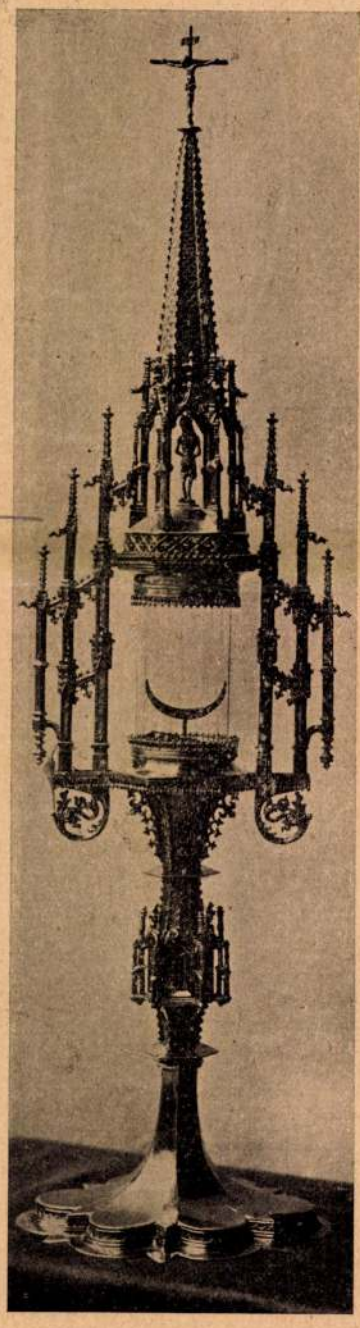

Úrmutató. Aranyozott ezüst. A sisak alatt Krisztus szobrocskája

tektorikus formákra fekteti a fősúlyt. Megjelenése emiatt józan és előkelő. A XV. sz. közepe óta azonban már egyéb elemek is jelentkeznek s ezek többnyire úgy egymásra halmozódnak, hogy a tárgy nehézkessé válik, a szerkezet meglazul s a harmónia megbomlik.

Az úrmutatókat főleg az teszi érdekessé, hogy ez egyike azon műfajoknak, amely a magyar gótika minden jellegzetességét, formavilágát, gazdagságát és pompáját híven visszatükrözteti.

A régi magyar ötvösség ragyogó aranykorának a reformáció terjedése és a törökök előnyomulása vet véget. Mecénás főpapjaink mind ritkábbá válnak, az ország elszegényedik, a török pedig megbénítja a magyar művészet fejlődését. Művészeink lassan elveszítik külföldi kapcsolataikat s lassan letévednek a nyugati nagy stíluságramlatok országútjáról. A magyar egyházi ötvösség hanyatlani kezd, formalizmusba süllyed, mert a nemzeti hagyománykorokon nőtt művészet az áldatlan viszonyok miatt elvész belőle.

Magyar, XV. század. Kőszegi röm. kath. plébániatemplom tulajdona

A Műgyűjtő 1930. 6-7. sz.

ség ezzel a művével a nemzetközi versenyben mint egyenrangú fél jelenik meg s olyan előkelő pozicióra tesz szert, amilyenre számos nép ötvösművészete soha feljutni nem tudott.

Ötvöseink egészséges művészi és technikai fejlődése révén a XV. sz. a régi magyar ötvösség legfényesebb százada. Zsigmond és Mátyás személyében két olyan mecénást kapott a magyar művészet, kiknek csodálatos műszeretete és pompakedvelése révén a régi magyar ötvösség nagy magasságokba lendült. És olyan alkotásokat hozott létre, melyekkel méltóan és tökéletes egyenrangúsággal áll a nyugati nagy népek művészetével egy sorba. Zsigmond és Mátyás műszeretetét és magasfokú műízlését az esztergomi főszékesegyház Corvin kálváriája tanusítja a legjobban. Ez a díszfeszület művészileg a legszebb s anyagilag is a legértékesebb ötvösemlékünk. A 72 cm magas mű színaranyból készült. 5 kg súlyú. Rengeteg igazgyöngy s számos drágakő díszíti. Felső, régebbi része sem maradt fenn egészében s ezért az eredeti talapzatot újabb, a reneszansz ízlésében készült rész pótolja. Ezt Mátyás készíttette s valószínű, hogy milánói ötvös műhelyéből származik. A Corvin-kálvária gótikus stílben készült felső része, amint azt Gerevich Tibor analitikai úton kiderítette, a Zsigmond korabeli gótikus magyar ötvösségnek a legpompásabb s legjellegzetesebb alkotása. Szobrocskáinak fájdalmas arckifejezése, mozdulata s a helyzetnek megfelelő komolyság csodálatos harmoniában való megnyilatkozása miatt a magyar ötvösségnek ezt a remekét minden kétkedés nélkül és a legteljesebb elismeréssel lehet beiktatni az egyetemes művészettörténet legjelesebb alkotásai sorába.

Középkori egyházi ötvösemlékeinknek a legbecsesebb sorozatát, a sodronyzománcos művek teszik. A magyar ötvösművészeti technika itt olyan speciális irányban és mértékben fejlődött ki, ahogy ezzel egy más nemzet művészetében sem találkozunk. Ez a zománcozási műfaj a magyar ötvösök kezén a virágzás oly magas fokára emelkedik, hogy a magyar sodronyzománcos kelyhek európai hírre tesznek szert, általános keresletnek örvendenek s a külföldön is utánozzák őket.

A sodronyzománc technikája olasz eredetű. Ámde a magyar ötvösök technikailag oly nagyarányúvá fejlesztették s újabb elemek beiktatásával annyira gazdagították, hogy azt egészen sajátos magyar díszítő elemként kell tekinteni.

Legkiválóbb ilynemű emlékünk az 1440-es években készült Suky-kehely. Ez a mű egyúttal csúcsíves kelyheink legszebb példánya is. Művészi koncepciójával, részeinek bámulatos összhangjával, a zománcszínek harmonikus egybeolvadásával s az öntő és cizelláló művészet mesteri kivitelével egyaránt válik azzá. A régi magyar ötvösségnek ragyogó pillanatában keletkezett, midőn ötvöseink a messzi nagy nyugati népek művészeivel tökéletes egyenrangúságban állottak. Művésze reápazarolta mindazt, ami csak a középkori ötvöseink repertoárjában benne volt. A sodronyzománcon és a vésési technikán kívül a figurális plasztikai dekoráció is jelentős szerephez jut rajta. Egy tökéletes remekmű tehát ez a kehely. Mesterét nem ismerjük. A kosár peremén levő vésett feliratból azonban arról értesülünk, hogy Suk Benedek erdélyi nemes donatiojából készült. Eredetileg a gyulafehérvári székesegyház tulajdonában volt, ma az esztergomi kincstárban őrzik.

Sodronyzománccal díszített középkori kelyheink száma túl van a százon, a magyar ötvösművészet tehát nemcsak egyes, szórványos remekművekkel foglalja el előkelő helyét a művészettörténelemben, hanem a bámulatos művészi szépséggel és technikai tökéllyel létrehozott művek egész sorozatával új fejezetet is nyit abban.

Gótikus ötvöseink a sodronyozó díszítést nem mindig alkalmazták zománccal együtt, hanem azt önmagában mint filigránt is felhasználták. Ezzel a díszítési eljárással készült emlékeink alkotják a régi magyar ötvösművészet második, európai viszonylatban is reprezentativ csoportját. A gyöngyösi Szent

A régi magyar egyházi ötvösség

Irta: *Mihalik Sándor*

Az ötvösség a legragyogóbb fénnyel löveli sugarait felénk a magyar multból. Ez a legnemzetibb művészetünk s egyúttal a legrégibb is, mert a honfoglaló őseink sírjaiban reánk maradt tárgyak túlnyomó részét az ötvösség körébe vágó emlékek teszik.

Régi ötvösségünk egykori nagysága azonban nem ezekben gyökerezik és nem is a honfoglalók művészetéből sarjadt, mert az új hazába érkezett őseinknek a kereszténységbe való belekapcsolódásával csakhamar feledésbe megy a keletről hozott művészet. A kereszténység felvétele ugyanis nemcsak lelki és kulturai, hanem művészeti orientáció is volt nyugat felé. Ettől kezdve a magyarság a nyugati művészetet mindenkor s minden időkön át csodálatos művészi akarással és teremtő erővel fejlesztette magában, egyénileg formálta s bravurral illesztette azt saját lelki világához. Középkori művészeink mindig frissen fogták fel a nagy külföldi stílusáramlatokat s azokat mindenkor nemcsak nemzetivé, hanem egyéníteni, új tipusokkal, formákkal és új szépséggel pedig gazdagítani is tudták.

Ezeket a stílusfejlődéseket és stílidomulásokat a régi magyar ötvösség fejlődésénél vizsgálhatjuk a legalaposabban. Ez az a művészeti ág, melyben minden európai gondolat megjelent. Ebben a művészetben élte ki magát az igazi magyar művészi erő és fantázia, úgyhogy ötvösségünk számos jeles alkotásának minőségében megközelíti a nyugati népek művészetét, sőt egyes korszakaiban túl is szárnyalja azokat.

A román stílus kora nálunk még csak a tanulás időszaka. Ötvösségünk ekkor még nem igen áll a saját lábán, még keresi a formakifejezéseket. Ez még csak a tapogatódzás időszaka, úgyhogy ezekben az időkben egy bizonyos minusz mutatkozik a nyugati népek művészetével szemben.

A francia kezdeményezésű gótika absztrakt formavilága s felfelé törő pátosza hatalmas energiával terjeszkedett a magyar ötvösök körében. Ezzel kapcsolatban az ötvösség szabadabb és kötetlenebb műfaja fejlődik ki. Ugyanekkor, Anjou királyaink révén az a szerencsés helyzet alakul ki, hogy a XIV. századbeli olasz művészet fellendülésének nagyszerű hullámai is korán csaphattak be hazánkba. Régi ötvösségünk ilykép a frissen bontakozó olasz törekvésekben is megkaphatta azt az egészséges kiindulópontot és azt az utat, melynek követésével azután meglelte önmagát és melyen megindulhatott sikerrel a nagy magasságok felé.

Az olasz hatást elsőkézből, közvetítés nélkül kaptuk. Ugyanakkor, midőn Itáliában a sienai ötvösök az olasz ötvösművészet egy ragyogó korszakát kezdik, megjelennek nálunk is a sienai mesterek s tanítóivá lesznek a magyar ötvösöknek. Ennek a friss művészeti áramlatnak köszönhető az, hogy a lapos relief-zománccal készült első magyarországi ötvösművek régebbiek, mint a francia-, vagy németországi e nemű emlékek. A XIV. sz-tól a magyar ötvösök már egyéni utakon járnak. Hamar és sikeresen gyökeresítik meg műhelyeikben külföldi társaik technikáit s példaadóikat sok esetben túl is szárnyalják.

Olasz, francia s helyenként, főleg a XIV. sz. vége felé jelentkező német hatások elegyedése készíti elő a gótikus magyar ötvösség stílusának teljes kiforrását. Jellemző és egyúttal már fokmérő is a magyarság kialakuló nemzeti művészetére, hogy a hazai ötvösség mindezen művészeti összeköttetéseket és befolyásokat uralni tudja és így fokozottabban képes egyéni jellegét kifejleszteni. Ennek legfényesebb példái a régi magyar hermák. A váradi székesegyház 1406 körül készült s ma a győri székesegyházban lévő Szent László hermája a gótikus magyar ötvösművészet határozottan kidomborodó speciális magyar karakterét mutatja. Magától adódó méltóság és fölmagasztosító mély etikai komolyság tükröződik a merev arcformákról. A gótikus magyar ötvös-

Beszterce

Beszterce *(Bistrița)*, besztercenaszódmegyei város, volt megyeszékhely, Tr. óta Romániához tartozik. (1930) 13.251 lak. Szász telepesek alapították a XII. sz.-ban. 1453-ban Hunyadi János B. örökös grófja lett; az egykori, ma már csak romokban látható várat ő építtette. 1848 dec. 31-én-és 1849 febr. 21-én Bem tábornok itt verte meg a császári csapatokat. A város gazdag műemlékekben; a városkép régies, több helyen megvannak még a városfalak maradványai is. A főtéren árkádos kereskedőházak (ú. n. lábasházak) közt áll a csúcsíves ev. templom; 1552-ben épült; három kapuját a luganói Petrus Italus alkotta; faragott stallumai a szász renaissance kimagasló emlékei; érdekesek a templomban elhelyezett keleti szőnyegek is. A volt minorita, most gör. kel. templom a XIII. sz.-ban épült. A város szélén számos gyár; közelében, a várhegyen (638 m) kilátótorony.

Beszterce, több erdélyi folyó. 1. *Aranyos B.*, az Ünőkő aljában ered, Moldvában torkol a Serethbe, hossza kb. 300 km. 2. *Kis B.*, a Putna mellékpatakja, Csík megyében. 3. A Nagy-Szamos baloldali mellékvize, a Kelemen-havasokban ered, hossza kb. 90 km.

Uj Idők Lex. IV. K. 893-l.

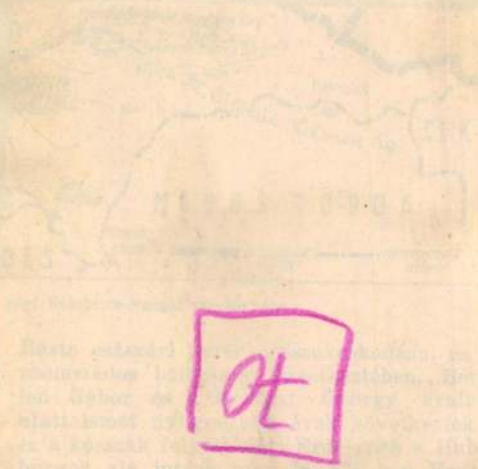

Beszterce

Református templom

Zádor-Rados

282.1.

Vasárnap

16

Joakim

Hétfő

17

Jácint hv.

Kedd

18

Ilona cs.

Szerda

19

Protestáns naptár

Augusztus

V	16	Ábrah.
H	17	Anaszt
K	18	Ilona
S	19	Huba
C	20	István
P	21	Sámu.
S	22	Menyh

Ó görög naptár

Augusztus

V	3	Fauszt.
H	4	Gyerm
K	5	Fábiu.
S	6	Úr sz.
C	7	Sz. Ist.
P	8	Emili.
S	9	Mátyás

Izraelita

Beszter község

l.

Csikvári Abaj

168 l.

~~Szentandrás h. n.~~ V. 105

Beszterce

XVI. szbeli ház a
Beutler utcabán
Cserna Károly rajza
Repr.
Om VII. 251 l.

Besztercei ötvösség

története

Anner Mihály foglal-
kozott vele legbehatóbban,
de 1914-ig nemzeta
meg. Roth Viktor a
Korrespondenzblatt-ban.
ezt sürgeti meg.
Emlitve

Századok 1914. 752. l.

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS DÉRI MÚZEUMA.

TELEFON: 11-98.

..... Dm. sz.

Levél

Besztercei ev. templom

(Besztercenaszód vm)

falképnyomok

l.

Gerecze falképek

491. h.

1840

József ?

117

Besztercei barátok templomá-
nak falképei

l.

Batthyáneum

I. képtábla.

91—92. l.

Kassa.

A kettős falakkal és bástyá
romkerekü malom tünik szemünkbe
nak, az előtérben pedig a patak
irata fölül:

CASCHAU

Rm., mér. a vk. 5.8

140-95

Beszterce: kehely

Gótikus

l.

Batthyaneum

II. k. 32. l.

37. l.

Az imént említett két föltétel tekintetbe vétele megkivántatik minden olyan tárgy méreténél, melynek gyakorlati rendeltetése van.

Nem lehet oly határozottan körülirni a harmadik föltételt, mely szerint minden diszítménynek összhatással kell birni. Az összhatás mint tudjuk akkor áll elő, ha a diszítmény úgy van összeállítva, hogy valamennyi része egyszerre, s együttvéve érvényesül és a művész által előre kiszámított mérvben azonnal áttekinthető. A harmadik föltétel ezt törekszik elérni. A diszítmény mérete ennélfogva álljon arányban a távolsággal, melyből azt nézni szokás: értve alatta a legkisebb távolságot, melyből tekintetre az egészet felöleljük. E távolságot közép távolságnak nevezzük azért, mert a látszög nyilása szabályozza, s mindenki önkéntelenül felkeresi. A rendes távolságon innen u. i. csak úgy veszszük észre a tárgy formáját, ha fejünket ide s tova fordítjuk, míg messzebb menve egyes részletek észrevétlenek maradnak.

Besztercei Templom

Gótikus kelyhe
1500 körül

Repr
Buday Erdély

71. ~~70~~ l =

1944

YETEMI NYOMDA

Besztercei rk. templom

Épült a XVI. szaradban
Gotikus
Az 1857-ik tüzvés után részben renoválták

Velics 1894
89. l.

2129. Friedrich

Sz: Heilbronnban 1751 decz
novemb

Herkules.

A jobbról trónoló Jup
Junó helyezkedett el és a k
Jobb kezében bunkót látu
kinek kinyujtott balkezében
kezet fog. A háttérben balr
látszik. Ez utóbbiak egyike
kezében.

Vászon, méretei 44 : 29·
István hagyománya 1893 augu
40 K. — Átvétetett 1902 jan
A hagyományt elfogadta az
(340–902).

III

Hay. 1902
Delhaes

Beszterczei ág. ev.

templom

gótikus

Kővári Erdélyem. 294, 295. l.

~~Adorján - testvérek, budapesti antiquarius~~

~~cég VIII. 130.~~

Beszterce műemlékei

1. Hunyadi János
háza
2. Piaci házsor
(lábasházak)

Kővári Erdépeml.

3/0. l.

~~Acchiardi~~ Achiardi ~~Acchiardi~~

Beszterce (Nösen, mákb Bistritz)

szász széki bekerített város

1206-ban kezdték alapítani bevándorolt szászok

Kőfallal 1465-ben kezdték körülvenni. Várfala 1856-ig ép volt, mikor bontani kezdték. 10 bástyája volt. Eredetileg 3, újabb időben 4 kapuja.

Kővári Erdélyeml.

105. l. - 124 - 127. l.

Szende Béla:

Térden alól, ül
a sziklára könyököl, hol i
ban, balját pedig keresztbe ve
bajusza és körszakálla vi
kérelői látszanak, csokor
~~van vagyon~~ kabátja és

Aquarell, mére

Lan

Beszterce.

ev. templom

Beszterce Naszód M.

Szónik helyszélli lása

9 db vázlat. M.O.B. 1910 1:20

Torony ertély 2 db " 1905.

1 db. Kammer Baumeister.
elvetett terv hószékhez 1907

Renaissance ház a főtéren.

1) Alapraj z. udvarfelőli nézet
és metszet Mager György } vásznon

2) Homlokzat. 1:100.

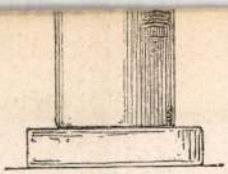

11.

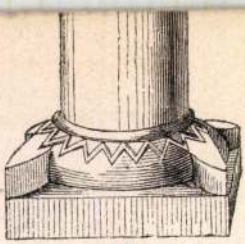

12.

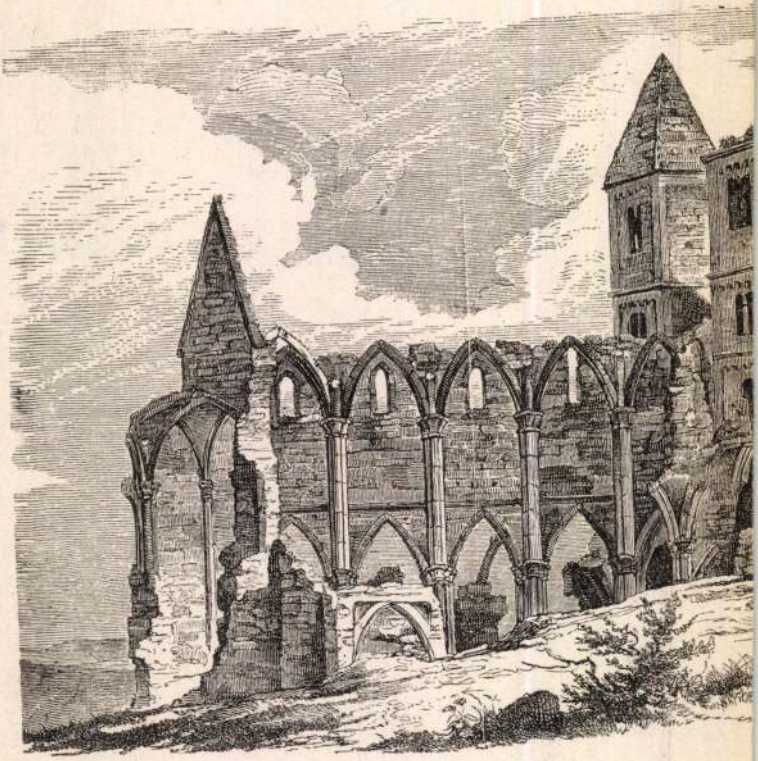

29.

35.

Beszterce műemlékei.

A gör. keleti (egykor dominikánus) templom kovai s részben késő gotikus stilben ~~ét~~ épült. A plébánia templom ugyanezek ~~ét~~ ezidőből, a XVII. században lengyel-renaissance stilusban ~~átalakítva~~ -ujjáépítve. Érdekesek a fotér renaissance lábasházai.

70	—	—	240	—	—	fára	29.—20.
71	—	—	241	—	—	fára	30.—23.
72	—	—	244	—	—	fára	25.5 55.
73	—	—	245	—	—	fára	65.—48.
74	—	—	247	—	—	fára	76.—56.
75	—	—	251	—	—	fára	31.5 28.
76	—	—	252	—	—	fára	42.5 34.
77	—	—	254	—	—	fára	36.—25.
78	—	—	255	—	—	fára	31.5 29.
79	—	—	257	—	—	fára	86.—63
80	—	—	256	—	—	fára	85.—62
81	—	—	259	—	—	váp.	87.—110
82	—	—	271	—	—	váp	38.—33
83	—	—	272	—	—	váp.	42.5 20
84	—	—	275	—	—	fára	67.5 47
85	—	—	287	—	—	fára	45.—32

Beszterczei ág. ev.

templom

Csorna Károly rajza

Repr.

Orsz. VII. 91. l.

Beszterce' ev. templom

Wortitsch, Theobald: Das evangelische Kirchengebäude in Bistritz

2°, 9K, 39L, Beszterce, 1885

Besztercei zenteltvis-

tartó

Revái XXI. 151. l.

BESZTERCE — BISTRITZ

~~1918=~~ BISTRIȚA.

Ötvösei már a XVI. században céhet alkottak, melynek szabályai az 1615., 1624., 1632. és 1652. évekből maradtak meg.[1] A céhnek itt látható XVII. századi pecsétjében[2] kehely fölött a mondatszalagon Beszterce neve a régi szász tájnyelvben használatos alakjában („Nösen") fordul elő.

1547 és 1552 között 8 ötvöse szerepel.[3] 1728-ban 4, 1754-ben 3, 1778-ban megint 4 mester volt a céhben.[4]

Az ötvösműveket a XVIII. századig csak mesterjegyekkel bélyegezték, a XIX. században már próbabélyeggel is, amely a városnak a XIV. században nyert címere nyomán az Anjouk címerének sisakdíszét: a koronából kinövő, patkót rágó strucmadarat ábrázolja.

Die Goldschmiede bilden schon im XVI. Jh. eine Zunft, deren Privilegien aus 1615, 1624, 1632 und 1652 erhalten geblieben sind.[1] Das aus dem XVII. Jh. bekannte, hier abgebildete Zunftsiegel[2] weist einen Kelch mit dem mundartlichen Stadtnamen („Nösen") in der Umschrift auf.

In den Jahren 1547—1552 werden 8 Goldschmiede erwähnt,[3] 1728 sind 4, 1754 : 3, 1778 : 4 Meister in der Zunft.[4]

Die Goldschmiedearbeiten wurden bis in das XVIII. Jh. nur mit Meisterzeichen, im XIX. Jh. auch mit Beschauzeichen versehen, das dem, im XIV. Jh. erlangten Stadtwappen nachgebildet die Helmzier des Anjou-Wappens aufweist: Strauss mit Hufeisen im Schnabel, aus einer Krone steigend.

[1] ~~Szádeczky Lajos: A czéhek története Magyarországon, ...~~ — [2] Múz. és könyvt. Ért. 1911, 288. (Gyárfás T.) — [3] Archiv des Vereins für Siebenbürg. Landeskunde, 1887, XXI. 79. (F. Kramer.) — [4] Városi levéltár — Stadtarchiv.

F. sz. *Lf. Nr.*	Próba *Beschau*	Kormeghatározás *Zeitbestimmung*	F. sz. *Lf. Nr.*	Próba *Beschau*	Kormeghatározás *Zeitbestimmung*
40		XIX. század 1. fele *1. Hälfte XIX. Jh.*	41		XIX. század közepe *Mitte XIX. Jh.*

F. sz. *Lf. Nr.*	Mesterjegy *Meisterzeichen*	Mester — tárgy — tulajdonos — irodalom *Meister — Gegenstand — Eigentümer — Literatur*
42	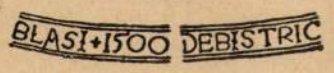	? Ötvösként nem ismeretes. — *Als Goldschmied nicht nachgewiesen.* Ereklyetartó, aranyozott, mellboglárlalakú felső része előlapján gót fülkékben szentek, hátlapján kagylófaragásban Szent György; ágakból font szárral; hatszögű talpán az elől közölt felirat, mely esetleg a készítő neve is lehet. — *Reliquienbehälter, verg., am oberen,*

Besztercei ötvös céh

Kőmagyar

BESZTERCE MŰEMLÉKEI. A város legrégibb temploma az egykori dominikánus, ma görög keleti templom, amelynek szentélye még a korai gótika stílusát mutatja, míg hajója a késő gótika korából való. Ugyanebben a korban épült az ev. plébániatemplom, Erdély legjelentékenyebb egyházi épületeinek egyike, amelyet a XVII. században, tűzvész után, helyreállítottak. Ekkor építette a krakói Petrus Kalus mester a templom érdekes főhomlokzatát, amely a lengyelországi renaissance-szal áll rokonságban. A templom gazdag berendezési tárgyai közül különösen kiválnak XVI. századi gazdag faragású szentélyszékei. A város világi építészetét jellemzik a főtéren húzódó lábasházak, amelyeknek, későbbi átalakítások ellenére is, renaissance árkádjaik fennmaradtak, sőt egy kisebb lakóház majdnem sértetlenül őrizte meg régi jellegét. *Roth.*

E. G. I. 108 l

1907.

báró.

és sima karimájú, de egyoldalú érem előlapján

balrafordultan van ábrázolva. Haja
drött, leberetvált álla körüli sza-
okorra kötött nyakkendő, kivágott
lejű zsinóros kabát. Felirata a ket-
l

Ó WESSELÉNYI MIKLÓS u és

~~pja sima.~~

élyitett véséssel, méretei 4:4 cm.--
Emil ajándéka 1907. április 30-án

225

1666.

Beszterce

XIX. század közepéről való képe.

Repr.-
Erdélyi Múzeum
1943. 477. l. mellett.

(V. M. Beszterce egy újabban feltederített városrésze.)

Olajfestmény a Rózsnyói Városi Múzeumban. Ismeretlen festőtől.

A képet gróf Andrássy Dénes ajándékozta a múzeumnak

y új állások szervezésével, illetve
, tegye lehetővé a hatálys

29.) Facciata di una casa di Beszterce, sec. XVI.

30.) Porta di una casa di Beszterce 1563.

Bezarce

1021

Beszerczki Béla festőművész

1978. III. 16. 18.33 D. Petőfi.

Hétvégi Panoráma.

- Kedves hallgatóink. Kapcsoljuk az V-ös studiót, ahonnan zenés ajánlómüsorunkat, a Hétvégi Panorámát közvetitjük. A szerkesztő Lőrincz Andrea, a müsorvezető Boros Attila.

1978. III. 16. 18.33 D. Petőfi.

Hétvégi Panoráma.

- Egy majdnem feledésbe merült festőművészről, illetve annak kiállitásáról tudósit Ránki Julia riportja, aki Székesfehérvárón járt.

- A székesfehérvári István király muzeumban a nagyközönség számára ismeretlen nevü festőművészt mutatnak be. Beszerczki Bélát, a szakmában is csak kevesen ismerik. Életmüvét pedig a közönség talán soha nem láthatta. Ezért arra kérem Kovalovszky Mártát, a székesfehérvári István király muzeum müvészettörténészét a kiállitás egyik rendezőjét, hogy mutassa be nekünk a festőt, akinek kiállitását tulajdonképpen több éves hagyományhoz kapcsolódva rendezték meg, hiszen nem először mutatnak be eddig nem látott, vagy csak nagyon kevéssé ismert alkotót, tehát Beszerczki Béláról kérem, hogy beszéljen.

- Valóban ugy van, hogy körülbelül 15 éve keressük a magyar müvészettörténet kutatásában azokat az ismeretlen pontokat, amelyeket fel kellene tárni, részben a szakma, részben a közönségnek, mert részben a szakmának, részben a közönségnek, megmutatni. A tavaly meghalt Beszerczki Béla festőművész élete, személyisége, és életmüve, nagyon különös sorsu életpályát rajzol ki előttünk, életrajzi adatairól majdnem hogy hárpm-négy adaton kivül semmit nem tudunk mondani, nem azért mert nem lehetne ezeket ma valahogyan megragadni, de tulajdonképpen nincs is értelmük, ezek mögött az adatok mögött egy nagyon visszahuzodó, nagyon természetesen rejtett életmódot élő festő van, aki csak a müveiben kivánt létezni. Mégis annyit el kell róla mondani, hogy 1905-ben született, polgári családból, először gyógyszerésznek szánták, de ő a festészet mellett döntött, 29-ben végezte el a képzőmüvészeti főiskolát. Barátai évfolyam társai olyan müvészek voltak, mint Korniss Dezső, Kepes György, Déri Kálmán, és Szabó Vladimir. EGy nagyon rövid ideig a 30-as évek elején Berlinben próbált szerencsét, Berlin ekkor egy nagyon fontos müvészeti központ s modern irányzatok központja volt, itt azonban nem találta meg a helyét, hazajött, és itthon élt. Az élet formája egy nagyon v isszahuzodó, nagyn csöndes meditativ élet-

forma volt, tulajdonképpen csak a festés érdekelte, annak ellenére, hogy anyagi okokból több évig dolgoznia kellett, részben mint rajztanár, részben különböző más hivatali és egyéb állásokban, lényegében csak az 50-es évek közepétől vált számára lehetővé, hogy rendszeresen csak a festészetnek szentelhesse az idejét. Hama a szemlélő belép ebbe a terembe azt fogja látni, hogy a képek profánul mondva egyb izo-ú nyos pöttyös stilusban festettek, egy tiszta francia impresszionistáknak -nak, -nak egy-két képére emlékeztető apró színes pontokból állnak összeaz ábrázolatok.

- Az az igazság, ha az ember elég messziről nézni, és elég sokáig, akkor föl is tudja fedezni mögötte azt a valóságot, ami ihlethette ezeket a pöttyös képket. Nem, szóval vagy csak nekem, én bele magyarázom, vagy pedig elég messzire kell csak menni, és akkor könnyn megérteni.

- Nem, ez valóban igy van. A képek egyébként, és ez rendezés közben derülhet ki igazán, nagyon kevéssé viselik el még egymás társaságát is, nagyon egy sima üres falfelületet kívánnak maguk körül, mert azok a finom kis szin pontok, amelyekből összeállnak, mint a szines sugaraknak a kis végződései lennének, visszafelé is, a néző felé is szinte szemkápráztatóan szórják vissza a fényt és a szint, de hogyha az ember elég távolságban áll tőlük akkor ezek a szines pontok, tehát éppen ugy, mint egy impresszionista képen, visszaállnak egy valóságos realitásnak sikjára, mindennapos világának a sikjára. Ha egyszerübben akarnám megfogalmazni, hogy milyenek ezek a képek, akkor mondjuk gondolhatunk legtöbbje táj, gondolhatunk olyan tájakra amelyeket egy egy esőverte ablakon keresztül egy kicsit ködön nedves homályos, és a nedvesség által elmosodott párászinfoltok mögött pillantunk meg. Talán Debussyre lehetne utalni, mint egy ilyen ilyen picsit impresszionisztikus előkép, ahogyan ott a hangok egymást áthatják, egymáson keresztül gomolyognak, abban is van néha egy ilyen kicsit párás derengés. jellegü dolog, hát ez Beszerczki képein legtöbbjére valóban megtalálható. /zene/

BESZKÓ GABRIELLA

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

ÉLET ÉS IRODALOM

1969 JAN 4

1021

Beszkó Gabriella: Virágok

DEIM PÁLNÁL

MŰTEREM

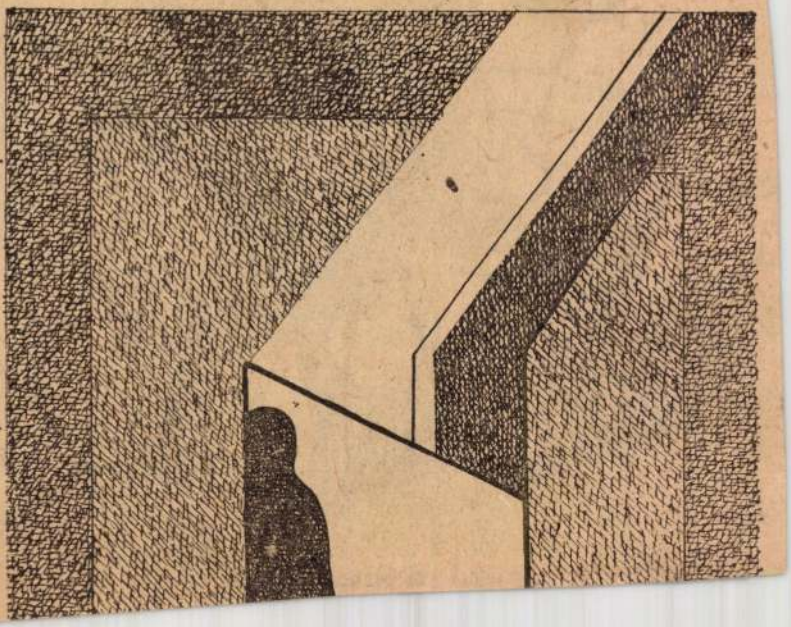

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 130-068, 337-748, 340-726
MAGYAR IFJÚSÁG
JUL 31

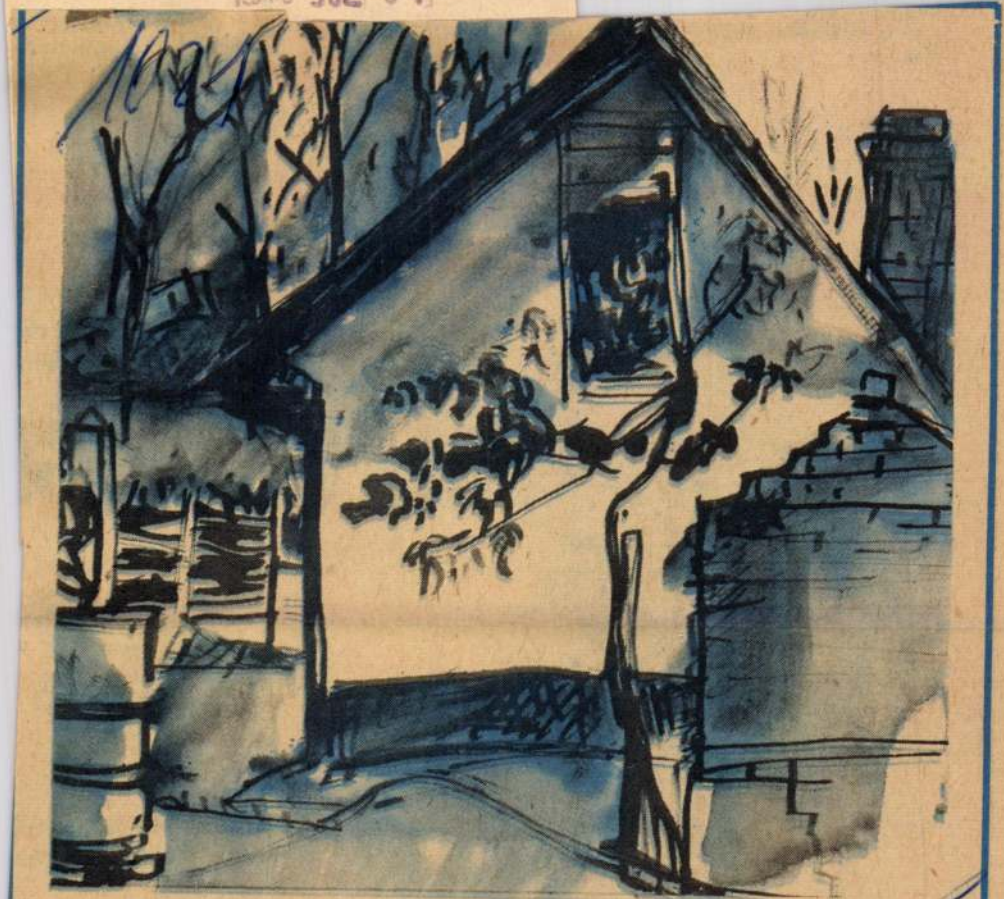

UDVAR BESZKÓ GABRIELLA RAJZA

Beszkó Gabriella

konnyedekke, kep...
Aki túljutott rajta — annak
van.

Jó szóra

Verne regénye színes, szélesvászn
angol–francia film

DÉL CSILLAG

Haj
az el
gyémántok u

Korhatár nél
megtekinth

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRMONDÓ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

NÉPSZABADSÁG
Budapest

1970 AUG 16

BESSKÓ GABRIELLA: TÁJ, EMBEREKKEL

1021

Vas. Ujs. 1867.

Beszterczе.

(Erdélyben.)

Erdély északi vidékén a borgói havasok közelében, a Sajó völgyétől jobbra terül egy kis völgyes vidék, melyet, északról délre folyván, a kristály hullámu Besztercze vize mos. E vidéknek mintegy közepén fekszik *Besztercze városa*. Besztercze körül fekszik Sófalva, Jád, esenyő, Vallendorf s még több csinos szász és magyar helység. Az egész vidék meglepően szép, regényes, s bár kissé hosszu telük van, mégis nemcsak, hogy Besztercze város határán is szőlőt mivelnek, hanem a tőszomszédjában levő Besenyőben kitünő jeles asztali bor terem. A völgy terén gazdag kukoricza-vetések közt halad a pompás országut Szered falvától a város felé, balra szőlőkkel beültetett hegyek, azon fölül bokros erdők látszanak, jobbra távoli falvak kertjei, házikói és csillogó tornyocskái; előttünk a borgó-prundi havasok kéklenek a távolban, mig aztán Besenyőt is áthaladva, előnkbe tünik a tér közepén álló vén város, kormos falaival, cserepes bástyáival s felhőket verő magas tornyával.

Vásárról hazatérő oláhok.

A várost, mint ez a szászoknál még majdnem mindenütt előfordul, kőfal, azaz: vár veszi körül. A beszterczei vár hosszudad négyszögöt képez s 10 bástya volt rajta, s főbejárója kettő van, egyik nyugatról (mely képünkön látható), a másik keletről. Keletről a nyugati kapuval szemben álló részen is volt kapu, de ugy látszik, ezt soha sem használták. A déli és északi oldalon vannak kisebb, ugy nevezett gyalog kijárók; hajdan erős sánczok vették körül e falakat, melyekbe könnyen be lehetett venni a Besztercze vizét; sőt kelet, észak s nyugat felől állandó vízmocsár övezte hajdan; ma azonban e mocsár nagyobbrészint eltűnt, s a déli oldalon a vár belső sánczaiban illatos virágok buja vetemények és zamatos gyümölcsök teremnek, s a külső sánczokban kellemes sétatér terül el. A városban 6000 lélek lakik, kik legnagyobb részint szászok, s leszámitva a város kicsinységét, egyik Erdély legszabályosabb s legcsinosabb városai közül. — Népe nagyon mivelt, iparos, és mondhatni, hogy kemény ellenhatások daczára türhetőleg szabadelvü volt még a legsötétebb Schmerling-korszakban is. Különösen hires arról a kis Besztercze, hogy ott teremnek a legszebb s a legkedvesebb szász leányok, habár e részben Szászváros és Brassó méltó versenytársai. — Beszterczének régi német neve *Nosen*, azután Bistricz lett. A népmonda szerint nevét egy *Beszter* nevü magyar vértanutól vette, kit a pogánykodó nép az első királyok alatt vallásáért ölt meg.

Besztercze a krónika szerint 1206-ban alapult Dobokamegye területén. A szászok e várost alapiták utoljára. Egyelőre nem tartozott a Szász-földhöz. 1222-ben ispánja Vizaknai Imre. Hosszas időkön át a királynék birtokához tartozott; Róbert Károly idejében már tanácsa volt. 1334-ben Dobokamegye hatósága alól kivétetett s Nagy Lajos alatt 1366-ban a szebeni universitáshoz csatoltatott; 1452-ben V. László Beszterczét és vidékét 25 helységgel Dobokamegyéből végkép kiszakasztá, azokból a beszterczei grófságot alapitá s azt örökös grófságképen Hunyadi Jánosnak és családjának adományozá, mire Hunyadi Besztercze felett, a várostól északra eső halomra várat épitett. Mátyás, a mint király lett, a beszterczei grófságot anyja testvérének Szilágyi Mihálynak ajándékozá. E hirre a beszterczeiek a fellegvárat megrohanták és szét akarták hányni, de Szilágyi hadaival benn teremvén a felkelőket leverte és a várost feldulatta. Mátyás aztán, hogy a viszálynak véget vessen, Szilágyitól a grófságot visszavette; a várat a városnak 6000 forintért eladta s megengedte hogy széthordják és a város körül kőfalat épitsenek belőle. S ezzel aztán Besztereze vidék szászszéki szerkezetét teljesen megalapitotta. Első erőde fa közé szoritott földhányás volt. Mátyás alatt épült a kőfal 1465-ben s egy századdal utóbb Teutscher Mihály nevü papja kemény erősséggé alakitá.

A harczos időkben sokszor sokaknak menhelyül szolgált, de ostrom alatt kevésszer volt, mert régebben a borgói szorosok járatlanok lévén, nem igen esett utban. Legnevezetesebb ostrom alatt volt 1602-ben, mikor Básta megtámadván, husz rést lövetett rajta, de a magyar vezér Vitéz Miklós ekkor is csak szabad mehetés feltétele alatt adá fel a kis várat, de Básta vallonjai megrohanták az elvonulókat s hősi küzdelem után maga Vitéz is elesvén, nőket és kincset rabolva diadallal vonultak a városba.

$18^{48}/_{49}$-ben egyik fél sem támaszkodott a vár erőségére, de a fennebb leirt völgyön több kisebb-nagyobb fontosságu csata történt a forradalom alatt. Urbán megugrasztása után első parancsnok volt Riczkó, ez elfogatván Urbán által, azután parancsnok lett Tóth Ágoston, utána Dobai s végre Damaszkin, kik mind ezredesek valának a magyar hadseregben.

Besztercze országos vásárai nagyon élénkek, mert a szomszéd Bukovinából, Csernoviczból és Moldvából sok idegen szokott jönni.

Deák Farkas.

Besztercze (Erdélyben). — *Keleti* Gusztáv eredeti rajza.

Ő Felsége Buda-Pesten.

Lapjaink mult számában már jelentettük Ő Felségének fővárosunkba érkezését, az azon esti átalános világitást és a harmadnapi nagyszerü s roppant fényü fáklyás-menetet.

De lelkünkben oly elevenen élnek még min

„*Regestratum per me, Munkácsini, Anno 1709.*“ *) Némely csomagot azonban kék vagy piros selyemszalagokkal maga a fejedelem kötözgetett össze, — talán mikor 1711-ben bujdosásra készülvén, Munkácson a magával viendő becsesebb leveleket kiválogatta. Az ilyenekre ő maga sajátkezüleg irta rá a czimiratokat, igy péld. a „*Nemesi Társaság*“ — Rákóczi nemes testőrserege — irományaira. Megjegyzendő, hogy Rákóczi e hadi és politikai levéltárát csakugyan el is vivé Lengyelországba számüzetésébe, s csak később találtak módot a gr. Aspermontok azt a hazába titkon visszaszerezni, és az ónodi várba a Rákóczi-ház többi iratai mellé elrejteni. A levéltár még külföldön is szaporodott, a menekültek érdekes levelezéseivel.

A maga szent érintetlenségében van még ez irattárban minden. Sok levélen a régi aranyos porzó is rajt csillámlik, sőt olyanokra is akadtam — a Szatmárnál megbékéllett kuruczoknak a tovább is fegyverkező munkácsiakhoz irt, de ezek által hüségök jeléül felbontatlanul Rákóczihoz küldött levelei között, — a melyeknek pecsétjét nekem jutott a szerencse fölszakasztanom, másfélszázad mulva, hogy belölök a történelem számára kitanuljam — régen porrá lett szivek titkait. A csomagok legnagyobb részét is, mióta Rákóczi és titkára összekötözték, soha senki föl nem bontotta még. A kegyelet bizonyos ihletett, részvétteljes érzetével oldozgattam azért fel egymásután a tragikus sorsu fejedelem kezeivel összekötött, s ki tudja, tán könyeivel is áztatott régi szalagokat, s midön egy-egy halmaz irat elömbe hullott másfélszázados bilincseiből: a meglepetés édes érzetével nyultam majdnem minden darab után, nem tudván: az épen kezembe vett levél, melyik szabadságharczos sorsát deritendi föl előttem, vagy melyik nevezetes történelmi szereplö tetteire, jellemére vetend világot?

Európa akkori legelső uralkodóinak titkos levelei — gyakran számokkal vagy rejtelmes jegyekkel irottak, de a szintén meglévő kulcsok segélyével megfejthetők — tárulnak itt ki előttünk; egész Európát átalakitni akaró, ravaszul szött, s az események sulya alatt mégis elbukott merész tervek; diplomatiai müködések, alkudozások ügyiratai; XIV. Lajosnak, Nagy-Péter czárnak s más fejedelmeknek Rákóczihoz irott bizalmas, sajátkezü levelei: „*Mon Cousin!*“ **) megszólitással; a versaillesi, berlini, londoni, stockholmi, konstantinápolyi, varsói, az orosz, a bajor stb. udvarok miniszterеinek, s Rákóczi ezen udvaroknál lévő követeinek vagy ügyvivőinek értesitései, jelentései; a bécsi udvarral folytatott békealkudozásokra, fegyverszünetekre vonatkozó levelezések; a főbb kurucz tábornokok hadi tudósitásai, olykor franczia hadmérnökök készitette csata- és erődités tervrajzokkal is mellékletképen ellátva, — s gyakran annyira az épen folyó harczok közvetlenségében, az események azon fris benyomása alatt irva, hogy az ember olvastukkor szinte látja a müködésben lévő harczvonalakat, szinte hallja az ágyuk dörgését, rohanó seregek riadását. . .

„Én az haddal az patakon innend vagyok — irja pl. 1708-ban Morvaországból Pekry Lőrincz — rendelt***) seregekkel, az német penig túl, az akasztófa és Strázsnicza között mind a ló hátán ül. Már annyira vagyunk, hogy ágyukból lövöldöztetem; elválik, kinek adja Isten a szerencsét?! Kedve telik Bercsényi urnak: mert látja az hadat egészlen, az mint lincákban *) vagyon. — Csak a patak vagyon köztünk; a patakon tul lévén a strázsáim: **) még eddig által nem hajthatták öket: noha szüntelen ropog a puska mindkét részrül . . . Többet nem irhatok, mert ihol jön az német, dobol erőssen . . . . Mihelyt vége lesz a históriának: tudósitom Fölségedet.“

Ilyen levél feles számmal akad.

Kibontogatva e részint ünnepélyes, részint bizalmas, részint hazai, részint külföldi, részint hadi, részint diplomatiai — de egyaránt történelmi fontosságu leveleket: tökéletesen előttünk áll Rákóczi sokoldalu tevékenysége; közvetlenül megtanuljuk az egyes szereplők jellemét, szenvedélyeit ismerni, behatolunk az ügyek tömkelegébe, s megleljük a legtitkosabb mozgató rugókat.

A Rákóczi-kor tüzetes történetét ezen és a gr. Károlyi-levéltár használata nélkül lehetetlen volna csak megközelitőleg is megirni. De hadd ismertessek meg nehány iratcsomagot, mintegy mutatványképen.

A Rákóczi-archivum főkincsei közé tartoznak *a fejedelem titkos és magánlevelezéseinek jegyzőkönyvei.* Ilyent szám szerint hét darabot leltem mind:; a háboru eseménydús éveiből valók (1705—1710), s Rákócziнak leginkább Bercsényihez, továbbá Károlyihoz, Eszterházy Antalhoz s Dánielhez, Pekryhez, Bottyánhoz, Andrássyhoz, Vayhoz, Ottlikhoz, Mikeshez, Berthótihoz, a nándorfehérvári és temesvári basákhoz, külföldön levő követeihez, megbizottaihoz stb. küldött legtitkosabb tudósitásainak, utasitásainak, s rendeleteinek egykoru másolatait, vagy olykor fogalmazványait tartalmazzák. Részint magának a fejedelemnek, de nagyobb részben titkárainak: Beniczky Gáspárnak, Aszalay Ferenczнek, Kántor Istvánnak, Pongrácz Györgynek stb. kezével vannak irva. Mily nagy historiai fontosságuak e gazdag levelestárt képező jegyzőkönyvek: fölösleges volna bizonyitgatni.

Nem kisebb érdekük ezeknél a fejedelem legmeghittebb barátjának: gr. *Bercsényi Miklós*nak Rákóczihoz irott s nagy számban meglévő bizalmas levelei, mind Bercsényi sajátkezü irása. A maga teljes eredetiségében domborodik ki előttünk e levelekből a kurucz fővezér alakja; ez a törhetetlen jellemü, vasakaratu, szilaj kedélyü, szikrázó szellemü, s szenvedélyes ember, a ki ha örül: zabolátlan örömének lángja az egeket csapkodja, és ha búsul — kivált a szabadságharcz hanyatlásának sulyos éveiben — keserü humorral, metsző gunynyal verdesi a sorsot, a szereplőket, s tehetetlen, sülyedő nemzetét — a melyért pedig csaknem a szive szakad meg szeretö fájdalmában. Majd a véréből gyülölt németet ostorozza éles gúnyja: „. . . . Verjük agyon az ördögteremtettét legalább satyrával: hisz a hadunk ugysem vágja karddal! . . . . Egykoron tizenkét generálissal, válogatott hires armádával maga Eugenius***) jött ellenem: mégsem tudott semmire se menni; és most ez a szivevesztett, kóborló had a sokkal hitványabb németnek csak a zászlója lebbenését ha látja: szintugy árad a berekre, — meg nem mér állani . . . Hajh, szegény magyar! libertatem *fugiendo* quaeris.†) Nem a német, nem a német: az Isten vert meg minket!“

Ilyenkor aztán lelke elborul, látnoki merengésekbe esik, és Dante-i képeit festi a sötét jövőnek.

Bercsényit, a magyar historia e kétségkivül egyik legérdekesebb, legsajátszerübb, tös-gyökeres magyar, s egyéni erős vonásokban kiváló alakját csak Rákóczihoz s Károlyihoz irt magánleveleiből ismerhetni meg voltaképen. Másrészről az is bizonyos, hogy a kuruczok főtábornoka *mint levéliró* is egyike kora legelsőinek. (Vége következik.)

*) „Lajstromoztatott általam, Munkácson, 1709-dik évben.“

**) Testvérem!

***) Értsd: rendezett, elrendezett.

*) Értsd: csatavonalakban.

**) Az arczvonal előtt álló apró csapatokat — a kik a harczot kezdeni szokták — kell érteni. *T. K.*

***) Savoyai Eugent érti, ki 1703 végén jött volt Pozsonyhoz Bercsényi és hadai ellen.

†) Futás által keresed a szabadságot. *T. K.*

Vásárról hazatérő oláhok.

Rég volt az a kor, melyben az ember képes volt minden szükségleteit beszerezni, minden igényeinek eleget tenni. Képes volt akkor, mert igényei, szükségletei kevesek, egyszerüek valának.

Most már nincs ember, ki ezzel törné fejét, ki visszautasitaná azt, mit könnyebben, kevesebb idő és erőpazarlással megszerezhet, habár megteremtésére maga sem volna képtelen.

Az emberi élet annyira végtelenül elágazó részleteiben, hogy egész körét felölelni lehetetlen. Egy szakhoz kell szegődnünk, egy irányt szükség követnünk. De a részletek, a szakok ismét annyi érintkezési ponttal birnak egymás körében, hogy egymástól teljesen el nem szakithatók, el nem különithetők. Egyik szükségkép feltételezi a másik ismeretét is. S egyik segéde, kiegészitője a másiknak. — Azt, minek theoriáját ide vetettem, csak a mindennapi, gyakorlati élettől vonatkoztattam el.

Képünk is, egy ily példát nyujt.

Az oláh paraszt, ki most Marjuczájával és prunkujával — oldalbordája és porontyával haza felé ballag, hódolt a társadalmi összlét eszméjének.

Ő az izzasztó munkának embere, a szántóvasat forgatja kezében: földmivelő. Szegény szellemileg és anyagilag, és mint ilyen nem sok igénynyel biró. És mégis vannak egyes czikkek, melyek beszerzésében mások segédére szorul.

Hetenként, midőn a szomszéd városban vásár van, berándul a környék faluinak népsége. Az apa először viszi a kis Gavrillát a városba. Hajadon fővel van, meg meztelen lábbal. Nagy örömnap virradt most reá. A táta báránykucsmát vesz neki — noha nyár közepe van, — felkunkoritott orru csizmát, melynek felül piros szegélye van. A gyerkőcznek csak megmutatják, nem szabad felhuznia, vasárnapig — akkor a beszerikába (templomba) megy majd vele. Keskeny szijat is veszen neki az anyja, hogy ingét derekához szoritsa.

Ezzel még nincs vége a vásárlásnak. Otthon sokan vannak még, kik az öregek visszaérkeztét alig várják. Van férjhez adható leány, kinek dregucája (kedvese) is van már. Pántlikát kell neki vinni, szép czifrát, hogy vasárnap délután a templom előtt a falu tánczában szégyent ne valjon. S vannak már derék, szálas ficsorok, négygyel áldá meg őket eddig az isten, s Sz.-György napja van, mikor mindenkinek uj kalapja szokott lenni. Viszi a nő fején azokat, a körülbelül, egyenkint 5—5 fontot nyomó palariákat. Nehezek az igaz, hanem ez a divat e vidéken s tőle eltérni nem szabad annak, ki nem akarja gúny tárgyává kitenni magát. És oh az a gúny egy faluban! . . . Igaz, hogy nem nagyon czélszerüek sem akkor, ha a nap az egen van, sem akkor, ha nincs ott, — de hisz arravaló a keze, hogy abba vegye a kalapját, ha melege van, — aztán ha eső esik, igaz, hogy mind a karima köré gyül a viz s pár fonttal nehezebb lesz, de ezt el lehet türni azért a jó oldaláért, hogy izzasztó hőségben, ha fris patakhoz ér, kényelmesen merithet kalapja karimájával. Aztán nem is oly gyenge az oláh parasztnak a feje, meg a nyakacsigája, mint az uraké . . . nem nehéz a neki.

Hátha még a tarisznya beszélni tudna, hogy miket rejt kövér keblében. Pár szál 3 kros gyertya, egy kis dohány, melyet majd a mosa (nagyanya) otthon midenféle füvekkel elegyitend, szappan, s tán egy csomó kénköves gyufa van ott egymásmellett békés társadalmi összhangban. A gyufát nem tudom hogy kérhette a mosu (nagy apa) a zsidótól; fulminetor, preszlucs, ketrán, gyufe, aprindetor, másine, fok, pálizsne, lemnuse stb. ezeken kivül még vagy két tuczat név alatt ismeretes.

A kozsok (ködmön) meg tüsző-vásárlás csak ritkán történik, jó terméskor, jó időkben.

És honnan telik mindez. Két véka tengeri árából, nehány tojásból, s a primitiv mezei gazda termesztményeiből.

Rendesen azonban a tüsző valamelyik zugában mindig elfeledtetik pár garas, oda ül aztán a család egy rozsólisos sátorba . . . s iszsza azt az édes szeszkeveréket. Vagy beülnek a kocsmába . . . s aztán szük a tér a vásárból hazatérőknek.

Lukács Béla.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Hazai ötvösczéhek régi pecsétei.

Az alábbiakban néhány oly régi czéhpecsétet mutatunk be, melyek eddig az irodalomban ismeretlenek voltak, még pedig öt darab erdélyit és egy magyarországit. Erdélyben öt város (Szeben, Brassó, Besztercze, Medgyes és Segesvár) ötvösei «unióban» voltak egymással s az kétségtelen, hogy a szebeni czéh, mint a legtekintélyesebb és legrégibb, a többinek sok tekintetben például szolgált. Így volt ez valószinűleg a czéhpecsétre nézve is. Miután azonban az egyes pecsétek keletkezési évét nem ismerjük s a legrégiebbek mind nem ismeretesek: alapos összehasonlítást nem is végezhetünk. Igaz ugyan, hogy a szebeni, brassai, medgyesi és segesvári pecséteken ott látjuk a püspök (Eligius?) alakját, de ez annyira nemzetközi és általános, hogy utánzatnak nem mondható. Meg aztán a szebenin és brassain a püspök áll, a medgyesin (ujabb) és segesvárin pedig más-másfelé fordulva ül. A beszterczei pecsét a maga kelyhével egészen elütő. A marosvásárhelyi szintén helyi eredetre mutat (háromtornyos kapubástya), a körmöczi végül finom metszése által tünik ki.

I. NAGYSZEBEN. Köralakú pecsét, melyet apró gyöngysor és vonalas párkánydísz körít, átmérője 29 mm. Fölső felén szalag fut körül, melyen ez irás olvasható:

★ S · IOE CIBINIO ★

Melyet így olvashatnánk: Sanctus Johannes Cibinio. Miután a betük egészen tisztán láthatók, az olvasás nem lehet kétes, de ez a felirás kissé szokatlan és helytelen is. Magyarázatul hivatkozhatnám a brassai ötvösczéh pecsétjére, melyen hasonlóképen püspök alakja van S. M. fölirattal (Sanctus Martinus). Az is lehet, hogy a szebeni ötvösczéhnek Szent János püspök volt a védőszentje, de okmányszerű bizonyítékot nem tudok fölhozni, mert a czéhiratok jóformán mind a protestánskorból valók.

A pecsét közepén egy püspök áll teljes ornátusban, gyöngyös infulával, kampós pásztorbottal, diszes palástban, mely köröskörül vittával van beszegve, mellén monile. Jobbjában a pásztorbot, baljában nincs kalapács, ami szintén arra mutat, hogy itt nem Eligius vagy más ötvös-püspök van ábrázolva. Igen szépen kidolgozott hatszögletű oszlopfő szolgál a püspöknek talapzatul.

E pecsét a XVI. század végéről, vagy a XVII. század elejéről való lehet. A régebbi pecsét teljesen hasonló ehhez, csak a talpazat egyszerűbb. Mindkettőt igen gyakran láthatni a szebeni és brassai czéhokleveleken. E régebbi pecsét körirata a következő:

S : A · DE · CIBINIO.

Vagyis: Sigillum aurifabrorum de Cibinio. Ebből a föliratból azután megértjük, hogy a föntebb bemutatott pecsétnyomó készítője ügyes metsző és véső lehetett, de a latin nyelvvel hadilábon állott, mert az A · DE · betük jelentését nem értvén, azokból IOE-t csinált, ami csakugyan értelmetlen.

II. BESZTERCZE (Erdélyben). Kis köralakú pecsét 20 mm. átmérővel. A többszörösen meghajtott mondatszalagon latin nagy betükkel e felirás olvasható:

DI · NOSNER · RECH.

Vagyis a beszterczei czéh, mert a szászoknál a Rech vagy Zech szó egyaránt használatos volt. (Nősen = Beszterczе.)

A pecsét középső részét tárcsaalakú pajzs foglalja el, melyben gótikus kehely látszik, a pajzs tetejéből pedig három rózsabimbó emelkedik ki. A beszterczei ötvösczéh pecsétje tehát eltér a szokásos pecsétektől, mert azon

Műv. és Kol.-Ep. műves
1911. cod

sem püspököt, sem pedig a város czímeréből vett motivumot nem találunk.

A pecsét a XVI. században készülhetett, ezt is igen sokszor megtaláljuk a szebeni és brassai czéhiratokon.

III. MEDGYES. A medgyesi ötvösczéhnek háromféle pecsétlenyomatát ismerem.

1. A legrégibb köralakú, 25 mm. átmérővel, rajta süveges püspököt látunk pásztorbot nélkül, karján kalapács. Az alaktól jobbra és balra száras virág van, mely talán a város czímerében lévő szőlőágra vonatkozik. Körirata:

CZEH MIDWES.

2. Szintén köralakú, átmérője 30 mm. Ezen is süveges püspök van, de ülő helyzetben, előtte az elmaradhatatlan üllő, baljában a kész poharat tartja. A püspök balra néz s innen kezdődik a felirat is:

SIGIL · AVRIF · CIVI ... MEDIEN.

Azaz: Sigillum aurifabrorum civitatis Mediensis. Medgyes régi szász nyelven Medvisch, latinul Medias. E pecsétnyomó az előbbivel együtt a XVI. századból való.

3. Ez is köralakú, 27 mm. nagyságú átmérővel. A püspök háromlábú kis széken ül, baljával az üllőn lévő poharat tartja, jobbjában pedig kist rébelő kalapács van. A püspök ezen a pecséten is balra fordul. Szalagon lévő betüi nem egészen tiszták, legendája:

CIVIT · MEDIEN · AVRIF.

Azaz: Civitatis Mediensis aurifabri. A pecsétnyomó a XVII. századból való.

IV. SEGESVÁR. Köralakú, átmérője 32 mm., szélét domború kiemelkedés határolja. Mondatszalagján a következő felirat olvasható:

· S · AVRIFABEROI — T * SEGESWAR * 1533.

Vagyis: Sigillum aurifabrorum Segeswariensium, 1533. Tehát a segesvári ötvösczéh pecsétnyomója 1533-ban készült. Az irást a püspök süvegje két részre osztja, még pedig úgy, hogy az R betüt ketté vágja.

A pecsét középső részében itt is ötvösművön dolgozó püspököt (Eligius?) látunk. Fején diszes süveg, arcza borotvált, főpapi palástja és alsó ruhája bő redőkben omlik alá. Kis széken ül, baljával az edényt, jobbjával pedig a kalapácsot tartja. Előtte az ismeretes üllő, háta mögött pedig két rózsával leszegezett kárpit látszik.

A szebeni és a brassai ötvösczéh iratain e pecséttel igen sokszor találkozunk, még pedig vagy piros spanyolviaszba, vagy arra helyezett papirra ütve.

V. MAROSVÁSÁRHELY. Az ujabb és nagy czéhpecsétek közé tartozik, ovális alakú, magassága 4, szélessége 3 cm. De középső része valószinűleg a régibb pecsétnyomó rajza után készült, ez azonban a XVIII. századnál nem régibb. Körirata:

* SIGILL : ARG : ET AURI FABROR : IN M : VASARHELY.

Vagyis: Sigillum argenti et aurifabrorum in Marosvásárhely.

Már a helynévnek ez a formája is arra mutat, hogy itt ujabb felirattal van dolgunk, mert a régin minden valószinűség szerint latinul volt a város megnevezve (Forum Siculorum), de a magyar név is régebben más volt: Székely-Vásárhely.

A pecsét közepét nagy kapubástya foglalja el, melynek boltive alatt négylábú, karos- és támlásszékben Eligius püspök ül, jobbjában trébelő kalapácsot emel, baljával pedig az üllő vasára helyezett öblös poharat tartja. A kapubástya reczézett s jobbra-balra egy-egy ablakkal van ellátva. A kapu fölött három csipkézett torony emelkedik, a középső kissé magasabb.

Ime, ismét itt van a hármas tornyú kapubástya! Nagy a gyanúm, hogy a vásárhelyi ötvösök műveikre is ezt a jelet ütötték. Különös, hogy e bástya *sem a város, sem a vármegye czimerében nem fordul elé.* E pecsétet egy bizonyítványon találtam, melyet a marosvásárhelyi nemes ötvösczéh nevében Boszlán Sándor mester állított ki Soós János legény-

nek felszabadulása alkalmából 1859. június hó 13-án.

VI. KÖRMÖCZ. Köralakú, átmérője 3 cm., szélén levéldísz fut körül, a belső kört pedig gyöngysor alkotja. Közben a nagybetüs legenda:

* S · AVRIF · REGI · LIBE · PRI · MON · CIVVI CREMNICI ENSIS.

Vagyis: Sigillum aurifabrorum regiae liberae privilegiatae montanae civitatis Cremniciensis.

A középrészen hosszú papi öltözetben Eligius püspök ül, fején a jellemző püspöksüveg. Szakállas idősebb embernek van feltüntetve, amint háromlábú széken ülve, az előtte lévő üllőre helyezett ötvösművet kalapálja. Jobboldalán van a nagy asztal, melyen mindenféle eszközök (fogó, mérleg) láthatók, de a földön is van egy fujtató.

A kép alatt az 1601 évszám olvasható, vagyis a pecsétnyomó készítésének éve. A pecsétvéső, aki ezt a nyomót készítette, ügyes kezű ember lehetett, mert a középső rajz igen finom és szép munka. Igaz ugyan, hogy a jobboldalon a metszés hibásnak látszik, de figyelmesebb vizsgálat után észre lehet venni, hogy ott tulajdonképen csak a nyomás tolódott el, úgy, hogy egyes részek kétszer vannak meg.

E pecsétnyomónak rajza egy a szebeni levéltárban lévő 1759. évből való eredeti oklevél függő pecsétje után készült.

Gyárfás Tihamér.

Kisérletek nagyváradi nyilvános könyvtárak létesítésére.[1]

Nagyváradon, Vitéz János egykori otthonában, a Csezmiczey Jánostól, költői néven Janus Pannoniustól megénekelt könyvtárak helyén a középkorból egyetlenegy könyv sem maradt. Vitéz János könyvei Esztergomba, majd onnan árulás útján külföldre kerültek, a szigorú ferenczrendüek váradi házának könyvei pedig Gyöngyösre vitettek.

De hogy is maradhattak volna itt meg könyvek, mikor a századokra épített falak, egyházak, bástyák is romba dőltek a szörnyű véres háborúk idején, mikor a város is 1692-ben a keresztények kezére úgy jutott vissza, hogy egy ép szoba benne nem volt.

Sőt még a háborúk befejezésével sem lehetett itt semmiféle nemesebb lelkiszükséglet kielégítésére gondolni, mert akkor még a hadi tudomány fejlődése és a hivatalos eljárások roppant hosszadalmassága miatt Várad polgársága igazán «szerte nézett s nem lelé honát a hazában». Csak 22 év mulva, 1714-ben mérték ki a katonai földmérők a város területét és főbb utczáit, csak akkor lehetett hozzáfogni az állandó házak emeléséhez.

De még akkor is majd félszázad telik el, míg Nagyváradon is megkezdődik a tudományok iránt való érdeklődés, az emberi lélek magasztosabb vágyainak kielégítése és így ezzel együtt az erre szolgáló egyik eszköznek, a könyveknek szeretete.

Természetesen először azok gyüjtenek könyveket, akiknek módjuk volt hozzá és akik itt is laktak, a kanonokok.

Először maga a káptalan, mint testület, együttesen kezdi az ő czéljaira szükséges szertartásos és jogi könyveket megszerezni. 1702-ből és 1703-ból maradtak is reánk ily könyvek. De a Rákóczi-felkelés után a könyvek beszerzésének e közös módja megszünt és azontúl csak az elhalt kanonokok könyveivel gyarapodott a régi gyüjtemény. 1729-ben már annyira szaporodtak a könyvek, hogy külön szekrényt kellett számukra készíteni és egyszersmind őket jegyzékbe venni. Ugyanekkor rendezték a Bakó János nagyprépositól vett könyvek ügyét is. Mert Bakó mint nagyprépost, kifizette a káptalan által megrendelt könyveket, de közbejövén a Rákóczi-fölkelés, nem fizették ki neki és 1711-ben az új kanonoktól is hiába követelte. Azért végrendeleti végrehajtója 1720 után minden könyvre, melyet Bakó a káptalan számára rendelt, odaírta nagy mérgesen, hogy «vétetett a váradi káptalan számára, de még nincs kifizetve». 1720 után azonban a káptalan kifizette és azért a harmadik kéz 1729-ben ráírja: «Sőt, ki van fizetve».

A káptalani könyvtár nagyságát és értékes voltát Rier Ferencz kanonoknak köszöni. E nagyműveltségű férfiú előbb lovaskapitányságig vitte föl és azután lépett a papi pályára és mint az egri egyházmegye papja, az egri lyceumban a mennyiségtudományt adta elő. 1762-ben lett váradi kanonok s itt is nagy szervező tehetségnek adta jelét. Mint egye-

[1] Felolvastatott a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének Nagyváradon tartott közgyülésén.

temes műveltségű férfiú, ritka szép könyvtárt is állított egybe. Könyveit mind egyformára beköttette, úgy hogy a káptalani könyvtárban külső alakjukról ma is rá lehet ismerni az egykori Rier-könyvekre.

E derék férfiút a halál 1766 deczember 27-ikén Bécsben érte utól, mert pár héttel előbb oda ment magát gyógyíttatni. Mint volt katonatiszt, megemlékezett a katonatisztek árváiról is és alapítványt tett két katonatiszt-leány neveltetésére. E réven, de meg különben is az akkori merev központosítás révén, Mária Terézia is tudomást szerzett Rier végrendeletéről. E végrendelet 11. pontja úgy szólt, hogy a matematikai és fizikai akkoriban roppant ritka és értékes szerek a püspöki lyceumnak adassanak, könyvei pedig a káptalani könyvtárba helyeztessenek. Mária Teréziának mindenre kiterjedő figyelme megragadta ez alkalmat, hogy a már erősen tervezett nagyváradi két részből álló bölcseleti és jogi oktatással foglalkozó lyceumnak segédeszközöket szerezzen. Azt rendelte tehát, hogy a matematikai és fizikai szereket e lyceumnak kell átadni, a könyvekre nézve pedig azt az óhajtását nyilvánította, hogy azokat a káptalan közhasználatra engedné át (publico usui adornaret).[1]

Ez volt tehát az első lépés Nagyváradon nyilvános könyvtár létesítésére.

Hogy nem egészen sikerült, annak sokféle oka volt. Először is a nyilvános használatra szánt könyvtár tartalma. Főleg emiatt nem tartotta alkalmasnak maga a váradi káptalan sem 1777-ben a maga könyvtárát erre.

Elmondja ezt világosan 1778 január 20-án gróf Károlyi Antalhoz, a tiszántuli kerület iskolai főigazgatójához intézett levelében: «Hogy bár a káptalan — írja — a fölséges asszonynak a tudomány és közjó előmozdítására irányuló abbeli igyekezetét, hogy a káptalani könyvtárból Váradon nyilvános könyvtár alkottassék, a legnagyobb tisztelettel fogadja, de mégis kijelenti, hogy a káptalan könyvtára nem nagyszámú és csupán a tanároktól meg a tanulóktól használható könyvekből áll. Legnagyobbrészt ugyanis az elhalt kanonokok szónoki, egyházjogi és hittudományi tárgyú könyveiből gyült egybe. Boldogult Rier kanonok könyvei már inkább nekik valók, főleg a bölcseleti tudományokat illetőleg. Ahhoz, hogy mind a régi, mind a Rier-féle könyvtár közczélra szolgáljon, a káptalan szives örömest hozzájárul, de azért nem meri azt nyilvános könyvtárnak nevezni, mert akár a könyvek számát, akár a szerzőktől tárgyalt tudományágakat tekintjük, nagyon messzire áll a nyilvános könyvtár kellékeitől. Reméli azonban a káptalan, hogy idővel alkalmasabb lesz a nyilvános használatra, mert a káptalan mostani tagjai eléggé czélszerű könyvtárral rendelkeznek s ha azok a régi szokás szerint a káptalanra szállanak, akkor azokkal a közjót előmozdítani a káptalan el nem mulaszthatja.[1]

A második és fontosabb ok, amiért nem lehetett a káptalani könyvtár nagyméretű nyilvános könyvtár, az volt, hogy a káptalan 1779 deczemberében kénytelen volt kiköltözni Nagyvárad város kellő közepéből a város végére, az akkoriban még egészen pusztán álló székesegyház mellé. Ide kellett vinni a könyvtárat is és elhelyezni az új székesegyház kápolnája felé. Egész a vasút megnyiltáig, sőt jóformán a villamos vasút elkészültéig akkora messzeség volt ez Nagyvárad lakosaira nézve, hogy senkinek sem volt kedve olyan messzire kifáradni egy-egy könyvért.

Ha ez be nem következik, a káptalan és a kanonokok látva az édeklődést és a könyvek sürű használatát, csak kénytelenek lettek volna könyvtárukat folyton fejleszteni és ha nem is szórakozásra, mégis tudományos czélra kellő számú könyveket beszerezni.

Ugyanez okon megdőlt azon szokás is, hogy az elhunyt kanonokok könyvei a káptalani könyvtárba helyezendők. Már Rier halála után négy év mulva Szenczy István kanonok, az Orsolya-apáczák kolostorának alapítója, végrendeletében úgy intézkedett, hogy könyvei a mai Körözs-utczán levő papnevelő, a pálosok és a kapuczinusok között szétosztassanak, mert belátta, hogy azok, akiknek könyvekre leginkább szükségük volt, az oly távoleső káptalani könyvtárat nem használhatják. Ebbe a káptalan bele is egyezett, csak azt kötötte ki, hogy a könyvek mégis egy helyen maradjanak, még pedig a papnevelő-intézetben és a pálosok meg a kapuczinusok használhassák.[2]

Kapott e határozaton épen az a kanonok, akitől a váradi káptalan még több könyvet örökölhetett volna: Gánóczy Antal. Ez is

[1] A váradi káptalan jegyzőkönyve 1777 decz. 30.

[1] Káptalani jegyzőkönyv 1778 január 20.

[2] A váradi káptalan hiteles helyi levéltára 1782.

Beszterczei domonkos kolostor

l.

Balogh Erdélyiben

nővér

mlk

Beszterce környéki fazekasok

munkája lehet a figurális kálytaszem.
Lovas ivtéz, mátkapár férfi és nő alakja.
65–66. ábra

Szolnoky Lajos. A Népr. M. 1961 évi tárgygyűjtése

Népr. M. Évkönyve 1962, 246–247. l.

Beszterce vára

Trencsén vm

Vágbeszterce

l.

Luk Podm

III. k 640. l

IV. k, 665. l.

lásd még

Vágbeszterce alatt is

SZEGED, 191 6 március hó 3 n.

G y u l a u r n a k

S z e g e d .-

nber hó 21-én kelt ajánlott levelünkben
élvidéki Általános Fogyasztási Szövetke-
ikre átruházott 170 korona 55 fillér á-

Besztercei Szűz Mária

egyház

mindenszentek oltára

1507, 1508.

(Vágbeszterce)

Luk Podm

I. k. 535, 542–544 l.

II. k. LIX. l.

Donáth Rakoncátlankodók c. bronzszobra labilis szerkezete ellenére is figyelemreméltó alkotás. A díszteremben állították fel a Főméltóságú Asszonynak és hősi halált halt fiának márvány mellszobrát, *Szentgyörgyi István*, ill. *Sóstay Horváth Etel* finoman mintázott, nobilis alkotását.

A Fővárosi Képtár mai művészeinknek — par exellence múzeumba való — kisplasztikai alkotásait gyüjti. Örvendetes jelenség, hogy a kiállításon túlnyomóan nagy többségben egészen rendkívülien tehetséges fiatal szobrászaink szerepelnek. A magyar kisplasztikában kétségtelenül kialakulóban van egy egységes stílus, mely nyugodt, zárt, leegyszerűsített formában szól hozzánk. Ezen az egységes stíluson belül természetesen a művészek temperamentuma és érdeklődési köre szerint az egyéni változatoknak szinte végtelen lehetőségei képzelhetők el. Itt csak *Ferenczy Béni* erővel teljes figuráira, *Andrássy Kurta János* robbanó szenvedélyességére (Mózes), *Boldogfai Farkas Sándor* (Ágaskodó ló) és *Mikus Sándor* (Haját fésülő nő) klasszikus zártságára, *Szabados Béla* tiszta formaadására (Alice), *Kovács Mária* (Sz. Ferenc) és *Szabó Iván* közvetlenségére (Támaszkodó), *Kerényi Jenő* tudatos primitívségére, *Csúcs Ferenc* és *Marosán László* barbár erejére és *Madarassy Walter* gótikus áhítatára (Hármasoltár) mutatunk rá példaképen.

Ez a szobrásznemzedék egészében mai képzőművészetünk legnagyobb ígérete és legbüszkébb reménysége. Ennek a fiatal szobrászgárdának fejlődésé-

Bertercei vár

lásd

Vajbertercei vár

alatt.

Luk Podm

I. k. 660, 661. l.

Igen sok adat!

M. O. II. k. 661. l.

Beszterczei ev.
templom

Wortisch, Theobald: Das evangelische Kirchengebäude in Bistritz. 2-r, 9 kép
34 l. Beszterce, 1885

Tárgy

Folyó szám

Kelet

hó nap

	Bevétel		Kiadás		
	korona	fill.	korona	fill.	

Beszterce ev.

templom reneszánsz padja
1576-ból.
Begler János
műve.

l.
Arch. Ért. 1915-
256. l. 53. tábla
2-kép -

magyar népies diszítéssel volt kifestve.

Következett az empire-kornak szentelt folyosó és két szoba; az utóbbiak közül egyik a régi Koháry, most Coburg herczegi szent-antali kastély mintájára s bútoraival, a másik pedig a hotkóczi gr. Csáky-kastély mintájára diszítve gróf Khuen-Héderváry Károly empire-bútoraival.

Az a terem, melybe innen jutottunk, boltozott mennyezetén a trencséni, hajdani jezsuita újonczház (domus probationis), most kegyesrendi zárda refectoriumának gazdag gyümölcs- és virág-guirlandokból képezett stucco-diszítését varázsolta elénk. Ebben a teremben nyert elhelyezést ugyancsak a trencséni kegyesrendi kincstár egy részének kiállítása is.

Két nagyérdekű helyiség következett ezután, a melyek tisztán magyar jellegüknél fogva a bel- és külföldi szakkörök figyelmét különösen lekötötték;

Besztercei ev.
plébánia templom

stallum maradvány ok.

l. Arch. Ért. 1915
258. l. 50 tábla
2. kép.

Besztercei ev. Templom

gotikus olvasópolca X.V.sz

l.

Arch. Ert. 1915

258. l. 259. l.

Keppel

MIHALOVITS MÁRK
FELSŐSZENTIVÁN

iszű teremnek; bútorzata régi magyar úri bútor volt, közötte
s a Rákóczyak szekrényei a b. Radvánszkyak zólyom-radványi
diszítve.

következő fülkében rekonstruált alchymista laboratorium is,
kkel, s mellette egy XVII—XVIII. századi régi magyar konyha,
s érczedényekkel.

képező kerek teremben az 1848/49-iki szabadságharczunk
vitt férfiak egykorú arczképei, a tárlókban a szabadsajtó ter-
alkalmazva sort befejezte az a félkörívű folyosó, mely a

XIV. Lajos korabeli stylben épült és bútorozott eszterházai k
melve — a legnagyobb gonddal stylszerűen helyreállította.
költségén a virágfüzérekkel, szökőkúttal és tükrökkel diszített
örökítő vadásztermet, a bútorai kék színe után elnevezett t
Terézia-termet gobelin-díszével s a királyné mennyezetes ágy
s mégis discret aranyozású rococco-mennyezettel, ajtókkal, a
az eszterházai kastély folyosójának utánzata húzódott végig
mokkkal diszített lépcsős saroktermen át, a melyben, a hog
elhelyezve, a pozsonyi városház nagytermének [illegible] a X

Besztercei ev.
templom

Wortitsch Theobold
Das evangelische
Kirchengebäude in
Bistritz. Bistritzer
Gymnasialprogramm
1885

Az Országos Magyar Iparművészeti Muzeum

GALVANOPLASTIKAI INTÉZETE

ajánlja a közönség figyelmébe

régibb, kivált magyar ötvöstárgyak másolatainak gyüjteményét.

A 154 darabból álló gyüjteményben megvan a **nagyszent-miklósi lelet teljesen,** azonkivül **kelyhek,** szobák diszitésére különösen alkalmas **serlegek, poharak, csészék,** stb.

Minden egyes tárgy másolata az eredetihez hü és készités tekintetében is művészi becsesel bir. — *Az intézet képes lajstromot kivánatra ingyen és bérmentve küld.*

Budapest, Andrássy-út 67. sz.

DWORZAK FERENCZ

VÉSNÖK

BUDAPEST, IX., PIPA-UTCZA 14.

AZ UDVARBAN BALRA.

KÉSZIT MINDENNEMÜ VÉSNÖKI MUNKÁT

BESZTERCE

Plébániatemplom

ab: könyvismertetés: AE, IX – 1889, 274 l.

BESZTERCE

Ital.

Gerevich, Tiberio: L'arte ungherese della Transilvania.
Corvina, nuova serie, III - 1940, 525 l.

BESZTERCE

Ev templom

Henszlmann Imre: Évi jelentés... AE, VIII–1874, 21 l.

BESZTERCE

Minorita templom

Herrlmann Imre: Évi jelentés... AE, VIII–1874, 21 l.

BESZTERCE

Ev. templom, pad.

Vikár Béla: Könyvismertetés. MM, III—1927, 661—662.

BESZTERCE

Ág. ev. tpl, stallum

Varjú Elemér: Könyvismertetés. Századok, LXI–LXII – 1927–1928, 818 l.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

RESUELVE

BESZTERCE

Templom, Stallum 15/16.

K. Sebestyén József: Válasz és megjegyzések...
Századok, LXIII–LXIV–1929–
1930, 217 l.

BESZTERCE

Templom

Balogh Jolán: A renaissance építészet Magyarországon. MMIX – 1933, 338 l.

BESZTERCE

Ev.
Templom, stallum, 1516.

Balogh Jolán: A renaissance építészet és szobrászat Erdélyben. MM, X–1934, 137 l. (képe 133 l)

BESZTERCE

Templom

Szalagh Jolán: Könyvismertetés. MM, XI – 1935, 3 kl

BESZTERCE

Ev. templom

Bodinus Cornelio: Gli artisti Italiani in Ungheria. (Opera del Genio Italiano all'Estero) Roma, 1936. 85l. 154l.

BESZTERCE

Ev. templom

Horváth, Enrico: Il rinascimento in Ungheria. Annuario, Studi e Documenti Italo - Ungheresi. 6. Edit. Roma, 1939, 76 l. (képe 7. kép) (különnyomat 50 l)

BESZTERCE (Erdély)

Vár

Deák Farkas: Beszterce. V 1817, 73b l.
(képe 73b l)

BESZTERCE

Vár

Iványi Béla: A Tűzőrség története Magyarországon kezdetétől 1711-ig. Hadtörténelmi Közlemények, XXIX-1928, 169, 172 és 425 l.

BESZTERCE

Reneszánsz ház

Horváth, Enrico: Il rinascimento in Ungheria. Annuario, Studi e Documenti Italo-Ungheresi. III. Eötet, Roma, 1939, 94 l. (képe 29. kép) (különnyomat 68 l)

Beszterci műemlékek

BESZTERCE

Reneszánszkapu, 1563.

Horváth, Enrico: Il rinascimento in Ungheria. Annuario, Studi e Documenti Italo-Ungheresi. III. Estet, Roma, 1939, 94 l. (képe 30. kép) (különnyomat 68 l)

Beszterczei nincsulékek

Repr

Sigerus, Emil:

Aus alter Zeit.

Hermannstadt, 1904.

1907. 363

~~táján. + Veneziában 1811-ben.~~ ?

+ Veneziában 1528-ban.

.

, kissé balra fordult, szem-
lek diszitik. Hosszú haja és szeme
bajusza és szakálla nincs. Aranyszö-
tt bal vállra vetetetten megyszinű
lévő faltól jobbra hegyes vidékre
szürke lovon ülő férfi halad a
felé.
29 cm.-- Báró Hammerstein Richard
án (750-907).

Besztercei lábas házak

Czerna Károly tusrajza után (1899)

Képe repr.

Magyar. Művelődéstort

III. k. 321. l.

< Beszterczei ötvös-
művek >

Roth Viktor dr:
< 7
Arch. Ért. 1914. 355–
373. l.

Beszterczi oltár
1701.

l. 1917.

Arch. Ert. 99. l

Besztercei káptalanház

gazdagon tagolt

l. Erdtü ajtaja

1480.

Arch. Ert. 1915.

245. l.

ÉPITÉ

A MAGYAR MÉRNÖK-
NEGYEDÉVI

tartó pendentivok, a melyeknek félkörívét kerek al
kok diszítik; a párkányon bronze-betűkkel a kö
kező felírás olvasható: THOMAS · BAKOCZ · D
ERDEVD · CARDINALIS · STRIGONIEN · ALME · D
GENITRICI · MARIAE · VIRGINI · EXTRVXIT · ANN
M · CCCCC · VII, A török hódoltság idején elpusz

[1] Divald Kornél: A felsőmagyarországi renaissance épí

styl építészeti emlékeinek voltak szentelve.
delem a törökök által el nem foglalt északi megyék-
enedéket; természetes, hogy itt főleg a városokban
ában is kifejezést nyert. Ilyen jellegzetes épületeket
a kisebb szepességi városokban. De számos tem-
ogy ez a styl a városokból a falvakra is elterjedt.
vén jellegzetes építkezést, a melyre a poseni város-

Besztercei ev.
plébániatemplom

gótikus sekrestye-
szekrénye

l.

Arch. Ért. 1915

248 l.

Beszterczei ev.
plébániatemplom

reneszánsz sek-
restyeajtaja
1563.

l.

Arch. Ért. 1915.
247. l.

Besztercei cv.

plébániatemplom
későgót stallu-
mai.
Antonius mensator
l. mine

Arch. Ért 1915.

256, 257. l.

55. tábla 1. kép.

Besztercei kőfarajok

l.

Balogh Erdélyi ren

173/77 l.

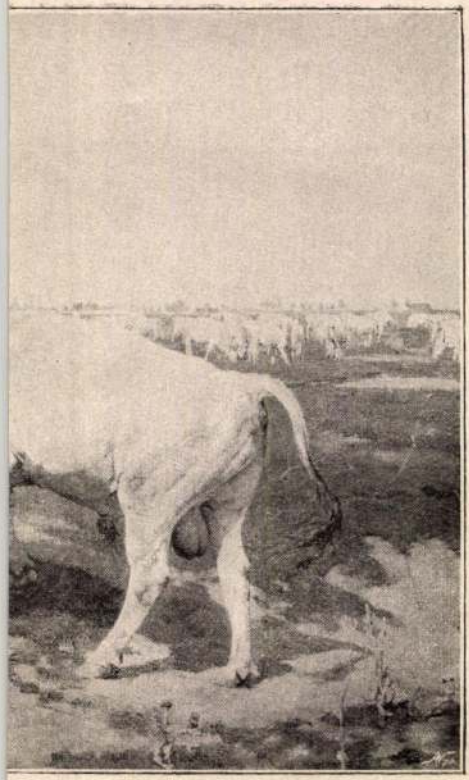

y a csordában».

Besztercebányai Borbála-oltár mestere

MDK.

Négy megmaradt képen kívül egyéb munkái az 1661-ben leégett templom oltárait diszithették.

Borbála-oltár tábláit vaspántokkal a templom falához erősitették, a képek megrongált állapotán kivül ez is akadályozta tanulmányozásukat.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.158.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere

MDK

15o9-ben festett képek reprodukciói könyvben:

Szt. Pál, Judás Thadeus/?/ és Tamás
CLXXII. tábla

Szt.Ilona, Longinus/?/ és Erzsébet
CLXXIII. tábla

Szt. Borbála ledönti a bálványszobrot
CLXXIV.tábla

Szt. Borbála lefejezése CLXXV. tábla.

" " ledönti a bálványszobrot. Részlet.
CLXXVI.tábla

Radocsay Dénes: A Középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.

Besztercebányai ötvösceh

Emlétve

Pallai Sándor Ötvösművészet
Műnaki Könyvtiadó Bp. 1970
237. do

M.D.K.

Besztercebányai Gromszobrok Mestere

fafaragó

nehány szerénytehetségű főleg Turócban működő követőjéről emlékezik meg a szerző, egyenként felsorolva és ismertetve műveiket

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország faszobrai

Akadémiai Kiadó, Bp.1967. 121-122. old.

4.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere MDK

Művészetének fő forrása M S mesterével azonos. Művészetük rokonvonásai mellett jelentős eltérések is figyelhetők meg. Rokon a mód, ahogy alakjaikat a térben elhelyezik, a tájháttér és a figurák szerepének egyensulyát kialakitják, ahogy a tájkörnyezet megszerkesztik, s a főjelenetet a háttérben elhelyezett mellékjelenetekkel egészitik ki.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.159.l.

3.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere

MDK

Mester müvészete nem éri el M S mester kifejezőkészségét, de renaissance jegyek alkalmazásában mégis toább ment nála.

- Egyes képek elemzése.-

A két Borbála-jelenet kompozicióját a mester Dürertől vette át, s festményei más szempontokból is Dürer hatását bizonyitják.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.158.l.

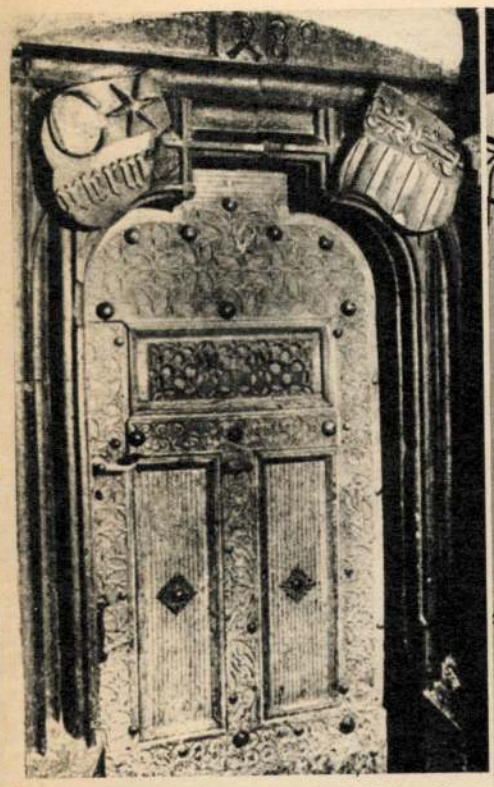

Az a bizonyos 1480-ból való ajtó

A lábasházak egyik gótikus kapuja (1480)

A múzeumban őrzött római sírkő nyugat-európai kiállításon is szerepelt

A mintegy harmincezer lakosú Besztercén kívül a tanács hatáskörébe tartozik még a háromezer-ötszáz lakosú Décse, Zselyk, és több vegyeslakosú falu, község. A tanácsban valamennyi képviselve van. A megyei bizottság 19 tagból áll, ebből 6 besztercei lakos.

Megtudtuk, hogy tizenkét osztályos líceumi tagozat működik Besztercén, tízosztályos általános iskola Décsén, ezenkívül összesen 12 magyar tannyelvű nyolcosztályos általános iskola, 13 óvoda magyar tagozattal (kettő a városban). Jövőre magyar csoport is lesz az új napköziben.

A népi egyetem keretében tavaly öt előadást tartottak magyarul. Erre az esztendőre még nem készítettek munkatervet. Kár, mert az előadások iránt nagy az érdeklődés. Meg lehetne oldani a kérdést helyi erőkkel, orvosok, tanárok, jogászok bevonásával.

— Néhány fontos kérdést megoldottunk — folytatja a tanács elnöke. — Jó pár községben, ahol számottevő magyar él, kevés volt a könyvtárban a magyar könyvállomány. A décsei könyvtár pedig öt éve hiába kért új könyvet. Megtudtuk továbbá, hogy a besztercei városi könyvtár tavaly egyetlen magyar folyóiratot, újságot sem járatott az Előrén kívül. Ezeket a kérdéseket még tavaly megoldottuk. A könyvesboltokba is kevés magyar könyv érkezett. Most megnézhetik: kielégítő a választék. A kultúrmunkában szerencsére nem mutatkozik semmi lemaradás. A városban évek óta élénk működő élet folyik, esztendőnként több bemutatót is tartanak. A magyar színjátszó csoport rendezője Horváth Pál. Leghelyesebb — ajánlja Portik Béla —, ha hozzá fordulnak adatokért.

Besztercének hatszáz férőhelyes színházterme van. Ha színház érkezik vendégszereplésre, mindig megtelik. Ha jön... De például a kolozsváriak már két éve nem voltak itt. A vásárhelyi színház évente egyszer, ha kiszáll. Kevés...

Horváthék

Megérkezésünkkor egy fotóalbumot mutattak, amelyben tíz éve minden működő előadást fénykép örökít meg. Ezeket Horváth Pál maga készítette. A házaspár különben 1957 óta él Besztercén. Ők szervezték meg és tartják életben a színjátszó csoportot. Sorolom a főbb bemutatókat: Mandragora, Különös házasság, A cigány, Gazdag szegények, A tanítónő (egyedül ezt tizennyolcszor játszták), Szerelem, ne siess, Névtelen csillag. Tartottak ezenkívül emlékünnepélyt az Ady-, Arany János- és a Petőfi-évforduló alkalmával. Az iskolának jól szervezett irodalmi köre van, nyári kirándulásai közül fénykép mutatja be a szalontait, a nagyváradit, amelyen a diákok Horváth Imrét is felkeresték. Sok írót, költőt látott vendégül az irodalmi kör, meglepő, hogy is tudtak annyi találkozót szervezni. Itt járt Szabó Gyula, Páskándi Géza, Kányádi Sándor, Barta-

Próbál a magyar színjátszó csoport

lis János, Márki Zoltán, Bálint Tibor, Aurel Rău, D.R. Popescu, Marosi Péter, Létay Lajos. Búzás Pált és Banner Zoltánt is meghívták a Bartók-műsorral. Gyakran szerepelnek népi táncjátékokkal, ezeket a décsei születésű Horváth Piroska tanítja be az iskola diákjainak. Horváthék ösztönözték és segítették Balla Tamást a décsei mesék gyűjtésében, amelyet a Kriterion könyvkiadó adott ki. Tevékenységük sokak előtt ismert, hiszen nem egy újság beszámolt már róluk, néha ők maguk is írnak tudósításokat; a „bibliográfia" kötetnyi anyagot tesz ki.

A művelődési ház

Besztercének tágas, mondhatni pazar művelődési háza van. A század első évtizedeiben épült, de az utóbbi esztendőkben is sok pénzt költöttek a javítására. Egy nem túl szerencsés elképzelés szerint lebontották a kis színpadot, a színjátszó csoport e meghitt hajlékát, s a helyiséget két nagy teremre osztották fel.

Most épp ezek egyikében ülünk, a magyar színjátszó csoport mintegy tíz összegyűlt tagjával, akik Csizmarek—Semsei Érdekszerelem című darabját próbálják. A falon ötven diploma függ, de mondják, hogy még van ezen kívül. Bakó Ernő metodistától megtudom, hogy a művelődési háznak Nyugat-Európát járt népi tánccsoportja és zenekara van, s jelenleg görögországi kiszállásra készülnek. A műkedvelő bábszínház, amelynek óvónők a tagjai, már három országos díjat nyert. A körök: rádió-, foto-, festőkör, kényelmesen megvannak a sok teremben. Egy vasúti dolgozó képeit láthattuk is az előcsarnokban kiállítva.

A népi egyetem is itt működik, főleg az angol, francia, német nyelvtanfolyamok látogatottak.

Az újonnan kiépített alagsorban tovább lehet — ha nem is művelődni, de — szórakozni. A helyiség ajtaja előtt már öt órakor sokan várakoznak, hogy hozzájuthassanak a sakkhoz, a dámához meg römihez. Ma negyvenen römiztek, miközben szólt a felerősített tv. Valóságos labirintus az alagsor, tekepálya is készül, meg új laboratórium a fotókörnek, s egy ízlésesnek ígérkező vendéglő.

Kiállítóhelyiség kerestetik

Liviu Rebreanu szobrának tőszomszédságában van a történeti múzeum. Az épület maga is műemlék. A boltíves irodában, Ştefan Dănilă múzeumigazgató fogad. 1950 óta munkatársaival együtt mintegy 116 ezer tárgyat sikerült összegyűjtenie 150 helységből. Java része az ásatások alkalmával előkerült cseréptörmelék, fémtárgy, régi pénz (6 000 darab), néprajzi anyag. Az ásatások során három római kasztrumot tártak fel. (Egy római sírkő nyáron nyugat-európai kiállításokon vett részt.)

Várostörténeti tárgyat keveset látok, egy céhláda — a középkorban ebben állt a város pénze— a folyosóra szorult.

Ştefan Dănilă elmondja, hogy helyiség hiányában a 116 ezer tárgyból mindössze ezret tudnak kiállítani. Legszebb darabjaik raktáron állnak becsomagolva. Szó volt róla, hogy megkapják az újonnan restaurált Aranyművesházat, a város e szép reneszánsz épületét (Hunyadi-háznak is hívják), oda akarták költöztetni a feudalizmus korát bemutató részleget, de a felettes szervek mintha korábbi ígéretüket meggondolták volna. Képzőművészeti kiállítások céljára szeretnék fenntartani az épületet, pedig Besztercén nincs is hivatásos szobrász meg festő.

(Mi is hasztalan kerestük őket, egyedül Benkő Béla faszobrait sikerült lencsevégre kapnunk, a tehetséges számtantanárét, de két éve már ő sem farag.)

Az Aranyművesház jellegénél fogva is múzeumnak való. Sajnos, ez sem jelentene végleges megoldást. Éppen ezért, miért ne kaphatna helyet a múzeum valamely más részlege (népművészet, numizmatika), vagy akár a festészeti és szobrászati tárlat, ha ideiglenesen is, a művelődési palota nélkülözhető termeiben, főleg nyáron, amikor e szép múzeumvárosban hazai és idegen turisták valósággal egymásnak adják a kilincset?

SZÉPRÉTI LILLA

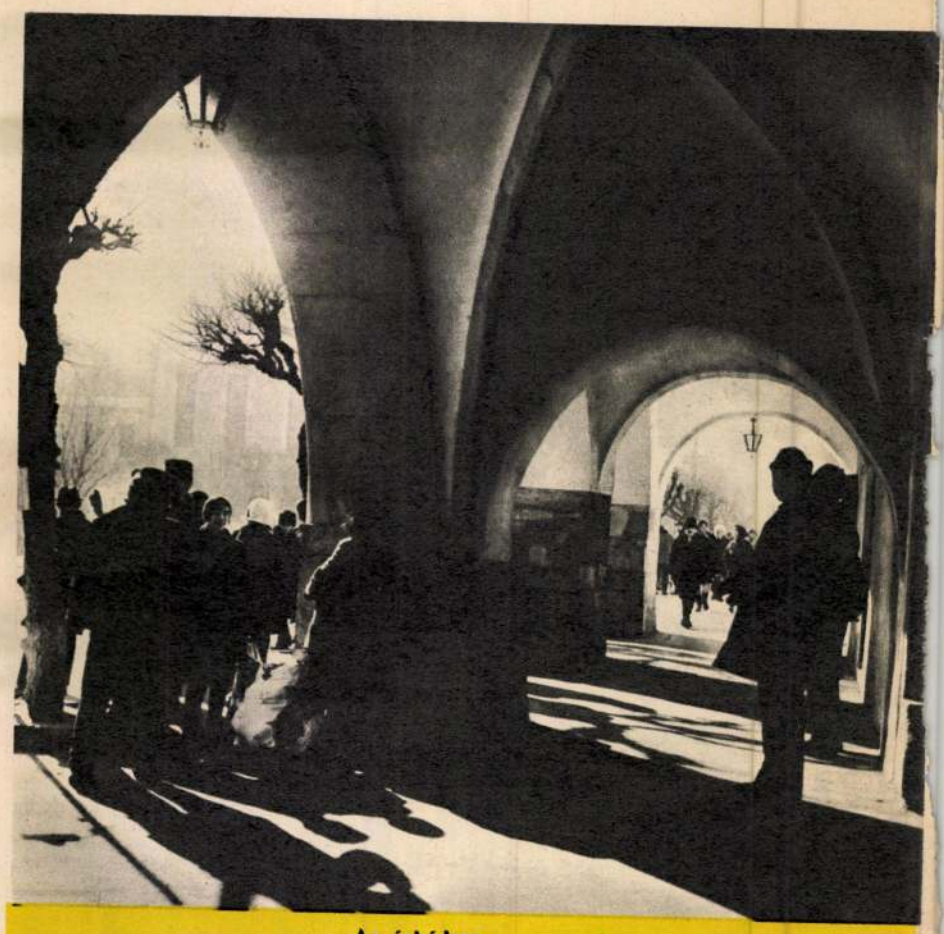

Az árkádsor

Síremlék 1620-ból

Benkő Béla egyik szobra

Marx József felvételei

A főtéri öreg fák alatt

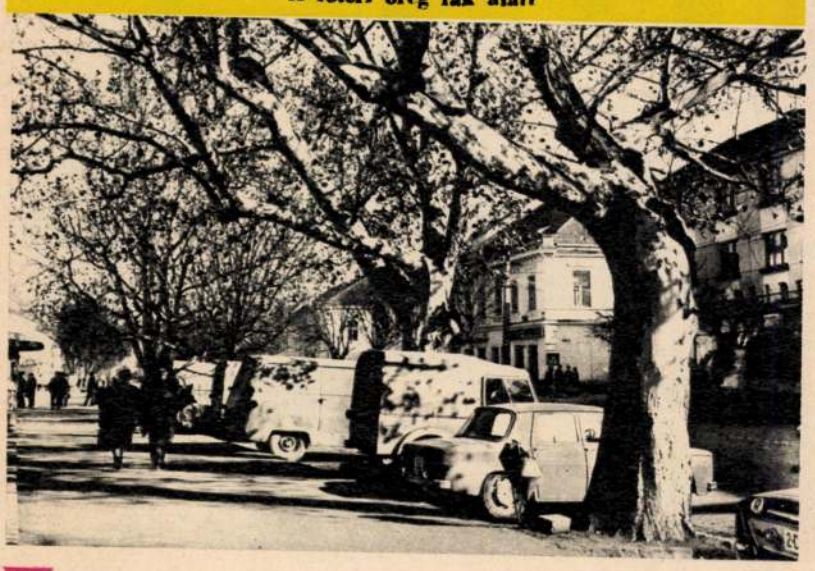

Az új bútorgyár nemrég üzembe helyezett részlege

AZ

ÚJ ÉLET

SZOTYORI ERNŐNÉL,

az RKP Maros megyei Bizottsága titkáránál

Maros megye, amely a felszabadulás előtt köztudomásúlag nem tartozott az ország túlságosan fejlett területei közé, az eltelt több mint negyedszázadban, a szocialista építés időszakában, hatalmas fejlődésnek indult. Még a kezdet kezdetén, a hatékony ipari fejlődés alapjainak kijelölésekor, kialakult a jövendő ipari központ (Marosvásárhely), valamint több város ipari fejlődésének távlati képe. Napjainkban ez egyre inkább konkrétummá válik, elértük, hogy az 1973-as esztendőben, amelyet ötéves tervünk döntő évének neveznek, Maros megye ipara már jelentős részt vállal az ország népe életszínvonalának emelésében, a haza jólétének gyarapításában.

— *Hogyan fejlődik Maros megye ipara, mik a további fejlődés távlatai?* — ezzel a kérdéssel kereste fel az Új Élet Szotyori Ernőt, az RKP Maros megyei Bizottságának titkárát.

— Mindenek előtt beszéljenek a számok: a megye iparának tervezett évi átlagos fejlődési üteme mintegy 9 százalék. Ez abszolút értékben azt jelenti, hogy 1975-ben 6,7 milliárd lejjel termelünk többet, mint 1970-ben. Ha valaki venné magának a fáradságot és visszalapozna a statisztikákban, könnyen észrevehetné, hogy az évi átlagos fejlődési ütem kisebb ugyan, mint a múlt ötéves terv időszakában, amikor ez az ütem 12,3 százalékos volt, ennek ellenére a százalékok nagyobb abszolút értéket takarnak. Ugyanis, bár a fejlődés üteme, ismétlem, nagyobb volt, 1970-ben 1966-hoz viszonyítva csupán 4,5 milliárd lejjel termelt többet a megye ipara. A különbség onnan ered, hogy a tervgazdálkodás 66—70-es időszakában alacsonyabbról indultunk, míg a jelen ötéves tervben magasabb szintről kezdtük meg a tervteljesítést. Vagyis a látszólagos ritmuscsökkenés mögött jóval magasabb termelési érték áll. Maros megye különben a növekedés ütemét tekintve megközelíti az országos átlagot, de vannak iparágak, amelyekben a fejlődés meghaladja az átlagot. Ez az ütem a valóságban azonban nagyobb lesz; a megye ipara vállalta az ötéves terv négy és fél év alatti teljesítését, ami 7,7 milliárd lej többletet eredményez.

— *Melyek ezek az iparágak?*

— A vegyipar például megkétszerezi, a gépgyártó ipar 90, az élelmiszeripar 76, a könnyűipar pedig 61 százalékkal növeli termelését. A korszerű iparszerkezet kialakítása során egyre nagyobb jelentőséget nyer a vegyipar, amelynek köztudomásúlag szép hagyományai vannak a megyében. A marosvásárhelyi Vegyipari Kombinát ebben az időszakban megháromszorozta termelését, bővül, korszerűsödik a tîrnăveni-i Vegyipari Kombinát is, és ez érthető, hiszen a leghuszadikszázadibb iparnak tartott vegyiparnak a legfontosabb alapanyaga a földgáz, ez pedig rendelkezésünkre áll, méghozzá igen tiszta állapotban. A gépgyártó iparban az Electromureş vállalat például az ötéves tervben két és félszeresére emeli termelését, a Metalotehnica vállalat megháromszorozza, a segesvári Nicovala vállalat két és félszeresére emeli, a régeni Felszereléseket és cserealkatrészeket gyártó vállalat pedig több mint másfélszeresére növeli termelését.

Említésre méltó a helyiipar fejlődése is. Nem mindenki tudja, hogy megyénkben van az ország egyik legerősebb helyiipara. Erről meggyőzően vall egyetlen adat: a helyiipar a megye ipari termeléséből 9,1 százalékkal részesedik; több mint egy milliárd lej értékű a termelése. A munkaigényes, kis sorozatban gyártott termékek iránt igen nagy a kereslet, bel- és külföldön egyaránt. A Prodcomplex vállalat például nagyrészt exportra gyártja üvegtermékeit és a szőnyegeket.

— *Milyen úton-módon biztosítják a megye ipari vállalataiban a termelés növekedését?*

— A tervezett növekedést legnagyobb részt az ipari vállalatok meglévő termelési kapacitásának teljes kihasználásával érik el. Ez azt jelenti, hogy a vállalatokban feltöltik a második váltást, és általánossá teszik a harmadik váltást is. Párhuzamosan növekszik a munkatermelékenység, javul a munkaszervezés. Fontos tényező ebben a vonatkozásban, hogy széles körben kibontakozott a munkaverseny, s ez, valamint a termékek minőségének javítása, az észszerűbb anyagfelhasználás mind, mind jelentősen hozzájárul a vállalás teljesítéséhez.

1973 elején a megye ipari vállalatai mintegy 45 napos előnnyel rendelkeztek az ötéves terv határidő előtt való teljesítéséért folytatott harcban. Az első két évben tehát az eredmények jónak minősíthetők, a terven felül megvalósított több mint egy milliárd lej pedig visszahat az ipar fejlődési ütemére, tovább növelve azt.

— *Hogyan fejlődik tovább a megye ipara?*

— A megyére eső több mint 9 milliárd lejnyi összberuházásból a legnagyobb rész az iparra esik. A párt- és államigazgatás legfelsőbb szervei által kidolgozott útmutatásokat érvényesítve a beruházási terv teljesítésekor messzemenőleg figyelembe vesszük az újonnan létesítendő kapacitások hatékonyságának növelését, ütemesebbé és szervezettebbé tesszük a beruházási munkálatok végrehajtását. Ez évtől számítva 1975-ig a következő ipari létesítményeket helyezzük üzembe, vagy kezdjük meg a beruházási munkálatokat: a marosvásárhelyi Vegyipari Kombinátban felépítjük az 5. számú műtrágya-részleget, a komplex műtrágyagyárat, a IV. számú ammóniákgyárat. Megkezdődnek és be is fejeződnek ebben a tervidőszakban a régeni sörgyár és tejporgyár építkezései. Ezek mellett a nagy beruházások mellett természetesen egy sereg ipari vállalat fejlesztését, bővítését irányozza elő az állami terv. A megye iparának a szerkezete is változik-javul ebben az időszakban, egyre inkább fejlődnek a magas szakképesítést, szakértelmet kívánó ágazatok.

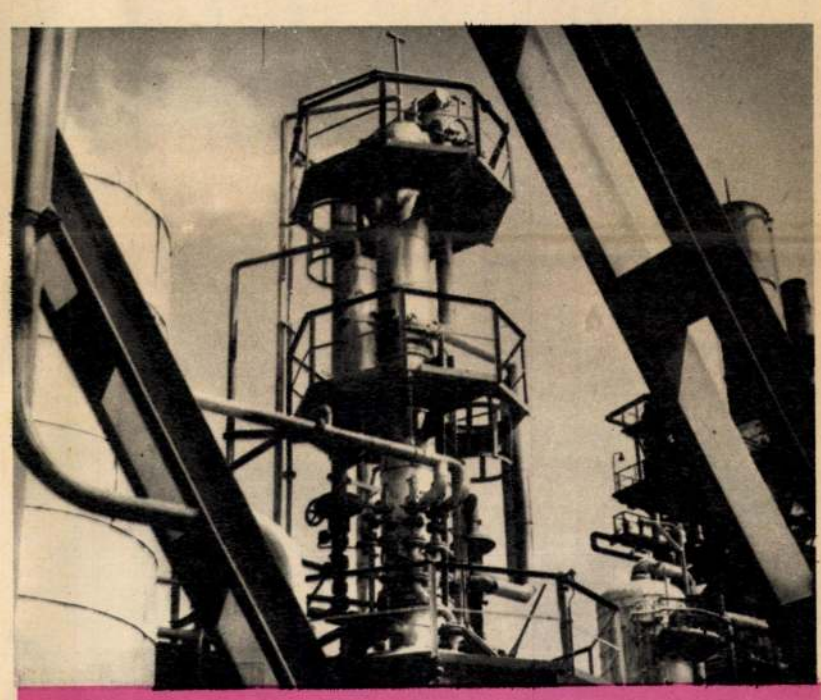

„A korszerű iparszerkezet kialakítása során egyre nagyobb jelentőséget nyer a vegyipar...“

A XVI. századi nagytemplom tornya és reneszánsz pártázata

A Hunyadi-ház

Gótikus ajtók

Már otthon eltökéltem magamban, megkeresem Besztercén azt az 1480-ból való, gótikus, faragott kőajtót, amelyet egy könyvben láttam.

Sétálgatunk a főtéren. A nagytemplom minduntalan magára vonja a tekintetet. Bemegyünk, sok a régi ajtó, de csaknem egy évszázaddal fiatalabbak, mint az, amit én keresek. Megcsodáljuk a huszonnégy céhzászlót, melyek oszlopokra tűzve lengenek, és teszik sajátságossá a „törökösen" festett belsőt, megállunk a XVI — XVII. századból fönnmaradt padoknál, amelyeken a céhek címerei díszelegnek tökéletes állapotban, sírköveket nézünk. Egy délelőtt is kevés a sok látnivalóhoz.

Majd ismét az ajtó keresésére indulunk. Talán a lábas házak valamelyikében lesz! Az árkádsor alatt nem tudunk betelni a képpel: csúcsívek fonódnak egymásba a fejünk fölött. Erre a „folyosóra" hordták a középkori piac-

Fritsch Viktor helyi fotós megjegyzi: mutat ő ennél díszesebbet.

Visszatérünk tehát a lábas házakhoz, egy kapun dörömbölünk, majd hátul kerülünk, a kertek felől. Végre előjön egy asszony. Van náluk egy régi ajtó, az igaz, de nem lehet oda bemenni. Két évvel ezelőtt beszakadt a mennyezet, a közelébe se lehet férni. Nincs azon mit nézni.

Gerendákon botorkálunk, a sötétben egyensúlyozunk egy halványan kirajzolódó ajtó irányába. Megtapogatom a keretet. Faragott kő. Elhúzzuk az eléje állított szalmazsákot. Gyufát gyújtunk. Ott áll az a bizonyos ajtó tökéletes állapotban!

— Mielőtt beomlott, jöttek ide látogatók mindenhonnan — magyarázta az előszobában az asszony, aki a háztulajdonos leánya. — Még külföldről is. Minden hivatalos szervnél panaszt tettünk. De azzal maradtunk, hogy ez magánház.

BESZTERCÉN, A MÚZEUM-VÁROSBAN

napokon a búzát, innét az elnevezés is: búzasor.

A tizenhárom lábas házat az elmúlt évben nagy gonddal restaurálták.

Vásártartási joga Besztercének 1353 óta van Nagy Lajos jóvoltából. Azóta is augusztusban tartják az évi vásárt, s a király liliomai bekerültek e régi város középkori címerébe.

Kísérőnk, Szilágyi Zoltán történelemtanár, az árkádsor végén egy kőkapura mutat:

— 1480-ból való — mondja.

Valóban. De mi nem ezt keressük. Úgy látszik, kettő is van.

A XV. század végén a várost a török veszedelem fokozódása miatt erős kőfallal vették körül, bástyákat építettek, mindezt a Mátyás parancsából szétrombolt Hunyadi-vár köveiből. A város ezután élénk fejlődésnek indult, a XVI. század elején már 2 500 lakosa van. Fejlett kézműiparral rendelkezik, a céhek árui a Fekete-tengertől eljutottak a Balti-tengerig. Építőmestereiket és kőfaragóikat Báthori István az olaszok mellett szinte valamennyi várának építésénél foglalkoztatta.

A főtértől nem messze, egy folyosóvá töpörödött utcában, újabb (1556-os) ajtókeretre bukkanunk. Ez talán éppen egyike azoknak, amelyeket Petrus Italus készített, a híres lembergi építész, aki akkoriban Besztercén a főtéri templom építésénél működött közre. Le akarjuk fényképezni, de

Mi mindent átvészelt a történelem folyamán ez a Mátyás-korabeli ajtó. Básta dúlásait, kuruclabanc harcot, öt tűzvészt, amely a múlt században félezer házat emésztett fel. Fája, vasalása ép! Tán nem hagyják éppen most tönkremenni!

Másnap a múzeumigazgató elmondta, már tervbe vették a ház belső javítását.

Ismét a főtéren csatangolunk a télvégi napsütésben. Mióta utoljára itt jártam, a város sokat csinosodott. Új, jól ellátott üzletek nyíltak, a mellékutcákat aszfaltozták. Renoválták, újratatarozták a házakat. Látni néhány épülőfélben levő gyárat és már kész csarnokot. Nagyon fejlődik Besztercе, mióta megyeszékhely! De rá is fért, mert az elmaradt vidékek közé tartozott. Az utóbbi időben felépült az új művatelingyár, a bútorgyár (amelyet még bővítenek), az építőipari gép-, valamint az üveggyár, a gyümölcsfeldolgozó és szárító (külön jéggyárral), a hatszáz ágyas kórház és több mint ezer lakás.

A Magyar Nemzetiségű Dolgozók megyei Tanácsánál

Portik Béla tanfelügyelőt, a tanács elnökét, a megyeházán keressük fel. Munkájuk iránt érdeklődünk.

Besztercе

Besztercebánya

Vas. Ujs

1862. 460, 461 l.

dag később-kori emlékekben, amelyek templom, a városháza, megyeháza stb. kulturmunkájára vall a honvédszobor kép örökitett meg.

A bányavárosok közül Körmöczebánya vonja magára a mütörténész templom, Selmeczon az Óvár és Leányvárosháza és számos korai renaissance emlékek ékes bizonyitékai annak, hogy cára élénk épitő-müvészi élet folyt ceí között.

Debrecen

Református templom

MAGYAR MŰVÉSZET
1928. 746 l.

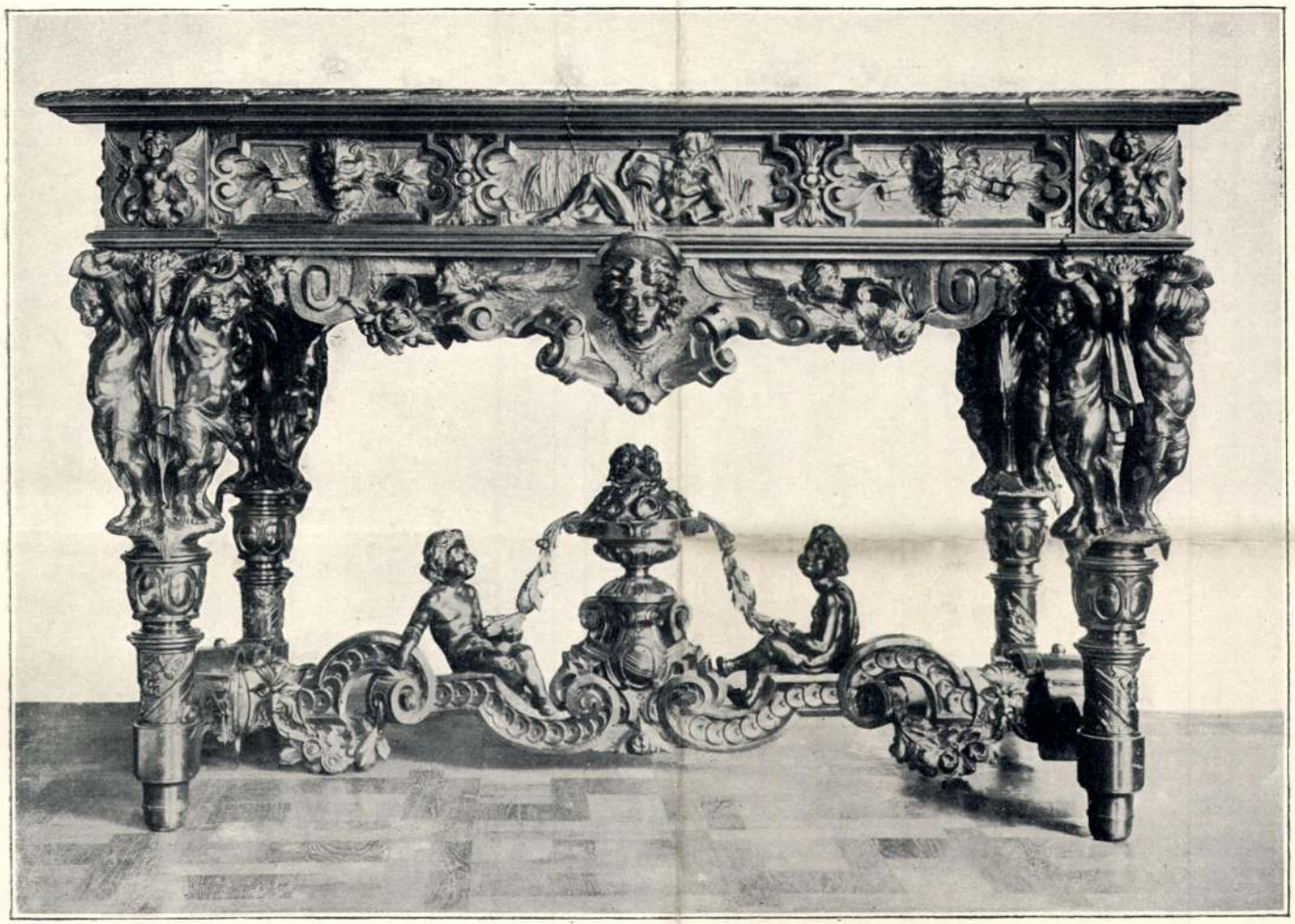

OLASZ KÉSŐ RENAISSANCE-ASZTAL A XVII. SZÁZAD ELEJÉRŐL.

RÁTH GYÖRGY TULAJDONA.

Ráth Gy. „Az Iparművészet Könyve“ c. munkájából.

Beszterebánya

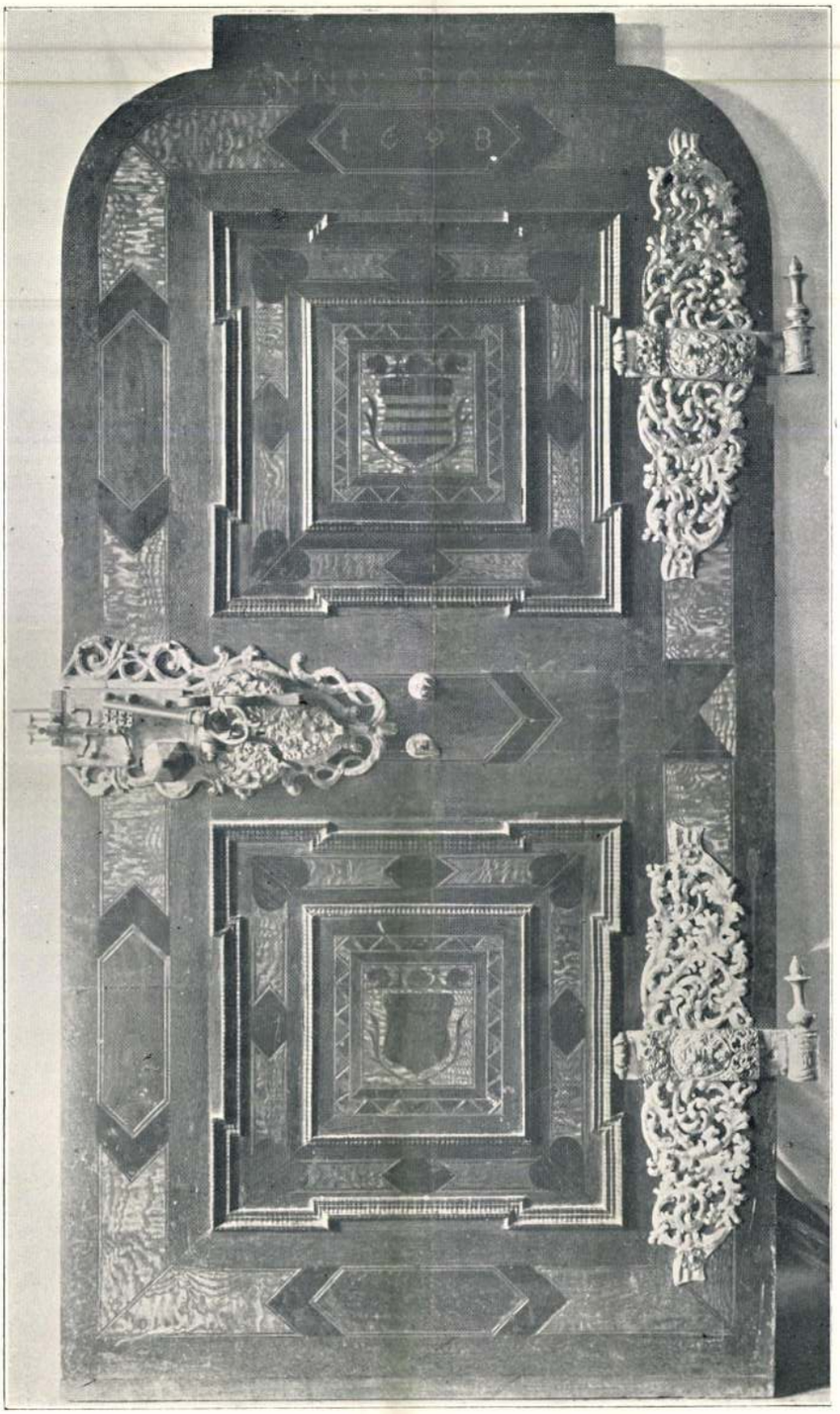

A BESZTERCEBÁNYAI VÁROSI LEVÉLTÁR AJTAJA.

Ráth Gy. „Az Iparművészet Könyve“ c. munkájából.

Magyar Iparművészet

1905.

terce. Éghajlata a medencében enyhébb, a hegyvidékeken zord, hideg és jóval csapadékosabb, mint az Erdélyi medencében. Ásványkincsei közül a Radnai havasok aranya, ezüstje és ólma érdemel említést, továbbá Oláhszentgyörgy, Pinták, Dombhát és Borvölgy ásványos forrásai. A lakosság főfoglalkozása a havasi pásztorkodás, állattenyésztés és az erdőgazdálkodás; a földművelés (gabona-, gyümölcs- és bortermelés) kisebb jelentőségű. A gyér lakosság anyanyelve az 1910. népszámlálás szerint: magyar 8%, román 70%, német 22%. Közigazgatásilag a vm. 4 járásra és egy rendezett tanácsú városra volt felosztva. Székhelye *Beszterce* volt. Tr. értelmében a vm. egész területe Románia birtokába került.

Története. A mai Beszterce, Naszód és Radna környékén, a XII. sz. közepe táján, II. Géza király németeket telepített le. A főleg bányászattal foglalkozó települők több virágzó telepnek vetették meg alapját; uralkodóink a szepesi németekéhez hasonló kiváltságokkal ruházták fel őket; a tatárok 1241-i és 1285-i pusztításaitól sokat szenvedtek. Nagy Lajos 1366-ban Beszterce városának ugyanazokat a jogokat és kiváltságokat adományozta, amelyekkel a nagyszebeniek rendelkeztek: peres ügyeikben a nagyszebeni gróf, mint a király után a legfőbb bíró ítélkezett. Ettől az időtől kezd a románság a vm. területén megtelepedni. V. László Beszterce és vidékét Hunyadi Jánosnak adományozta, mint örökös grófságot. Hunyadi János halála után Szilágyi Mihály lett Beszterce örökös grófja, azonban Beszterce lakosai fellázadtak ellene. Szilágyi a lázadást elnyomta s a várost feldúlta. Mátyás az örökös grófságot 1465-ben megszüntette s Beszterce vidékét a szászok grófja alá rendelte. Ezután kb. egy sz.-ig tartó békés fejlődés következett, de a XVI. sz. fordulója körül a lakosság szörnyű éveket élt át a pestis és éhinség, továbbá

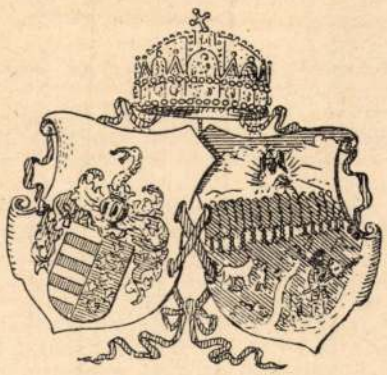

A régi Beszterce-Naszód vm. címere.

ből Beszterce-Naszód vm.-t alakította.

Besztercsény *(Bystričany)*, barsmegyei község, Tr. óta Csehszlovákiához tartozik (1930) 1262 lak.

Beszterec, kk. Szabolcs és Ung k. e. e. vm. nyirbogdányi j.-ában; itt volt *Zólyomi* Dávid mocsarakkal övezett földvára, a *B.-i faköpönyeg.* (1930) 1383 lak. Az 1903-ban itt talált aranyozott ezüstlemezzel borított szenteltvíztartó XI.—XII.-i sz.-beli, bizánci jellegű ötvösmunka.

Beszűrődés (latinul *infiltráció*), a tüdőhólyagocskák levegőjének kiszorulása és a hólyagocskák egy részének kitelődése izzadmánnyal v. burjánzó, sejtes elemekkel.

adótól szerzi be, v. hogy az eladó által termelt árumennyiséget v. annak egy részét átveszi.

Beszkárt, l. *Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt.*

Beszkidek, a Kárpátok külső homokkővonulata két részletének összefoglaló neve. 1. Ny.-i B. A magyar földrajzi irodalomban ritkán használt elnevezés. Hunfalvy szerint a Ny.-i B. részei a B., az Oszus és a Babia Gura. A sűrű erdőkkel borított, 1300—1700 m magas, igen gyéren lakott hegység hordozza az európai fő vízválasztó vonalat. 2. Keleti B. Az ÉK.-i Kárpátok külső homokkővonulata a Lupkovi és a Vereckei hágó között (Cholnoky szerint). 1000—1300 m magas (Halicz 1335 m), sűrű erdőkkel borított, több párhuzamos láncból álló, könnyen járható, gyéren lakott hegység.

Beszter *(Byster)*, abaúj-tornamegyei község, Tr. óta Csehszlovákiához tartozik, (1930) 504 lak.

Besztercebánya *(Banská Bystrica)*, zólyommegyei város a Garam és a Beszterce összefolyásánál. Tr. óta Csehszlovákiához tartozik. (1930) 11.321 lak. Történelmi és műemlékekben gazdag, régi bányahely. Szabad királyi várossá IV. Béla emelte. Aranyművesei, fegyverkovácsai, harangöntői híresek voltak. Nevezetes műemléke a régi várban a gótikus plébániatemplom, ebben a Szt. Borbála-kápolna, *Lőcsei* Pál mester nagy szárnyasoltárával. Művészi keresztelőmedencéjét *Jodocus* mester öntötte bronzból 1475-ben. Újabb eredetű a templom főoltárképe, Mária mennybemenetele *Krackertől*, a mennyezetképeket ennek tanítványa Anton *Schmidt* festette, a kései barokk stílusában. A hozzá csatlakozó fülkében: Krisztus az Olajfák hegyén, sokalakú gótikus dombormű a XVI. sz. elejéről. A város piacán a renaissance-stílusú házak sora, pl. a Turchányi-ház (1610), a Beniczky-ház (1660), a faragott erkélyes Ebner-ház, a loggiás udvarú Bethlen-féle, stb.; néhányban gótikus részletek is fennmaradtak. A renaissance emléke a XVI. sz. elején épült régi városháza is (ma iskola). A barokkorból említésreméltó a mostani városháza (XVIII. sz.), a püspöki palota, a járási hivatal épülete, az 1715-ben épült, később megújított külsejű székesegyház. Az ev. templom 1803-ban készült el. B. ma jelentős ipari központ, számos gyára van, köztük a gyufagyár a legnagyobb. A Nagy-Fátra, az Alacsony Tátra és az Érc-hegység felé irányuló turistaforgalom központja. (L. a *74.* sz. képtáblát.)

Besztercei muskotály, a besztercei szilvának valószínű kereszteződés által keletkezett változata. Gyümölcse nagyobb, mint az eredeti fajtáé és erősen illatos, muskotályos ízű. Minden tekintetben elsőrendű, mindenben megegyezik egyébként a közönséges besztercei szilvával. Termesztése ajánlatosabb, mint az eredeti fajtáé.

Besztercei szilva, a legkiválóbb magyar szilvafajták egyike. Nyersen való fogyasztásra, ízek, aszalványok készítésére egyaránt kiválóan alkalmas. Középkötött, nyirkos, tápdús talajban fejlődik legjobban, főleg védett völgyekben, ahol nem igen érheti a fagy. Gyümölcse hosszúkás, teljesen magvaváló, hamvas, sárgahúsú. Érési ideje szeptember második fele. Szaporítása magvetéssel, gyökérsarjakról és oltással egyaránt sikeres. Középmagas- és alacsonytörzsű fának nevelik. Helyét újabban mindinkább elfoglalja a *Besztercei muskotály* szilva (l. o.).

Besztercei szójegyzék, magyar nyelvemlék a XV. sz. első negyedéből. Tizenöt lapból, 24 szócsoportból és összesen 1316 magyar szóból áll. Tótországi György másolta. Beszterce-Naszód megye levéltárából került a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonába.

Beszterce Naszód vármegye, Erdély legészakibb vármegyéje volt, Románia, Bukovina, Szolnok-Doboka, Máramaros, Maros Torda és Kolozs vm. között. Ter. 4167 km², lak. (1910-ben) 127.843 volt. Felszínének felépítése igen változatos. ÉK.- sarkába az ÉK.-i Felvidék vulkáni vonulatának Cibles nevű csoportja nyomul be (1842 m), É.-i részét a Kárpátoknál sokkal idősebb, régi kristályos kőzetekből felépített Radnai havasok (Ünőkő 2280 m) borítják, DK.-i része a K.-i Kárpátok vulkáni vonulata egyik tagjának, a Kelemen-havasoknak a tartozéka, végül a megye DNy.-i része az Erdélyi medencéhez tartozik, hullámos, dombos vidék. A völgyek keskenyek, a hegységeket hatalmas erdőségek borítják, a legmagasabb tetőkön terjedelmes havasi legelők vannak. Főfolyói a Nagyszamos és a Besz-

Uj Idők Lex. VI. k.

Beszterczebánya

Vas. Ujs. 1857

373. l. képpel

Besztercebánya

Plébania templom

Késő gotikus

1471.

MAGYAR MUVESZET

1928. 741. l.

Besztercebánya

Magyar Nemzet képes mell.
1938. okt. 30.

A besztercebányai plébániatemplom falában elhelyezett csúcsíves fülke kődombormüve: Krisztus az olajfák hegyén. (Anno 1502.)

MERKÁT-HORVÁTH KÁROLY-tól ... ...
A befestett szobrok tárlata Berlinben. NYÁRI SÁNDOR-tól ... ...
Az Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben. h.-tól ... ...
A művészi ipar az országos tárlaton. SZALAY IMRÉ-tól ... ...
A tervező művészek díjazása. UHL SÁNDOR-tól
Tükörasztal. J.-től ... ...
Miseruha. RADISICS JENŐ-től ... ...
Harangvirág-serleg RADISICS JENŐ-től ... ...
Iparművészet és stil. PULSZKY KÁROLY-tól ...
Az iparművészeti múzeum arab szobája. BONCZ ÖDÖN-től ... ...
A magyar faïence. POPP JÁNOS-tól ... ...
Horganymaratás közvetlenül a természet után. J-től ... ...
Egy szűcsmester rajzkönyve 1836-tól. HUSZKA JÓZSEF-től ... ...
A kovácsművészet. JAKABFFY FERENCZ-től I—IV 253, 284, 325 és
A magyar iparművészeti társulat I-ső rendes közgyűlése ... ...
A díszitmény a művészi iparban. Mutatvány Henry Mayeux *La Composition décorative* cz. művéből. RADISICS JENŐ-től I. II. 294. és
Ebédlő. O. F.-től ... ...

King Béla IV. square at Besztercebánya with the church from the XIII. century. At present belonging to Czechoslovakia. — Besztercebánya, Piazza di Re Béla IV. (La chiesa é del XIII. secolo.) (Territorio czeco). — Besztercebánya IV. Béla király-tere (a templom a XIII. századból. (Cseh megszállás).

Interior of the cathedral of Gyulafehérvár with the crypta of the Hunyadis in the basement. At present belonging to Roumania. — L'interno del duomo di Gyulafehérvár con nella cripta la tomba degli Hunyadi (Territorio romeno). — A gyulafehérvári székesegyház belseje.

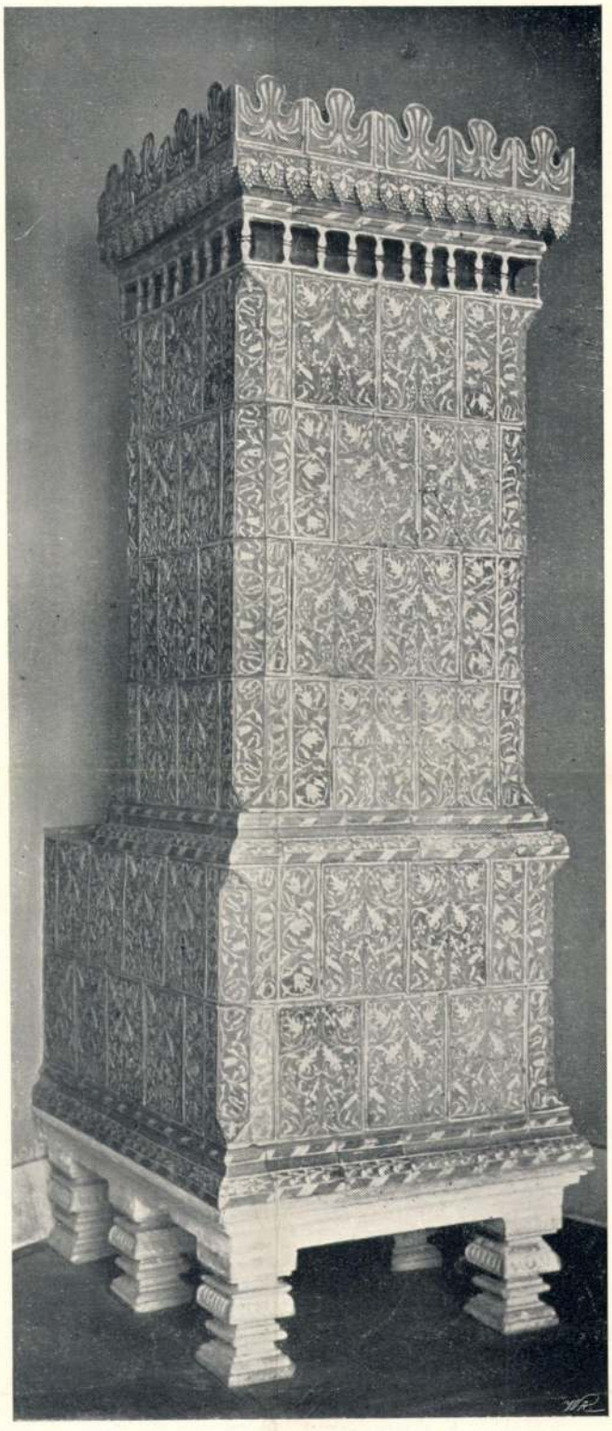

BESZTERCEBÁNYAI
KÁLYHA
A XVII. SZÁZADBÓL.

ORSZÁGOS
IPARMŰVÉSZETI
MÚZEUM.

Az agyagművesség.

Ráth Gy. „Az Iparművészet Könyve“ c. munkájából.

Magyar Iparművészet
1905.

Beszterczebánya

ZSOLNAY-FÉLE ÚJABB GYÁRTMÁNYOK.

Az agyagművesség. *Ráth Gy. „Az Iparművészet Könyve“ c. munkájából.*

A BESZTERCEBÁNYAI SZT. BORBÁLA OLTÁR. 1500 körül.

Magyar Művészet
1925.

XVII. SZÁZADI HOLLANDI RÉZKARCOLÓK RAJZAI A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

A Szépművészeti Múzeum Grafikai gyüjteményének gazdag anyagából ezúttal néhány újabban meghatározott rajzot szeretnék bemutatni, melyek szorosan véve rézkarcolók munkái, sőt egy kivételével rézkarcokhoz készültek előképül. A dolog természetéből folyik, hogy e rajzok több lényeges tekintetben eltérnek a rajzok nagy tömegétől. Míg azok ugyanis nagyrészt vázlatok vagy részlettanulmányok a művész valamely festményéhez, vagy éppenséggel meghatározott cél nélküli tanulmányok közvetlenül a természet után, addig a rézkarcokhoz előképül, azaz sokszorosításra szánt rajzok, befejezett kompozíciókat mutatnak. Ez természetes is. Közvetlenül a rézlemezre kevesen tudnak dolgozni; olyan rajzra van tehát szükség, mely minden apró részletet kristálytisztán tüntet fel s így előkészíti és megkönnyíti a lemezen való munkát. A művésznek teljesen képszerű, befejezett egészet kell már az előkészítő rajzon létrehoznia. Mivel azonban ez a rajz nem önmagáért készül, hanem csak eszköz szapora testvérének, a rézkarcnak megszületéséhez, természetes, hogy nem lehet benne a gondtalan tanulmány könnyed közvetlensége. Hogy rendeltetését minél hívebben betölthesse, megfontolt, sokszor aprólékos és lehiggadt munkának kell lennie, sőt ha idegen rézkarcoló számára készül előképül, egyenesen aggodalmasan tisztának, hogy minden félreértés eleve ki legyen zárva.

A Múzeum egyik legszebb, ilyen rézkarchoz készült előrajza a XVII. század legelejéről való. Szent Pált ábrázolja, amint nagy okuláréval az orrán egy rengeteg fóliánst tanulmányoz. Mellette a földön a szent attributuma, a kard fekszik. A rajz az Esterházy-gyüjteményben mint Giuseppe Ribera rajza szerepelt és az ábrázoltat Szent Jeromosnak tartották; utóbb a Múzeum gyüjteményében a Carlo Maratta nevet kapta, de ez elnevezések mindegyike messze járt a valóságtól. Mindenekelőtt tipikusan németalföldi munka. Németalföldi aprólékos realizmus nyilvánul meg abban, ahogyan a könyv minden egyes lapját, a könyvjelzőt, a könyv kapcsait, Szent Pál fején minden hajszálat, az okulárét kirajzolja, nem felejtkezvén meg az orrán levő szemölcsről sem. Ez a kicsinységekben való elmélyedés minden olasz művésztől idegen. E rajz *az ifjabb Jacques de Gheyn*nek tanulmányrajza Szent Pált ábrázoló rézkarcához, melyet a bécsi Albertina-gyüjtemény példánya után közlünk. J. de Gheynnek e lapja és ifjúkorának egyéb rézkarcai,* melyek a korai hollandi grafikának legvonzóbb termékei közé tartoznak, 1614 és 1619 között keletkeztek. Művei, rokonszenves és bensőséges lelki és kifejezésbeli tartalmukon kívül, tisztán formailag is rendkívül érdekesek. Először, mert rajtuk rendszerint egyetlen emberi alakot dolgoz ki, mely így már arányainál fogva is szokatlan és megkapó, másrészt, mert alakjainak különös drapériája nagy, síma, erősen megvilágított lágy formákból van alkotva, melyek árnyékában csaknem kicsinyes gyűrődésű ráncok bujnak meg. Ez az ellenmondás nagyvonalúság és aprólékosság, nagy, meleg kifejezés és kicsiségekkel való elbabrálás között minden művén végigvonul. S mindezen tulajdonságokból együttvéve bizarr, végtelenül megnyerő, erős hatású művek kerekednek ki.

A művész egyáltalán nem mondható termékenynek, mindössze néhány rézkarcot hagyott ránk. Festménye egyetlen sem ismeretes. Ludwig Burchard, ki a Rembrandt előtti hollandi rézkarcolókkal behatóan foglalkozott, még hiteles rajzot sem ismer tőle, de neki tulajdonít egyet Weimarban és egyet Drezdában, melyeket azelőtt az öregebbik J. de Gheyn műveinek tartottak. E „valószínű" művekhez mi egy kétségtelent, jellemzőt s még hozzá rendkívüli szépségűt adhatunk hozzá.

* Néhány rézkarca a Szépművészeti Múzeumnak a „XVII. század hollandi grafikája" című mostani kiállításán látható. 8. és 9. szám.

Besztercebánya

lásd

Jurkovich Emil

Besztercebánya erődít

ménycí. Hadtört.

Közl. 1926. 4. füzet

Besztercebánya

Hazslinszky R.

A besztercebányai
ev. gymnasium
története.

Pest 1886-1900

Beszterczebánya

Jurkovich E.

A beszterczebányai Kir. kath. főgymnasium története.

Pest 1886-1900

Beszterczebánya

Demkó Kálmán: Jurkovich Emil: Beszterczebánya multjából. Szirádok 1902. 470. l.

Könyvism.

RE

AUS

5. JAHRGANG /

ZENTRALVERLAG DER N

MÜNCHEN 22

BESZTERCEBÁNYA, régi szab. kir. és bányaváros Zólyom megyében, a XV—XVII. sz.-ban dúsgazdag bányapolgárai bőkezűségéből jelentős művészi élet színhelye. Ennek java emlékeit 1761. tűzvész pusztította el. Régi várán belül áll gotikus plébániatemploma, a torony s a csúcsíves kórháztemplom (ma tót templom). Előbbit 1761. után újból boltozták, mennyezetképeit Schmidt Antal festette (Kracker tanítvány), főoltárképét Mária mennybemenetelével *Kracker* Lukács. Északi oldalán van a gótikus és szép hálóboltozatos emeleti Szt. János kápolna, a hajó hosszában, a Szt. Borbála kápolna; ebben Lőcsei Páltól való nagy szárnyas oltár, a lőcsei főoltár mellett a mester remeke, asszonyt ábrázoló vörösmárvány síremlék a XV. sz. elejéről a Jodok mester díszes bronz keresztelő medencéje 1475-ből. A templom külső támasztó pilléreit a 7 főbűnt ábrázoló kőfaragványok díszítik Stósz stílusában; befalazott déli kapuját az angyali üdvözlet domborműve. A déli előcsarnokban középkori falképeket találunk. Ettől délre a templom külsején kiképzett kápolnaszerű fülkében a Krisztust az olajfák hegyén ábrázoló festői domború a XVI. sz. elejéről, a háttérben B. egykorú képével, a legnagyobb és legtöbb alakú ilyfajta emlék a gotika korából. A város piacán egykor felsőmagyarországi renaissance-stílű palotaszerű házak sok gotikus- és renaissance-részlettel. Pl. Ebner-ház faragott díszű erkélye *Weichart* Jánostól. A székesegyház u. i. 1715-ben a jezsuiták számára épült, belül barokkstílusban; külsejét Ipolyi újította meg. B. környékének gotikus templomai szintén a bányapolgárok bőkezűségéből épültek. A legszebb ezek közül a szászfalvi, 2 értékes szárnyasoltárával. — Irodalom: *Ipolyi A.:* Besztercebánya.

Divald.

I lk

R. G. I. 108 l

ıltan és sima karimájú, de
ıbrázolva. Rövid haja hul-
álla leberetvált. Öltözete :
gott mellény hajtókával és
ata fölül a kettős körben
NŐ«.

je 4·1 cm. — Lelt. sz. 1169.
ı) Emil ajándéka 1907 április
z 1909 november 24-iki 5395
656 (351–910) és a 3211–910
› január 10-iki (2095–909) és
sz. jegyzékek alapján. — Be-
–908).

Besztercebánya

Böhm Károly filozofus emléktáblájának leleplezése Besztercebányán (szülőházán.)

Vas. Ujs. 1913-857. l. képpel.

Ki csinálta, nincs emlitve.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisz

16.378/1940. szám.

A Műemlékek Országos Bizottsága tek. Elnökségéne

Budapes

IX. Hőgyes Endre

Hivatalból.
őszszolgálati ügyben
Díj átalányozva.

szithessünk. Társaim haladéktalanul csolnakra ültek s a vihar és háborgó tenger daczára is vállalatuk szerencsésen sikerült. A szükséges anyagokat elhozták s azután elindultak a cserjébe alkalmas helyet keresni épitendő kunyhónk számára. Ezt is csakhamar föltalálták egy szép tisztáson, melyet minden oldalról sűrü bokrok vettek körül; és itt csakugyan tanyát is ütöttünk.

Ebéd után, melyet magam készitettem, s mely nem igen igényelt valami nagyszerü szakács tehetséget, mert csak egy darab tiszta vizben főtt sós husból állott, melyet kétszersült és thea követett, — Musgrave karon fogott s uj lakásunkra vezetett. Élelmi szereinket is oda szállitottuk s azután, minthogy már beestveledett, végig heveredtünk nehány deszkaszálon s megkisértettük a nap fáradalmait egykissé kipihenni.

Barátaim már javában aludtak s magam is akképen akartam cselekedni, midőn sajátságos hangok ütötték meg füleimet. Legázolt száraz fű zizzenése, hortyogó szuszogás és rekedt köhintésszerü zaj volt az, mely minden oldalról közeledett s melyet pillanatonként hangosabb orditások szakitottak félbe. Tengeri oroszlánok (sörényes fóka, oroszlánfóka) vettek körül bennünket, melyek, miután egész nap a kikötőben uszkáltak, éjjelre a cserjés bokrai közé vonták meg magokat. Egyszerre csak a zaj még nagyobbá lett, annyira, hogy társaim is felriadtak álmukból s fölkelvén kirohantak a sátor alól, Alick legelől, kezében egy fejszével, melyet két ásóval, két kapával, egy kalapáccsal, egy öreg bárddal s egy vashorogban végződő kapaszkodófával egyetemben, mint összes efféle szerszámainkat, a „Grafton“ fedelzetéről hoztunk épen tegnap; a többiek roppant nagy dorongokat emeltek kezeikben. Én követém őket.

Még meglehetősen világos vala. Két hatalmas tengeri oroszlánt vettünk észre, melyek elkeseredetten harczoltak egymással.

Az állatok borzasztó nagyok voltak; vállaiknál testök egész körfogata lehetett valami 6—7 láb. E szörnyetegek egymásnak voltak fordulva s felborzolt serényökkel, villogó szemeikkel, kitágult orrlyukaikkal s fölvont ajkaikkal iszonyu látványt nyujtottak.

Minden perczben egymásra rohantak és megmarták egymást, kemény agyarakat rémitően csattogtatva; hol egy darab hust szakitottak le egymás testéből, hol pedig mély sebeket ejtettek egymáson, melyekből csak ugy patakzott a vér.

Hogy e harcznak véget vessünk, mert a küzdők zaja nem hagyott aludnunk, tüzes üszköket hajgáltunk feléjök, mire mindaketten futásnak eredtek.

Az éjszaka ezután csöndesen tölt el. Mikor felébredtünk, sátrunk környéke tele volt a fókák nyomaival, de magok az állatok eltüntek. Mindazáltal valami halk nesz a cserjésből azt gyanittatá velünk, hogy egy talán ott felejtette magát. S valóban ugyis volt. Barátaim benyomultak a bokrok közé s nem sokára győzelmi kiáltások között vonszolták elő a főbevert fókát. Jól tudtuk, hogy élelmi szereink sokáig már nem tarthatnak, aztán meg arról is meggyőződhettünk, hogy a vadban kevés módunk lesz válogatni. Elhatároztuk tehát, hogy megizleljük e tengeri állat husát is; ha jó lesz, jól járunk vele, mert az — a mint látszik — van a szigeten elég. A hust csakugyan megsütöttük s megizleltük; de biz' a fekete, kemény, olajos hus nem igen hizelgett sem a szag-, sem az izéreknek. Pedig az állat fiatal volt; hát még az öregek husa milyen lehet?

Hanem azért hozzá szoktunk bizony mi később ahhoz is; rendszeres hajtó, vagyis inkább agyonverő vadászatokat rendeztünk az otromba tengeri oroszlánokra, melyek csak ugy hemzsegtek a szigeten és a sziget körül. Kénytelenek voltunk vele; huskészletünket szaporitani kellett. Egy ilyen alkalommal, mikor a parton kószáltunk s a fiatalabbakra lestünk, egy öreg tengeri oroszlán észre vett bennünket s kiszökvén a vizből, egyenesen felénk iramodott. Roppant nagy és felette vad kinézésü volt. Hanem a mint épen Györgyre rohant volna, ez egy ügyesen alkalmazott hatalmas botütést intézett két szeme közé; az állat elterült a porondon, melyet egy darabig nagy uszólábaival verdesett s azután kimult. E pillanatban gyönge bégetés hallatszott a közel bokorból; csak nehány lépésnyire kellett mennünk, hogy három szopós fiókára találjunk, melyek mozdulatlanul bámultak ránk, ugy meg voltak rémülve; könyező szemeik mintha kegyelmet esdekeltek volna. Szivesen megkiméljük vala őket; hanem a szükség kegyetlen ur, ki nem ismer szánakozást. A vén oroszlánt, melynek erős, majdnem fojtóan kellemetlen illata nem sok jóval biztatott, ott hagytuk a parton, a három kölyköt pedig magunkkal vittük; nehány napig ismét biztositva voltunk a szükség ellen.

Egy hajótört naplójából: Vadászat kormonárokra.

Az eső, mely csak néha-néha engedett egy pár órai szünetet, a következő éjjel megint kegyetlenül neki fogott esni, s csakhamar átláttuk, hogy nyomorult vászonsátrunk nem képes minket az időjárás mostohasága ellen megvédelmezni. Elhatároztuk tehát, hogy egy nagyobb, és a mennyire lehet, maradandóbb s kényelmesebb lakot épitünk magunknak.

Mihelyest a nap feljött, azonnal elindultunk alkalmas helyet keresni. Egészen a part közelében, a hol az a kis patak, mely sátrunk mellett folyt el, a tengeröbölbe szakad, csaknem szemben zátonyra jutott hajónkkal, egy kis dombocska emelkedik, melyet sürü növényzet fed be. Ezt legkedvezőbb fekvésü helynek találtuk arra, hogy fakunyhónkat oda épitsük. Három napig Musgrave György és Alick folytonosan vágták le a fákat, hogy a szükséges helyet megtisztithassuk és nivellirozhassuk; a levágott fát ölbe raktuk a domb oldalán, hogy megszáradjanak s tüzelni lehessen belőlök. Minthogy

Beszterczebányai vár. — (*Myskovszky* Viktor rajza után.)

Vas. Ujs. 1869.

pedig a sziget fái felettébb görbék, s igy az épitésre teljesen alkalmatlanok voltak, jónak láttuk a „Grafton“-ról szerezni meg a szükséges épületanyagokat. Barátim egy rakás deszkát, gerendát s könnyebb árboczot hoztak a hajóról.

Az emlitett nélkülözhetetlen tárgyakon kivül mindnyájunk nagy örömére, még a következő szükséges holmikat mentették meg s hozták el számunkra: mindenekelőtt a nagy vasfazekat, melyet fókazsir-olvasztásra szántunk, azután több asztali és konyha-eszközt, nehány üres hordót és uti böröndjeinket is. A puskapor, mely az enyémben volt, szerencsére nem ázott meg. Musgrave chronométerének sem lett semmi baja; még csak meg sem állott. A többi eszközök voltak: a „Grafton“ iránytűje, egy érczből készült légsulymérő s egy Fahrenheit-féle hévmérő. Minden egyebünk, — tengeri térképeink, a nehány könyv, melyeket magunkkal hoztunk s más ingóságaink — mind oda vesztek a hullámokba. Fehérneműinket s egyéb ruháinkat kiteregettük száradni, s hogy az könnyebben menjen, hatalmas tüzeket raktunk.

Ausztráliában egy kevés gyakorlottságot szereztem a kunyhó-épitésben: a vállalat vezetésével tehát engemet biztak meg társaim. Betegségemből üdülni kezdettem, s erőm is napról napra gyarapodott, és igy nemsokára nemcsak jó tanáccsal, hanem tettel is előmozdithatám a munkálatot.

Mondanom is felesleges talán, hogy az épités, alkalmas szerszámok hiányában, szerfelett hosszadalmas és fáradságos vala. A minden perczben, minden lépten-nyomon felmerülő szükség mindegyre igénybe vette találékonyságunkat. Igy készitettünk a többek között csigahéjakból meszet s ebből — finom kavicscsal vegyitve — pompás mészragacsot. Még ablakokat is alkalmaztunk palotánk falaiba; a szükséges üvegdarabokat a „Grafton“-ról hoztuk.

Elég az hozzá, hogy egyszer csak egy türhetően kényelmes lakban találtuk magunkat. Képzelheti a szives olvasó, hogy milyen édes volt a hosszas munka után a nyugalom. Ha néha esténként kifáradva, eltörődve s jól megéhezve a hideg fókasültet előszedtük, pompásnak, nagyszerünek találtuk azt. A megszokás, meg az éhség meghozta idővel az étvágyat is.

De azért egy kis változatosság az életrendben még sem ártott volna. Meg is kisérlettük, hogy e részben a dolgon valamiképen segithessünk. — Minthogy kunyhónk annyira készen állott már, hogy védő fedelet nyujthatott akár a legszeszélyesebb időjárás ellen is, mindjárt csak több időnk akadt nekünk is a nagyobbszerü vadászkirándulásokra. Egy ilyen alkalommal, mikor egy fókaharczból diadalmasan és gazdag zsákmánynyal megrakodva tértünk haza, csolnakunk egy sziklafok mellett sikamlott el, melynek teteje csak ugy nyüzsgött a sok tengeri madártól; halászmadarak, ugynevezett kormoránok voltak. Két lövésemre huszonöt esett le s ezeket magunkkal vittük. E madarak husa is nagyon olajszagu, de mégsem oly élvezhetetlen, mint a tengeri oroszláné. No de a változatosság legalább megvolt, mert a fókahust már igazán meguntuk.

Mikor otthon a madarakat megkoppasztottuk, párosával a szomszéd fák legmagasabb ágaira függesztettük fel azokat, hogy a legyek ne donghassák meg, melyek, mint észrevettük, soha sem repültek nagyon magasra, hihetőleg a szél miatt. A mi ezt a szempontot illeti, a siker tökéletes volt; hanem egészen megfelejtkeztünk egy más veszedelemről, mely be is következett nemsokára. A solymok, melyek igen számosak a sziget partsziklái között s bámulatosan jó szemekkel dicsekedhetnek, észrevették madarainkat, melyeket mintha épen csak az ő számukra akgattunk volna oda fel a magasba. Roppant számmal seregeltek össze a szomszéd fákra, s csak kedvező alkalomra lestek, hogy drága szerzeményünknek mohó étvágygyal neki eshessenek. Hanem aztán mi is megtettük a szükséges intézkedéseket, hogy rovásunkra tervelt lakomájokat meghiusitsuk. (Vége köv.)

A beszterczebányai vár.

Beszterczebánya nemcsak Zólyommegyében, de hazánk egész felső vidékén, a csinosabb városok egyike. Gyönyörü fekvése, szép — legtöbbnyire emeletes házai, csinos sétaterei, széles s ti-ztán tartott utczái, számos monumentalis középületei, napról napra élénkebb ipara és kereskedése, majdnem fővárosi kinézést kölcsönöznek neki, — s ha valósul a tervezett garamvölgyi vasut, ezáltal még szebb jövőnek néz elébe e valóban szép jövőt is érdemlő kis város.

A bányamüvelést itt már Sz. István királyunk idejében nagyban üzték. 1241-ben a tatárok duló csordái e vidéket s várost egészen elpusztitották, később a behivott szász telep a várost ujra fölépitette, s IV. Béla azt 1255-ben a királyi városok sorába emelte, kettős fallal s bástyákkal véteté körül, melyek részint, bár megujitva, még mai napig állanak. — Az igy megerősitett város délkeleti részén áll, külön fallal keritve, csekély magaslaton fekvő erőde (akropolisa), mely két templomot, a vár megmaradt őrtornyát (barbakánját), és a régi várkastélyt zárja magába, bár az utóbbi csak romjaiban daczol az idő viszontagságaival.

Képünk a várnak fenmaradt részét mutatja, jobb oldalon látszik a várba vezető csucsives kapu, s mellette nem messze a vár megmaradt őrtornya, melyben jelenleg a város legnagyobb harangja függ.

A vártérnek mintegy közepén áll a XIV-dik század elején épült régi templom. E templomon levő csucsives styl azonban már kifejlettebb, mintsem azt a XIV-dik században épültnek lehetne tartani, mely körülmény azt látszik bizonyitani, hogy ezen templom épitését és bevégzését a XIV dik század hadi mozgalmai hátráltatták, s igy annak teljes elkészülte valamivel későbbi időből való. A templom eredetileg csucsives boltozattal birt, de az 1661-ben pusztitott nagy tüzvész után a jelenlegi félkörivü kupolás boltozatot nyerte, mely azonban sehogysem illik a templom csucsives szerkezetéhez; ezen tüzvész alkalmával a templom góth oltárai valószinüleg elvesztek, s csucsives góthablakai mérmüveiktől megfosztattak. Ugylátszik azonban, hogy a templom északi részén levő Borbála kápolnát e tüzveszély megkimélte; miután itt még az eredeti csucsives boltozat, valamint a remekül faragott góth szekrényoltár épségben fenmaradt, az utóbbi nevezetesen oly műbecscsel bir, hogy Henszelmann ismert régiségbuvárunk ezen góth oltárt, műérték és kivitel tekintetében a hazánkban fenmaradt csucsives olárok közt első sorba teszi. Ily művészi kivitelü góth oltárok hazánkban még csak Bártfán, Kassán és Lőcsén találhatók, s igen valószinü, hogy e művet Stoss Weit krakkói hires szobrász 1504 körül készité.

Van még azonkivül e templomban egy 1475-ben készült, bronzból öntött keresztelő medencze, mely a Borbála-kápolna bejárása mellett áll, szintén remekmű, kehely formáju mintegy 4 láb magas; felső részét csinos kivitelü szobrocskák, és tornyocskák diszitik, karimáján csinos minuskel góthbetükből álló következő felirást olvashatni: „In nomine sanctae et individuae trinitatis patri(s) et fili(i) et spiritus sancti amen, qui crediderit et baptisatus fuerit salvus erit, ille est una salus (kereszt). Iste (Christus) est aqua vitae fons salutis et gratiae, puteus benedictionis, fortitudo fragilium, piorum firmamentum, remissio peccatorum.“ — A felső rész keskenyedő nyakgombba, az ugynevezett nodusba vagy pomellumba végződik, melyen e mű keletkezésének ideje 1475. látható. A lábazatot levelek és sárkányok diszitik.

Említést érdemel még e templomnál annak déli részén, egy csucsives kapuzat alatt levő ugynevezett „Olajfakert“ fából mesterileg kifaragva. E mű alkalmasint Dürer egyik fametszete után a XVI-ik század elején készülhetett.

A katholikus régi templomon tul észak felé a tót (ágostai) templom mellett állnak az ugynevezett Mátyás-palota romjai, hol még a négy emelet kőkeresztes, szépen párkányzott ablaknyilás tisztán kivehetők, valamint a bejárat felett Mátyás és Beatrix czimerei, a kőbe vésett 1479. évszámmal. — Képünkön ezen épület romjai a templom mellett láthatók. *Myskóvszky Viktor.*

A legboldogabb Bonaparte.

(Történeti kép.)

St.-Casciano s Certaldo városok közt, melyek közül az első Machiavellinek, a másik pedig a hires novellairónak Bocacciónak volt tartózkodási helye, szelid völgy ölében fekszik egy kis igénytelen falucska. Egyszerü templomán nem látszik a művész vésőjének nyoma.

Az 1807-dik évben egy Bonaparte nevü pap szolgált e kis egyházban. Reá tekintve sohasem mondhattuk volna, hogy valami rokona a pápát kényszeritheté, hogy elhagyva a vatikánt, a párisi Notre-dame templomban tegye fejére a koronát. Szerény s igénytelen ember volt, mintha nem is nagybátyja lett volna az ifju tábornoknak, ki meghóditotta Olaszországot, üdvözölte az egyptomi gulákat, trónokat vert szét s alkotott Európában. Az egyszerü pap rongyos kabátban, foltos csizmában mivelte szőlőskertjét. Unokaöcscsének világhire nem hatott el füleibe.

A szomszédságban senki sem sejté, hogy kit rejt az egyszerü papi öltöny; elfeledte régen Corsicát, csak hiveinek élt, kik épen oly egyszerüek s tudatlanok voltak, mint lelkipásztoruk. Fegyvere, melyet olykor-olykor vállaira emelt, bőven ellátta őt vaddal, s ki-ki járt néha halászni is. Ezzel, továbbá a virágkertészettel s az egyházi adónak beszedésével töltötte el a drága időt. Egyházi teendőiben óvakodott az ujitástól, hetenkint kétszer misézett, s minden vasárnap egyszer szónokolt.

A jó tisztelendő mégis kiválasztott hivei közül három tárgyat, s ezekre halmozá kegyeit; t. i. egy leánykát, egy ifjat, s egy fehér szelid tyukot. A leánykát Matteának keresztelte, ártatlan gyönyörrel szemlélte a szépen fejlődő virágszálat; mindenkit meglepett sötét szemeivel, bájos alakjával, s mesterkéletlen szelid modoraival. E leány volt a falu büszkesége. Az öreg tisztelendő szivén viselte e leány jövőjét, s már előre második kedvenczének, Tomassonak az egyház sekrestyésének szánta. Csinos szál legény volt, ki az egyháztanácsból soha sem maradt ki, az öreg urnak jobbkeze volt, segitett neki a kertben, főzött, szolgált a mise alatt, énekelt a karban, az oltárt ő diszitette föl, s a borkezeléshez kitünően értett. A jó fiu egy kissé heves volt, a falusi veszekedések alkalmával sohasem maradt ki a játékból.

Ezt választotta Bonaparte kedvencze jövendőbelijéül, s meg kell vallani e választás ellen Tomasso sem tiltakozott, mert szivéből szerette a kis leányt.

A jó tisztelendő zavartalanul töltötte napjait nyája s választott kedvenczei közt, midőn egy napon szokatlan zaj verte föl a csöndes falu nyugalmát, a kövezeten patkók dobogtak, s a paplakba egy csapat lovasság tolakodott be. Egy aranysujtással kivert, s kalapján fehér tollal ellátott főtiszt leszállott a lóról, bement a szegényes szobába, s meghajtotta magát a pap előtt. A jó öreg reszketve állott föl, megkinálta egy székkel, s kezeit keresztbe fonva, várta, hogy a vértanuság melyik nemét szabta reá az ur.

„Legyen nyugodt, tisztelendő ur,“ mondta az ezredes, „kérem legyen nyugodt. Bonaparte-nak hivják-e önt, s nagybátyja-e a francziák császárának, s Olaszhon királyának?“

„Igen, uram,“ rebegte az öreg ur, ki egyetmást hallott öcscse szerencséjéről, de el lévén szigetelve a világtól, mindennek hitelt nem adott.

„Ő felségének édes anyja“, folytatá a tiszt.

„Letitia,“ vágott közbe a pap.

„Kegyeskedett ön felől beszélni ő felségével,“ egészité ki az ezredes.

„A kis Napoleonnal?“ kérdezte a pap.

„Ő felségével, uram. Nem járja, hogy ő Felségének ily közel rokona, s oly ritka jellemü férfi mint ön, ily helyen szegénységben eltemetve tengődjék, mig családja Európának parancsol, mig unokaöcscse az egész világot betölti hirével. A császár küldött engem önhöz, csak szólni kell, fejezze ki előttem kivánságát, s rögtön teljesitve lesz. Melyik püspökséget ohajtaná. Olasz- vagy Franciaországban? Vagy tán bibornok süveget szeretne. A császár nagyon vonzódik önhöz, s nem tagad meg semmit.“

A legnagyobb ur, kit eddig az öreg ur ismert, a fiesoli püspök volt, ki évenként egyszer bérmálásra jött hozzá. A püspöki látogatás után egy pár napig az öreg ur egészen kiesett sodrából, oly erős behatással volt reá nézve, a halászgyürü, pásztori bot, s a vörös öv.

Egy perczig habozott, hogy rendbe szedje eszméit, ezután igy szólt: „Igaz-e ez, uram? Letitia rokonom anyacsászárné. Én gyóntattam meg őt először. Régen volt . . . kis leány korában.“

A tiszt mosolygott.

„Engedje meg uram,“ folytatá a pap, „hadd gondolkozzam egy kissé, sok fejtörésbe kerül, mielőtt helyzetem ily gyors fordulata fölött határozhatok.“

Az ezredes szivesen beleegyezett a pap kivánságába. Az öreg ur, az emeleti kis szobába ment föl, melynek ablaka az udvarra nyilt.

Az udvaron sürgés-forgás volt. A katonák lenyergeltek, pipázva nevetkéreztek. Mattea egy szegletbe vonulva, ez ujdonságot csodálva szemlélte, Tomasso pedig a kardok, s tündöklő egyenruhák tapogatásában találta gyönyörét; és a fehér tyuk, a család kiegészitő tagja kotkodácsolva sza-

Das. Ujs. 1857.

Nem hiányzott tehát ezen egész időfolyam alatt a mindennapi szükség által követelt tudományos kimivelödés alkalma a hazában: mindazonáltal a vagyonos szülők gyermekei, felsöbb kiképzés tekintetéből, kirándultak néha a külföld hiresebb föiskoláiba. Tehetséggel biró szegény deákok számára a XIII. század vége felé Esztergamban „Krisztus Társasága" név alatt létesült egy gyámintézet, melly azokat külföldi egyetemeken iskoláztatta; söt a szerzetesek is, hogy uj szellemi erökkel láttassanak el, s a külföld haladásaitól el ne maradjanak, saját tagjaik közöl küldék ki a képesebbeket. Honfiainknak ez időszakban leginkább Párizs, Vicenza, Pádua, Róma, s Bologna volt czélpontjuk; a magyar izmaeliták pedig csoportosan Aleppót látogatták meg egyházi joguk tanulása végett. Ezen utakon a világnézet magasabb látpontjára emelkedtek honfiaink, kik közöl számosan a kor miveltségének jelentes fokára emelkedtek, legfontosabb hivatalok, s országos követségekben kitüntetett ritka ügyességöknek fényes bizonyitványait adták. — Nemzeti tudományosságunk emelésére még egyéb nevezetes tényezök is közremunkáltak. A zárdák, mint az uj keresztyén tudományosság bölcsöi érdemelnek e tekintetben különös méltánylást, mellyeknek a közmiveltség azért tartozik leginkább hálával, hogy a sötét középkor viharai közt az ó kori irodalomnak a vad népek dühe elöl megmentett kincseit megóvták az enyészettöl, s biztositották az utókor számára. Figyelemre veendö még a a keresztes hadjáratoknak azon eddigelé eléggé nem méltatott eredménye is, miszerint a görög és latin rodalom remekei, mellyek a byzanti birodalomban fenntartattak, s nyugotti Európában lassanként elterjedvén, hazánkba is átszivárogtak. Emelte továbbá az értelmi fejlettséget nemzetünk körében III. és IV. Béla királyaink azon jeles törvénye, mellynél fogva a peres feleknek panaszaikat irásban kellett beadni, s királyi legföbb határozat alá terjeszteni; mi nagy serkentö eszköz volt magyarjainknak arra, hogy irni s olvasni tanuljanak: s ennek az lön eredménye, hogy nálunk már a XIII. században a világi magyarok, pap és káptalanbeli bizonyság nélkül is, tudtak irni, s irásba foglalt törvényes leveleket készitени; midön ezen irásmesterséget az európai egyéb országokban még mindenütt csak az egyháziak üzték. Bárók ültek a franczia törvényhozó-házban IX. Lajosig (1226—1270.), kik irni nem tudtak: mi azonban elébb nálunk is igy volt huzamos ideig; minthogy fegyvert-forgató nemeseinknek a harczok majdnem szakadatlan zajában kevés érkezésök lehetett tudományos foglalatosságokra, s ekkor az irástudás hazánkban is a papi rend hivatásához tartozott. Szent István és utódai alatt tanulásuk gonddal és sikerrel folyt. Kimiveltetésökre Esztergamban két hittani képezde állittatott. Ök voltak a hitszónokok, orvosok, ügyvédek, titkárok, követek, az oklevelek s tövények fogalmazói. Az ö csendes munkásságuk nyereményei azon kézzel irt könyvek is, mellyeknek — mint a tudományos kimiveltetés fö eszközeinek — hiánya vagy kevés léte egyik legnagyobb akadálya volt a haladásnak s az ismeretek elterjedésének hazánkban a XI. és XII. században, ugy hogy áruk hihetetlen magasságra emelkedék külföldön is. Csak a királyi udvar könyvtára tartalmazta a középkori történetirók meddö szerkesztményeit: és igy az Árpádok alatt olly irány, melly a hazai miveltséget emelö tudományos irodalmat alapithat, fel nem kaphatott. Mind az tehát, mit nemzetünk értelmisége e hosszu időszak alatt irodalmilag felmutathat, néhány történeti iratban határozódik, mellyek a középkor szellemének behatása folytán deákul szerkesztvék. Iróink sorát e téren maga a szent király nyitja meg Imre fiához intézett atyai intéseivel. Utána azon deák krónikiróink következnek, kiket a nemzeti események egyszerü feljegyzéseiben kedélyes öszinteség, vallásos hit és nemzeti érzelem a hagyomány és énekek iránt jellemezvén, müszerkesztményeik, mint becses források fenmaradásaért a gondviselésnek buzgó hálával tartozunk.

Az eddig vázoltakból önként foly, hogy e letünt három század alatt nemzeti fejlödésünk s miveltségünk nagynevü királyainknak, s a külföldi tanintézetekben forgott, mivelt lelkü s tanult föpapjainknak müve. Mi az elsöket illeti: ezek igyekeztek eloszlatni az elmehomályt tudományos intézeteik s bölcs rendeleteik által. Tanu erre maga az elsö szent király, kinek nemcsak latin, hanem görög nyelven irott oklevelei is vannak, és hogy ö irott törvényeket is hagyott maga után, mellyekre — nem pedig a bizonytalan szokásra — épittetett 1222-ben a magyar nemesség aranyszabadsága. Hogy Kálmán királyunk, az akkori fogalmakhoz képest, önmaga is tudós férfi volt, azt ha a szenvedélyes könyvkedveléstöl nyert diszczim *(Könyves Kálmán)*, a tudósok pártolása, és több egykoru irók, söt még II. Orbán pápának róla tett magasztaló nyilatkozata nem bizonyitanák is, — eléggé igazolják jeles intézvényei s törvényei, mellyekben nem gyözzük bámulni korát fölulmuló lángelméjét, mély belátását és tudományos képzettségét. Fénysugárként világit ö a homályos század elöitéleteinek setétségében Neki köszönék öseink, hogy a magyar szent koronához csatolván Dalmáthont, s utat nyitván a tengerre, könnyité érintkezésöket a nyugot legmiveltebb részével, Olaszországgal, minek csak kedvezö lehetet eredménye europai csinosodásunkra. — IV. Béla, valamint földig tiprott hazánk ujjászületésének eszközlője, ugy lön ö a tudományok — s müvészeteknek nemzetünk körében felélesztöje s védangyala. Királyaink tehát hü terjesztöi voltak mindenkor a felvilágosodásnak. — De nem kevesebb érdeme föpapságunknak is e téren. Ök az evangéliom fáklyájával kezökben, mint vezérfény, kalauzolták a nemze-

Beszterczebánya. *)

*) A leirást a beszterczebányai piacz- és székesegyház képével együtt lásd a V. U. ezidei 24-ik számában.

Beszterczebánya

tet az erény, nemesebb erkölcsök s tudomány pályáján. A vallásos nevelés és tudományos intézeteink körül szerzett bokros érdemeiknek emléke elévülhetlen.

(Folytatása következik.)

Magyar könyvtár a jénai egyetemben.

(Poroszországban.)

Ki külföldön huzamosb ideig tartózkodik, érzi leginkább, milly drága kincs kinek-kinek hazája s nyelve. Érezzük ezt mi is a jénai egyetemen, mert habár nem nélkülözzük ugyan — 10-én levén itt magyarok — a honi nyelv édes hangjait, de igen is nélkülöztük mi és magyar elődeink az egyetemen azon hazai szellemet, melly jeles magyar iróink műveiből szól hazánk minden gyermekéhez, s mellytől, ha egyszer megkedvelé, nagy nehezen válik el a honi irodalom barátja. Az általunk járatott magyar ujságok csak részben pótolják e hiányt, s távol kedves honától jól esik a hazafiui szivnek, ha a magyar-irodalom kötelékei által is, minél szorosabb összeköttetésben maradhat szülőföldével. Ez oknál fogva elhatároztuk, ez egyetemen magunk s utódaink használatára, egy magyar könyvtárnak alapját megvetni, tettük pedig ezt annál inkább is, miután van remény, hogy az eddig is, magyarok által leginkább látogatott jénai egyetemen ezentul sem fog csökkenni a tanuló magyarok száma. Könyvtárunk tisztánmagyar nyelvü müvekből álland, miután más nyelvü müvek használatára, az egyetemi könyvtár elég alkalmat nyujt. Eddig már 52 köt. képezi könyvtárunk alapját, részint ajándékozva, részint szabad pénzbeli adományozások következtében megszerezve. Könyveink az egyetemi könyvtár épületében, de elkülönitve, az egyetemi és egy magyar könyvtárnok kezelése alatt foglaltak helyet. Átalában igyekeztünk minden netalán jövőben előforduló bajoknak, a könyvtár kezelése s egyéb könyvtári ügyek körül, már eleve szigorú alapszabályok által elejét venni. Nem mulaszthatom el ezuttal Dr. Burgovszki János urnak, Bohus István s László urakkal együtt köszönetünket nyilvánitani, kik, noha e napokban már bucsut vesznek Jénától, maradandó emléket szereztek magoknak kisded alapitványunknál, lelkesen fölkarolván azt, mind könyv- mind pénzbeli adományozásaik által. Eddig meg vannak a két Kisfaludy, Kölcsey, Petőfi és Vörösmarty összes munkái; egyes darabok Fáy-, Eötvös- és Jósikától, Arany s Kerényi költeményei, Horváth, Magyarok története s Ipolyi: Mythologiája stb.

Miután igy részletesen leirtam e külhonban alapitott magyar könyvtárnak állapotát, ajánljuk azt, az ide tanulni jövő magyar honfiak figyelmébe; s különben is utódaink számára levén alapitva, reméljük, hogy ezek majd gyarapitandják, — de ajánljuk azok szives figyelmébn is, kik, vagy a jénai egyetem egykori hallgatói voltak, vagy átalában honfiúi érzülettől vezéreltetve, ügyünk iránt érdekkel viseltetnek. — Kijelentjük egyuttal, hogy azon tisztelt hazafiaktól, kik egy két könyvvel csekély alapitványunkhoz járulni akarnak, ezen czim alatt: „An die studirenden Ungarn in *Jena*," szivesen fogadunk el illyetén küldeményeket *).

Közli: *V. S.*

*) A szerény felhivást, melly külföldön tartózkodó hazánkfiai érett felfogásáról s nemes érzelmeiről tesz tanuságot, ajánljuk olvasóink meleg pártolásába. Szerk.

TÁRHÁZ.

Kakas Márton a szinházban.

LI. Levél. *Rejtélyes árva*, népdráma Mosenthaltól, forditotta Remellay, Komlossy Ida jutalomjátéka.

Tisztelt szerkesztő ur. Egy időben nagyon komikus dolognak tetszett az előttem, hogy egy tisztes ismerősöm, a ki jócskán a hatvan év felé járt, s nem csak három gyermeknek apja, de ugyanannyinak nagyapja is volt már; egyszer elém áll gyászruhában, s tudtomra adja, hogy ő már „árva." Tudniillik akkor halt meg az apja, 90 esztendős korában; pedig hát ime Mosenthal ugyan ebből az eszméből szomorujátékot csinált. Van tudniillik egy kiszolgált *kovácslegény, Mátyás*, a kinek nincs sem apja, sem anyja, ennélfogva tökéletes *árva, rejtélyes* pedig nagy mértékben, minthogy a szobában is furkósbottal jár, a mivel ki tudja miket mivelhetett, ha akart? Ez a rejtélyes árva a főcselekvő személy a darabban. Ennek viszont van egy sógorasszonya Klára, a ki férjétől szép birtokot örökölt, s a kit Mátyás a végett látogat meg, hogy vagy elperli tőle a jószágát, vagy ha az nem sikerül, feleségül veszi. Az elsőbb szándéka nem sikerül, mert testamentom vagyon a jószágról, melly az asszonyt teszi általános örökössé, a második óhajtását pedig a menyecske hiusitja meg, az által, hogy kosarat ad neki, mivel ő meg viszont a szolgalegénybe Bálintba szerelmes, s ahoz is akar nőül menni. Ez perse illetlen dolog; mert egy az, hogy a puszta rátekintésre is inkább mehetne Mátyáshoz, a ki derék, jókedvü ficzkó, s a kiből katonás menyecske még jóravaló férjet faraghatna, mint ahoz a savanyualmakóstoló fiuhoz, a kinek mindig ugy áll a szája, mint a kitől azt kérdezték, hogy ki volt Zebedeus fiának az apja? más meg az, hogy ez már csak mégis kovács, ha valami törik a háznál, vagy ló lába megsántul, mingyárt tudna segiteni, még amaz csak egy szolgalegény, a kinek se tücski, se hajtski! De ugy is veszi hasznát, mert a példabeszéd szerint hiába huzzák az ebnek a fejét az asztal fölé, ez azt csak megint az asztal alá huzza, a szolgalegény ott hagyja gazdasszonyát s átcsap a szolgálóhoz s akárhogy ellenzi az asszony, csakugyan azt veszi el utóbb is. Most már aztán nem volna egyéb hátra, mint hogy Klára asszony menjen férjhez Mátyáshoz, ha a gondatlan szinfalrendezők ez utóbbinak a lába alá egy nagy mélységet nem csináltak volna s mellybe ez belebukván, szörnyet hal; Klára asszony tovább is özvegységre maradván. Tanuság belőle az, hogy tisztességes gazdasszony ne ereszkedjék le a szolgalegényhez, hanem ha egy érdemes kovácsmester kéri, menjen ahoz. Vannak még a darabban több mellékes személyek is, mint egy drótos tót, a ki egy percz alatt tiz okos emberből bolondot tud csinálni, meg egy népnevelő, a ki tiz percz alatt sem tud egy bolond ember fejébe egy okos gondolatot verni; továbbá a fenemlitett Bálint szolga, a ki (a léhütő!), nem szégyenl annyi paraszt ember előtt elájulni, azért, hogy ránézett a szúnyog; végre pedig Anna leányzó, a fentisztelt szolgáló, a ki mindig elakarja hagyni a helyét mihelyt megbántják, s egyszer egy szép mesét mond a bergengócziai vashámor elégéséről egy zöld fa árnyékában. Voltak ugyan mellettem, a ki azt állitották, hogy tulajdonképen ez a *rejtélyes árva;* de én velem illyen könnyen nem lehet valamit elhitetni; igaz ugyan, hogy árvának elég árva, ámbár „szüret után neki is akad párja," de rejtélyt nem fedeztem fel nála egy cseppet sem; ha csak azt nem számitjuk rejtélynek, hogy titokban szeret tejfelt és vajat kiadogatni a kamrából (illyen rejtélyes árvát ismerek többet is); vagy pedig azt a vashámorégetési mesemondást; hanem ollyan mesét tudok én is mondani, még sem vagyok rejtélyes árva. Tehát maradjunk a mellett, hogy Mátyás kovács volt a rejtélyes árva. Az előadás szívreható volt; sirt mindenki, a kit a sors ollyan érzékeny szívvel áldott meg, mint azt a jó öregasszonyt, a ki könyekre fakadt, valahányszor a tisztelendő ur azt mondta: „óh Kaifás, Kaifás!" A forditásra extra csak annyit mondok, hogy „Sind Sie der untere Vinczy?" — *Kakas Márton.*

Gazdákat érdeklő.

IV. *A luczernás-rétek* érdekében kitüzött pályakérdésre (l. V. U. 31., 33., 34., 35. számait) folytalólag:

VII. Egy neki törődött *mátyusföldi gazda* ezt irja: Az arankát vagy is pipehurt, fűnyügöt nálunk „pippany"-nak nevezik. Egyébiránt bárminek kereszteljük, ezen felette veszélyes lóher-ragály keletkezéséről csak némi hasonlitás nyomán következtethetjük, hogy ez a beteges lóhernek saját kinövése s körülbelől ollyanforma mint az elvénült fákon teremni szokott azon növény, mellyből a madár-enyv készül. Hihető azonban, hogy a fűnyüg a tápnedvek megrekedésétől (congestio) ered a szerént, amint a száraz vagy nedves időjárás vagy maga a föld minősége a lóherre károsan hatván, azt hozza magával. Mégis a fűnyük eredetét és ennek okát határozottan tudni nemcsak érdekes, de szükséges is volna, nehogy sokan azon hiedelemből; hogy a fűnyüg magul vettetik, drága külföldi lóher magokat saját belföldi terményünk mellőzésével összevásárolván, végtére is magamként, azon szomoru tapasztalással fizessék elhamarkodásukat, hogy az eredmény káros mivoltát tekintve, a kül és belhoni lóhermag közt különbséget tenni nem képesek. Azt pedig, hogy a fűnyüg magul nem vettetik, alaposan onnét gyanithatjuk, mert próbálja csak bárki, akár a fűnyüg, akár a madár-enyv, vagy más bármi féle élősdi (parazit) növénynek magját elvetni, s azt a legszorgalmasabban ápolni, abból csakugyan csirt, vagy növényt nyerni soha sem fog.

Mi már a fűnyüg irtást illeti: azt mint saját érdekünkben és főbenjáró dolgot, könnyen és száz féleképen is eszközölhetjük, csak ne resteljük; Tehát ha nem is vassal, csak tüzzel. Ezt a kisérlet is igazolni fogja: mert ásson csak valaki langy vizet valami edényben 2—3 hüvelknyi melységre le a földbe, gyujtson e fölé tüzet, csak egy negyed óra mulva is tapasztalni fogja, hogy a kiásott edényben levő viz 5—6 fokkal hüsebb, mint volt azelőtt. Ennek természetes oka abban rejlik, hogy a föld felső rétege közé szorult lég megmelegedvén, fölfelé terjed, mig a föld mélyebb rétegében levő hüsebb lég utána nyomul s hideg lég folyamat idézelé, miáltal az edény és a benne foglalt viz kihül. Már most, hogy a heréseken véghezvitt tüzelés a lóhergyökerét meg nem ronthatja, a fentebbiekből elég világos. Mért kellene hát a heréseket ásóval kapával felturni? magát a here zöldjét edző (causticus) szerekkel behinteni, és pedig bizonytalanra, mert kerdés, hogy azon edzőszer, mely a fűnyügöt kiöli, nem hat-e károsan a lóher gyökerére is? főleg, ha száraz meleg időben eszközöltetik. A lóhernek földszinti nyesése pedig annálfogva szokott meghiusulni, mert korlátolt látszerekkel birván, e mellett a fűnyüg messze terjedő rejtett szálait a lóher iránti kiméletből nem szeretjük annyira gyanitani, mint a mennyire a nyesésnek terjedni kellene. Mind e mellett nem annyira az irtás módját, mint annak idejét (mert az idő a gazdának legdrágabb kincse) megválasztani, ebben áll a dolog gyakorlati feladata; és mivel nemcsak akarni kell a gazdának, de szükséges is, hogy akkép akarjon, miszerint bármelly rosznak kiirtását a lehető legkisebb áldozattal eszközölje: nem is látszik tanácsosnak, hogy nehány, vagy egyes beteges lóher-szálak miatt, a herést naponkint kutatva letapossuk. Elég lesz ha ráérünk néha-néha felügyelni, s ha időközben nem is, legalább minden kaszálás után, a fűnyügöt, a mint csak tetszeni fog, irgalom nélkül és mindannyiszor kiirtani. Abból, hogy fűnyög ne támadjon, többnyire nehezen lesz valami. Tehát ismét csak: szorgalom, béketürés és kitürés. *)

*) Emlékeztetjük illető gazdáinkat a „Falusi Gazda" által közelebb kitüzött 15 arany pályadijra, mellynek czélja a kártékony növények iránti nézetek tisztába hozása. (L. a pályakérdést P. U. 34. sz. „Ipar, gazdaság" czim alatt. Szerk.

Beszterczebányai vár-
templom előtsarnoká-
nak falképei

Rajz-

Kiss Szikl kath. Magy

378. l.

ELŐTT. („És szólott az Úr a tüskebokorból: Mózes! Mózes!")
'USCH. („Und es sprach der Herr aus dem Dornbusch: Moses! Moses!")
ARDENT. („Et le Seigneur dit du buisson: Moïse, Moïse!")

évi januári műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

Beszterce bányai
fa Madonna.

l.

Ger MRE 208. l

jelű mester.

rázadból.

be.

ábrázolja a tudóst, a kinek eretvált álla körüli szakálla barna, szeme kék, öltözete s arany gombbal, csokorra -fehér-csikos kivágott mel- bársonygallérral. Mögötte bbról a szabadba nyerünk innek szemünkbe. Jelzése *14.«*.

re, méretei 9 : 7·2 cm. — Lelt. tember 21-én Jónás Károlytól tetett 1912 október 20-án. — -jén (2061–912).

»AME EDLE VND ERENFESTE RE HAVSFRAV VND LIEGEN ALLHIER BEGRABEN. GOTT DVRCH JESVM CHRISTVM MEN. ANNO MDLIII DEN BOREN MICHAEL KÖGL VND ábbá : »ANNO 1703 DEN 25. VM KÖGL DERZEIT DER KÖ- VRG STADTHAVBTMAN VER- T«, végre a főtábla feletti zatán középütt két gyer- tő : »SICVT MOYSES EXAL- TO ITA EXALTARI OPORTET CREDIT IN IPS NON PEREAT M. JOHAN III. WOLFGANGVS ARBARAE CONJVGI MORTVAE VIVIS M. H. F. C. TE NOSCE

65 cm. — Lelt. sz. 323–325. a Magyar Nemzeti Múzeum n (97–885 rgst. sz. N° 52.), –888 rgst. sz. C : 39).

atok. 1884 : I. 24. *Ismeretlen :*

<Beszterczebánya ág. hitv. ev.

egyházközség templomá-

nak története.>

Mikler Sámuel:

A 7

Besztercebánya.

1907.

UN. 15.

⊢ ; olykor

⊥⊥ kv

φ –

⊢ o keltik.

Beszterczebánya

(Zólyom vm.)

Ev. templom

79. 186, 190, 191. l.

Zádor – Rados

Vasárnap

23

Beniti Fülöp

Hétfő

24

Bertalan aps.

Kedd

25

Lajos kir.

Szerda

26

Protestáns naptár

Augusztus

V	23	Farkas
H	24	Bertal.
K	25	Lajos
S	26	Izsó
C	27	Gebh.
P	28	Ágost.
S	29	Ernesz

Ó görög naptár

Augusztus

V	10	Lőrinc
H	11	Euplu.
K	12	Anicét
S	13	Maxim
C	14	Mikeá.
P	15	NagyB
S	16	Diomé.

Izraelita

Besztercebánya

Divald Kornél:

Régi ötvösnünek Besztercebánya, Körmöcbánya és Selmecbánya ag. hitv. ev. templomaiban.

Bpest, 1911.

Besztercei ötvös céh

régi pecsétje

Muz. és Kat. Ért

1911. 287. l

aghato

ZUMI

ÉRTESÍTŐ

KÖNYVTÁRAK

NEK ÉS ORSZ. TANÁCSÁNAK

KÖZLÖNYE

LYAM

ZTI

Beszterceban[illegible]

[illegible] belseje

[illegible] repr.

Kis kikl kath. Magy

477. l.

478 l.

BUDAP
DEC. 9 22

Besztercebányai

Kálvária

1470-80

Repr.

Kampkörejk fanzolv.

215. l.

Pápa VI. 170, 171.

Besztercebányai

Mária halála

Szélcséről

1576 utáni

Repr.

Kampkörejkfarsolr

302. l.

Beszterczebányai
Mária-szobor

képe repr.

Kiss Sziklkath. Magy

803. l.

Besztercebányai vé-
kesegyház
képe repr.

Kiss Sziklkath Magy
799. l.

klasszicizáló

Bezterczebányai pléb.

templom belseje

Kéjé repr.

Kiss Sikl kath. Magy

805-l

Besztercebányai Szent

Erzsébet templom

belseje

gotikus

kéje repr.

Kisstziklkath Magy

804-l.

Besztercebányai vár-
templom

Szumrák Pál = Az „olaj-
fák hegye" Besztercebányán. (Egy fénynyomatu kép mellékletel.)
Arch. Ért. 1889. 218–
223. l.

ın, oldalán és födelén grisaille festésü tájkép épületekkel
– Gedeckelte Zuckerschale, Porzellan, mit Grisaille-Land-

ap, arany peremdisszel, a csészén elől szines virágok.
, Porzellan, blauer Fond mit Goldrand, auf der Stirnseite

foraalak, kék arany szinezésü, testén szines jelenettel,
k. — Zwei Prunkgefässe, Porzellan, amforaförmig, mit
0.

medaillon. Bécs, 1797. — Kaffeekanne, Porzellan mit

lóalaku, kigyóval övezett testtel, kék, arany szinezéssel.
asen, Porzellan, muschelförmig, mit Schlange umwunden,
. Jh.

rcellán, négykarélyos alak, szines virágokkal és tájképpel,
tertasse, Porzellan, mit Blumen und Landschaft Meissen.

és aranydiszitéssel, virágokkal és madarakkal. Schlaggen-
asse, Porzellan, mit Blumen und Vögel. Schlaggenwald

Besztercebányai templom

Krisztus az olajfák
hegyén
kőcsoport
XVI. sz.

l.

Péter I. 162. l.

teket, a múzeum dahlemi kutatóintézetében a szerves anyagok konzerválására szolgáló eljárásokat sajátította el, a Zeughaus műhelyében pedig különböző vastárgyak, fegyverek, páncélok, páncélingek mechanikai úton való konzerválására vonatkozólag szerzett tapasztalatokat. Charlottenburgban a Hildebrand igazgató vezetése alatt álló újonnan berendezett bútorkonzerváló telepet látogatta meg. Berlinen kívül Drezdában, Wartburgban, Augsburgban, Nürnbergben és Münchenben tanulmányozta az egyes múzeumok és kiállítások technikai berendezését.

Dr. Kádár László (1908, Ósóvé, Bács-Bodrog m., ref.), egyetemi tanársegéd 500 pengő tanulmányi segéllyel a lengyel és északnémet ősvölgyek futóhomokterületeinek megismerése céljából 1936 június végétől július végéig a Lengyelország, Németország és Hollandia e szempontból figyelembejövő vidékeit utazta be. Ostrolenka, Varsó, Otwock környékén majd a Warta és a Notecz közén tanulmányozta a lengyel „puszca" futóhomokját, Németországban Berlintől nyugatra folytatta tanulmányi kirándulásait Wittenberg környékén és a Lüneburger Heidén, minthogy Németország északkeleti homokterületeit még a tanév első felében járta be, amidőn berlini magyar állami ösztöndíjas volt. Hollandiában Groningentől a Fries-szigetek egyikét, Schiermonnikoogot kereste fel, hogy az ottani tengerparti dűnéket megis-

Besztercebányai vártemplom
(Zolyom vm)
falképei
Gereczefalképek
543. h.

Hasonlitó sík = 30 *m* Á. f.

Folytatólagos távolságok J. E.-től.

Rögzített vízszín + 6·30 *m* orsovai vízállásnál.

Rögzített vízszín + 2·98 *m* orsovai vízállásnál.

A csatornafenék Á. f. kottái.

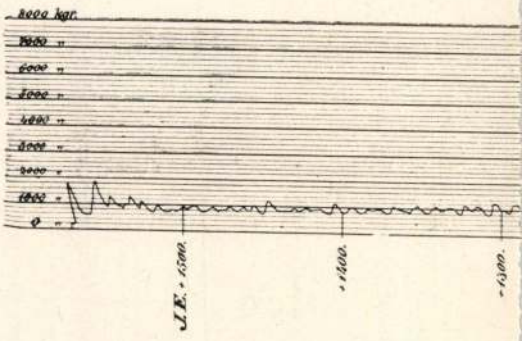

Az önjelző manor

XIX. sz. — Zwei Potpou

1133. NAGY VÁZA, keménycs
diszitéssel. Zsolnay, Pécs,
und Lusterglanz. Zsolnay

1134. KARCSU VÁZA, kemén
modern. — Schlanke Vase

1135. ASZTALKÉSZLET, Wed
2 mártástartó, 1 pecsenyé
Angol, XIX. sz. k. — Serv
cière, 1 Bratenschüssel, 3 k

1136. SÓTARTÓ ALAK, szine
Holics, 1750 k. — Salzfas

1137. SZOBORCSOPORT, feh
XVIII. sz. — Gruppe, w

1138. TÁL, mázas cserép, vázá
Schüssel, glasierter Ton. U

eres kelyhén három sárgaalapu médaillon, kettőben
s, geschliffen, mit Blumendekor. Böhmisch, XIX. Jh.

Modern. — Blumenvase, geschliffenes Glas. Modern.

eg arany diszitéssel, kelyhen négy ovális medaillon,
ubrunn, *Schlossbrunn*, *Freundschaft-Saal* és *Sprudel*
Gedeckelter Pokal, geschliffenes Rubinglas, gold-
en von Karlsbad in Radierung. Böhmisch, um 1840.

eg, szegletes alak, kék bordákkal. Cseh, 1835 k. —
es Glas, mit blauen Rippen. Böhmisch, um 1835.

3 piros médaillonnal, FÜREDI.EMLÉK felirással.
weissem Überfang u. rote Medaillone. Ungarisch,

ttált, kúpos alak, arabeszkes arany diszitéssel. Cseh,
tiert, mit Goldarabesken. Böhmisch, um 1840.

kelyhén beköszörülve a magyar cimer és *L. R.* mo-
Glas mit Fuss, mit eingeschnittenem ung. Wappen.

lán beköszörülve szabadkőmüves jelvényekkel. Cseh,
mit eingeschnittenen Freimaurerzeichen. Böhmisch,

<Besztercebányai ág.
hitv. templom>

Divald Kornél:
Régi ötvösmüvek a
< >-ban. (Tíz ábrával) Arch. Ért. 1910
107-117. l.

Barcsi ált. polg. isk. népk. VII. 289

Beszterczebányai ág. hitv. templom

Divald Kornél:
Régi ötvösmívek a beszterczebányai ág. hitv. templomban.
(Nyolc ábrával.)
Arch. Ért. 1910.
15–24. l.

375. Antonis Mor van Das

ben, ~~meghalt~~ + A

I. Má

Vállon alól, kisse
szőke haját sim
gokkal díszitett
gon van kivarr
nak s vörösbarn
Nyakéke gyöngyf
Ta, mes
A kan

482

Besztercebányai kléba-
nia templom

a templom külsején:
Krisztus az Olajfák-
hegyén, ködombormű
XVI. sz.
lásd Repr.
Divald Magyarmuvemel-
111. l. 112. l.

Irodalom!

Szerény VIII 6 án

169.

Drága édes Néni!

…tessék haragudni, hogy ennyi
…ésessel írok, de eleget akartam
…nni, a Néni kívánságának, és
…arikának néztem lakást. A hely-
…et az, hogy [redacted] Onnyánn itt van
…van, még de vi-

Beszterczebányai plébánia templom kincstára

l.

Jurkovich Emil:

A beszterczebányai plébánia templom egyházi kincstáráról. (Első közlemény). Arch. Ért. 1900. 157–156 l. —

(Második közlemény) u. o. 1900. 209–213. l.

délyi szászok kulturmunkája oly belső erőn
ugszik, a mely nemcsak a napi szükségletek,
nem a szép iránti érzék teljes kielégítésére
képes. A művészetben általában az élet érté-
inek valósága, valamint az életfelfogás idealiz-
ısa tükröződik vissza; és ha az egyházi kelyhet
összfejlődés egy részének tekintjük, akkor ez is
detni fogja azoknak szellemét, a kiknek körében e
lyhek keletkeztek. És ha igaz az, hogy minden
ódi kultúra ismertető jeleihez a művészet is
zzá tartozik, akkor éppen az ötvösművesség a
onyítéka annak, hogy a szászok kulturája Erdély-
n igazi és teljesértékű kultura volt.

Besztercebányai plébánia-templom kincstára

l.

Jurkovich Emil:

A besztercebányai plébánia-templom egyhori kincstáráról. (Harmadik befejező közlemény.) Arch. Ért 1901. 39-54. l.

Besztercebányai

várbeli plébánia-

templom

Dívald Magy. művenel.

217 l.

220 l. képpel.

Besztercebányán

rk. vártemplom

főoltára.

Elégett 1760-ban

Divald Magyarország

147. l.

Stósz Vid

szolája?

Besztercebánya

vártemplom főoltára
11 m széles 20 m magas
volt (nagrobb a kassai-
nál) *

Divald 1927

105, 106 l.

* az 1760-ik
tűzvészben pusz-
tult el

u Lajos Szent János fej,
mely az európai fafarjás legkivá-
lóbb emlékei ezre sorsztató - innen szult ki

Am. postatakarékpénztártól

16136

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Budapest
IX. Hőgyes Endre u. 10.

Hivatalból
Díjátalányozva.

Besztercebányai plébánia templom

sodronyzománcos

kelyhe

l.

Arch. Ért. 1887

122. l.

T.

26.

Europa Film, Könyv, Lapterjesztő és
Könyvkiadó rt.,

Budapest. V.,

Visegrádi-u. 36.

K. I.

Besztercebányai
sodronyzománcos fe-
zület a város tu-
lajdonában

b. Arch. Ért. 1887
122. l.

MAGYAR BANK
BUDAPEST
VILMOS
CSÁSZÁR-UT
32
ÉS KERESKEDELMI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

F
817

Berzsenyi Dániel képmása *Versei*-nek első kiadásából. Festette: Schorn, metszette: Blaschke.

Berzsenyi Dániel *Versei* első kiadásának címlapja, 1813-ból.

A régi vár és környékének látképe. Balra a gótikus főtemplom román tornya, mellette a gótikus városi harangtorony (felső része barokk). Középen barokk Mária-szobor, jobbra a Várostorony a XVI. és XVIII. századból, folyosóval az őr számára.

Uj Idők Lex. W. K.

mások tánccsoportjai is gyakran használják fel a beszélőkórus lehetőségeit, sőt újabban vallásos alakulatok is kísérleteznek vele. Nálunk az avangard színházi törekvések alakították ki az 1920-as években. Az első modern kórusok a «zöld szamár» c. szatirikus színpadon léptek föl, az első munkáskórusok az «Újföld» előadásain. A hazai kórusokat a régi szavalóstílussal szemben a modern «parlandó-stílus» és az indulatkifejezőhangok polifón kiépítése jellemzi. A beszélőkórus újabb iránya a szöveghez szervesen kapcsolódó indulatkifejező mozgásokkal szélesíti ki a recitációt. Kialakulóban van egy színtétikus forma, mely a beszéd, mozgás, zene és drámai játék különböző elemeit egyesíti. Ennek az iránynak főképviselője nálunk Madzsar Alice művészcsoportja.

Irodalom. *Niepel:* «Der Sprechchor als Ausdruck des Gemeinschaftslebens» (1926), *Vogt Karl:* Praxis des Sprechchors (1929). MADZSAR A.

Beszentelés, a temetési szertartásnak az a része, mely szerint a pap a holttestet, mielőtt a temetési menet megindul, a halottas háznál, illetőleg a temető halottasházában szenteltvízzel meghinti, mialatt hazánkban a Circumdederuntot és a Benedictust mondja. HUSZÁR E.

Beszerzési szövetkezetek, oly szövetkezetek, amelyeket azzal a céllal alapítanak, hogy tagjaik nyersanyag- és egyéb szükségleteinek beszerzését közös szerv útján intézve, a beszerzésnél az áru minősége és ára tekintetében a tagok gazdasági előnyét biztosítsák. (Lásd még: *Szövetkezetek.)* BÁNLAKY Z.

Beszkidek, az Északnyugati és Északkeleti Kárpátokban gyakran nagyobb vonulatokra is használt összefoglaló hegységnév, azonban kiterjedésük nincsen szabatosan meghatározva. Így szokás beszélni: 1. *Nyugati Beszkidekről* a Kárpátok homokkővonulatának a Mars folyó és a Jablunkai hágó közötti részletén, legmagasabb csúcsa a Javornik (1077 m); 2. *Keleti Beszkidekről* az Északkeleti Kárpátok homokkővonulatának a Ciróka folyó és Tatár hágó közötti részletén. Legmagasabb csúcsai a Szevola (1818 m), Popágya (1742 m), Csorna Répa (1289 m). KÉZ A.

Beszter, most *Bystiar* néven Csehszlovákiához tartozó község Abaúj-Torna vm. elcsatolt részében.

Beszterce, 1. *Aranyos Beszterce,* a Szeret jobboldali mellékvize, az Ünőkő tövében ered, Moldvában torkollik, hossza 300 km.

2. *Beszterce,* a Nagy Szamos baloldali mellékvize Beszterce-Naszód vm.-ben. A Kelemen havasok oldalán ered, Betlen közelében ömlik a Nagy Szamosba, hossza 89 km.

3. *Kis Beszterce,* Csík vm. É-i részén, a Putna baloldali mellékpatakja. KÉZ A.

Beszterce (jelenleg: *Bistrița),* volt r. t. város, a jelenleg Romániához tartozó Beszterce-Naszód vm. székhelye, a hasonló nevű folyó és a Bukovinába vezető útvonal mellett, (1925) 15.000 lak. Erdély egyik legrégebben épült városainak egyike, lakosságának többsége német. Ág. ev. temploma 1563-ból való, a várost egykori bástyáinak és tornyainak romjai övezik. Jelentékeny kulturális és gazdasági középpont. Besztercét állítólag a Szepességről ide vándorolt németek alapították. A XII. század elején már jelentékeny város, a tatárjárás folyamán kétszer is pusztulásnak volt kitéve. Azután újra gyorsan felvirágzott és kereskedelme egykor a többi szász városokéval versenyzett. A mohácsi vész után erősen hanyatlott. A XVI. és XVII. század folyamán többízben cserélt gazdát. 1857 áprilisában tűzvész áldozata lett. Mai szabályos alaprajzát az ezután bekövetkezett újraépülésének köszönheti. KÉZ A.

Besztercebánya, most *Banská Bystrica* néven Csehszlovákiához tartozó város, a régi Zólyom

Besztercebánya. Balról a plébániatemplom, jobbról a városháza

vm. és kat. püspök székhelye, a Garam partján, (1921) 10.587 lak. Szép fekvésű város,

Gutenberg Lex. M. K.

számos régi épülete mint műemlék is becses. Nevezetesebbek a régi vár és székesegyház. Számos közhivatala, középiskolája, két vasúti állomása van. Az ipart gyufa-, szövő-, bőr-, fa-, agyag- és fémárugyárak képviselik. A közelében hajdan virágzó rézbányászat csaknem teljesen megszűnt. Bányáit már a VIII. században művelték. A XIII. században a zólyomi kir. várbirtokhoz tartozott. Első lakói állítólag Thüringiából vándoroltak be. A tatárjárás alatt elpusztult, de csakhamar újra fölépült és 1255-ben már mint bányavárost említik. 1494-ben a Fuggerek kezére került. 1542-ben a besztercebányai országgyűlés teremtett békét a császár és Izabella közt. 1605-ben Bocskay, 1645-ben Rákóczi György hadai szállták meg. 1608-ban a magyarok és szlovákok polgárjogot nyertek a városban. 1620-ban Bethlen Gábort itt választották meg. 1848—49-ben sokat szenvedett. Götz tábornok súlyosan megsarcolta. P. ORMÓS J.

Besztercei szilva, eredeti magyar fajta szilva, amelyet elődeink hoztak magukkal Ázsiából. Koch német tudós kimutatta elődeink útján való európai elterjedését. Idők folyamán sok társneve keletkezett, mint berzencei, kék, aszaló, közönséges horgasmagú, házi és magvaváló szilva. A franciák *quetche de Hongrie*nak, a muskotály-változatát *quetche musque de Hongrie*nak nevezik. Mind a kettő elsőrendű csemegeszilva, piaci és háztartási célokra. Érési ideje szeptember. KARDOS Á.

Besztercei szójegyzék, egyik legrégibb magyar nyelvemlék a XV. század legelejéről. Tartalma fogalmi csoportok szerint összeállított latin szavak sorközi magyar fordítása. Terjedelme 16 lap. 1891-ben találták meg Beszterce-Naszód vm. levéltárában. BALASSA J.

Beszterce-Naszód vm., jelenleg teljességében Romániához tartozó vm. a bukovinai határon. Területe (1910) 4167 km². Jobbára magas hegyvidéken fekszik, É-i határa a Radnai havasok gerincén húzódik végig, magasabb csúcsai a *Vurvu Repede* (2077 m), az *Ünőkő* (2280 m) stb. meghaladják a 2000 m-t. A Nagy Szamos völgyéből az Aranyos Beszterce völgyébe átvezető Radnai hágó (1257 m) az előbbi hegyvidéket a Keleti Kárpátok Borgói csoportjától választja el. A Beszterce folyótól D-re a Kelemen havasok vulkanikus tömege emelkedik. Valamennyi hegyvidéke jóval meghaladja az 1000 m-es magasságokat, hatalmas erdőségekkel borított, amelyeket kiterjedt havasi legelők tarkáznak. Főfolyója a Nagy Szamos, erre nyílnak a Radnai havasok D-i lejtőjét barázdáló völgyek is. A magas fekvésnek megfelelően *éghajlata* az országos átlagnál jóval hűvösebb. Az évi csapadék 700—1100 mm között ingadozik. *Termőterületének* csak $^1/_8$-a szántóföld s ez csak a mélyebb völgyekben fordul elő. Nagy területeket foglalnak el a rétek és kaszálók, valamint az erdőségek. Az erdők nagyobb része fenyves. *Állatállományában* a legnagyobb szerepe a juhtartásnak van. *Lakossága* (1910) 127.391 volt, ennek 7%-a magyar, 22%-a német és 69.2%-a román. Egykor jelentékenyebb bányászata csaknem teljesen lehanyatlott (arany, ezüst, ólom). Közművelődés tekintetében az országos átlagnak mélyen alatta állott. Beszterce környékét a XII. század folyamán német bányászok népesítették be. Az Anjouk idejében élte Lengyelország és a Balkán felé irányuló kereskedelmének virágkorát. A XVI. és XVII. század viszontagságai súlyos csapásokban részesítették. A vm. elszakítás előtti területe 1876-ban Beszterce, Naszód vidékéből, Doboka és Belső Szolnok egyes részeiből alakult. KÉZ A.

Besztercsény, most *Bystričany* néven Csehszlovákiához tartozó közs. a régi Bars vm.-ben.

Beszterec, kisközség *Szaboles* és Ung e. egyesített vm.-k nyirbogdányi j.-ában, (1920) 1023 lak. U. p. Kék, u. t. Demecser. Határában volt Zólyomi Bálint mocsárvára; besztercei faköpenyeg néven emlegették. P. ORMÓS J.

Besztuzsev *Alekszándr Alekszándrovics*, orosz író, szül. 1797 nov. 3-án (okt. 23-án) Szentpétervárott, elesett 1837 júl. 19-én (7-én) a kaukázusi hadjáratban. Részt vett az 1825. évi decemberi forradalomban, amiért fegyházbüntetése kitöltése után a kaukázusi hadseregbez osztották be közkatonának. Sok romantikus regényt írt *Mártinszkij* álnév alatt. Főleg *Ammalat-bég* és *Mullah Nur* című regényének volt páratlan sikere. BONKÁLÓ S.

Besztuzsev-Rjumin *Alekszej Petrovics*, *gróf*, orosz államférfi, szül 1692-ben Moszkvában, megh. 1766-ban u. o. 1744-től 1758-ig mint kancellár Oroszország korlátlan ura volt. 1746-ban szövetséget kötött Ausztriával, 1756-ban Erzsébet cárnőt belekényszerítette a hétéves háborúba. 1758-ban kegyvesztett lett, de 1762-ben Katalin cárnő megint maga mellé vette főtanácsadónak. BONKÁLÓ S.

Besztuzsev-Rjumin *Konsztantin Nikolájevics*, orosz történetíró, szül. 1829-ben Kudreskiben, megh. 1897 jan. 14-én (2-án) Pétervárott. 1865-től 1882-ig egyetemi tanár volt. Főműve: *Oroszország története*, 2 köt. (1872—1882.) Több értékes tanulmányt írt az orosz krónikákról. BONKÁLÓ S.

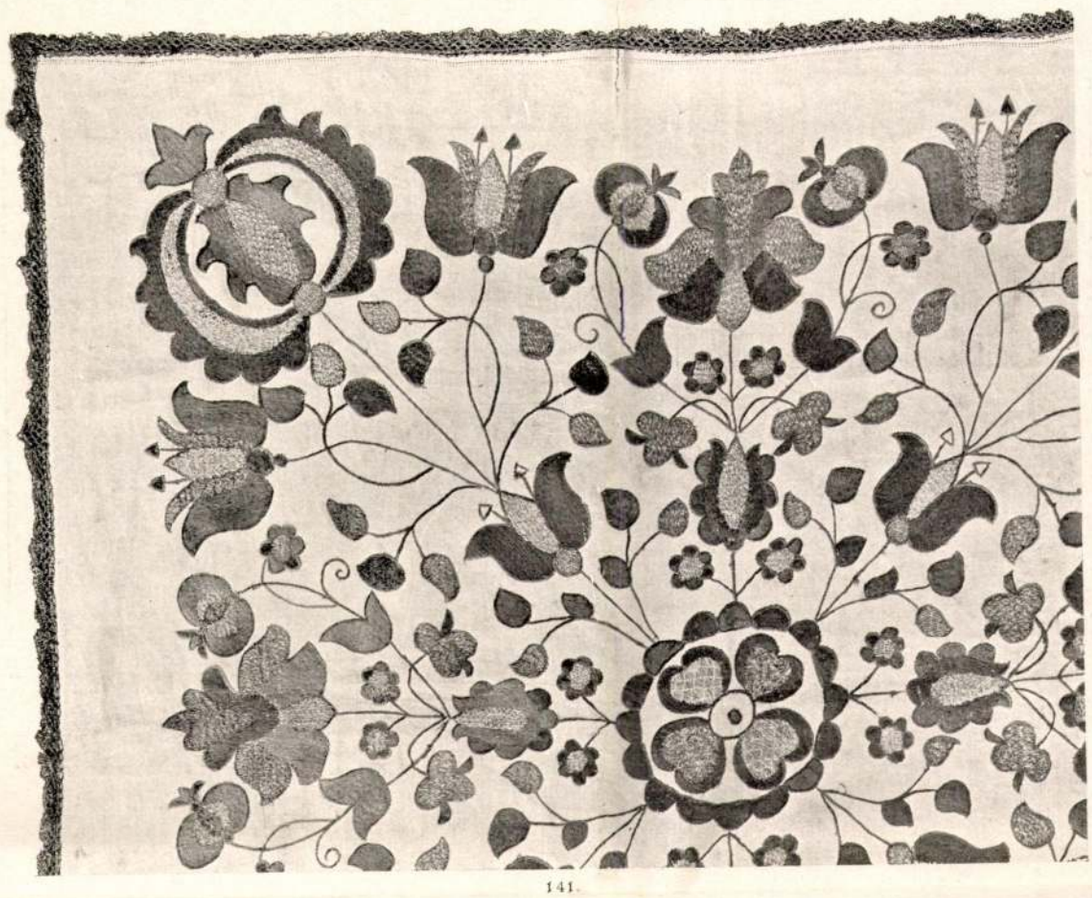

141.

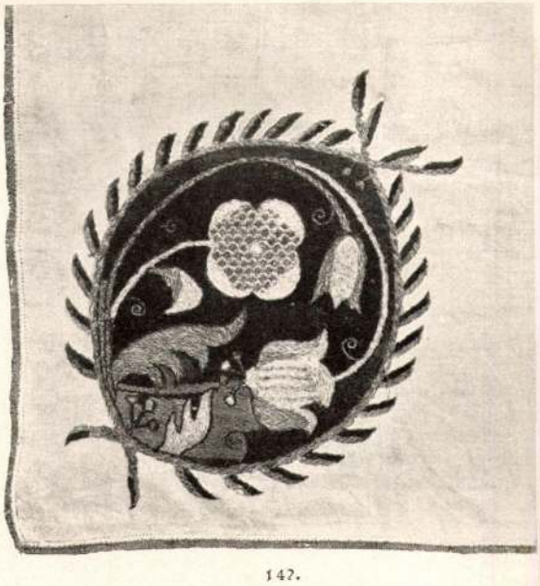

142.

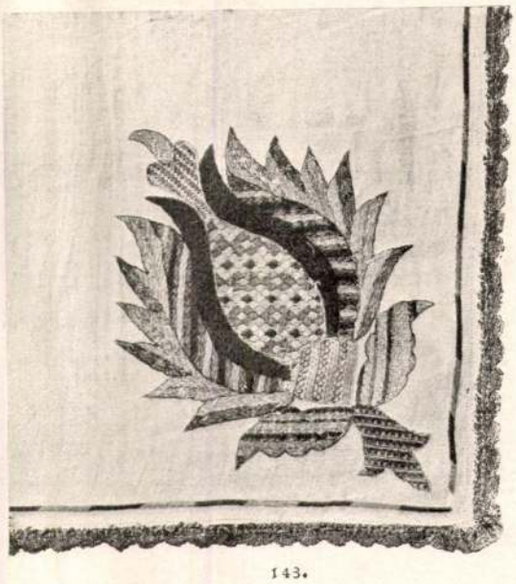

143.

141—143. RÉSZLETEK BESZTERCEBÁNYAI HÍMZETT KENDŐKRŐL. AZ ALSÓK XVII. SZÁZADBELIEK, A FELSŐ XVIII. SZÁZADBÓL.

MOUCHOIRS BRODÉS DE BESZTERCEBÁNYA. LES DEUX D'EN BAS DU XVIIe SIÈCLE, CELUI D'EN HAUT DU XVIIIe SIÈCLE.

144.

141. GARAMSZEGI
TERÍTŐ RÉSZLETE.

PARTIE D'UNE COUVERTURE
PROVENANT DE GARAMSZEG.

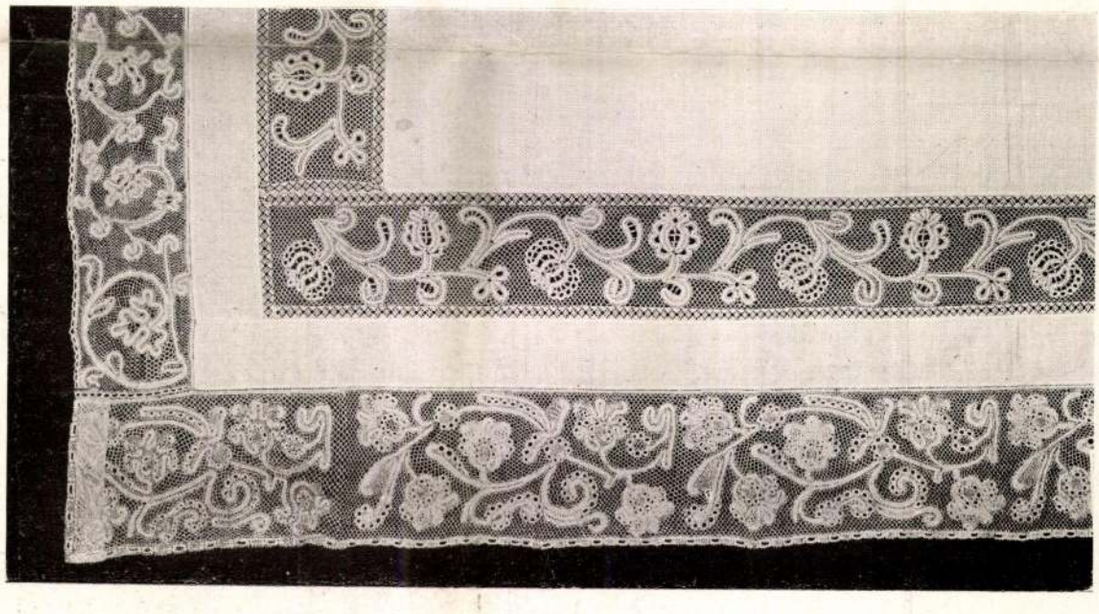

145.

145. SZEPESSÉGI
CSIPKETERÍTŐ RÉSZLETE.

COUVERTURE DE DENTELLE
PROVENANT DU COMITAT DE SZEPES.

146.

147.

146—147. HONTNÉMETI KERESZTSZEMES HIMZÉSEK.

BRODERIES EN POINTES CROISÉE DE HONTNÉMETI.

148.

148. SZEPESSÉGI CSIPKETERÍTŐ RÉSZLETE.

COUVERTURE DE DENTELLE PROVENANT DU COMITAT DE SZEPES.

149.

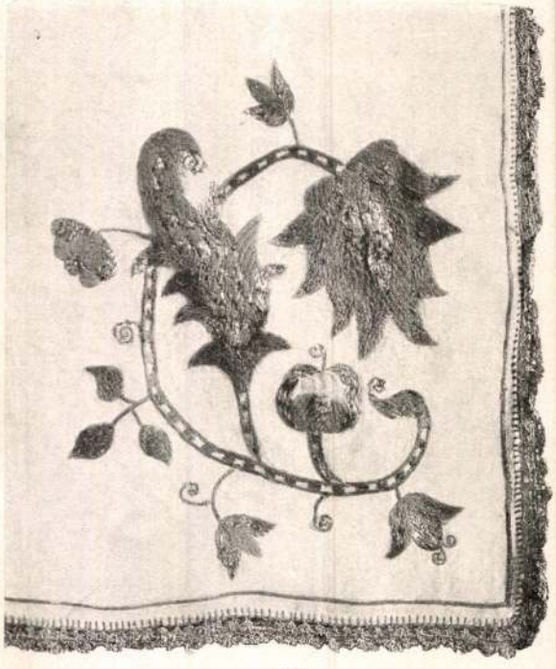

150.

151.

149–151. RÉSZLETEK BESZTERCEBÁNYAI HÍMZETT KENDŐKRŐL XVII. SZÁZAD.

REPRODUCTIONS DE DESSINS ORNANT DES CONFECTIONNÉS À BESZTERCEBÁNYA. XVIIe SIÈCLE.

RÉGI HÍMZÉSEINK ÉS A NÉPMŰVÉSZET.

ÍRTA: DIVALD KORNÉL.

Népies művészetünk textiltechnikái iránt újabban egyre szélesebb körökben nyilvánul érdeklődés. Ennek megfelelően a falusi csipkét, szövést és hímzést is mindinkább megbecsülik nálunk. Művelt köreink lakásában a varrottas ma előkelő dísz s nemsokára talán ki fogja szorítani azokat a kézimunkákat, amelyeket a kereskedelem tűfestés és műhímzés néven bocsájt forgalomba. Az ízlés túlfinomodása vagy elfajulása nyomában a jobb érzésűek ellenállhatatlanul keresik az egyszerűt, a természetest s bármily primitívek is, az anyag természetének megfelelően fölhasznált formákat. S ezeket ott, ahol a nép naiv ízlését hivatlan beavatkozás nem rontotta meg, falusi textilmunkákon mindig meg is találjuk.

Rövidebben: az igazi népművészet mindig stílszerű, mert mívelői mindenkor tisztában vannak az anyag természetével s a céllal, amelynek kedvéért ezt feldolgozzák. Sohasem erőszakolnak olyan hatásokat, amelyek az anyag természetének vagy a kézimunka rendeltetésének nem felelnek meg. Ha egyik-másik népies szőttes vagy hímzés lakásaink belsejében mégis ízléstelenül fest, ennek ismét nem a falusi kézimunka az oka, hanem az, hogy olyan helyre erőszakoltuk, ahová készítője álmában sem szánta.

A mezőkövesdi hímzések, amelyekkel úri lakásokban már szintén nem egy helyen találkozunk, ezek tompított világában vajmi rikítóan festenek. Mily más hatású a matyók asszonyainak, leányainak viseletén, ahogy templomozás közben a szabad ég alatt pompáznak ebben. A pleinair-világításban a rikító színorgiák valóságos színszimfoniákká hangolódnak. Ez a példa is azt bizonyítja, hogy amikor a falusi viszonyoktól elütő környezetünket díszítjük a népművészet alkotásaival, ugyancsak nem árt az óvatosság. Még inkább azonban akkor, amidőn a népművészet életrevaló technikáiból kiindulva a modern női kézimunkák nemesítésére törekszünk. Ezen a téren két szempontnak nagy a fontossága.

Az első magának a technikának, a másik a motívumoknak a finomítása. Az előbbi szempontból azok, akik nálunk a női kézimunka felfrissítése végett a népies technikákból indulnak ki, sok szép eredményt tudnak felmutatni. A motívumok utánzása már kevesebb sikerrel jár. Ennek oka nagyrészt a népművészet lényegének félreértésében rejlik.

Tagadhatatlan, hogy a falusi nép életmódjával a legközelebb áll a primitív ősi állapothoz. Művészkedése azonban nem mindig ősi s különösen a textilművessége és ennek díszítő motívumai nem ott sarjadzottak a falusi nép körében, tehát ezek tulajdonképpen nem primitívek, hanem inkább degeneráltak. Nincs tehát értelme, hogy ezekhez szolgailag ragaszkodjunk, amint hogy minden más eleve csakis bizonyos motívumok felkarolására korlátozott művészet szintén modorossághoz vezet.

Nem kell éppen azok közé tartoznunk, akik, mint újabban némely német művészeti írók, azt hangoztatják, hogy a falusi nép természeténél fogva tunya s a művészet iránt érzéketlen, és így voltaképpen népművészet nincs is; amit ennek nevezünk, ezt odatelepedett városi mesteremberek honosították meg egyes falvakban, vagy pedig a földesúr és háza népe szorította felkarolására ezek népét. A textilművészet terén azonban alig vitázható el, hogy itt a falusi nép egykori földesuraitól, illetve ezek kastélyainak, udvarházainak asszonynépétől tanulta a legtöbbet. A patriárkális idők, amikor a földesúr asszonya és leányai és a jobbágyok asszonynépe vagy a városi patrícius asszonyok és ezek cselédei egymással versenyt fontak, szőttek, varrtak a hosszú téli estéken, már régen elmultak. A technikák közül azonban, amelyeket a falusi nép így elsajátított, különösen azok, amelyeket viselete díszítésére a leginkább alkalmasaknak talált, az ország különböző részeiben még ma is élnek s motívumaikban és csoportosításukban

Régi hímzéseink és a népművészet

bármily elkorcsosultak is ezek, iparművészetünk különböző korszakainak az ízlése is felismerhető. Bár régi textilemlékeink felkutatásával még távolról sem végeztünk, már is nyilvánvaló, hogy iparművészetünk nem egy, szintén csak újabban figyelemre méltatott más ágához hasonlóan, telvék a magyarság ízlésére nézve jellemző, sajátos nemzeti vonásokkal. Ez a nemzeti ízlés különböző korokban különböző mértékben érvényesül, de fő sajátossága sohasem abban rejlett, hogy a külföldön felkarolt technikáktól ridegen elzárkózott volna. Sőt alig volt a külföldön felkarolt új technika, amelynek nálunk nem egyszer korábban, mint bárhol egyebütt, csakhamar nem akadtak volna hivatott művelői. A fény és pompa, amelyet a magyarság öltözködésében s a textiltechnika körébe vágó közhasználati tárgyaiban mindenkor kifejtett, ezen a téren minden új vívmány meghonosításának ugyancsak gyorsan nyitott utat. S a technika elnevezésével együtt csakhamar megmagyarosodott s a nép körében hellyel-közzel még ma is él.

Így lett az olasz boccasino szövetekből a magyar bakacsin, így él a punto tagliato Kalotaszeg és más vidékek vagdalásos munkáiban ma is s a punto tirato: a szálvonással varrott munka, vagyis zsubrikolás, szintén már a XVI. században virágzott nálunk. A csipkeverésről, amelynek rohamos elterjedését bányavárosainkban már a XVI. század derekán rendeletekkel akarják korlátozni, nem is szólva, korán terjedtek el Magyarországon az olaszok úgynevezett vörös hímzései is, amelyek vörös selyemmel hímzett alappal a fehér vásznon kispórolva mutatják a mintákat. Ez utóbbiak nálunk különösen hímzett recéken is elterjedtek. Hogy a vörös hímzések technikája maga is meghonosodott Magyarországon, ennek bizonyságaival Hont megyében találkoztam. Hontnémetiben a nép ingbetétnek és kézelőnek ma is visel hasonló stílű vörös hímzéseket, amelyek alapja azonban fehér s a minta vörös pamuttal s keresztöltésekkel hímzett, de motívumai és kompozíciója degenerált alakjában is igen elevenen emlékeztet a föntmondott olasz hímzésekre.

Hontnémeti népe ma tót, a község neve alapján ítélve azonban valamikor német lehetett. Bármint volt is, a textilmunkák, amelyeket itt s a vármegye számos más községében még ma is mívelnek, épp úgy a régi magyar kultura többé-kevésbé elkorcsosodásnak indult hajtásai, mint a nemzetiségi vidékeinken egyebütt élő technikák legtöbbje.

Bármily más is ma az állapot ezen a téren, hajdanában a falusi nép életét és működését papjain kívül kizárólag földesurai irányították, s ezek mindenfelé magyarok voltak. A városok idegen ajkú lakossága a magyarsággal szintén szoros és benső kulturális közösségben élt, sőt mint a Felvidéken a XVI. és XVII. században, amikor iparművészetünkben szintén a legtöbb a nemzeti vonás, nyelvében is magyar. A XVI. és XVII. századra esik az ország leginkább magyar vidékein a török hódoltság kora. Az intelligencia s a városi elem innen akkor teljesen kiszorult s a Dunántúl, Erdélyben, de kivált Felsőmagyarországon vált új s különösen nemzeti vonásokban gazdag kulturális fellendülés előmozdítójává. A földhöz ragadt falusi nép a Duna-Tisza közén elvesztette kulturális téren való természetes vezetőit s ezektől a török hódoltság nyomában kialakult nagybirtokok korában sem tanulhatott többé. Innen van, hogy népies textilművességünk tekintetében aránylag a nagy Alföld nyújt nálunk a legkevesebbet. Ahol hímeznek, az asszonyok mintáikat többnyire templomi bútorokról, szószékek, karzatok újabb tulipános festéséről „nézik le". S ahol, mint egyik-másik alföldi városunk múzeumában, találkozunk régi XVI—XVII. századbeli hímzéseken előforduló motívumokra, ezek alföldi hímzéseken nagyobbára azoknak a mintáknak a révén terjedtek itt el, amelyeket a Felsőmagyarországról idetelepített tótság hozott le magával. Hogy, bár a tót nép keze alól még ma is sokfelé és sok szép hímzés kerül ki, ezeket bizvást a magyar textilművesség alkotásainak körébe sorozhatjuk, ennek semmi sem élénkebb bizonysága, mint az, hogy a cseh és morva múzeumok szláv hímzéseik és rokon munkáik javarészét Magyarországon gyűjtötték, továbbá hogy felvidéki hímzéseink és zsubrikolásaink, valamint a hasonló erdélyi, sőt dunántúli magyar munkák között is ugyancsak benső a rokonság.

Ez utóbbit aligha magyarázhatjuk egyébbel, mint azzal, hogy bármennyire húzott széjjel s szakadt darabokra Magyarország, műveltebb elemeinek ízlése történelmünk legviharosabb korszakaiban is egy és ugyanaz volt. S ha a pozsonyi tótság és az ország ellenkező sarkában az oláh nép szinte egyazon technikával díszíti arannyal kivarrt ingvállait, ez a körülmény is alighanem annak a bizonysága, hogy a viseletnek ez a módja valamikor magyar divat volt.

Régi viseletünk történetének nem egy fejezetére, sajnos, még sokkal áthatlanabb homály esik, semmint hogy ezt határozottan állíthatnók. S textilemlékeink gyűjtése terén is sok még a teendő, hogy a régi hímzéseink és ma is élő népművészetünk hasonló technikái között a fentebbiekben vázolt kapcsolatot kétséget kizáró módon kimutathassuk.

Hogy régi textilművességünknek míly sok kincse lappang még ösmeretlenül, ennek semmi sem élénkebb bizonysága, mint az a sok hímzés, amelyet nemrégiben Zólyom megyében fölkutatnom s nagyrészét a besztercebányai múzeum számára megszereznem is sikerült. A garamszegi evangélikus templomban volt egy XVI. századbeli abroszból átalakított gyolcs oltárterítő, amelynek képe mellékelten látható. Ennek a sárga és lazacszínű selyemmel hímzett frízalakú díszítése az olasz reneszánsz hatására való, de rendkívül eredeti felfogással fölhasznált groteszk elemekből áll: reneszánsz stílű szőkőkutak, az úgynevezett istenfára emlékeztető fantasztikus növényi elemek között. Ez utóbbiak mezőiben a szökőkutakkal figurális elemek is váltakoznak, a melyek majmokon és fantasztikus madarakon kívül ritmikusan ismétlődve Szent György legendáját ábrázolják. Mindez a sík díszítésű szigor stílusában készült és erősen stilizált formáiban is tele van frisseséggel.

A besztercebányai evangélikusok templomában egy vasládában elzárva huszonhárom darab XVII—XVIII. századbeli úrvacsorakendőt s hat hímzett terítőt találtam. Ezek egy része képeinken szintén látható. A legrégiebbek és legszebbek igazán brilliáns technikával készültek. A pontosabb rajzú két sarokkitöltés színén és fonákján egyazon gonddal hímzett s az első a kendő sarkaiban fölváltva vörös és zöld hímzett selyemalapon arany és ezüstfonállal s zöld, illetve az alappal ellentétben vörös selyemmel hímzett virágokat mutat igen festői s modern ízlésünknek ugyancsak megfelelő, szinte japán stílünek mondható kompozíciójában. A másik tulipánt ábrázol s pazar díszítő hatását változatosan letűzött aranyfonalas részeinek köszönheti elsősorban, amelyekkel az élénk színű selyemmel hímzett részletek pompás harmóniába olvadnak.

Mind a négy úrvacsorakendő, valamint a másik képünkön ábrázolt és zöld selyemmel s aranyfonállal hímzett oroszlános kendő a XVII. századból való. A föntebb ismertetett két klasszikus hímzett motívum azonban legalább is két nemzedékkel régibb, mint a másik táblán levők, amelyek egyike deformált állapotban az előző táblán levőhöz hasonló virágbokrot, a másik szintén tulipánt ábrázol. Már eddig ismert emlékeinkből is egész sorozatokat lehetne összeállítani, amelyek régi magyaros és klasszikus motívumainknak fokozatos elfajulását mutatják és ennek különböző fokaiban ma is élő népies textiltechnikáink kompozícióiban szintén föltalálhatók. Vannak motívumaink, amelyek a különben is vajmi konzervatív természetű régi női kézimunkáinkban csodás szívóssággal élnek tovább, mint ez a véges-végig párhuzamosan letűzött aranyszálakkal és színes selyemmel hímzett XVIII. századbeli besztercebányai kendőn is látszik, amelynek barokk indadíszében a tulipán és a gránátalma az uralkodó, amely népies hímzéseinken az ország különböző részeiben még ma is gyakori, de többnyire elkorcsosult alakban fordul elő.

Ösmerve a kapcsolatot, amely régi hímzéseink s hasonló népies technikáink között elvitázhatatlan, csak helyesnek találhatjuk a törekvést, amely női kézimunkáink nemzeti irányú regenerálása végett egész figyelemmel fordul a népművészet felé. Ez utóbbinak még ma is élő technikái, különösen az egyszerűbbek ugyancsak alkalmasak arra, hogy kiszorítsák azt a sok hitvány kézimunkát, amelyet tűfestés és egyéb címen a külföldi divatlapok szabadítottak ránk s amely iskoláinkban egész nemzedékek jó ízlését nyomorította meg. A népies s ezzel a régi magyar technikák tanításával és feleleventésével

kapcsolatban azonban ne utánozzuk föltétlenül ezek motívumait, de másoltassuk inkább hímző művészetünk régi magyaros klasszikus emlékeit. Ezeket sem azért, hogy különösen azok, akik nálunk a technika irányítására s hímzésekhez való minták tervezésére hivatottak, merőben utánzókká váljanak. De hogy a régi klasszikus minták tüzetesebb tanulmányozása közben ízlésük, stilizáló érzékük finomodjék s régi hímzéseink vonalainak magyaros lendületével és színhangulatával megbarátkozva textilművészetünknek ezt a fényes multú szép ágát modern szellemben fejlesszék tovább.

KALMÁR ELZA.

ÍRTA: LENGYEL GÉZA.

Hosszú szünet után az idén ismét szerepelt a nyilvánosság előtt a legfigyelemreméltóbb magyar szobrászok egyike, kövesházi Kalmár Elza. Néhány majolikából, mázas, színes cserépből készült aprósága volt kiállítva a Kéve tárlatain. Apróság: így mondjuk mi is és érezzük a konvencionális mellékértelmet, amely hozzátapad, amely arra figyelmeztet, hogy nem kell ám egészen komolyan venni az ilyen kisméretű plasztikus tárgyat, mert igaz, szobrász csinálja ezt is, de hát az igazi szobrászművészet az mégis más, az a másfél életnagyságnál, a duzzadó izmoknál, a szabályszerűen előrevetett jobb lábnál, a kézben tartott buzogánynál és az őv köré csavart fügefalevél-pótléknál kezdődik. Herkules, Neptun, Merkur és női társaik, a mitológia megszabta minden ismertetőjelükkel, százezredszer megmintázva, hideg, fehér, közömbös, anyagtalan, a kéz nyomait eltüntető gipszből, mindenesetre általánosabb méltánylásban részesülnek, mint egy tenyéren elférő, szimpla, tárgyát tekintve esetleg jelentéktelen kis hüllőt ábrázoló majolikafigura. A tájékozatlan, új ötletekkel nehezen megközelíthető közönségnek szoktunk szemrehányást tenni, amiért téma és méretek szerint szereti osztályozni a művészetet, holott a publikum csak követi a rossz példát, amelyet olyan emberek nyujtanak, akikről bizonyos joggal tételezhetné fel, hogy ismerik a művészi teremtés titkait. Ugyanazon a kiállításon, amelyen Kalmár Elza mutatta be jelentős szobrászpályája virágai gyanánt finom, gourmandok számára készült szobrocskáit, ugyanott voltak hasonló anyagból, majolikából készült igazi apróságok, apróságok a szó minden kisebbítő értelmében, kezdetleges próbálkozásai a maga mesterségében talán tiszteletreméltó festőnek. Ezek a próbálkozások azt magyarázták meg nekünk, hogy íme, festő, művészember is azon a helytelen csapáson halad — és tisztán ezért tartjuk szükségesnek ezt az egyébként mellékes körülményt megemlíteni — mint az avatatlan szemlélő: úgy véli, hogy amikor a sík lapot megúnta és elfogja a változatosság után való nagyon érthető és nagyon termékeny vágyakozás, nem az új métier teljes megbecsülésével, nem a műhelyi díszciplínán kezdi, hanem ama csupán a felületes szemlélő előtt oly kezdetleges, oly egyszerű, oly „könnyű" tárgyakon, amelyek a valóságban nem kiindulások, hanem végső eredmények, teljes átgondolás, tökéletes készültség leszűrt produktumai.

Amikor magyarázat és elmélkedés nélkül átengedjük magunkat ama kicsiny figurák hatásának, amelyeket Kalmár Elza oly csodálatos közvetlenséggel állít elénk, öntudatlanul is nem a primitív beállítást, a végtelen egyszerűséget bámuljuk, hanem azt az erőteljes plasztikus kultúrát, amely szerényen, de jogos önérzettel húzódik meg e látszólag oly szimpla tárgyak mögött. Kevés szobrász oeuvreje hirdeti annyira mindenki számára érthetően, hogy ha az egyszerűség a legfőbb cél, egyúttal a legnehezebb is. Kedvéért le kell mondani a könnyű hatásokról, a gyors érvényesülésről. El kell mélyedni a plasztikai stílus és az anyag parancsolta változások nehezen kitapasztalható titkaiba. Leghelyesebb elvonulni a világtól is, amely nem mindig artisztikus követelményeivel a vizsgálódást megzavarja. Nem véletlen talán, hogy Kalmár Elza hosszú ideig épp úgy visz-

Besztercebányai

vk. templom.

Szumvák Pál: Az

„Olajfákhegye" Besz-
tercebányán -
Kny. Arch. Ert. - 8-r
1 kep 6 l. Bp. é. n.
Gent (2170)

Másolat

	Bevétel		Kiadás	
	korona	fill.	korona	fill.
emplom helyreálli tásához				
műépítész állal készitett				
ó évi április hó 7-én				
alt 1200 korona				
lása				
	1200.–			
Béla műépi-				
szerint			1200.–	
Bevétel	1200.–		1200.–	
Kiadás	1200.–			
uadvány	0			

Rigler r.-t. III. 1909/02793.

Besztercebánya Zólyom m

Ebner hár erkélye Lux Kalmán 1908.

1). fény más olat.

2) Sétatér helyszínrajz 1:200 Cserei.

3.) Ipolyi temploma. 1890. (Romer h.)

4) Barbara oltar vár templom
2 nyomat.

5. Kerentkut Brome nyomat "

6. ugyanaz kisebb tárlatiszép "

7. Olajfakert helyszillitása 1901. 1:20

8. ugyanannak más olata K.O.

NB. Steindlfele cartonok. -/.

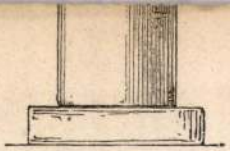

11.

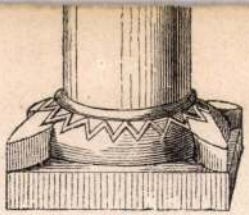

12.

29.

35.

Besztercebánya

Divald Kornél:

Az önismeret egy sajátságos ábrázolásáról Besztercebányán (Két ábrával.) Arch. Ért

1910. 345-347. l.

~~Baranyay József dr. IX. 68~~

Besztercebányai Szent Kereszt templom

BESZTERCEBÁNYA. SZENT KERESZT-TEMPLOM
KERESZTELŐMEDENCÉJE. 1652

MAGYAR MŰVESZET
4 1
1933. 349. l.

mindegyiket átalakítja, módosítja, új változatokat hoz létre, a formákat egyéni ötletek szerint kombinálja, úgyhogy mind összbenyomásban, mind részleteiben sajátosan helyi jellegű. Az általános stílusképből, mint a további fejlődésre is hatást gyakorló magyar motívumok, az arkád és a virágdíszes orna-

IN MEM

SINKOVICH DEZSŐ festőművész októberben meghalt Temesvárott. Még csak két évvel ezelőtt Dél-Amerikában feltűnést keltett magyaros ízlésű pavillonterveivel, ezt megelőzően bánsági templomok díszítésére készített, szintén magyaros terveivel, főképp pedig egy sor művészi plakátjával, tableauterveivel, amelyekkel Temesvárott, Bukarestben és Kolozsvárott első díjakat nyert. *Sin-*

MŰVÉSZETI ÉLET

MESTERHÁZY JENŐ, *A budai királyi palota hajdan és most.* 3 alaprajzzal és 34 fényképmetszettel. Budapest. Szerző tulaj-

Beszterczebanyai
piac és szekesegyház

Vas. Ujs. 1857
221 l. képpel

Beszterczebányai Ötvösség

Üllő, beszterczebányai ötvösmühelyből

VII. 230

Muz. és Kot. Ét

Beszterczebányai plébánia templom

Hary Gyula rajza

Repr.

Om VI. 21. l.

Somogy, kúria

55

Kép 54

Szumrák Pál: Az „Olajfákhegye" Beszterczebányán.

Beszterczebánya
Olajfákhegye

Kny. Archaeologiai Értesítő
8°, 1K, 6L, Budapest, év nélkül.

Bersterczebányai

Ötvöscéh

Ötvöscéh, bersterczebányai

VII. 236 - 239

Muz. és Kvt. Ért

<Besztercebanyai ötvösök

a XV—XIX. században>

Mihalik Sándor <>

Mur. és Kiz.-Ést

1918. 1. füzet.

Besztercebányai Beniczky-ház

A BESZTERCEBÁNYAI BENICZKY-HÁZ KAPUJA. 1660

MAGYAR MŰVÉSZET
1933 · 342 · 1

radt valami. Még leginkább az udvari homlokzat egy részének nemes, felső-olasz jellegű tagolásai, melyek a bécsi Burg Schweizer-Hof-jával mutatnak rokonságot, őrizték meg a cinquecento jelleget. A többi részlet elpusztult, úgyhogy ebben az esetben is, mint a magyar művészettörténetben annyiszor, az irányító központ művészete ismeretlen marad előttünk és így hatásának erejét sincs módunkban kimutatni.

A Felvidék többi emlékeinek sokfélesége azonban, mint negatívum azt bizonyítja, hogy Pozsony befolyása nem lehetett egyedül döntő tényező a fejlődésben, melynek éppen a színes változatosság a főjellemvonása. Kíséreljük meg e sokféleség stílustörténeti és formai rendszerezését.

A Felvidék monumentális építkezése a XVI—XVII. században elsősorban várak és várkastélyok emelésére irányult. Tehát régi építészeti műfajt fejlesztettek tovább, melyet főképpen célszerűségi szempontok határoznak az építészeti kialakítást a kapukon és a koronázó párkányzaton, a pártázaton összpontosítja, olykor a bástyasarkokat rusztikaszegéllyel élénkíti (Pozsony, Pozsonyszentgyörgy).

A homlokzati díszítés legjellemzőbb motívuma, a pártázat alapján nevezték el Szepes és Sáros vármegyék renaissance építészetét és ez a fogalom a köztudatban lassanként az egész Felvidék renaissance építészetének fogalmával azonosult. Ez a fogalomkiterjesztés azonban nem minden tekintetben jogosult. A felsőmagyarországi renaissance földrajzi kiterjedése jóval nagyobb Szepes és Sáros megyéknél és a pártázat, ha még oly jellemző is a Felvidékre, mégsem egyedüli ismertető sajátsága.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy a pártázat még a renaissance korban is eredetileg várpártázat volt, csak később, a XVII. században került templom- és harangtornyokra, továbbá városi házakra. Mint várdíszítés előfordul a Dunántúlon, Felvidé-

Besztercebányai egyházi műemlékek –

Czobor Béla: Ipolyi Arnold: A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása.

Századok 1878. 432.

könyvismertetés.

Beszterczebánya

ev. templom

Úrvacsora-serleg, beszterczei ág. ev.
egyház tulajd., XVII. sz.

VII. 129, 130

Muz. és Kot-Ért

Beszterczebányai ev. templom

ötvösmívei

Divald Kornél:

Régi ötvösmívek Beszterczebánya, Körmöczbánya és Selmecbánya ág. ev. templomaiban. Bpest, 1911. 8-r. 32 kép. 3 ll.

Egylet Közl
Divald Kor
gyar művés
Budapest,
Divald Kor
középkorba
Divald Kor
nök-és Épi
Budapest,
Divald Kor
doltság el
nélkül, /1
Divald Kor
bauer Jáno
99 l. Buda
Divald Kor
Kny. Magyar
dapest, 19
Divald Kor

— Bérért-e vagy jó szóért? kérdezé Szendile.

Az pedig annyit tett, hogy mint fizetett szolga akar-e a várba fölvétetni, vagy pedig, mint kérő, ki Szendile kezeért szolgálja ki a terhes esztendőt?

Az ifju elérté a kérdést, mert egészen elpirult bele s lesütötte a szemeit.

— Hogy merném én azt tenni, a ki szegény pásztorlegény vagyok, hogy a te nénédet megbántanám azzal.

Nem merte mondani, hogy mivel?

— Az én néném nem büszke rám; látod én is csak illyen öltözetben járok, mint a ti parasztlyányaitok. Te szegény vagy, annál jobban hozzá szoktál a munkához; te tudsz dolgozni, s fegyvert forgatni, türni hideget meleget és kegyetlen beszédet, nem teheted-e meg azt egy jó szóért?

Adorján ugyan gyáva ficzkó lett volna, ha illyen buzditásra fel nem emelte volna a szemeit a szép lyányhoz. Az mosolygva nézett reá. Ezért a mosolygásért pedig nem egy jó szót, de százat kiállott volna.

Mert tudni kell, hogy Lóna parancsait jószónak szokták nevezni szerte; a hogy a leány maga is mondta azoknak, a kiket megakart izzasztani: „ne szolgám, adjak egy jó szót?“ Az ő szavai pedig keservesebbek voltak más ember ütlegeinél.

Adorján még az nap felment a várba; magához szedte eszközeit, a mikre gondolta, hogy szüksége lesz; görbe kését, hosszu nyelü baltáját, hegyes hajitó kopjáit s bátran bezörgetett a kapun.

Azt várta, hogy majd csak meglátja valahol Szendilét, de azzal nem találkozott sehol. Helyette a tornáczon várt rá Lóna; a büszke, a haragos tekintetü. Oh mily félelem ránézni.

— Mi kell paraszt? mi hoz ide? riadt rá az amazon messziről. Hol a süveged?

Az ifju bátrabb volt Lóna előtt, mint Szendilével szemben.

(Folytatása következik.)

Beszterczebánya.

Beszterczebányai piacz és székesegyház.

Zólyommegye főhelye, igen kies vidéken épült régi szabad királyi bányaváros, s ezzé már IV. Béla király 1255-ben tette; fekszik 18 mérföldre Pesttől északra, a Garan jobb partján. Ez egyike azon régi magyar városoknak, mellyek a közép kor háborgós idejében nagyobb bátorság végett, s szükség esetében magokat védelmezendő falakkal keritették be, s bástyákkal látták el, s még mai napig is annyira épen maradtak a falak és bástyák, hogy a városba bejutni csak a kapukon lehet; ámbár a város a falakon kivül is elterjedt.

Igen érdekes és meglepő az idegen utazóra ezen régi falak, kapuk és bástyák latása a város körül, miután már olly ritkák az illyenkép megerősitett városok, hogy Magyarországban már alig találkozik egy kettő, példányul az utókornak. A belváros többnyire igen csinosan épült házakkal diszeskedik, különösen pedig emlitésre méltó a vásártér, hol az igen élénk hetivásárok szoktak tartatni, ezen piacz egyik szegletén van épitve a csinos püspöki székesegyház, és az északi oldalnak közepén egy magas örtorony áll. E csinos város sok nevezetességgel is bir, ugyanis itt van a megye, és több cs. kir. hivatalok széke; egy római katholikus püspök székhelye, mellyet Mária Terézia 1776-ban állitott fel, s jószágokkal megajándékozván, megyéjét kiterjesztette egész Zólyom, Túrócz vármegyére, Nyitra és Bars vármegyéknek pedig kisebb részére. — Továbbá van papnevelő intézete, három nevezetes rom. kath., és egy evang. temploma, régi vár, gymnasium, bányaigazgatóság, réz és vasolvaszda, vashámor, répaczukorgyár, stb. kézmüipara és kereskedése virágzó. — Nevezetessé teszi az 1620-ban itt tartott országgyülés, mellyen Bethlen Gábor magyar királynak kiáltatott ki. 1478-ban Corvin Mátyásnak kedvencz helye levén, gyakran mulatott itt nejével Beatrixxal. —

Környékén nevezetesek: Tajova, rézolvasztó és ezüst-választó hutákkal. — Kralova vasedény és kardvasgyárral. — Hermanecz hason nevü hegy alatt, nagy papirgyárral, vidékén Tufna nevü barlang létezik, az ösvilág állatainak csontjaival. — Óhegy, Sturecz tövén, csudatevő Mária képéről hires bucsuhely, rézolvaszdával, réz és ezüst bányákkal. — Urakvölgye bányamezőváros, gazdag rézbányákkal, gálicz vizzel, s egy alaguttal, melly Óhegyig visz, 1500-ra menő lakosai szétszórt házakban laknak. Radván, mezőváros, Besztercze tőszomszédja délre, a Radvánszky család ősi birtoka, érdekes régi kastélylyal és templommal, számos posztóssal, fésüssel, kalapossal, s késmüvessel; vásárai hiresek. — *Zombory G.*

Vakon született 6 testvér és a hályog hazánkban.

Az orvosi tudomány egyik legnemesebb ága a szemészet (ophthalmologia), itt tüntetheti ki az orvos szép hivatásának teljes jótékonyságát. A leghatalmasabb ur, valamint a legszegényebb koldus egyaránt érzi az isteni láttehetség hiányát, de mégis legmélyebben sujtja ezen szerencsétlenség a kézi munka után élő szegény ember kezét. Világtalannak nevezi a magyar a vakot, bizonyosan nemcsak azért mert a világosságot nem élvezheti, hanem azért is, hogy az mintegy a világon sincs.

Szomoru tapasztalás bizonyitja, hogy hazánkban a világtalanságnak, különösen a szürke hályognak, igen számos példái fordulnak elő. A vakok nagyváradi intézetének alapitó orvosa, dr. *Grosz* Frigyes (kinek arczképét a V. U. 18. számában közöltük) 15 év lefolyta alatt egymaga 500-nál több szürke hályogi mütétet vitt végbe földmivelőkön vagy azok gyermekein. Ezek között volt 1839-ben azon hat testvér Békésből, kiknek rajzait itt közöljük, s kiknek nevei Szücs István 16 éves, György 11, Mihály 9, Gábor 7, János 4, Péter 1 éves. Mindezek együtt született hályogban szenvedtek s az orvos ur által szemök világát szerencsésen nem *vissza-*, hanem *meg*nyerék.

Kérdezhetné valaki, honnan e gyakori világtalanság esetei hazánkban? Ezekneknek okait dr. *Grosz* a következőkben találja:

1. Több barna, mint más szinü szem szenved a hályogban.

2. A földmivelő nép öltözete, étele, itala és lakása gyakran előkészitő okok hazánkban a hályogra.

3. Gyakran a hely lapályossága, hol a földmivelő egész nap lehajlott fővel kapál és kaszál a napnak kitéve, (mi által a vér fejébe torlódik), előkésziti a szemet a hályogra.

4. A hazánkban olly gyakori járvány hideglelés, mert a dr. Grosz által gyógyitott hályogosok között alig volt egynehány, ki ebben nem szenvedett volna.

5. Azon nálunk divatozó szokás, hogy a mezei ember csaknem egész életét az ég alatt tölti s hüvösebb időben az éj nagy részét tüzrakás körül, folytonosan ebbe nézegetve s a másik oldalról gyakran fázva, virrasztja át.

6. Egyik oka a lapályos helyeken sokszor az erőtetett messzenézés is, mellyre a mezei ember itt gyakran kényszerülve van; mi által a szemteke-izmok, szemhéjak és szemöldek összeszorittatván, a szemben a nedvek forgását gátolják és ebből következik a szem homályosodása.

Örömmel mondhatjuk ezek után, hogy hazánkban épen a hályog körül az orvosi mütészet is kellő biztosságra emelkedett, minek többi között legszebb példait a dr. Grosz által felmutatott szép eredmények is tanusitják. Olvasóink tudják, hogy az orvos ur *Ő cs. k. Apostoli Felsége* által legközelebb koronás arany érdemkereszttel lön legkegyelmesebben feldiszitve.

A paraszt és a müveltség.

(Folytatás.)

A parasztságnak a tiszta vallásosságra való oktatása tehát jóllétüket elömozditja itt a földön, és üdvösséget ad a más világon. A legszebb és legnemesb hivatása van e szerint e földön a lelkipásztoroknak, kiknek feladatuk az emberiséget e részben oktatni. — Adja a Mindenható, hogy minden lelki atya üdvös — noha személyére nézve igen terhes — hivatását belátva, kötelességének megfeleljen, s a más világon e földi sáfárkodásáért örömmel számolhasson.

2-or A vallásosság által nyert hiterkölcsösség és szellemi erő mellett az anyagi jólét megszerzés érekivántatik elmebeli képesség és szorgalom, mellyre oktatást az iskolákban nyerhetni. A szülők kezei közül a növendékek először is az iskolába kerülnek, legszükségesebb tehát, hogy az otthon jó tanitásban részesültek itt el ne romoljanak, söt inkább a jóságban gyarapodjanak, ellenben az otthon roszra szoktattaknál pedig az erkölcstelenségek gyenge csirájukban tépettessenek ki. Erkölcsiség terjesztésére nézve tehát a szülőhöz szegödik ellenörül a tanitó, a tanitónak tehát mindenek előtt a vallásosságra és erkölcsiségre kell szoktatni tanitványait, továbbá mindazon tanulmányokban adni oktatást, mellyek a tanuló anyagi jólétére szükségesek; hogy ez néhol jól, máshol roszul teljesittetik, a tapasztalás mutatja. Ha azonban az ohajtás az, hogy átalában jó lelkiismeretes és kiképzett tanitók legyenek, akkor először is azok anyagi állása jó elrendezéséről kell intézkedni, a tanitók rosz fizetése a tanultabb embereket nem kecsegteti ezen pályára, s fájdalom, sok helyen a tanitói fontos állomást olly egyénekkel kell betölteni, kiknek feladatukról, és az emberiség nemesitésére vezetős anyagi jóllétüket elömozditó eszközökről fogalmuk sincsen, nagyon természetes aztán az illy tanitókkal biró helységek anyagi és erkölcsi sülyedése.

Ujra fel kell hozni az ezen lapban már annyi sokszor elöhozott néptanitói ügyet, e részben az első szükség — t. i. a néptanitók nevelésére szolgáló iskolák, — fedezve van. De a másik szükségesség, a néptanitók jó fizetése, igen lassan halad előre; hogy mimódon eszközöltessék ez, a legegyszerübb igazságnak gondolom : a helységek összes lakossága által fizettetni öket, mert hasznát közvetlenül azok veszik. — E részben a magas kormány befolyása annyival inkább ohajtandó, mivel a legjobban érdeklettek — t. i. a parasztság — maga hasznát be nem látván, magától a legkevesebb ajánlatot teszi. De mind a mellett bár ki által a népnevelésre ajánlott segitség a legnemesb és leghasznosb áldozatok közzé számitható. A vallástalanság szomoru de való következményeit már feljebb igyekeztem lefesteni, és e mellett a tudatlanság és ebből származott czélszerütlen gazdálkodás által a nép nyomoruságra és legalacsonyabb helyzetbe taszittatik. — Összetett kezekkel kell-e ezt nézni? — Vagy vakon haladni önérdekünkkel, bár mindkét oldalról nyomorult és elerkölcstelenedett tömeg képez sort körültünk? S nyargaljunk lóháton, midön azok csak négykézláb mászhatván, messze elhagyjuk öket, de aztán azt veszszük észre, hogy kevesen vagyunk, s magunkban magunkon nem segithetvén, vissza kell térnünk a négykézláb mászókhoz s azokkal haladást tartanunk. Ha már most módot és erőt nyujtunk nekik fölemelkedhetni, hogy két lábukon bátran haladhassanak, mink is jobbban haladjunk velök, s bizonyosan hamarább — s csak egyedül igy — érhetünk czélt. Az Istentől nyert azon jótéteményt, melly által minket a porból felemelt, meghálálni kötelességünk; ugy tegyünk-e, mint a kis gyermek, ki tele sapkával cseresznyét kapván, oda veti a „köszönöm“ szót és elszalad? Az Isten adományával bövelkedöknek nem elegendő egyszerü köszönömmel hálát adni, gyermekkorra mutat ez, nem azon érettebb nemes férfierényhez, melly a hálás visszafizetést mindig emlékezetében tartja; meghálálhatjuk pedig az Isten jótéteményét legjobban, ha az ő és mi hozzánk hasonló teremtményeit megbecsülve, gondot forditunk arra, hogy a legalacsonyabb alláson lévöknek is alkalmuk legyen az Istent méltóan szolgálhatni, és hogy ők erkölcsiségök és józan munkásságuk által az emberi névre méltókká képeztessenek. Tények bizonyitják az oktatás elhagyagolásának sulyos következményeit, például lásd a „Vasárnapi Ujság“ mult évi 49-ik számában a czehétfalvai atyagyilkosról szólló tudósitást- s ezzel sok elvetemedett bünös elmondja: ha gyermek koromban jóra oktattak volna, jobb lennék. A kire ez nem hat, az legalább azon tanulatlan néposztálytól, ki magában elégtelen saját kiképzésére, s kinek müvelödésére semmi sem tétetik, ne várjon semmi jót, hanem szenvedje töle a roszat és ismerje el magában, ennek én is vagyok egyik oka. Az arra való hivatkozás, ha más segitené, én is segiteném, nem alapos mentség, az ember önállósággal és önakarattal van felruházva, s önnön lelki nyugalmát nem mások tetteiben, hanem csak maga erkölcsiségében találhatja fel, a jó cselekedet és jóravaló törekvés által tehát, ha bár azt mások nem utánozzák, söt tán akadályozzák, azért öntudatunk és nyugodalmunk nem koczkáztathatik.

A vagyontalan árvák ügyét is helyén látom itt megemliteni; látni falu, helyeken és városokban is a szülötlen árvákat bolyongani és kóldulni, ezek alig hallanak valakitől jót, hanem leginkább fajtalan beszédekre, káromkodásra tanittatnak, és e mellett az elhagyatott árva a koldulással könnyü keresetmódot megszokván, a lomhasághoz szokik, illy árvákból származnak azután többnyire a megrögzött gonosztevök, az emberiség söpredéke. — Ha fontos teendő egy államban az átalános nevelés, e mellett még különösen a vagyontalan árvák nevelése a leglelkiismeretesebb eljárást igényli.

3-or. Az iskolából ha bár a legjobb viselettel és jó kiképzettséggel jött ki a tanuló, e világon elég alkalma van a roszhoz szegödni, tehát ezentul is a szülők gondos felügyelése — melly csak a vallásos és jó erkölcsü szülöktől várható — továbbá a lelkipásztor hasznos oktatása, az elöljáróság s minden tanultabbak jó példaadása megkivántatik. Látott példák nagyon hatnak az ember erkölcsére, azt bizonyitani felesleges. E részben először is a helység elöljárósága igen igen nagy hatással van a serdülő ifjuságra, mert ha ez feljebbvalóitól jó példát, józanságot s szelid viseletet lát, ö is ahhoz szokik, de ha a községi elöljáróság erkölcstelen viselete, korhelysége, káromkodása által rosz példával megy elöl, nem lehet reményleni a serdülö ifjuság jóra törekvését, kivált ha elkövetett olly betyáros forma hösiességért még tetszést és dicséretet arat. — Ki a nép közt él, tapasztalhatta, hogy a beszédre nézve is a feljebbvaló irányát követik, mintegy tetszeni ohajtván nekik, s ha a fajtalan beszédért pirongatást kapnak, máskor olly beszéddel elö nem állnak. — Az elöljáróságon kivül mindenkinek példája, ki a parasztságtól feljebbvalónak érdemesen neveztethetik, hat azok erkölcsére, vannak tanultabb férfiak, kik a parasztság együgyüségét felhasználva, ezeket megcsalják, vagy önkényt gyakorolnak reájok, ebből következik a bizodalmatlanság s a visszatorlás; vannak kik teljes megvetéssel és becstelenséggel viseltetnek irányokban, és még a paraszt tisztességes köszöntését sem méltatják viszonzásra, hogy lehet ilyennek maga irányában a néptől tiszteletet és megbecsülést kivánni? A cselédeket tartó gazdáknak azon elve, hogy cselédjeik mindig ellenségeskedésben legyenek egymással, ez által reménylvén a visszaélések korlátozását, — milly káros következményü a gazdára és azon felül a cselédség erkölcsére, azt minden beláthatja, szóval, ha a tanultabb emberben a felebaráti szeretet elaludván önzővé válik, és az aljas büszkeség által magát tulbecsülve, más felebarátjait lenézi, mondom ezek viselete elömozditja a nép romlottságát, s tápot ad neki a tanultabbak gyülölségére, minthogy ugy is emberi gyarlóság a jobblétben levönek sorsát irigyelni, — egyébiránt ez a tiszta vallásosság által, melly megelégedést szül, és oktatás által, melly anyagi és szellemi vagyonunk szaporodását eszközli, legsikeresebben elenyésztethető. — Van sok ál bölcs, ki a vallást nem átalja a nép előtt gunyolni, persze nem akad a tanulatlan nép közt egyén, a ki azt birná illyentől kérdeni : „Hát te uram, boldognak és megelégedettnek érzed-e magad elveid mellett?“

Kivánatos tehát, hogy a tanultabb osztály necsak jó példával járjon elöl, hanem a hol alkalom nyilik, tanitással is szolgáljon paraszt embertársainak, rosz tetteit soha se helyeselje, s illő leereszkedés, lelkiismeretes s igazságos bánásmód és érdemlett megbecsülés által az idegenséget és gyülölséget oszlassa el, szóval keresztyéni erkölcsösséggel kell járni előttök, hogy minden által jót és nemest ruházzunk reájok.

(Folytatása következik.)

Beszercebánya

hirére elrémült. Vezérük, Arnót basa, aug. 13. észrevétlenül a vár alá szállott és keleti hévvel megrohanta. Benn Zrinyi Miklós parancsnokolt. Csatárai, tekintélye, példája által lelkesedve helyt állottak. A mozlimok, második, harmadik rohamot kisértének, de mindannyiszor a falakról leverettek. Az éj véget vetett a csatának; más nap megujult, de most már Zrinyi lépett fel támadólag. Heves ágyutüz megzavarta, hirtelen, ellentállhatatlan kirohanás szétrobbantá a törököket. 500 a magyarok kardja alatt elhullott, sok a Mura hullámágyában lelte sirját. A hadnak zöme Kanizsára futott. Rémülése áthatott a lakosságra, melly kincseit biztos helyre sietett szállitani a hadverő elől. E tulzott elővigyázat kezébe játszotta a féltettjószágot. Kémek tudósiták a menekvők utjáról, szándékáról; rajtuk ütött. Huszárjai kardra hányták az őrizetet, és a kincset Zerinvárra szálliták. Zrinyinek Kanizsa megtámadására sem ereje, sem ideje nem volt : apróbb csatárzásokkal nyugtalanitá a végeket. A Mura mellől a felkelt dunántuli nemesség táborába sietett. Szent László napján Győr és Pápa között gyülöngött volt össze e had; a későn érkezőket ősi bün, viszálkodás a vezér-választás fölött, még inkább késlelte. Végre Zrinyit választották meg, kit győzedelmei és az udvar ajánlatai egyaránt támogattak. September hó elején letette vezéri esküjét és a sereg élére állott; égve a vágytól, összecsaphatni a törökkel.

Ezalatt Montecuculi bátortalan seregét Pozsony mellett szedte össze. A törökök, tatárok áttörtek a Vágvonalon, a felső megyéket, Morvát fürge lovaikon keresztül kasul bekalandozák, Pozsony kerteit elpusztiták, Bécset halálos rémületbe ejték és 40,000 embert rabszijra füztek. Forgách még küzdött. *Pio*, a párkányi szerencsétlenség oka, szokott hevességével minden alku ellen dolgozott, de süker nem jutalmazta hösiségüket. Forgách levelei megjárták a nádort, Zrinyit, utolsó reményét, sürgetve segélyt, gyors segélyt. Vesselényi válasza leverő volt : Zrinyi harczra készült Ujvárért. Győzelemre számolt, midőn katonái tervét megrontották. Ostoba, roszakaratu nemzeti büszkeség támadott Zrinyi ellen, mert öse szláv vérből származott, mert nem magyar. Rakonczátlankodók bajt szerzének a vezérnek. — Az egész sereg szükkeblü, féktelen, vonakodott átlépni a Dunát, mert az ország határain kivül harczolni nem köteles. Zrinyinek erélyes tekintélye, a sokszor tévedő, de tévelyében soha sem konok magyar természet kellett, hogy a zavargók rendre, engedelmességre térjenek. Késön. Forgách, kit föllázadt örsége is szorongatott, Pio és Locatelli vezértársaival Ujvárt sept. 25. tisztességes föltételek mellett föladta. Elestét Nógrád, Sempte és Nyitra veszedelme követte.

E tájban érkezett meg *Apaffy* Mihály a nagyvezér táborában, és lázitó iratokat intézett a megyékhez; sükerüket bevárandó, a török tábor huzamosb ideig az ujra megerősitett Érsekujvár mellett tanyázott. Rájuk Vesselényi felelt, olly hangon, melly szabad, büszke nemzetet megilletett. — Zrinyi pedig karddal készült a választ megirni. Az ellenséget saját táborában akarta megrohanni, Montecuculival egyesülve. A császár helyeselte a merész tervet; nem Montecuculi. Higgadt elmélete nem talált támadást czélszerünek megfogyott sereggel, elpusztult tartományban. Gyülölete nem engedé résztvenni a vállalatban, mellyből Zrinyire hárámlandott volna a legnagyobb dicsőség. A bán, ki egész lelkével csüngött a terven, sürgette; de az olasz levelet mutatott elő Portiától, melly eljárását helyeslé, öt benne megerősité, megfoghatatlan tény, ha Portia félénkségét, a magyarok iránti bizalmatlanságát tekintetbe nem veszszük. S most Bécsben elhatározák, hogy a fenyegetett vidékeknek, nevezetesen a Csallóköznek védelmére szoritkozzanak a vezérek; az utóbbinak védelmét Zrinyi Miklósra bizták.

Ez eset csak megerősitheté Zrinyit hitében, hogy a magyar csak önmagától várhat segitséget, gondolat, melly buzditá, csekély megbizásában is nevezetes sükerre törni. Oktober 15 átkelt a Csallóközbe s a következő napokon Komáromnál hidat veretvén a Dunán, merészen, a török derék seregre nyargalt. Minthogy számmal nem győzte, cselhez fordult; maga lesbe állott, 700 emberét a tábor felé küldötte. Megjelenésük kicsalt a törökök közől sokat. A magyarok megfordultak és a les felé rohantak; az üldöző spahik a kelepczébe estek. — Kedvező perczben Zrinyi kitört, öket hátba fogta 400-at egy basával lekaszabolt, a maradékot futásba zavarta. A veszteség hirére a halebi basa segédcsapatokkal dühösen a csatatérre repült. A tulnyomó erő elől Zrinyi majd verekedve, majd vágtatva Komárom faláig visszahuzódott : itt rögtön megfordult és a vár ágyui által támogatva az üldözökkel összecsapott : vezérük elesett; visszaüzettek és a magyarok zsákmányukkal biztosan átvonultak a Dunán

Október végével beállott a zord idö, és a nagyvezért Budára vonulni kényszerité. Utócsapata, tömérdek zsákmánynyal, foglyokkal Esztergom vidékén volt már, midőn Zrinyi, égve a vágytól honfitársainak rabsziját kettévágni, zsákmányvágyó lovasságával rárohant (okt. 31). A jancsárok, ez osztály zöme, az első megrohanást kiállva, a kocsik — mint szekérvár — mögé vonultak és küzdöttek méltóan hirnevükhöz, melly Európát rémité. Erre Zrinyi a huszárokat lovaikról leszökteté és rohamot parancsolt. Rövid de heves tusa után a kocsik széthányattak, a jancsárok meghaltak : a foglyok szabadok valának.

A hadjárat — ugy látszott — bevégződött. A felkelt nemesség, több mint 20,000 ember szétoszlott. Zrinyi is elcsigázott embereit — magyar végöröket, horvátokat, téli szállásokra rendelé. — Most, midőn a rettenetes férfiu védtelennek látszott, indult ki ellene harminczezer török, tatár, boszut állani, és Styriát tüzzel vassal elpusztitani. Hasonló vállalat mult hóban Csengics basának életébe és seregébe került Zrinyi Péter vitézsége miatt. Zrinyi Miklós értesült a készülö tervről, megtudta a helyet, hol a török erö a Murán átkelni szándékozott. Alig 300 lovassal a fenyegetett pontra sietett és virrasztott az egész éjen át. (Nov. 27). Hajnalban mutatkozott és usztatott át a Murán az ellenség elöcsapata, kétezer tatár, és kisded csapatjára bukkant. Kiállitott örei ágyulövéssel már tudósiták a kellemetlen vendégek jöttéről; szorult helyzetében merész támadásra határozta magát. Az ellenség nyilzápora közt pár erőteljes szót mondott katonáinak, Istennek ajánlá magát és bevágott. A tatárok megzavarodva jelenléte, merész támadása következtében, lovaikat megforditák és a Murába rohantak. A tulpartról érkezett segélycsapatok a folyamban találkoztak velük és visszaszoriták öket. Sem előre, sem hátra nem futhatván, a zavarban fegyvereiket is alig használhatták. Sokat elsodort a rohanó ár, még többet leöltek a horvátok, magyarok, nem adva kegyelmet senkinek. A ki futhatott, elfutott; 1000 gazdátlan ló a magyarokra maradott.

Az előcsapat veresége után a fősereg boszura készült. Zrinyi, kit győzelem soha sem tett elbizottá, rögtön segitségért küldött. 300 gyalogja két ágyuval épen akkor érkezett meg, midön a törökök teljes erövel, ismételve, áttörni iparkodtak. — Mindannyiszor visszaveretve Kanizsára vonultak. Zrinyi ellenben naponként uj csapatokat vont magához, köztük a Styrián levonuló birodalmi had előcsapatát, ágyukat, miáltal a török vezérek tervükkel végkép felhagyni kényszerültek; de nyugalmat azért még sem élveztek. — Zrinyi, boszut lihegve elpusztitott hazája miatt, még ez évben takarmányukat mindenfelé fölperzselte. Csak december vége felé tért vissza várába, de nyugalom helyett ujabb vállalatokat forralt, készitett elő.

(Folytatása következik.)

Adalék a haza ismertetéséhez.

„Csudák országa, szép Magyarország! te vagy azon boldog boldogtalan föld, mellynek gyermekei két három nyelvnek hangjai közt születnek e világra.“

Igy szólamlik meg az idei „Vasárnapi Ujság“ 38-ik száma : azután pedig „*Vágvölgyi képek*“ czime alatt olly czikket hoz, mellyet ugy lehet tekinteni, mint adatokra épitett oklevelet, részint magyarázatául, részint bebizonyitására annak, hogy a „Csudák országának gyermeke két három nyelvet hall már bölcsejében is.“

A „Vágvölgyi képek“ ezen hatodika a *vriczkai népet* akarja bemutatni az olvasó közönségnek, adván az odavaló népviseletet rajzban, és nehány merész vonásban összefoglalván mindazt, mit Vriczkóról elmondani jónak vélt.

Mint különöst e népnél emliti *Vágvölgyi* ur, hogy romlott nyelvöket senki sem érti; hogy templomban és iskolában szláv nyelven, oktatják öket szláv nyelven, imádkoznak s énekelnek. Oda haza pedig egy ös német nyelven beszélgetnek. Alább Kachelman ur szavait idézve mondja, hogy a nyitrai, turóczi és borsi falvakban, (mellyeket itt bizvást mellözhetek) lakó nép régi s érthetetlen német nyelven beszél; közben pedig a vriczkai nép nyelvéből vagy ötven szót és mondatot mutat föl, ugy a mint ő hallotta és magának följegyezte.

Adjon kezet, Vágvölgyi ur! és ha ugy tetszik, tegyünk egy kis kirándulást együtt, nem Vriczkóra, mellynek magaslatán a

*

Zsár hegyének forrásai és viz-erei válnak el mint megosztozott testvérek egymástól, része északkeletnek tartván, része délnyugatnak, hogy Komáromon fölül ujra találkozzanak, — hanem azon hegyhátra, melly a Kárpátok legészakibb vonalával párhuzamosan futva nyugotról keletre, mintegy második sorát képezi azon védfalnak, mellyet a természet északon épitett a négyfolyóju haza ótalmára; azon hegyhátra, mellynek északi oldalán önnek vize, a Vág, a délin pedig az enyim, a Garan, erednek és növekednek. Áttekintést, biztost és világosat, csak a magasban álló remélhet.

A királyhavas legmagasb csucsán ülve, mindenfelöl a leggyönyörübb tájképeken fogunk merenghetni, és e magasságon sokat fogunk érteni abból, mit alant állva érthetetlennek tartottunk.

Ugy-e, nem neheztel rám ön, ha mondom, hogy igen ritka esetet kivéve, érthetetlen nyelven emberek nem beszélnek sehol; hogy minden nyelvhez, ha érteni akarjuk, hozzá kell szokni és hogy különösen a német nyelvet talán sehol sem beszélik ugy a mint irják, kivéve talán némelly magyar alföldi kollegiumot, a mellynek tiszta német kiejtésében aztán aligha van köszönet.

Azt sem fogja, hiszem, rosz néven venni, ha mondom, hogy én legnagyobb részét azon szóknak, mellyeket ön följegyzett, értem, mindamellett, hogy valamelly népies szójárás hangjait közönséges betüink segitségével leirni, sokszor meröben lehetetlen, mindenkor pedig nehéz, miként ezt egyik legmunkásabb nyelvészünk (Hunfalvy Pál ur, a magyar Akademiai Értesitöben, 1858, 18. lap), a magyar nyelvre nézve is elismeri, mondván: „Magunk tapasztaljuk, mi nehéz a magyar nyelv körében is az élö nyelv hangjait betükkel kifejezni, tekintvén a palócz, a göcseji és más tájejtéseket: pedig alig van nyelv, melly az irodalmi nyelvtöl kevésbé tér el a magyar élö beszédnél. A pesti németek nyelvét, vagy épen az erdélyi szászok németségét, ugy hiszem, nem könnyen irhatná le bár ki is: pedig hány száz éve uralkodik már a német irodalmi nyelv, melly a nyelvjárásokat egyengeti és fogyasztja.“

Tul mennék a „Vasárnapi Ujság“ terén, ha mélyebb nyelvészeti fejtegetésekbe bocsátkoznám; de azt merem hinni, hogy mind ön, mind e lapok figyelmesebb olvasói szivesen veendnek egy két ujj-mutatást, melly arra való, hogy az érthetlennek keresztelt nyelvbe kissé bepillanthassunk.

Tartsunk rendet: osztályozzuk az ön által felhozott szószörnyeket. — Legelöl álljanak azok, mellyek egyszerü betücsere által idomtalanodtak el. Illyenek: ***mentig***, ***sontig***, ***sähmen***, miket helyre-állitani igen könnyü: Montag, Sonntag és Sonnabend értelmében, csak azt jegyezvén meg, hogy ön nem mindenütt jegyezte föl hiven az eredeti ejtést, miben másoknál is, kik idegen hangokat magyar betükkel utánirnak, sok pontatlanságot tapasztalunk. Én igy tudom a hét napjait, szoros magyar irás szerint: Zuntig = Sonntag; Möntig = Montag, Dinztig = Dinstag, Minboch = Mittwoch, Dunestig = Donnerstag, Vrajtig Freitag, Zimmen vagy Zümmen vagy Zümmet = Sonnabend vagy Samstag. — Elsö pillanatra is látni a szórontásban követett analogiát, miben a hallás és beszélés szervei egyaránt részt vesznek.

Keresztelö medencze a beszterczebányai templomban.

Második helyre állitom azokat, mellyeket azonnal értünk, mihelyt tudjuk, hogy e gyermek-nép mindenütt kicsinyitökkel él, és ha megismerkedünk a kicsinyités alakjával, melly irásban ***lein*** volna, de élö nyelven ***la*** vagy ***le***, például: Fräu***lein***, Frää***le*** stb. Ide tartoznak a Kuh, Gans, Ross, Follen vagy Füllen; Vater, Mutter, Muhme, Vetter, Pater, Katharina, Johann, Georg, Marie, Krumme, Tropfen. A náluk szokásos betücsere és kicsinyités utján igen egyszerün állnak elö az ön által följegyzett: kulela, genzela, reszala, füllala, vólela, muttela, müml, vette, pátela vagy foffela, Tuncsala, Jankela, Jegela, tröppela, grümpela stb.

A harmadik helyre esnek azok, miket annyira elburkolt az irás által nem támogatott élö nyelv gyámoltalansága, hogy bövebb fejtegetést kivánnak. Illyen a ***fudikál***, vagy mint én tudom: ***funigl***, miben az Ofannküchleint vagy is tepsiben sült tojás lepényt csak igen gyakorlott nyelvbuvár fogná sejteni; illyen a ***zaczune***, vagy helyesebben ***zetsunye***, melly helyre állitva igy áll: seht schon nur na, nézze csak! itt indulatszónak használva és mint indulatban szokás, sebesen ejtetve és egy szóvá olvasztva; illyen a ***fremden***, vagy, mint én tudom, ***vrenden*** = veraendern, állapotot változtatni, mi házasságra lépés által még ott is történik, hol az uj házasok nem telepednek egyszersmind uj házba is; illyen az, a mit ön igennek vett és ***wiedge***-nek irt, és a mit ök ***bidennet***- vagy ***czbédennet***-nek ejtenek. Ennek helyreállitására tudni kell, hogy ök az igenlést kérdéssel fejezik ki, mint mikor mi barátunk kérdésére: akar-e velünk jönni, felelet helyett azt kérdezzük: miért ne? vagy már miért ne? vagy hogy is ne? Mert a bidennet nem más mint: ***wie den nicht***, hogy is ne? a czbédennet pedig annyit tesz mint: ***wozu denn nicht***, miért is ne? a wozu meg wesswegen helyett áll; illy a ***hetahá***, mi nem más, mint korcsositott seht da her; nézzetek ide! illyen az, a mit ön ***stromijó***- és ***strominának*** ir; miben egész beszéd lappang. ***Stromijó*** helyre állitva: Strafe mich: ja; azaz a kihagyást helyre pótolva: Gott strafe mich, ja, vagy is: Isten büntessen, ha nincs ugy, Strominá, pedig: Srafe mich: nein, azaz: Isten büntessen, ha ugy van.

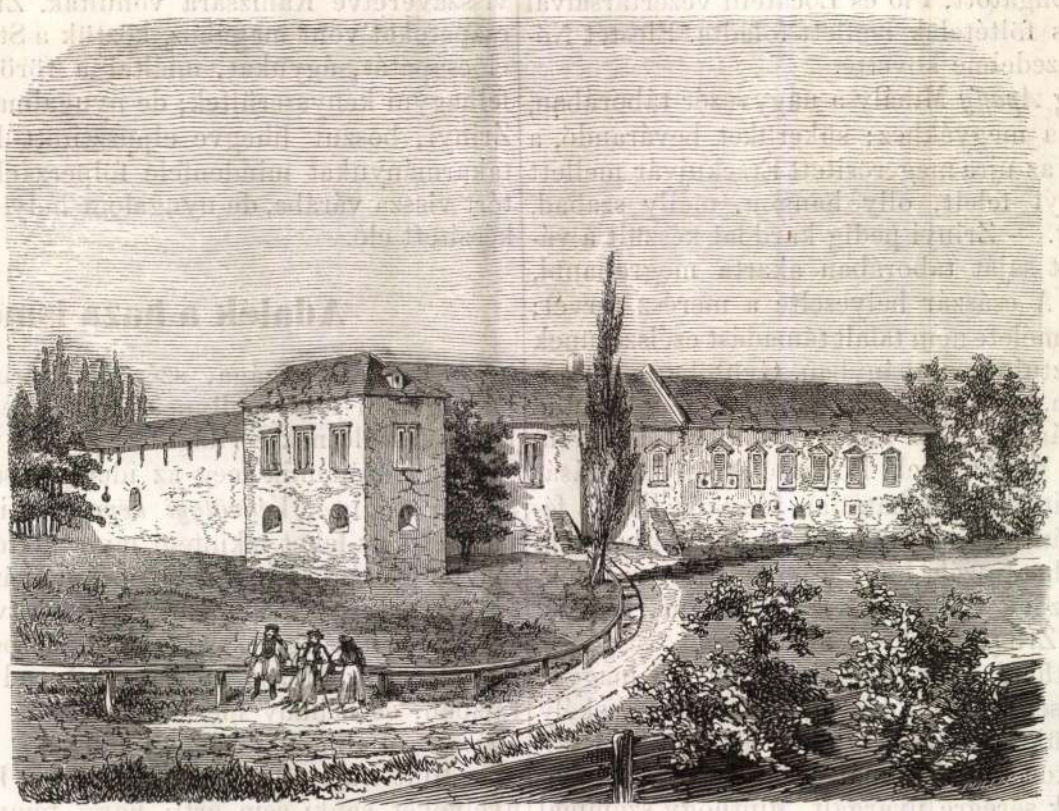

II. Rákóczy Ferencz szülöháza Borsiban. — Lásd a szöveget 522. oldalon.)

Ebböl az is kiderül, hogy az igent rendesen jó-nak = ja-nak mondják, és csak mikor igen helyett azt akarják mondani, hogy ***már miért ne***, mondanak ***bidennet***.

Negyedik helyen álljanak azok a szók, mellyek igen kis helyreütés után már érthetök. Illyenek: ***közen*** (ön ***kosent*** irt) mi nyájas beszélgetést jelent; ***sprechen***, mi nemcsak imádkozást, hanem minden ünnepélyes beszédet akar jelenteni; ***schelten***, szidni, (önnél ***scheln)*** a mi ritkán megy végbe azon szónoklati czifrák nélkül, miket káromkodás neve alatt ismerünk, és mik olly sajnos szennyfoltot vetnek nemzeti jellemünkre, egy bográcsba apritván a türni és cselekedni tudó magyart a tehetetlenekkel, kik mindenért meg

Vas. Ujs. 1858.

van helyezve, melly a hitet, vallást, reményt és szeretetet jelképezi. Az orgona a Beszterczén született Potkonitzky Mihály mesterműve, nagy s igen szép hanggal bir. — Az orgonától balra a Borbála-kápolnába jövünk, melly ez egyház legrégibb s legeredetibb karban meghagyott része. Itt egy pompás — egészen a kápolna boltozatáig felérő faragványokkal ékitett, erősen megaranyozott — faoltár van felállitva. Mindjárt az oltárkő felett Krisztus 12 apostolaival van egy darab fából mesterileg metszve. A két ajtószárnyon — mellyekkel az oltár elzárható — kivülről némi festést vehetni észre, melly a művészet fényes jeleit birja; továbbá tisztán olvashatni még itt: 1202. an. dem. tag. sand. ypoliti. — A kápolna szögleteiben felül, ott hol a góth boltozat végződik, kőbül művészileg faragott fél mellképeket látunk. A templom felé nyilt a kápolna s csak alacsony vörös márvány-sorompó által van attól elválasztva. A sorompók előtt balra a templomban egy vörös márványlap 1519-ből, a rajta levő felirat szerint egy apátasszony hamvait fedi; a szóhagyomány után pedig a fentemlitett Königsberger gazdasszonya van temetve. Én azonban a feliratnak nagyobb hitelt adok, mivel ezenkivül még egy apátasszony van a márványlapra kivésve. — E sirkő átellenében jobbra egy régi *keresztelő-medencze áll*, melly $3^1/_2$ láb magas, felül $2^1/_2$ láb széles és gyönyörűen van rézből öntve 1517-ben. A festés és aranyozás nyomait is látjuk e szép régiségen; de kár, hogy fedele 1672-ből nincs hozzá illően készitve. (Lásd a rajzot).

Végül még megjegyzem, hogy a beszterczebányai vártemplom, Mária mennybemenetele-egyházának, vagy — itt végeztetvén rendesen a német istenitisztelet — német egyháznak is neveztetik. *Zólyomi.*

Borsi (Zemplén).

(II. Rákóczy Ferencz szülőháza.)

Borsi, 700 reformatus lakost számláló zemplénmegyei helység, Sátoralja-Ujhelyről keletnek fél mérföldnyi távolságra, a Bodrog balpartján. — A helység közepén álló góth épitésü ó templom melletti ösvényen a faluból kihaladva, egy régi nagy sáncz fenekén hömpölygő kis patak hidjáról a szemközt fekvő erdőben ódon várkastély korhadt falazata tünik szemünkbe. A délre fekvő nagy kaputól — mellyen a felvonó hid csigái még most is láthatók — repkénynyel s iszalaggal befutott sötét lépcső vezet az első emelet csarnokába, honnan két ajtó nyilik az épület jobb és bal felére. Jobbra indulva tágas terembe jutunk, hol II. Rákóczy Ferencz született. *) A terem még mind tartja a vörös-barna festéket, s a falban óriás kandalló találtatik, mellyről azt beszélik, hogy ünnepek alkalmával ökröt sütöttek benne. Ebből még három szoba nyilik egymásba, s jelenleg az egész lakosztály a mostani birtokos gróf Almásy gazdatisztjének szolgá
álló másik épületrészt alkalmasint katonai la
a lőrések, sőt a nyilazólyukak is még mind
mint a remek antik faragványokból kitetszik
szerü egyház romjai feküsznek. Az északnyugoti
alatti boltozatos termek legnagyobb része, a sárospata
uttal együtt, már beomlott; a mit pedig az idő még megkimélt, azt most istállóul s gazdasági raktárul használják. — A kastély udvarával összekapcsolt terjedelmes és szép kertben szintén számos épületrom és erősségmaradvány találtatik. (Szirmay: „Comitatus Zempliniensis.") *Z. K.*

*) „Kazinczy Ferencz levelei Kis Jánoshoz." I. k. Budán 1842.

Bajazid.

Bajazid fővárosa a hasonló nevü basaságnak; fekszik török Örményországban az Allah-Dags vagy Istenhegy lábánál.

25,000 örmény és kurd lakja s fekvésénél fogva igen erős hadtani pontot képez. Mindemellett el van hanyagolva s nincs kellőleg méltányolva. Erődités müvei igen régiek s épen nem felelnek meg a hadtan mai kivánalmainak. Ez okból a török-orosz háborukban nem egyszer esett, sokszor kardcsapás s vérontás nélkül is az orosz hatalmába, ki aztán e pontot szintén nem tarthatá, és midőn elvonult, az örmény lakosokat magával édesgette vagy hurczolta, hogy saját néptelen tartományaiba telepitse le.

A vár, melly közel fekszik az orosz határhoz is, megerősitve igen jó szolgálatot tett volna a legutolsó orosz-török háboruban is; de a török kormány a hosszu béke alatt ezt elmulasztá, a háboru kitörésekor pedig már nem volt arra ideje s igy őrizetül csak egy basibozuk csapatot küldött bele, bizonyos Szelim basa vezetése alatt, ki épen nem látszott hadvezérnek születve lenni, mert Wrangel orosz altábornagy a Csinglyl-magaslaton seregét teljesen megverte.

Másnap a vár és város ellenállás nélkül hatalmába esett s minden élelmi s hadszer-készletet elfoglalt.

Ha Samil vitézsége és szerencséje Wrangelt a Kur folyó mellé visszavonulni nem kényszerité vala, s a szomszéd Araxes melletti turkománok a persa sakk ellen föl nem lázadnak, a török uralomnak Örményországban aligha örökre vége nem szakadt volna.

De nemcsak mint hadtani, hanem mint kereskedelmi pont is fontos Bajazid. Nagy mennyiségü és jeles csalánszövetet készitnek lakói, melly a török és persa háremekben mint fátyol nagy szerepet játszik. Fekvése igen kedvező a persa kereskedésre nézve.

Talaja igen alkalmas a föld- és szőlőmivelésre; de ezek közől egyik sem üzetik nagy mértékben.

Különösen emlitést érdemel regényes tájéka, mellyet midőn a szemlélő megpillant, az *ezeregy éjszaka* bübájos világát véli szemei előtt kitárulni.

TÁRHÁZ.

Mesterséges borkészités.

Nehány évvel ezelőtt dr. Gall Trierben azon meglepő felfedezést tette, hogy a rosz minőségü bort tetemesen megjavithatni, ha tulnyomó savanyának kevesitésére, vizet s czukrot keverünk bele, avagy ha természeti forrásba hozzuk. Ámbár pedig már előbb Döbereiner, Leuchs stb. irataikban hasonló műtétre figyelmeztetnek, Chaptal franczia miniszter pedig még korábban a savany megkevesitése nélkül czukor hozzátételt ajánlott, mindemellett Gall szilárd alapokon nyugvó módszere a borkezelők közt nagy hatást gyakorolt. Sok oldalról megtámadták, de ő nem csüggedett módszere elterjesztésén a legerélyesebben működni.

Nem rég egy még fontosabb tény jött napvilágra, melly sok évig könyvekben eltemetve szunyadott.

Leuchs Nürnbergben, dr. Gall és kevéssel rá Magouly Francziaországban azon még nagyobb eredményü állitással léptek fel, hogy a nemesebb bort szőlő nélkül is elő lehet állitani. A mesterséges borkészités ez eszméje mindenkit meglepett s a tudomány tagadja lehetőségét, csupán azt engedvén meg, hogy savanynyal, czukorral és vizzel, csak borféle, a borhoz hasonló italt lehet előállitani, nem pedig ollyat, melly a bort minden tulajdonaival együtt pótolhatná.

A borvegyészek állitják, hogy a bor olly valamit tartalmaz magában, a mi mesterség által elő nem állitható s e mellett olly állományokat számlálnak elő, mellyeknek a borban létezését csak sejtik, és ollyakat, mellyeknek csak parányaik (atom) vannak s mellyek egyátalában nem képesek arra, hogy valamelly bornak jellemet kölcsönözzenek.

A mesterséges bornak viz-, czukor- és savanyból összeállitásánál természetesen nem állapodtak meg, mert állitják, hogy most már mindazon anyagokat belevegyithetik, mellyek a természetes borban vannak s ennek tulajdonait föltétezik, sőt a nemes bort jellemző zamatot, nem mint eddig bizonyos füvek által, hanem egészen természetes uton képesek előidézni és igy a bizonyos sajátságokkal kiváló bort is utánozni.

Jóllehet azonban, már sok borismerő ivott mesterséges bordeaux-it természetes gyanánt s bár Petiot franczia bebizonyitá, hogy a jó must Gall utasitása szerint kezelve, háromszor annyi bort ad, mint különben: mindazáltal a borcsinálás, (kivált nálunk magyaroknál) még sok időig nem fog virágzásba jönni.

Francziaországban már részvény-társulat alakult borgyárt alakitani az állitólagos föltaláló Magouly igazgatása alatt. Leuchs állitja, hogy szőlő nélkül, mesterséges uton a legnemesebb borokat is fölismerhetlenül lehet utánozni, és hogy a mesterséges bor még jobban eláll, mint a természetes.

Németországban e kérdés felett sokat vitatkoznak, s röpiratok jelennek meg mellette és ellene. Mire mi csak örömmel sohajthatunk fel: Hálistennek, hogy nekünk a természet adta meg, a mit másutt mesterséggel kénytelenek pótolni!

Férfias időtöltések.

A Vasárnapi Ujság elégszer adta s adja jelét, hogy a szellemi érdekekért harczol; a szellemi felvilágosodás, a tudományok s ismeretek terjesztésének s az irántoki vágy ébresztésének szentelé kezdettől fogva minden törekvését. Ez utjában kiséré őt józan felfogással a magyar olvasó közönség; ez uton fog az megmaradni továbbra is. „S mi mégis holmi vadászatokról irunk koronként tudósitásokat s mindjárt alább is egy az „agarászat" dicsőitésére szolgáló versezetet közlünk — mi köze van ennek a szellemi mivelődéshez?" — kérdhetné egynémelly tudósnak készülő, jóakaratu fiatal ember. A kérdésre igen könnyen megfelelhetne mindenki a maga emberségéből is; elmondhatná, hogy a négy fal közti szellemi foglalkozások elvégre is szórakozást igényelnek; saját tapasztalatából beszélhetne egy másik, hogy az olly nagy népszerüségnek örvendő kártyaasztal is leverőleg, pusztitólag hat a testre és lélekre, — de halljuk ezuttal ama józan felszólalást, — mellyet közelebb a „Vadász és Versenylapban" bocsátott közre egy praktikus hazánkfia, ki azon kérdésre felel, hogy miért kivánatosak a férfias időtöltések hazánkban?

Átalában nagyon igaz mondat az — olvassuk a nevezett lapban, — hogy „mens sana in corpore sano" — a test épségét, erejét pedig semmi sem mozditja ugy elő, mint az, mit az angol „out doors sport"-nak, *négy falon kivüli uulatságnak* nevez. Ezért nem tartom én a aport többi német is haszontalanságnak, sőt terjesztését édes hazánkban a kor egy kiáltó szükségének vallom. Tagadhatlan, hogy a nemzedék egyre satnyul és gyöngül — s ha nem is megyünk vissza a korra, midőn „más magyar kar mennyköve villogott Attila véres csatáiban," — de ha csak a pár század előtti kor nevelési rendszerét, szokásait és mindennapi életét tekintjük, látni fogjuk az okot, a mellyért „aetas parentum pejor avis tulit nos nequiores," minden bizonynyal „daturos progeniem vitiosiorem," ha egyik végletből a másikba esve, a nem rég megkezdett nevelési rendszer irányába hanyatt homlok rohanunk.

„Nem rég még minden ember táblabirónak, (tisztelet becsület e név

…kat jól „kikáromkodhatták!“ …dják) rántott leves reszelt tész… …iebenes Gerstl!) *fára*, tulajdon… …; *vrá* vagy ön szerint *fár*, nem … mint Hühneraar, azaz keselyü; *krign* (…veszekedni, pörölni; *herangó*, annyit tesz mint …ozni, a mult időben *gerungen*, a miből lett az ön *kerangója; petert*, helyesebben *bethört*, e népnél csakugyan annyit tesz, mint elbolonditott, azaz, a kit megcsaltak; *gjet dech zachn*, nem jól van leirva : *gi dich czágn* a helyes irás, és helyre állitva lesz : *gehe dich zeigen*, menj, mutasd meg magadat.

Végre maradnak a szók, mellyek szemlátomást idegen nyelvekből vétettek föl a vriczkaiak által. Illyen a *pracovat*, mi a tótból van átvéve és dolgozást jelent; *strela do twej materi*, a mi tót nyelven annyit tesz, mint istennyila az anyádba. Illyen czafrangokat, mert minduntalan ismételtetnek, legkönnyebben sajátit el szomszéd a szomszédtól; a *paternosterle* alig kiván fejtegetést; *halena*, tótoknál szürt jelent; *kácsá*bol lett kacsela, vagy is kis kácsa; *pillé*ből pilala, vagy is liba; *leves*ből lett lébet, *csipetnyi*ből lett csipala, vagy is morzsácska, *kisbiró*ból, kisbér, mit széltiben lehet hallani, az eredetinek értelmében. A *mossitel* alkalmasint *poszitel*, vagy *poszitl*nak hangzik, és paszitáknál szokásos lepényt vagy más tésztás süteményt jelent. — E szerint csak két szó van hátra, mit nem fejtegettem : a *janicsarchen* nevü botos vagy topány, és a *micsopala*, mellynek csikót kellene jelenteni, mit azonban soha sem hallottam, noha czifrábbak is vannak, mint például : *kibelanczala*, mi a németprónai fiatalságnál a csikónak kedvencz elnevezése.

Volt idő, mikor Körmöczbányán egymással enyelegvén az odavaló németek, a mesebeli üst és fazék módjára egymást csufolták szép nyelvökért, és különösen a vidékiek avval szoktak előállani, hogy a körmöczbányaiak már nagyon müveltek, és már nem esznek, mint más emberek fiai, a földön vagy egy-egy lapos kö hátán, hanem *freszprétálon*, a mi asztalt akar jelenteni, a *freszen* és *Brettchen*ből, és nem esznek ujjaikkal vagy legfölebb bicsakokkal, mint a parasztok, haaem *snoublhelczalt* használtak szerszámul, mi nem más mint Schnabelhölczchen- azaz fakanál, vagy szoros értelemben orrfácska.

Fejtegetésem tárgya csekélynek látszik; nem is fogja érdekelni azokat, kiknél a haza ott végződik, hol a magyarság, valamint azokat sem, kik a történetekből is elégnek tartják annyit tudni, a mennyi történelmi könyvekben ki van nyomtatva. — De én azon reményben irám ezen adalékot, hogy lesz itt ott egy rokon lélek, melly meg nem elégszik annak megemésztésével, a mit nekünk tálalnak, hanem kezébe veszi a „*bakulát*,“ vagy a körmöczbányaiak *krummstébal*ját, és ott gyujtván meg mécsét, a hol legközelebb eri, leszáll velünk az „*iratlan könyvek*,“ a természet, a népélet, a letünt századok mélyébe, hogy az okulás aranyát, a tudás igaz gyöngyét hozhassa föl azok számára, kiket minden érdekel, a mi honi, és minden, a mi emberi.

Barsi.

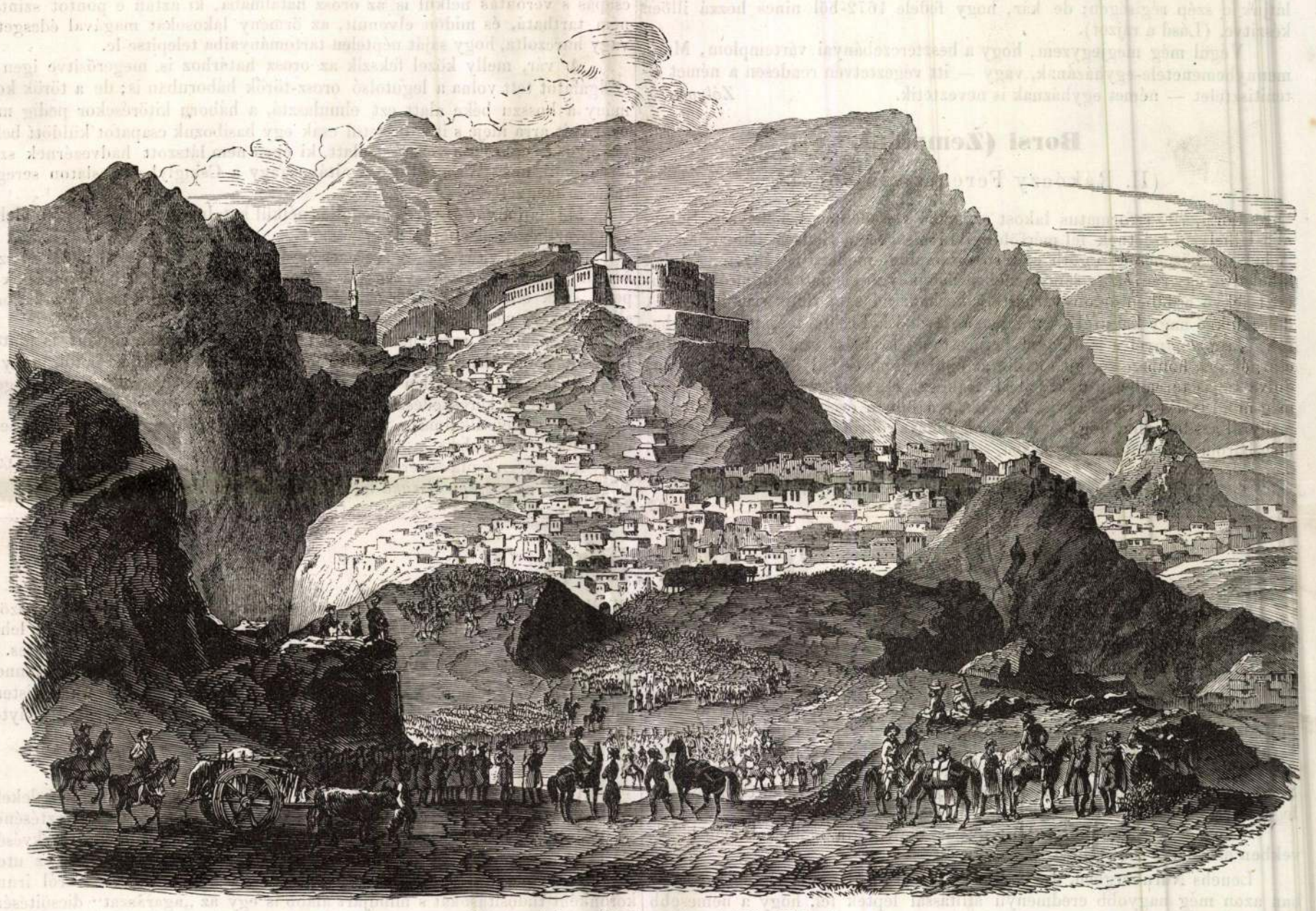

Bajazid. — (Lásd a szöveget 522. oldalon.)

Becses mürégiségek

a beszterczebányai vártemplomban.

Hazánk azon régi egyházai közt, mellyek még ma is a hajdani épitészet, festészet és szobrászat szép példányaival s különösen azon sajátságos nagy hatással birnak az emberre, hogy ezt okvetetlenül áhitattal töltik el — áll a beszterczebányai vártemplom. — Nemcsak látja, de érzi itt mindenki, hogy szent helyen van!

Ezen egyház épitése 1255-be, Beszterczebánya azon fényes korába esik, midőn IV. Béla király e városba — melly a tatárjárásban elpusztittatott s elnéptelenittetett — Rajna s Meissen vidéki jövevényeket telepitett le és számos kedvezményben részesitett. A 15-dik század végefelé ez egyház a két dusgazdag bányapolgár : Königsberger és Glokkniczer által, pompásan lőn nagyitva s diszitve; de 1661-ben majdnem egészen a lángok martaléka lőn. Ezután ugy állittatott helyre, mint azt most látjuk.

Belépve az egyházba, először is az izletesen boltozott mennyezet, mondhatni remek fresko-festményein gyönyörködünk, mellyek 1661-ben festettek. Aztán a főoltárkép tűnik fel, melly Mária menybemenetelet ábrázolja. A főoltáron négy, fából csinosan metszett, megaranyozott nagy alak

Besztercebánya a —
XVII. században

Gualdo Priorato
Continuazione dell'
historia di Leopoldo
Cesare c. nuočbol
Bécs 1676.

Repr-
Ferenczi Zoltán
Rimay János
(1573 – 1631)
Magy. Tört. Elet.
Bp. 1911. 143. l.

Beszterczebányai fő-

templom

Könyöki

456, 457-l.

Besztercebányai
Mátyás király ház

vród
s

Czobor Béla: I. Mátyás
király háza Besztercebányán. Besztercebánya
és vidéke 1890. 11. 4

8901 Centrum Budapest

Beszterce bányán

planetás kupa

kepe repr.

Divíparmtort

168. l. után

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Besztercebányai Praetorium XVII. 4.

reneszánsz

képe repr.

Jurk 1895

208. 1.

Az épület falkoronáját az 1803-ban történt átalakítás alkalmával bontottár le.

Beszterczebányai régi
templom és város-
torony

kepe repr.

Magyarecke
III. 297. l.

BUNGYI IRÉ
HIRLAPBIZOMÁNYOS
LÉVA

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Czéhszabályok, besztercebányai ötvös czéhé

VIII. 32, 33.

Besztercebányai ötvös cz.

Besztercebányai kéhes-
egyház

(nem azonos a gotikus
plébánia templommal)

Épült 1703 - 1715.
Építeni kezdte való-
színűleg Häffel János
jezsuita praefektus

Jurkovich Emil.
A besztercebányai kir. kath.
fögymnasium története.
A besztercebányai fögym-
nasium értesítője az
1894-95. tanév vól.
Besztercebánya 1895.

Cb. l.

Besztercebánya

Divald Kornél:

Zólyommegyei kutatások. Muz. és Kut. Ert. 1909.

2–3. szám 81–87. l. Képekkel.

A plébániák névsora.

I. Székesegyházi főesperesség.

Főesp.: Takács Kálmán.

1. Besztercebányai esp. kerület.

(Zólyom vm.)

Esp.: Sándori Gyula.

Alesp.: Dr. Gonda György.

1. **Badin** — 🕊 🚂 T: Farkasfalva. — K: kincstár. H: 1165, t. — Pl: Dr. Gonda György, ker. alesp.

2. **Besztercebánya** — 🕊 🚂 T — K: városi hat. H: 6878, m, n, t. — Pl: Dr. Kohut János. — Slkk: *Marschalkó Alajos, Stiffel László, Dvihally Béla.*

3. **Dóval** — 🕊: Motyók. — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 968, t. — Pl: Bocskerik Alajos. — Slk: *Medveczky Károly.*

4. **Felsőmicsinye** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: micsinyei urad. H: 215, t. — Pl: Zachar János.

5. **Hajnik** — 🕊 — 🚂 T: Szliács. — K: kincstár. H: 784, t. — Pl: Sándori Gyula, ker. esp.

6. **Motyók** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 742, t. — Pl: Bóry Adolf.

7. **Radvány** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: besztercebányai pp. H: 1273, t. — Pl: Missúth Antal.

8. **Récske** — 🕊: Pallós. — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 492, t. — Ellátja a tajói plébános.

9. **Tajó** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 1354, t. — Pl: Ohrival György.

10. **Urvölgy** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 1083, t. — Pl: Csongrády István.

11. **Óhegy** — 🕊 — 🚂 T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 2014, t, n, m. — Pl: Hrivnák Mátyás, tb. esp. Slk: *Lepórisz Ignác.*

2. Breznóbányai esp. kerület.

(Zólyom vm.)

Esp.: Hyross József.

Alesp.: Gáspár Ferenc.

1. **Benesháza** — 🕊 — 🚂: Zólyombrezó. — T: Breznóbánya. — K: kincstár. H: 3476, t. — Pl: Podivinszky János. — Slk: *Kocák Mihály.*

2. **Breznóbánya** — 🕊 T — 🚂: Zólyombrezó. — K: városi hatóság. H: 2318, t. — Pl: Matunák Mihály. — Slk: *Pálik Jakab.*

3. **Erdőköz** — 🕊 — 🚂: Zólyombrezó. — T: Breznóbánya. — K: Breznóbánya városa. H: 2633, t. — Pl: Simek Péter.

4. **Feketebalog** — 🕊 — 🚂: Zólyombrezó. — T: Breznóbánya. K: kincst. H: 4674, t. — Pl: Szlobodny Imre.

5. **Felsőlehota** — 🕊 🚂 T: Zólyombrezó. — K: kincstár. H: 669, t. — Pl: Mika Mihály.

6. **Garamszentmiklós** — 🕊 🚂 T: Szentandrás. — K: kincstár. H: 2005, t. — Pl: Gáspár Ferenc, ker. alesp

7. **Kisgaram** — 🕊 — 🚂 T: Zólyombrezó. — K: kincstár. H: 2968, t. — Plh: Dr. Kmety István. — Slk: *Szécsi István.*

8. **Lopér** — 🕊: Péteri. — 🚂 T: Zólyombrezó. — K: kincstár. H: 1473, t. — Pl: Martincsek József.

9. **Olaszka** — 🕊 🚂 T: Zólyombrezó. K: kincstár. H: 1531, t. — Pl: Bobok Rezső.

10. **Péteri** — 🕊 — 🚂 T: Zólyombrezó. — K: kincstár. H: 2305, t. — Pl: Hyross József, ker. esp.

3. Korponai esperesi kerület.

(Korpona kivételével Zólyom vm.)

Esp.: Machovich Izidor.

1. **Bábaszék** — 🕊: Dobronya. — 🚂: Zólyom. — T: Korpona. — K: kincstár. H: 133, t. — Pl: Kovácsik György.

2. **Bacur** — 🕊: Dobronya. — 🚂 T: Zólyom. — K: besztercebányai pp. H: 139, t. — Pl: Rohács Bertalan.

3. **Korpona** (Hont vm) — 🕊 🚂 T — K: városi hatóság. H: 2403, m. — Pl: Machovich Izidor, Isten áldásáról nev. apát, ker. esp. — Slk: *Brezina János.*

4. **Dobronya** — 🕊 — 🚂 T: Zólyom. — K: kincstár. H: 1017, t. — Pl: Novoszád György, tb. esp.

5. **Szászpelsőc** — 🕊 — 🚂 T: Zólyom. — K: kincstár. H: 846, t. — Pl: Truchly Endre.

4. Libetbányai esperesi kerület.

(Zólyom vm.)

Esp.: Zsembery József.

1. **Libetbánya** — 🕊 — 🚂 T: Lucató. — K: városi hatóság. H: 487, t. — Pl: Longauer János.

2. **Mezőköz** — 🕊: Zólyomszentandrás. — 🚂 T: Lucató. K: kincstár. H: 1164, t. — Pl: Dvorszky Ede.

3. **Mosod** — ♁ ⛪ T: Zólyomlipcse. — K: kincstár. H: 1369, t. — Pl: Szlobodny Jenő.

4. **Padkoc** — ♁ ⛪ T: Zólyomlipcse. — K: kincstár. H: 2323, t. — Pl: Klózik Ignác.

5. **Pónik** — ♁ — ⛪: Sálfalva. — T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 678, t. — Pl: Kekát József.

6. **Szelcse** — ♁ — ⛪ T: Besztercebánya. — K: kincstár. H: 1171, t. — Pl: Sujánszky Ferenc.

7. **Zólyomlipcse** — ♁ ⛪ T — K: kincstár. H: 1507, t. m, — Pl: Zsembery József, ker. esp.

8. **Zólyomszentandrás** — ♁ — ⛪ T: Lucatö. — K: kincstár. H: 1703, t. — Pl: Dlhos István.

5. Zólyomi esperesi kerület.

(Zólyom vm.)

Esp.: Matuskovich Márton.

Alesp.: Farkas Vince.

1. **Búcs** — ♁ — ⛪ T: Zólyom. — K: kincstár. H: 485, t. — Pl: Márik Pál.

2. **Gyetva** — ♁ — ⛪ T: Kriványi. — K: nemeskéri Kiss-család. H: 15,360, t. Pl: — Pitrof István. — Slkk: *Luczky Ignác, Formanek József.*

3. **Miklósfalva** — ♁ — ⛪ T: Kriványi. — K: vall. al. H: 2334, t. — Pl: Kugyelka Antal. — Slk: —

4. **Nagyszalatna** — ♁ — ⛪ T: Véglesszalatna. — K: nemeskéri Kiss-család. H: 1075, t. — Pl: Csutkay István, kiérd. esp. — Slk: *Strbány János.*

5. **Ocsova** — ♁ — ⛪ T: Véglesszalatna. — K: nemeskéri Kiss-család. H: 1843, t. — Pl: Farkas Vince, ker. alesperes.

6. **Ternye** — ♁: Búcs. — ⛪ T: Zólyom. — K: kincstár. H: 1320, t. — Pl: Sebestyén István.

7. **Végleshuta** — ♁: Nagyszalatna. — ⛪ T: Véglesszalatna. — K: vall. al. H: 1829, t. — Pl: Odlozsil János.

8. **Zólyom** — ♁ ⛪ T — K: városi hatóság. H: 4756, t, m. — Pl: Matuskovich Márton, c. kanonok, ker. esp. — Slk: *Frommeyer Béla.*

II. Turóci főesperesség.

Főesp.: Szófa Károly.

6. Felsőturóci esperesi kerület.

(Turóc vm.)

Esp.: Cserei Emil.

Alesp.: —

1. **Mosóc** — ♁ — ⛪ T: Stubnyafürdő. — K: Br. Révay-család. H: 557, t. — Pl: Klein Emil.

2. **Necpál** — ♁ — ⛪ T: Turócszentmárton. — K: Id. Justh György. H: 845, t. — Pl: Kianicska Szaniszló.

3. **Ruttka** — ♁ ⛪ T — K: városi hat. H: 2231, m, n, t. — Pl: Komora János. — Slk: *Uhrin János.*

4. **Szentilona** — ♁ ⛪ T: Turócszentmárton. — K: beszterceb. pp. H: 299, t. — Pl: Hiadlovszky József.

5. **Szucsán** — ♁ ⛪ T — K: közbirt. H: 1035, t. — Plh: Paulovics József, c. kanonok.

6. **Turán** — ♁ ⛪ T — K: Br. Révay-család. H: 521, t. — Pl: Lábay Nándor.

7. **Turócszentmárton** — ♁ ⛪ T — K: Br. Révay-család. H: 2012, t. — Pl: Cserei Emil, ker. esp.

8. **Turócszentmihály** — ♁: Mosóc. — ⛪ T: Stubnyafürdő. — K: Gr. Pongrácz Frigyes. H: 726, t. — Pl: Szófa Károly, turóci főesp.

9. **Turócszentpéter** — ♁ ⛪ T: Turócszentmárton. — K: beszterceb. pp. H: 653, t. — Pl: Bátor Mátyás.

7. Alsóturóci esp. kerület.

(Turóc vm.)

Esp.: Benisek Imre.

Alesp.: Vojtussák Károly.

1. **Felsőstubnya** — ♁: Stubnyafürdő. — ⛪ T: Turcsek. — K: Körmöcbánya városa. H: 2622, n. — Pl: Holbay Lajos.

2. **Háj** — ♁ ⛪ T: Stubnyafürdő. — K: Körmöcb. városa. H: 411, t. — Pl: Szilveszter Román.

3. **Jeszenő** — ♁: Tótpróna. — ⛪ T: Stubnyafürdő. — K: *n.* H: 281, t. — Ellátja a tótprónai plébános.

4. **Tótpróna** — ♁ — ⛪ T: Stubnyafürdő. — K: beszterceb. pp. H: 752, t, n. — Pl: Riedl Lajos.

5. **Turócszentgyörgy** ♁ ⛪: Znióváralja. — T: Rákópribóc. — K: bpesti egyetem. H: 1652, t. — Pl: Fukasz József.

6. **Turócszentmária** — ♁: Mosóc. — ⛪ T: Rákópribóc. — K: bpesti egyetem. H: 586, t. — Pl: Pillarik István.

7. **Turócszklenó** — ♁ — ⛪ T: Turcsek. — K: Körmöcb. városa. H: 2395, n. — Pl: Turek Károly.

8. **Valcsa** — ♁ ⛪ T: Rákópribóc. — K: bpesti egyetem. H: 1788, t. — Pl: Vojtussák Károly, ker. alesp.

9. **Vrickó** — ♁ — ⛪ T: Rákópribóc. — K: bpesti egyetem. H: 2195, n. — Pl: Bresztyenszky Gyula.

10. **Znióváralja** — ♁ ⛪ T — K: bpesti egyetem. H: 1480, t, m. — Pl: Benisek Imre. ker. esp. — Slk: *Melicher Rezső.*

III. Barsi főesperesség.

Főesp.: Krssák János.

8. Körmöcbányai esperesi kerület.

(Bars vm.)

Esp.: Datyel János.

1. **Körmöcbánya** — ☞ ⛪ T — K: városi hatóság. H: 4031, n, t, m. — Pl: Brestyánszky József. — Slkk: *Jozif László, Kolestik Pál.*

2. **Jalna** — ☞ ⛪ T: Garamberzence. — K: kincstár. H: 740, t. — Pl: Gregorovits Nándor.

3. **Jánoshegy** — ☞ ⛪ T — K: Körmöcb. városa. H: 2405, n. — Plh: Laukó Ernő.

4. **Jánosrét** — ☞ ⛪ T: Körmöcbánya. — K: Körmöcb. városa. H: 725, n. — Plh: Zámboj Béla.

5. **Kapronca** — ☞ ⛪ T: Körmöcbánya. — K: beszterceb. pp. H: 1193, n. — Pl: Brogyányi Endre.

6. **Karvaly** — ☞ ⛪: Bartos. — T: Körmöcbánya. — K: beszterceb. pp. H: 2384, t. — Pl: Datyel János, ker. esp. — Slk: *Ludvigh Géza.*

7. **Kékellő** — ☞ ⛪ T: Körmöcbánya. — K: Körmöcbánya városa. H: 507, n. — Pl: Buócz Sándor.

8. **Kunosvágása** — ☞ — ⛪ T: Körmözbánya. — K: Körmöcbánya városa. H: 1844, n. — Pl: Hrabovecz Alajos.

9. Ujbányai esperesi kerület.

(Bars vm.)

Esp.: Vilcsák György.

1. **Barsrudnó** — ☞ — ⛪ T: Garamberzence. — K: kincstár. H: 783, t. — Plh: Cebecauer Antal, kiérd. esp.

2. **Berzence** — ☞ ⛪ T — K: besztérceb. pp. H: 1056, t. — Pl: Ruszkó Rezső.

3. **Dócifürész** — ☞ — ⛪ T: Zsarnóca. — K: kincstár. H: 2017, n. — Pl: Csellár József.

4. **Felsőhámor** — ☞ ⛪ T: Zsarnóca. — K: kincstár. H: 2550, t. — Pl: Matejcsik János.

5. **Geletnek** — ☞ ⛪ — T: Zsarnóca. — K: kincstár. H: 1793, t. — Pl: Bogisich Ágoston.

6. **Madarasalja** — ☞ ⛪ T: Zsarnóca. — K: kincstár. H: 903, t. — Pl: Belus Antal.

7. **Magasmart** — ☞ ⛪ T: Ujbánya. — K: hitközség. H: 891, t. — Plh: Majerszky Ede.

8. **Pálosnagymező** — ☞ — ⛪ T: Zsarnóca. — K: kath. hitközség. H: 3050, n. — Pl: Schifferdecker Ferenc. — Slk: *Zsivny János.*

9. **Ujbánya** — ☞ ⛪ T — K: kath. hitközség. H: 4484, t, m. — Pl: Vilcsák György, c. kanonok, ker. esp. — Slk: *Judt Mihály, Császik István.*

10. **Vihnyepeszerény** — ☞ ⛪ T — K: Selmecbánya városa. H: 1842, t. — Pl: Daubner József.

11. **Zsarnóca** — ☞ ⛪ T — K: kincstár. H: 3796, t. — Pl: Rakovszky Mátyás, kiérd. esp. — Slk: *Janecsek Károly.*

10. Szentkereszti esperesi kerület.

(Bars vm.)

Esp.: Janovszky János.

Alesp.: Vetzel István.

1. **Felsőapáti** — ☞ ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: esztergomi kápt. H: 1364, t. — Pl: Janovszky János, esp.

2. **Felsőzsadány** — ☞: Geletnek. — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: kincstár. H: 1446, t. — Pl: Polácsek János.

3. **Garamkürtös** — ☞ — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 2041, t. — Pl: Matyasovics János. — Slk: *Jung Szilveszter.*

4. **Garammindszent** — ☞ ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: esztergomi kápt. H: 1012, t. — Pl: Kovácsovszky Róbert.

5. **Garamszentkereszt** — ☞ ⛪ T — K: beszterceb. pp. H: 1986, t. — Pl: Vetzel István, c. kanonok, ker. alesp.

6. **Jánosgyarmat** — ☞ — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 1897, n. — Pl: Feldmajer Ágoston.

7. **Kelő** — ☞: Geletnek. — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: kincstár. H: 803, t. — Pl: Árvay István. — Slk: *Burka Károly.*

8. **Lutilla** — ☞ ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 1016, t. — Pl: Krssák János, barsi főesp.

9. **Mogyorómál** — ☞ ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 912, t. — Pl: Hainrich János.

10. **Mocsár** — ☞ ⛪ T: Selmecbánya. — K: kincstár. H: 577, t. — Plh: Demovich Bertalan.

11. **Nagylócsa** — ☞ — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 952, t. — Pl: Halkó Zoltán, kiérd. esp.

12. **Szklenófürdő** — ☞ ⛪ — T: Selmecbánya. — K: kincstár. H: 786, t. — Pl: Fodor Antal.

13. **Ujgyarmat** — ☞: Jánosgyarmat. — ⛪ T: Garamszentkereszt. — K: beszterceb. pp. H: 1343, n. — Pl: Hoffmann János.

IV. Nyitrai főesperesség.

Főesp.: Vohland József.

11. Bajmóci esperesi kerület.

(Nyitra vm.)

Esp.: Moser Tivadar.

Alesperes: Czeizel Ignác.

1. **Bajmóc** — ♂ — 🚌: Nagybélic. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 2306, t. — Pl: Rudnay Alajos, drozói prép. — Slk: *Schramek István.*

2. **Berzseny** — ♂: Nedozser. — 🚌: Nagybélic. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 1948, t. — Pl: Lukács Ignác.

3. **Chrenóc** — ♂: Nagycsausa. — 🚌: Jánoshegy. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 3681, t. — Pl: Pszotka Ferenc.

4. **Cach** — ♂: Németpróna. — 🚌: Znióváralja. — T: Privigye. — K: vall. al. H: 1823, n. — Pl: Klein Ant.

5. **Gajdel** — ♂ — 🚌: Znióváralja. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. — H: 2255, n. — Pl: Martinovich Miksa.

6. **Handlova** — ♂ — 🚌: Jánoshegy. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 4170, n. — Plh: Czeizel László. kiérd. esp.

7. **Kós** — ♂ 🚌: Privigye. — T: Nagybélic. — K: Gr. Pálffy János. H: 992, t. — Pl: Kluch Ferenc.

8. **Lazan** — ♂: Nedozser. — 🚌: Nagybélic. — T: Privigye. — K: bajmóci prép. H: 1743, t. — Pl: Kacska József.

9. **Németpróna** — ♂ — 🚌: Znióváralja. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 3139, n. — Pl: Vohland József, nyitrai főesp. — Slk: *Raitsits Ferenc.*

10. **Privigye** — ♂T — 🚌: Nagybélic. — K: Gr. Pálffy János. H: 4408, t, m. — Pl: Moser Tivadar, c. kanon., ker. esp., — Slk: *Murgas János.*

11. **Szebedrázs** — ♂T: Privigye. — 🚌: Nagybélic. — K: vall. al. H: 1289, t. — Pl: Grigely Mátyás.

12. **Tuzsina** — ♂ — 🚌: Znióváralja. — T: Privigye. — K: Gr. Pálffy János. H: 2552, n. — Pl: Czeizel Ignác, ker. alesperes.

12. Oszlányi esperesi kerület.

(Bars vm.)

Esp.: Pojtek János.

1. **Bisztricsény** — ♂ — 🚌: Nagybélic. — T: Oszlány. — K: vall. al. H: 878, t. — Pl: Havas Béla.

2. **Felfalu** — ♂T: Oszlány. — 🚌: Nagybélic. — K: vall. al. H: 1071, t. — Pl: Tenczer János.

3. **Felsőkamenec** — ♂: Bisztricsény. — 🚌: Nagybélic. — T: Oszlány. — K: beszterceb. pp. H: 1307, t. — Pl: Zányi János.

4. **Kiskeresnye** — ♂: Simony. — 🚌: Nagybélic. — T: Oszlány. — K: nyitrai káptal. és Salzberger-család. H: 681, t. — Pl: Szeleczky Ferenc.

5. **Nagyugróc** — ♂ — 🚌: Nagybélic. — T: Oszlány. — K: Thonet-család. H: 2373, t. — Pl: Bartáky György.

6. **Oszlány** — ♂T — 🚌: Nagybélic. — K: urad. H: 2075, t. — Pl: Ujváry Mátyás.

7. **Simony** — ♂ — 🚌T: Nagybélic. — K: Simonyi-család és közbirtok. H: 812, t. — Pl: Pojtek János, ker. esp.

Elaggott áldozárok intézete.

Kormányzó: Dr. Sztanyák Ferenc.

Tagok: Huszka Márton (Felsőhámor), Jurkovich József (Nagylévárd), Maszarovics Arnold (Pozsonybeszterce), Reiprich Antal (Selmecbánya), Stanga István (Nyitranovák), Kubányi Alajos (Garamszentmiklós), Szpevák Albin (Olmányfalva).

Egyházmegyei áldozárok különféle hivatalokban.

Droppa József, főgymnasiumi hittanár (Besztercebánya), Gaál József, tábori lelk. (Pozsony), Gásparik Kálmán, pléb. (Pittsburg, Amerika), Dr. Lányi József, p. prel., a magyar nyelv tanára Ferenc Ferdinánd fhgnel (Konopist), Majthán Károly, felsőnépiskolai igazg.-tanár (Korpona), Navratil Bertalan, nyug. tábori lelk. (Grác), Uhlyárik János, pléb. (Pittsburg-Allegheny, Amerika), Szaszinek Ferenc, magyar gyóntató (Máriacell).

BESZTERCEBÁNYA NEUSOHL

1918 BANSKÁ BISTRICA.

Ötvöseiről már a XIV. és XV. századokból is van tudomásunk.[1] A XVI—XIX. századi ötvösségről a városi levéltárban őrzött céhnapló nyujt adatokat, amely 1580—1871 között 120 mestert említ.[2] 1580-ban 10 mester alakítja meg a céhet s nagyjából ez volt a mesterek száma a XVIII. század végéig.

A városi levéltárban megvannak a céhszabályok 1580-ból és 1630-ból. A céh pecsétje 1598-ból ismeretes.[3] A céh ládája 1654-ből a városi múzeumban van.[4]

Az ötvösművek bélyegzéséről az 1630-i céhszabályok 8. pontja a következőket mondja:

Goldschmiede sind schon aus dem XIV. und XV. Jh. bekannt.[1] Über das XVI—XIX. Jh. geben die Zunftbücher Auskunft, die im Stadtarchiv aufbewahrt werden und v. 1580 bis 1871 120 Meister erwähnen.[2] Im J. 1580 gründen 10 Meister die Zunft und ungefähr so viele arbeiten ständig bis zum Ende d. XVIII. Jh. dort.

Im Stadtarchiv werden auch die Statuten von 1580 und 1630 aufbewahrt. Das Zunftsiegel ist aus d. J. 1598 bekannt.[3] Die Zunftlade v. 1654 befindet sich im Stadtmuseum.[4]

Über die Stempelung bestimmt der 8. Art. der Statuten v. 1630 Folgendes:

„Zum achten soll einem jeden ernstlich auferlegt seyn, bey seiner Treuen und Ehrn, die Sülber auf 14 Loth gerecht und guet zu verarbeijten und zu ververtigen, zu dem endt dann dem Geschwornen Eltesten Gem: Stadtzeichen od Prob anvertrauet werden soll, dass jeder seine Arbeith v: 2 Loth und drüber wägent bey. Ihnen Probieren und deß Mäisters zeichen, so solche Arbeit verferdigt hat nottiern und zeichnen lassen.“

1630 előtt, úgylátszik, nem használnak próbabélyeget s a tizennyolcadik században is használaton kívül volt az egyideig. A próbabélyeg mindig a város címerét (vörös pajzsban négy vízszintes ezüst pólya) mutatja. A korábbi szakirodalmunkban felmerült feltevés, hogy ennek a bányavárosnak bányászalak lett volna a próbabélyegében,[5] tévedésen alapult. (Lásd 96. f. sz.)

Vor 1630 waren anscheinend keine Beschauzeichen in Gebrauch, und auch im XVIII. Jh. sind sie für eine Zeit außer Gebrauch gekommen. Das Beschauzeichen weist immer das Stadtwappen (im r. Felde vier wagerechte s. Balken) auf. Die Meinung, daß in dieser Bergstadt eine Bergmannsfigur als Beschauzeichen gebraucht worden sei,[5] beruhte auf einem Irrtum. (Siehe Nr. 96.)

---

[1] Arch. Ért. 1886, 173 — Ipolyi Arnold: Besztercebánya művelődéstörténeti vázlata. — [2] Múz. és Könyvt. Ért. 1913, 216 (Mihalik József), 1914, 32 (Köszeghy E.), 1918, 36 és 127 (Mihalik Sándor). — [3] Arch. Ért. 1892, 77 (Mihalik J.) — [4] Arch. Ért. 1889, 341 (Lipcsey J.) és 1899, 336 (Mihalik J.), képpel — m. Abbild. — [5] Arch. Ért. 1890, 20 (Kövér Béla); 1908, 378 (Kemény Lajos).

Besztercebányai

Mátyás-ház

Mátyás-ház, besztercebányai

III. 87.

Muz. és Kot. Ért

A templomok alá altemplomokat már akkor kezdtek építeni, mikor a kereszténység az üldözésekből diadallal kikerült. Mihelyt nem voltak a hivek többé kénytelenek az isteni tiszteletet a katakombákban tartani: hogy a misét úgy mint a katakombákban, tovább is martirok koporsója fölött tarthassák, a templomok középen álló főoltár alá valamely szent ereklyéit temették s ennek számára sokszor külön altemplomot is építettek. Ez a szokás Olaszországból átjött hozzánk is s a XII—XIII. században olyan kis falusi templomok is építettek altemplomot, mint a Szent Mária és a feldebrői Heves megyében. De viszont a nagy székesegyházak közül csak a pécsinek és a veszpréminek, a monostortemplomok közül a tihanyinak ismerjük altemplomait. Nálunk már Szent István atyja Géza s innen kezdve majd minden Árpádházbeli király gondoskodik arról, hogy templomba temettessék; de a világért sem azért, hogy az a templom az ő monumentumuk legyen. Erre gondolni is tiltotta a keresztény alázat; s a templomok alapítása és építésénél nem a síremlék gondolata vezette őket, hanem az a jámbor keresztényi hiúság, hogy a főoltár alatt eltemetett szentnek ereklyéi közelében pihenhessenek. Azt hisszük talán, hogy valami ékes faragványokkal diszített sírhelyre vágytak ők? Távolról sem! Hiszen magának Szent Istvánnak előre elkészített sírját is egy márványlap födte, mely alig is állott ki a padlóból. I. Endre király sírköve Tihanyban egy hosszunyelű kereszttel jelzett durva kőlap; Gizella királyné sírkőlapját századokkal később foglalták díszes keretbe. Salamon király sírkövét mindnyájan láttuk a millenniumi kiállításon. Péter király sírjáról egyetlen darab kő nem maradt ránk, mert őtet alighanem úgy, mint a német császárokat a speyeri dóm altemplomának padlója alá igen mélyen elrejtették s a sírt minden nevezetesebb emlékjel nélkül hagyták.

Ha már most Szent István kora még a maga idejebeli királyoknak sem emel még csak számbavehető sírkövet sem, hogy lehet róla föltenni, hogy száz évvel előbb elhalt és valami nagy halom alá lovával együtt eltemetett pogány ősének e halom széthányásával, keresztény templomot emeljen? Elképzelhető-e, hogy neki, a ki a maga számára is csak a templom talajába szánt egy sírüreget, mert máshová a keresztény egyház mindenkori halotti kultusza szerint nem is szánhatott: egy pogány ősének tán már rég elfeledett csontjait megbolygatva, egy templom alá temettetni csak eszébe is juthatott volna?!

Dr. Gerecze Péter.

RÉGI ÖTVÖSMŰVEK A BESZTERCZEBÁNYAI ÁG. HITV. EV. TEMPLOMBAN.*

II.

A beszterczebányai evangelikus egyház kincstárának legszebb darabja az a fedeles kupa, a melyet előbbi czikkem elején már fölemlítettem s a mely ma szintén a beszterczebányai múzeumban van és ennek egyik főbüszkesége.**

* A közlemény első részét lásd 15—24. l.

** Beszterczebányai múzeum II. emelet 11. számú szekrény.

Arch. Ért. 1910.

A fedeles kupa, mely képünkön (1. ábra) látható, aranyozott ezüstből készült, díszítése öntött, vésett s beágyazott zománczú. Testének tömör ezüst falát belülről ezzel összeforrasztott vert ezüst burkolat béleli.

Massiv díszítésének megfelelően a 18 cm. magas kupának a súlya is csaknem kétszer akkora, mint az előző czikkemben ösmertetett hasonló nagyságú kupáké: 1382·5 gramm.

A felfelé gyöngén keskenyedő hengeres testű kupa kiugró kerek talpának kidomborodó gyűrűje fakéreg módjára czápázott. Testét pompás német renaissance jellegű arkatúrákban a két fő planéta antik istenek képében ábrázolt allegorikus alakja díszíti. Az urkatúrák alatt és fölött egy-egy természetes

1. ábra. Fedeles kupa a beszterczebányai múzeumban. cca $^1/_2$ nagys.

ezüst színben hagyott s cartouche-ba foglalt ovális gomb domborodik ki, a mely Flötner modorára emlékeztető rajzú, piros és zöld áttetsző zománczczal kitöltött moreszk motivumokkal ékes.

A beágyazott zománczos gombok közeit csigás szalagékítmény tölti ki (Rollwerk), mely az arkatúrák léczkeretes pilasterei alatt egy-egy domborművű gyermekfej keretéül szolgál. Az edény fedele lapos kúpalakú s domborművű gyümölcsgerezdek között egymással váltakozva, három magas domborművű bodros hajú asszonyfej s a kupa testén levőkhöz hasonló három beágyazott zománczczal ékes s szintén ezüst színben hagyott gomb díszíti. A fedél közepén hólyagos szalagfonadékos koszorú keretéből körtealakú sokszögű gomb emelkedik ki, a melyet szintén beágyazott áttetsző zománcz díszít.

A fedeles kupa füle kérdőjel alakú s groteszk karyatidát ábrázol csigás czikornyákkal; ez utóbbi törzse alsó harmadában megtörve pikkelyes kígyó alakjában végződik. A fedél csuklóját két oldalt öntött rózsa, emelő gombját mellső oldalán karikás oroszlánfejet tartó fél női alak domborműve díszíti; a gomb hátsó síma lapjának díszítése vésett tulipánt ábrázol.

Eddig felsorolt díszítése a kupát a Magyarországon és külföldön eddig ösmeretes hasonló planétás kupák sorában művészi pompa tekintetében magában véve is az első helyre emeli. Ám ezenfelül belsejében is találunk díszítést, a melynek szintén sajátos művészeti jelentősége van. A kupa fedelének belsejét ennek közepébe foglalva s fenekét csaknem egészen kitöltve egy-egy öntött s aranyozott ezüst érem díszíti. A fedélbe foglalt emlékérem 4·5 cm. átmérőjű s festői tájképi háttérrel a bibliai Lóthot és két leányát ábrázolja piramis alakú compositióban, a mely az érmen balfelé tolódik, hogy a szintén laposan megmintázott hegyes, erdős tájképet ábrázoló háttér annál jobban érvényesülhessen. Az érem Flötner modorát tükrözteti vissza, de eddig ösmert hasonló tárgyú compositióinak egyikével sem azonos. Viszont a kupa fenekébe foglalt kettős éremről kétséget kizáró módon ki lehet mutatni, hogy Flötner hasonló tárgyú ólomérmeinek mintájára, ezeknek az öntésnél való fölhasználásával készült s mesterünk a kupa fenekébe foglalt érmének domborműveit Flötnernek a nyolcz főerényt ábrázoló éremsorozatából válogatta ki.* A kupába foglalt érem belső oldala a reményt, Spes-t, a külső a szeretetet, Charitast ábrázolja. A remény baloldalt álló csonka, boltíves fal mellett ül a jobb felé nyúló könyöklő előtt, faragott kőoszlán, kezeit imára kulcsolva, balfelé hajló fejjel, bal lábát hátra felé vetve, bő redőruhában, vállára leomló kendővel fején; a könyöklő mögött, a melynek jobb felőli szabad végén urna áll, festői távlatú hegyes tájkép nyílik épületekkel. Az utóbbiakhoz hasonló épületek láthatók a Caritast ábrázoló dombormű hátterében, a melyet a beszterczebányai kupáról 2. ábrán mutatok be. Caritas itt kagylós fülkéjű kőlóczán ül, térdeihez tükröt tartó meztelen szárnyas gyermek simul, kőkoczkán pihenő kinyujtott ballábának ujjai domborművünkön csonkák, a minthogy a fülke jobbfelőli kiugró pilasterének tetején is az ezen álló urnának csak alsó felét látjuk Flötnernek a följebb idézett munkában közölt azonos tárgyú domborművén az urna egészen látható. A beszterczebányai kupa mestere mintáját, mintegy 2 mm.-rel körös-körül megcsonkította, illetve inkább ennek ezüstből öntött másolatán reszelt karimát, hogy érmét tartósabban foglalhassa a kupa fenekébe. Domborművének átmérője így 69 mm.; Flötner ólomöntvényéé kiálló lapos karimája nélkül 74.

2. ábra. Caritas domborműves képe.

A kupánk fenekébe foglalt kettős érem öntési technikája kitűnő, ciselláról

* Leitschuch: Flötner Studien Tafel IX. 64—71.

lása rendkívül gondos s ez utóbbinál fogva részletei élesebbek, több bennük a rajz, mint Flötner eredeti ólommintáin.

Ugyanaz a pompás technika jellemzi a kupa testének arcaturáiban sorakozó domborművű alakokat, a melyek alapján ezt az ötvös emlékünket egész sorozat hazai és külföldi analogiával hozhatjuk kapcsolatba.

A planeták ábrázolása, a melyeknek főleg az astrologia virágzása korában az emberek földi sorsára nézve jelentős befolyást tulajdonítottak, már a rómaiak korában is divatos volt.[1] A hét pogány istent, mint régi felfogás szerint a hét bolygó megszemélyesítőjét, így széltében ábrázolták: épületeken, butorokon s más tárgyakon. S ha már józan állapotában is befolyással voltak az emberre a planeták; mennyivel inkább szorulhatott oltalmukra ivás közben. Semmi sem természetesebb, minthogy ezeket ivóedényeken is ábrázoltak. Épületeken Magyarországon úgy látszik a fricsi kastély sgraffitói sorában voltak valamikor planétákat ábrázoló allegorikus alakok. Az 1630-ban Axman Márton keze alól kikerült sgraffitók azonban éppen itt rongálódtak meg leginkább s ma a megfelelő felirattal, csonkán, csak Venus és Mars alakja ismerhető föl.

A XVII. századbeli kis mesterek közül, a kiknek motivumait a mi ötvöseink is sűrűn használták föl,[2] Flötner és Hans Sebald Beham ily tárgyú munkái terjedtek el leginkább s váltak mintaszerűekké. A kupánkon látható planéta alakok egyike sem vezethető vissza akár Flötner domborművű ólomlemezeire, akár Beham rézmetszeteire.[3] Más XVI. századbeli kis mesterek Szépművészeti múzeumunkban őrzött metszetei sorában sem találtam idevágó mintákat.

Jóllehet a kupánkon ábrázolt domborművű alakok stílusa északi jellegű, a felfogás és viseletük tekintetében közelebb állanak az olasz renaissance stílushoz, mint Flötner és Beham hasonló alakjai.

A könyvtárainkban hozzáférhető külföldi szakirodalomban ösmertetett ötvösmunkák sorában több a beszterczebányaival díszítése tárgyánál fogva kapcsolatba hozható planétás kupa van.

Rotschild Károly báró egykori frankfurti gyüjteményében három ilyen kupa volt.[4]

Ezek közül az egyik a mythologiai alakokat a kupát elborító áttört művű ékítmények keretében ábrázolja, mely utóbbiak Collaert és de Bry hatására vallanak; a másik arkaturákban a csillagképeket jelző állatok hátán állva tünteti föl a hét isten domborművű alakját s ezen Nürnberg hitelesítő bélyege van; a harmadikon csak mesterjel van: F. R. s ez vert művű és hétoldalúvá lapított testén, ugyanazok az alakok sorakoznak csuklósan az edény lapos merőihez illesztve, mint a beszterczebányai kupán. A Rotschild gyüjtemény F. R. jegyű kupájához hasonló formájú, vert művű fedeles edény a bécsi csá-

[1] V. ö. Bergner: Handbuch der bürgerlichen Altertümer.

[2] V. ö. Mihalik József: Behan és Flötner művészete hazai emlékeken. Archæologia Értesítő 1898. évfolyam.

[3] V. ö. Leutschuch i. m. Tafel VII. és Pauli: Hans Sebald Beham. Strassburg 1901. Tafel XIV—XV.

[4] Luthmer: Der Schatz des Freiherrn Karl v. Rotschild. Frankfurt a. M. 1883. Tafel 38 és Tafel 45.

szári műtörténeti múzeumban s a budapesti Nemzeti Múzeum régiségtárában is van. Az utóbbi kettő közül a bécsit lapos merőin a planetáknak Beham metszetei nyomán vésett alakjai, a budapestit ismét a beszterczebányai domborművekkel azonos szabású alakok díszítik, a melyek a vert művű edény lelapított mezőihez alul szintén csuklósan vannak hozzá forrasztva.*

A Nemzeti Múzeuméhoz hasonló vert művű kupa, szintén csuklósan hozzáforrasztott planéta alakokkal a drezdai Harck-gyüjteményben is van.** Ezen hitelesítő bélyeg nincs, de van mesterjele, egymásba olvadó C. L. betűkkel; a mesterjel eddig megfejtetlen, de az 1599-ben készült kupa állítólag Csehországból való. A Rotschild gyüjtemény F. R. jegyű kupájának, a bécsinek s bizvást mondhatjuk, hogy a drezdainak is származási helye ösmeretlen. A budapesti kupa Jankovich gyűjteményével került múzeumunkba. Alapformájában s vert technikájában mind a négy kupa annyira hasonlít egymáshoz, hogy csak egy vidékről való lehet. Csupán a bécsit díszítik Beham nyomán vésett alakok; a többi három kupa öntött alakjai azonban szinte azonosak s némely mellékes részletektől eltekintve megegyeznek a beszterczebányai kupa mythologiai alakjaival. Viszont a beszterczebányai kupa alapformája és technikája, valamint ékítményei merőben elütnek az összes planetás kupáktól, a melyeket eddig felsoroltam.

Minthogy a tüzetesebb megvizsgáláshoz csak a budapesti kupa vált számomra nézve hozzáférhetővé, a beszterczebányait is csak ezzel fogom behatóbban összehasonlítani. Ez azt hiszem elég is; mert a többi három, a bécsi vésett alakjaitól eltekintve, alapformájában szinte teljesen egyforma s csak a hétoldalúvá lapított kupa-test síkjai között levő bütykök vert díszítése s a fül alakja más és más.

Nézzük előbb a beszterczebányai kupának a hét főplanétát ábrázoló domborműveit, a melyek képét természetes nagyságban közölhetem (3—9. ábra). A kupa fülénél kezdve s jobb felé haladva a hét főplanétát jelképező alakok ily sorrendben következnek egymás után:

1. Mercurius, kissé oldalt fordulva balfelé halad, lefelé hajló fején lapos tarajú, két oldalt csigás, renaissance szabású sisak van, szárnyszerű függelékkel, törzsén sodronypánczél van, vállán palást, a melynek leomló részét balkezével fogja föl, jobbjában caducæust tart; a sodronypánczélról mustrázott lágyékvédő csüng alá, lábai meztelenek; a barázdás talajon, a melyen áll, jobb felől csonka fatörzs látható, balfelől egymással ölelkező két meztelen gyermek, az ikrek csillagképének symboluma. A háttér, mint a többi domborművön is, sima s az alak neve sincs rajta, mint a feljebb felsorolt kupáknak csaknem mindegyikén. (3. ábra.)

2. Mars, contrapostóban mozdulatlanul áll helyén, balfelé forduló szakállas fején tarajos sisak oldalt csigával, mellvértjéből redőkbe vont rövid ujj

* A bécsi kupát lásd: Albert Ilg: Kunsthistorische Samlungen des allerhöchsten Kaiserhauses. Goldschmiedekunst und Steinschliff, Wien 1895. Tafel XIX. — A budapesti kupa a Nemzeti Múzeumban az Ékszertár VIII. szekrényében 15 szám alatt van.

** V. ö. Hampel József jelentése drezdai kiküldetéséről. Jelentés a Nemzeti Múzeum 1906. évi állapotáról. Budapest 1907.

tűnik elő s a vért alsó széléről redőzött lágyékvédő csüng alá ; lábszárai térdig meztelenek, lábain térden alul sodronypánczél ; bal vállán átvetve szalag látható, ezen csüng dereka mögött puzdrája, a melynek kettős rojtos szalagja balfelől lebeg, jobbfelől a nyilak tünnek elő ; lábai mögött ezekkel keresztben görbe kardot látunk, a melynek markolatán ívalakban kifelé hajolva jobb karja nyugszik, baljában ijjat tart. A kard jobbfelől kiálló faág indaszerű járulékába akadt, szögletes kőlapon nyugvó jobb lábával keresztben a kos alakja terül el. (4. ábra.)

3. Luna, melle alatt övvel átkötött, jobb térde fölött feltűrt ingszerű rövid ujjú köntösben ábrázolt nő, jobbjában pajzszsal, a melyen a növekvő

3. ábra.

4. ábra.

hold maszkos sarlóját látjuk, baljában lándzsa, a melynek hegyét az arcatura-ív elmetszi ; ballába mögött a skorpió tűnik elő. (5. ábra).

4. Sol, a Marséhoz hasonló viseletben ábrázolt szakállas férfi, fején koronával ; hátra vetett mintegy térdet hajtó jobb lábbal áll helyén ; jobb kezében a nap sugaras képével díszített pajzsot tart, a melyről két rojtos végű lobogó szalag nyúlik fölfelé ; balkeze csonka fatörzsön nyugszik, utóbbi előtt s lábai mögött az oroszlán alakja látható. (6. ábra).

5. Venus, ruhátlan nő, pártával átkötött lobogó hajjal, jobbjában égő szivet tart, baljában Ámor ijját, a ki balfelől esengő mozdulattal karolja át térdét s a kinek válláról aránytalanul nagy puzdra csüng alá, Venus mögött jobbfelé néző fejjel a földön kuporgó bika alakja látható. (7. ábra).

6. Saturnus, jobbfelé haladó rövid reczézett nadrágjától eltekintve, ruhátlan férfi, ballába csonka s ehhez erősített mankón nyugszik; jobb kezével gyermeket karol át, mely fejével szakállas arczát szintén egészen eltakarja, balkezében kasza. Saturnus csonka lába alatt díszedényt látunk, a háttérben balfelől szélben hajlongó buzogányos nádast; ép lába mögött a hosszan elnyúló bak alakja néz jobb felé. (8. ábra).

7. Jupiter, balfelé haladó síma képű tagbaszakadt férfi, a Marséhoz hasonló viseletben s a Mercuriuséhoz hasonló sisakkal fején; jobb kezét a válláról leomló s hátra felé vetett palástba burkolta, baljában vállra vetve hatalmas kard nyugszik (így járhattak a sereg élén a XVI. századbeli két kézre

5 ábra.

6. ábra.

való pallosokat forgató zsoldosok). Jupiter lábai mögött balról jobb felé a nyilás, a bal és a jobb sarok nyilván vízesést ábrázoló párhuzamos vonalainak képében alighanem a vízöntő csillagképének symboliuma is látszik. (9. ábra).

A Nemzeti Múzeum régiségtárának a XVI. század végéről való fedeles kupáján, kettő kivételével, mely később pótoltatott, az alakok ugyan azok, de kevésbé tökéletes kivitelüek s minthogy a háttérhez csak oda vannak forrasztva, a beszterczebányai kupa arcuturáinak hátteréből kidomborodó élénk rajzú részletek hiányzanak itt.

Magának a vert művű kupának talpa és fedele kerek, teste szögletesre lapított. A talp tölött pikkelyes díszű gyűrű van, a melyből az átmenetet a kupa testének szögletes részéhez három-három stilizált körtét ábrázoló bütykök

közvetítik. A középső körtéből sodort vonalalakú borda húzódik függőlegesen fölfelé, az alsó gyümölcsgerezdeket a kupa testének felső részén levő cherubfejekkel kötvén össze, mely utóbbiak a lelapított hatszögletes mezők felső szamárhátív alakú határvonalainak közeit töltik ki. A vert művű fedelet stilizált körtékkel ékes ovális gombokkal váltakozó satyrfejek diszítik, gombja zömök, orsóalakú s ennek tetején levélkoszorúban paizstartó, szakállas férfi öntött szobrocskája áll; a paizson nyíl alakú családjegyhez egymás fölött fűzött F. S. monogramm. A kupa füle kérdőjel alakú, szögletes, felső lapján groteszk pilaster kitöltésekre emlékeztető domborművű diszítés, csuklóján két oldalt öntött rózsák; a fedél emelő gombja a gyermek Bacchust ábrázolja ruhátlanul, jobbjában pohárral, baljában szőlőlombokkal. A fedél tetején levő alak címerében látható családjegyes monogramm a fedél belsejében ismétlődik, itt azonban beágyazott, hideg, zománczos címerpaizsban fordul elő, melyet lombdiszítés szegélyez. A hideg zománcz nagy részt kipattogott s vésett alapja reczézett. A kupa fenekébe I. Lipót 1695-ből való ezüst tallérját foglalták. Az érem szinte száz évvel későbbi, mint maga a kupa s nyilván egy innen eltünt régibb domború kép pótlása végett foglalták fenekébe. Hogy a kupát a XVII. század végén, vagy a következő században restaurálták, ennek egyéb jelei is láthatók itt. Mint már említettem, a kupa testének lelapított mezőihez aljukon csuklósan oda fűzött planéta alakok, kettő kivételével, megegyeznek a beszterczebányai kupán levőkkel. Az a kettő, a mely az utóbbin levő két megfelelő domborműtől elüt, Luna és Sol alakja. A Nemzeti Múzeum kupáján ez sokkal primitivebb, mint a többi alak s a mester, a ki az elveszettek helyén pótolta, a planéták ábrázolásának módjával nem igen volt tisztában, mert Solt is ruhátlan asszony alakjában örökítette meg.

Hogy ez a két alak csakugyan az eredetileg megvolt, de elveszett két dombormű pótlásául készült, ezt a Sol alakjával diszített mező háttere bizonyítja. Az alakok körül a kupa minden mezőjét vésett s szétszórtan elrendezett virágos galyak diszítik. Sol hátterében ez a vésett diszítés hiányos s az alak mögött balfelől az alap síma, jeléül annak, hogy az eredeti elveszett dombormű egyik részlete nyilván a paizsot tartó kéz ezt is eltakarta.

A 19 cm. magas kupa fedelének peremén két bevert mesterjel van. Az egyik hibásan lett beütve, de úgy látszik monogrammja N. M. volt s ez a kupa mesterének, a másik D. I. a kupa átalakítójának mesterjele lehet. Ez utóbbi a kupa fenekén szintén körbe foglalva s a karczoló próba vonalával összekötve még kétszer fordul elő. Hogy miféle mester jelét rejti a két monogramm, nem tudjuk; általában a Jankovich-gyűjteményből származó kupának s bécsi, drezdai és Rotschild-féle analogiájának provenientiája ösmeretlen. Csak az bizonyos, hogy közel egy időből s minden bizonynyal egy vidékről való és mind a négy erősen elüt a Rotschild-gyüjtemény másik két planétás kupájától, a melyek egyikén Collaert és Bry modorában készült ékítmények, a másikon az állatok hátán álló planétás kupán a nürnbergi hitelesítő bélyeg látható. A Nemzeti Múzeum kupájával analog s a XVI. század végéről való emlékektől a beszterczebányai alapformájában ismét nagyon különbözik és egy-két évtizednél régibb is, mint a többi. Ám a planétákat ábrázoló dom-

borművei ugyanazok, mint a többi kupák közül kettőé. A beszterczebányai kupán hitelesítő bélyeg s mesterjel nincs, csak talpa kiálló peremén van egy kereszt alakú vésett kis jel, talán karczoló próba jele. Provenientiáját így szintén nem lehet megállapítani. Stilusát tekintve inkább a nürnbergi, mint az augsburgi ötvösség hatására vall s a milyen remek darab, pár évtized előtt bizonyára Jamnitzerrel hozták volna kapcsolatba, a kinek neve Észak-Európában akkor épp oly gyűjtőfogalom volt, mint Itáliában Benevenuto Cellinié. Ösmerve azt az egész országot behálózó szervezetet, a melyet külföldi régiségkereskedők Magyarország műkincseinek exportálása végett még ma is föntartanak, erős a gyanum, hogy mind az a külföldön fölmerülő ötvösmunka, a mely-

7. ábra.

8. ábra.

9. ábra.

nek ott provenientiáját nem tudják meghatározni s a melyre analogiák nálunk is vannak még, Magyarországról való. S ha a magyarországi emlékek egyike vagy másika szebb, mint ösmeretlen származású külföldi analogiája ; bármily nagy mértékben tükrözteti ez vissza a német ötvösség hatását, nem föltétlenül szükséges, hogy külföldinek tartsuk, különösen akkor nem, ha hitelesítő bélyeg nincs rajta. Ösmerve Nürnberg és Augsburg czéheinek szellemét, alig hihető, hogy hivatalos próba nélkül a kivitelre nagyban dolgozó ötvösök valamire való munkát piaczra engedtek volna, a mikor Augsburgban a XVI. és XVII. században az asztalosczéh, még a finomabb butorokra is ráütötte az ezek nemes anyagának valódiságát bizonyító hitelesítő bélyegét. Az is kevésbé valószínű, hogy a harminczadosok az ország határán beengedtek volna hozzánk olyan

ezüstmunkát, a mely próbát nem látott; a beszterczebányai kupához fogható remekművet pedig józan észszel alig tehette ki valaki a csempészés esélyeinek.

Jeltelen XVI—XVII. századbeli díszesebb ötvösmunkáinkról azt hiszem, hogy vagy remekbe készült dolgok, a melyek az illető ötvös családjának birtokából csak idők multán kerültek mai helyükre, a minthogy a beszterczebányai planétás kupa sem készült eredetileg egyházi használatra, vagy pedig egyes főurak, bányavárosainkban egyes dúsgazdag bányapolgáraink commentiós ötvösmestereinek munkái, a kik nem tartoztak a czéhek kötelékébe s a kiket mint régi czéhiratainkból is nyilvánvaló, a czéhbeli mesterek himpelléreknek tekintettek s minden bizonynyal akkor is, ha különb művészek voltak, mint bármelyik közülük.*

Kellő adatok híján nem állítom, hogy akár a beszterczebányai, akár a Nemzeti Múzeumban levő fedeles kupa magyarországi mesterek alkotása. Hogy azonban mestereink keze alól is kikerült a beszterczebányaihoz fogható plasticus diszítésű remekmű, ennek kézzelfogható bizonysága a 10-ik képünkön eredeti nagyságban bemutatott öntött sárgaréz lap, a melynek közepén éles körvonalakkal Mars isten lehelszerűen finom s aprólékos részletezéssel megmintázott harczias tartású alakja látható. Legerősebben kidomborodó fején tarajos sisak van, a melyről kigyózó vonalban balfelé lobogó sisaktakaró omlik le; többi részében viselete azonos a beszterczebányai kupán levő Mars istenével, csak tartása más s arányai megnyúltabbak; fölemelt balkezében csúcsos végű ovális paizsot tart, jobbjában görbe rövid kardot; palástja széles ívben lebeg háta mögött; jobb lábát nem épen helyesen motiválva a kiálló sziklán veti meg, a melyen morrionszerű tarajos sisakot látunk, míg viszont jobbfelől teljes mellvértet.

10. ábra.

Kétségtelen, hogy ez a domborműves rézlap, mely stilusát tekintve a XVI. század végéről való, ötvösmesternek öntőmintája volt. E sorok írója egy felvidéki vaskereskedőtől szerezte meg, a ki ismét egyéb ócska fémmel együtt egy körmöczbányai polgárcsaládtól vásárolta, sejtelme nélkül annak, hogy voltaképen mi ez. Bizonyos, hogy ilyen szerfölött ritka ötvöstechnikai emlékeket ma nem igen importálnak be hozzánk külföldről s ez csakis valamelyik XVI. századbeli körmöczbányai ötvösmester fölszereléséből maradhatott fönn s hányódott ennek leszármazottjainak birtokában nemzedékről nemzedre, míglen eredeti rendeltetése feledésbe merült s az ócska vas sorsára jutott.

Erősen kidomborodó egyes részleteinek mély vetett árnyéka miatt a rézlap művészi finomságait ennek fényképi mása nem tükrözteti vissza tökéletesen. Külföldi vándorútjuk közben, de a közvetítő kereskedelem révén is, ötvöseinknek a ránk maradt emlékek bizonysága szerint bőven lehetett alkalmuk Flöt-

* L. többek közt Mihalik József: Kassa város ötvösségének története cz. művét.

ner mintáinak megszerzésére. Hogy azonban ezeknél különb öntőformákkal is rendelkeztek, ennek az imént bemutatott domborműves rézlap a bizonysága, a mely a XVI. század végéről való ugyan, de művészi qualitásai tekintetében bizvást vetekedhetik a híres nürnbergi mester alkotásaival, öntési technikája pedig oly tökéletes, hogy ebben a tekintetben Flötner a körmöczi rézlap ösmeretlen mesteréhez képest szinte csak műkedvelő számba mehet.

Divald Konél.

A NEMZETI MÚZEUM ÁSATÁSAI 1909-BEN.

Az 1908. évi, özv. Kovácsné szölejében folytatott ásatás alkalmával egy nagyobb római épület alapjaira bukkantam (v. ö. Arch. Ért. XXVIII. 343. sk. ll.), a melyeknek folytatása az akkor már megmunkált szomszéd földterület alá húzódott. Ez évi ásatásomnál tehát arra törekedtem, hogy e föld tulajdonosától, Paksi Istvántól, megszerezzem az ásatásaimnak e területen való folytatására az engedélyt.

A felfedő munkálatoknak már második napja azzal a kellemes meglepetéssel szolgált, hogy egy egykor itt létezett fürdőtelep nyomaira akadtunk. Körülbelül 40 cm.-nyire a talaj színe alatt már mutatkoztak a falmaradványok, a melyek hozzávetőleg 50 cm.-nyi magasságban maradtak fenn. A kiásott helyiség (VII) padozatát terrazzo-burkolat (mészből, homokból, kavicsból és finomra törött tégladarabkákból álló anyag) fedte be; ez alatt, a középső hosszanti tengely (DC) mentén, 58 cm. széles és 38 cm. mély kanális húzódott, a mely a félköralakú apsisig vonult, tehát C-nél végződött. belőle pedig két oldalt egy-egy keskenyebb kanális ágazódott ki, a melyek a VII. helyiségnek u F és m k oldalfalai mellett húzódtak tova. A mint a kormos falaik ezt nyilván bizonyítják, — forró levegő vezetésére szolgáló csövek voltak ezek, a melyekkel egyrészt a helyiség padmalyát melegítették, másrészt pedig rajtuk vezették az oldalfalakon fel-fel nyúló légfütővezetésekhez a forró levegőt. Ezeket, a mint egyes maradványaikból még megállapíthatjuk, ú. n. *tegulae mammatae*kból, vagyis olyan téglalapokból készítették, a melyeknek szegletein egy-egy kiugrás volt. A DC főkanális oldalfalai átlag 12 cm. vastagságú homokkőlapokból állottak.

Miután a VII. helyiség nagyrésze, a Kálvária-dombtól a szőlők felé vezető dülő-út szine alá esett, a hegyközségtől kikellett szereznem azt az engedélyt, hogy e területet is felmunkáltathassam; ezt az engedélyt megfelelő anyagi kárpótlás ellenében meg is kaptam. Azáltal azonban, hogy déli irányban az épület maradványok a szomszéd földbe (Horváth Mihály sz.) is belenyúltak, nem lehetett az egész épületcsoportot felfednem, hanem megkellett a föld tulajdonosának azzal az igéretével elégednem, hogy ő, ha valamikor földjének rigolálására határozná el magát, ezt a munkálatot csak egy, a nemzeti múzeum részéről megbizandó szakember vezetése alatt fogja eszközölni. De kelet felé is megszakadást szenvedett feltett feladatomnak teljesítése, a mennyiben a Paksi-féle föld ama részét már egyszer régebben, a föld tulaj-

donosa által eszközölt rigolálás alkalmával, minden benne rejlő kőanyagtól alaposan «megtisztították».

Mindennek daczára az a terület maga is, a melyet felfedhettünk, elég érdekességet nyújtott. Egészben 17 helyiség (VII—XXIII) került napfényre, a melyek az 1908. évben felderítettekkel együtt 23-ra egészülnek ki. Mindnyájá-

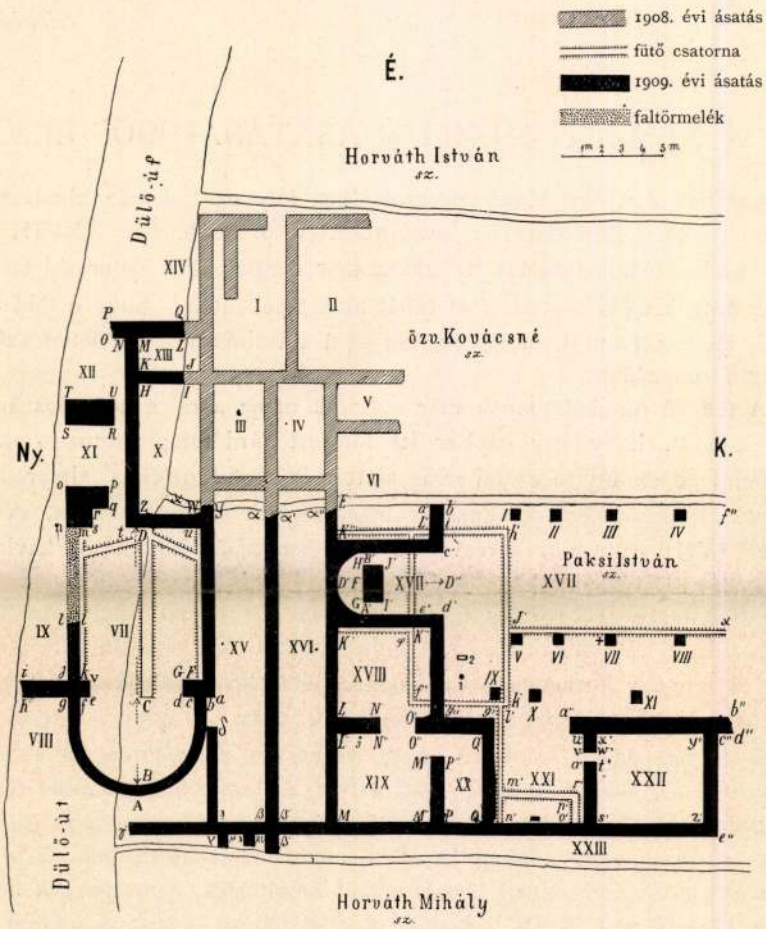

1. ábra.

ról pontos méretfelvétel készült (1. ábra); az fBc félkör idomú ívvel záródó VII. helyiségről fényképi felvétel is készült.*

* Méretei a következők:

VII.

m		
AB = 0·60	mu = kF = 5·80	DC = 8·50
BC = 4·00	km = Fu = 7·80	DB = 12 50
de = 4·80	kv = 0·30	ms = 0·60
fe = 5 80	vG = 4·80	st = 1·60
fe = 0·50	GF = 0·70	tu = 3·60
cd = 0·50	ve = Gd = 0·70	tD = 0·70
		Du = 2·90

Besztercebánya I

Vártemplom Steindl 1876./77.

1) alapraj z $9^{II} = 1^{0}$ Lovass I.
2) főhomlokzat " Sautho I.
3) ua. délshomlokzat " restaurálva Tandor O.
4). Borbála kápolna Keresztmetszet Sautó $1\frac{1}{2}'' = 1^{0}$
5) sekresztye és oratóra " Keresztmetszet. " "
6) az oratórium alapraja $1\frac{1}{2}^{II} = 1^{0}$ – Sautó
7 Keresztelő medence $3'' \pm 1^{I}$ Herbán Alajos
8) kehely I emailcloisonné dituitus sel. festve. Trozzi
9). kehely II. Dolbeinly Sajn. nagyszám –
10) feszület arg. a városhárának. tem. nagy. – Barthold

Tót templom és Mihály kiszhára – Steindl 1877

1). alapraja $1^{II} = 1^{0}$
2) délinezet $1'' = 1^{0}$
3) hosszmetszet

Erkély a főutcába Ebner f. ház

1) homlok nézet Steindl tól 1877. $1^{II} = 1^{I}$ és oldnézet
2). Ugyanaz Lux Kalmán 1:20 1908 bül. oldnézet és metszet.

Szászfalu B Bajmellett.

1) Ajtó szárny. mérműves farajvány nyal $3'' = 1'$ –
/. B bránya II.

8.

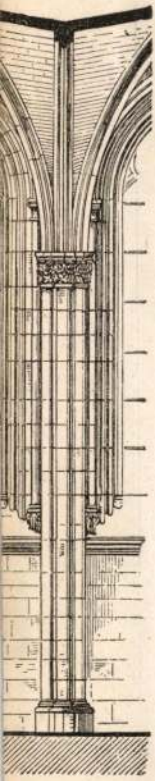

9.

12.

Bentenrebája IIa Steindl 1877

Jakabfalva B.-bája mellett.

falvai templom

1) alapmajz 1:50 -

2) déli homlokzat 1:50 - helyszálli kár Trozgi

3) hosmetnet 1:50 - " "

Kászfalva ./. l. B.bája II.

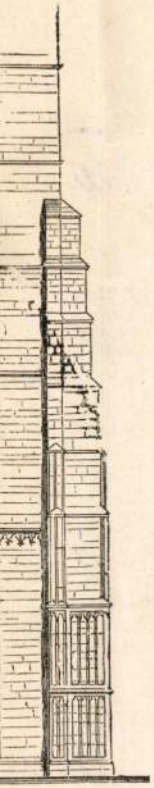

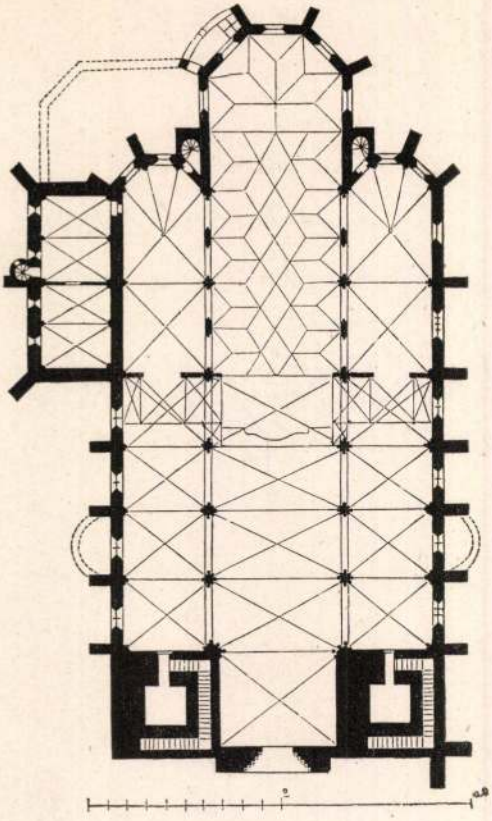

3.

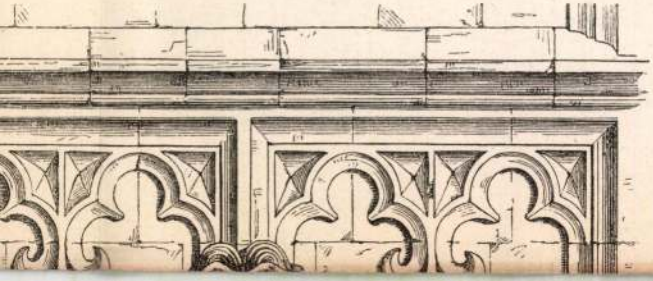

~~Bajmóvi rk. templom. Steindl tőrös 1879~~ Nyitrám. –
~~plébániát –~~

~~1) alapraj 1:100 Steinhauser~~

~~2) déli homlokzat 1:100 " ?~~

~~3) keresztmetszet 1:100 Steinhauser~~

Besztercebánya ~~II~~ a mátyás háza helyreállítási
tervei Steindl töl 15 mm = 1 m

1–4) földszinti, I, II és III emeleti alapraj rok Steindl

5) főhomlokzat 15 mm = 1 m

6) oldalnézet " "

7) hosszmetszet " "

8) keresztmetszet. –

Szászfalu B. bánya mellett – Steindl tervei 1876

2) alapraj 1 bécsi II = 1 0 – Rosznagel.

3) déli homlokzat helyreállítás Rosznagel

4) hosszmetszet " 1 II = 1 0 Rosznagel

5) főoltár festve. 1:10 festett gyárfás terv. 1879

6) mellékoltár. " → Kodekle 2 v. 1877.

7) Orgonaház 1:10 ? Kodekle.

8) festett karnékrészlet 1:10. Wallachy

22.

23.

Betlen Gyula

Betlen Gyula: Hajléktalanok

— A fogalmazó urat tetszik keresni? — kérdezték csodálkozva. — Most tíz és tizenegy óra között?

— De hiszen, ha jól tudom, tizenkettőig tart a hivatalos óra . . .

— A hivatalos óra kilenctől tizenkettőig tart. De tíz és tizenegy között Huppinger bácsihoz vannak áthelyezve az összes hivatalok . . . Uraságod bizonyára idegen nálunk . . .

Pethő Géza és Szamosi Gyurka tehát a Huppinger-sörcsarnokban találkozott másnap délelőtt. Mind a ketten álmosak voltak kissé az éjszakai kószálástól, de azért nagy örömmel üdvözölték egymást, s kutatva néztek körül egy alkalmas asztal után. De a Szent-Péter templomban, husvét hetében, könnyebb jó helyhez jutni, mint itt, a bakonyvári értelmiség népszerü találkozó helyén. Minden asztal mellett öten-hatan is szorongtak, gyönyörűséggel élvezvén a jéghideg söröcskét, vagy a két lánynyal ingerkedve, akik frissen, fáradhatlanul futkostak ide-oda a vendégek közt.

— Teringettét, hiszen itt lehetetlen leülni, — szólott bosszusan Pethő Géza.

Miután hasztalan nézett körül valami alkalmas zúg után, így szólott a barátjához

— Azt hiszem, jobb lenne, ha inkább a Weninger-kávéházban telepednénk meg egy félórára . . . Ott ebben az időben ugyancsak nem zavarják az embert . . .

De Szamosi Gyurka mély meggyőződéssel válaszolt:

— Fiam, ha azt akarod, hogy okosan beszéljek,

MDK

Betlen Gyula

A st. louisi világkiállitáson bronzérem kitüntetést kapott.

Művészet, 1904. 406.1.

Bethlen Gyula

szobrász

Fekete József dombormüvü arcképe pilléren.

Az Egyetemi Füvészkert Igazgatósági épület kertjában.

Zakariás G. Sándor: Budapest. Kp. 1961.

109.1.

MDK

Bethlen Gyula

Művészet 1913. 124.l.

MDK

Bethlen Gyula, Margó Ede és Popper Szigfrid

A köbányai polgári sertőzö tövárosi palotájának müvészi komlokdiszére hirdetett pályázaton a 400 koronás harmadik dijat nyerték közösen.

Kitüntetések. - Müvészet.1905. 4.sz. 271.l.

MDK

Betlen Gyula

Ybl Ervin dr.: Pogány Margit és Betlen Gy. kiáll. Magyar Nemzet 19 3. márc. 9.

MDK

Bethlen Gyula, Margó Ede és Popper Szigfrid

A köbányai polgári serfőző tővárosi palotájának művészi homlokdiszére hirdetett pályázaton a 400 koronás harmadik díjat nyerték közösen.

Kitüntetések. - Müvészet.1905. 4.sz. 271.l.

MDK

Betlen Gyula szobrasz

Mellszoborral vett részt a Nemzeti Szalon tav. kiáll.-án.

Cikk: A Nemzeti Szalon tav.kiáll.-a.

Vasárnapi Ujság 1905. 52.évf. 14.sz. 216.o.

MDK

Bethlen Gyula

Az Orsz. M. Kertészeti Egyesület érme.
Kép a 246.-ik-old.

Magyar Iparművészet 1910. 246.1.

MDK

Betlen Gyula

Bálint R.: Pogány M. és Betlen Gy. kiáll. A Kéve könyve. Bpest. 1913. III. k.

M.D.K.

Betlen Gyula

Lázár Béla: "Tavaszi tárlat" c. beszámolójában igy ir a müvészről: "három hazatartó szomoru muzsikust reliefszerü fölfogásban, igen kitünően megérezve, sok és eredeti kifejező készséggel, biztos tudással fejezett ki...a fiatal müvész."

Magyar Salon, Bp. 1902. május hó, XXXVII. kötet 127-140. lap

Bethlen

M.D.K.

, nobrár

Készítette a Vágó testvérek által tervezett Guttenberg Ottlyn homlokzatának egyik munkás nobrát:

Vállalkozók Lapja, Bp. 1907. XXVIII. évf.

okt. 16. sz. 8. old.

MDK

Betlen Gyula

Képzőművészet 1928. 6. sz. 12.l.

Művészi díj: Tóth László-féle családi
sírboltpályázat
Budapest
Betlen Gyula

Művészet V. évf. 1906. 280. l.

MDK

Betlen Gyula

Szeged-Alsóközponti hősi emlék /a Hadtörténelmi Muzeum diszoklevelével kitüntetve/, repr.

Az első ősi emléknü pályatervkiállitás. Képzőművészet 1927. 3. sz. 1o.l.

MDK

Betlen Gyula

Szeged-Alsóközponti hősi emlék. Szoborművének repr.
/a Hadtörténelmi Múzeum diszoklevelével kitüntetve./

Képzőművészet, 1927. 3.sz. 10.l.

MDK

Betlen Gyula

A Hősi emlék I. pályaterv kiállitásán résztvevő müvészek. Képzőművészet 1927. 2. sz. 3.l.

Bethlen Gyula

"Magyar Művészek Hadiemlék Tervei" c. Györgyi Kálmán szerkesztésében készült katalógus mutatja be azokat a terveket, melyek elkészitésére a "Hősök Emlékét Megörökitő Országos Bizottság kérte fel az itt felsorolt művészeket: Györgyi Dénes, Almási Balogh Lóránt, Reichl Kálmán, Hikisch Rezső, Spiegel Imre, Horváth Béla, H. Pintér Gyula, Tóth Gyula, Végó László, Spiegel Frigyes, Jónás Zsigmond, Svéb Gyula, Brassován Szilárd, Hoepfner Guido, Kertész K. Róbert, Tscheuke Herman, Janszky Béla, Végó József, Bethlen Gyula, Kónya Zoltán, Thein János, Vass Viktor, Kallós Ede, Kovács Erzsébet, Braun Arnold, Meiret Ödön, Pongrácz Siegfried, Donkó Ödön, Feketo Oszkár, Szege Sándor, Haranghy Jenő tervezték a hadiemlékeket, a katona-sirok emléktábláit és az emléklapokat.

A HÉT, Bp. 1917. jan. 28. XXVIII. évf. 4.sz. 63. lap.

MDK

Betlen Gyula, szobrász.
Tanulmány. Szobor.-

OMKT - Vándor kiáll. 1910 szept. 8 - dec 27.
Tm. - Hornyánszky V. kny. 76 l.

MDK

Betlen Gyula, szobrász

Feiks Jenö festömüvész mellszobra. Terracotta-sz.

Képzömüv. Társ. 1901-2. Téli kiáll. Kat. 31.l.

NDK

Betlen Gyula

Balga szüz. Szobormü

Képzőm. Társ. 1911. tav. kiáll. kat. 57.l.

MDK

Betlen Gyula

Szoborvázlat, terracotta

Képzőm. Társ. 1908/9. téli kiáll. kat. 47.l.

Betlen Gyula MDK

A biblia, szobor

Műcsarnok 1910/11. téli kiállitás

Betlen Gyula MDK

Kuttervhez szolgáló tanulmány, szobor

Mücsarnok 1910/11. téli kiállitás

Betlen Gyula MDK

Tanulmány, szobor

Műcsarnok 1910. Vándorkiállitás

MDK

Bethlen Gyula

Fájdalom. Szobormű.

Képzőm.Társ. 1913/14. téli kiáll.kat.
51.lap

B$_e$tlen Gyula MDK

Extase, szobormü

Mücsarnok 19o4. tavaszi kiáll.

Betlen Gyula MDK

Fiatal leány, szobormü

Mücsarnok 19o5/6. téli kiáll.

M.D.K.

Bethlen Gyula, szobrász

és Fritz Oszkár közös
műve 1200 koronás má-
sodik díjat nyert a Tóth
László-család sírboltjára
kiírt pályázaton.

Vállalkozók Lapja,, Bp.. 1906.. XXVII.. évf..

jun. 20. sz.. 9. old..

Bethlen Gyula.

Müveit kiállitotta a Könyves Kálmán Szalon 1913-ban.

Bende J.
A Képzőmüvészeti egyesületek története,kézirat.

Betlen Gyula, szobrászm. MDK

Páris

Szappanbuborékos fiu. Villamos asztali lámpa.
Bronz. Repr. 86.l.

Mintázta Betlen Gyula, Páris.

Beschorner A.M. és fia müöntödéjéből. Budapest.

Magyar Iparmüvészet. 1902. 86.l.

MDK

Betlen Gyula, szobrászm.

müve kér részt a szobrászok sikerébül.

A Műcs. téli ~~kiállítás~~.tárlata.

Képzőművészet. 1932.VI.évf. 46.sz. 17.1.

Munkácsy Cér

Bettler Ernst

1929 okt. (Ernst)

Női akt hancsóval

Beszlen Gyula

koll. kiáll. Könyves Kálmán

Irád

Az Ujság

1913 márc. 9.

(e. a. Pogány Margit és B. Gy. kiállítása.)

1227. Benedett

Sz. Majanóban 144

Madonna a gyermek J

Egész alakban, ülve és
zolva. Lefelé néz és a bal
karolja át, a ki jobb kezét ál
nak hüvelykujja fölé tartja. Pa
takarja, a nyaknál szalag tartj
kát öv szorítja.

Terracotta szobor, magassá
Vétetett 1895 július 4-én E. (
8073 K-án. — Elszámoltatott 1
— Az elszámolásra nézve lásd a
ber 28-iki 61301 sz. min. előadn
váhagyta az 1900 november 28-i
augusztus 26-iki 373 eln. sz. 1

Jegyzet. L. az 1896-iki laj
— Preisliste Nº. 201.

III 3 – 2

Fl.

Vét. 1895.

Bethlen Gyula és

Engel Róbert

nobrait

mint
cód
2

Készítették a debreceni Kereskedelmi és Iparkamara székházának sarok kupolájai lévő allegorikus szobormüveit

Debreceni Kalauz

Debr. 1927. 85. l.

Ugylátom Bethlen a tervező és Engel a kivitelező

Betlen Gyula

és Englert Róbert

Nobrasiok

készítették a debrecen kereskedelmi és iparkamara nézhá-jának allegorikus nobrait 1911-12 ben

Debreceni Képes Kalendarium 1913 vagy 1914. 145. l.

(évszám nem volt a külön uzomaton)

HAZAI BANK
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

VATERLÄNDISCHE BANK
ACTIENGESELLSCHAFT

BANQUE DE LA PATRIE
SOCIÉTÉ ANONYME

Sürgönycim : — Telegramm-Adresse :
HAZAIBANK.

Telefon { számok / Nummern
61—01, 61—02, 61—03, 61—04, 61—21, 61—22.
Interurban telefon B—41.

Le

R

Nagyságos

Van szerencsénk értesiteni
ellenében a következõ értékpapi

50/ötven/drb. Kühne mezõgazdasági

Betlen Gyula

A Szeged—Alsóközponti hősi emlékmű leleplezése. Bensőséges ünnepély keretében leplezték le szeptember 4-én Szeged-Alsóközpont hősi emlékművét, melyre 1071 hős katonának neve van bevésve. A szép emlékmű megvalósítása főképen Barmos plébános és Balogh Tibor főfelügyelő buzgó fáradozásainak köszönhető.

A szoborművet Betlen Gyula szobrászművész tervezte és mintázta és tervére a hősi pályatervek kiállításán kitüntetést nyert.

Az ünnepély tábori szent misével kezdődött, melyet Glattfelder Gyula megyés püspök celebrált és aki magas szárnyalású szent beszédet is tartott, szólván az emberszeretetről, mely akkor a legmagasztosabb, midőn életünket áldozzuk fel embertársainkért.

Az első koszorút József főherceg helyezte az emlékmű lábához oly nagyszerű és közvetlen beszéd kiséretében, mely nagyon sok jelenlevőt könnyekre fakasztott. A 46-osok hősi magatartásáról beszélt saját tapasztalatai alapján, úgy az északi, mint a déli harcszintér eseményeit idézve.

Utána a kormányzó babérkoszorúját helyezték el, majd Szeged város és számtalan testület és egyesület koszorúja következett.

A leleplezés után ünnepi ebéd következett, melyen a főherceg kiséretével együtt résztvett és ismét felszólalt. A szobor iránt oly nagy az érdeklődés, hogy az egész környék valósággal bucsújáróhelyé avatta a szép emlékművet.

Képzőművészet 1927. 3. 7.

Képpel

[illegible] nem szabadtak [illegible] a magyar rögtől, a váló, igaz, mély művészet megvőrödéjés hitvallásától, amely meltó útat törhetett nekik a magyar ugaron keresztül is, szépségideáljuk megvalósításához. A szolnoki közvetlen tér, fény és színszemlélet, vagyis a szabad természetlátás folytonos hatása alatt mindig megőrizték látásuk tisztultságát és függetlenségét. S ha talán kellett nekik néha új erő, új felfrissülés a továbbfejlődéshez, ehhez mindig bőségesen hozzájuttatta őket a magyar föld, a magyar fél, fával, virágaival, egével, napjával, borujával, vizeivel, népével egyaránt. Elég volt mindig csak a természetnek abból a mérhetetlen gazdaságából meriteni, mely Szolnokon eléjük tárult, amelyet azonban ők fedeztek fel ma-

VIDÉKI CE

A jubiláns szolno

Irta: *Ifj.* G

Míg korábbi művészeink parlagon hagyták heverni az Alföldet, a szolnokiak hozzáfogtak ennek *festői megművéléséhez*. Munkásságuk eredménye az, hogy a magyar róna ma már nemcsak kalászban, de művészi alkotásokban is versenyez a nyugattal. A szolnokiak művelnek festői tartalma mintha új szépségvarázsal töltené meg Alföldünket, közelebb hozta ut hozzánk, érzésvilágunkhoz. Ebből életre kelt [illegible] fokozta a magyar róna

Betlen Gyula

tovább

nohán

Pogány Margit

festő

Koll. kiáll. Könyves

Kálmán. 1913.

márc. U. 1107.

Az Ujság

1914. jan. 1.

nem kell. citálni

.számu rendeletével ki-

50.000.-- "

.K.M.rendelettel kiutalt 12.000.-- ",

számlájából levonás ci-

602.-- "

összesen 63.082.25 P.

37.127.36 P.

18.369.57 55.496.93 P.

Maradvány 7.585.32 P.,

.evő munkálatok költségeinek

Mély tisztelettel

müszaki tanácsos.

1906. IV. 15

Betlen Gyula: Hajléktalanok

— A fogalmazó urat tetszik keresni? — kérdezték csodálkozva. — Most tíz és tizenegy óra között?

— De hiszen, ha jól tudom, tizenkettőig tart a hivatalos óra...

— A hivatalos óra kilenctől tizenkettőig tart. De tíz és tizenegy között Huppinger bácsihoz vannak áthelyezve az összes hivatalok... Uraságod bizonyára idegen nálunk...

Pethő Géza és Szamosi Gyurka tehát a Huppinger-söröcsarnokban találkozott másnap délelőtt. Mind a ketten álmosak voltak kissé az éjszakai kószálástól, de azért nagy örömmel üdvözölték egymást, s kutatva néztek körül egy alkalmas asztal után. De a Szent-Péter templomban, husvét hetében, könnyebb jó helyhez jutni, mint itt, a bakonyvári értelmiség népszerü találkozó helyén. Minden asztal mellett öten-hatan is szorongtak, gyönyörűséggel élvezvén a jéghideg söröcskét, vagy a két lánynyal ingerkedve, akik frissen, fáradhatlanul futkostak ide-oda a vendégek közt.

— Teringettét, hiszen itt lehetetlen leülni, — szólott bosszusan Pethő Géza.

Miután hasztalan nézett körül valami alkalmas zúg után, így szólott a barátjához

— Azt hiszem, jobb lenne, ha inkább a Weninger-kávéházban telepednénk meg egy félórára... Ott ebben az időben ugyancsak nem zavarják az embert...

De Szamosi Gyurka mély meggyőződéssel válaszolt:

— Fiam, ha azt akarod, hogy okosan beszéljek,

Betlen Gyula: A biblia.

SÁRÓL.

Orszáj-Világ
1906. 517. P.; 1911. 33 P.

Betlen Gyula

vásárt. Az ingek és [illegible]
ha többnyire nem is külföldön készül, de a vászna feltétlenül onnan való. A ruházatról ne is essék szó. Hisz nemcsak az osztrák, de még a francia szabók is elárasztják az egész országot. Asszonyaink büszkék a bizarr francia és a sikkes bécsi divatra, de bezzeg a magyar izlést propagálni nem igen jut eszükbe. A cipők akkor jók, ha Karlsbadból, avagy a még közelebb fekvő Amerikából valók. Vagy nézzünk másfelé. Bőrdíszmunkákra legutóbb csak két külföldi cég ült a nyakunkra. Ezüst- és ékszerneműek kizárólag külföldi cégérrel kelendők. Papirkereskedőink angol és francia elnevezéssel árúsítják a levélpapirt, az irónt, a tollat és egyéb holmijukat. Napilapjaink legnagyobb része osztrák papiroson és osztrák betűöntődék betűivel, sőt osztrák, meg német gyárak festékével készül. Imponálni a magyar vevőközönségnek csak a külföldi árúval lehet és azért aztán a könyvek és a lapok számára a képek kliséit nagyobbára külföldön szerzik be a kiadók. Bizonyos lenéző mosoly vonul végig a rendelő ajakán, ha magyar klisékészítőket ajánlunk szives figyelmébe. Azért lehet nevelni

MDK

Betlen Gyula

Bronzérem. /Keret Oppel M.műve/ Szobormű.

Képzőm.Társ. 1910/11. téli kiall.kat.43.l.

Betlen Gyula MDK

Tanulmányfő, gipsz

Mücsarnok 1919-2o téli kiállitás

Betlen Gyula
Tanulmányfő, gipsz

Téli távlat. Miscarnok, 1919-20. 11 l.

octav nagyság .... P. 2·50
qvart " ..... P. 3·20
folió " ..... P. 4·—

tt hát arany nyomás .....

octáv nagyság ... P. 2·80
qvart " ..... P. 3·50
folió " ..... P. 4·30

hát arany nyomás

octáv nagyságig ... P. 2·80
qvart " ..... P. 3·50
folió " ..... P. 4·30

ázott hát arany nyomás

octáv nagyságig ... P. 3·10
qvart " ..... P. 4·—
folió " ..... P. 5·—

Teljes Tisztelettel

Asztalos László könyvkötő m.
nest IX., Erkel-u 9. arajánlata

Betlen Gyula

Kubikos. (repr.)

Munkásélet. Kiállítás. Legujabbkori Történeti Museum. Kat. bev. Kiss Sándor. Bp. 1959., 48 l., ill.

41.l.

Betlen Gyula

Vizmerítő nő, br.szobor

Siremléktervezet, gipsz

Szöv. Képtár háborus veszteségeinek jegyzéke

Bp. 1952.

Betlen Gyula (1879-)

Vizmerítő nő.
Szobor.Bronz.Sign.1916.

Siremléktervezet.
Szobor.Feketére festett gipsz.

A Fővárosi Képtár háborus veszteségeinek jegyzéke
Budapest 1952.

MDK

Betlen Gyula

Női akt kancsóval, br.

Akt-kiáll. 1925. dec. Műcs.

MDK

Betlen Gyula

Ludvig Gyuláné képmása, repr.

Képzőm. Társ. 1914. tav. kiáll. kat.

Betlen Gyula (1879-)

Kubikos, Bronz, 12,5 cm.
Szerepelt a kiállításon.

Munkásélet. Kiállitás. Legujabbkori Történeti Muzeum. Kat. bev. Kiss Sándor. Bp. 1959., 48 l., ill.

18-l.

Betlen Gyula

MDK

Biblia, ó

Műcsarnok 1927 őszi kiállitás

MDK

Betlen Gyula

A biblia

Képzőm. Társ. 1910/11. téli kiáll. kat. 42.l.

MDK

Betlen Gyula, a zebrászm.

2cl. Férfi akt ijjal. Szinezett gipsz.

KMT. 1928. tav.kiáll. Kat. 13.1.

MDK

Betlen Gyula

Egy aviatikus képmása. Szobormű.

Képzőm.Társ.1910.tav.kiáll.kat. 38.lap

Betlen Gyula

MDK

Piktura, szobor

Mücsarnok 1913-14. téli kiállitás

Betlen Gyula

MDK

Ludwig Gyuláné képmása, márvány

Műcsarnok 1914. tavaszi kiállítás

Betlen Gyula

Ludwig Gyulané Kéméss, Mérvény

Betlen Gyula

MDK

Szikszay Ferenc képmása, bronz

Műcsarnok 1914. tavaszi kiállitás

Betlen Gyula MDK

Egy aviatikus képmása, szobor

Mücsarnok 1910. tavaszi kiállitás

MDK

Betlen Gyula

Tanulmány. Fayance szobormü

Mücsarnok 1909/1o. téli kiáll. kat. 42.l.

Betlen Gyula MDK

Szoborvázlat, terrakotta

Műcsarnok 1908/9. téli nemzetközi kiáll.

MDK

Betlen Gyula, szobrászm.

Tanulmány. Szobor.

OMKT-Vándorkiállitások. 1910.szept.8.-dec.27. Eger, [illegible]
kolc, Kassa, Eperjes, S.a.ujhely, Debrecen, Gyöngyös
Kat. 76.1.

MDK

Betlen Gyula

Balga szüz, szobormü.

KMT. 1911. tav. kiáll. kat. 37.l.

Betlen Gyula MDK

Az örvény, szobormü

Mücsarnok 19o1. tavaszi nemzetközi kiáll.

Bethlen Gyula

MDK

Egy öreg asszony feje, b ronz

Műcsarnok 1920-21. Téli kiállitás

MDK

Betlen

Hontalanok, szoborcsop. cink

Ernst Muz. XVII. aukc. 80.1.

MDK

Betlen Gyula, szobrászm.

206. Hajléktalanok. Repr.
/Csop.-szobormü./

MMTárs. 1906.tav.kiáll. Kat.

Bellen Gyula

293. Szép Pihenő lány. Márvány 45 cm
MNG

Szabadi Judit: A magyar szecesszió művészete, Corvina
Bp. 1979.

Betlen Gyula MDK

Fiatal leány, repr.

Mücsarnok 1905/6. téli kiáll.

Betlen Gyula MDK

Ludwig Gyuláné képmása, repr.

Műcsarnok 1914. tavaszi kiállitás

Betlen Gyula MDK

Tanulmányfő, gipsz

Műcsarnok 1919-2o. téli tárlat

MDK

Betlen Gyula, ip.m.

kat. 37.,38.,39.l.

Miskolci Iparmüvészeti kiállitás. Kat.
Bp.19o4.

Betlen Gyula MDK

Pihenő leány, gipsz

Mücsarnok 1906/7. téli nemzetk. kiáll.

MDK

Betlen Gyula, szobrászm.

Pihenö leány. Márvány.

Mücs.-OMKT 1931-32.évi téli kiáll. dec.2e-jan.17. Kat. 9.1.

Betlen Gyula MDK

Pihenő leány, márvány

Műcsarnok 1931/32 téli kiállitás

M. D. K.

BETHLEN Gyula szobrász
1879–
Férfi portrait
Pihenő leány

A M. N. Galéria ábagjegyzése I./a r.
Bh. 1959. 26. l.

MDK

Betlen Gyula, vobrán.

Férdeplő lecány, márv. vobrá

Nemz. Szal. - A Fuggetlen Mův. Tars. IV. kiáll - 1931 XI. - Kat.

Betlen Gyula: „Kossuth", 1912.

6

Művészet. 1977. 9. 25. old.

Visszaemlékezések

A TISZALADÁNYI MŰVÉSZTELEPRE

Tiszaladány. Tokajtól délre, a Tisza partján, alig 5–6 kilométerre fekszik ez a ma alig ezer–ezerkétszáz lelket számláló kisközség.

Hogy e településről többet tud az ország, mint a hozzá hasonló sok száz kisközségről, az azzal magyarázható, hogy a harmincas évek végén, a negyvenes évek elején gyakran keresték fel azok, akik falusi társadalomrajzaikban szívesen írtak a „vállalkozó szellemű, semmibe bele nem törődő, nyughatatlan, minden vereség után újra és újra talpra állni tudó" emberekről.

A falukutatók, a népi írók a községhez a ladányi születésű, parasztszármazású, kovácslegényből lett festőművészen, *Győri Elek*en keresztül kötődtek.

Műveiken keresztül sokat megtudhatunk a falu népéről. Például, hogy a falu belső fejlődése során hogyan találkozott a népi mozgalom balszárnyával. Miként vált a falu a népi mozgalom progresszív irányának otthonává, miként nyújtott menedéket üldözött reprezentánsainak.

A falu tanuló ifjúsága ma az irodalom órákon is találkozhat szüleivel, nagyszüleivel.

Ennek ellenére mi, akik Tiszaladányban éltük le történelmünk e korszakát s már figyelemmel kísértük az események folyását, egyre nyugtalanabbul várjuk történészeink, irodalomtörténészeink vagy szociológusaink – éppenséggel szociográfusaink – feltáró munkáját. Úgy érezzük, hogy Tiszaladány jócskán tartogat, reiteget még sok olyan feltáratlan je-

a fia vót. Itt írte idesanyj
rákba halt meg. Nagyon sz
tísrül visszajött. Magának
Többet is festett. Nekünk
egy kípet. Mink arra kírtük,
karomon egy kisgyerekkel.
akkoriba halt meg első gy
gondoltunk.

Erre azonban nem válla
idesanyámat. Itt van ni!

Sohasem modell után f
megfigyelte az embereket
meg üket. Öreg szülőnket,
tette meg. Hát ült vóna az
rá ilyesmire.

Kerékgyártó József vót
günk. Erdélyi, Brassó-körn
Egyszer hazalátogatott.
vissza. Ü nem festett, han
rajzolt, aszt monta, vázlat
ceruzával rajzolt. Sokat
ugyan mír érdemlik ki ük
dást?

Eccer hozott hét darab
az időben az nagy szó vót.
ni. Montuk, kell az neki is.
fogadjuk el, akkor ü aszt a
tuk.

Betlen Gyula MDK

Vizmeritő, bronz

Műcsarnok 1924. febr-márc.

M.D.K.

Betlen Gyula /1879- /A név betüszerint másolva/

1005. Vizmeritő nő. Szobor. 11.8 cm. mag. Bronz.
1006. Siremléktervezet. Szobor. 29 cm. mag. Feketére festett gipsz.

Elvesztek. /Fővárosi Képtár/

Háborus mütárgyveszteség-jegyzékek. IV. füzet.
72. l.
MUMOK. Bp. 1952.

MDK

Betlen Gyula, szobrász

Siró nő. Bronz, márvány talapzaton.
Kubikus. Bronz.

Áll. Árv.Csarnok.-Magy.Képzőm. Egy.kiáll. 1922.dec. 15-17. Kat. 4.1.

Bethlen Gyula MDK

Férfi akt. gipsz.

Az "Uj Müvészcsoport" első kiáll.
Nemzeti Szalon 1917-1918.

Betlen Gyula MDK

Bronzérem,

Mücsarnok 1910/11. téli kiállitás

Betlen Gyula

MDK

G.G. ur képmása, gipsz

Tanulmányfej, gipsz

Műcsarnok 1905. tavaszi nemzetközi kiáll.

Betlen Gyula MDK

Öreg paraszt, gipsz

Műcsarnok 1905. tavaszi nemzetközi kiáll.

MDK

Bethlen Gyula

A Rákóczi siremlék pályaot. Épitő Ipar 1909. okt. 31. 406.l.

MDK

Betlen Gyula szobr.

Rákóczi-siremlék tervpályázata. Épitő Ipar 1909. okt. 3. 362 l.

MDK

Bethlen Gyula

A kassai székesegyházba szánt Rákóczi siremlék... Művészet, 1909, 398 l.

MDK

Betlen Gy.: A Ludovika Akadémia emlékplakettje
1910. Ezüst.

Árverési Közlöny 1937.okt.rk.sz.

Betlen Gyula MDK

Éremtanulmány, bronz

Műcsarnok 1927/28 téli kiállítás

Betlen Gyula MDK

Férfi akt ijjal, gipsz

Műcsarnok 1928 tavaszi kiállitás

Betlen Gyula MDK

Tanulmányfő, gipsz

Műcsarnok 1919-2o téli kiállitás

Bethlen Gyula MDK

Egy öreg asszony feje, bronz

Műcsarnok 1920-21 téli kiállitás

Beetlen Gyula, szobrászm. MDK

444. Éremtanulmány. Bronz.

Képzőm. Társ. 1927-28 téli kiáll. Kat. 23.1.

MDK

Betlen Gyula

Képzőm.Társ. 1909/10. téli kiáll. kat. 62.l.

MDK

Betlen Gyula

Mücsarnok 1909/1910. téli kiáll. kat. 62.l.

MDK

Bethlen Gyula, Szobrász

· Akt ·

A „Helikon" kiáll.-i. III. Kiáll. 1922-Április.

Jegyz. 18-l.

Betlen Gyula MDK

Vizmerítő, bronz

Műcsarnok 1924 február-március

MDK

Betlen Gyula

Nói akt kancsóval.

Az Ernst-Múzeum Kiáll.CVI.A Munkácsy-céh
II.Reprezentatív Kiáll.Pest,1929.Okt.hó
Kat. 17.1.

Betlen Gyula

Női akt kancsóval, br.

Akt kiáll. [illegible]. [illegible]. 1925. dec. 17. 1.

MDK

Betlen Gyula

Anyóka, br.

Magy. Studio II. aukc. 1922. 63. l.

MDK

Bethlen Gyula

A Tóth László-féle családi sirboltpalyázaton az 1200 koronás második dijat Bethlen Gyula és Fritz Oszkár kapta.

Művészet, 1906. 280.l.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Betlen Gyula

OKT 4

Keletmagyarország

JUBILÁL A KOSSUTH-SZOBOR. Hatvanéves a nyíregyházi Kossuth-szobor, Betlen Gyula alkotása, amelyet a Kossuth születésének 100. évfordulóján tisztelgő Nyíregyháza állíttatott fel a Kossuth téren. A szobrot 1912. szeptember 29-én leplezték le.

1021

lamok (2:1) találkozón a
Zuidema—Benkő mérkőzés

MDK

Bethlen Gyula

résztvett az alábbi pályázaton

Kik pályáztak az Ady-siremlékre? Képzőművészet 1928. 7. sz. 64.l.

Bethlen Gyula.

Az Ady-emlékpályázat zsürije nem szorozta be a döntőbe pályaművét.

Pesti Napló, 1928. febr. 12.

Bethlen Gyula.

Részt vesz az Ady Endre-
szemlék pályázaton.

Nemzeti Ujság, 1928. febr. 9.

Bethlen Gyula.

a Műcsarnokban rendezett Ady-
síremlékpályázat bemutatóján
pályaműve szerepel.

a Reggel, 1928. febr. 13.

Bethlen Gyula.

Ady Endre-üvemlék elkészítésének pályázatán részt vesz

Magyarság, 1928. febr. 9.

Betlen Gyula

Tervével résztvett a Lechner-szoborpályázaton.

P.H.930.IV.11.

Bethlen Gyula

Pályaművével részt vett a Lechner Ödön szobor-
pályázaton.

M.929.XI.16.

MDK

21. Betlen Gyula, szobrász.

részt vett a tervpályázaton.

A Rákóczi emlékmü tervpályázata.
Vállalkozók Közlönye. Bp. 1909.okt. 6. 6.l.

MDK

Bethlen Gyula - /Láczay/ Fritz Oszkár

Erzsébet emlékmü pályaterve.

Müvészet XII.évf. 1913, 2o6-11.

ETI MÚZEUM
SA GYÖRGY ÚT 41
429-759

Tárgy:

Hiv. sz.:

Melléklet:

MDK.

Bethlen Gyula szobrász és Fritz Oszkár müépitő

a XVIIIsz. teremben van közös müvük felállitva.

Mücsarnok - Kiállitás.

Az Erzsébet - emlékmü.

Müvészet, 1913. 205-6.l.

MDK.

Bethlen Gyula szóbrász és Fritz Oszkár műépítő

a XVII.sz. teremben van közös művük felállítva.

Műcsarnok - Kiállítás.

Az Erzsébet - emlékmű.

Művészet, 1913. 205-6.l.

MDK

Bethlen Gyula és /Láczay/ Fritz Oszkár

Erzsébet emlékmü pályaterve

Az Erzsébet emlékmü. Müvészet XII., 1913

206-11 o.

MDK

Betlen Gyula és Fritz Oszkár, Bp.

Pályázatok tervezésitésre. Kossuth-szob.pályázata.
Vállalkozók Közl. 1908. márc. 4. 6.l.

Betlen Gyula

Szerepelt a műcsarnok téli tárlatán.

PH 1932. XII. 20

Bethlen Gyula

kis plasztikával nerepel. (Nemz. Sz.)

(– – ó): Független Művészek Társasága.
P. H. 931. XI. 15.

Bethlen Gyula

Három "kiváló" szobrász munkájáról igen nagy elismeréssel nyilatkozik Margitay Ernő: "Három kiállitás. I" c. kritikájában. Alkotásaik "éppen olyan jók, mint azelőtt", mondja többek között Gárdos Aladár, Bethlen Gyula és Bezerédy Gyula munkájáról. Külön méltatja Gárdos Aladár: "Anya gyermekével" c. szoborcsoportozatét, mely "megfogja a lelket."
A tárlaton szereplő müvészek névsorát lásd: Dudits Andor nevénél.

Élet, Bp. 1915. febr. 28. VII. évf. 9. sz. 210-211. lap.

Bethlen Gyula
nobrán

M.D.K

Engel Róberttel készítette Az
Ipackamara allegorikus nob-
ráit.

Dr Szücs Ernő: Debreceni ércemberek
Hajdu Bihar Napló 1969 aug 31

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

M.D.K.

Bethlen Gyula

Az Országos Szépmüvészeti Társulat felvidéki vándorkiállitásán szerepel a müvész müveivel. A Felvidék hét városában a Borsod-Miskolci Közmüvelődési Egyesület rendezi a kiállitást, -közli a lap "Irodalom és Müvészet" c. rovata.

Budapesti Illusztrált Szalon Lapok, Bp. 191o. okt. hó.

Betlen Gyula

Lázár Béla: "Tavaszi tárlat" c. beszámolójában igen nagy elismeréssel ir a fiatal müvésznek a kiállitáson szereplő egyik müvéről, mely három hazafelé tartó muzsikust ábrázol.

Otthon, Bp. 19o2. május hó
18-28. lap

Bethlen Gyula

Erőteljes talentumra valló szobormüveit kiemeli a kritika, "igen érdemes alkotások"-nak tartja.
"A Budapesti Háziezred festőinek képkiállitása" cimmel a Müvészet c. rovat számol be a Szalonban rendezett tárlatról.

A HÉT, Bp. 1918. jan. 2o.
XXIX. évf. 3. sz. 46. lap.

Bethlen Gyula szobrászmüvész

Nagyon tehetséges müvésznek tartja a kritika, bár még erősen érzik alkotásain „Rodin pittoreszk törekvéseinek hatása" de általában minden müvén látszik a biztató igéret "a monumentális stilus felé."
A Könyves Kálmán Müintézet szalonjaiban mutatta be müveit. Kiállitó társa Pogány Margit festőmüvész.

A HÉT, Bp. 1913. márc. 23. XXIV. évf. 12. sz. 196. lap.

Betlen Gyula

"Büsztéje energikus szobrászmarok nyomait viseli magán"-irja Marco: "Tavaszi tárlat" c. beszámolójában.

A HÉT, Bp. 1905. ápr. 23. XVI. évf. 17. sz. 280-282. lap.

MDK

Betlen Gyula

Képzőművészet 1928. 6. sz. 12.l.

Bethlen Gyula

A nyíregyházi Kossuth szobor
mintázója Bethlen Gyula, aki e
művét 1912-ben alkotta.

Kovács Gyula: Két emlékmű Nyíregyháza főterén.
Művészet, 1977. szeptember – 24. lap.

Bethlen Gyula

A nyíregyházi Kossuth-szoborról
Móricz Zsigmond négy mondatból,
hogy az ország legrosszabb Kossuth
szobra.

Kovács Gyula: Két emlékmű Nyíregyháza főterén.
Művészet, 1977. szeptember - 24. oldal.

Bethlen Gyula

„Kossuth" (1912)
(repro)

Kovács Gyula: Két emlékmű Nyíregyháza főterén.
Művészet, 1974. szeptember - 24. lap.

Bethlen Gyula

A nyiregyházai Kossuth-szobor pályázaton első dijat nyert a müvész és megbizták az elkészitésére.
A lap bemutatja a szobormüvet.
Repr.

ÉLET, Bp. 1911. január-junius. III. évf.
I. kötet. 348. lap.

Bethlen Gyula

szobrász

KUT. kiállítása - Nemzeti Szalonban - szoborral szerepel. Évája egészen konzervatív.

Esti Kurir
1930. I. 14.

Bethlen Gyula

Kiállít

N. U. 932. XII. 20.

rdőiv

sok művészetéről: . . . . . .

Milyen pályázatokon vett részt: . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen megbizásai voltak (vannak): . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Jelentősebb müvei:. . . . . .

. . . . . .

Beöthy Gyula

Kiállít

P. H. 932. XII. 20.

zpont meginditotta rotaprintes for-
köteteként a
pzőművészeti Élete"
mely a Közoktatásügyi Népbiztosság
a Budapesti Kir. Ügyészség 1919-es
kozó részét tartalmazza. Ára: 15.- Ft.

iadványai közül kapható
k 1954-55."
zpont évkönyve. Ára: 75.- Ft.

k 1956-58."

k a Művészettörténeti Dokumentációs
rgy ut 41.) készpénzfizetés ellenében

Betlen

Kiállít

8. ó. 11. 932. XII. 18.

d ő i v

ok művészetéről: . . . . . .

Milyen pályázatokon vett részt: . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Milyen megbizásai voltak (vannak): . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Jelentősebb müvei:. . . . . .

. . . . . .

Bethlen Gyula

szobrász

Téli Tárlat - a Műcsarnokban - szoborral szerepel -

Márványba faragott finom testü "Pihenő leány"

Pesti Hirlap 1931.XII.19.

Bethlen Gyula

szobrász

Országos Magyar Képzőművészeti Társulat kiállítása - Műcsarnokban - szobrával szerepel.

Esti Kurir 1931.XII 19.

Betlen Gyula
szobrász
xxxxxxxxxxxxx

Képzőművészeti Társulat kiállitása - Mücsarnokban - szoborral szerepel.

Nemzeti Ujság 1931.XII.22.

Berlen Gyula

szobrász

K.U.T.kiállitása - Nemzeti Szalonban - szoborral szerepel. Egy finom kis Éva márványszoborral.

Pesti Hirlap
1930.I.12.

Beskler Gyula

szobrász

KUT.Képzőmüvészek Uj Társasága kiállitása - Nemzeti Szalonban - szoborral szerepel.

Budapesti Hirlap
1930.I.14.

Bethlen

a kobosanyagot gardagètja.

(gy. t.): Független Nüvészek kiáll.-a (N. 52)

8 ó, u. 931. XI. 15.

Betlen Gyula (Bp., 1879. máj. 8.--Bi
Iparmüvészeti Iskolában Mátrai L., Lórá
majd Párizsban folytatta tanulmányait. N
tanulmányutak után, 1904-től Bp.-en élt é
dijnyertes Kossuth-szobrát 1911-ben Nyireg
fel. 1915-től rajztanárként müködött. Szobr
érmet és plakettet is készitett.

., 1953. szept. 12.): 4
ndi A. növendéke volt,
émet- és ranciao.-i
s dolgozott. Pálya-
yházán állitották
ai mellett számos

Betlen Gyula szobrász

Magyar Életrajzi Lexikon

egyre növekvő szociális követelések mellett a földreform ki nem elégitő haladása. Az inflációs politika, valamint a valorizálatlan állami hitelek miatt 1923 nyarán az egységespárt fajvédőcsoportja ellenzékbe ment s a szélső baloldal harca is egyre fokozódott, egyes esetekben egészen az obstrukcióig. Bethlen István gróf miniszterelnök 1923 április 30-án Kállay Tibor pénzügyminiszterrel külföldre utazott, hogy rekonstrukciós tervének előfeltételeit megteremtse. Először Párisba mentek, ahol megtette előterjesztését a jóvátételi bizottság előtt. Kérése az volt, hogy a bizottság ideiglenesen függessze fel a jóvátételi követelések javára a trianoni szerződésben zálogul lekötött állami jövedelmek közül azokat, amelyek egy külföldi kölcsön biztositásául lekötendők volnának. Május 7-én Bethlen Párisból Londonba utazott, ahol behatóan tájékoztatta Baldwin pénzügyminisztert Magyarország pénzügyi helyzetéről és hosszasan tanácskozott Curzon lord külügyminiszterrel, Crewe államtitkárral, Rothschild lorddal és több vezető pénzügyi szakemberrel. E tárgyalásokon Bethlennek sikerült megnyernie tervei számára az angol kormány hozzájárulását. Londonból Párisba utaztak Kállayval, ahol Salvago Raggi nagykövettel, Olaszország képviselőjével tanácskoztak s ezután Bethlen István gróf elutazott Rómába. Itt az olasz kormány vendége volt és alkalma nyilott Mussolinit és De Stefani pénzügyminisztert Magyarország helyzetéről a legteljesebb részletességgel tájékoztatni. Az a szivélyes viszony, mely ma Olaszország és Magyarország között fennáll, ezekben a napokban keletkezett. A kormány munkáját tehát siker koronázta. Bethlen István grófnak sikerült olyan külpolitikai légkört teremtenie, hogy egyfelől a jóvátételi bizottság belement a jóvátétel kérdésének husz évre való elodázásába, másfelől a népszövetségi kölcsön és szanálási programm révén megnyilt a lehetősége a nagyarányu gazdasági rekonstrukciónak. A szanálási törvényjavaslatok csoportját meghosszabbitott parlamenti üléseken rövidesen megszavazta a nemzetgyülés, a külföldi és belföldi kölcsönakció rendkivüli sikerrel fejeződött be s megalakulhatott a Nemzeti Bank is, ami egyuttal a bankóprés megszüntetését jelentette. A népszövetség főbiztosa, mr. Jeremiah Smith, május 1-én Budapestre érkezett s megkezdte tevékenységét. A Nemzeti Bank május 24-én alakult meg, a népszövetségi kölcsönt julius elején többszörösen tuljegyezték; a rekonstrukció nagy müve tehát megkezdődött. Bethlen István gróf rengeteg akadály legyőzése után valóságra váltotta nagyszabásu igéretét és tervét. A szanálás tervszerü munkáját azonban nem egy izben akasztotta meg az ellenzék egy részének zavart keverő politikája, ami végül is szükségessé tette a házszabályok módositását. A házszabályrevizió bizottsági és plenáris tárgyalásáról csekély kivétellel az egész ellenzék távol maradt, talán legfőképpen azért, mert a Ház november 24-én tartott üléséről az elnök a vele szemben tanusitott renitencia és zavarokozás miatt egy csomó ellenzéki képviselőt a parlamenti őrséggel távolittatott el a Házból és a mentelmi bizottság a renitens képviselőket 15—22 ülésből ki is zárta s az ellenzék ezt ugy fogta fel, mintha a kormány a revizióval szemben tervezett ellenállást akarta volna letörni. Mikor a demokratikus ellenzéki blokk megindokolta a Házban, hogy miért vállal szolidaritást a megrendszabályozott képviselőkkel, Bethlen kimutatta az ellene emelt vádak tarthatatlanságát és kijelentette, hogy el van szánva arra, hogy tovább haladjon a jogrend és a konszolidáció utján s a házszabályreviziót törekvése hathatós eszközének tekinti. A gazdasági talpraállitást szolgáló alapvető törvények megalkotása után a külföldi államok egész sorával sikerült kereskedelmi megállapodást kötni s a forgalom megindulásával s az államháztartás deficitmentessé tételével immár a tisztviselő-kérdés és a beruházás megoldására kerülhetett a sor. Ezzel párhuzamosan egyes alkotmányjogi kérdések is az előkészités stádiumába jutottak; igy a választójogról, valamint a felsőházról szóló javaslat. Ugyanekkor keresztülvitték az Országos Takarékossági Bizottság javaslatai alapján a takarékosság elvét az egész állami életben s megindultak a tárgyalások az utódállamokkal a nyugdijasok ellátása, valamint kereskedelmi szerződések kötése ügyében. Mindezeket a munkákat erősen visszavetette a frankhamisitás kapcsán kifejlődött hosszu parlamenti harc, melynek során sulyos támadások érték személyében is Bethlent. S bár ennek visszhangjaként a külföldön is gondoskodás történt nehézségek támasztásáról, a Nemzetek Szövetsége az ötödféléves szanálási időszak leteltével mégis programmszerüen megszüntette a pénzügyi ellenőrzést, amivel a szanálás sulyos terheket követelő munkájának első periódusa lezáródott. A kormány ekkor a magánháztartások talpraállitását és a többtermelés előmozditását tüzte ki feladatául, sikeres tárgyalásokat kezdett a városok kölcsöne és a beruházások keresztülvitele érdekében. Ugyanekkor letárgyalta a parlament a pengőről szóló javaslatot, valamint a választójogi és felsőházi javaslatokat. 1926 októberében a Kuria is jogerős itéletet hozott a frankügyben, mely teljesen tisztázta a kormány szerepét. Bethlen István gróf ekkor, bár a nemzetgyülés már a tavasszal bizalmat szavazott neki ez ügy kapcsán, lemondott. A Kormányzó a lemondást nem fogadta el, hanem bizalmáról biztositotta, mire Bethlen rekonstruálta kormányát s a felsőházi javaslat letárgyalása után, amelynek meg-

alkotásával a nemzet visszatért az alkotmányos kétkamarás rendszerhez, feloszlott a nemzetgyülés. Érdemeiért a kormányzó 1924 augusztus 27-én a Magyar Érdemkereszt nagykeresztjével tüntette ki és sikereinek elismeréseképpen, valamint a frankügyben őt ért támadások kapcsán a nemzet az elégtétel és elismerés számos jelével halmozta el. A szegedi egyetem még 1922-ben díszdoktorává választotta meg, azóta pedig több, mint 300 város, illetve község választotta díszpolgárává. 1923-ban a pápa a IX. Piusrend nagykeresztjével tüntette ki. Különösen impozánsan nyilatkozott meg mellette a nemzeti társadalom és a külföld rokonszenve, mikor Genfben egy emigráns részéről inzultus érte. Az uj országgyülési választásokon hatalmas diadalt aratott a miniszterelnök politikája: a mandátumok 79 százalékát a kormányt támogató pártok nyerték el. Bethlen István grófot Szécsényben egyhanguan, Debrecenben pedig lajstromos választással választották képviselővé. A debreceni győzelmet olyan értékesnek tekintette, hogy ezt a mandátumot tartotta meg. Az uj országgyülés 1927 január 28-án nyilt meg a hagyományos fénnyel és pompával. Ez év áprilisában Bethlen István gróf Rómába utazott, ahol barátsági és döntőbirósági szerződést kötött Olaszországgal és elvi megállapodásra jutott Mussolinivel a fiumei kikötő dolgában is. Bethlen római fogadtatásának bensősége napokig foglalkoztatta az európai politikai világot, amely még sokáig azoknak a rendkivüli jelentőségü pohárköszöntőknek hatása alatt állott, amelyeket Bethlen és Mussolini az olasz kormánynak Bethlen tiszteletére rendezett estélyén váltottak. A szerződés megkötése különben fordulópontot jelentett az ország ujabb történetében, mert Magyarország ezzel kilépett addigi külpolitikai izoláltságából, amelybe a békeszerződés és a kisentente ellenséges indulata kényszeritette és ujra számottevő faktor lett az európai politikában. Bethlen István gróf miniszterelnök ezuttal is a diplomácia müvészének bizonyult, amiképpen ezt igazolja a Lengyelországgal és Spanyolországgal kötött barátsági és döntőbirósági szerződés s 1929 tavaszán a francia politika irányitóinál elért nagy sikere, amelynek első eredménye máris megnyilvánult abban, hogy a francia kormányhoz közel álló lapok is barátsággal és megértéssel foglalkoztak Magyarország kérdésével. Bent az országban az utóbbi idők egyik legnagyobb sikerét Bethlen István gróf a hősök emlékmüvének leleplezésekor (1929 május 26.) tartott beszédével aratta, amelyben megszólaltatta a magyar nemzet lelkében élő törhetetlen hitet, hogy a trianoni igazságtalanságot meg kell szüntetnie az örök Igazságnak s akkor ujra feltámad az ezeréves Magyarország. Bethlen beszédét a kisentente erőszakos indokolással sérelmezte s ezért budapesti követeik utján tiltakozásukat jelentették be. A tiltakozásra adott válaszban a kormány rámutatott arra, hogy Magyarország sohasem mondott le a revizió szükségességének hangoztatásáról s ennek elérésére törekedett és törekszik mindig, de békés eszközökkel. A kisentente állásfoglalására az egész ország megmozdult s pártkülönbség nélkül mindenki Bethlen mögé állott, amit a törvényhozás mindkét házában kifejezésre is juttattak. Mikor pedig ezt a kérdést a román kamarában is szóvátették, Bethlen a felsőházban a költségvetési vita befejezésekor tartott nagy beszédében válaszolt a román külügyminiszter kijelentésére. Bethlen István gróf tiz esztendei miniszterelnöksége alatt az ország talpraállitása érdekében elvégzett nagy munkásságával és alkotásaival örök időkre hálára kötelezte nemzetét. 1931-ben, mikor a gazdasági válság egész Európában éreztette hatását, Bethlen István gróf kormánya a törvényhozástól kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges intézkedéseket, majd augusztus 20-án beadta lemondását.

Betlen Gyula, szobrászmüvész-tanár. Született 1879-ben, Budapesten. Középiskoláinak elvégzése után az Iparmüvészeti Főiskolára került, ahol Mátray Lajos és Loránffy Antal voltak az első tanárai. Az Iparmüvészeti Főiskoláról Párisba utazott és a Julien Akadémia növendéke lett, majd Olaszországot és Németországot járta be és folytatta tanulmányait. Külföldi tanulmányutjairól visszatérve, 1901-ben résztvett a Mücsarnok kiállitásán, melynek azóta állandó kiállitója, ugyszintén a Nemzeti Szalonnak is. Első gyüjteményes kiállitása 1913-ban volt, a Könyves Kálmán szalonjában. Résztvevője a nemzetközi reprezentativ kiállitásoknak is. A maradék nélküli naturalizmus képviselője. Számos siremlékein kivül müvei a Székesfőváros Muzeumában, bel- és külföldi mügyüjtők birtokában vannak. Nevezetesebb alkotásai: Kossuth Lajos szobra, Nyiregyháza, a Ganzgyáriak hősi márványemléktáblái, a Szeged, Berhida, Gárdony és Nőtincs községek hősi emlékszobrai. Dijai: St.-Louisban, 1904-ben bronzérem, Milánóban, 1906-ban aranyérem. Tagja a Képzőmüvészek Egyesületének és a Társulatnak, a Nemzeti Szalonnak alapitó tagja. 1915 óta rajztanára a fővárosi Iparrajziskolának.

Bezegh-Huszágh Miklós dr. *(hajniki)*, a bpesti államrendőrség ny. főkapitánya. Hajnik községben született, 1881-ben. Középiskoláit Besztercebányán és Selmecbányán, egye-

395.

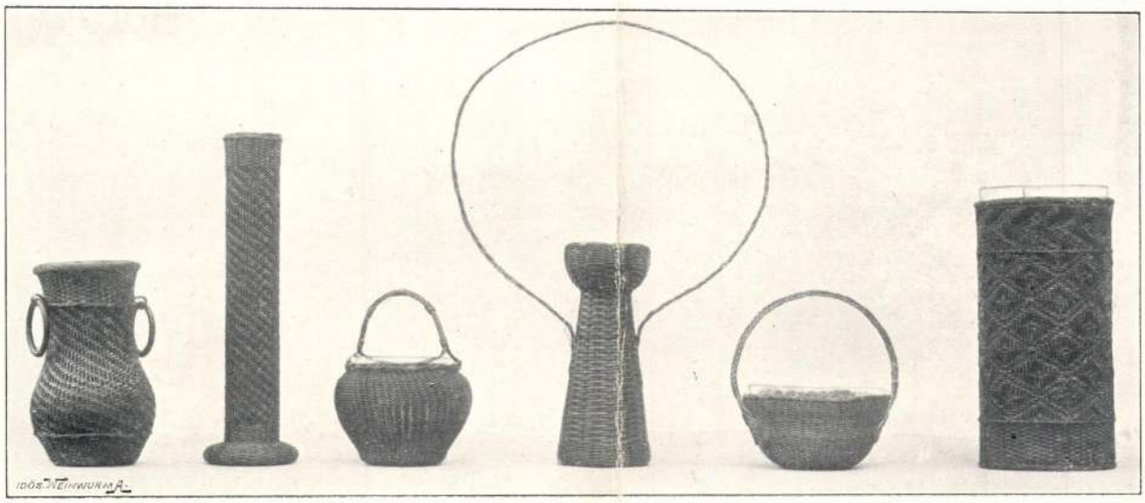

395. PEDDIG-FONÁSOK.
KÉSZÍTETTE BENCZUR BÉLÁNÉ.

VANNERIE GENRE „PEDDIG".

396.

396. BŐRBATIK VÁNKOS.
TERVEZTE ÉS KÉSZÍTETTE [illegible] RÓBERT.

COUSSIN EN CUIR AVEC DÉCORATION,
GENRE BATTIK.

397.

397. A TÓTH-CSALÁD SÍRBOLTJA. TERVEZTE BETLEN GYULA SZOBRÁSZ ÉS FRITZ OSZKÁR ÉPÍTÉSZ.

TOMBEAU DE LA FAMILLE TÓTH.

Magyar Iparművészet
1907. 320. l. kép

II. évfolyam 1913 március 1. 3. szám.

MŰVÉSZETI KRÓNIKA

MEGJELENIK ÉVENKINT LEGALÁBB HATSZOR

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY EGÉSZ ÉVRE 2 KORONA

TARTALOM

Pogány Margit és Betlen Gyula 1
Pogány M. és Betlen Gy. kiállításának jegyzéke 3
Huszár Géza gyüjteménye 4
Huszár Géza japán gyüjteményének katalógusa 6

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: VI., Nagymező-utca 37—39. sz.

Magistor!

POGÁNY MARGIT és BETLEN GYULA.

Az a két fiatal művész, akinek alkotásai most békés csendben, a kongenialitás harmóniájában férnek meg a Könyves Kálmán szalónjában, nem tartozik azok közé, akiknek nevét derüre-borura emlegeti a napisajtó és a közönség. Nem ismeretlenek, sőt mindketten fiatal koruk dacára szép sikerekre tekinthetnek vissza, de mindkettőjükben van egy közös, igen szimpathikus vonás, amelyet műveik az első pillanatra elárulnak: az előkelő nyugalom, a csendesség, a visszavonultság, amely oly értékes kincse mindazoknak, akik komolyan veszik önmagukat és a művészetüket s inkább a belső harmóniára és megelégedésre törekszenek, mint a zajos, külső érvényesülésre. Nem a reklám, nem a feltünési vágy, hanem a munka emberei, akik fáradtságuk jutalmát nem annyira a külső elismeréstől, mint inkább saját lelkük megnyugvásától várják, azok közé tartoznak, akik számára a művészet nemcsak foglalkozási ág és megélhetési mód, hanem komoly lelki szükség. Mindketten először önmaguknak alkotnak és csak másodsorban a nagyközönség számára. Ez a körülmény teszi, hogy a nevüket még nem váltották fel a piaci forgalom aprópénzére, de egyszersmind ez kölcsönzi nekik azt a komoly, előkelő karaktert, amelyet kiállításukon az első pillanatban megérez az ember s amely mindenkitől tiszteletet követel, az őszintén és igazán érzett és végzett munka tiszteletét. S ez annál is inkább megbecsülendő, mert hiszen a mai stréber világban olyan ritkán van benne részünk.

Mindkét művész alkotásain meglátszik még egy közös vonás: az, hogy művészi

pályájukat mind a ketten abban az időben kezdték el, mikor a világ művészetében az impresszionizmus uralkodott. Tanulóéveiket, első próbálgatásaikat ennek a hatalmas szuggesztiv áramlatnak a jegyében érték meg s ez még ma is érezteti a maga hatását a festőn és a szobrászon egyaránt. Még nem jutottak tőle olyan messze, hogy következményeitől, stilusától függetleníteni tudnák magukat, bár mindkettőjük oeuvrején meglátszik az erre való törekvés.

A festő Pogány Margit számára az impresszionizmus modernségét Nagybánya jelentette. Nagybánya volt az a hely, ahonnan a modern magyar festészet kirebbent s Pogány Margit egészen közvetlenül érezhette ennek a nagy nekilendülésnek a hatását, mert hiszen maga is Nagybányán tartózkodott, közvetlenül, frissen szíhatta tehát magába a megváltó új eszméket. És régebbi alkotásai természetesen a nagybányai művészet jellegét tükrözik vissza. Nem avval az erővel, amely e művészet legnagyobbjainak sajátja, mert hiszen ez az erő már lényével sem illett volna össze, hanem annál több szeretettel és elmélyedéssel. Tehetsége és munkaszeretete révén hamar elsajátította művészetének technikai elemeit, rajztudása figurális képeiben egyenesen meglepő. Tudását és képességét azután valami enyhe, szelid naturalizmusnak szentelte, amelyet át meg áthat lelkének nyugodt, de mély poézisa. Nemcsak tájképeit, nemcsak azokat, amelyeknek legfőbb eleme a hangulat, hanem csendéleteit és figurális képeit is átjárja a mesterség és művészet szeretete és az alkotásban való öröm. Ez teszi képeit intimmé és bensőségessé. Újabb képeiben azonban a pszichikai momentumok már megváltoztak, mert nagy változáson ment keresztül a művésznő egész egyénisége. Őt is utolérte az a hatalmas szellő, amely a legujabb időben elfujta a naturalizmussal való megelégedést és nemcsak fiataljainkat, hanem még a nagy elismert mestereket is a kompozicióra, a fantáziának és szellemiségnek szabadabb kifejezésére ösztönzi. Pogány Margit is a nagy egységesítő művészet felé fordult s ennek a változásnak eredménye legujabb nagy képe. Miután tehetsége és tudása kétségtelen, csak természetes, hogy ebben a formában is kiválót alkotott, a nagy dekorativ vászon úgy tömör kompoziciójában, mint különösen finom színhatásaiban megállja a helyét és reményt ébreszt bennünk a művésznő új stilusának jövőjére nézve.

Amit a festő számára a nagy impresszionisták, ugyanazt jelentette a szobrászoknak Rodin. Betlen Gyula korán és közvetlenül ismerkedett meg a nagy francia mesterrel, mert első fiatalságát Párisban töltötte, tanulóévei a Szajna-parti metropolisba vezették. És Rodin hatása még ma is félreismerhetetlen az alkotásaiban. Neki köszönheti az anyag iránti végtelen tiszteletét s azt a törekvést, amely Rodin után mindig mintegy a keletkezés pillanatában, az anyaggal való szoros összeköttetésben érezteti a formákat. Ez az impresszionista szobrászat legsajátabb jellege s ez a jelleg félreismerhetetlen Betlen Gyula alkotásaiban. Innen ered szobrainak pittoreszk jellege, innen témakörének hasonlósága, a kontraszt, amely az emberi test és a kőanyag között olyan frappáns. Egyéniségét azonban nem tudta elnyomni a mester befolyása s a hatások, amelyek nála mindig csontosan, hatalmasan, szinte brutálisan jelentkeznek, a tanítvány alkotásaiban valami gyengédséget és puhaságot nyernek, valami lyrikus vonást, amely finomságról és sok rejtett érzésről beszél. Közben a monumentális szobrászat felé is kisérletezik igen szép eredménynyel. Bizonyos, hogy alkotásainak mai értéke igen biztató jósolgatásokra jogosítana, ha a jósolgatás kenyerünk lenne, de ahelyett szivesen vesszük tudomásul qualitásainak előkelőségét.

MAGISTER.

Van egy fajtája a műbarátoknak, akik azért őrülnek a műtárgynak, mert nézetük szerint áron alul vásárolták. Művészi élvezetük mindössze erre szorítkozik.

Jules Breton.

POGÁNY MARGIT FESTŐMŰVÉSZNŐ GYŰJTEMÉNYE:

	Korona
1. L'infante Marguerite. Velasquez után	150
2. Anya és gyermek	450
3. Maticska Jenő arcképe	Nem eladó
4. Holdvilágnál	150
5. Vén asszony	300
6. Kicsi csendélet	100
7. Tiroli asszonyok	600
8. Tiroli falu	200
9. Velencei utca	150
10. Szürke csendélet	200
11. Ablaknál	150
12. Friz leányok	500
13. Sárga fa	200
14. A nagybányai hid	450
15. Női arckép. Mélt. W. F.-né tulajdona	
16. Apám	Nem eladó
17. Dalmát vidék	150
18. Zöld hajó	250
19. Fekete hajó	200
20. Gyermekfej	150
21. Arckép. M. S. úr tulajdona	
22. A Tillus	200
23. Anya gyermekkel. Tanulmány	200
24. Műterem	100
25. Vén ember	200
26. Öreg asszonyok	350
27. Vén asszony sablesi viseletben	250
28. Olvasó nő	200
29. Narancsok	500
30. Muskátli I.	350
31. Muskátli II.	200
32. Muskátli III.	150
33. Breton táj. Magántulajdon	
34. Halászbárkák	100
35. Luxembourg kert	300
36. Párisi modell	500
37. Női alak. Magántulajdon	
38. Almák I.	150
39. Almák II.	150
40. Hollandi halászbárka. Magántulajdon	
41. Halászbárkák	150
42. Kikötőrészlet	250
43. Hollandi bárkák	150
44. Flox	150
45. Mezei virágok	150
46. Virágcsokor	150
47. Rózsaszin muskátli	150
48. Tengerparton. Dekorativ panneau	5000
49. Pipacsok	200
50. Csendélet I.	200
51. Csendélet II.	250
52. Leányalak	Nem eladó
53. Interieur	300
54. Asszony gyerekkel. Vázlat	150
55. Gyümölcs	300
56. Virágok I.	100
57. Virágok II.	100
58. Csendélet	200

A kiállított műtárgyak részletfizetésre is kaphatók és azok eladását Garai József műtáros közvetíti

BETLEN GYULA SZOBRÁSZMŰVÉSZ GYŰJTEMÉNYE:

		Korona
1. A nyiregyházi Kossuth-szobor vázlata	Gipsz	
2. Tanulmány egy Kossuth-szoborhoz	Bronz	375
3. Tanulmány egy Kossuth-szoborhoz	Gipsz	150
4. Szabadságharcos	Bronz	570
5. »	Gipsz	150
6. Férfiakt ijjal	Bronz	2250
7. » »	Gipsz	300
8. Léda (aranyozott gipsz)	Bronz	1150
9. »	Gipsz	270
10. A biblia (képező példány)	Bronz	1500
11. »	Gipsz	300
12. Portrait tanulmány. Eredeti terracota		300
13. Táncosnő » »		300
14. A Nyár	Fayence	165
15. Toilette	»	200
16. Női akt kancsóval	Bronz	720
17. » » »	Gipsz	180
18. Álló női akt lepellel (képező péld.)	Bronz	600
19. Álló női akt lepellel	Gipsz	150
20. Tanulmányfej	Bronz	375
21. Tanulmányfej	Gipsz	180
22. Ülő női akt	Bronz	750
23. » » »	Gipsz	120
24. Fürdőző nő	Eredeti terracota	200
25. Vontató alak	Bronz	375
26. » »	Gipsz	150
27. Fekvő női akt	Bronz	840
28. » » »	Gipsz	180
29. Férfi fej	Bronz	675
30. » »	Gipsz	300
31. Ölelkezők	Eredeti terracota	200
32. Térdeplő női akt	Bronz	375
33. » » »	Gipsz	180
34. Női akttanulmány	Bronz	900
35. » »	Gipsz	200
36. Ikarus	»	Magánt.
37. Éremtanulmány	Bronz	90
38. Hajléktalanok	Műbronz	160
39. Cigányok	»	140
40. Kisbíró	»	100
41. Siesta	Bronz	160
42. Csók	»	420
43. »	Gipsz	150

A kiállított műtárgyak részletfizetésre is kaphatók és azok eladását Garai József műtáros közvetíti.

HUSZÁR GÉZA GYŰJTEMÉNYE.

Az a gyüjtemény, amely a Könyves Kálmán legújabb kiállításán helyet foglal és majd árverés alá kerül, jellegzetesen és előkelően képviseli a japán művészet egész nagyságát. Ez a nagyság ma már nem ismeretlen az európai közönség előtt, sőt ez a nagyság a XIX. században olyan frissen, közvetlenül és erősen hatott Európára, hogy szinte átalakította a nyugati fajok tradiciókon nyugvó, megállapodott művészetét. A japán művészettel való megismerkedés volt a modern rajz megszületésének kezdete, az életnek, a mozdulatoknak az a közvetlen, gyors visszaadása, amely a japán művészet sajátja és legbecsesebb jellemvonása, felfrissitőleg hatott a nyugoti stilusok szikkadt merevségére. Ma a japán művészet a világ érdeklődésének középpontjában áll és egészen természetes is, mert egyrészt a látásnak és a visszaadásnak olyan geniális, eredeti és artisztikus formáit mutatja, amilyenekről előtte fogalmunk nem volt, másrészt pedig iparművészeti részében a dekorációnak, az anyag megmunkálásának valóságos csodáival ismertetett meg bennünket. A raffinált és elkényeztetett európai még ma is bámuló szemmel áll az alkalmazott művészetnek azon bámulatos, megfejthetetlen tökéletessége előtt, amelyre a tradició, a generációkon keresztül, évszázadokon át tartott kisérletezés és munka vezetett, a közönség pedig természetes vágygyal és szeretettel fordult a japán műalkotások felé, amelyek segítségével a szép utáni sóvárgását a legteljesebben kielégithette.

Nagyon természetes, hogy a japán művészet iránti szeretet nem hagyta nyugodni az üzleti spekulációt sem, amely a közönség új érzelmeiben az újabb üzletre való alkalmat látta és teljes erővel vetette rá magát az üzlet kiaknázására. Ma már számtalan vállalat létezik, amely a japán művészet tárgyaival kereskedik — igen sokszor persze a közönség rovására. A közönség a távol kelet alkotásai között még kevésbbé ismeri ki magát, mint saját művészetének termésében és épen azért sokszor áldozatául esik azoknak az üzletembereknek, akik vagy hamis tárgyakat sóznak a nyakába vagy pedig hallatlan árakkal fizettetik meg a japán iparművészetnek kevésbbé értékes produktumait is. A közönség tehát, amely igazi értékeket keres, bizonyára nagy örömmel fogja fogadni az alkalmat, amely igazi, valóban művészi műtárgyak megszerzésére nyujt lehetőséget Huszár Géza gyüjteményének aukciója útján.

Huszár Géza hosszu időt töltött Japánban és poziciójánál fogva széleskörü ismeretséget kötött a felkelő nap fiaival. Igy tett szert arra a lehetőségre, hogy gyüjteményét közvetlenül magántulajdonból s nem a kivitelre szánt anyagból szedje össze. Ez okozta gyüjteményének előkelő nivóját s különösen

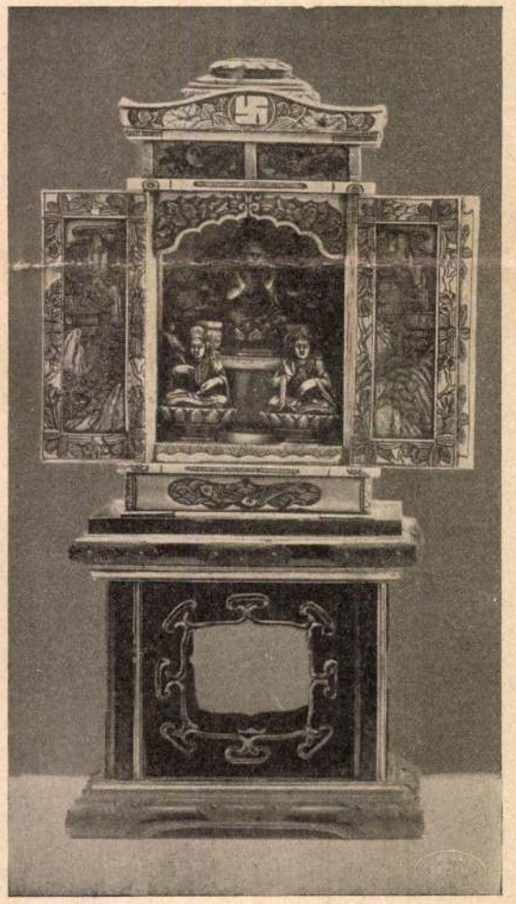

61. Szárnyas oltár állvánnyal.

azt a figyelemreméltó körülményt, hogy gyüjteményének legnagyobb része az antik japán művészet remeke. A kakemonok között, amelyek a kiállításon szerepelnek, a legkiválóbb japán művészek munkái foglalnak helyet Hokuszai alkotásaival az élükön, a műtárgyak között pedig sok olyan van, amely hazájában, mint régi családi ereklye szerepelt, ilyen különösen a reprodukcióban bemutatott gyönyörü írópolc. Különös figyelmet érdemelnek a gyüjteményben levő gyönyörű faragványok, elsősorban a legnagyobb mester, Okava munkái, amelyek ma már olyan ritkák, hogy maguk a japánok magas árakon szivesen vásárolják vissza a külföldre került darabokat. A gyüjtemény legkiválóbb darabjai közé tartoznak a Kamimurai templomból kikerült Buddha szobor, valamint a két hatalmas váza, amely jellegzetesen mutatja be a keramika fejlődésének átmeneti korszakát. A modern tárgyak között különösen Nisimurának, a

91. Két Satzuma váza.

sokoldalú mesternek alkotásai követelnek különös figyelmet, amelyre egyébként az egész gyüjteménynek a legteljesebb joga van. Nem a piacra szánt tömegárúkról van itt szó, hanem egy finom érzékü ember által összeállított művészi és jellegzetes gyüjteményről, amelyhez a legteljesebb bizalommal kell, hogy forduljon a publikum.

102. Buddha szobor asztalkával.

A KÖNYVES KÁLMÁN IDEI SORSOLÁSA.

A Könyves Kálmán idei sorsolása, mint minden évben, az idén is december 27-én lesz megtartva s a részvénytársaság ismét 2400 korona értékű műtárgyat bocsát a sorsolás rendelkezésére. A sorsoláson részt vesznek mindazok, akik a Könyves Kálmán kiállításain egyszeri belépőjegyet váltottak, valamint a bérletjegyek tulajdonosai, ez utóbbiak öt számmal. A bérletjegy ára 3 korona és feljogosít a Könyves Kálmán összes kiállításainak látogatására, valamint a Szent-György-céh aukció-tárlatainak megtekintésére. A bérletjegy ára a Művészeti Krónika előfizetési árával együtt 4 korona. A közönség tehát a bérletjegy árán nem csak a kiállítások látogatásával járó élvezetet szerzi meg magának, hanem kilátása nyilik arra is, hogy esetleg egy értékes műtárgygyal gazdagodik.

HUSZÁR GÉZA JAPÁN GYŰJTEMÉNYÉNEK KATALÓGUSA.

I. BRONZ:

			Korona
1.	Tsuba (japán törmarkolat) . .	Antique	6
2.	» » »	»	6
3.	» » »	»	12
4.	» » »	»	6
5.	» » »	»	8
6.	» » »	»	8
7.	» » »	»	5
8.	» » »	»	12
9.	» » »	»	12
10.	» » »	»	10
11.	» » »	»	6
12.	» » »	»	8
13.	» » »	»	12
14.	» » »	»	12
15.	» » »	»	12
16.	» » »	»	12
17.	» » »	»	8
18.	» » »	»	6
19.	» » »	»	8
20.	» » »	»	12
21.	» » »	»	6
22.	» » »	»	12
23.	» » »	»	6
24.	» » »	»	8
25.	» » »	»	5
26.	» » »	»	6
27.	» » »	»	6
28.	» » »	»	5
29.	» » »	»	5
30.	» » »	»	8
31.	» » »	»	12
32.	» » »	»	10
33.	Tigris	Modern	20
34.	Tömjéntartó	Antique	29
35.	Templomi gyertyatartó két drb.	»	40
36.	Netske	»	8
37.	Tamtam, verővel	Modern	20
38.	Daibutsu csengő	Antique	10
39.	Netske polip	»	5
40.	Kutany fehér porcellán váza .	Modern	10
41.	Ülő szobrocska	»	45
42.	Netske templomőr két darab .	»	40
43.	Tea kanna	Modern	45
44.	Tükör	Antique	30
45.	Faszén tüzelő	Modern	500
46.	Nikko váza	Antique	25
47.	Nikko kutya két darab . .	»	50
48.	Istennő szobor	»	150
49.	Shogun pipa	»	30

II. ELEFÁNTCSONT:

50.	Almaszedő Setsusan-tól . .	Modern	60
51.	Dohányszelence	»	100
52.	Mellszobrocskák Okawa-tól három darab	»	240
53.	Netske gömbölyü egércsoport	Antique	10
54.	Horgászó Masajutsi-tól . .	Modern	80
55.	Gal szedő »	»	80
56.	Buddha pap Shoitsi-tól . .	Antique	50
57.	Rémület Jokusan-tól . . .	»	100
58.	Bálvány állatokkal Jusan-tól	»	100
59.	Gömbölyü álarccsoport Masatosi-tól	»	30
60.	Netske lapos egércsoport .	»	25
61.	Szárnyas oltár állvánnyal .	Modern	300
62.	Álarccsoport	Antique	30
63.	Joujou	»	10
64.	Legyező	Modern	120
65.	Netske kis ördögálarc . .	Antique	10
66.	Mozaik tányér	»	150
67.	Netske, kis álarc 3 drb . .	Modern	30
68.	Álarc	»	15
69.	Netske, halálfej kigyóval .	Antique	40
70.	» álarc egerekkel 2 db	»	80
71.	» egércsoport . . .	»	30
72.	Imádkozó	»	50
73.	Munkáscsalád Masanobu-tól	»	130
74.	Nagy kinai Buddha kép . .	»	2500

III. LAKK:

75.	Fekete szárnyas oltár . . .	Antique	300
76.	Aranylakk fésü	Modern	50
77.	Vörös lakk tőr	Antique	100
78.	Fekete » »	»	100
79.	Nagyobb arany lakk doboz	Modern	80
80.	Kisebb » » »	»	30
81.	Vörös Shake tartó csésze 3 db	»	30
82.	Asztalka gyöngyház berak.	Antique	130
83.	Paldisz templomi	»	400
84.	Iróasztal s irószer doboz .	»	2000
85.	Tálca	Modern	30
86.	Hosszu levéldoboz	»	50

IV. PORCELLÁN:

87.	Satsuma kosárka	Antique	60
88.	» virágváza	Modern	60
89.	» csésze két drb nagyobb	»	50
90.	« « » » kisebb	»	30
91.	» váza » » nagy .	Antique	700
92.	Kutany »	»	30
93.	« csésze a 100 biró arc-képével Kaburany-tól . .	«	50
94.	Kutany Shake tartó két drb .	Modern	40

			Korona
V. Fa:			
95.	Ördögálarc	Antique	30
96.	Leányálarc	»	30
97.	Bálvány békákkal	»	80
98.	Gésha	Modern	100
99.	Ördög haranggal	Antique	80
100.	Budha pap	»	80
101.	Netske	Modern	5
102.	Buddha szobor asztalkával	Antique	2000
103.	Bambusz tányér	»	20
104.	Templomi furulya	»	50
105.	Tányér darab berakással	»	50
106.	Bambusz képkeret Nishimura-tól	Modern	50
107.	Lámpiontartó majom két drb Nishimura-tól	»	150
108.	Hátvakaró	Antique	4
109.	Álarccsoport	»	30
VI. KÉPEK:			
110.	Kakemono Gesha Skuji—Kote-től	Modern	200
111.	Kakemono folyóka virág Skuji—Kote-tól	»	200
112.	Kis bársony tájkép Nishimura-tól	»	15
113.	Bársony kakemono Nishimura-tól	»	80
114.	Kakemono őzek Sosan-tól	Antique	70
115.	Nagy bársony tájkép Nishimura-tól	Modern	50
116.	Kinai kakemono	Antique	120
117.	Kakemono Buddba	»	10
118.	Kakemonó jégmadár	»	150
119.	Kakemono toilette Jokinobu-tól	»	100
120.	Festett nyomat hegyszakadék	Modern	6
121.	Festett nyomat sétáló nők	Antique	10
122.	Kép Gokutei-tól	»	120
123.	Kép Susuki—Harnobu-tól	»	120
124.	Kép Jossenin-tól	»	160
125.	Kép Bunchó-tól	»	160
126.	Kép Hokusei-tól	»	160
127.	Himzett kép Nishimura-tól	Modern	400
128	Gobelin Nishimura-től	»	100
129.	Aquarell Kuriharatól-tól	»	50
130.	Színházi jelenetek több művésztől	Antique	200
131.	A 47 Ronin, történelmi képek Kunisada-tól	»	120
132.	Festett nyomat sorozat	Modern	60
VII. CLOISONNÉ:			
133.	Váza két darab	Modern	10
134.	Kanna	»	25
135.	Lilaszínű váza	»	50
136.	Lapos doboz	Modern	30
137.	Gömbölyü doboz	»	20
138.	Fehér váza	»	50
VIII. VEGYES:			
139.	Opium pipa nádszárral	Modern	4
140.	Opium pipa oxidált ezüst	»	15
141.	Opium pipa faragott tartóban két darab	Antique	30
142.	Opium pipa cizellált szárral	Modern	15
143.	Madár csontból három darab	»	12
144.	Koreai himzett kötény	Antique	100
145.	Koreai himzés három darab	»	120
146.	Templomi pálca két darab	»	20
147.	Dohányzó készlet	«	80
148.	Koreai legyező	»	10
149.	Csemege tányérkák dobozban kámforfából	Modern	30
150.	Hosszabb tollszőnyeg	Modern	60
151.	Rövidebb »	»	40
152.	Harci csákó	Antique	80
153.	Viasz álarc hat darab	Modern	24
154.	Bronzfoglalatu lampion két drb	»	30
155.	Tőr csont-tokkban	»	40
156.	Japán baba	Antique	30
157.	Cseresznyefa iróasztal	Modern	500
158.	» karosszék	»	
159.	Ezüst teaszerviz kilenc drb	»	1700
IX. EURÓPAI TÁRGYAK:			
160.	Ezüst óra	Antique	60
161.	Kaukázusi ezüst váza két drb	«	80
162.	Orosz miniatur két drb	»	160
163.	Intarzia kép	Modern	30
164.	Öregasszony olajfestmény Severini-től	»	1500
165.	Metszetek tiz drb	Antique	200
166.	Kaukazusi filigrán öv	»	200
167.	« » nyakék	»	80
168.	» » függő	»	30
169.	Don Juan olajfestm. Ango-tól	Modern	800
170.	Arabs fej » Nagy-tól	»	50
171.	Bacchus bronz szobor Lindenberg-től	»	300
172.	Bacchans nő bronz szobor Lindenberg-től	»	300
173.	Cseréptányér két darab	Antique	10

KÖNYVES KÁLMÁN MAGYAR MŰKIADÓ R-T.
KIÁLLÍTÁSI TERMEIBEN
BUDAPEST, VI., KER., NAGYMEZŐ-UTCA 37—39. SZÁM.

MAGYAR ÉS KÜLFÖLDI FESTŐMŰVÉSZEK
eredeti festményei láthatók állandóan váltakozó kiállításokon. Belépődij a kiállításba 60 fillér.

▪ ▪ ▪

A tárlatok belépődijából befolyó jövedelemből a Társulat **INGYENES KÉPSORSOLÁST** rendez minden év december havában, melyen legalább 2400 korona értékü eredeti festmény kerül kisorsolásra. A 60 filléres belépőjegyek egy-egy sorsjegyszámmal vesznek részt ezen képsorsoláson.

▪ ▪ ▪

A társulat a kiállítások állandó látogatói számára **ÉVI BÉRLETJEGYEKET** is ad ki, melyek öt sorsjegyszámmal vesznek részt a képsorsoláson E jegyek az összes kiállitások látogatására érvényesek és beléptijegyül szolgálnak a Szent György Céh összes kiállítására és auctióira is.
ÉVI BÉRLETJEGY ÁRA 3 KORONA.

▪ ▪ ▪

A kiállítási termek melletti műkereskedésben dús választékban kaphatók kiváló műlapok elsőrangu művészi kivitelben. SZABAD BEMENET.

JAPÁN MŰVÉSZETI TÁRGYAK AUCTIÓJA
A KÖNYVES KÁLMÁN SZALONJÁBAN
BUDAPEST, VI. KER., NAGYMEZŐ-UTCA 37—39. SZ.

Március hó 13-án és a következő napokon d. u. 5 órától kezdődőleg.

Az auctióra kerülő tárgyak március hó 8—13-án megtekinthetők reggel 9-től esti 7 óráig.

AUCTIÓ-FELTÉTELEK.

1. Auctió árverés) azonnali készpénzfizetés ellenében koronaértékben történik.
2. Miután a kiállitás tartama alatt mindenkinek alkalma van az egyes tárgyak állapotáról meggyőződni, utólagos felszólamlásoknak nincs helye.
3. Az árverés sorrendjére a katalógus sorrendje nem kötelező.
4 Az árajánlatok 20 koronáig 1 koronánál, 20 koronától 100 koronáig 2 koronánál, 100 koronán felül 5 koronánál kisebbek nem lehetnek.
5. A vevő az ajánlott vételáron felül tartozik 10 százalékot fizetni.
6. Ha egyszerre két egyenlő árajánlat tétetnék, az illető tárgy azonnal új árverés alá kerül.
7. A vevő köteles a megvett tárgyat azonnal átvenni és árát a pénztárnál lefizetni.
8. Az árverés alá kerülő tárgyak *március hó 8-ától március hó 13-ig* előzetesen megtekinthetők a *Könyves Kálmán Nagymező-utca 37—39. szám alatt levő művészi szalonjában reggel 9-től este 7 óráig.*
9. Csak belépőjeggyel vagy meghivóval ellátott személyek vehetnek részt az auctión.
10. Auctiókatalogust kivánatra megküld, valamint előzetes megbizásokat elfogad a *Könyves Kálmán* művészeti szalonja.

A Nyugat nyomdája (Révai és Salamon) Budapest, IX., Lónyay-utca 18.

kezdődött a koncert: *rekeke brekeke, ung-ung, kroá-kroá* . . . Millió béka!

Teremtő Istenem, hogy fogok én itt aludni?

S körülnéztem a gyertyával a kunyhóban, hogy hátha bent is van béka?

Hármat ugrasztottam ki a redves-lábu ágy alól.

Tyhű micsoda békaországba jutottam én!

Szidtam Tóth Gazsit. S még abban az órában visszatértem volna a vasuti állomásra, ha a sötétséggel boritott sárvilág engedett volna. De holnap visszatérek, vissza akárhogy is!

És magamat is szidtam, hogy micsoda esztelenséget követtem el, amikor csak úgy vaktában belerohantam az Izsák kertész ajánlatába.

A tojásrántotta egy negyedórára megvigasztalt. Nem tudom hogyan csinálta, micsoda füszerekkel. Remek volt. Az angol király sem ehetik különbet. Csak utána se sajt, se semmi.

Átadtam a gyereknek a ruhámat, cipőmet. S megizentem, hogy holnap délutánra tisztitsa meg az asszony.

— Holnap délutánra! — kiáltottam még utána is.

Aztán bevontam az ajtót. Kerestem rajta a kulcsot is. Nem volt. Csak egy madzag akadt a kezembe. A madzaggal szemben álló rozsdás szög megérttette velem, hogy belülről madzaggal szokás az ajtót bezárni.

Ujabb boszankodás.

Bekötöttem ahogy lehetett. Az asztalt is odatettem támasztéknak.

Aztán ágyba.

Az ágy rövid volt és ropogós. Csak összegubórodva lehetett benne feküdni.

Vártam, hogy elalszom, de hiába. A békák lármája nemhogy szűnt volna, hanem még erősödött. Egyszercsak szúnyog is zöngicsél a fejem körül. Nem is egy, de kettő, három . . .

Ujra meggyujtottam a gyertyát, s vadásztam rájok. Agyon is vertem mind a hármat.

Lefekszem újra. Megint egy szunyog, két szunyog, három szúnyog.

— Ördög abba a Tóth Gazsiba! Micsoda helyre biztatott az engem!

Egész éjjel pofoztam magamat és káromkodtam, mint a kaszárnyabeli káplárok.

Hajnal felé mégis elaludtam valahogy. S aludtam volna három nap is egyfolytában, ha valami égető érzés nem ébreszt fel. Az orrom hegyébe mintha varrótüt mélyesztene bele valaki.

Légy volt.

Az ajtó-hasadékon besütött a nap.

Nézem az órát: hét. Nyitom az ajtót.

Bandi már ott ül. S vele valami tiz inges-gatyás sáros lábu parasztfiu is. Köztük egy emelthasu kis leány, aki csecsemőt tart a karján. Karikára álló szemmel bámulnak rám valamennyien.

— Mit akar itt ez a sok kölyök?

A kertészgyerek szemérmesen mosolyog:

— Festeni szeretnének látni . . .

— Pusztuljatok innen!

A gyerekek szétrebbentek.

Csak a Bandi maradt ott. Tudakolta, hogy hozhatja-e a reggelit?

— Hozhatod. De ide semmiféle gyereket ne gyüjts magad köré. És mondd anyádnak, hogy délutánra biztosan meglegyen a ruhám. Vissza akarok térni Pestre.

Megmosdottam. De még akkor is olyan bágyadtságot éreztem, mintha valami csatamezőn ébredtem volna fel a halottak közül.

Közben persze a legyeknek vidám sokasága látogatott be, és csak azt várták, hogy kiüljek a kunyhó elé. A lábamszárát különös kedvvel választották csipkelődésük tárgyának.

Hiába: fel kell öltöznöm.

Nézem a komisz zsákvászon-ruhát. Előre is látom, hogy rövid is, bő is. Dehát fel kell vennem, különben a legyek megesznek elevenen.

Szerencse, hogy nem lát a ruhában senki!

Kiteszem az asztalt, széket az ajtó elé, s várom a reggelit. Várom, mint Illés a hollót a Kárit patak mellett.

Folytatjuk

Tündérszigeten

Elvonultan élünk, meghitt-csöndesen
S boldogabb életről nem is álmodunk.
Virágos kis sziget zord nagy tengeren,
Olyan e világon a mi otthonunk.
Sajkámon az árra ha én ki is szállok,
Más, bármi szép parton gyönyört nem lelek,
Mindenünnen visszaepedek hozzátok,
Édes jó feleség, kedves gyermekek.

Boldogságunk rejtett, kicsi szigetén
Mesekincs terem és hajt ábránd virág.
Távoli partokra abból viszek én
S érte kenyeret ad nekünk a világ.
Szükös kenyér, — bármily szép álom az ára, —
Bús vásár, de vígan járom értetek
Csak a ti üdvötök ne jusson vásárra
Édes jó feleség, kedves gyermekek.

Bánthatna titeket gyötrőbb fájdalom,
Ha kis fészkünkön túl szállna vágyatok.
Pompázó gazdagság távol partokon
Ezer élv csalhatna sóvárognotok.
Ily távol part felé, ha az árra szállok
Nem olyasmiről sző álmot lelketek.
Ti csak engem vártok, aggódva úgy vártok
Édes jó feleség, kedves gyermekek.

Ne féltsetek! Bárhogy forrong a világ,
Vészben a nagy tenger bármint háborog,
Sajkám vad árnak is oly bizton neki vág,
Nem veszthetnek el a tomboló habok.
Szentséges varázslat véd engem a vészben,
S kis fészkünkbe mindig meg-megtérhetek . . .
Mert én drágáim, ti imádkoztok értem,
Édes jó feleség, kedves gyermekek.

Világharc örvénye ha elsodrana
Szent hitem: megusznám; győznék ott is én!
Hajóst úgy nem biztat tengerek csillaga
Mint engem szerelmünk, e hőbb tüzü fény.
Ahogy ti szerettek, ahogy én szeretlek,
Nem is volna Isten, ha nem védne meg —
Imátokért, amit értem ti rebegtek,
Édes jó feleség, kedves gyermekek!

Telekes Béla

A Műcsarnok téli kiállításából — Betlen Gyula: A biblia

Főnyeremény

(Családi idill két felvonásban)

ELSŐ FELVONÁS

(Szin: Barátságos ebédlő, amelyben egy barátságtalan úr ül. Ez a barátságtalan úr a férj, aki magában halkan káromkodik, mert a levest nem tálalják. A levest azonban még mindig nem tálalják, noha az asszony már háromszor is kinézett a konyhába. Most jön vissza kipirult arccal, izgatottan, hogy negyedszer is türelemre buzdítsa az urát.)

Az asszony: Meg kell, hogy bocsásson nekünk... de ma ahányan voltunk, mind megbolondultunk egy kicsit... Nem is csoda. Ez a váratlan hír.

A férj: Váratlan hír?

Az asszony: Ez a szenzációs esemény... fenekestül fölfordult az egész ház... a házmesterné elájult, a háziúr ideggörcsöket kapott, éppen csak annyit tudott még mondani: „Fölemelem... fölemelem..." De hogy mit emel föl, azt már nem tudta kimondani...

A férj: És maguk nem találták ki?

Az asszony: Kitaláltuk. A Jaskóék házbérét emeli föl. Nagyszerü! Kinek emeljen, ha nem Jaskóéknek? Egy ilyen őrült szenzáció után!

A férj: Hát mondja már, mi történt?

Az asszony: Ha azt olyan könnyü volna elmondani! De nekem nemcsak a szívem, hanem a torkom is elszorúl, amikor eszembe jut... hát képzelje...

A férj: Mit képzeljek?

Az asszony: Képzelje... Jaskóék... itt mellettünk... ugyanezen a folyosón... egy ajtóval odább... megütötték...

A férj: Valaki megütötte őket?

Az asszony: Igen... egy főnyeremény ütötte meg őket... ők ütöttek meg egy főnyereményt... a négyszázezer koronás főnyereményt... képzelje...

A férj: Képzelem...

Az asszony: És ezt így mondja? Ilyen szárazan, egyszerűen, minden lelkesedés és izgalom nélkül?

A férj: Miért legyek én izgatott, amikor Jaskóék ütik meg a főnyereményt?

Az asszony: Nem, majd mi fogjuk megütni! Ebből is látszik, milyen ember maga. Jutott magának már eszébe, hogy megüsse a főnyereményt? Pedig, ha jó

Ujságok 1911. 15, 7.

A Rákóczi-síremlék tervpályázata.

Midőn három esztendővel ezelőtt országos ünnepek között hazahoztuk Rákóczi és bujdosó társainak porait, azt hittük, hogy tüntető erővel fog föllendülni Magyarországon Rákóczi kultusa. A nagy lelkesedés, úgy látszik, hamar lelohadt. A városligeti iparcsarnokban, hol a nemrég eldőlt síremlékpályázat pályamunkái láthatók, alig lézeng egy-két véletlenül betévedt sétáló; pedig Rákóczi emléke, meg az a huszonkét pályamű, csaknem valamennyi

1. ábra. Györgyi Géza és Holló Barnabás terve (I. díj).

komoly és értékes művészi munka, a nagyközönség és a sajtó részéről nagyobb érdeklődésre tarthatott számot.

Midőn 1906-ban a kormány első ízben pályázatot hirdetett a síremlékre és annak helyéül a kassai szent Erzsébet plébániatemplom, dóm, északi oldalkapujának falsíkját jelölte ki, a sirokat magukba foglaló kripta lejárata mellett, művészek és technikusok egyaránt tisztában voltak avval, hogy a szűk és nyirkos kripta a hamvak megőrzésére nem méltó és hogy az epitaphium céljára kijelölt falsík nem alkalmas arra, hogy a „szabadság eszméjének nagyszerű oltárát ott állítsuk Rákóczi hamvai fölé, ahol országos zarándoklatban sereglik össze az ország aprajanagyja". *Kertész* Róbert hiába tette magáévá és agitált lelkesen a *Czigler* és *Schulek* tanár megoldása érdekében, a Mérnök- és Építész Egyletnek az ő kezdeményezésére a ministerelnöknek és a vallás- és közoktatásügyi ministernek ez ügyben az első meddő pályázat után megküldött memorandumát a mostani pályázat rendezésekor sem vették figyelembe. Eszerint a megoldás szerint a kassai volt jezsuitatemplom, most a jászóvári premontrei rend templomának szentélye alakíttatnék át Rákóczi-mauzoleummá, melynek közepén a Rákóczi sarkophagja, körülötte a bujdosó társaké nyerne elhelyezést. E templom, melyet Rákóczi nagyanyja, Báthory Zsófia emeltetett, ahol atyja és nagyanyja is nyugszanak, történelmi vonatkozásban szorosabb kapcsolatban van a Rákócziakkal, mint a dóm; tágas szentélye a művészi megoldásra alkalmas, annak kiképzésében építész, festő és szobrász egyaránt meglelné feladatát, így az egész szentély a Rákóczi-kultus szolgálatában állana és méltó környezetét képezné a szent hamvaknak, míg a dóm kijelölt helyén elhelyezett emlékmű az interieurnek csupán egy alárendelt részletét fogja alkotni. De nem csupán a Mérnök- és Építész-Egylet foglalt állást akkor a hamvaknak a domban való elhelyezése ellen, hanem Kassa városának közönsége is és a Mezarthim álnév mögé rejtőző „Rákóczi sírja", „Fölebbezés a nem-

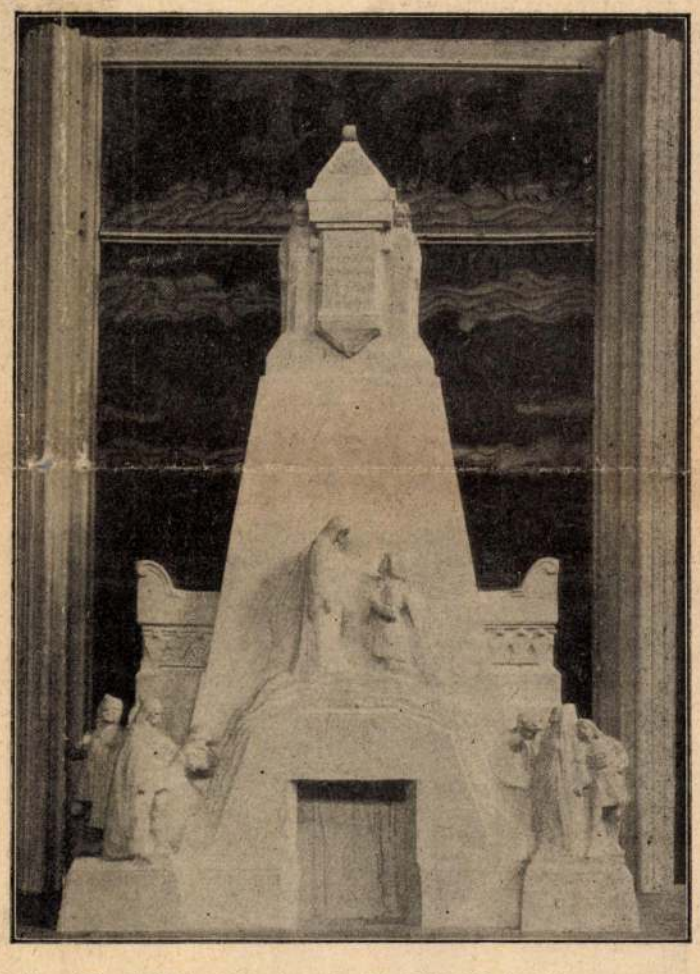

2. ábra. Fűredi Richard, Lechner Jenő és Kőrösfői Aladár terve (II. díj).

zethez" című röpirat szerzője is a Czigler-Schulek-féle megoldást tartja az egyedül megfelelőnek.

Úgy tudjuk, hogy azok a személyi okok, amelyekért a kormány eredeti elhelyező tervéhez ragaszkodni volt kénytelen, immár mellőzhetők és semmi akadálya sincs annak, hogy ebben az első sorban művészi és építészeti kérdésben az illetékes tényezők egyhangú véleménye figyelembe vétessék.

Hogy a nagyobbszabású művészi conceptiora alkalmatlan terület a megoldás elé milyen nehézségeket gördített, a pályamunkákon lépten-nyomon észlelhetjük. Nehezítette a feladatot, hogy a templom góth stylusa Rákóczival vonatkozásba nem hozható, a pályázati feltételek egy nem egészen világos pontja pedig kívánatosnak tartja, hogy az emlékmű II. Rákóczi Ferenc és korának szellemében terveztessék. A jury azonban a barokkos megoldások egyikét sem méltatta még csak megvételre sem, pedig ezek közül

a *Róna* Józsefé sok szép részletben gazdag. A korszerűséget különben a legkülönbözőbb felsővidéki Rákóczi-korabeli motivumok nem éppen szerencsés összehalmozásával *Stehló* Ottó igyekezett leginkább megközelíteni. — *Strobl* Alajos és *Bobula* János versenyen kívül beküldött munkájukban a kripta fölött levő Szent-István-kápolnát is belevonják megoldásukba, ott helyezve el a díszes barokk sarkophagot, melyen Rákóczi térdelve imádkozó alakja fordul az emlékmű számára kijelölt falsík előtt gazdag, de plastikai műre nem alkalmas draperia alatt trónoló Istenanya felé. — *Zala* György művét sok qualitása és finomsága mellett, architektonikus hiányai szorítják háttérbe. A felhők között lóháton menybeszálló Rákóczi szép, de sculpturális megoldásra nem igen alkalmas gondolat. — *Csikász* Imre és *Novák* Sándor megvételre ajánlott tervükben a kapu és a fölötte levő ablak bevonásával a falsíkot domborművekkel ékesített, polychrom góthikus háttérnek képezik ki, amely előtt a szabadság fáklyát tartó geniusa, szépen mintázott férfiakt, tör elő. — *Sárkány*

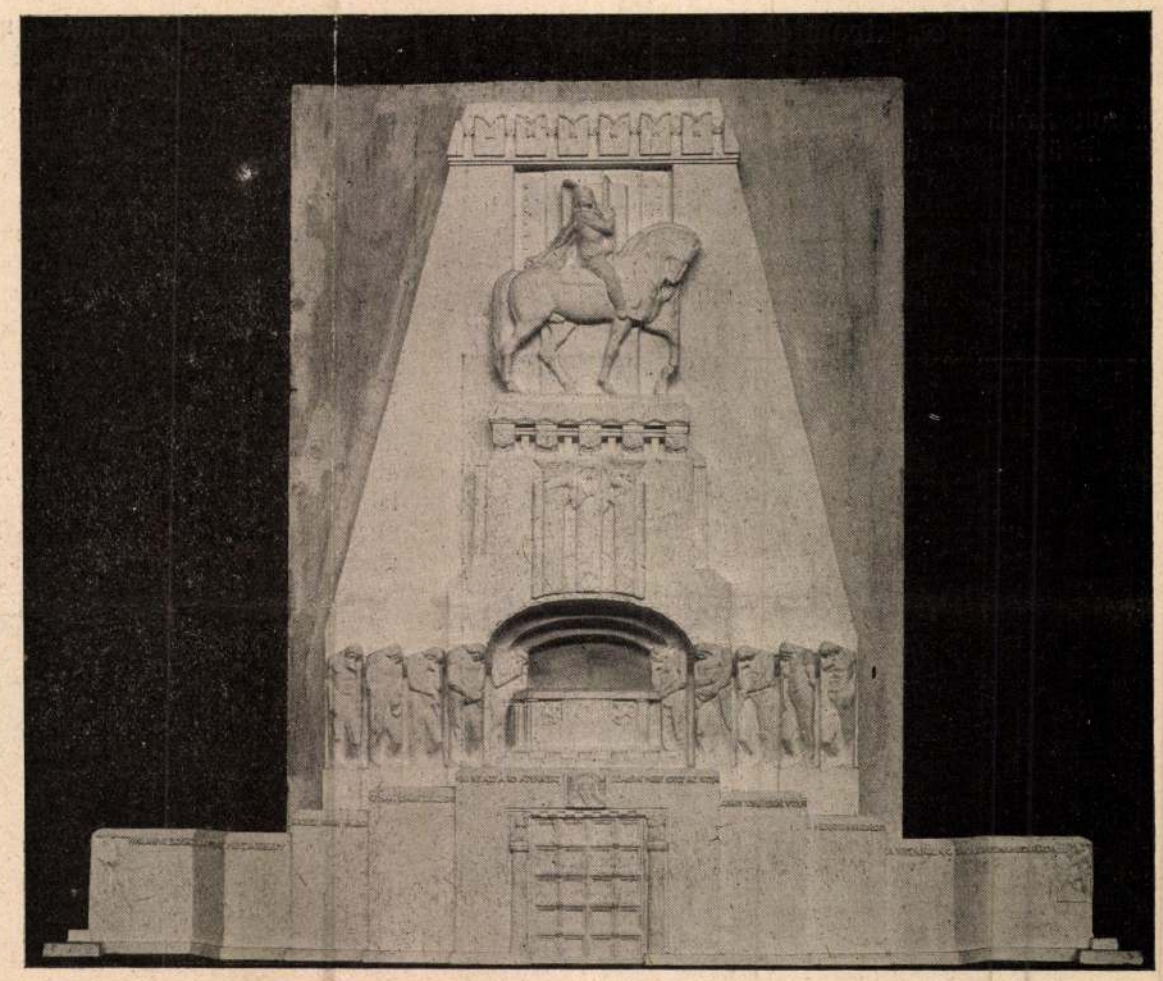

3. ábra. Beck Fülöp és Hikisch Rezső terve (III. díj).

István és *Jakász* Gyula egyptomi sty'usú basreliefekből alkotott műve, ha Rákóczi-emléknek nem is alkalmas, de

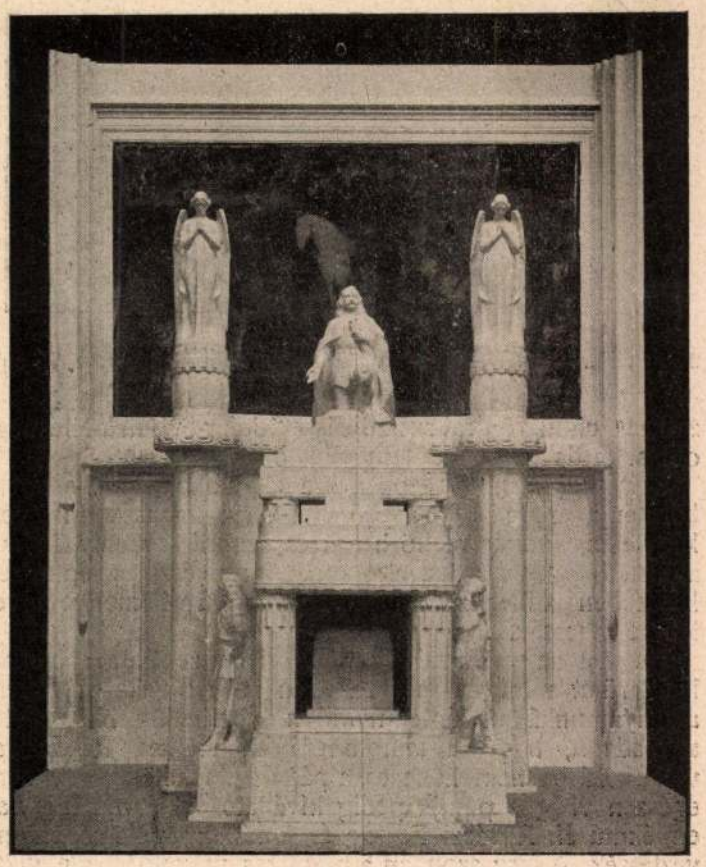

4. ábra. Kotál Henrik, Tóth István és Révész Imre terve (III. díj).

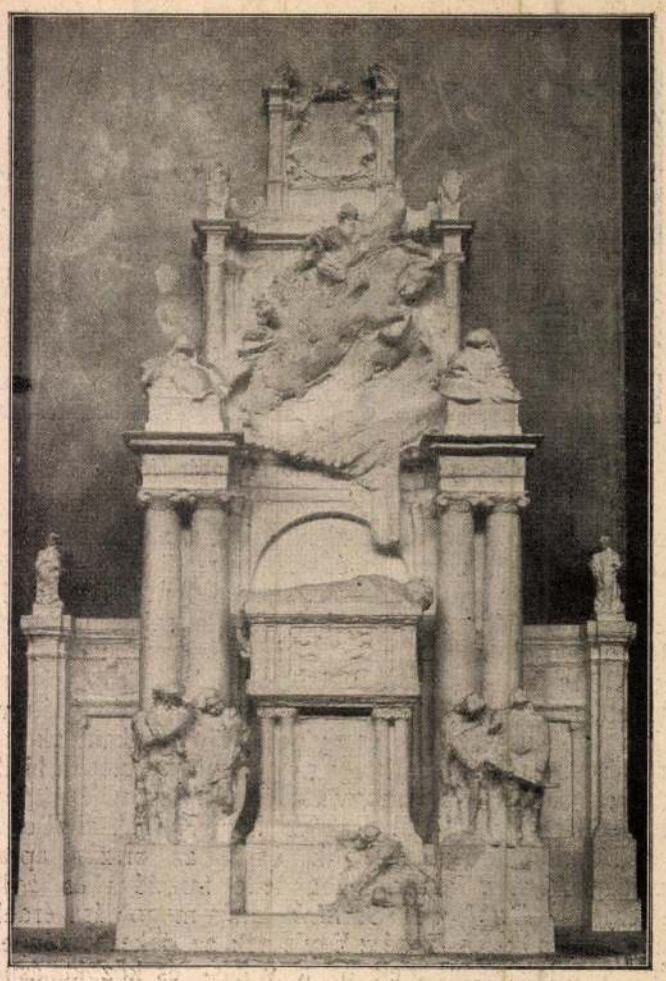

6. ábra. Zala György terve.

sok érdekessége van. A bejárat két oldalán stilizált síró fejekből képezett pillérek, Rákóczi holttestének zászlóval letakart merev alakja rendkívül funeralis hatásúak. — *Bethlen* Gyula megvételre ajánlott tervén valószinűleg a Rákóczi temetését ábrázoló szép szoborcsoportozatot honorálta a jury; architekturája megoldatlan.

A pályázat első díját *Holló* Barnabás és *Györgyi* Géza nyerték. Rákóczinak, a fejedelemnek, ha nem is korhű, de kétségtelenül majestetikus lovas alakja dominálja a művet, mely azonban inkább a diadalkapu, mint a siremlék jellegét viseli magán. Az erősen hangsúlyozott hármas tagozás és a levegős felső részen nyugvó nehéz záradék, nem igen sikerült részei architekturájának. — A *Füredi, Lechner* és *Kőrösfői* második díjjal kitüntetett pályamunkájának szép plastikája, kevésbbé kifejező architekturája és zavaró festészeti megoldása nem elégít ki. — A két harmadik díj közül az egyik *Beck* Fülöp és *Hikisch* Rezső munkájának jutott, compositiója és architekturája hatásos és monumentalis, a *Metzneres* figurális részletek nem átérzettek. A másik III. díjas pályaterv *Kotál, Tóth* és *Révész* együttes munkájában, mintha építész, szobrász és festő külön-külön dolgoztak volna, az egység teljes hiánya bántólag hat. A hátteret képező festmény óriás alakjai a sarkophag előtt álló hatalmas kurucok mellett a főalak, a térdeplő Rákóczi teljesen alárendelt. — Mennyivel harmonikusabb composició a *Dudits, Margó, Lux* pályaterve, mely a díjazásnál a negyedik helyre szorult. A festői, plastikai és architektonikus elem egységét csupán ebben a munkában látjuk drámai hatással érvényesülni.

A többiek, bár csaknem valamennyiben fel-feltünik egy-egy érdemes gondolat vagy figyelemreméltó részlet, a feladat nehézségével megküzdeni nem igen bírtak.

Az építésre való megbizás tekintetében a kormány szabad kezet biztosított magának. Hisszük, hogy nem csak a hozzáértők, hanem a pályázó művészek is örömmel veszik, ha a mostani pályázat tanulságait levonva, megfelelőbb helyen, térben és elrendezésben szabadon, képességeiknek teljes mértékben való kifejtésére jobb alkalmat nyernek. Bár úgy lenne! — *b.*

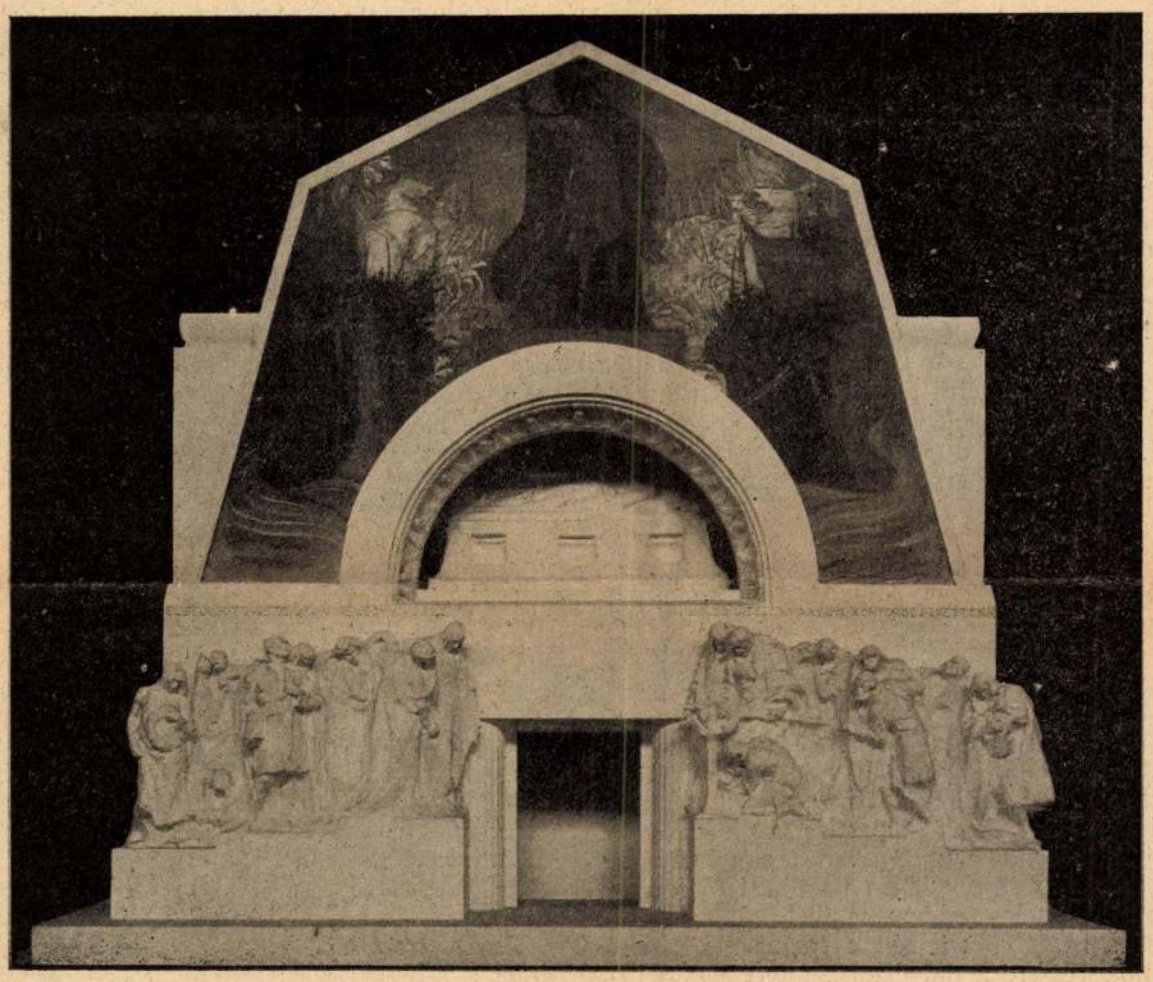

5. ábra. Dudits Andor, Margó Ede és Lux Kálmán terve (IV. díj).

A nő — mint építőmester.*)

Személyekről itt ne essék szó. A legnagyobb tisztelettel adózunk a kisasszonyoknak, kik éjet nappallá téve fáradnak, dolgoznak és tanulnak. Tudjuk, hogy mindez bizony nem könnyü! Sőt ma még bizonyos előítéleteket is le kell küzdeni. A vizsgáló bizottság, valószinű, hogy inkább szigorú mint elnéző. Végtére ez is helyes.

El kell ismernünk azt is, hogy csak a nő képes céljáért kitartó, lankadatlan buzgalommal éveken keresztül küzdeni. A férfi erélye, bátorsága a hosszas küzdelem közepette inkább lankad, gyöngül — a nőé edződik, nemesedik. A férfi: vagy ledönti az eléje gördülő akadályt, vagy az akadály teriti le őt. De a küzdelem rövid. A nő: gyöngeségét érezve és tudva, megkerüli az akadályt. Útja így hosszabb, de vele rendes kisérete: a türelem, kitartás és a sikernek távolról fénylő biztató sugara: a remény! Így a nő.

De aki feljutott a Parnassus tetejére, aki megmászta ezt a szűk, bozótokkal benőtt tövises útat, az mindenképpen megérdemli a babért. Ha nő: kétszeresen. Az ő útja, noha lassubb, mégis fárasztó volt. Az ő küzdelme nagyobb. Az ő testét könnyebben sértette meg az útjába eső bozót vad tövise. Az ő sebei fájdalmasabbak: gyöngébb szervezetének, érzőbb szivének és nemesebb lelkének miatta.

*) Ezt a közleményt a szerzője nyilván abból az alkalomból írta, hogy a napokban két hölgy kapott — sikeres vizsgálat alapján — építőmesteri igazolványt. Közöljük, mint érdekes és tárgyilagos reflexiókat. Megjegyezzük még, hogy az első igazolványt a vizsgáló bizottság 1900 ápr. 17-én adta ki, tehát *tíz* év alatt *három* nő-építőmester nyert képesítést. *A szerk.*

Az is túlhaladott álláspont, hogy a nő nem való tudományos pályára. Mikor a női agy hajszálnyira azonos a férfiéval. Valamikor — régen — úgy tudták, hogy a férfiagy súlyosabb, noha még ez sem bizonyíték a tudás mennyisége mellett. De mióta ez a súlydifferencia elintéződött, nyugalom volna. Tény, hogy szellemileg a nő csakúgy alkalmas minden pályára, miként a férfi. Természetes eképpen, hogy minden szellemi foglalkozás egyben alkalmas női életpálya is lehet. Sőt vannak szellemi foglalkozások, ahol a nő — természeténél fogva — még alkalmasabb, mint a férfi. Ilyen a tanári és orvosi pálya. Itt a fizikai és nembeli különbség nem akadálya, hanem előnye lesz a hivatásnak. Ezek egyenesen praedestinált női életpályák. A gyermeknevelés, nőnevelés és gyógyítás terén, a tanítónők, tanárnők, orvosnők fölötte állanak férfikollegáiknak. A nő lénye kedvességével, szeretetreméltóságával, gyöngédségével és szívjóságával fokozza tudását. Munkája e téren tehát eredményesebb lehet.

A papi, sőt ügyvédi pálya is lehet bizonyos mértékben a nő kenyérkereső pályája. Ha filozofus lehet a nő, miért ne lehetne theológus? És ha a testileg beteg nőt sikerrel gyógyítja, miért ne gyógyíthatná ugyanolyan, vagy még nagyobb sikerrel a lelkibeteg nőt? Sőt ha van rá mód, hogy gyógyítható, akkor csakis a nő gyógyíthatja. És itten egy kis romanticismussal átléphetjük a határt. Hány lelkibeteg férfi talált gyógyulást a nő nyujtotta lelki vigasz mellett!...

És miért ne taníthatná a vallást, ha történelmet és matematikát tanít! Aki a biblia örökszép paraboláit az édes anyja ajkáról hallgatta, csak az tudja, micsoda hatalma van annak a gyermek lelkére! Kiolthatatlanul kisérik őt teljes életén keresztül. Ha fájdalma van, egyhülést talál! Ha bánat éri, vigasz neki a biblia! A csüggedésben el nem bukhatik! Micsoda jó arcanum ez ebben a kétségbeesett, vallástalan világban!

És a bűnös, vétkes nőt nem jobban védené meg az arra hivatott nőügyvéd a férfinél?! Ha képessége, tudása annyi, mint a férfié, de lelkével, érzelmével és gondolkozásával pedig közelebb áll hozzá, mint a férfi: nem előnye lesz-e az ügynek, melynek szolgálatában áll? A bűnös nő lelki világa nagyon-nagyon gyakran megfejthetetlen problema maradt az ezzel foglalkozó férfiak számára. Mert csak nő képes ezeknek a tetteknek végtelen finom lelki szálait kikutatni és a férfi számára örökre titkos rugók működését megismerni. Ehhez speciális női megfigyelő képesség, női szív és női lélek kell, amely maga is át tudja érezni, át tudja élni a nő lelki állapotát. Mennyivel több, mennyivel nyomósabb érvet találhat így a nő! Mennyivel meggyőzőbben, eredményesebben védhet, mikor tudása mellé fegyvertársul szegődik: lelkének igaz meggyőződése.

Nyitva a nők részére a művészetek minden ága. Irodalom, színjátszás, szobrászat, festészet, építészet. A tudást mindenkor csak úgy megszerezhetik, mint a férfiak. Kézi ügyesség és ízlés van majdnem minden nőben. Nagy kivétel az ügyetlen, az ízléstelen nő.

Amíg tehát a szellemi foglalkozások — több-kevesebb kivétellel — mind alkalmas női életpályák, addig a jobbára fizikai munkát igénylő, vagy azzal kapcsolatos ipari foglalkozások kivétel nélkül alkalmatlanok. Avagy lehet a nő: kőműves, asztalos, ács vagy lakatos? Még megokolni is fölösleges, hogy miért nem. De nem lehet a nő, a foglalkozás valódi értelmében, építőmester sem. Az építőmesterség ugyanis két, egymástól elütő, de egymást kiegészítő munkakörből áll, melyek közül az egyiknek gyakorlása nem fér össze az építőmester intelligentiáját bíró nő lényével, a nő fizikumával, nőiességével.

Az építőmesterség elméleti része műszaki tudomány. Tervezés, szerkezetek és anyagok ismerete. Teljességgel éppen olyan jól elvégezheti a nő, mint a férfi. De ez nem elég az építőmesterséghez. Van ennek egy második tulajdonképpeni gyakorlati tere: a dologi végrehajtás és a kereskedelmi rész. Az építőmesterség anyagi mérlegére nézve ez utóbbiak sokkalta fontosabbak az elméleti tudásnál. A tervező, szerkezeti dolgokat nagyrészben, sokszor majdnem teljesen elvégzi az építész; az építőmester részére csak a gyakorlati és üzleti rész marad. Az építőmunkák 90—95%-a ekként készül igen helyesen. A siker nyitja ily módon nagyrészt az építőmester gyakorlati tudásán, üzleti szellemén alapszik. Minél többet visz ebből bele az építőmester foglalkozásába, annál jobban boldogul. Ide tartozik az épületen foglalatoskodó, különböző munkásokkal való közvetetlen érintkezés is. Ma már ez is egy kis tudomány. Meg van ennek is a maga csinja-binja. Nem hiszem, hogy ez intelligens nőnek való foglalkozás lehessen. Még kísérletképpen sem! Egy parázs kis differentia fuvarossal, kőművessel, ami ugyancsak nem nagy ritkaság, örökre kedvét szegné a kisasszonyoknak. És csak a közelmult évek bérharcaira kell visszaemlékezni, mennyire nem nőnek való mesterség ez. A sztrájk, boykott piros lobogója alatt sorakozott ellenfél legyőzése még így sem volt könnyü feladat. Nos, szerettem volna látni azt az építőmesterekből álló amazon-csapatot, mint állta volna meg helyét e bérharc mezején!? De ne következtessünk.

Az amazonok ideje régen letűnt a mythologiával együtt. Háborut azóta csak férfiak viselnek. Az élet harcában vívott küzdelemben azonban találkozunk a modern Dobó Katicák nemesen lelkesítő szereplésével. De hivatásos harcosoknak ők nem valók. Az építőmesterség gyakorlati része pedig valóságos csatatér A tőke és a munka harca. Sokszor kiméletlen, kegyetlen harc. És ha olykor-olykor fegyverszünet, avagy béke áll be hosszabb-rövidebb időre, ennek csak úgy „fegyverkezés, állandó készenlét“ az ára. A világbékét is csak az államok állandó hadserege tarthatja fenn! Ilyen állandó hadsereg harcosa a ma építőmestere. De ez még nem is minden. Ehhez a harchoz jön még az üzlet, a pénz és az anyagszerzés ezernyi apró gondja!

Mindez aligha nőnek való foglalkozás!

A nő tehát az építőmesterségnek elméleti, irodai részét végezheti. Az építőmester-kisasszonyok majd műszaki hivatalnokok avagy önálló építészek lesznek. Hogy az élet sokszor, sőt igen gyakran rácáfol a hivatalos észjárásra: ki tehet arról? Hogy éppen az építő ipar terén esik meg gyakrabban, talán csak tiszta véletlen. Vannak ugyanis állami iskoláink, melyeknek feladata: munkavezetőket képezni. A sors ironiája, de az iskolák és tanárok dicsősége, hogy ebből az iskolákból csak éppen *munkavezetők nem kerülnek ki.* És ha lehet királyi tanácsos az, kitől ő felsége sohasem kér tanácsot, miért ne képesíttessék építőmesterré az, ki ezt a mesterséget egyébként sohasem fogja gyakorolni!

Aki mégis azt kívánná a rózsafától, hogy ne csak illatos rózsákat teremjen, hanem egykoron gerendáknak való szálfát is szolgáltasson: az egyszerűen nem ismeri a természetet.

Magyar Vilmos.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet tanulmányútja.

(Vége.)

11-én újra az Albula-vasúton végig, Churon keresztül egészen Sargansig azon az úton mentünk, amerre jöttünk. Az Albula völgyében a Solis-híd közelében most épülő nagy völgyzárógát vizének erejét 20.000 lóerős turbinatelep elektromos áram termelésére fogja fölhasználni, amelyet onnét Zürich városába vezetnek. Ez a telep 11 milliom frankba kerül.

Sarganstól kezdve új vidéken utaztunk keresztül. Wallenstadtól kezdve a 15 *km* hosszú, 2 *km* széles Wallensee partján halad a vasút. Az északi parton majdnem függőlegesen 600—1900 *m* magas sziklafalakat mos a tó vize. A déli parton itt-ott alagutakon halad át a vasút, a hegyek olyannyira belenyúlnak a tóba. A Linth-csatornán átkelve a festői zürichi tó mellé kanyarodunk. A partok itt nem meredekek, de az alacsonyabb hegyek mögött a hófedte

SZOBORCSOPORTOZAT
A FŐÉPÜLET HOMLOKZATÁRÓL,
E. RUBINO MŰVE.

Torinói kiállítás.

BETLEN GYULA.
FEKVŐ LEÁNYKA.

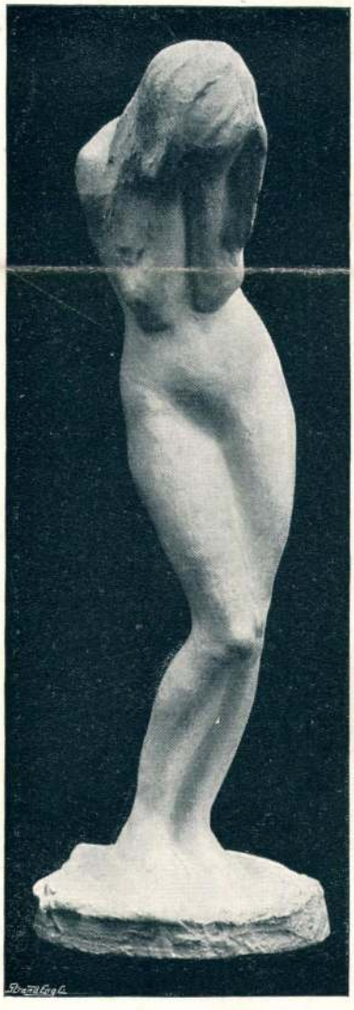

B. HOETGER. SÍRÓ LEÁNY.

Torinói kiállitás.

BETLEN GYULA. ÁLLÓ LEÁNYKA.

A Maison Moderne csoportjából.

Magyar Iparművészet

1902.

MDK

Bethlen Gyula

"Hajnalban, hajnal előtt, Rózsafa nyilik.."
." (dal). Női alak, gipsz szobormű

Képzőm.Társ. 1901-2. téli kiáll.kat. 28.l.

MDK

Bethlen Gyula

Kúttervhez szolgáló tanulmany.Szobormű.

Képzőm.Társ.1910/11.téli kiall.kat.44.l.

MDK

Betlen Gyula

Extase. Szobormü, grés-ből

Mücsarnok 1904. tav. kiáll. kat. 23.1.

MDK

Betlen Gyula

Tanulmány. Fayence szobormü

Képzőm. Társ. 1909/1o. téli kiáll. kat. 42.l.

MDK

Sethen Ogula

Tamulamy. Papence asoborma

Kèpzém. Tèkve. 1909/10. vèli kiàil. kat. 42.1.

Betlen Gyula, szobrászm. MDK

Feiks J enö festömüvész melleszobra.
Terracotta-szobor. Mgt.

Képzöm. Társ. 1901-2. téli kiáll. kat. 31.l.

Betlen Gyula

Szappanbuborékos fiú
villamos asztali lámpa,
bronz, terverte fenti
Párisban.

Repr.

Magyar Iparművészet
1902.) 86. l.

(73) Képek

Az Athenaeum nyomása.

FORRESTIER.

KÉTNYOMÁS SZÜRKE ALAPON.

hogy valami bajod esett? Talán többet is tanulsz, mint kellene! Megerőlteted a fejedet, hogy belebetegszel stb."

Ugy éreztem, mintha egy dézsa hideg vizet öntene valaki a fejemre.

Egyszerre elém-rémlett a vizsgálatoknak szörnyű nehézsége. Az a tengernyi tanulnivaló! A nagy felelősség a családom iránt! Saját sorsom iránt!

És én még csak ki se bontottam az ócska plédszíjból a könyveket!

A kertész ott állt. Várakozón nézett az arcomra, s nyugodtan pökedezett a pipája mellől.

— Egy tisztelendő úrral is tanálkoztam, — mondotta aztán, mikor a levelet a zsebembe tettem, — itt a szomszéd faluba. Megállitott, hogy aszongya:

— Ájjon meg csak hé! Ott van-e aszongya egy pesti jogász úr? Balás Károly úr, a maguk falujába?

— Van, mondok egy ilyen nevü úr, éppen énnálam lakik, de az nem jogász, hanem föstő, képföstő.

Sűlyedni éreztem a lábam alatt a földet.

— Bizonyozott, — folytatta a kertész, — hogy ő azt jobban tudja. De mondok jobban nem tudhassa, mer föst is: erdészéket is fösti, meg az ujságba is ki vót nyomtatva, hogy föstő. Hát aztán azt mondta, hogy átgyön ma délután, és hogy csak mondjam meg, hogy tisztöli Tóth Gáspár tisztölendő, tunni fogja Balázs úr, ki a?

Csak néztem rá, mint ahogy a József császár kitömött szerecsene nézhetett az üvegrekeszből.

Egy pillanat alatt átcikázott az agyamon, hogy ha Tóth Gazsi átjön, egyenesen a paphoz megy először. A paphoz! Mert a pap paphoz megyen. Ki tudja melyik úton jön: szőlőkön, mezőkön át, vagy éppen az erdőn át. No szép elcsodálkozás lesz, ha a pap is hallja, hogy én még csak közel se jártam a Munkácsy sarujához.

Phű! — ez pokolgépet illesztett alám!

S reszketni éreztem alattam a földet. Kóválygott előttem a rét, a kertész, az erdő, az egész világ.

És éppen most hagyjam itt a falut! Ilkát? Ilkát! Hogy néz rám Ilka is, ha megtudja délután? . . .

— Izsák barátom, — nyögtem végre, — mikor indul a délutáni vonat?

— Két órakor.

— Két órakor. Az éppen jó. A levélben az áll, hogy haza kell mennem . . .

— Nem jó lenne holnap? Fáradt a lovam.

— Nem baj, legalább nem ragad el. Egykor itt legyen. Ebédet nem is eszek. De a fiát hozza ide, mikorra indulunk: majd valamit adok neki.

Öpersze ajándékot gondolt, én főképpen csak leveleket.

S azon öltözetlenül neki dőltem a levél-irásnak.

Megirtam Ilkának, hogy sürgősen haza kell mennem: gyászeset. Augusztusban nem is térek vissza, mert a festészet mellett a jogi pálya is foglalkoztat. De szeptemberben, vagy októberben . . . A képet akkor fejezem be. Hamisitatlan olajfestéket hozok, s azzal könnyebben dolgozom.

A papnak is irtam néhány sort, a tanitónak is. S délután kettőkor már ott ültem szomorún, könnyes szemmel a vonaton.

*

Éjet nappallá kellett tennem, hogy csak valamenynyire is megállhassak a vizsgálatokon, s minduntalan szoritanom a halántékomat, hogy Ilkára ne gondoljak.

De a száraz jogi sorokból minduntalan az ő szeme csillant elém.

Fel-felugrottam, mint a ketrecbe fogott oroszlán, s futkostam fel és alá a szobámban.

Ki tudja miféle ember az a sokat emlegetett Gyuszi?! Csak annyit tudok, hogy szép fiatal ember, java erejében való. Hiszen azért is olyan alkalmas a Göndör Sándor szerepére! Tán együtt is gyerekeskedtek?! Elszántja a földemet az a gazember! Elszántja a szivemnek azt a gyönyörü birtokát!

Tessék tanulni ilyen gondolatok között!

S kirohantam a szobámból. A barátaim társaságában iparkodtam feledni, feledni csak legalább addig, mig a vizsgálatokon átjutok.

S még csak azzal se könnyithettem magamon, hogy elmondhattam volna valakinek mi nyom, mi gyötör?

Éreztem, hogy vállat vonnának rá. A hugaim meg éppenséggel nevetnének rajtam, hogy én egy falusi leányba belebódultam!

Vége köv.

Kályha mellett

E végnélküli télnek lesz-e vége?
Mikor virrad már Istenem?
Oh lesz-e még meleg sugár az égen,
Nyiló virág a réteken?
E hosszu tél a halállal rokon . . .
Én már — a kályha mellett üldögélve, —
Fényről, tavaszról álmodom!

Kint járok újult kedvvel a határon,
Mely ünnepi díszben fogad, —
És kalapomat lengetve köszöntöm
A tarka vadvirágokat.
S a sok csodát a fákon, bokrokon . . .
A kályha mellett némán üldögélve,
Fényről, tavaszról álmodom!

És szóbaállok minden kis virággal,
Kikérdezem: mit álmodott?
A hó alatt gondolt-e más tavaszra,
Mely egyszer újra fellobog.
S diadalt ül völgyön és halmokon . . .
A kályha mellett búsan üldögélve,
Fényről, tavaszról álmodom!

Az erdő, akit láttam zúzmarásan,
Most talpig koszorúsan áll.
S én álmélkodva nézek föl az égre:
Istenem, hát ez a halál?!
Fölebb emelem csüggedt homlokom . . .
És új hasábfát vetvén a parázsra
Örök tavaszról álmodom!

Szabolcska Mihály

Az álomszuszék főherceg

Elbeszélés

Irta Kanizsay Ferenc

Lajcsik Mihály okleveles mérnök, amikor végre a képviselő, meg a főispán ismételt közbenjárásai után kinevezték az üzletvezetőséghez, valami szerény kis állásba, módfeletti boldogságot érzett és eltelt a szíve dagadó önérzettel. „Csakhogy bejutottam, — mondogatta magában — mert ahhoz, hogy az ember egyáltalán elérje a hegy csúcsát, szükséges, hogy a hegy lábánál elkezdhesse." Ambiciói merészen, egész a miniszterségig szárnyaltatták titkos reményeit. És hát elemében volt. Szerette a pöfögő mozdonyokat; mindennél szebb látványnak tartotta a sistergéses, zakatoló vasutaséjszakát, melynek csillagai a piros és zöld szemafórszemek. Még kisfiu korából származtak ezek a szerelmek, amikor játék-mozdonyokkal, apró pléh-waggonokkal babrált; és amikor legboldogabb órái azok voltak, ha kicsavargott a falusi állomásra, neszelni a telegráf-drótok zúgását, lesni az érkező és induló vonatokat; de legkivált gyönyörködött a gyorsvonatban, mely megállás nélkül, mint a förgeteg viharzott el a szalutáló vasutasok előtt . . .

Most ime ezek a szerelmek kivirágoztak. Játékvonatok helyett végre igazi nagy mozdonyokkal van dolga; nagyhasu, tömpe kéményü acélgóliátokkal, melyek horkolnak és bömbölnek, és amelyek valahogy a rinocéroszra emlékeztetnek. Most egy igazi, nagy pályaudvaron járhat-kelhet, szabadon, parancsolólag és nem kergeti el a bakter. Igen, így értsük meg és így tiszteljük az ő szertelen ambicióit; mert aki szerelmes, az király szeretne lenni; és ő szerelmes a vasútba, és meg akarja mutatni a vasútnak, hogy miniszter lesz.

Csak a szerelmével törődött: a vasúttal. Ébren is, álmában is. Álmában csak úgy tett-vett, tervezett, mint ébren; az ébrenlét pedig egy fantasztikus álom volt, melyben észre sem vette az egyéni lét apró vonatkozásait; és valóban nem tudta, hogy mindennap kispörköltöt ebédel, vagy főzeléket auflággal, vagy virslit; és valóban nem látta, hogy a hónapos szoba, melyben lakik, egy kellemetlen odu. Széppé tette azt a kecskelábu mérnöki rajz-asztal, a sárgaréz-cirkalom, a sok tusos és festékes porcellán-csésze, a különféle vonalzó. Egyáltalán, ezt a szobát a tusnak intim illata lengte be, és ez az illat gigászi terveket sugall; óriás acélíveket, vaskos kő-oszlopokat, doromboló gépeket teremt a látó képzeletben.

Esténként a kollégái a vasúti vendéglőben iddogáltak. Ő hazament és dolgozott. Nem a hivatal számára — hiszen azt elvégezte odabent — hanem a jövőért. Egyizben kénytelen volt résztvenni a vendéglői összejövetelben, mert a főmérnöknek nevenapja volt. Csodálatos hihetetlenségeket tapasztalt ottan. A mérnökök ittak és fecsegtek. Mikor az utolsó vonat is elment éjfél után, a társaság cigányt hozatott, oda a vasúti vendéglőbe. A főmérnök nótát parancsolt; felugrott az asztal tetejére és ott dalolta:

— Sárgarigó, darázsfészek:
Nem is mérnök, ki nem részeg!

A többiek kórusban ordították ezt a furcsa refrént. Lajcsik Mihálynak ez új volt. Nem tudta, hogy ez a két sor, melynek szakadatlan üvöltésével a főmérnök nem győzött betelni, egyáltalán nem új. Azt nem tudta, hogy a viccek, melyek a vigság közepette pattognak, szintén régiek és szinte egy szertartás kihagyhatlan részeiként szerepelnek. Egy gieszhüblis palack felbontására került a sor, de az álmos pincér valahol a söntésben szendergett.

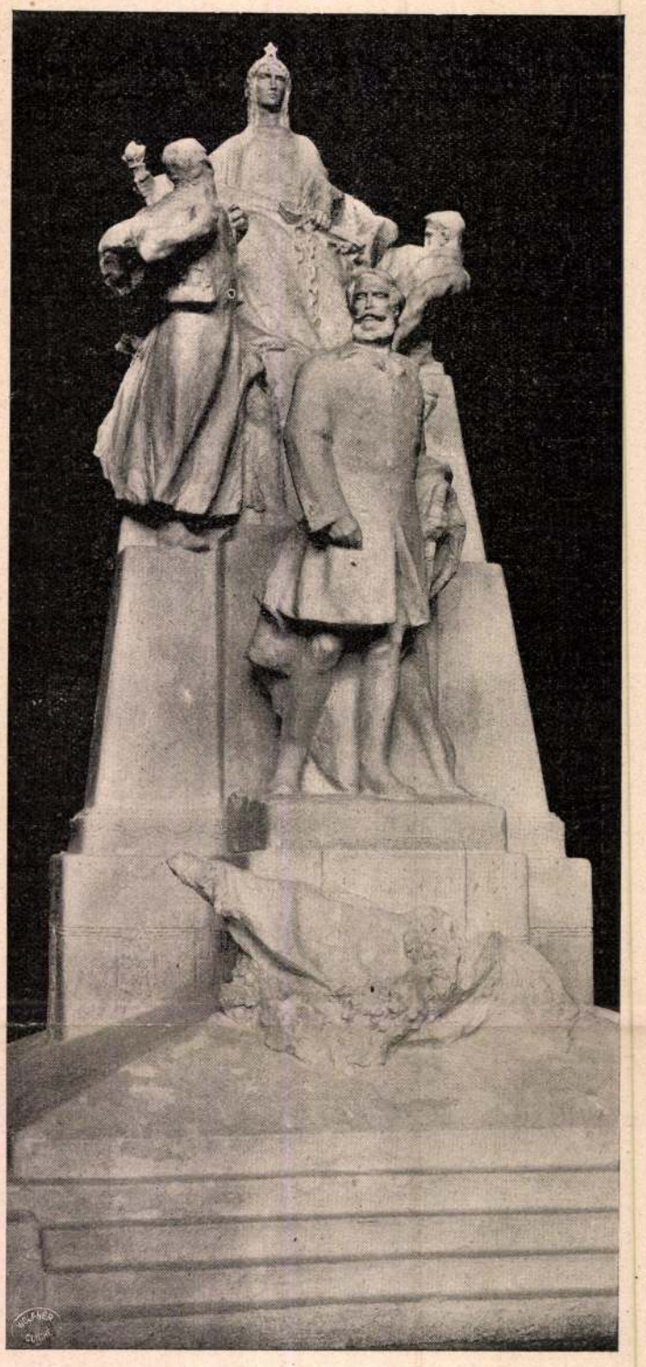

A nyiregyházi Kossuth-szobor. Betlen Gyula műve, amelyet a pályázaton kivitelre elfogadtak

— Ide a bicskát, gyerekek! — kiáltotta a főmérnök.

Mire a társaság tagjai mind a mellényzsebükbe nyúltak, felmutatták zsebkésüket és szolgálatkészen kinyitották benne, — nem, a világért sem valamelyik pengét, — hanem a: dugóhúzót. A főmérnök mindamellett Lajcsikhoz fordult:

— A kollega bicskájára vagyok kíváncsi.

Lajcsik szerényen jegyezte meg:

— Az én zsebkésemben nincs dugóhúzó.

Az egész társaság kacagott és a főmérnök tréfás dorgatóriumot tartott:

— Miféle mérnök maga? Hogy adhattak magának diplomát? Nem merném magára bízni egy hídnak a tervezését, hiszen még azzal sincs tisztában, hogy egy oly egyszerü szerkezetnek, mint a bicska, melyik a leglényegesebb része!

Uj Idők 1911. 25. sz.

Betlen Gyula

ívód

Szabadon álló

hadiemlékek, katonasírok, emléktáblák és emléklapok.

I. sor. Dp. 1916

BRUNS-fèle

Betlen Gyula

Az Orsz. M. Kertészeti Egyesület Érme.

Repr.

Magyar Iparművészet

1910. 246. l.

Betlen Gyula

nobrán

nyíregyházi Kossuth-
nobor, leleplezték
1912. szept. 29

Szohor Pál

Nyíregyháza az őrökváltság
századik évében. Nyír-
egyháza, 1924, 261 (Kép-
vel) 262. l.

IRODALOM

– Radosics: Magyar lé
lek magyar munka 32 lap.
* Képe ugyanitt.

JEGYZET

Betlen Gyula

Nobrán

u. 1913

l.

Vas. Ujs. 1917

561. l.

A mutterembár

művészei.

(Archippel és Nippel)

Bethlen Gyula

Hadtört. Múzeumunk elismerő díszoklevelét hősi emlék tervéért,

Képzőművészet

1927. 3. 7.

Betlen Gyula festőművész

Kelenhegyi út 12. Műterem

1934 nemz. képz. kiáll. 448.

V

Csüngő bronzból X. 148.

VIRÁGTARTÓ.

TERVEZTE
BETLEN GYULA.

Magyar Iparművészet
1904. 29. l.

Betlen Gyula

Betlen Gyula, Bp. I.Kelenhegyi-ut 12.

Adressenverzeichniss der ungarischen Medailleure

Betlen Gyula

szobrász -

Élet. arch.

Szefeltlex. 474. l.

SzeMfT

Betlen Gyula

mütermeben, feinstiep
után

Tanulmány (akt)
Repr.

Rát Str 235. l.

<Bethlen Gyula>

< > önmagáról.

Vas. Zsj. 1917. 561. l.
(Arcképpel és képpel.)

n.o. (A Müterem-
ház művészei II.)

Ø okv. lásd

Hadjárat.

A terem közepén balra fo
Batthyány Lajosból, Lonovits p
ák Ferenczből álló küldöttségn
föltétlen megadásról szó sem l

XI. Armee-

alól középütt: Verlags-Eigenth.
No 427. Vervielfältigung
leiró szövegének kezdete: Das
gratz és befejezése: Jed
entschieden abgelehnt wo

Szines kny.,

Bethlen Gy. és Fritz O.

/Fritz o. nevével külön cédula nem szerepel/.
A Kerepesi temető siremlékeit ismertető -1-sz. cédula folytatása.
Bethlen Gy. és Fritz O. a Tóth család siremlékét mintázta meg.
A szobor az elhunyt ravatalánál zokogó özvegyet ábrázolja.
A siremléket bemutatja a lap.
Repr.

ÉLET, Bp. 1910. okt. 30. II. évf. 42. sz. 555-568. lapokon.

megírva

Betlen Gyula

szobrász

Betlen Gyula szobrászművész,
szőv. szaktanító, X. Szapáry-u. 9
135-108

Budavár 1940. szept
a 1942 jan

Betlen Gyula

1906. milanói kiállitá-
son, aranyérem

Értimisk 1906/7

g. l.

Sparm. Ish. ćok

Betlen Gyula szó_a z

MŰVÉSZET
XII.évf.1913.
280.
"A rendes Téli Kiállitás zsürijei.."

Művészi díj: Iparművészeti Egyesület

nek plakettpályázata

Betlen Gyula

Művészet I. évf. 1906. 421. l.

München. Bethlen

Pesti Hirlap. 1881. jan. 9. 3.

Képzőművészeti hírek

Bethlen Gula

Eremkiáll. Kat

1924. 68. l

Csányi K.: Bpi

gyűjtők és művészek

érem- és pl. kiáll.

Bp. (Sparm. Muz.) 1924

68. l.

~~Bösing (= Bazin) h. n. V. 121.~~

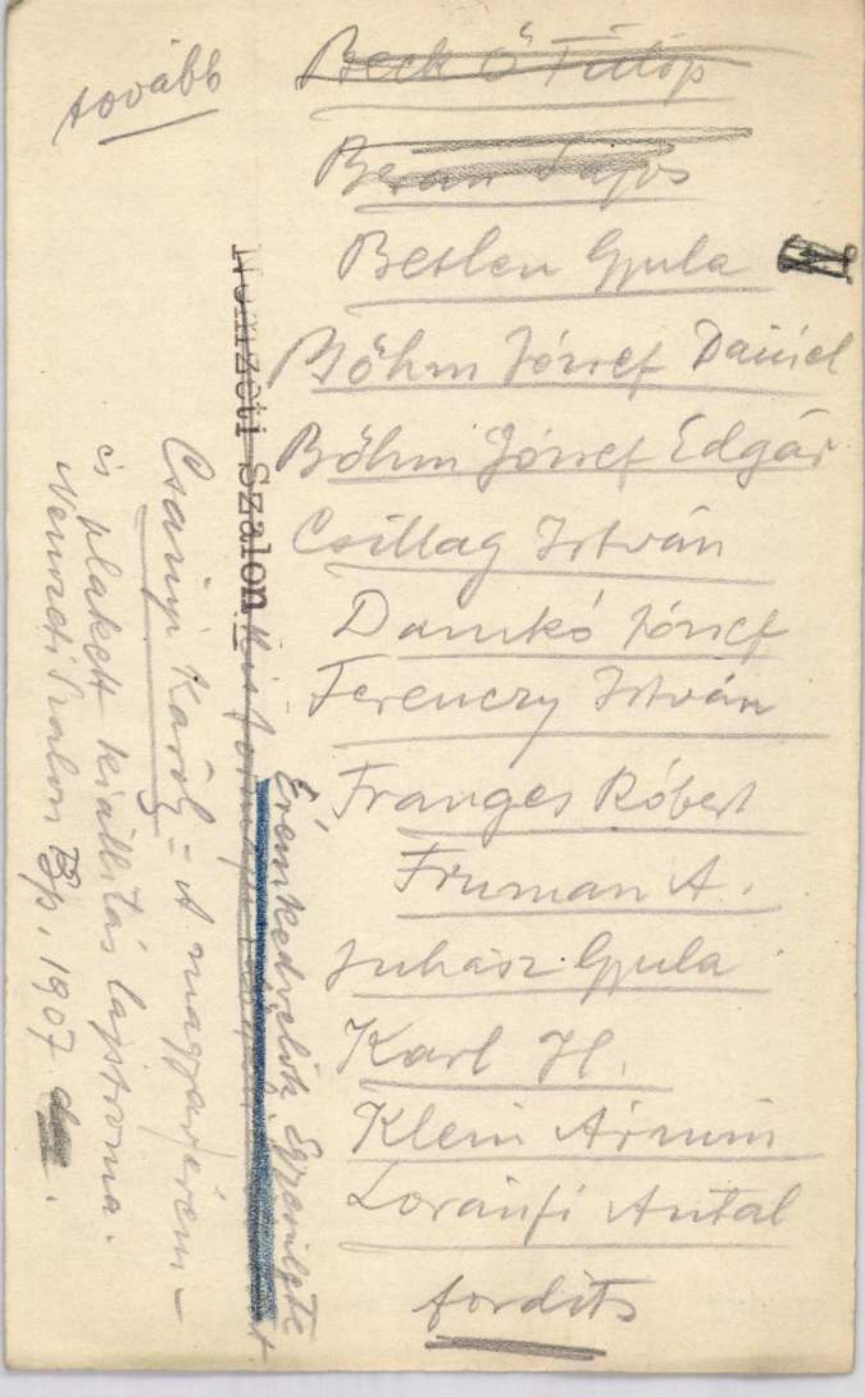

tovább

~~Beck Ö. Fülöp~~

~~Beran Sajos~~

Betlen Gyula

Böhm József Daniel

Böhm József Edgár

Csillag István

Damkó József

Ferenczy István

Franges Róbert

Fruman A.

Juhász Gyula

Karl H.

Klein Ármin

Loránfi Antal

fordits

~~Nemzeti Szalon~~

Érem kedvelők Egyesülete

Csányi Károly – A magyarérem – és plakett kiállítás lajstroma. Nemzeti Szalon Bp. 1907

Murányi Gyula

Reményi József

Reisner J.

Róna József

Schwartz István

Stuckhart

Szarnovszky Ferenc

Teles Ede

Vajó Dezső

Wiener Jakab 1815–1879

Wiener Károly

Wiener Lipót

Wurschbauer Károly

36.647. – K.

Exp. 19

Aukciók M. Studio Bettler Karl

I. Nův. aukc.
1921 febr

Kétségbeesés, br. szobor

II. a. 1921 máj.

Anyóka, br. fej

Aukciók

Betlen Kuk

Ernst

1916. XIX. a.

Táncosnő, önt. br.

1915 XVII. a.

A hontalanok, bronzirozott cinkönt.

XV. a.

1914 A munkás-család cinkönt. br. patinával

Bpi Gyűjtők és művészek

Betlen Gyula

érem és plakett kiáll.
1924 (Iparm. Mnz.)

Kertész egesület 25 éves
Jub. érme (1910) v. Gr
5·1 cm
Ludovika Akadémia pl. a Ludovika-tróbarre v. Gr
63×48 mm

Helikon
1922 ápr
Akt

Betlen Mule

Bethlen Gula

Föv. képt.

Férfi portrait, Gr.
Pihenő lány, márv.

magiova

875

Bethlen Gula

Vizmeritő, bronz

Budapest székesfőv. tulaj

miniature festéců kézirat

Akantisz Viktor

21/32

A NEMZETI SZALON MŰVÉSZETI EGYESÜLET

legközelebbi kiállítása:

„Magyarország a képzőművészetben"

sorozat harmadik kiállítása

MAGYAR NÉP

BETLEN GYULA

21 Éva, márványszobor

300.—

Nemzeti Szalon

Aukciók

Arv Csaru

(Orly M. Kiépre Egyet. Fajos)
1922 dec.
Síró nő } br
Kükikus } br

Betlen Kuk

1927 dec. ~~40 sz~~
Csókolódzó pár, br

~~1929 jun. 4. rk.~~
~~Csók, br~~

1932 I. rk.
Éve bűnbe esett, alabástr

1936 márc 2 rk
A hatalom, br

1937 okt rk
A Ludovika Akad. emel. pl-je (1910)
ezüst (hátul vésett)

1940 okt. 4. rk.
A szemérem, br

1947 febr. külön aukc.
A forrásnál, br

Orukt Bethen Emile

1901-1914 tav-ig l. Sz-Sz.

1919-20 téli
Tan. fő, gipsz

1920-21 téli
Ek öreg asszony feje, bz

1921 őszi
Leány-akt, bz

1924 febr-márc. Bp kőszönsy kegyem szerint
ből rend. kiáll
Vízmerítő, bz

1924 őszi Fekvő akt
az idő

1925 dec 26 jan. Akt kiáll
Női akt kancsóval, bz

1927 őszi Biblic

1927-28 téli Erém tanulmány, bz

1928 tav
Férfi akt ippal, sz. gipsz

Bethlen Gyula

1879 —

ernes

Cs.-ären 68.l.

D

16684-88. Posner, Budapest.

Ombt (2) Betlen Gyula

1931-32 Téli Pihenő lány, máro

1932 febr. márc Terdeplő lány, máro

1932-33 Téli Léda, patin. gipsz

1934 ápr.-jun. (Nemz. kéjem. kiáll.)
Bánat, harrarai máro

1936 okt.-nov. A nő a mű-ben
Éva, máro

Betlen Kl.

MN. 1913 März. 9.

(Pogány Kl. és B. Kl. kiáll.)

Bethlen, szobrász

Csukó K: A torinói kiállítás. Magy. Iparm. 1902. 167. l.

Bethen Ge

N. Sral. Alm. Bp

1912. 152. l.

Bethlen Gyula

szobája

l. MTL.

~~Lex Magyarország~~

65. b. l.

Major I. Gyula I. 120

Érkezett 1904. július 9.

504/1904. Q. (Déva, 1904. július 7 én 21. sz. a.)

A hunyadmegyei tört. és rég. társulat beküldi számadási könyvét az ahhoz tartozó skiratokkal (T. Számadások fh. levélben visszaküldettek, 1904. VIII. 10. II. Az elnökségnek, 1905. I. 14.)

~~Berán Lajos~~

Tovább Betlen Gyula

Fekete Ottkár

Patzó Tál

Rigele Alajos

Szege Sándor

Tóth Gyula

Weinwurm Frigyes

A limanovai plakett pályázaton az első díjat nem adták ki. A fentiek pénzjutalmat kaptak.

Pesti Hirlap

1916. okt. 8. (Két pályázat eredménye.)

54.-71. ll.

Kolozsvár
Ev. ref. főtanoda betűivel
1867

Betlen Gyula

Hobrány.

(a) Reifi XX. 12-l.

XXI. 152.

művész neve ismeretes(25.). Viszo
Kassán is megfordulnak idegen,bev
rolt művészek.Fölhozunk egy pár a
tot a művészek kicserélődésére.Ki
tathatólag Lengyelországól szárma
Kassára . Magister Petrus Polonus
Pictor 1474-ben nyer polgárjogot(
Paulus murator szandeczi polgárt l
ban Giskra kiüzeti a városból(27.
Tamás Cracowiensis képfaragó 1515
lesz Kassa polgára (28.) ,Kricker
té képiró 1493-ban szerez polgár
Wlodarsch Lőrincz eyn moler von C
1505-ben szerepel először,polgárj
1512-ben nyer(30.).Lorenc von Crc
1477-ben fordul elő adat, min
dóm művészéről (31.).Bochniai Mik

Bétlen M

Siklóssy L.

A modern m. érem-mův. és művelői. 1817-1910.
Num. közl. 1910. 63, 67.
l.

Betlen Gyula

wod
z

Thieme-Becker

III. 540. l.

(Lyka)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Betlen Gyula
szobrász

Wod ujabb dolgai
felsorolva

Révai XXI. 152. l.

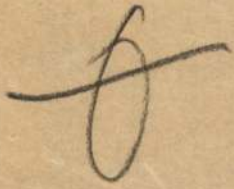

Bethlen Gyula

Hobrán

irod

Muvészeti Lexikon 75.l.

Hajdúvámospércs h. n. III. 27

Hubár - Procopius.

175) l.
176)

Betlen Gyula

Geboren zu Budapest am 8. Mai 1879. Absolvierte ebendort die 5 Jahrgänge der Kunstgewerbeschule im Jahre 1899 mit vorzüglichem Erfolge, unter den Professoren Lajos Mattai und Loránfi. Verbrachte hierauf fünf Jahre in Paris an der Julian-Akademie als Schüler Verlets sowie an der Colarossi-Academie, und an der Ecole des Beaux Arts. Nach mehreren Studienreisen in Frankreich Italien und Deutschland sich 1904 in Budapest niederlassend nahm B. an mehreren Ausstellungen und Preisausschreibungen mit Erfolg Teil. Seit 1915 ist B. auch als Zeichenlehrer bei der Hauptstadt Budapest angestellt. Im Jahre 1913 hatte eine im „Könyves Kálman Salon" veranstaltete Kollektiv-Ausstellung seiner Werke vollen Erfolg. — B. befasst sich nur nebensächlich mit der Medailleurkunst und ist hauptsächlich dekorativer Bildhauer.

Ilu Pr magyérem 175) l. 176) Kaiser und Fels.

T. 4098.

csendőrségi gyalogost látunk teljes
s csendőr áll, jobbra pedig egy fő-
nig a háttérben Bécs látszik. Fel-

WACHE-CORPS.

g und Eigenthum der Kunsthandlung Alois

mér. a vk. 33.4 : 25.3 cm.
er: Die k.k. Oesterreich'sche Armée nach der
Wien.

-1235.

Betlen Gyula

szabrász

Erdő

Uj Idők Lex.
IV. K. 900 l.

Ø

Bethlen Gyula

Kossuth- vagy Nyíregyházán
rendkívül gyenge, közepes
Kossuthhal
láttam 1938 jun. 22.

Fraknói Vilmos: Egy amerikai
Kőtkönyvtár VI. 97 – 105.

1917. Ujmüvészcsoport I.ső kiáll.

Férfiakt. gipsz

1918 a 32 esek festőinek kiáll.

Pro Patria siremlék tanulmány ~~márv.~~ gips
Pro " " " "
Siremlék tanulmány, gipsz és gips
Léda, gipsz
~~Siremlék tanulmány, gipsz~~
1848, gipsz csoportozat
Ember pár, terakotta csoport
Plakett, gipsz

1930. KUT kiáll.

Éva, márv.

1931. Független müvészek IV.kiáll.

Térdeplő leány, márv.

Botlen Gyula

Nemzeti Szalon

1905

B e t h l e n. G y u l a.

1905. Tavaszi és III,graf.kiálll.

Nyár,gipsz
Az unalom,gipsz.

1905. Őszi kiálll

Forgoszél, gipsz
Akt tanulmány,gipsz

1906 I.ső komáromi kiálll

Ásitás,bronz
Tanulmány,gipsz
Bánat,gipsz

III. debreceni kiáll.

1911 Szabadságharcos, bronz
Tanulmány,terakotta

I.ső lugosi kiáll.

~~Pihenő leány,gipsz~~

I.ső debreceni kiáll.

~~Pihenő leány,gipsz~~

III. temesvári kiáll.

Siesta,bronz

I.ső panosovai kiáll.

~~Ásitás,bronz~~

I.ső székesfehérvári kiáll.

~~Tanulmány,gipsz,~~
~~Ásitás,bronz~~

II. gyári kiáll.

~~Ásitás,bronz~~
~~Tanulmány, gipsz~~
~~Bánat,gipsz,~~

1907. Érem és plakett kiáll.

Női fejmöntött bronz

1908. Téli kiáll.

Szoborvázlat,tarakotta

1909. Jubiláris kiáll.

Tavasz gipsz

1910. Téli kiáll.

Tanulmány,gipsz

III

Betlen Gyula

szobrász

szód

Nemesvári E: 20. l.

M. műv. lexikon.

1938.

G. GROTE SER.-CTO. I MÜLLER+GROTE & BAUMGÄRTEL I BERLIN.

S DEM THRONSAAL KÖNIGS DARIUS I. IN SUSA.
IM LOUVRE.

Bethlen Gyula
Erdély

Ernst Muzeum aukció
XV. 881.

877
870

Betlen Gyula

Árverési Csarnok aukció Eat.

40 n. 1927 dec.

41. nem vergel V

A XVI. száza

Illésházy Istvánné, sz. Erd

Dombormű, a melyen egy
olyképen van ábrázolva, hogy
»S. I.« és »A. E.« betükkel jelzet
balról férje: Illésházy István é
kozik összetett kezekkel. Fölötti
innen, egy-egy angyal lebeg tábl
»JESV CHRISTE FILI DEI MISERE
VANITAS OMNIS HOMO«. A hátt
pálmafával. Feliratai fölül, a
PATER ANNA TIBI VIRTVTE ET
CELEBRIS POTERAT FERRE MARIT
VIRTVS CRVDELIA FATA MOVEBA
SANGVINE VIVA MANES« és az
ANNAE ERDÖDY BANI FILIAE
AMORIS ERGO CONJVGI CHARIS
NENDVM CVRAVIT. QVAE VIXIT A
VII. KALEN. JVNII ANNO. MDLX

Gypszöntvény, méretei a fels
alsónak 31·5 : 63·2 cm. — Lelt. sz.
— Átvétetett a Magyar Nemzeti
április 14-én (97–885 rgst. sz. N°
15-én. (303–88 rgst. sz. C : 34).

A kiállítására vonatkozó adat
Illésházy Istvánné, sz. Erdődy An

Jegyzet. Eredetije a pozsonyi
látható. — Jankovich M.: Collect
Jelenleg a Nemzeti Muzeumban
a régiségtárban. Budapest, 1907

Betlen Gyula

Képröm. Egyesül. tagja.

Hobrász Műcsarnok

1931/32. téli kiáll. 108. ✓

1932. febr.-márc. kiáll. 327 ✓

1932/33. téli kiáll. 537 ✓

Betlen Gyula

Műcsarnok

1914. tav. kiáll. 215, 244 ✓

1919–20. téli kiáll. 168. ✓

1920–21. téli kiáll. 168. ✓

1921. őszi kiáll. 85 ✓

1924. őszi kiáll. 115, 371 ✓

1925–26. ari kiáll. 166. ✓

1927. őszi kiáll. 167 ✓

1927/28. téli kiáll. 444. ✓

1928. tav. kiáll. 201 ✓

Szabó Károly

A

Muzeumok és Könyvtárak
országos Tanácsának
Budapesten

benyujtott kérelme Mikusay József polg. isk. tanitó nagyváradi (Lovas u. 14 sz.)

Betlen Gyula

Nobrány

Műcs, kiáll, 1900 tól

Pipics 110. l.

Bethlen Gyula

Hajléktalanok c.
szoborumve
repr.

KMTars tav. kiáll
1906.

Betlen Gyula

wobrán

wód

Ujv MZsL

114. l.

Betlen Ill

PH. 1913 máj. 28.
(Az Erzsébet-emlér-
mű)

Betlen Ma

Mūo 1. 1903. 426. l.
kitüntetések.
~~[illegible]~~ (vkiük tt Lorisi)

1904. 406. l. (kitüntetések) V

1905. 271. l. kitüntetések

1906. 280. l. kitüntetések
421. l. kitüntetések

1907. 70. l. kitünt. (1906. milanói alkiük)

1909. 398. l. kitünt.

1911. 192. l. kitünt.

1913. 206. l. Az Erzsébet-emlékmű

Bethlen Gula

Irod

A Rákóczi-szerencsek-pályázat nyertesei. Pesti Hirlap. 1909 okt. 27

U. 182

Pályatervé megvesellel kitüntetve

Betlen Gyula

vród

Malonyay Versö

Rákóczi síremlére

Budapesti Hírlap

1909. 255. l.

Bethlen Gyula

AZ ÉREMKEDVELŐK EGYESÜLETÉNEK plakett-pályázatára beérkezett művekről november 15-én döntött az egyesület biráló-bizottsága, mely Kilényi Hugó miniszteri tanácsos elnöklésével Beck Ö. Fülöp, Telcs Ede, Csányi Károly és Herzfelder Gábor dr. tagokból állott. A pályázatra hét pályamunka érkezett be. A bizottság első díjra érdemes pályaművet nem talált és így ezt nem is adta ki. A százötven koronás második díjat a „Panem" jeligéjű plakettervnek ítélték oda, melynek szerzője Bethlen Gyula szobrászművész. Azonkívül a jury Reményi József két pályamunkáját dícséretben részesítette. E három plakettervet és Szirmay Antal érem-tervezetét képben mutatjuk be olvasóinknak.

Egyszersmind bemutatjuk az Éremkedvelők Egyesületének 1906. évi tagilletményét. Az „Anyaság" című érem Telcs Ede szobrászművész jeles alkotása.

Magyar Iparművészet.

Miscell.

Magyar Iparművészet

1907. 49. l.

Betlen Gyula

Eremminta, repr.

Magyar Iparmivészet

1904. 237. l.

Betlen Gyula

szobrász

szód

2

Lechner Jenő

Homlokrat diós pályázat.

Vállalkozók Körlönye.

1905. jul. 19.

AJÁN

Alólirott ..... ezennel kijelent

épitendő .....

teljesitendő .....

költségvetési kivonatban körül

által ..... kitett egységárakért

..... százalék árengedm

..... fillér azaz .....

..... fillérért elvállal.....

A vállalati általános és külö

mag.....at azok határozatainak

Betlen Gyula

Hurár-Procopius.

Hu Pomagyszém

175. 176. l., XXVII. tabla

indulok uj alkotmányos küzdelembe, ezek
gitimizmus lánglelkü apostola: Griger Mik
királyság megváltó eszméjének. És fegy
nyugalmat, békét, becsületes demokráciát

Ezért fordulok barátaimhoz, hiveim
lakozzanak hatalmas, lelkes táborunkhoz.
igaz ügyet, harcoltam a főváros autonomiá
sok ezer embertársamon, joggal kérheter
harcolni az elnyomatás veszedelme ellen.

És kérek mindenkit, akit közös eszme

nek semmit, amig igazolt embereim
Griger Miklós és az én nevem szer

Budapest, 1935 március havában, a

Márkus-nyomda, Budapest, V., Bank-utca 5. (Felelős vezető: Márkus Géza
Felelős kiadó: Berecz Vilmos.

Betlen Gyula

Nobrait

l.

Józsefordélyi kiáll.

49 l.

Erdélyi hadi-
kiáll. a Mszigetem
1917-18.

15167/1916.
---------- szám.
eln.

./.

A Müemlékek Országos Bizottságána
folyó évi november hó 9-én 494.s
alatt kelt fölterjesztésére, tudo
s megfelelő további eljárás vége
másolatban kiadom.
Budapest, 1916. évi december hó 15

A miniszter rendeletéből:

Betlen Gyula

Rákóczi emlékmű
2. pályázat megvétel

pród
i

egy.)

Forster Rákóczinak
és bujdosó 43.-l.-
Társainak síremlékei
a külföldön és a hazában.
1913.

AJÁ

Alólirott ..... ezennel kijelent

épitendő .....

teljesitendő .....

költségvetési kivonatban körü

által ..... kitett egységárakért

..... százalék árengedr

..... fillér azaz .....

..... fillérért elvállal.....

A vállalati általános és külö

mag.....at azok határozatainak

5 %-ának megfelelő bánatpénzr

Betlen Gyula

Nobrász

az alábbi terop.

mivel megvételre

ajánlva.

Építő Ipar

1909. nov. 14.

(A Rákóczi szem-

lék teropály ázata.)

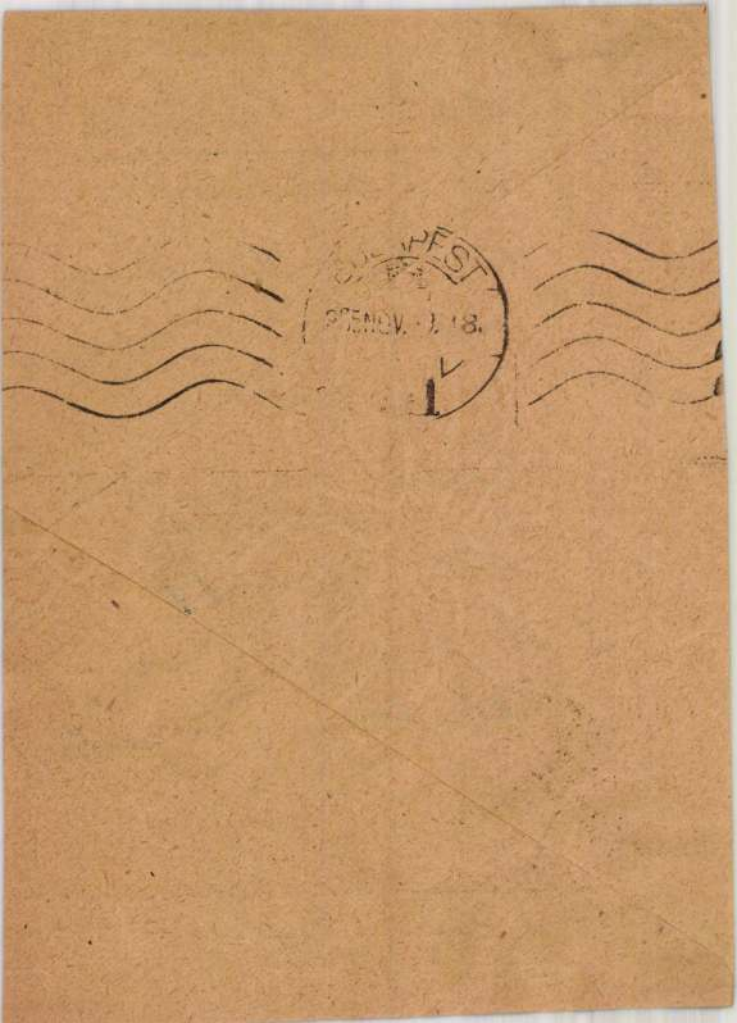

BETLEN *Gyula* szobrász, * Budapest 1879 május 8. Szülővárosában és Párizsban tanult s 1904 óta Budapesten működik. Legnagyobb műve a nyiregyházai Kossuth-szobor (1912), mintázott képmásokat, kisebb bronz- és terrakotta-aktokat, néhány emlékérmet. Kisplasztikai munkáival 1904. St. Louisban, 1906. Milánóban nyert aranyérmet. 1919. a Könyves Kálmán szalonjában gyüjt. kiállítást rendezett. Vízmerítő c. bronzszobra Budapest székesfőváros tulajdona.

19

E. G. I. 109. l

1907.

és sima karimájú, de egoldalú
erem előlapján

~~és~~ kissé jobbrafordultan van ábrá-
ámos, bajusza kipödrött, szakálla
körülcsavart nyakkendő, kivágott
egyelejű zsinóros kabát. Felirata
sett betűkkel

ÖTHY JENŐ 4.

~~apja sima.~~

méretei 4.1:4.1 cm.-- Becsértéke
ndéka 1907. április 30-án (787-907-

226

el

1668

Betten Kerle

Czakó E: A torinói kiáll

MI. 1902.

Betlen Gyula

életrajz -

csód
s Csókássy J. ~~[illegible]~~

A mű és alkotója
Bp. 1953. 14. l

Kegedi hősök emlékszobra
Miskolci Patrona Hungariae
Kőszobor

Hadsereg.

Az előtérben álló különb
tiszt mögött gyalogos, tüzér é
a háttérben hajó árbóczok tünn

26.

K.K. MARINE-INFANTERIE-ART

a jobb sarokban: Strassgschwa
legalól középütt: Druck, Verl
Alois Leykum in Wien.

Kny., chp. mér. a v
Pettenkoffer-Strassgschwandt
nach der neuesten Adjust

55-92-1

tovább
2

~~Beck Ö. Fülöp~~

~~Berán Lajos~~

~~Bezédes László~~

~~Bitlen Gyula~~

Bezeredi Gyula

Csillag István

Damkó József

Fadrusz János

Gárdos Aladár

Gemes Gindert Péter

Hegedüs László I.

Holló Barnabás

Horvai János

Hüvös László

l. Római nemzetk. kiáll

kat. 1911. 217 — 219. l.

L baraczkokkörül a

tett gyümölcsöket
~~[illegible]~~
vannak egy ~~[illegible]~~
kancsó körül elhelyezve, hogy a L hánc-
itón kettő, a tányéron öt s jobbról I kettő
velü galyaa le lógtt ~~[illegible]~~. Jelzése fölül
HERRMANN, München.

I a hosszú nyakú talpas
poharan innen,

ürt

Lelt. sz. 4445.-- Értéke 200 K.--
912 márczius 9-én /621-913/.-- A
1381-913/. ~~-- Átvétetett 1913 ápri-~~
etett 1914 márczius 30-án /245-914/.

42

MDK

Betlen Gyula

Virágtartó c. kis plasztika.Fénykép repr.29.l.

Magyar Iparművészet 1904.

MDK

Bethlen Gyula szobrász

Halál jeligéjű műve nyerte a második dijat a Magyar Képzőművészeti Egyesület családi sirbolt pályázatán. Közös munka Fritz Oszkár épitésszel.

Cikk: Eldöntött pályázat.

Művészi Ipar 1906. 112.l.

MDK

Betlen Gyula

Akttanulmány

Képzőm. Társ. 1908/9. téli kiáll. kat. 45.l.

MDK

Betlen Gyula

Képzőművészet 1928. II. évf. 6. sz. 12.l.

Bethlen Gy. és Fritz O.

Tudományos ismeretterjesztő munkái mellett a temetők művészetének tanulmányozásával foglalkozik hazánkban és a külföldi országokban Petrik Albert. "A Kerepesi temető" címmel ir az épitőművészekről, az árkádos sirok alkatóiról és a kiváló siremlékeket készitő szobrászmüvészekről, akiknek felsorolása mellett ismerteti müveiket is:
Stein Auréll, Nagy Sándor, Kriesch Aladár, Denáth Gyula, Zala György, Bethlen Gy. és Fritz O. Radnai Béla, Stróbl Alajos, Kallós, Mátray, Damkó, Gerenday A.
Az árkádos sirok kupoláinak belső részét fenti müvészek közül Stein A. Nagy S. és Kriesch A. tervei szerint készült mozaik képek diszitik. ÉLET, Bp. 191o. okt. 30. II. évf. 42.sz. 555-568. lap.

M.D.K.

Bethlen Gyula,

Margó Ede müvészek harmadik dijat nyertek a Polgári Serfőző Rt. palotájának homlokdiszitésre készitett együttes pályamüvükkel. "Fries-kiállitás a Nemzeti Szalonban" cimmel állitották ki a beküldött pályamüveket.

Magyar Salon, Bp. 1905. szept. hó. 42. kötet 1116. lap

M.D.K,

Bethlen Gyula, festő

egy megosztott harmadik díjat nyert a Polgari Serfőző rt. palotájának figurális kom. lokrati friesére kiírt pályázaton.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1905. XXVI. évf.

jul. 12. sz. 8. old.

MEK

Bethlen Gyula, Margó Mór és Popper Szigfrid

A kőbányai polgári serfező fővárosi palotájának művészi homlokdíszérehirdetett pályázaton a 400 koronás harmadik díjat nyerték közösen.

Kitüntetések.-Művészet.1905. 4.sz. 271.l.

MDK

Betlen Gyula

Leány-akt. Bronz

Az 1921.évi őszi kiáll.tárgym. Műcsarnok. 1921. nov. 6.l.

Betlen Gyula

Férfiakt ijjal, bronz

Műcsarnok 1913. tavaszi kiállítás

Betlen Gyula MDK

Akttanulmány, szobormü

Mücsarnok 1908/9. téli nemzetközi kiáll.

MDK

Betlen Gyula, szobrász

448. Bánat. Karrarai márvány.

Bp.Műcs.-OMKT.Nemz.Képzömüv. Kiáll. 1934.ápr.29-jun.17.
Kat. 19.1.

Betlen Gyula szobrász

Éva

"A nő a művészetben"kiállitás katalógusa.1936.Műcsarnok

MDK

Bethlen Gyula

Női akt kancsóval. Bronz.

Műcsarnok, 1925/26. okt.kiáll. 16.1.

Bethlen Gyula

Mű, mit Kancsóval. bronz.

Műcsarnok, 1925/26. okt.-kiáll. 16.j.

Betlan Gyula MDK

Női akt kancsóval, bronz

Műcsarnok 1925-26 Akt-kiállitás

MDK

Bethlen Gyula

Akt, szobormü

Helikon 3. kiáll. 1922. ápr. 18 1.

Betlen Gyula MDK

Fekvő akt

Mücsarnok 1924 őszi tárlat

Betlen Gyula MDK

Léda, gipsz

Mücsarnok 1932/33 téli kiállitás

Betlen Gyula MDK

Bánat, márvány

Műcsarnok 1934 Nemzeti Képzőművészeti Kiállitás

Betlen Gyula

MDK

Éva, márvány

Műcsarnok 1936 M6 a művészetben c. kiáll.

Betlen Gyula

MDK

Éva, márvány

Műcsarnok 1936. okt.nov.
A nő a művészetben kiáll.

volna, ha művészeink végre felhagynának az elcsépelt, köznapi frázisokkal és a megadott témába való áhitatos elmélyedéssel vennének részt az új pályázaton, hogy méltó alkotás örökítse meg csapataink tündöklő haditettét. A most lejárt pályázaton 200—200 koronás jutalmat kapott Weinwurm Frigyes és Rigele Alajos, Berán Lajos, Petry Pál; 100—100 koronás jutalomdíjat kapott Tóth Gyula (két pályaművének hátlapjáért különkülön), Betlen Gyula (hátlapért), Fekete Oszkár és Szege Sándor.

A másik pályázat, amely ez alkalommal dülőre került, fából készült villamos világítótestekre szólt s ennek a feladatnak szemmeltartásával a pályázó maga választhatta meg pályaművének tárgyát. Sajnos, a legtöbb pályázó egészen figyelmen kívül hagyta a kitűzött különleges célt s oly tervezeteket küldött be, amelyek helyesen csakis fémből valósíthatók meg; a fa matériájának sajátosságát, követelményeit csak kevesen tartották szem előtt. Ezért meg kell állapítanunk, hogy ez a pályázat — melyen 39 művész 188 tervvel vett részt — sem felelt meg a hozzáfűzött várakozásoknak. A rendelkezésre álló 1000 koronát a bíráló-bizottság a következő 10 pályázó között osztotta el: Kocsis Tivadar, Spiegel Imre, Horváth Béla és Thomas Antal, Fehérkuthy Bálint és Sváb Károly, Fekete Oszkár és Szege Sándor, Müller Tibor, Bagossy Pál, Krisztinkovics Béla. Valamennyi pályamű október 8-tól 16-ig látható volt az Iparművészeti Múzeum könyvtárában.

LEVELES-LÁDA

A HIPOKRIZIS EMLÉKSZOBRA.

Dear Mister, egy rajzot küldök Önnek, melyet a Graphic legutolsó számából vágtam ki. Egy szobrot ábrázol, ez a szobor a Kingwayn fog állni Londonban és négyszáz háborús emlék közül ezt találta legalkalmasabbnak a főváros díszítésére a Royal Institut of British Architects. Ez nem tréfa, ez nem karikatura, ez a mennybe-

Ezt az éktelen emlékszobrot akarják a gyarmatok áldozatkészségének dicsőítésére Londonban felállítani.

Dieses für London bestimmte monströse Denkmal soll die Opferwilligkeit der englischen Kolonien glorifizieren.

KÉT IPARMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT dőlt el október hó 6-án. Mindkettőt az O. M. Iparművészeti Társulat hirdette, mely a háború ellenére is azon van, hogy időszerű feladatokkal foglalkoztassa iparművészeinket s díjak kiadásával könnyítsen megélhetésükön. A dicső emlékű, 1914. évi limanovai csata emlékének megörökítésére szánt művészi plakett mintájára szólt az egyik pályázat, amelyen 20 művész 26 pályaművel vett részt. A nem könnyű, de hálás feladatot ez alkalommal egyik pályázó sem oldotta meg teljes sikerrel, amiért is a bíráló-bizottság — épp a feladat jelentőségére való tekintettel — a pályázatot megismétli. Az erre vonatkozó felhívást e számunkban közöljük. Kívánatos

a keresztre feszített Megváltó. Nem a plasztikai erejével döbbent meg, hanem a gondolat vakmerőségével, hogy azt, ami két évezred óta a legnemesebb érzések szimbolikus kifejezője, azt, aminek elgondolásához legbenső hitünk minden rezzenése odatartozik, ezek a hipokrita leveskockagyárosok a maguk üzleti háborúja emblémájává teszik. Ez az ájtatoskodó szentimentálizmus, mely a gyapjukonjunkturák feljavításáért a fiai hazaszeretetét dobja oda és vérfürdőt borít a világra, ilyen egyszerűen sommázza a nagy háborús szenvedésekből kijegecesedő érzéseket. Azt olvasom, hogy a nemzet még ezzel sem elégedett meg, ők a pénzükért még több szentet óhajtottak, ők az angol nemzeti szenteket is meghívták erre a vérfürdő-nagyipari kongresszusra: György, András, Dávid és Patrick szenteket, de a szobrász azt mondta, magának is többe van ez a pár szent és azoknak most amúgy is sok a dolguk, nem érnek rá modellt ülni, mert az összes szalámigyárosok meg sandwich-királyok hadseregszállítási kérvényeit nekik kell támogatni a mennyei hadügyminisztériumban. De tréfa ide, tréfa oda, mégis csak szomorúság elgondolni, hogy Gill és Holden szobrász-knockaboutok azok, akik a civilizációt, a kultúrát, az emberiség felszabadulását jelentik ebben a háborúban a barbár Hildebrandokkal, Klingerekkel, Fadruszokkal szemben. Ők azok, akiknek győzelme az emberiség szellemi újjászületését fogja jelenteni. Az ő Gibson-képeslevelezőlap-portréfestészetük, az ő kékszemű és lenhajú dilettantizmusuk, az ő emlékkönyvbe illő akvarell-pikturájuk, az ő gótikus bér-

ház-architekturájuk és az ő — voila — leveskocka-szobrászatuk — ennek a világimperiumáért kell az emberek millióinak meghalni. How do you do, John Bull? Ez a százötven láb magas torony mit fog hirdetni a csatornán túl élő, művészi ízlésű szövetségesnek? Leibnitz-cakes-t? Kátrányszappant? Kegyeletet? Világítótorony lesz vagy emblématikus kifejezője egy nép nagyzási hóbortjának a művészetben? Egy népnek, amely mikor rövid az üzleti köre, megtoldja egy pár millió karddal és mikor rövid a szobor, megtoldja egy pár istennel és szenttel. God save the King! Üdvözlettel *B. S.*

IN MEMORIAM

BRUNO SCHMITZ. A nemrégiben 57 éves korában elhalt berlini építész-szobrásszal mintha a legjellegzetesebb porosz tehetségek egyike költözött volna a másvilágra. Neve elválaszthatatlanul összeforrt a nagy tömeghatású, erőteljes, óriási méretekkel dolgozó emlékmű-szobrászattal: egy csomó Vilmos császár emlékmű, a híres koblenzi német sarok, de mindenekfelett a Völkerschlachtdenkmal őrzi nevét s robusztus jellegét. Schmitz a modern német építészetnek vezető egyéniségei sorába tartozott. Az ő plasztikája mindig megsejttetett valamit a kőnek, a formáknak súlyos dimenzióiból s inkább tér- és tömeghatásukkal, mintsem a vonalak szépségével igyekeztek messzehangzó monumentumokká válni. Mint profán építésztől is egész sereg alkotás maradt fenn tőle, köztük a zürichi zenepalota, a mannheimi Rosengarten és a legismertebb: az aranytól ragyogó, pompázatos Rheingold nagyterme Berlinben. Eszközeiben nem volt mindig válogatós és az eszmék, az ötletek kivitelében néha pazarul alkalmazza az eszközöket, csakhogy érdekessé váljon. Kétségtelenül egyik legkifejezőbb művésze annak a Németországnak, mely a bismarcki idők után a kolosszális arányok, a vas és a nyers erő jegyében rakta le az államalakulás alapjait.

KRÓNIKA

IPARMŰVÉSZETI MUNKAKÖZVETÍTÉS. Az O. M. Iparművészeti Társulat választmánya legutóbb tartott ülésén élénk érdeklődéssel tárgyalta Sz. Lhotka István iparművésznek az iparművészeti munkaközvetítés szervezésére irányuló javaslatát. Megokolásában az indítványozó utalt bevált külföldi példákra, intézményekre és alkalmas szaklapokra, melyek eredményesen közvetítik az érintkezést a munkaadók és a foglalkozást kereső iparművészek között. Nálunk rendszerint keserves vesszőfutást, időrabló, lealázó kilincselést kell elszenvednie annak az iparművésznek, aki ajánlás híján tudását és munkaerejét érvényesíteni akarja. Ezért nagyon időszerű, hogy az Iparművészeti Társulat már most akar gondoskodni alkalmas intézkedésről, melynek révén a munkaadók és a munkát keresők könnyűszerrel egymásra akadhassanak. A Társulat igazgatóját bízta meg azzal, hogy latba vetve szerkesztői mivoltát is, módot keressen az érdekeltek érintkezésének megkönnyítésére. E célból az O. M. Iparművészeti Társulat igazgatósága nyilvántartja a munkát és munkatársakat keresőket abban a föltevésben, hogy a szívesen és természetesen egészen önzetlenül felajánlott közvetítést mennél többen igénybe fogják venni. A Magyar Iparművészet szerkesztősége pedig csupán a szedési költség megtérítése ellenében helyt ad az idevonatkozó hirdetéseknek, amelyeket külön rovatba foglalni akar. Az érdekelteken múlik, hogy a Társulat és a szerkesztőség jószándéka és szolgálatkészsége a kívánt sikert érje el.

KERAMIAI ÉPÜLETDÍSZ. Egyre több s tágabb tér adódik az építő- s térkitöltő művészetekben a keramiai dísznek. A modern építész a régebbi elfogultságot leküzdi s ma már sok helyt pazar bőséggel alkalmazza az olyannyira hatásosnak igérkező épületkeramiát. De talán egy újabb épületnél sem lehet akkora keramiai gazdagságot látni, mint a prágai Imperial szálloda nemrégiben elkészült építkezésén. A pompának, az ünnepi hatáskeltésnek az összes elő- s fogadótermekben nagyszerű színakkordjait üti itt meg a keramikai dísz. Az előcsarnokban hatalmas friz mindkét oldalon, mely keleti papnőket ábrázol ritmikus egymásutánban, amint oroszlánokat vezetnek, mintha csak valami babyloni királyi templomból ellesett díszkísérete volna a belépőnek. A fogadócsarnok falait a mennyezettől a fal félmagasságáig borítják a színes csempék, egy-egy kazetta gazdag virágornamenseivel, a falba vájt fülkékkel, melyekből Della Robbia modorára emlékeztető színes majolika-csoportkép mosolyog a szemlélőre. A kávéház falai, az üvegesudvar oszlopai mind rendkívül gazdagon vannak beborítva a pompásan összehangolt színű csempékkel s a tisztaság, a higiéna és az ízlés benyomását keltik a belépőben. A keramiai épületdísz a mi építészeinknek s belső berendezőinknek is kedvelt anyaga, de még korántsem tartunk ott, hogy a mi pompás keramiai műhelyeink nagyszerű anyag- és színbőségét a modern építész, de még inkább a belső architektúra tervezője kellő mértékben kiaknázná.

BOLGÁR NÉPIES HÍMZÉSEK. A németek nagy érdeklődése, mellyel a nekik jóformán ismeretlen balkán népművészet iránt vi-

9161

HIVATALOS TUDÓSÍTÁSOK.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉVI JELENTÉSE. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum, mint minden évben, az idén is jelentésben számol be mult évi működéséről. A jelentésből kitűnik, hogy a Múzeum a lefolyt esztendőben is örvendetesen fejlődött. Gyűjteményei ajándékozás és vétel útján összesen 226 darabbal szaporodtak, vagyis a gyarapodás 23 darabbal nagyobb, mint 1902-ben. Az ajándékozók közül kiemelendők: a Magyar Nemzeti Múzeum, *Kaczvinszky* Lajos, özvegy gróf *Pejacsevich* Márkné, özvegy *Milkovics* Zsigmondné, szül. *Zámory* Mária, gróf *Keglevich* István, *Mocsáry* Béláné *Fáy* Mária, *Lipcsey* József, *Pálffy* Adolfné és *Varju* Elemér, a kik értékes műtárgyakkal gyarapították a gyűjteményeket.

A lefolyt esztendőben érdekes külön kiállítást rendezett a Múzeum régi és modern könyvgyűjtő-jelvényekből (ex-libris). A művészetnek ez az ága Magyarországon mondhatni alig volt ismeretes, de a Múzeumnak, kiállításával, sikerült felhívni rá a művészek és könyvgyűjtők figyelmét. A kiállítás óta már is egész sereg könyvgyűjtő látta el magát ex-librissel és egy-egy példányt a Múzeum gyűjteményének is juttatott könyvgyűjtőjelvényéből. Az Iparművészeti Múzeum a szokott módon közreműködött a Magyar Iparművészeti Társulatnak a Múzeum palotájában rendezett nagy tavaszi bútorkiállításán s karácsonyi tárlatán is. Mindkét kiállítás nagy sikert aratott és meggyőzően hirdette, hogy immár van versenyképes magyar művészi ipar.

Az iskolai történelmi faliképek pályázata is az Iparművészeti Múzeumban dőlt el és a pályatervekből külön kiállítást is rendezett a Múzeum. Ezenkívül is még több pályázat sorsa dőlt el a Múzeumban, mert úgy a közhivatalok, mint az egyesületek és magánosok is, szivesen keresik fel a Múzeumot tanácsért.

A téli időszakban 16 népies előadás volt a Múzeumban az ipari munkások részére, a kik nagy előszeretettel keresik fel ezeket. Összesen 5894 munkás hallgatta az előadásokat.

Az elmult évben 177,492 látogatója volt a Múzeumnak. Megnyitása óta tehát 1.183,856 látogató fordult meg az Iparművészeti Múzeumban.

Az intézet *könyvtárát* a társadalom legkülönfélébb elemei vették igénybe. Összesen 23,696 látogatója volt a könyvtárnak, tehát 3242-vel több, mint 1902-ben. Állandó látogatásra jogosító igazolványt 1138-an váltottak, vagyis 290-nel többen, mint az előző évben. Ajándékozás és vétel útján 238 kötet könyvvel és 3170 műlappal gyarapodott a könyvtár, melynek állománya az 1903. év végén 8007 kötet könyv és 65,501 műlap. A könyvtár gyarapítói közül kiemelendők: a francia kereskedelemügyi miniszterium, *Egger* Henrik (Bécs) és *Heinlein* János.

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum fentvázolt tevékenységéből kitűnik, hogy a Múzeum az elmult évben is eredményesen működött. Bár szerény anyagi eszközei sokszor késleltetik, de biztos léptekkel halad kitűzött célja felé, nem elégedve meg egyszerűen azzal, hogy gyűjteményeit gyarapítja és azt a közönségnek bemutatja. Hasznosan működve a tudománynak, nem feledkezik meg a praktikus szükségletekről sem. Közönségünk lassankint kezdi belátni, hogy idehaza ép úgy, de azért mégis olcsóbban szerezheti be szükségleteit, mint a külföldön. *H. Ö.*

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁSOK AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, mint minden esztendőben, az idén is rendez ismeretterjesztő előadásokat a művelt közönség részére. Az első előadás *január 22-én*, pénteken délután 5 órakor volt a Muzeum első emeleti nagytermében és március 4-ig minden pénteken tartanak előadást a Múzeumban. Az előadások sorrendje a következő: január 22-én és 29-én *Csányi* Károly, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum h. őre tart előadást a *gyulafehérvári székesegyházról*. Február 5-én és 12-én *Czakó* Elemér múzeumi könyvtáros *Colosvári Márton és György XIV. századbeli magyar szobrászművészekről*. Február 19-én *Kriesch* Aladár értekezik a *modern művészet apocalysiséről*. Február 26-án *Nádler* Róbert tart előadást a *gyermekek művészi neveléséről* és végül március 4-én *Kriesch* Aladár előadása: *kalotaszeg művészete*, befejezi az ismeretterjesztő előadások idei sorozatát. Az előadások teljesen ingyenesek és belépőjegygyel a Múzeum igazgatósága szivesen szolgál bárkinek.

AJÁNDÉK AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMNAK. Kaczvinszky Lajos, az ismert műbarát, aki múlt esztendőben is becses műtárgyakat ajándékozott az Iparművészeti Múzeumnak, minap ismét tanujelét adta áldozatkészségének. Több érdekes, régi és hézagpótló műdarabot vásárolt meg a múzeum részére. Ezek között van: egy rendkívül finoman kidolgozott, rokkokó díszű erdélyi serleg, amely 1745-ből származik és érdekes példája annak, hogy a rokkokó ízlés miképen érvényesült Erdélyben; egy a XVII-ik századból származó, vörösrézből vert magyaros díszű tál és egy hozzávaló kancsó; egy ízléses XVIII-ik századbeli, két faragott címerrel diszített, aranyozott fehér szekrényke és ugyancsak egy a XVIII-ik századból való faragott angyalka, végül egy igen érdekes, zománcos díszű, úrvölgyi rézszelence. A becses műtárgyakat már a legközelebb kiállítják a múzeum gyűjteményében.

KIRÁLYI VÁSÁRLÁSOK A M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁSÁN. Mint ezredéves kiállításunk óta minden évben, Ő Felsége a király a legutóbbi karácsonyi kiállítás alkalmából is több iparművészeti tárgyat vásárolt, amelyet a budai kir. palotában fognak elhelyezni. A megvásárolt tárgyak a következők: Madonna, mozaikkép Róth Miksától. Virágtartó ezüstből, tervezte Bethlen Gyula, készítette Haraszti József. Krisztus a keresztfán, zománcmű Hibján Samutól. „Csikós“ bronzszobor. Mintázta ifj. Vastagh György, öntötte Haraszti József. Tanulmányfej, festett zománcmű Oskó Lajostól. Tea-asztal Kollár Jánostól. Papirkosár, villamos lámpa sárgarézből Kiszling Rudolftól. Szalon-asztalka Tóth Istvántól. Krisztusfej, domborított rézlapkerettel Galambos Jenőtől. A megvásárolt tárgyaknak összes értéke 6800 korona.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács javaslatára a következő tárgyakat megvásárolta a legutóbbi karácsonyi iparművészeti kiállításon: hat kristályos mázu edényt Zsolnaytól; ötvenöt drb. halasi csipkét Dékáni Árpádtól; két varrottast Gyarmathy Zsigánétól; hét különböző bőrdíszmunkát Nagy Sándortól és Belmorte N.-től; virágtartót bronzból Bethlen Gyulától; két bőr-karosszéket Fischhof Jenőtől; csomózott selyem-szőnyeget Kabay Dánielnétől; két csipkegallért a körmöczbányai csipkeverő-intézettől; Undi Mariska rajzai nyomán készült gyermekszobát Morent Jánostól. A vásárlások összege 7200 korona.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER IPARMŰVÉSZETI nagy *állami érme*, továbbá a kereskedelemügyi miniszter *2000 koronás állami nagy díja* és érmei dolgában lapunk zártáig nem érkezett le az illető miniszteri döntés. Így tehát egyes lapokban megjelent, ezekre vonatkozó hírek, legalább is koraiak.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT *nagy tárgysorsjátékának* húzását — közbejött akadályok miatt — december hó 28-ikáról elhalasztották január hó 28-ikára. Mindössze 50 nyereményt került kisorsolásra. A nyerő számok jegyzékét e rovat végén közöljük.

IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS MISKOLCON. A borsod-miskolci közművelődési és múzeumegyesület megkereste a M. Iparművészeti Társulatot, hogy a folyó évben kiállítást rendezzen Miskolcon. A Társulat megbizásából Györgyi Kálmán főtitkár január hó 17-én Miskolcon járt, a hol az illetékes körökkel tárgyalt a kiállítás rendezése dolgában. A történt megállapodás szerint a kiállítást f. évi augusztus hó második felében tartják a miskolci Korona vendéglő termeiben. A kiállításon a miskolci iparosok kiválóbbjai is részt vesznek.

AZ 1904. ÉVI ST.-LOUISI VILÁGKIÁLLÍTÁS magyarországi kormánybiztosává a kereskedelemügyi miniszter — mint már előre jeleztük — kinevezte dr. Szögyény Györgyöt, a miniszterium newyorki kereskedelmi szaktudósítóját, akinek közbenjárására iparművészeti csoportunk részére a kézműipari (Manufactures) csarnokban 524 négyszögméternyi helyet jelöltek ki, míg a képzőművészeti csoportnak a művészetek csarnokában mintegy 160 négyszögméternyi terület jutott. A kiállítás magyarországi bizottságába a kereskede-

Magyar Iparművészet
1904.

A Romanov-jubileum levélbélyegekben. Az új orosz bélyegsorozat

az ő muzsikájától, tőle magától, Lavottától, a lelkétől raboltak.

Azután egyszerre néma kétségbeesés fogta el. Csöndesen megfordult, óvatosan, nesztelenül betette az ajtót, lassan, öreg léptekkel lebotorkált a lépcsőn.

Lent a szán mellett éppen fölült a kocsis a bakra, hogy visszatérjen.

— Itt felejtett valamit a tekintetes úr a szánon? [illegible] Talán a hegedűt? — tette hozzá.

is elbámult, de azután a kocsis a lovak közé csapott, magában csodálkozva a bolondos tekintetes úron.

Ment vissza a szán, elhagyták a falut.

Lavotta összegubbaszkodva, fázósan behúzódott a szán sarkába. Ahogy ment a síma úton, visszagondolt, hogy rövid percekkel ezelőtt ujjongó, diadalmas muzsikával ment az új, fiatal szerelme felé. Fiatalnak, erősnek érezte magát és most minő fáradt, keshedt öreg legény. És érezte, hogy ez az igazság. Először [illegible] életében, hogy szemközt találkozott a kemény, [illegible] minden

Bethlen Gyula

eleven tolmácsolását kapjuk Benkardtól a tájképek egy sorában, hasonló témát ad Konstantin Frida, de kevesebb előadásban. Meglepő erőt jelent Lohwag Ernesztin nagyon egyszerűre fogott előadása: szinte hirtelenül teremti elénk életnagyságu alakjainak képét, azok világosságot, dús színt sugároznak s oly élénk a hatásuk, amilyenhez nem nagyon szoktunk hozzá.

Kicsit mostoha szerepkör jutott a kiállításon Málnai építésznek, aki csupán jól ismert s becsült épületeinek fényképeivel jelenhetett meg, azután Szablya Frischauf Ferencnek, aki nagyon kiadós lakásberendezési műveinek százaiból csak éppen egy szekrényt s egypár karosszéket kaphatott kölcsön tulajdonosaiktól. Nem is csodáljuk, hogy ily szép munkákat nem szeretik otthonukból egy kiállításra kölcsönadni azok, akik egyszer már megszerezték.

Modern bécsi művészek

Szívesen üdvözöljük a bécsi művészeket a Művészházban, bár hírüket és stilusukat jól ismerjük s igy nekünk nem jelentenek valami különös ujdonságot. De ezt pótolja az érték, amit magukkal hoztak. Kiváló mesterek vannak köztük s ami szintén nem érdektelen: töves-gyökeres bécsi levegő lengi át ezt a kiállítást. Ezek a mesterek hű tolmácsai a mai Bécs lelkületének és izlésének, akárcsak a walzer mestefei a régibb idők császárvárosának.

Ezt a modern bécsiességet [illegible]

Lovag Falk Zsigmond, meghalt március 9-én

nagy stílus néhány kiváló mesterét köszöntjük köztük, akik csaknem klasszikusan leszürt, de mégis merőn modern alkotásaikkal megleptek minket. Elég, ha a példa kedvéért Hanák két nagy gipszművére utalunk: mesteri munkák, amelyek valóban plasztikai alapokon épültek s mentek a tapogatózás kínjaitól. Nekünk az ő művei voltak a kiállítás legkedvesebb élményei.

A Könyves Kálmán kiállítása

Vasárnap óta Pogány Margit festőnő

Móra Ferenc és *Pósa* Lajos pedig zengő verset írtak. A kitünő gyermekifjúsági lap előfizetői ingyen kapják még *Cooper* világhírű regényét, a „Vadölő"-t. Az Én Ujságom előfizetési ára félévre 5 korona.

Magyar Lányok. A jövendő kis háziasszonyainak már most útmutatásokkal szolgál későbbi nagy föladataikra nézve a Magyar Lányok, amely hétről-hétre okos, tanulságos és praktikus cikket közöl a háztartás köréből. A március 16-iki szám tartalmából kiemeljük *Gaál* Mózes regényét, melynek címe Az élet muzsikája, *Pósa* Lajos szép versét, *Tutsek* Anna népszerü rovatát („Levelesládámból"), *Farkas* Imre tréfás monológját, *Zöldi* Márton eleven elbeszélését, *Zempléni* Gyuláné cikkét a hajápolásról, cikket a kézimunkáról, stb. A Magyar Lányok előfizetési ára félévre 6 korona. Megrendelhető a kiadóhivatalban, Budapest, VI., Andrássy-ut 16.

Uj könyvek

A renaissance. Irta Pater *Walter.* Fordította *Sebestyén* Károly. Ára 1 korona 90 fillér.

Lelkierő. Elbeszélés. Irta Edmondo *de Amicis.* Fordította *Elek* Artúr. Ára 20 fillér.

A SZERKESZTŐ ÜZENETEI

Olvasóinknak ismételten jelentjük, hogy husvéti számunkhoz ajándékképpen mel-

kérdezte. — Talán a hegedűt.

Lavotta csöndesen bólintott:

— Igen, a hegedűt.

Azután beült a szánba. A kocsis bámulva nézett rá.

— Nos, hajts! — mondotta Lavotta. — Megyünk vissza.

A kocsis nagyot nézett, az összegyűlt cselédség döngő léptű, könyörtelen igazsággal, hogy minden eddig mámor, álom, színes képzelődés, gyönyörű, álnok hazugság volt és ez az igazság maga a halál. Vágtatott a szán simán suhanva, szinte repültek a lovak, mert ha kissé el is fáradtak, de tudták — és ez új erőt adott nekik — hogy visszafelé mennek.

Uj kiállítások

Kéve

A *Kéve*, festők, szobrászok, iparművészek egyesülete, friss és értékes munkákkal töltötte meg a Nemzeti Szalónnak most egészen átalakított termeit. Mindig biztunk e kis csoport tagjainak tehetségében s jól esik látnunk azt is, hogy a legteljesebb visszavonultságban valóban egyedül művészi munkának élnek. Ennek gyümölcse szépen s egészségesen érik, máris különleges a zamatja s bizonyára nagy mértékben fogja lekötni a műbarátok figyelmét. A *Kéve* nem jelent sablont, kaptafát: tagjai irány, meggyőződés, előadás dolgában nem rokonok. Ez azért megnyugtató, mert a közösen szerkesztett művészeti programok zsarnok módjára szoktak az egyes művészek kezére és lelkiismeretére nehezedni. Itt azonban a legnagyobb ellentétek is szépen megférnek egymás mellett.

Leginkább megleptek a szövetség szobrászai, mert munkáikból aránylag ritkán látunk valamit. Egészen új név Zutt tanáré, akit örömmel üdvözlünk művészeink sorában, mert költői, hajszálfinom és a technika minden tökéletességével ékeskedő munkái megepetést jelentenek. Olykor csak fillérnyi nagyságu ezüstplakettjein ódon zamat párosul modern érzéssel, klasszikus piciny epigrammák, amelyekben friss vér lüktet. Gyöngéd s egyszerü formálás és szinezés dolgában mesteri a Párisi nő cimü kőfaragás.

Csupa nagyméretü mű képviseli Moiret Ödönt. Kőben fogant aktok, amelyeknek pointirozott formáin halkan dereng egy benső élet. Egy kutszobrán például a mozdulatnak egy pianója pompásan sugallja az önfeledt pihenést.

Kövesházi Kalmár Elza több munkája, köztük a színes fayence-ok, a leszürt izlés, jól meglatolt stilus müvei. Átérzett és életteljes egy kis gyermek alakja. A fayence modern fölhasználásának életreváló példái azok a piciny alakok is, amelyeket Fejérváry Erzsi tervei nyomán sok izléssel mintázott meg Körmendi Frim Jenő.

Ezek apró dolgok s intim rendeltetésükkel szinte átvezetnek minket a grafikához, amelynek művelői ujabb s fejlettebb kiadásban kerültek most elénk. Lénárd Róbert egyszerűre fogott, hangulatos, kifejező rézkarcokat állitott ki, nagyobbára spanyolországi motivumokat, Gara Arnold egy sor igen szép kerámiai mű mellett ízes és eredeti illusztrációkat adott, Bálint Rezső egyszerűre stilizált érdekes aktrajzokat, Tichy Gyula halk hangú, temperált vízfestményeket, s ezt a hangot egész delikateszében megszólaltatja temperáiban is.

A festők közt leginkább Remsey látszik különlegesnek, bár mi anyja arcképének mély ihletű közvetlenségét s önarcképének kurta szavú előadását véljük a legerőteljesebbeknek, bár ezek nem jelentik stílusának legelőbbre tólt jegyeit. A közvetlen hatást, egy természetélmény

Uj Idők 1913. I
302. l. 17

[illegible] Bécsességet főképp az iparművészeti gyüjtemény jellemzi: kicsiny ugyan és töredékes, de mégis jellemző. Ez a pár üveg, himzés, kerámikus darab, bőrdíszmű, fémmunka forgalmi cikké lett ma már, ami arra mutat, hogy a bécsi iparművészek ügyesen tudták készítményeiket a piacon érvényesíteni. Persze ez csak úgy sikerülhetett nekik, hogy eredeti munkát adtak, olyant, ami sehol másutt nem kapható, csak Bécsben. Nem állítjuk ugyan, hogy a darabok muzeális értékűek, de az bizonyos, hogy magukon viselik szülőföldjük bélyegét. Az iparművészet átlagos termelésénél ez nagyon fontos dolog s ha akad hozzá kereskedői élelmesség (amire a mi iparművészeti kereskedőink nem születtek), akkor könnyü megérteni azt, hogy Bécs fontos iparművészeti piaccá válhatott.

Sőt mintha ez az iparművészeti bélyeg kiáradt volna a festészetükre is. Akárhány modern bécsi képet ösmerünk, amelyen a viruló műipar hatása megérzik. Klimt sem kivétel, az ő képei közt is nem egy azt sugallja nekünk, hogy voltaképpen grandiózus kartónjai egy csomózott szőnyegnek, egy intarziának s más eféle technikának. Bármily mestere is a szabad futamú rajznak, legtöbb kiállított képe mégsem hat véglegesnek s szinte kivánkozik egy más anyagban való transzponálás után.

A szobrászok általában kevésbbé mutatják ezt a hajlandóságot. A nyugodalmas és Betlen Gyula szobrai fogadják a Könyves Kálmán szalonjában a közönséget. Mind a kettő szépen fejlődő tehetség. Pogány Margit festészete Nagybányából indul ki, intim természet-szemléleten alapul, aztán egyszerüsbödik, erőteljesebb akcentust kap, végre legújabb képein már stilus-problémák foglalják el a régi tónusfinomságok és valőr-festés helyét. Bemutatója egyúttal igéret is, s van olyan talentum, hogy ezt az igéretet is beváltsa.

Betlen Gyulát jobban ismeri a közönség. Ezúttal főképp kisméretü bronzokat s terrakottákat mutat be, ízes holmit, amelyek nagy készséget árulnak el, mégsem pusztán a rutin művei, mert valamennyiökön a mintázás nagy öröme érzik meg. Néhány szép aktja különösen értékessé teszi a kicsiny, de változatos gyüjteményt.

Az ifjú király. Érdekes, színes történelmi regényt írt ezzel a címmel a magyar gyermekifjúság számára *Dánielné Lengyel* Laura és a szép regényt Az Én Ujságom közli hétről-hétre. *Bocs Bálint*, a híres-neves Mackó-ivadéknak, Tányértalpú komának legujabb mulatságos kalandjait meséli el tréfás regényében, amelyet szintén Pósa [illegible]jos eleven gyermekifjúsági lapja kö[illegible] Az e heti számban *Krúdy* Gyula és *[illegible]gó bácsi* tréfás történeteket írtak, *G[illegible]ády* Viktor a csokoládéfát ösmerteti [illegible]anulságos cikkében, [illegible] *Farkas Imre bájos egy felvonásos operettjét, melynek címe „A kis kadét". Az ötletes és finom kis operett, melynek szövegét és zenéjét is Farkas Imre írta, kitünően alkalmas műkedvelői előadásokra.*

Irma. Nagyon helyesen viselkedik és egyáltalában nem volna okos, ha megváltoztatná modorát. Ha az a fiatal úr nyilatkozni akar, akkor meg fogja tenni anélkül is, hogy azon, kissé izléstelen „biztatásokat" kapja, amelyeket nagynénje annyiszor kíván. Igen finom úrileány mindig annyira tartózkodó, amennyire lehet és mélységesen megveti az olcsó eszközöket. Nagynénje erre azt válaszolja, hogy a hidegség elkedvetleníti az urakat. Nem akarjuk ezen előttünk ismeretlen hölgyet sérteni, de filozófiája határozottan nem előkelő. Határozottan nem az. És különben sincsen igaza. Mert ha az a fiatal úr szintén finomabb lelki tulajdonságokkal bír, akkor nem a hidegség hat reá visszariasztóan, hanem: a tulságos melegség, a tulságos előzékenység, a világos szándék, hogy őt nyilatkozatra bírja. És azért maradjon csak saját fölfogásánál és saját modoránál.

Árva. Teljesen igaza van, de, sajnos, a férfiak nagy része olyan, amilyennek ön ismerte meg az illetőt. Ezen pedig változtatni nem lehet. Ami a jelen esetet illeti, magunk is azon a nézeten vagyunk, hogy társaságát a jövőben kerülje.

Hedda. Ha alkalomadtán fölkeres a szerkesztőségben (4—5 óra között), talán tudunk valamit tenni érdekében. Igy általánosságban nem mondhatnánk semmi pozitivet.

Csitri. Nem tartanók helyesnek az üdvözlés küldését. Ami pedig a másik kérdést illeti, arra egyáltalában nincsen véleményünk.

Minis ced.

Épitési kölcsönök

„az épitési összeg“ előnyös feltételek mellett elérhető **KRAUSZ M.** által V., Lipót-körut 1. sz ki helyben 15 év óta sikeresen működik és szigoruan correkt eljárása által ismeretes. **Konverziók** elvállaltatnak.

tés eszközeit, külföldre kénytelenek menni. És külföldön a magyar technikusnak már akkor nagy volt a becsülete, a mikor idehaza még lehetetlennek tartották, hogy valamelyes nagyobbszabásu technikai alkotás magyar ember kezéből kerülhessen ki. Kossuth Ferenc maga is a Niluson épitette a hidépitészet egyik remekét akkor, mikor idehaza a nagyobbacska hidakat külföldiekre bizták. A korintoszi szoros csatornákat magyar emberek vágták át, mikor idehaza a vizszabályozásoknál a kubikosságnál nagyobb és előkelőbb szerepet nem akartak adni a magyar embernek.

A városligeti kiállitás pedig szép demonstrációja a magyar müszaki tudásnak és munkának. De bár a milleniumi kiállitás óta nem volt alkalma a magyar vas és fémiparnak, hogy termelő és versenyképességét bemutathassa, mégis ez a kiállitás nincs minden kifogás hijával rendezve. Mert nem meriti ki hatalmas vasiparunkat, melyre pedig büszkék lehetünk. Egyik ipartelepünk kolloszális kiállitása mellett egy másik nem kisebb produktivitásu ipartelepünk csak szerény, sőt szegényes kiállitása bántóan hat, bár tudjuk, hogy hasonló eredményt volna képes bemutatni. Hogy ezt nem teszi, az hiba.

Hiba főleg azért, mert eltérően az eddigi kiállitásoktól, melyeken az ipari termelés kivánta magára terelni a kereskedelem érdeklődését, ezt a kiállitást quasi a vaskereskedelem rendezi, hogy alkalmat adjon a magyar vas és fémiparosoknak, hogy a magyar vas és fémipar összes termelését csoportositva bemutassák egy nagyobbszabásu kiállitás keretében, hol az iparos és kereskedő üzleti érdekei kölcsönösen találkoznak.

Ebből a szempontból üdvös gondolat a kiállitás n e g a t i v csoportja, mely azokat az árucikkeket mutatja be, a miket még Magyarországon nem gyártanak, vagy ha gyártanak is, tulnagy a behozatal belőlük. Ezek nagy részének előállitásához sajnos, hiányzik a t ő k e, a mi nem a mi hibánk, s máról holnapra nem is javitható hiba, de hiányzik a v á l l a l k o z á s i s z e l l e m is, a mi már a mi hibánk, s a mi sok szép eredménynek megölője.

A kiállitás gondos és figyelmes áttanulmányozása igen érdekes tanulságu, főleg vasiparosaink és az ipari érdekelt körök számára. De kivánatos, hogy a nagyközönség fokozottabb érdeklődését is felkeltse

Igen üdvös dolog volna ennek, — és hasonlólag minden más honi iparterméknek rendezendő kiállitásnak á l l a n d ó v á tétele, mint az a M. E. Sz. egyik idei egyetemes ülésén is szóba került. Azt hisszük, ezek a permanens kiállitások nagy hatással volnának a tulipán jegyében megindult s a magyar közönség hagyományos közönyével és megrögzött, de indokolatlan bizalmatlanságával birkozó iparpártoló-mozgalom eredményére.

A vállalkozás körében előforduló jogesetek.

Szerkeszti: **Dr. Hegedüs Oszkár.**

Az a kérdés, hogy helyi érdekü vasut az üzem alatt törvény, törvényerejü jogszabály vagy engedélyokirat szerint létesitményekre kötelezhető-e, a közigazgatási hatóság és végső fokban a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozik.

Bpesti T.: Mindkét alsóbiróság itéletét feloldja, az eljárást megszünteti.

Indokok: Ámbár alp. pergátló kifogása tekintetében a felebbezési biróság itélete ellen felülvizsgálati kérelemmel nem élt, első sorban azt a kérdést kellett vizsgálat alá venni, hogy a keresetbe vett jog érvényesitése polgári perutra tartozik-e, mert a biróság a SET. 27. §. 1. pontjában meghatározott pergátló akadályt ugyenezen törvényszakasz harmadik bekezdése szerint az eljárás bármely szakában hivatalból figyelembe venni tartozik.

Felp. keresetét arra alapitja, hogy a maga részéről eleget tett az engedélyokirat kiegészitő részét képező épitési és üzleti feltételekben foglalt azon kötelezettségének, mely szerint minden őrháznál legalább 1000 m. földterület kisajátitandó; ily területet a ratkovicai váltóőr kertje gyanánt szintén kisajátitott és azt az alp. mint a felp.-i vasut kezelője a felülvizsgálatok alkalmával kifogás nélkül atvette s a kert eveken keresztül használatban is volt; dacára azonban ennek, alp. egy idő óta azon a cimen, hogy a váltóőrház kertje használhatatlan, s e miatt a a váltóőrnek kárpótlék gyanánt havi 6 koronát fizet, a felp.-i vasut bevételeiből felperes terhére havonként 6 koronát levon.

Ezen az alapon követeli felp. egyrészt a havonként eddig levont 6 koronának az alp. által való megtéritését, másrészt annak birói megallapitását, hogy alp. a ratkovicai váltóőr kertpótléka fejében felp. ellen igényt nem támaszthat s a felp.-i vasut bevételeiből semminemü összeg levonására nem jogosult; az eldöntendő vitás kérdés tehát tulajdonképpen az, hogy felp., ki állitása szerint az engedélyokirat kiegészitő részét képező épitési és üzleti feltételeknek megfelelően a kertterületet szolgáltatta, ennek ellenére köteles-e uj kertterületet, vagyis uj létesitményt szolgáltatni, mert tisztán ettől függ, hogy az uj kertterület szolgáltatásának elmulasztása által felmerült kiadások felp.-t terhelik-e vagy nem.

Ennek a vitás kérdésnek eldöntése azonban polgári perutra egyáltalán nem tartozik, mert az a kérdés, hogy a helyi érdekü vasut az üzem alatt törvény, törvényerejü jogszabály vagy engedélyokirat szerint létesitményekre kötelezhető-e, az 1896. évi XXVI. tc. 69. §-nak 4. pontja értelmében a közigazgatási hatóságok és végső fokban a közigazgatási biróság hatáskörébe van utalva.

Ennélfogva annak kiemelése mellett, hogy a felp. által A/F. és B/F. alatt bemutatott határozatok szerint a közigazgatási utra tartozó ebben a kérdésben az illetékes kereskedelemügyi m. kir. minister már döntött és felp.-t az uj terület beszerzésére és arra is kötelezte, hogy a hasznavehetetlenné vált kertterület elmaradt hasznának kártalanitásáról ugy a multra, mint a jövőre kihatólag gondoskodjék, felp. pedig a ministeri határozat ellen a közigazgatási birósághoz panasszal nem élt, a kir. itélőtábla a SET. 27. §. 1. pontja alá eső pergátló akadály fennforgása miatt mindkét alsóbb biróság itéletét a SET. 166., 208. §-ai értelmében feloldotta és az eljárást megszüntette. (1905. nov. 2. II. G. 114. sz.)

Magánépitési engedélyek Budapesten.

A fővárosi magánépitési albizottság 1906. junius hó 18-án B ó d y Tivadar dr. elnöklete mellett a következők részére hozta javaslatba az épitési engedély kiadását: a) **nagyobb és kisebb épitkezésekre**: 105442. Kir. József müegyetem az I. ker. Budafoki-ut 1645i. hrsz. a. Központi egyetemi épület, ép. Hauszmann Alajos — 115541. Beer Antal nev. Benes Imre (VI. Nagy János-u. 1 | b.) a VII. Wesselényi-u. 60 .sz. a. négy emeletes ház — 127667. Dr. Bán Sándor (VIII. Baross-u. 79.) a VIII. Baross-u. 89. sz. a. három em. ház, ép. Kiss Géza — 94233. Neumann György (VII. Kerepesi-ut 20 | a. X. Gyömrői-ut 8555 hrsz. a. emeletes ház és gyári épület, ép. Nay és Strausz 104157. Himmler Miksa épitész (VI. Andrássy-ut 2.) a II. Zárda-u. 6166. hrsz. a. emeletes nyaraló — 123112. Schanzer Ignácné (V. Dráva-u. 2.) a VI. Andrássy-ut 101. sz. a. em. nyaraló, ép. m. Spiegel Frigyes — 119112. Magyar keramiai gyár r. t. nev. Balás Farkas ép. (V. Csanády-utca 7.) a X. Noszlopy-u. 8025. hrsz. a. egy em. ház — 111541. Hamos Róbert (VI. Bajza-utca 34.) az I. Budakeszi-ut 8057. hrsz. a. nyaraló — ép. Reiss Zoltán 108570. Kellner Gyula (V. Csáky-u. 9.) az I. Bíró-u. 9798. hrsz. a. földszintes ház — ép. Hajós és Villányi — 109112. Nonn Teréz (II. Retek-u. 47.) az I. Budakeszi-ut 7863. hrsz. a. nyaraló ép. Schumy Rezső — 108567. hrsz. a. nyaraló ép. Schumy Rezső — 108567. Száraz János (X. Hölgy-u. 4.) u. o. földsz. ház, ép. Gratz Dániel 116771. Jancsovits Lajos (VIII. József-u. 65.) u. o. toldalék, ép. Krausz Gábor — 113498. Dr. Csécsi Nagy Miklós (VIII. Szentkirályi-utca 35.) a III. Keve-utca 81. sz. a. földsz. ház, ép. Geizer Gerő 115354. Szenes Simon (X. Zsivora-u. 2217. hrsz.) ugyanott toldalék, ép. m. Sorg Antal — 123326. Gronovszky Márton nev. Dura és Szabó (X., Román-utca 10.) a X., Óhegy 8189. hrsz. a toldalék — 111378. Drechsler Ignác (X., Külső Knrepesi-ut 84.) ugyanott toldalék, ép. Sorg Antal — 124958. Wolfner József (VI., Aradi-utca 68. sz.) ugyanott toldalék — 110530. Sulyák Ferenc (VIII., Staffenberger-utca 8.) a X., Heves-utca 7599. hrsz. a. toldalék ép. Rigler József — 121639. Schömer Ferencné (II., Korvin-tér 5.) ugyanott emelet ráépités, épm. Schömer Ferenc — épitésére vonatkozo tervei jóváhagyattak; b) **kisebb és nagyobb átalakitásokra**: 116152. Náthán Mór (V., Bálvány-utca 19.) az I., Mártonhegyi-ut 47. sz. a. — 118126. Schwartz Pál (VI., Csengery-utca 24.) a VIII., Muzeum-utca 7. sz. a. — 119114. Schosser József (III., Föld-utca 13.) ugyanott — 117890. Stern Károly (VII., Kerepesi-ut 72.) ugyanott — 120355. Özv. Schubert Györgyné (X., Szigligeti-utca 2080. hrsz.) ugyanott — 121620. Waigand Ferenc (IX., Soroksári-utca 78.) ugyanott — 121637. Michl János (VIII., Hunyadi-tér 50.) ugyanott — 124432. Dirsztay Béláné (VI., Dalnok-u. 20.) a VI. Andrássy-ut 19. sz. a. házra vonatkozó módositott épitési tervei jóváhagyattak; c) **jóváhagyásra ajánlttattak**: 114754. Deseő Lajos a X., Villam-utca 155. hrsz. a. — 114743. Tuszkán János a VII., Gyarmat-utca 39. sz. a. — 115357. Ratzenbeck Antal a III., Lajos-u'ca 12. sz. a. — 114712. Wéber István a III., Föld-utca 1160. hrsz. a. — 112710. Baranyai Józsefné az I., Orbánhegy 9977. hrsz. a. — 109734. Morelli Gusztávné a II., Trombitás-ut 6591. hrsz. a. — 116132. Grauer Mihály a X., Óhegy 8128. hrsz. a. — 119093. Péchy Andorné a VIII., Kerepesi-ut 25 sz. a. — 120733. Bagi Miklós a X. Gyömrői-ut 7946 hrsz. a. — 12332. Sommer Ignác a IX. Soroksári-ut 9593 hrsz. a. — 115548. Horváth Nándor a III. Kaszás-utca 6615 hrsz. a. — 122017. Szamek Sándor a VIII. József-u 49 sz. a. — 122022. Keleti Lajos a III. Lajos-utca 135 sz. a. — 123103. Drach Jónásné a III. Kis korona-ut 52 sz. a. — 123321. Parall Ferenc a VIII. Kerepesi-ut 41 sz. a. — 116155. Habereder Péter a III. Mátyáshegy 4851 hrsz. a. — 109108. Stein Mátyás a IV. Szervita-tér 3 sz. a. — 107161. Püspök Gizella a II. Donáti-utca 2609. hrsz. a. — 108583. Weimess Márián a II., Zárda-utca 3760. hrsz. a. — 108551. Mayer Lajos a VII., Róna-utca 2329/2. hrsz. a. — 115439. Rumpa Ferenc a VIII., Vig-utca 5724. hrsz. a. — 115545. Székely és társai a VII., Amerikai-ut 1856. hrsz. a. — 109724. Baumfeld Zsigmond a VIII., József-körut 21. hrsz. a. — 122861. Grünfeld Lajos a VIII., Baross-tér 7. sz. a. — 115531. Martini József az V., Váci-körut 46. sz. a. — 115356. Benes Imre a VII., Dob-utca 83. a. — 111550. Wiszoky és társa a VI., Teréz-körut 23. sz. a. — 120722. Heidelberg Károly és Sándor a VI., Király-utca 3973/a. hrsz. a. házra vonatkozó tervek; — d) **gépekre és felvonókra**: 110528. Jakab és társai (VI., Gömb-utca 32.) — — 109739. Heller és Herz (VII., Várna-utca

TELEFON 28—29.

POSNANSKY ÉS STRELITZ

Városi iroda: **VI., Podmanicky-u. 27.** — Gyárak: **Erzsébetfalva, Bécs, Witkovitz.**

Aszfaltmunkálatok valódi természetes aszfalttal.

Kátránypapirlemez, kátránymentes **„GLÓRIA“** cement-aszfalt-fedéllemez, elszigetelő lemez ólombetéttel vagy anélkül; **facement-tetőfedés.** Nedves falak szárazzá tétele. — **Szab. hővédő anyag** gőzcsövek, gőzkazánok stb. részére. **Hűtőkészülékek és hidegvizcsövek** elszigetelése bevált rendszer szerint. **Carbolineum, vasmáz, szurokfáklya.**

18.) —114740. Bruck Henrik (IX., Liliom-utca 8.) — 121629. Magyar Kereskedelmi r. t. (V., Váci-körut 32.) — 122029. Herman Ignác (VI., Szerecsen-utca 3909. hrsz. a.) — 122030. Haverland Antal V., Csáky-utca 13.) — 115722 Bpest székesfővaros (VII. Dob-utca 95.) — 121628. Auerfény magyar gázizzó fény r. t. (VI. Váci-körut 3.) — 116764. Rieger Gyula (VI. Lehel-utca 2930/8 hrsz.) — 116762. Kovács, Szalai és tsa cég (IX. Üllői-ut 117.) ; e) **elutasittattak**: 123329. özv. Juszt Ferencné a VI. Lendvay-utca 3026 hrsz. a. — 122026 Domokos Jenő a VIII. Erzsébet királyné-ut 1959 hrsz. a. — 119106. Özv. dr. Sztroiny Sándorné az V. Csáky-utca 4 sz. a. — 107172 Dr. Szabó K roly a III. Margitszigeten tervezett épitkezésre vonatkozó épitési tervei.

Kinevezés.

A m. kir. földmivelésügyi minister Szeberényi Jenő okl. mérnököt, a m. kir. gazdasági müszaki hivatal személyzeti létszámában, ideiglenes minőségü fizetéstelen kir. segédmérnökké nevezte ki.

Pályázatok tervkészitésre.

Pályázat a Szabadságharc és Kossuth szoborra. Budapest székesfőváros a nemzeti közadakozásból felállitandó 1848/49-iki Szabadságharc-szoborra, valamint az ugyancsak nemzeti közadakozásból felállitandó Kossuth-szoborra pályázatot hirdet a következő feltételek mellett:

A főváros törvényhatósági bizottsága 1903. évi november 4-én tartott közgyülésén a Szabadságharc-szobor helyéül az V. ker., Szabadság tér északi részét lezáró félkör középpontját jelölte ki.

A főváros törvényhatósági bizottsága 1906. évi januári közgyülésén a Kossuth-szobor helyéül az V. ker. Országház-térnek a parlament főhomlokzatával szemben fekvő részét jelölte ki olyképpen, hogy az országház főbejáratának tengelyében s e főbejárattól legalább 58 m. távolságban elhelyezendő, s megfelelő művészi kerettel, illetve szegélyezéssel ellatandó szobormü hazánk nagy fiát: Kossuth Lajost arccal az országház felé fordulva ábrázolja.

A pályázók a területek helyszinrajzát, valamint a Szabadság-tér, illetőleg az Országház-tér hossz- és keresztmetszetét, az épületek körvonalainak kitüntetésével a főváros tanács közoktatási ügyosztályában, (IV., Központi városháza II. em. 231. sz. a.) dijtalanul megkaphatják.

A szobrok költsége, a művészi és művezetési tiszteletdijat is beleértve, egyenkint 700.000 koronát meg nem haladhat.

Mindkét pályázat nyilvános (nem titkos) s azokban csak magyar honosságu művészek vehetnek részt.

A pályázat határideje a Szabadságharc-szoborra 1907. f e b r u á r 26-ik napjának déli 12 órája, a Kossuth-szoborra pedig 1908. f e b r u á r 26-ik napjának déli 12 órája, mely időre a vidéken vagy külföldön tartózkodó művészek is kötelesek pályamüveiket a városligeti Mücsarnokba beküldeni.

A pályadijak ugy a Szabadságharc- mint a Kossuth-szobor pályázatánál a következők: I. dij 12.000 korona, II. dij 8000 korona, III. dij 6000 korona, IV. dij 4000 korona, V. dij 3000 korona.

Ezen felül mindkét pályázatnál jogában áll a biráló-bizottságnak legföljebb öt olyan müvésznek, akik dijat nem nyertek, egyenkint 1500 korona jutalomdijat megszavazni.

Pályázat az aradi Kossuth szoborra. Az aradi Kossuth-szoborra a bizottság 70.000 korona kiviteli dijjal pályázatot irt ki. Az első dij 1000 korona. A pályázat lejárata november 15. A városháza előtt felallitandó szobrot 1907. október 6 án leplezik le.

A pozsonyi vigadó tervpályázatára beérkező tervek elbirálására a varos felkérésére a Magyar Mérnök és Épitész Egylet N a g y Virgil tanárt és dr H ü l t l Dezső épiteszt küldötte ki.

A nagyváradi kamarai székház tervpályázata. A f. évi j u n i u s hó 15-én lejárt nagyváradi kamarai székház tervpályázatára beérkezett hat tervezőtől 10 pályamü, és pedig; „Bihar“ jelige alatt egy terv, „Várad“ jelige alatt három terv, u. m.: egy fő és két alternativ terv, „Eszmei tulajdonjog“ jelige alatt egy terv; „Otthon“ és „Otthon A“ jelige alatt két terv, „Pátria“ jelige alatt egy terv, „Székházunk I. II.“ jelige alatt két terv. A pályatervek felett döntő biráló bizottság a napokban ül össze es tagjai lesznek: H u z e l l a Gyula kir. keres t i ácsos, a mara elnöke, K ő s z e g h y József városi főmérnök, K o r b é l y József a Berettyóármentesitő társaság főmérnöke, S z á s z Róbert államépitészeti hivatali mérnök, müépitész és dr. S a r k a d i Lajos a kamara titkára.

Sirbolt tervezés. Néhai Tóth László családjának megbizásából a Magyar Képzőmüvészek Egyesülete nyilvános pályázatot hirdetett egy müvészies családi sirboltra, amely negyvenezer koronányi költséggel lesz elkészitendő és felállitandó a kerepesi-uti temetőben. A kétezer koronás első dijat F ü r e d i Richárd „Legyőztem a világot“ jeligés müvének, az ezerkétszász koronás második dijat B e t l e n Gyula szobrász és F r i t z Oszkár épitész „Halál“ jeligéjü müvének és a nyolcszáz koronás harmadik dijat P o p p e r és M a r g ó szobrászok és H i c k i s c h Rezső épitész „Jeremiás“ jeligéjü müvének itélték oda.

Pályázatok állásokra.

Gépészi állás. Szerbaradác község előljárósága a községi szivattyu géphez 400 kor. évi dijazással egy vizsgázott gépészt alkalmaz. A kellően felszerelt kérvények j u n i u s 25-éig a községi előljárósághoz nyujtandók be. A feltételek a jegyzői irodában megtudhatók.

Mérnöki munkálatok.

Felmérési munkák. Orczyfalva község (Temes m.) határának felmérésére pályazni óhajtó mérnökök felhivatnak, hogy ajánlataikat f. é. j u n i u s 30 áig a községi előljáróságnál nyujtsák be, ahol a részletes feltételek is megtekinthetők.

Fölmérési munkák. Bácsbodrog vármegyei Ómoravica község mintegy 4000 parcellát magában foglaló szőlőföldet és legelőterületet felméretni szándékozván, ennek biztositására ajánlati versenytargyalást hirdet, melynek megtartására határidőül f. é. j u l i u s 15-ikét tüzte ki. A pályazó mérnökök ajánlataikat a község előljáróságához fenti időpontig küldjék be.

Pozsony város szabályozási tervei. Pozsony város tanácsa a varos szabályozási terveinek elbirálására P a l ó c z i Antal tanárt kérte fel.

Vasutépitészet.

Előmunkálati engedélyek. A kereskedelemügyi m. kir. minister D i n e r Gyula bankigazgató és B a r t a Jenő mérnök kisvárdai lakosoknak a magyar államvasutak Kisvárda állomásától Pap, Lövő, Lövőpetri és Gemzse, illetőleg Anarcs, Nagybáka és Kisbáka községek érintésével Vásárosnaményig, továbbá ugyancsak Kisvárda állomástól Anarcs, Nagybáka, Kisbáka, Gyulaháza és Kórász községek érintésével Nyirmadáig vezetendő 0·70 méteres keskeny nyomtávu gőz-, villamos vagy motorüzemü helyi érdekü vasutvonalra kiadott előmunkálati engedély érvényét a lejárattól számitandó további egy év tartamára meghosszabbitotta; gróf T e l e k i József nagybirtokos kérelmére a Dunapatajtól Bajáig tervezett helyi érdekü vasutvonalból Hajós községnél elágazólag Borota puszta vagy Rém község érintésével Felsőszentiván és Csávoly községek határain át Bajáig vezetendő szabványos nyomtávu gőzmozdonyu helyi érdekü varians vasutvonalra kiadott előmunkálati engedély érvényét a lejárattól számitandó további egy év tartamára meghosszabbitotta; a b u d a p e s t i h e l y i é r d e k ü v a s u t a k r é s z v é n y t á r s a s á g n a k a budapesti helyi érdekü vasutak budapest-kerepesi vonalainak Kerepes végállomásától Gödöllőig vezetendő szabványos nyomtávu helyi érdekü vasutvonalra az előmunkálati engedélyt megadta.

Iparvágány épités. A temesvári m. kir. dohánygyárban 120 fméter hosszu iparvágány fog épülni. Ennek megépitésére, valamint a szükséges kocsik szaporitására a dohánygyár igazgatósága árlejtést hirdetett. Pályázati határidő f. é. j u l i u s hó 9-ik napjának d. e. 10 órája.

Iparvasut Kecskeméten K o v á c s Gyula lakytelki fürészmalom tulajdonos a fürésztelepétől a Tisza partjáig keskeny vágányu 65 cm. távközü mezei vasutat fog létesiteni. Ebben a dologban már megis tartották a helyszini szemlét, melynek eredménye szerint nem emelteted kifogás a vasut létesitése ellen és igy K o v á c s Gyulát felhivták a részletes tervek benyujtására.

Az első délnyugoti határőrvidéki vasut épitkezése. Az első délnyugoti határőrvidéki vasut megkezdette vonalának Károlyvárosig leendő folytatólagos kiépitését. A kereskedelmi minister biztositotta az átmeneti forgalmat és a vonal mentén levő széntelepek intenzivebb kiaknázása is elő fogja segiteni a befektetett tőke nagyobb kamatozását.

A zágráb—sesvete—svetiivan—zelinai vasut. A G f r e r e r, S c h o c h és G r o s s m a n n budapesti épitővállalkozók által tervezett zágráb—sesvete—svetiivan—zelinai h. é vasut közigazatási bejárását junius hó 6-ikán és 7-én tartották meg. A vasutat rendes nyomtávval, 23·6 kg. nehéz sinekkel és 6

SPITZER LEÓ

MENYEZET-SZOBRÁSZ.

Elvállal stukatur és Rabitz munkákat.

SPECIALISTA STUKOLIN-MENYEZETEK KÉSZITÉSÉBEN.

VIII, MOSONYI-UTCA I. SZÁM

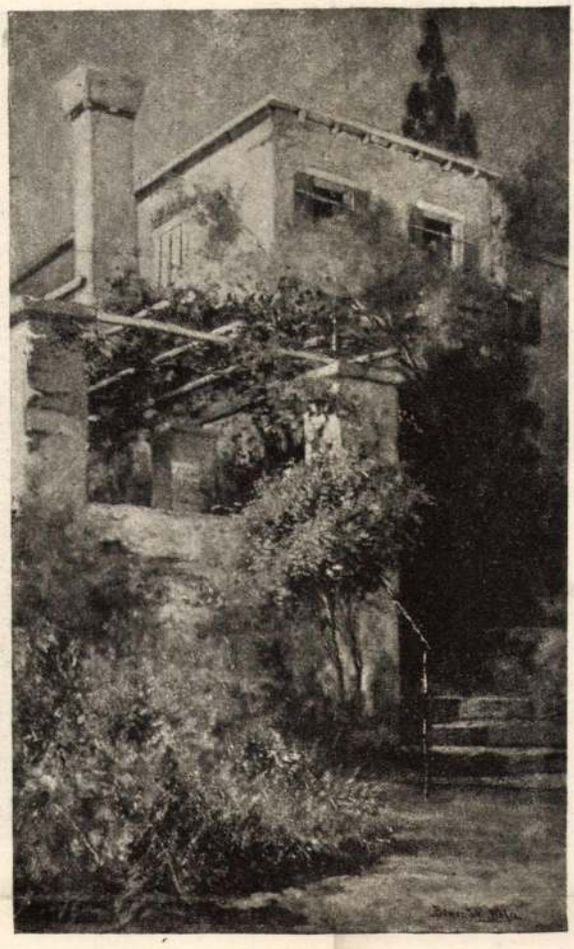

BENCZÚR BÉLA PERGOLA

lönbözőség megvolt a kvalításban is, ami nem is lehet másként, mihelyt ennyire népes művészcsoportról van szó. Az első teremben Szinyei-Merse Pál a maga színes naturalizmusának négy sajátos jegyű termékét állította ki, amelyek közül kettőre az Ernst Muzeumból emlékszünk (Háborgó Balaton, Szép idő, Vadregényes táj, Bivaly fürdő). Általában a kiállított képek és szobrok között vegyest voltak régebbi és új művek. Nagyobb kollekcióval szerepelt Magyar Mannheimer Gusztáv, olasz táj-impressziókkal s budapesti városrészletekkel, Bruck Miksa (főleg interieurök), s Rippl-Rónai József, akinek gyűjteménye némi retrospektiv jelleget kapott «A művész családja kaposvári kertjében» c. képpel, amely 1904-ből való s még inkább az ifjúkorában, 1889-ben festett «Bretagnei kép» révén, amely kompozicójával, barna tonusával Munkácsy közelségére vall. Glatz Oszkár arcképeket állított ki, az ő delikát, rajzbeli finomságokat pointirozó stilusával, Dudits Andor tájképet, egy freskovázlatot («Kardvágás»), Stettka Gyula egy régebbi, maga nemében a művészre igen jellemző figurális kompozició-vázlatot («Sirbatétel»), Zala György «Zentai csata» c. domborművét, Vedres Márk kisebb bronzokat (relief-portraitok és aktok), Gárdos Aladár két márványba faragott, spirituális elemeket is kifejező nő-alakot («Elüzött leány», «Léda»), Bosznay István színes magyar tájrészleteket, Ligeti Miklós két portrait-mellszobrot (egyik a király mellszobra) Pentelei-Molnár János virtuoz-objektivitással festett csendéleteket, Beck Ö. Fülöp érmeket, plaketteket s márvány-mellszobrot, Róna József nagyobb domborművet («Egyptomi Szent Antal

SZENES FÜLÖP ANDALÚZIAI SZÉPSÉG

kisértése»), Szmrecsányi Ödön színes karikatu-rákat. Részt vettek még a kiállításon Basch Andor, Halmi Arthur, Hatvany Ferenc báró, Keményffi Jenő, Hermann Lipót, Szlányi Lajos, Kunwald Cézár, Kada Alajos, Révész Imre, Wagner Géza, Basch Árpád, Barta Ernő, Dobai Székely Andor, Reményi József, Biró Mihály, Faragó Géza, Tornai Gyula, Herrer Cézár, Bethlen Gyula, Zádor István.

A «Derengés» képzőművészeti vállalat, a piaristák váci-utcai palotájában lévő helyiségé-ben, megnyitó kiállítás gyanánt Berkes Antal műveit mutatta be. Berkes Antalnak, aki a Műcsarnok ismert, régi kiállítója, majdnem száz munkáját láttuk itt, amelyeknek nagy részét budapesti veduták adták, napfényes és moz-galmas városrészletek.

A Szent György-céh december 8. és 9-én tartotta XXXVIII. művészeti aukcióját, amelyen az érdeklődést főleg néhai Morelli Károly or-vosprofesszor gyűjteménye foglalta le. E kép-gyűjtemény jelentősebb darabjai: Kupeczky Já-nosnak tulajdonított két festmény (A művész fia, Ovidius sírja), Kelety Gusztáv öt képe, Lenbach, Telepy, gróf Andrássy Géza fest-ményei. Az aukción különböző iparművészeti tárgyak, alt-wien porcellánok, régi szőnyegek, himzések, csipkék, ónedények stb. kerültek sorra.

A «Műterem» Kossuth Lajos-utcai helyi-ségeiben magyar művészek karácsonyi tárlata nyílt meg, amely dec. 15-től január 2-ig tar-tott, s amelynek anyagát e célra külön zsüri bírálta el. A kiállításon résztvettek Glatz Osz-kár, Nyilassy Sándor, Endrey Lajos, Jendrassik Jenő, Udvary Géza, Bükkerti Mariska, Tornai Gyula, Kunwald Cézár, Merész Gyula, Boemm Ritta, Kolozsvári Szeszák Ferencz, Ujváry Ignác, Tatz László, Nadler Róbert, Dudits Andor, Kacziány Ödön, Kemény Nándor, Pállya Celesz-tin, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Margitay Tiha-mér, M. Nagy Endre, Tury Gyula, Kada Alajos, Bruck Hermina, stb.

s fényképet is lehet bizonyos fantáziával olvasni. De sohasem pótolható egészen az, ami minden műtárgy hatásában felette fontos tényező: az anyag közvetlen megérzése. Értékes kompoziciói közül különösen lekötött minket a székesfővárosi kislakásos bérház. Ez valóban modern mindazokban a vonatkozásokban, amelyek az építészetet korához és szerepéhez kötik. Egy vitrina és egy karosszék: ez minden, amit Szablya Frischauf Ferenc az ő kiterjedt lakásberendező munkásságából e kiállításra juttathatott. Egyszerü és előkelő forma mind a kettő, dísz csupán egy-egy fontosabb szerkezeti elemre, egy kitöltésre vágyakozó felületre jutott, ami stilusos és gyakorlati. Hogy ezzel e darabok mégsem váltak szegényesekké, azt formájuk művészi szabásának köszönik. De mindenekfelett gyakorlatiak is e butorok s éppen nem csodálkozhatunk azon, hogy aki már otthonában birja ezeket, semmi szin alatt sem hajlandó tőlük egyhónapi kiállitási időre megválni. Amint ebből látható, a jó lakásberendezésnek is megvan a maga árnyoldala, amely ebbe az erkölcsi tanulságba foglalható: ne készits annyira jó széket, hogy abból megrendelőd semmi szin alatt se akarjon kimozdulni.

(1913 március 9.) LYKA KÁROLY.

POGÁNY MARGIT ÉS BETLEN GYULA KIÁLLITÁSA. A jól végzett iskolázottság és a szorgalom buzgósága mutatkoznak azokon a képeken, melyeken Pogány Margit a Könyves Kálmán-helyiségeiben kiállitott. Művészetének kulturája a mai átlag München modernségeire mutat, felfogásban, szinben, formák megtapintásaiban egyaránt. Néhol ott, ahol kisebb igényü munkáin a motivum megszabása nem lépi tul ereje teljét, kellemesen érvényesül: egy tájkép kivágásában, egy portré részletében, egy-két rajzában. Egyelőre sok még az olyan képe, melyek megjelenésük külsőségeiben birnak a képszerüség hatásával; ha a felszines hangulatködösségek és sok véletlen palettakeverékek eltünnek vásznairól, talán kevesebbel többet fog nyujtani. Betlen Gyula egypár szobra egésziti ki a kiállitást, közöttük egy Kossuth-szobor mintájával, az ismert talapzaton, az ismert szavaló kézmuzdulattal. Egyébként egyik férfiaktja mutatja, hogy egyszerü, kifejező plasztikára törekszik.

(1913 március 9.) BÁLINT REZSŐ.

TAVASZI KIÁLLITÁS A MŰCSARNOKBAN. Minden emberi munkának megvan a maga jogosultsága és megvan a maga közönsége. Az emberi társadalom, az animálisan szubjektiv egyénektől a lángészig, a fejlődési fokozatoknak megszámlálhatatlan sokaságát foglalja magában s az ezen fejlődési fokokon lévő egyének mindegyikének a maga fejlettségéhez mért izlése és érdeklődési köre van. Körülbelül ennek az igazságnak az alapján azt mondhatnám, hogy a „Műcsarnok“ vagy a „Künstler-

A Kéve könyve.
Pest 1913. III. K

haus" vagy a párisi „Salon", igen erősen hézagpótló intézmények, mert egy nagy emberrétegnek az érdeklődése tartja fenn őket. Mégis, ha a művészet igazi megszállottjai közül valakit ebben a társaságban látok, valami bántó rezdülést érzek s szeretném neki azt mondani: tartsd távol magad ettől a helytől, nem templomnak épült hely ez. A művészetet igazán soha élvezni nem tudó tömegeknek tetszetős dolgok vásárja, profán hely, amelyet az élet örökös szépségeinek szeretete, a szent rajongás szellője meg nem ihletett. Én nem szeretem a Műcsarnokot, egész egyszerüen azért, mert nem ad nekem örömöket. A kisded célok, amelyek a szegény elkinzott vásznakról lerinak, nem érdekelnek; a pegazusnak, (amely a katalógus cimlapján ott ékeskedik) szárnya suhogását nem hallom sehol. „A művészet meghalt" — mondhatná itt az ember, ha nem tudná, hogy a Műcsarnok falain kivül még virágzanak a fák, suhog a szellő és játszanak a gyermekek. De bocsánatot kell kérnem — s én meg is teszem azt alázatos lélekkel s levett kalappal — azoktól a naiv és hitteli lelkektől, akik ott belül is hisznek még a mindig hullámzó élet nagy szépségében, akik nem a kezükkel és a szemükkel, hanem a lelkükkel alkották munkájukat s akiknek munkái elkivánkoztak a deprimáló környezetből. Mindenekelőtt Mednyánszkytól, aki ott van, hogy megmentse a művészetet s akinek képei inkább egy muzeális helyre valók, mint az őket környezők társaságába. Vannak még őrajta kivül is, igen vannak: Gulácsy, Kriesch, talán Udvari, Zichy . . . aztán még van egynéhány elég ügyes kép . . . a többiekről inkább nem beszélek; mert műveikhöz csak a csend illik, a művészet temetőjének a csendje.

(1913 március 18.) REMSEY JENŐ.

GRÓF PÁLFFY JÁNOS hagyatéka a Szépművészeti Muzeumban immár midannyiunk közkincse. A gyüjteménynek a muzeumban való elhelyezése művészeti életünk szempontjából nagy fontossággal bir és ezért könyvünk legközelebbi kötetében részletesen fogjuk ismertetni.

(1913 március 18). A SZERKESZTŐ.

PROMETHEUS. Vegyes érzésekkel néztem ennek a Beethoven-balettnek a szinpadon való megjelenését. Azért mondom, hogy vegyes érzésekkel, mert bár nem tartom egészen szerencsés dolognak ezt a feleleventést, a mi operánk részéről annyi buzgóságot és törekvést találtam a dolog szinpadi megcsinálásában, hogy ez az igyekezet menthetővé tette előttem azt, amit viszont hibáztatandónak véltem. Azon a nyomon, amelyen ez a balett jár (no meg az operának néhány igazán elsőrendüen rendezett ujdonsága, amilyen a Salome, Hoffmann meséi), nagyszerü dolgokat lehet csinálni — csak nem szabad a feleuton megállni. A koreografiai részt nem találom teljesen sikerültnek. A táncművészet keretei ma sokkal

ségével hat *Impressziók* c. 1930-ban megjelent könyve. BALLA M.

Bethlen *Miklós (Bethleni) gróf*, erdélyi kancellár, államférfiú és politikai író; szül. 1642 szept. 1-én Kisbunon (Udvarhely vm.), megh. 1716 okt. 27-én Bécsben. A kolozsvári és a gyulafehérvári kollégiumokban, aztán holland és német egyetemeken tanult. A Lipót-féle diplomát ő hozta Bécsből s 1691-ben erdélyi kancellár lett. 1696-ban grófi címet kapott. Minthogy erélyesen védelmezte a diplomában Erdély számára biztosított jogokat, Rabutin cs. hadvezér elfogatta. Bécsi fogságában írta *Önéletírásá*-t (két köt., kiadta Szalay László a Magy. Tört. Emlékek II. és III. kötetében 1858, 1860) és *Erdély történetét*. Több latin munkát is írt. *Sudores et cruces Comitis de Bethlen* c. művét a bécsi körök és a külföld felvilágosítására szánta. (*Lukinich*: A bethleni gr. Bethlen-család története. 1927). TAKÁTS GY.

Bethlenegres, most *Agrişul Becleanului* néven Romániához tartozó község a régi Szolnok-Doboka vm.-ben.

Bethlenháza, most *Betlenhaza* néven Romániához tartozó község a régi Krassó-Szörény vm.-ben.

Bethlenkeresztur, most *Sieu Cristur* néven Romániához tartozó község a régi Szolnok-Doboka vm.-ben.

Bethlenkörtvélyes, most *Curtuişul Becleanului* néven Romániához tartozó község a régi Szolnok-Doboka vm.-ben.

Bethmann-Hollweg *Moritz August, von*, német jogtudós és politikus, szül. 1795 ápr. 8-án, megh. 1877 júl. 14-én. Mint elméleti jogász előbb berlini, később bonni egyetemi tanár lett, majd 1849-től, amikor a parlament első kamarájának tagjává választották, mint politikus töltött be előkelő szerepet. A porosz minisztériumnak 1858-tól 1862-ig vallásoktatásügyi minisztere volt. A közéleti szerepléstől visszavonulva írta meg fő munkáját: *Zivilprozess des gemeinen Rechts in geschichtlicher Entwicklung.* (Bonn, 1864—74. 6 köt.) FERENCZY F.

Bethmann-Hollweg *Theobald von*, német államférfiú, szül. 1856 nov. 29-én Hohenfinowban, megh. 1921 jan. 2-án u. o. 1886-tól a közigazgatási szolgálat rangfokozatain Brandenburg tartomány főelnökségéig emelkedett, 1907-ben a porosz államminisztérium alelnöke és a birodalmi kancellár általános képviselője lett. 1909 július 14-től 1917 július 14-ig viselte a birodalmi kancellárságot s hiába igyekezett megegyezni Angliával a flottaépítés s a kölcsönös semlegesség kérdésében. A diplomáciailag rosszul előkészített háború kitörése után korán fölismerte Németország kedvezőtlen helyzetét, de 1916 óta kiengedte kezéből a katonai-politikai vezetést s ezzel az ellenség előtt a kétszínűség gyanujába keveredett, az országban pedig nem tudta megóvni a vezetés nélkül maradt nép egységét. Ellenezte a búvárhajóháborút, de kitörése után mégis hivatalában maradt. Mikor a búvárhajóháborúhoz fűzött remények nem teljesültek, 1917 júliusában (júliusi forradalom) minden párt

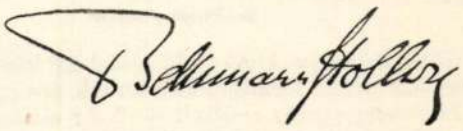

elejtette. 1919—21-ben jelent meg *Betrachtungen zum Weltkrieg* c. kétkötetes munkája. BALLA M.

Bet Horon, két helységnek neve Judeában, a bibliai és a makkabeus írók műveiből ismeretes. Itt aratta Juda Makkabi leghíresebb győzelmét. Ma: *Bet Ur*, Jeruzsálemtől északnyugatra. FRIEDMAN D.

Bethsaida (héb. a. m. halászház), 1. város a genezárethi tó nyugati partján. Péter, András és Fülöp apostolok szülővárosa. — 2. Város Keletre a genezáreti tótól, hol Jézus a vakon születettet meggyógyította. Romjai még láthatók, az arabok *et-Tell*-nek nevezik. — 3. A görög *Bethesda* héber neve, Jeruzsálem mellett gyógyító forrás, ahol Jézus szombaton gyógyította meg az inaszakadtat. HUSZÁR E.

Béthune (ejtsd: *bëtün*), Pas-de-Calais francia département székvárosa, (1921) 15.840 lak. Len, gabona és olajos magvakkal folytat kereskedelmet. Környéke a világháború álláshar-caiban fontos szerepet játszott. KÉZ A.

Betlanovce, a most Csehszlovákiához tartozó *Betlenfalva* régi szepesvm.-i község mai neve.

Betlehem, 1. kis palesztinai városka, Jeruzsálemtől D-re, jelenleg *Bet-Lahm*-nak hívják, (1922) 6700, többnyire keresztény lakossal. Jelentőségét bibliai szerepének köszönheti. Lakossága is nagyrészt a mult emlékein él, ezen a réven értékesíti a fából, gyöngyházból, korallból, datolyamagból stb. készített olvasókat, emléktárgyakat. Krisztus hagyományos születésének helyén régi templom és kolostorok

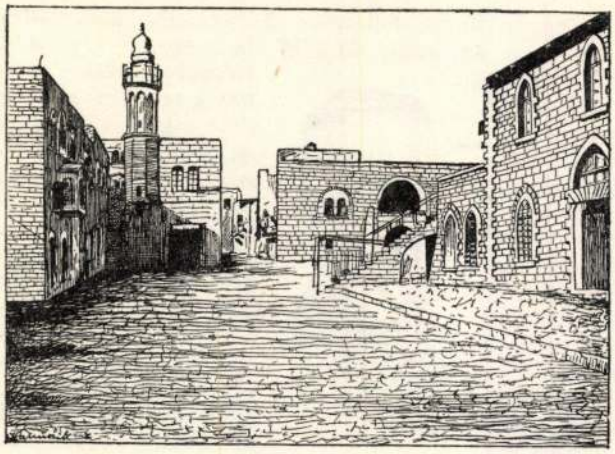

Betlehem piactere

épültek, de ezeken kívül több, különböző felekezethez tartozó templom, kolostor stb. ápolja a keresztény egyház emlékeit. — 2. Az északamerikai Pennsylvania államban levő gyárváros, South Bethlehemmel együtt (1920) 50.358 lak. Egyetem, vas-ónkohászat és nagy gépipar. KÉZ A.

Betlehemi csillag, mely Jézus születése idején az evangélium szerint, mint rendkívüli csillag, tűnt fel az égen s ez vezette Jézushoz a bölcseket (Máté 2, 2). E csillag nem lehetett természetfölötti tünemény, hanem üstökös (emellett szól a legrégibb képek csóvás ábrázolása is), vagy valami bolygókonjunkció, esetleg egy változócsillag feltünése. Érdekes, hogy mindhárom eset előfordult Jézus születése idejében. Kepler, a Josephus által említett Heródes történetében szereplő holdfogyatkozás számítása alapján, Jézus Róma alapítása után 749-ben született vagyis időszámításunk előtt 4 évvel. Ebből kiindulva, ő a csillagot is magyarázni igyekezett a 794 évenként ismétlődő nagy bolygókonjunkcióval, mely Róma alapítása után 748-ban állott be. Mások szerint a betlehemi csillag az a változócsillag lehetett, melyet Tycho de Brahe 1572 novemberében a Cassiopeiában vett észre s fényével felülmulta a Vénusz legerősebb ragyogását. E csillag periodusa 315 év és így szintén föl kellett tünnie Jézus születésének évében. Nem mindenki fogadja el e magyarázatokat, melyek érdekességükön kívül kronológiai szempontból is fontosak. MAJZON L.

Betlehemjárás, karácsonyi népjáték. Advent elejétől Vízkeresztig betlehemes gyerekek, pásztornak, angyalnak öltözve, házról-házra járnak és Krisztus születését dicsőítő dalokat énekelnek, végül csekély ajándék után tovább állnak. A gyerekek rendesen kis építményt visznek magukkal, ez a betlehem, amely lehet templom, benne gyertyával megvilágítva az újszülött Krisztus, tájképet ábrázoló szekrény hegyekkel és barlanggal, faluvégi istálló, fölötte az aranycsillag, hátrább ökör és szamár és végül bölcső vagy tornyos jászol. Ezekben papírból készült bábok jelképezik Máriát, Józsefet, Krisztust, a három királyt, a pásztorokat, Heródest stb. Nem magyar szokással van dolgunk, mert külföldön is megtaláljuk. Németországban minden család karácsonyfája alatt ott van a jászolbölcső, a Krippe, Itáliában pedig minden templomnak megvan a maga állandó betlehemje. A Nyárád melletti székelyeknél a templomba viszik a betlehemet, egyik kis oltárra helyezik s a gyerekek végigjátsszák a betlehemi színjátékot alkalmas versekkel. A misztérium lassan kiszorul a templomból, világi elemekkel egyre bővül, a jelenetek alakjait rugós szerkezetű bábok vagy fonálon rángatott marionettek helyettesítik; nálunk pótolja ezeket a juhásztánc, betlehemes játékunknak főeleme, mely abból áll, hogy pásztorok a jászol körül örömtáncot lejtenek. A betlehemi játékok azokból a kat. egyházi szertartásokba szervesen beilleszteti misztériumokból fejlődtek, amelyek megjelenítették Krisztus születésének történetét.

Irodalom. Adatok a Nyelvőr és Ethnographia évfolyamaiban. *Solymossy Sándor:* A betlehem (1894). HAÁSZ I.

Betlen, most *Beclean* néven Romániához tartozó község a régi Fogaras vm.-ben.

Betlen *Gyula*, szobrász, szül. 1879 máj. 8-án Budapesten. Eleinte itthon, aztán Párisban tanult, 1904 óta Budapesten él. A szobrászat minden ágát műveli: készített síremlékeket, genrealakokat és csoportokat, mellszobrokat, aktokat, érmeket. Legnagyobb műve a nyíregyházi Kossuth-szobor (1912). ÉBER L.

Betlenfalva, most *Betlanovce* néven Csehszlovákiához tartozó község a régi Szepes vm.-ben. A Thurzók építtette renaissance kastélya szép műemlék. Nagy gőzmalma van. P. ORMÓS J.

Betlenháza, *Bethlenháza* most Romániához tartozó régi krassó-szörényvármegyei község.

Betlenszentmiklós, most *Sânmiclăuș* néven Romániához tartozó község a régi Kis-Küküllő

330. CSÉSZE ALJJAL, porcellán, sárga a[illegible]pon szines virágos ág és madár. Kék cimerjegy. Herend, 1860 körül.

331. CSÉSZE ALJJAL, porcellán, szines, kinai modoru diszitéssel: moszatok és virágok közt uszó halak. Kék cimerjegy. Herend, 1860 k.

332. KÉT PORCELLÁN ARCKÉP, négyszögü, férfi és női mellkép, domboru diszü aranyozott fakeretben. Cseh, 1850—60.

333. PORCELLÁNKÉP, ovális, férfi mellképe, aranyozott fakeretben. Schlagenwald, 1854.

334. POHÁR, porcellán, domboru akantuszlevelekkel és virágos ágakkal (ragasztott). Vörös kardjegy. Meissen, 1730 k.

335. KIS KÁVÉS KANNA FEDŐVEL, porcellán, oldalán „en camaieu" virágok. Bécs, 1790.

336. PORCELLÁNKÉP, Rafael — Madonna della Siera — florenci festménye után, trébelt ezüst keretben. Bécs, 1850 k.

337. DISZTÁL, ovális, bécsi porcellán, ujabb Sorgenthal stilusu festéssel, tengeri jelenettel. XIX. sz.

338. DISZTÁL, hasonló a 337. sz.-hoz, de kisebb.

339. EVŐKÉSZLET, porcellán, rózsadiszitéssel. 22 drb. Bécs. 1840—50.

340.

341. KÉT VÁZA FEDŐVEL, porcellán, tojásdad testén kék, vörös, arany virágos diszités. Japán, XIX. sz.

342. TALPAS KOSÁR, kemény cserép, domboru leveles és arany diszitéssel. XIX. sz.

343. OVÁLIS PLAKETT, fajánsz, rajta dombormüben Madonna. Északmagyarország.

361. .....

362. .....

363. .....

Ernst_Muzeum aukcioi

364. .....

365. .....

XIX

IV.

EZÜST, ÉKSZER ÉS FÉM.

366—480.

366. FÜGGŐ EDÉNY, trébelt és áttört sárgaréz, három láncon. XIX. sz.

367. KÉT KAROS GYERTYATARTÓ, öntött bronz, ötágu. XIX. sz.

368. TÁNCOSNŐ, öntött bronz szobrocska, négyzetes márvány talapzaton. Jelezve: BETLEN GY. Magyar, modern.

369. AZ EST ÉS A REGGEL, öntött bronz szobor, felhőkön lebegő két ifju nőalak. Jelezve: *Lecornet*. Francia, XIX. sz.

40. SZ. 1912. (59. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL.

BUDAPEST, OKTÓBER 6.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utcza 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utcza 4.

Egyes szám ára 40 fillér.

Előfizetési feltételek: Egészévre 20 korona. Félévre 10 korona. Negyedévre 5 korona.

A «Világkrónika»-val negyedévenként 1 koronával több.

Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldij is csatolandó.

Jelfy Gyula fölvétele.

A NYIREGYHÁZI KOSSUTH-SZOBOR LELEPLEZÉSE. — A szobor Bethlen Gyula műve.

ROZSDA

Irta Szende-Dárday-Olga

Rita igen hálásan fogadta az olvasmányokat, bár magában kissé csodálkozott, hogy egy komoly férfinak hogy lehet ennyire nőies, szolid, kissé ósdi izlése. Gustav Freytag, Wilhelm Raabe, Ebner Eschenbach. Csupa igen tiszteletreméltó produktumai a német literaturának, de azért Rita úgy vélte, hogy manapság, midőn a társadalmat legjobban foglalkoztató vitás kérdéseket és problémákat a modern iró-világ nagyjai regényalakjában igyekeznek a nagyközönség szélesebb rétegeinek értelmére hozni, találhat az ember, különösen egy férfi, hasznosabb, érdekesebb és komolyabb olvasmányt a tisztán belletriszkus vagy klasszikus munkáknál.

A fiatal leány első ilynemű megjegyzése nagy szöget ütött Rőmer doktor fejébe. Ő neki olvasmányai tisztán csak agyának pihentetésére szolgálnak — mondá — s azok megválasztásában a fiatal legénykorában megkezdett nyomon haladt tovább s ekként a modern irány egészen kikerülte figyelmét.

Kérésére Rita nehány könyvet följegyzett neki.

Gobineau, Shaw, Pierre Loti, Klara Viebig, Helene Böhlau, Bölsche, Sinclair egy-egy művét.

Ezen könyvek rendkívül erős benyomást tettek a fiatalemberre, de megkoczkáztatta azon megjegyzést, hogy úgy találta, hogy nem épen fiatal leányoknak való olvasmányok.

— Abban tényleg igaza van, — felelte Rita ezen kissé bátortalanul eléhozott megjegyzésre. — Húsz éven alul levő leánynak egyiket sem adnám kezébe. De nem látom be, hogy egy érett eszű komoly leány miért tartson még mindig Marlittnál és a bibliothéque rosenál. Miért vonja meg magától az élet megértését, a melyre pedig neki is nagy szüksége lehet, talán még inkább, mint a férjes asszonynak, mert annak van, a ki megvédje, van valakije, a ki mögé bújhat, ha valami veszedelem közelg. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy minden frivol könyvet lenyeljen a leány . . .

— Oh értem, értem és teljesen osztom nézeteit, — szakítá őt félbe Rőmer élénken, — csak kissé új nekem mindez, mert eddig nem igen volt alkalmam ennyire önállóan gondolkodó fiatal hölgyekkel találkozhatni.

— Persze a fiatal leány fogalma Németországban elválaszthatatlan a szőke czopf, lesütött szem, kávé, kuglupf és vastag fehér harisnya kötésétől, — incselkedett Rita.

Rőmer doktor úgy elpirult bosszúságában, hogy homlokán a széles smissz is kitüzesedett.

— Azt hiszem, vannak jó oldalai is a szőke czopfos, lesütött szemű fiatal leánynak is.

— Hogyne, — nevetett Rita, — ha az ember közülök választ élettársat, akkor könnyű eljátszani Jupiter szerepét Semele előtt.

— Ha azt nem is, de legalább nem kell egész nap szellemileg en garde állani, — vágott vissza Rőmer dr. s jóizű kaczagásánál kivillogtak fehér fogai.

Rita tünődve nézte a fiatal ember arczát.

— Csodálatos, — gondolta magában, — ezek a németek olyan roppant világosszőkék, annyira világos a szemöldöküK, a bajúszuk, az arczbőrük, hogy legalább is két hét kell hozzá, míg az ember ebből a nagy szőkeségből kihámozza a vonásaikat és megitélheti, hogy tulajdonképen csinosak-e vagy nem?

Rőmer doktor finom, majdnem kissé merész ivű orrát, friss, szabályos rajzú száját, kedves, okos szürke szemeit nézve, Rita azt találta, hogy ha eltekint a kissé magas homloktól, hát határozottan csinos embernek itélheti, most, hogy megszokta «azt a nagy szőkeségét».

Rőmer doktor, a kit nagy és komoly elfoglaltsága ritkán juttatott azon helyzetbe, hogy hölgyekkel hosszabb és komolyabb társalgást folytasson, rendkívül élvezte a nagyműveltségű fiatal leánynyal folytatott apró szócsatákat. Természettől fogva kissé tartózkodó modorát — Rita fesztelen, barátságos modora által felbátorítva — lassanként levetette s egész szabad idejét a fiatal leány betegszobájában töltötte.

Sohasem fogytak ki a témából. Néha alaposan különváltak nézeteik. Ilyenkor aztán mindegyik buzgón igyekezett a másikat meggyőzni. Lexikonok, szótárak állandóan ott feküdtek a nagy asztalon, a mely a szoba közepén állt. Különösen egy kérdésben, a világbéke és a háború kérdésében nem tudtak megegyezni. A nyugodt, csendes doktor a veleszületett porosz dicsőség ideáival, nem tudott elképzelni világrendet háború nélkül. Az eleven, harczias Rita pedig a legnagyobb barbarizmusnak és az emberiség fejlődéséhez teljesen méltatlan és azzal összeegyezhetlen, észszerűtlen brutalitásnak nyilvánította a nemzetek gyűlölködő, vészterhes egymásra leselkedését.

Ezen tárgynál azonban kárba veszett minden érvelés, egyik sem tudta meggyőzni a másikat.

Rita eddig még sohasem ismert komolyan dolgozó férfit. Az otthonról ismert, hivatalaikban immel-ámmal dolgozó fiatal miniszteriumi vagy pláne megyei hivatalnokok, az utazásai alatt megismert nyegle katonatisztek, unott diplomaták s birtokaikat csak amúgy tisztes távolból kezelő földbirtokosok, mind nem voltak alkalmasak arra, hogy nagyon imponáló véleményt keltsenek Ritában a férfihivatás komoly voltáról.

Rőmer doktor szivvel-lélekkel hivatásának élt. Lelkesülten jött néha egy-egy érdekesebb sikerült operácziójáról, melyet tüzetesen megmagyarázott Ritának. Felrajzolt neki egy «remek» keresztmetszetet, a mely által egy «pompás» daganatot lehetett eltávolítani. Vagy pedig egy «roppant érdekes kinövés» és «kitünően fejlett» tályogról tudott referálni.

Rita eleinte azt hitte, hogy ezen hivatásos buzgalom kiölte már benne a beteg személye iránti részvétet s hogy azok szemeiben már csak számozott műtétobjektumok.

Csakhamar alkalma volt tévedését belátni. Rőmer dr. egy nap feltűnően halvány és szótlan volt. Rita kérdezősködésére elmondta, hogy annyira bántja egy egyszerű asszony sorsa, ki későn jelentkezett egy már operálhatlan rákbajával.

— És elgondolni, hogy ha egy félévvel előbb jelentkezik ez a szerencsétlen asszony, hát bizfosan megmenthetjük, — kiáltá szenvedélyesen telugorva s az asztal körül járkálva, — akkor biztosan megmenthetjük. Négy kiskorú gyermeke van a boldogtalannak. És egy haszontalan iszákos férje . . .

Fejét két kezébe fogva, halkan, szomorúan tevé hozzá:

— És elbocsátani egy ilyen asszonyt azzal a tudattal, hogy lassú, kínos halál vár reá . . .

Ritára mély benyomást tett a különben oly nyugodt, higgadt modorú fiatal ember szenvedélyes kitörése. A kellemes társalgó iránti rokonszenvét őszinte barátság érzése váltotta fel.

Görtzing tanár merev és szűkszavú lényével is kibékült lassankint. Különösen a mióta Raimonda nővér elárulta neki, hogy a tanár utasította őt, hogy az ágya melletti kis asztalkán mindig legyen egy kis tányérkában befőtt.

— Fiatal hölgyek szeretik az ilyesmit, szólt a tanár úr és kinézett az ablakon, — mesélte a nővér mosolyogva. — Megengedte nekem azt is, hogy ezt a virágcserepet behozzam a kertésztől, — folytatta a nővér, nagy örömmel helyezve az asztalra egy szép rózsatőt. — Ha ez levirágzott, vihet be másikat, szólt még utánam. Higyje el, kisasszony, áldott jó ember a mi tanárunk, csak hát nem tudja úgy mutatni.

Flóra nénitől gyéren jött levél. A mi jött, az is tele volt rokonai dicséretével. Utolsó levelében volt egy passzus, a mely keserű mosolyt csalt ajkaira.

«Richard unokaöcsém a legkellemesebb és legfigyelmesebb fiatal ember, a kit valaha ismertem, — szólt a levél. — Áldom a véletlent, a mely idehozott. Most végre megtaláltam vagyonom méltó örökösét.»

Rita sohasem számított valami nagy biztossággal Flóra néni vagyonára. Mindig szem előtt tartotta az eshetőséget, hogy közte és a lobbanékony természetű asszony közt kenyértörésre kerül egy nap a dolog. De azt még sem hitte volna, hogy az ő személye fölött ily nyugodtan eltekintsen.

— Persze, — gondolta magában, igyekezve józanul felfogni a dolgot, — ez a fiatal Denneburg a család nevét viseli, férfi is, hát természetes, hogy közel áll a gondolat, hogy ő legyen az örökös, bár a vagyon bizony nem Denneburg-vagyon, hanem jó magyar Zsarnay-pénz, de hát Flóra néni arra nem gondol. Azután bizonyosan hizelegnek is neki nagyban ottan. A mi érthető is. Csak el kell képzelni, hogy valakinek egy dúsgazdag, gyermektelen nagynéni cseppenjen a házába . . .

Ilyen és hasonló gondolatokkal igyekezett Rita leküzdeni a kellemetlen benyomást, a melyet nagynénje szeretetlen levele okozott neki. Talán jobban fájt volna az neki, ha nem lett volna oly szeretetteljes gondoskodástól körülvéve.

Az egész klinika személyzete kényeztette az idegen országból jött szép fiatal leányt. Mindegyik apácza örült, ha soros volt az első emeleten. A jóképű kövér gondnokné mindennap személyesen jött fel megkérdezni, hogy mit kiván enni. A kertész meg alig várta, hogy egy rózsa vagy szép szekfűtő kinyiljon. Rögtön szép szines selyempapirba csavarta s felküldte a «schönes blondes Fräuleinchen»-nek.

Gyógyulása is szépen haladt, úgy hogy jó időben az emeleten lévő virágos kis erkélyen tölthette idejét s leeresztett piros-fehér csikos marquise alatt jó levegőben élvezhette a szép őszi napok langyos melegét.

Rőmer doktor Rita engedelmével itt költötte el villásreggelijét, ebéd után itt szítta el czigarettáját. Este is alig ment már társai közé, hanem inkább Rita társaságában töltötte az időt.

Egészen nekividult ilyenkor és beszédessé vált. Beszélt az egyetemi diákéletről, a német fiatal ember ezen feledhetetlen szép idejéről. Megmagyarázta szokásaikat, törvényeiket. Elmagyarázta, hogy egy ilyen Corpsbruderschaft hogy hat még ki a későbbi életre is. Hogy még egy fehérhajú öreg úr is, ha felköti a festői szines szalagot keresztbe a mellén, hát bármely városban ha beállít a Corpsjának «Verbindungshausjába», ott a legnagyobb szivélyességgel fogják fogadni. Hogy viszont, ha akármilyen késő években valamely Corpsbruder a becsülettel össze nem férhető tettet követ el, meg fog nála jelenni Corpsjának erster «Chargierterja» két másik Corpsbruder kiséretében és el fogják kérni tőle a Corps szalagját és jelvényeit.

Rita igen szivesen hallgatta a fiatal ember friss, szines elbeszéléseit. Annyi életöröm, annyi czéltudatos ambicziő volt Rőmer doktor egész lényében, hogy Rita mindjobban megbecsülte és lassankint mindjobban vonzódott hozzá.

A házasságról és a családfő feladatáról is igen komoly nézetei voltak, a melyek annyira különböztek a léha és gondtalan módtól, melylyel ezen kérdést eddig pertraktálni hallotta, hogy lassankint fel-felbukkant lelkében az a gondolat, hogy milyen pompás, biztos érzés lehet — félretéve minden hiú ambicziót — egy ilyen komoly, czéltudatos férfira bízni sorsát. Flóra tant, talán most, hogy rokonaira talált, még örülne is, hogy megszabadul tőle és szivesen adna egy kis kelengyét vagy csekély hozományt.

Gondolataiban végigképzelte, hogy vajjon

A CSÁSZÁR FIA.

Az érzékeny lelkek sok könnyet hullattak most harminczhárom éve III. Napoleon császár és Eugénia fiáért, ki vad zulukafferek dárdájától esett el Délafrikában. A világ tragikus hőst látott a trónjavesztett császár egyetlen fiában, a császári herczegben, ép úgy, mint annak idején nagy Napoleon gyermekében, a reichstadti herczegben. A két Napoleon-ivadék lelkületében van is valami közös vonás, idegen attól a szentimentalizmustól, melylyel a világ III. Napoleon fiát ruházta fel. Azt hitték s mondották, a lelki meghasonlottság vitte le az exotikus csatatérre az ifjú herczeget, ki, ha Szedán nincs, Francziaország császára lehetett volna ; a bánat az elvesztett fényért, s a reményvesztettség. Aztán múltak az évek, a bonapartisták trónjelöltje a császár fia helyett Napoleon Viktor herczeg, Plon-Plon, a vörös herczeg fia lett, s a boldogtalan Lulu-herczeget (mint a Tuileriákban beczézve nevezték) elfelejtették. De ime, mikor azt hinnők, senki se gondol már az elröppent életre, csak az anyja, ki örök gyászszal és vigasztalhatatlansággal ápolja a chislehursti sírt, — egész nagy kötetre való felvilágosítást kapunk a császári herczeg pályafutásáról és lelki életéről. Arra hivatott, hűséges és szeretettel elfogult ember teszi közzé e könyvet: Augustin *Filon,* a herczegnek hét éven át volt nevelője s azontúl is hűséges, meghitt embere.

Abból, a mit elmond e könyv (Le prince Impérial. Souvenirs et documents (1856—1879. Paris, Hachette 1912.), látjuk, hogy a császári herczeg nem nagyszabású, mégis derék lelkületű egyéniség volt és semmi se állt távolabb tőle, mint az az érzelgősség, melyet a világ tulajdonított neki. Nem volt benne reményvesztettség, de távol állt azoktól a vérmes reményektől is, melyekkel hivei biztak a császárság újraéledésében. A császári herczeg — beszéli Filon — lelkes, öntudatos gyermek volt. Tizennégy éves korában tört ki a franczia-német háború s ő boldogan sietett a táborba atyja oldalán. Aztán menekülnie kellett. A sors úgy hozta (Filon nagyon respektálja a sorsot s az események titokszerű összefüggését), hogy Avesnesben ugyanabban a házban szállt meg, hol nagy Napoleon lakott pár nappal Waterloo előtt. Kevésbbé emlékeztetett a nagy tradiczióra az, hogy a határhoz már közel eső Lautreciesből egyszerű polgári ruhába öltözötten osont ki, míg a templomban ácsolták számára a trónszéket, hogy részt vehessen a nagymisén. Anyját megelőzve, angol földre menekült, ott telepedett meg aztán a trónjavesztett család Chislehurstban, London közelében.

A császári herczeget polgári, aztán katonai iskolába, Woolwichba adták. Ekkor vette észre, hogy bizony keveset tanult a Tuileriákban, s tudásának elég sok hézaga maradt. Hogy a felvételi vizsgán mégis kitüntetéssel bocsátották át a woolwichi királyi iskola tanárai, ez őt nem hogy meg nem örvendeztette, hanem bizonyos lenézéssel töltötte el az érdemes testület iránt. Ő sokkal kevésbbé volt megelégedve magával, s főkép a mathematikai szakban érezte magát gyöngének. A császári herczeg korán érett férfiúvá. 1873-ban, egy januári reggelen, váratlanul hazaszólították Chislehurstba. Atyján az előző napon műtétet végeztek s a császár végét járta. A herczeg már nem találta életben atyját. Most már ő volt a család feje, az elvesztett trón várományosa. Szerénységből s az egyéniségét jellemző tartózkodásból nem engedte, hogy hivei császárnak szólítsák s IV. Napoleonként emlegessék. Maradt, mi volt: a «császári herczeg». És sohasem engedte meg túlbuzgó hiveinek, — pedig ezek alkották a bonapartista-párt többségét, — hogy kalandos politikát csináljanak s rohammal akarják visszaszerezni a császári trónt nevében. Nem volt hajlandó titkos érintkezést teremteni meg Mac Mahonnal, a köztársaság elnökével, ki III. Napoleon ünnepelt vezére volt s kiről sokan hitték, hogy voltaképen a császárság útját egyengeti. A császári herczeg bizalmatlan volt. Nem akart belemenni személyes kötelezettségekbe, mert látta, mily nehéz helyzetben volt atyja is azokkal szemben, kik részt vettek az államcsinyben s a császári trónra segítették. Ő tanulni s újra csak tanulni akart, hogy ha eljön az ideje, képes legyen új alapokra helyezni mindenekelőtt a franczia hadsereget, s becsültté tenni, mint a hogy — a saját szavai szerint — becsülik a hadsereget Németországban is. Az államcsinyre akkor se volt kapható, mikor hivei egy ünnepélyes kihallgatásuk alkalmával, 1878-ben, már sürgetve kérték reá, mert, úgy mondották, a kilátás a sikerre fényes. A császári herczeg így felelt nekik: «Vegyék fontolóra nyugodtan és előítélet nélkül a helyzetet s vessék fel a kérdést, mi fog történni akkor, ha engedek felszólításuknak. Párisba érkezem. Ablakom alatt gyülekezik a nép. Egynehány szegény ördög azt fogja kiáltani: «Vive l'empereur!» s beviszik őket a rendőrségre. Másnap reggel pedig megjelenik nálam két vagy három polgári ruhába öltözött rendőr, hogy a határra kisérjen. El fogok én menni, uraim, Francziaországba, de csak akkor, ha elérkezik az órája ; csakhogy azt az órát én magam fogom megállapitani.»

S kitartásra, nyugalomra intette hiveit. Meg volt győződve róla, hogy eljön Gambetta bukásának ideje s a köztársasági Francziaország vissza fogja kivánni a császárságot ép úgy, mint mikor Barrast gyülölte meg. Ezt irta egy levelében hiveinek. S nemsokára szomorúan győződhetett meg róla, mennyire igaza volt, mikor óvta őket a vérmes reményektől. Az 1878. év őszén lezajlott általános választások nagyon megerősitették a köztársaságot. A császári herczeg jobban érezte most, mint valaha, hogy saját erejével és tetteivel kell tartalmat adni igényeinek. Mindenekelőtt, mint igazi Bonaparte, a katona babérjaira vágyott s felajánlotta szolgálatait — beszéli Filon — előbb királyunknak, hogy részt vehessen a boszniai okkupácziós hadjáratban ; mikor e vágya nem teljesülhetett, akkor mint angol tiszt, nem hajtva anyjának kétségbeesett ellenzésére, lement a délafrikai harcztérre s ott esett el 1879 junius elsején Isandulánál. Kémszemlére indult egy őrjárat élén ; váratlanul zuluk támadták meg őket ; társai cserbenhagyták, lova elszabadult s a császári herczeg oda volt.

Sorsa egy fokkal mégis vigasztalóbb a reichstadti herczegénél: a harczi dicsőséget, melyre a császár fia hiába vágyott, ő megizlelhette.

1. A szobor oldalt nézve. — 2. Kossuth Ferencz beszél. — 3. A közönség a városháza előtt.

A NYIREGYHÁZI KOSSUTH-SZOBOR LELEPLEZÉSE. — Jelfy Gyula fölvétele.

BRAUBACH ÉS A MARXBURG.

A RAJNA MENTÉN.

A németek nagy, nemzeti büszkesége, a Rajna már sok csalódást okozott azoknak, a kik sokat vártak tőle. A kik azt hitték, hogy valami rendkivüli, eddig sohasem látott szépségekben fognak gyönyörködni. Azt kellett ugyanis tapasztalniok, hogy a Rajna egy regényes vidékekkel biró, de sok helyen ellaposodó folyó és egyéb semmi. A csalódás fölötti elkeseredés sokakat igazságtalanokká tesz, ők azután annyira leszólják a Rajnát, hogy a meglevő szépségeket is letagadják.

Ezeknek a zsörtölődöknek nincs igazuk. Mert eltekintve attól a sok, gyönyörű fekvésü, pompás és épségben megőrzött vártól, a Rajna egy másik nagy erénnyel is dicsekedhetik. Amerre ugyanis a szem ellát, mindenfelé dúsan gyümölcsöző szőlőtőkék hajladoznak. Ők adják a világszerte hires rajnai borokat. Azonfelül mindenhol gyárak kéményei füstölögnek, annak jeléül, hogy a Rajna partján lakó népnek akkor is jut kenyér, ha a jég egy szemig elveri a szőlőt.

Így természetesnek látszik az a gazdagság, melynek nyomait a Rajna mentén oly gyakran megfigyelhetjük. Sürűn mosolyognak felénk a tiszta falvak és barátságos városkák piros cserépfedelei. A gyümölcstől roskadozó kertekből, dús kalászt termő mezőkből pedig olyan parasztudvarok emelkednek ki, melyek nálunk holmi százados, nemesi dominiumnak is beillenének. A Rajnának Mainztól Kölnig eső részét a «regényes résznek» nevezik. Ha Frankfurt megtekintése után Mainzból hajón elindulunk, a számos — utunkat szegélyező — vár közül különösen Rheinstein bir nagyobb érdekkel. Mert 1689-ben rabló franczia csapatok felgyújtották és földig lerombolták. Akadt ember, a ki ezt a várat is újjá épittette, talán még szebben, és stilszerübben, mint a milyen volt.

A hajó meglassítja menetét, Bacharachban vagyunk, mely város környéke már a középkorban is hires volt borairól. Pedig ezeket a borokat taligán kellett Bacharachba szállítani, mert a Rajna itt tele volt veszedelmes szirtekkel, melyek lehetetlenné tették, hogy csónakon rajta közlekedjenek. Az ódon, ma is érdekes város fölött Stahleck vára emelkedik, melyet a harmincz éves háborúban épen nyolczszor romboltak és épitettek fel újra. Kitünő strategiai fekvésénél fogva Blücher innét igazgatta vezéreit. A szemközti parton, Cauban fel is állitották szobrát.

A következő érdekesség a Loreley sziklája, melyről a monda szerint a sellő halálba csalogatta a jámbor halászokat. Aranyfésüvel simogatva aranyhaját, oly csodás dalt hallatott, hogy minden földi halandót elbüvölt vele. A kis csónakjaikon arra evező halászok felnéztek az éneklő csodára és eközben halálra zúzták magukat a Rajna szikláin. A habok nagyot locscsantak és elnyeltek csónakot és halászt egyaránt.

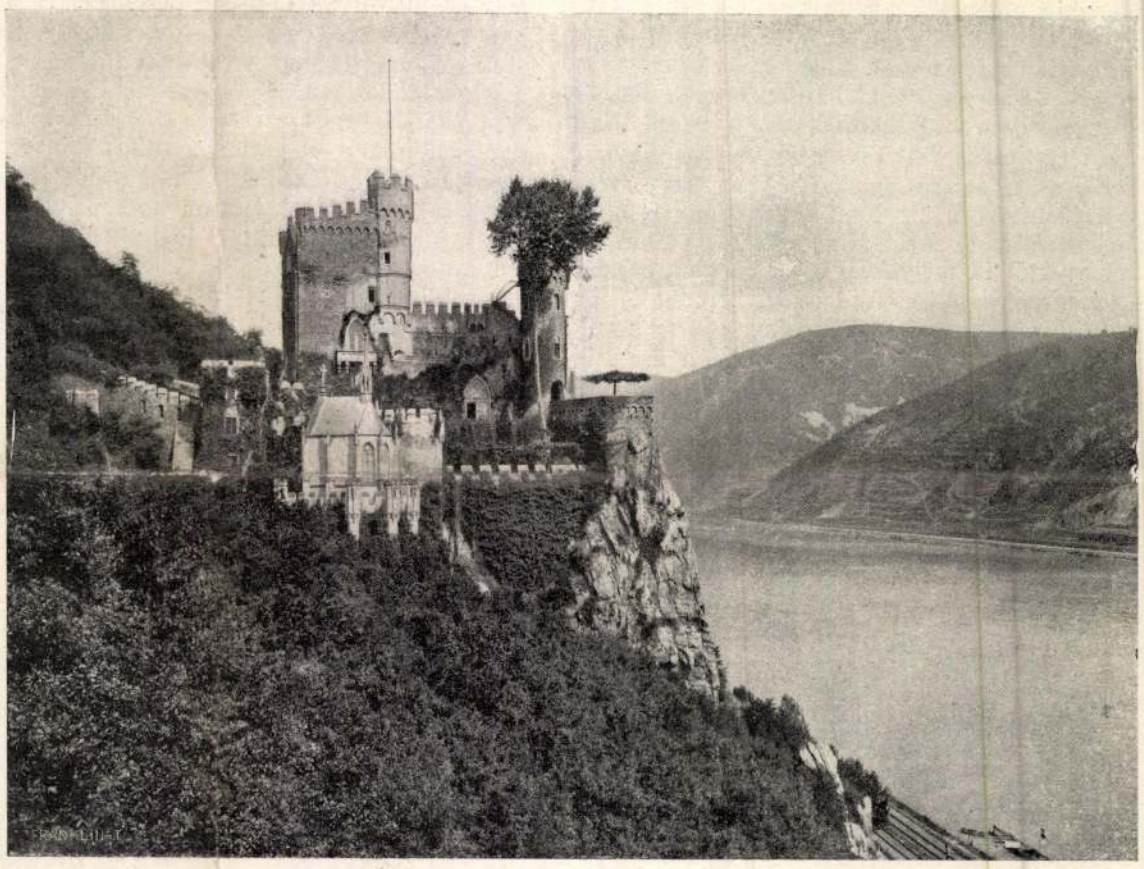

RHEINSTEIN VÁRA

Braubach városa fölött emelkedik a Marksburg, melynek tatarozása most folyik. Berendezése hű képét fogja adni a lovagok életének.

Andernach ódon városkája eredetileg kelta telep volt. Később a rómaiak szállták meg a Rajnának ezt a szük völgyét és itt épitették az ötven Drusus-kastély egyikét. Még később frank uralkodók székhelye volt, a középkorban pedig szabad birodalmi város. Hatalmas falai ma is sok érdekes történelmi becsü épületet rejtegetnek.

Coblenz után Drachenfels vára következik, melyre különösen a Roland-kapun keresztül nyilik festői kilátás. A német hősköltészet e legnagyobb alakja, Roland, állitólag azért épittette ide a kastélyát, hogy mindig láthassa az egy hamis halálhir folytán őt apáczaruhában, Nonnewerth kolostorában sirató szerelmesét, Hildegundét. Drachenfels várában pedig állitólag a másik nagy hős, Siegfried, ölte meg a mesebeli sárkányt.

A hires német diákvárost, Bonnt és a modern Kölnt elhagyva, a Rajna nyugodtan tovább kanyarog, apátságok, zakatoló gyárak és Csipkerózsa módjára szunnyadó várak mellett.

Sárosi Bella.

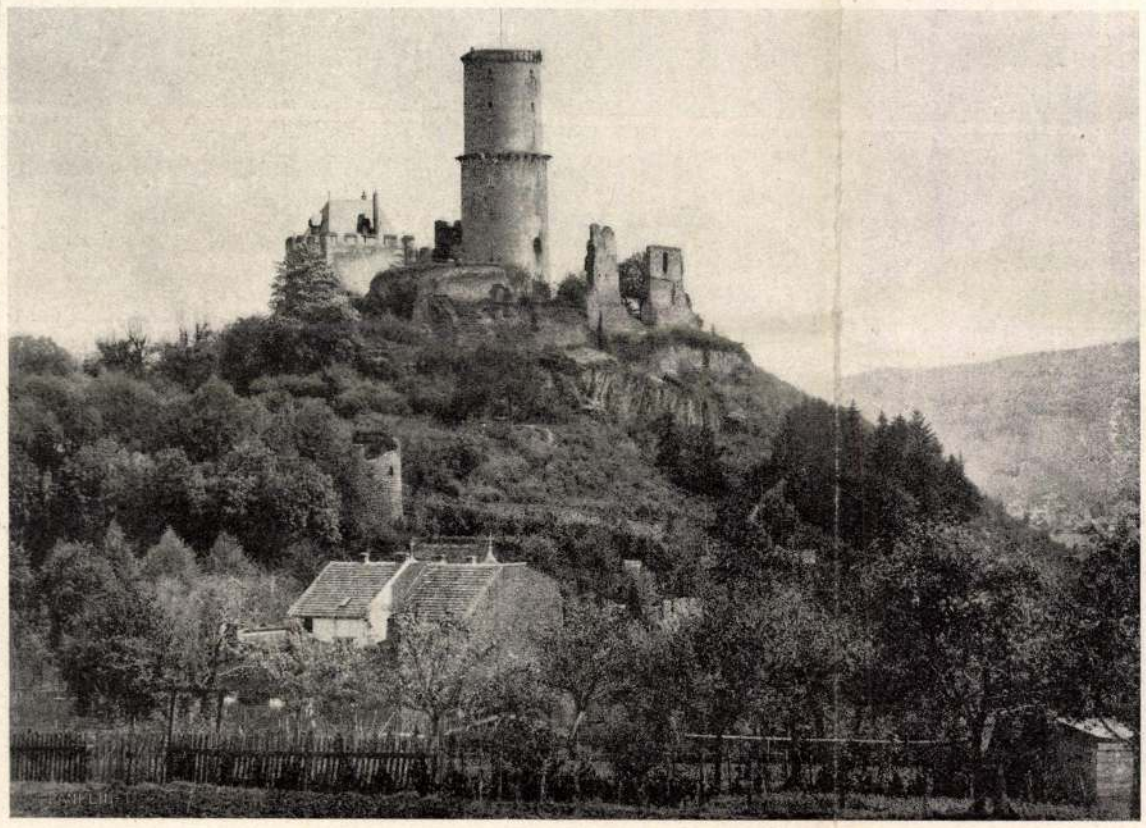

A GODESBERGI VÁRROM.

VÁLLALKOZÓK KÖZLÖNYE

ÉS

MAGYAR ÉPITŐK LAPJA

Tizennegyedik évfolyam. 16. szám. Budapest, 1908. április 15-én.

A Kossuth-szobor pályázat.

Megint szörnyü kavarodást idézett elő egy nagyszabásu monumentum pályázatának birálati döntése. Ez magában véve nem volna meglepetés, mert hiszen megszokhattuk már, hogy minden olyan munkánál, mely nagyobb erkölcsi és főleg nagyobb anyagi sikerekkel kecsegtet, megismétlődik a harc művészek és laikusok, konzervativek és fiatalok, dicskoszoruzott pályadijnyertesek és elbukottak között. A legutóbb lezajlott nagy szobrászati versenyen, mely egyébként kétségtelenül magasabb nivón állott a Kossuth-szobor-pályázat általános szinvonalánál, a Szabadságharc-szobor meglepetésszerü birálati döntésében mindenki a fiatalság győzelmét látta, most ismét egy fiatal és pedig kipróbált tehetség viszi el a pálmát. Nem is lehet ellene kifogása senkinek. A szobormüvek többé-kevésbbé egyenlő értéküek. Formáik nagyrészt sablonosak, feltünő konceptust nem nyujt egyik sem, konvencionális Kossuth-alakok és még konvencionálisabb csoportalakitások domínálják a pályázatot. Gondolat, tartalom akármelyikben minél kevesebb. Okot tehát maguk az emlékmüvek modelljei nem igen szolgáltatnak a nagy tollharcra, mely a sajtóban megindult, hanem szemmelláthatólag politikai háttere van az egésznek s ebből a szempontból teszik birálat tárgyává a zsüri itéletét, kivált a zsüriben szereplő Kossuth Ferencét, ami igen sajnálatos.

A magunk részéről természetesen helyet adunk annak a felfogásnak, mely a döntő szerepet a zsüri müvésztagjainak tartja fenn. De egyet koncedálnunk kell a laikusok nyilatkozataiból, azt, hogy nem tévesztve szem elől a szobrászat igényeit, a szobormüben gondolatot is keresnek és pedig nem mindennapi és nem mindenütt feltalálható gondolatokat. Ezt joggal teszik és hozzáteszszük, hogy e tekintetben a müvészek sokszor rászolgálnak erre a laikus figyelmeztetésre, mert nálunk a technikai bravur, a tetszetős külső máz gyakran téveszti meg a szakértőt is, annyira, hogy teljesen figyelmen kivül hagyja azt a szempontot, mely szerint a szobormünek valamit mondania is kell.

A pályabirák elé e tekintetben oly müvet kell állitania a szobrásznak, mely záloga lehet a létesitendő emlékmü külső sikerének.

A magunk részéről e tekintetben megnyugszunk az itéletben. Egy még fiatal, jeles tehetségü, rutinos szobrász, Horvay János az első dij és kivitel nyertese s benne bizunk annak a garanciáját, hogy meg fog felelni szép és nagyszabásu feladatának.

Széles talapzaton áll a Kossuth Lajos alakja. Alul, a talapzat hosszán, előlnézetén az első felelős ministerium tagjai, az ő első munkatársai képeznek nyugodt, harmonikus, kissé le hangoló hatásu csoportot, hátul két relief ábrázolás van, az egyiken a harcba induló férj, amint elhagyva családját, bucsut mond, a másikon harcosok rohannak csatába. E kettő között lent, az alak főtengelyében egy busuló honvédveterán ül gondolatokba mélyedve s a lemondást szimbolizálja. Az egész emlékmü hatása nyugodt és harmonikus s korántsem oly müvészietlen megoldás, mint aminőnek a nagy vitatkozásban föltüntetik. Semmi esetre sem marad mögötte a versenytársának, a Róna József pályamüvének, mely elől csak elnöki döntés folytán vitte el a dicsőséget és a megbizást.

Róna József második dijjal jutalmazott tervének alaphangulata az agitáló, a harcra tüzelő Kossuth, mig a Horvay alakjainak arcain és mozgásában egyaránt a levert függetlenségi harc, a reménytelen független törekvések fájdalma tükröződik. Ez az egyedüli hibája. Róna főalakja viszont tulságosan pózol, alul szépen megkomponált, de épen nem uj felfogásu népcsoportozat övezi a talapzatot. Bár a zsüri az erkölcsi diadalt Róna e kétségkivül müvészi munkájának itélte, amennyiben müvésztagjai ezen szobormü diadala mellett kardoskodtak, a magunk részéről határozottan állitjuk, hogy mivel sem emelkedik a Horvay müve fölé. Ami a két tervező müvészi egyéniségét illeti, mindkettő egyaránt szilárd támpontokat nyujtana a jövőre s eszerint nincs okunk azon tünődni, hogy a kettő közül miért épen Horvay lett a győztes.

Holló Barnabás és Istók János nyerték el a harmadik dijat. Itt is lelkesedő csoport ad tömeget az objektumnak, mely egy obeliszk körül alakul ki. Az obeliszk tetején az őserőt szimbolizáló alak, elhelyezése és megmintázása folytán kissé rontja a mü komoly hatását.

Kolozsvári Szeszák Ferenc és Horváth Géza a IV. dij nyertesei óriási vázlattal szerepeltek. Roppant ambició és szinte féktelen energia párosultak müvükben a müvészi formaérzékkel. Az egész koncepció kissé vázlatos, gipszmintában hatásos, de a valóságban és óriás méretekben talán éretlen és feloldatlan tömeg benyomását keltené. A dijat mindenesetre megérdemelte.

Az V-dij Kallós szobrászmüvészé, kinek Komor Marcel és Jakab Dezső tervezték meg a talapzatot. Őszintén szólva, a szobrász itt egészen háttérbe szorul csak az épitészek bizarr munkája vésődik emlékezetbe. Valami sajátos benyomást kelt, mely tetsző is, nem tetsző is, de talán mégis az utóbbi benyomás győz, mert, ha a szokatlanság érzetét le is küzdjük, az értelem előbb-utóbb tiltakozik az erőltetett megoldás ellen, mely főleg az egész szobormü mondanivalójától vonja el a figyelmet. Ámde a Kossuth Lajos szobra nem azért épül, hogy a nézőt az óriási görög dór oszlopfő abakuszának jon oszlopocskákkal való alágyámolitása foglalkoztassa és figyelmét ez a problema teljesen lekösse. Pedig ezt teszi.

A megvásárolt pályamunkák közül a Tóth Istváné dimenzionális tévedések áldozata. Egy óriási leláncolt Prometeusz a főalak, mely elnyom mindent. Kossuth alakja az alsó talapzaton eltörpül mellette, s alárendelt figurává lesz. Az őt övező csoportozat még kisebb alakokból áll, a mi a hatást teljesen lerontja.

Gárdos Aladár és Tátray Lajos siremlékszerü megoldást nyujtottak, mely különben kétségkivül egyike a legartisztikusabb munkáknak. Sajnos hiányzik belőle a Kossuthnak megfelelő korhangulat. Müvészi megoldást nyujtottak Damko, Füredi és Hickisch, hogy nem igen jut érvényre a szép kompozició, nagyrészt a sárgás gypsztonus és a rossz szétszórt világitás okozzák. A ki a műteremben látta készülőfélben, az itt csalódással szemlél és keserüséggel van eltelve azok iránt a kik ilyen fontos pályázat alkalmával a művészek jobb sorsra méltó igyekezetét ilyen kiállitási helylyel paralizálják. Ugyanezt mondhatjuk a Füredi-Hickisch másik tervéről, melyen Kossuth előrelépő alakja eltér az eddigi ismert sablonoktól.

A többi megvett és elejtett terv többé-kevésbbé gyenge, s igen csodálkozunk azon, hogy a megvételeknél mellőzték a Bethlen-Fritz féle pályaművet, mely megérdemelte volna a jutalmazást. Kivált erőteljes architekturája, noha inkább mauzoleumszerü, sikerült alkotás, finom részletképzéssel és jó erőteljes tömeghatással. Egyik másik dijazott pályamű helyét is joggal elfoglalhatta volna.

A Ház.

Egy uj havi folyóirat jelent meg ezzel az egyszerü cimmel, de igen gazdag tartalommal és főleg nagy ambitióval, amint azt a tartalomból kiolvassuk. Málnai Béla és Székely Dezső épitészek vállalkoztak arra a nehéz feladatra, hogy épitőmüvészeti szaklapot alapitanak, megcsinálták, a mit mások régóta terveznek, a mi különben nemcsak nehéz, de kockázatos vállalkozás is, mert a mi viszonyaink mellett anyagi áldozatok nélkül meg sem inditható, sikere pedig teljesen bizonytalan. Kicsi az olvasó közönségünk, a külföldre nem számithatunk, az ilyen folyóirat kiállitási költségei ellenben igen nagyok, még akkor is, ha a minimumra szállitjuk le igényeinket. De ezt a minimumra tehetjük, igen el vagyunk kényeztetve a külföldről beözönlő hasonnemü müvektől, nemzeti öntudatban és áldozatkészségben pedig őszintén szólva nem tartunk ott, hogy a magunkét minden körülmények között jobban szeressük és dédelgessük. Ennek a tulajdonságunknak a hiánya, nemzeti ügyünket előmozditó tevékenységek iránti közömbösségünk a legnagyobb ellenfelük lesz, melylyel meg kell majd küzdeniök. Hogy leküzdjék, kivánjuk szivünkből.

Az első füzet Koronghy Lippich Elek cikkével harangoz be, mely arról szól, hogyan lesz magyar architektura? Egy világos, talpraesett, a dolog elevenére tapintó körülmény, mely ugy tünik fel, hogy egyuttal azt a programmot is jelzi, melynek szolgálatában A Ház megjelenik a müvészeti irodalom szinterén.

Málnai Béla Lechner Ödön egyéniségével és müvészetével foglalkozik, számos — a mester vázlatkönyvéből kiszakitott rajzolatokkal illusztrált előadás keretében, melyhez mümellékletképen több szép fotografikus felvételt is csatol Lechner legujabb épitőmüvészeti alkotásairól.

A harmadik nagy cikkelyt Czako Elemér dr. irta Pasteiner Gyula akadémiai székfoglalója nyomán, mely a középkori épitészetünk topografiájáról szólt.

Ügyes rovat a jegyzetek, melyben csupa aktualitásról olvashatunk rövid, de frappáns kis közleményeket, néhány sorba tömöritett, szabadon, kimondott igazságokkal füszerezett jó gondolatokat. Mutatóba közöljük

Mázoló- és ércfényező- (akár uj, akár renoválási) munkákra vállalkozik **HAJNAL (Honig) MIKSA**
Budapest, VII., Dembinszky-u. 34.
TELEFON: 101—97.

TEICHNER ÁDÁM
vasszerkezet, mű- és épület-lakatos
BUDAPEST, VII., HÁRSFA-UTCZA 61. SZ.

Készit: épületvasszerkezetet, mükovácsolásokat, kapu, kandalló és bronz-munka különlegességeket.

A milanói kiállitáson két arany éremmel, **a pécsi orsz. kiállitáson** nagy állami ezüst éremmel kitüntetve

SZABADALMAZOTT
PARAFAKŐGYÁR
részvénytársaság
EZELŐTT:
KLEINER és BOKMAYER
IGAZGATÓSÁG VIII., FŐHG. SÁNDOR-TÉR 4.
TELEFON 60—33. Gyár: KŐBÁNYA. TELEFON 50—61.
IGAZGATÓSAGI és MÜSZAKI IRODA: TELEFON :67-25.

Szabadalmazott „EMULGIT“ parafakőszigetelő-anyag, Shedtetők, facementtetők, mansardtetők, hideg és vékonyfalak burkolására. Könnyü hangfogó-válaszfalak. Hütők, jégvermek, sörraktárak, borpincék szigetelése. Padlószigetelés nedvesség ellen. Transportabilis épületek tervezése. Hang- és hőszigetelő parafakőszerkezetek, vas- és favázas parafakőrendszerü épitkezések.

Gőz, meleg és hideg vizvezetékek és készülékek szigetelése. Tulhevitett vezetékek szigetelése szabadalmazott „THERMALIT“ anyaggal.

Müszaki iroda a parafakőanyag célszerü alkalmazására vonatkozó tervezések kivitelére.

Koronghy Lippich cikkéből a következő érdekes és értékes sorokat:

Az architektura, mint stilus, csak korok és népek eszmeközösségéből alakulhat, mikor az egyén alárendelt s az eszmeközösség a fő. A féktelen és exkluziv egyén csak anarchiát okoz; de egy összefoglaló nagy eszme közösségében élő s az eszme hitében alkotó egyén mindenkor dicsőséges részese annak a legemberibb munkának, mely végső eredményképen a stilus szimfoniájában harsan ki.

Azok az egyének és azok a fajok vannak a müvészeti stilusfejlődés utján, melyek egyrészt összeköttetést találtak az elmult korok nagy müvészeteivel és ez összeköttetést a modern individualizmus ostromai között is erős határozottsággal tartják fenn, — másrészt pedig fölismerték koruknak és fajuknak ideáljait s azok szellemi és lelki életéből táplálkoznak.

Ez az eszmeközösség a mult, a jelen s a jövő szerves összekapcsolásában.

A modern kor szociális eszmeáramlatai egyelőre még nem jutottak, egyedül a nemzeti eszme az, melyben egységesen tömörülhetnek az emberközösségek.

Ahol elég szerencsés, vagy elég komoly és szorgalmas egy faj, hogy a saját tulajdonságait megismerhesse, ott meg is van már az egységes nemzeti eszme legfőbb feltétele: az önismeret.

Erre kell törekednünk politikában, társadalomban, tudományban, mesterségekben és müvészetekben egyaránt.

Keressük tehát a nemzeti eszme legfőbb feltételét: az önmegismerést. Keressük meg a faj lelkét, melyben együtt van erkölcsi belső ereje és kifejező formai nyelve.

Ahol ezt megtalálhatjuk, az — a nép, fajbeli erőnk, összes tulajdonságaink ez utolsó, hű letéteményese. A nép őrizte meg nyelvünket, melylyel ma európai jelentőségü irodalmunkat irjuk, ez őrizte meg müvészetünk törvényeit is, melyeknek ismerete hiján bajos lenne nemzeti stilusról, mint elérhető eredményről, ebben a sokféle országban álmodoznunk.

Ne csupán másoljuk a népet, ne csupán az ornamentumait hántsuk le az ő kezének müveiről, de ismerjük meg a gondolkodása módját, fogjuk meg a lelkét s hozzuk fel ide a mi tétova-kulturás munkánk világába.

Ha tanulmányozzuk a legtöbb kincsünket rejtő Erdély népének müvészetét, tapasztalni fogjuk, hogy konstruktiv erejét az is a középkor nagy stilusaival megtalált kapcsolatból meriti.

Mily szerencsénkre válhatik, ha megismerjük azokat a törvényszerüségeket, melyeket ez a kapcsolat, akármily primitiv formákban is, de stilussá emelt. A magyar nép müvészetének gyönyörü stilusává, valami egészszé, amihez hasonló egészet a mi zavaros kulturánk eddig még nem revelált.

Rendelkezésünkre áll az utolsó legnagyobb stilusnak, a középkor stilusának egész világa s rendelkezésünkre áll népünk fajbeli stilusa. És népünk stilusában középkor és jelen, a szerves fejlődés egységes eredményekép.

Ha ezt megértettük, hatalmas rendező szempontok jutottak a tulajdonunkba.

Ki a nép falvaiba! és vissza a müemlékek beszédes kövei közé!

A vállalkozás körében előforduló jogesetek.

Szabadalomra kieszközölt zárlat és az ebből eredő kártérítési igény.

Felperes keresetében azt panaszolja, hogy az alperes ellene, szabadalmi jogainak állitólagos bitorlása miatt büntető eljárást tevén folyamatba, ennek rendén az általa forgalomba hozott árukra és azok anyagára zárlatot foganatositttatott. Az alperes által kieszközölt szabadalom azonban megsemmisittetett, következőkép az ellene jogellenesen eszközölte ki a zárlatot. Alperes a zárlatot egy alapjában érvénytelen és jogilag fenn nem állott szabadalom alapján, nyilvánvalóan alaptalan igénybiztositásra eszközölvén ki, minél fogva a zárlat következményeiért felelős és ebből folyóan a zárlat által felperesnek okozott kárt megtériteni tartozik.

(1908. III. 26. 7537.)

Szakbavágó szabadalmi feljegyzések.

Bejelentés találmányok szabadalmazására.

Az alább nevezettek a kitett cimek s kelt alatt szabadalmat jelentettek be. A bejelentés tárgya egyelőre a jogtalan használat ellen védelemben részesül (34. §). E bejelentés ellen a közzététel napjától számitandó két havi határidőn belül felszólalások adhatók be. (35. §)

1540. alapsz. Cowper-Coles Sherard Osborn elekrometallurgus Londonban. — Eljárás cement előállitására. XVII/d. oszt. 1908. jan. 9. (Képv.: Bérczi Róbert.)

—

1990. alapsz. Frey Theodor mérnök Hochdorfban — Berendezés csömöszölt csövek készitésére. XVII/d. oszt. 1908. jan. 14. (Képv.: Neufeld.)

—

2962. alapsz. Harzer Curt gyártulajdonos Berlin melletti Grunewaldban. — Osztályozó berendezés agyagföldőlemezek vagy más kerámiai és hasonló tárgyak számára. VII/f. osz. 1907. 31. (Képv.: dr. Szilasi.)

—

3210. alapsz. Allgemeine Carbid- und Acetylen-Gesellschaft Franz Krükl & Co. cég Bécsben. — Gáz-, illetve kokszkályha kerékabroncsok melegitésére. II/h. oszt. 1907. szept. 24-én. (Képv.: Meller.)

—

3321. alapsz. Kiss Ferenc épitész Nagymihályon. — Tetőcserép megerősités. XVII/c. oszt. 1908. jan. 26.

—

789. alapsz. Narhaft Antal lakatos Budapesten. — Biztonsági zár. VIII/d. oszt. 1907. aug. 30-án. (Képv.: dr. Hebelt.)

—

823. alapsz. Németh Ferenc géplakatos Budapesten. — Egymásba kapcsolható fémtáblák tetőfödés céljára. VIII/b. oszt. 1908. jan. 30.

—

449. alapsz. Orenstein és Koppel cég Budapesten. — Rakoncazár nyitó szerkezet. V/b. oszt. 1907. dec. 17-én. (Képv.: Harsányi és Messinger.)

—

2293. alapsz. Paetz Vilmos kir. kerületi épitési főfelügyelő S/m. Halleben. — Eljárás vályogból, agyagból vagy hasonló puha épitési anyagból készült vasbetétekkel merevitett fal előállitására. VIII/a. oszt. 1907. jun. 13. (Képv.: Takács.)

—

1712. alapsz. Schäfer Ármin mérnök Budapesten. — Eljárás oszlopok földbe sülyesztett végeinek megóvására és erre szolgáló védőburkolat. VIII/c. oszt. 1907. aug. 28. (Képv.: Janssen.)

—

521. alapsz. Telephon-Apparat-Fabrik E. Zwietusch & Co. cég Charlottenburgban. — Kapcsolás beszélgetés számlálókhoz olyan távbeszélőtelepeknél, amelyeknél több állomás van egy a központokhoz vezető vezetékekhez kapcsolva és a központban ezen állomások mindegyike számára külön beszélgetés számláló van elrendezve. VII/j. oszt. 1907. márc. 13. (Képv.: Bernauer.)

Megadott szabadalmak.

Az alábbi cimü találmányra a megjelölt naptól számitva a megnevezettnek szabadalom adatott, mely a szabadalmi lajstromban a megnevezett számot kapta. A szabadalmi leirásokra a Szabadalmi kir. állampénztárnál teendők meg a megrendelések.

41809. lajstromsz. Dr. Sarason Dávid orvos Charlottenburgban. — Ujitás épületeken VIII/a. oszt. 1907. október 4.

—

41820. lajstromsz. Heidenstam Werther Anders Gustav v. Friedmann Karl Louis Félix magánmérnök Stockholmban és Svanberg Niis Anton telitőmester Eimhultban. — Eljárás fa telitésére. VIII/c. oszt. 1907. okt. 28.

—

A BUDAPESTI LÉGSZESZGYÁRAK felszerelési irodái:
IV., Aranykéz-utca 6. VII., Erzsébet-körut 19.
Elvállalnak mindennemü **gázvezetékek szerelését** világitási, fütési és ipari célokra. Raktáron tartanak legjobb és legszolidabb kivitelü **gázcsillárokat,** egyszerü és diszes kivitelben, mindennemü **gázfőző** és **fütőkészülékeket** és melegitőket.

Bethlen Gyula

L. Kovászhai Viktória. Fejezetek a magyar éremművészet történetéből. Bp., 1999 Argumentum, M. Numizmatikai Társulat

*Névmutató**

Alföldi János 94
Asszonyi Tamás 135, 138, 140–142, *153*

Beck Ö Fülöp 25–26, *38*, 40, 44–45, 47, *52–54*, 61, 64, 67, 70–72, 76, 96–99
Berán Lajos 46, 48, 62, 64, 66, 73, 93–94, 96, 98–106, *113–118*
Bernsee József 13
Bethlen Gyula 42, 50
Bezerédy Gyula 44, 50
Boehm József Dániel 10, 12–15, 17, 19–20, 24, *30–31*
Boldogfai Farkas Sándor 95
Borsos Miklós 98, 132–133, 137, 139–140, *146*
Bödy Kálmán 95
Brüll Moritz 13
Budahelyi Tibor 135, 138, 142, 144, *159*

Czinder Antal 124–131, 134, 140–142, *147–150*

Csikszentmihályi Róbert 133, 137, 141, *154*
Csikvári Péter 136, 138
Csiky Tibor 136, 138, 142, *159*
Csillag István 46, 50, 61, *77*, 98
Csiszér János, Zs. 94, *119*
Csúcs Ferenc 95, 98, *120*

Edvi Illés György 97
Egyed Emma, Sz. 98
Esseö Erzsébet 74, 76, *119*
Exner Károly 22, 26, *34*, 93

Ferenczy Béni 124, 132, 139–140, 144, *146*
Ferenczy István 10, 12, 17, *28–30*, 92
Fémes Beck Vilmos 68–71, 74, 76, *80–82*, 96
Friedrich Ferenc 142, 145

Gaál István 98
Gáti Gábor 98, 141, 143, 145, *160*
Gerl Károly 15–17, 19, 21–22, *31–33*, 93, 98

Hafner Arnold 45, 48, 50, 61–62, 73–74
Holdas György 143, 145, *160*
Horváth László 144, 145

Ispánki József 97–98
Iván István 98

Jittner Antal 13
Juhász Gyula 47, 50, *77*

Kallós Miklós 98
Kalmár János 142, 145
Karl Henrik 11–12, 16, *28*
Kenéz László 133, 137, *157*
Kiss György 98, 142, 144–145, *160*
Kiss Kovács Gyula 140–141, 145, *159*
Kiss Nagy András 98, 133, 136–137, 140–142, 144, *156*
Kovács László, Cs. 135, 138, 144, *158*
Kövesházi Kalmár Elza 65, 76

Ligeti Erika 134–135, 137, 140–141, 144, *155*
Lóránfi Antal 15–17, 22, 25, *35*
Lugossy Mária 136, 138, 142–144, *157*

Madarassy Walter 94, 97 *122*
Mayer Elek 15, 17, 21, *3*
Merényi Gina 98
Mester Jenő 98
Moiret Ödön 62, 65–67,
Murányi Gyula 42, 47, 5

Nagy István János 135, 1

Palotás József 135, 138,
Pátzay Pál 98
Patzó Pál 46, 50
Petrovics Demeter 13

Radnitzky Károly 9–10,
Reisner József 19, 21–22,
Reményi József 46, 50, 6 73, 76, *84–85*, 94, 97
Renner Kálmán 98, 110–
Rigele Alajos 98
Róna József 45, 50
Ruff András 48, 51

Scharff Antal 9–10, 15– 92–93
Schwartz István 15–17, 1
Seidan Wenzel 9–10, 14,
Soltra E. Tamás 144–145,

* A névmutató csak a magyar éremművészek neveit tartalmazza.

Bethlen Gyula

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

KELETMAGYARORSZÁG

1021 1963 AUG

NYÍREGYHÁZI SZOBROK

Kossuth Lajos

1902-ben, Kossuth Lajos születésének 100. évfordulóján határozta el a megye és a város együttesen, hogy a „48-as szabadságharc eszméinek és ezek megtestesítőinek" szobrot emel.

Nem lehet meglepő, hogy a pályadíjra 50 ezer koronát szántak, s az sem, hogy 33 pályamunka érkezett be. A résztvevők között találjuk elsősorban Kallós Edét, a Bes-mely később a budapesti Kossuth-szoborban érlelődött ki véglegesen. Ez utóbbiak, Holló és Kisfaludy Stróbl ezer, illetve ötszáz koronás díjat nyertek, míg az első helyezés és a kivitelezés dicsősége Bethlen Gyulának jutott.

A művész jól eltalálta a bizottság elgondolását. „Legfőbb törekvésem volt, — vallotta Bethlen Gyula — Kosban létező hasonló szobormüvektől. Az emlékmű koronájának a szabadság géniuszát tettem meg. Igy a fő alak és a vele vonatkozásban lévő csoportozat között harmonikusabb az összefüggés."

A szobrot 1912 szeptember 29-én leplezték le. A város szívében azóta emlékezteti a járókelőket, kissé felületi pátosszal, de monumentálisan

Mai sportműsor

Kerékpár: Délelőtt 9 órától Szabolcs-Szatmár megye 1983. évi 100 kilométeres egyéni és csapatbajnoksága. Start a vásárosnaményi műút 2-es kilométerköve.

Koronglövés: Hat város koronglövő bajnoksága a koronglövő pályán, a nagykállói úti, 7-es kilométerkőnél.

Labdarúgás: A stadionban 15 órakor: Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar megyék közötti úttörő válogatott mérkőzés. Utána 16 óra 15 perckor: Nyíregyházi Spartacus—Nyíregyházi VSC, barátságos találkozó.

Ökölvívás: Nyíregyházi VSC—Debreceni VSC, területi bajnoki mérkőzés a II-es általános iskola udvarán délelőtt 11 órakor.

A[illegible]k az átszervezé[illegible]

A Nyíregyházi Járási TST n[illegible]

Megyénk sporttársadalma — sportvezetők, társadalmi munkások és sportolók — tervszerű, komoly munkával készül, hogy bekapcsolódjon a magyar sport átszervezésének szerves egészébe, azaz zökkenőmentesen végrehajtsa Szabolcs-Szatmárban az átszervezést.

Az átszervezési feladatok megvalósításában igen nagy feladat hárul a Járási Testnevelési és Sport Tanácsokra. Munkájukhoz kívánunk segítséget nyújtani, hogy ismertetjük a nyíregyházi járásban az átszervezéssel kapcsolatos készülődéseket. Bátfai Istvá[illegible] a Járási TST elnöke a k[illegible] vetkezőket mondta:

— Egyik legfontosabb te[illegible] nivalónk, hogy járásunk [illegible] sportkörénél rendezzük a ta[illegible] ság kérdését. Eddig túlny[illegible] mórészt csak a kézilabda [illegible] röplabda-szakosztályok ren[illegible] delkeztek hálunk szabálysze[illegible] rűen nyilvántartott tagságga[illegible] A legtöbb tömegeket vonz[illegible] sportág, a labdarúgás má[illegible] jóval több problémát oko[illegible] Legtöbb labdarúgó-szakosztál[illegible] nem rendelkezik tagsággal. [illegible] rendszertelen tagnyilvántartá[illegible] azonban elsősorban a sport[illegible]

Főiskolai hallgató a kapuban

Az emlékezetes DEAC mérkőzés — Nincs ingyen a bizonyítvány sem

Hargitai Jancsi alig néhány alkalommal hiányzott a Nyíregyházi Spartacus kapujából, s igen feltűnő volt, hogy a finisben kétszer is bátyja védte a kaput. De beszéljen erről ő maga:

— A Tanárképző Főiskola biológia szakán év közben jól össze tudtam egyeztetni a tanulást és sportot, de az utolsó nehéz viszga — növénytan szigorlat — előtt már nem bírtam a kettős megterhelést, tanulnom kellett.

Hozzátehetjük még, hogy nemcsak a növényeket, hanem — egy kivétellel — az összes vizsgáját jelesre tette le.

A kapusdinasztia

Jancsi már gimnazista korában kedvelte a focit, de ez nem is csoda, hiszen az apja Kelet-Magyarország egyik legjobb kapusa volt. Őt követte az idősebb fiú, Lajos, majd őt Jancsi, azaz Hargitai II. váltotta fel.

Hargitai II a Tiszalöki Építőknél kezdte a kapuskodást, de bátyját nem tudta NB I-B. S a mérkőzések után a szakvéleményben legtöbbször ott állt — jó: Hargitai II...

Szinte minden mérkőzésről tud néhány kedves epizódot mondani. A legemlékezetesebb azonban a második mérkőzése volt, amelyet az egyben játszott a DEAC ellen.

— Nagy várakozás előzte meg a mérkőzést — emlékezik vissza —, mindenki arról beszélt, hogy miért is kell éppen a DEAC ellen új kapust szerepeltetni, amikor előző vasárnap sem védett nagyot.

De ezen a mérkőzésen Jancsinak minden sikerült Nem lehetett neki gólt rúgni. A mérkőzés után Kassai dr. gratulált a szép teljesítményhez, a sort pedig a Népsport zárta be, mely szerint: „a mezőny legjobbja Hargitai II." Jancsi kimondhatatlanul boldog volt.

Gól, vagy nem?

Ózdon tavaly 1:0-ra [illegible]

— Szerintem a jó időkihasználás a legfontosabb. Az előadásokon és gyakorlatokon figyelni kell, aztán a vizsgaidőszakban jól rendszerezni. Nekem ez volt a módszerem — mondja.

Hargitai Jancsit csendes, szorgalmas fiúnak ismerték meg oktatói. Tanszékvezetője, Almássy Károly mondta el, hogy a mostani terepgyakorlaton is az egyik legszorgalmasabb tanuló volt. És még egy: soha nem várta el a vizsgákon, hogy ingyen, vagy a sportjáért adják neki a jó osztályzatot. Nagyon szereti a biológiát, főleg a mikroszkopi megfigyelésekért rajong.

— S ha ezentúl edzés után 10—15 kis iskolás focistával látjuk Hargitai II-t, arra is gondolunk, hogy nemcsak jó tanuló és kapus, de bizonyára jó tanár is lesz belőle.

Marik Sándor

APRÓHIR[illegible]

senyei-szobor alkotóját, Holló Barnabást, a korszak másik kiváló mesterét, a debreceni Bocskai-szobor készítőjét és a fiatal Kisfaludy Zsigmondot is, akit akkor kezdett el ez a téma foglalkoztatni, suth Lajos fennkölt alakját egybefűzni a szabadság szimbólumaival és a szabadságért életüket és vérüket áldozni kész magyarságot ábrázoló csoportozattal olyképpen, hogy különbözzék az országható szerkezetével, s gazdag tartalmú szimbolikájával történelmünknek egy hősi korszakára és azok nagy eszméire.

Koroknai Gyula

Riemerschmied terve után Drezdában készítették. Ez például szolgálhatna nálunk is, hogy miként kell hazai erőinknek új teret hódítani.

Van de Veldet, a hirneves belga tervező művészt is nemrégiben egy tengerhajós társaság megbízta, egy előkelő személyszállító gőzös belső berendezésének tervezésével. A jeles művész, hogy megbízásának mennél jobban megfelelhessen s az utazók követelményeit megismerje, hosszabb tengeri utazást tett, Antwerpenből Tifliszbe és vissza, s az úton szerzett tapasztalatainak felhasználásával — mint értesülünk — kellő alapossággal, fényesen is oldotta meg a kapott feladatot.

Bing S. párisi műárus 67 éves korában meghalt. A japán művészet érdekében kifejtett lelkes és hozzáértő agitációja tette ismertté nevét. Csak nem régen „Art nouveau" név alatt egy modern iparművészeti intézetet is nyitott, amely azonban üzletileg nem fizette ki magát, bár a legelőkelőbb francia művészek támogatták törekvésében.

SZAKIRODALOM.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE. *1906. XXIV. évfolyam. Szerk.: Novák László. Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre. Nyomta Hornyánszky.*

A magyar nyomdászok előtt igazán meg kell emelni a kalapot. Az a kitartás, amivel mesterségüknek magasabb színvonalra való emelésére s az alapos szakoktatás általánosítására törekednek, példaképül szolgálhat. Az 1906-iki Évkönyv is a leglelkesebb agitációt fejti ki ez irányban. Meggyőzően hirdeti cikkeiben a tanitást, hogy a könyvnyomtató ipar egyszeriben végtelenné lesz, ha megvan művelőiben a kellő művészeti és technikai tudás.

Az Évkönyv iparművészetet érintő cikkei: A növény- és állatelemek stilizálásáról (ifj. Aigner Antaltól). A mesterszedés és cinkmaratás. Az iniciálék alkalmazása. A mesterszedés fejlődése. A betü és betüöntés. Elődeink szedéstechnikája (Tanay Józseftól). Sokszorosító eljárások. Az elméleti tudásról. A festék és papiros. A fotografálás. Magyaros dísztmények. A könyvnyomdászati sík és annak díszítése. Modern levélfejekről. Képes formák zárása. A régi nyomtatási technikákról. Magyar ex-librisekről (Prüner Arnoldtól). Modern színes nyomás. Azok a bizonyos díszítések. (Augenfeldtől).

Külön ki kell emelnünk a mellékletek, fejlécek, kezdőbetük gazdagságát, legfőképen pedig a szerény szerkesztő és még szerényebb Mitterszky József érdemeit. Az utóbbi rajzolta a kiadvány összes díszeit, melyek közt a boriték, a béléspapir s néhány fejléc figyelmet érdemlő alkotás.

FEJEZETEK A GYERMEKRAJZOK LÉLEKTANÁBÓL. *Irta: Nagy László. Budapest, 1905. Singer és Wolfner. Ára 2 kor. 50 fillér.*

A számos rajzzal illusztrált műben a szerző nagy pedagogiai és lélektani készültséggel ismerteti a gyermekrajzokkal foglalkozó külföldi kiválóbb szakírók tanulmányainak főbb eredményeit, e rajzok vizsgálatának módszerét, fejlődésüknek korszakait, az emlékezetből és természet után való rajzolást, a másolást; fejtegeti a gyermekrajznak, mint a közlés egyik módjának jelentőségét s végül utasításokat ad az ösztönszerű rajzoknak gyűjtésére. Annál a nagy jelentőségnél fogva, amelyet a modern pedagogia a gyermekrajzoknak tulajdonít, a most megjelent műben feldolgozott becses anyagot szívesen fogadhatják mindazok, akik gyermekek nevelésével foglalkoznak.

VASUTAINK ES A MAGYAR KULTÚRA címmel *Balogh* Bertalan a Budapesti Hirlap nov. 26-diki számában cikket irt, amelyben elmondja, hogy a MÁV Stubnya-fürdő állomásán magyar izlésü művészies várótermet épittetett s azt ugyancsak magyaros bútorokkal (készültek a znió-váraljai faipari szakiskolában) rendezte be, továbbá hogy Ruttkán magyaros díszítményekkel festették az állomás vesztibüljét. Ennek kapcsán azt az életrevaló eszmét ajánlja megszivlelésre, hogy a MÁV. jövőben tervszerűen folytassa ily szellemben a vasutaknál előforduló építési, berendezési és átalakítási munkákat. Ilyképpen — ugymond — aránylag rövid idő alatt új szint, új külsőt nyerhetnek vasutaink, erőteljes kifejezői lehetnek *nemzeti* jellemünknek. Nevezetesen magyaros izlést lehetne belevinni a váró- és étkező-termek berendezésébe, a perronokat elzáró korlátokba, a személykocsik belsejébe u. m.

a fülkéket borító linoleum mintákba, szőnyegekbe, hamútartókba stb. Ajánlja még azt is, hogy festesse a vasút a kocsik külsejére — ugymint azt a poroszok teszik — a nemzeti címert. Látni való, hogy a cikkiró helyes és egy kis jóakarattal idővel meg is valósítható eszméket pendít meg. Megjegyezzük, hogy ily értelemben mint azt a cikkiró akarja, az oroszok, finnek, svédek és norvégek jórészben meg is alkották vasuti épületeiket, a melyek mintegy előőrsei a nemzeti izlésnek, s nagyban hozzájárulnak az építő- és iparművészet nemzeti jellegének fenntartásához és fejlesztéséhez. Kivánatos lenne, ha a MÁV mértékadó körei, a jelen viszonyok között különösen aktuális eszméket komolyan fontolóra vennék s tervszerűen meg is valósítaná.

THE BURLINGTON MAGAZINE *for conoisseurs. Illustrated and published Monthly. London.* Az új művészeti folyóiratokkal szemben bizalmatlan a publikum. Kiismerte már azt a receptúrát, amely szerint azokat főzik. Leginkább kétféle típus van. Az egyik tudós, de száraz szöveggel megtömve, a másik pedig sok, de ismeretes képpel. Pedig sem a feldarabolt tudományos könyveket sem a klisé-raktárt nem veszi szivesen.

Ezeknek finom kiegyenlítését tűzte ki célul a címben jelzett angol folyóirat. Szövege nem laptöltelék és képmagyarázat, hanem tudományos értékű dolgozatokból áll, képanyagát pedig nem válogatja össze a kiállításokból s a szorosan vett aktuálításokból, hanem mersékelettel és változatossággal hajlítja a szöveg szolgálatába. Így valami olyant tud előállítani, ami sem a német, sem a francia piacon nincs. S ha sikere lesz az új angol folyóiratnak, akkor csak is a szerkesztői politikának köszönheti.

Tartalma a művészeten kívül kiterjed az iparművészeti kérdésekre is. Eddig volt benne szó a spanyol-mór kerámiáról, ivópohakról, az ezüstmívességről, a porcellán, a csipke, a Staffordshire-műhelyről stb. A könyvművészetről Penell írt egy cikksorozatot. A keleti szőnyegekkel kapcsolatban a lotosz és az életfája ornamentális vándorútjáról olvastunk új megfigyeléseket. A közönség és a műtárgy közötti kapcsolatot semmi sem képes annyira kimélyíteni, mint a Burlington Magazine szelleme, amely a képnek és szónak együttműködő erejére támaszkodik.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZEK TÖRZSKÖNYVE.

A Magyar Iparművészet 1903. évi VI. évfolyamában közölte azoknak a kiállítóknak névsorát, akik a társulat fennállása óta 1902. év végéig a társulat közreműködésével rendezett kiállításokon díjakat, érmeket vagy egyéb kitüntetéseket kaptak.

1902. óta ismét számos kiállító részesült a társulat kiállításain kitüntetésben, ezért kiegészítve a már közzéadott névsort, a következőkben közöljük 1903. január hó 1-től e füzet megjelenéséig a társulat kiállításain kitüntetett kiállítóknak betüsoros jegyzékét:

Agbaba Adél, 1904. évi St. Louisi kiállításon ezüst-érem. — *Bachruch* A., 1904. St. Louisi kiállítás grand prix. — *Belmonte* Leo, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Berger* Sámuel, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Betlen* Gyula, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Bodon* Károly és fia, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Bányai* Viktor, 1904. miskolczi k. keresk. miniszter iparművészeti érme. — *Csorba* Sámuel, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Dékáni* Árpád, 1903. karácsonyi kiállítás 2000 kor. nagy díj. 1904. St. Louisi kiállítás grand prix. — *Eberwein* József, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület ezüst-érem. — *F. Fischer* Jenő, 1902. karácsonyi kiállítás kereskedelmi miniszter iparművészeti érme. — *Forreider* és *Schiller*, 1902. karácsonyi kiállítás kereskedelmi miniszter 2000 kor. állami nagydíja. — *Fischhof* Jenő, 1903. karácsonyi kiállítás keresk. miniszter iparművészeti érme. — *Farkas* Gizella 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Faragó* Ödön, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Fischer* Jenő, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Fischer* Emil, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Fischof* Jenő, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Forreider* és *Schiller*, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Fekete* Bertalan, 1904. miskolci kiállítás keresk. miniszter iparművészeti érme. — *Fleischer* Testvérek, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Gyarmathy* Zsigáné, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Gregersen* G. és fiai, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Galambos* Dezső, 1905. kaposvári kiállítás Orsz. Iparegyesület ezüst-érme. — *Goitein* Mór, 1905. kaposvári kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érme. — *Haraszti* József, 1904. karácsonyi kiállítás kereskedelmi miniszter iparművészeti érme. 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Hibján* Samu, 1902. karácsonyi kiállítás állami érem. — *Horti* Pál, 1904. St. Louisi kiállítás tervezés ezüst-érem. 1904. St. Louisi kiállítás berendezésért diplom of honor és arany-

érem. — *Horváth* Jolán, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Horváth* Károly, 1905. kaposvári kiállítás kereskedelmi miniszter iparművészeti érme. — *Izabella háziipar egylet,* 1904. évi karácsonyi kiállítás kereskedelmi miniszter 2000 kor. állami nagy díj. — *Iparművészeti Társulat,* 1904. St. Louisi kiállítás grand prix. — *Izabella háziipar egylet,* 1904. St. Louisi kiállítás grand prix. — *Jancsurák* Gusztáv 1903. karácsonyi kiállítás keresk. miniszter iparművészeti érme. — *Jungfer* Gyula, 1904. St. Louisi kiállítás grand prix. — *Kovalszky* Sarolta, 1904. karácsonyi kiállítási állami érem. — *Kabay* Dánielné, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Kissling* Rudolf, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Kossuch* János, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Kovalszky* Sarolta, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Kriesch* Aladár, 1904. St. Louisi kiállítás arany-, bronz-érem. — *Kremer* János, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegylet ezüst-érem. — *Lázár* Béláné, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Lindner* Manó, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Ludwig* Ede, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Lengyel* Lőrinc, 1905. évi aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület ezüst-érem. — *Lisinszky* Lajos, 1905. évi aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület ezüst-érem. — *Mocsay* József, 1902. karácsonyi kiállítás kereskedelmi miniszter iparművészeti érme. — *Maróti* Géza, 1904. vallás- és közokt. miniszter nagy arany-érme. — *Máramarosszigeti állam. segély. szövő és himző tanfolyam,* 1904. karácsonyi kiállítás állami érem. — *Magyar Keresk. Részvénytársaság,* 1904. St. Louisi kiállítás keramika arany-érem. 1904. St. Louisi kiállítás csipke és himző arany-érem. — *Marton* Lajos és fia, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Menyhért* Miklós, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Mirkovszkyné Gregus* Gizella, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Misztarka* György, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Mocsay* József, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Nagy* Sándor, 1903. karácsonyi kiállítás Vallás- és közokt. nagy érem. 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Nagy* Lajosné, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Nagy* Zsigmond és Ferenc, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Pálinkás* Béla, 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Pozsonyi szövöiskola,* 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Papp* Mihály, 1905. kaposvári kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Radócz* János, ötvös munkákért bronz-érem. — *Rappaport* J. 1904. St. Louisi kiállítás tervezésért bronz-érem. Ötvös munkákért ezüst-érem. — *Róth* Miksa, St. Louisi kiállítás grand prix. — *Rozolofszky* Ágoston, St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Reinhart* Fülöp, 1905. aradi kiállítás kereskedelemügyi miniszter iparművészeti érme. — *Rozmanith* Albert és fia, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Simay* Lajos 1903. évi karácsonyi kiállítás keresk. miniszter iparművészeti érme. 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Smidt* Miksa, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Sovánka* István, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Steiner* Ármin és Ferenc, 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Szalay* Mária, St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Szikorszky* Th. 1904. St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Szüts* A., 1904. St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Tarján* Oszkár, 1904. évi St. Louisi kiállítás bronz-érem, ötvös munkákért ezüst-érem. — *Tull* Viktor, St. Luisi kiállítás ezüst-érem. — *Undi* Mariska, 1904. évi St. Louisi kiállítás bronz-érem. — *Ullrich* Károly, 1905. évi aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Vicze* László, 1905. kaposvári kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Vögerl* Gusztáv, 1904. évi St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Vukovics* és *Kaufmann,* 1904. évi St. Louisi kiállítás arany-érem. — *Weil* Alajos, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Werther* Hugó, 1905. aradi kiállítás Orsz. Iparegyesület bronz-érem. — *Wigand* Ede, 1904. St. Louisi kiállítás ezüst érem. — *Wisinger* Mór, 1904. évi St. Louisi kiállítás ezüst-érem. — *Zsolnay* Miklós, 1904. évi St. Louisi kiállítás grand prix. — *Zsupán* Gyula, 1905. évi kaposvári kiállítás Orsz. Iparegyesület ezüst-érem.

HIVATALOS TUDÓSÍTÁSOK.

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT választmánya 1905. október hó 6-án tartott ülést *Szalay* Imre alelnök elnöklete alatt. Jelen vannak: *Alpár* Ignác alelnök, *Árkay* Aladár, *Ballai* Lajos, *Beck* Dénes, *Fittler* Kamill, *Forreider* József, *Gelléri* Mór, *Gerster* Kálmán, *Glück* Frigyes, *Maróti* Géza, *Morelli* Gusztáv, *Péterffy* Lajos, *Radisics* Jenő, *Vig* Albert választmányi tagok és *Györgyi* Kálmán főtitkár. Mint meghivott vendégek az ülés első részében: *Bányai* Viktor, az Első magyar üveggyár r.-társ. képviseletében *Szittner* Ferenc cégvezető, farkasházi *Fischer* Jenő, *Haraszti* József, *Jancsurák* Gusztáv és *Mocsai* József vannak jelen. A jegyzőkönyvet *Szécsén* Ferenc másodtitkár vezeti.

Elnök megnyitja az ülést, üdvözli a megjelenteket és bejelenti, hogy elmaradásukat kimentették dr. Czakó Elemér, Faragó Ödön, báró Forster Gyula, Gaul Károly, Pap Henrik, Szterényi József, Zsolnay Miklós választmányi tagok.

A jegyzőkönyv hitelesítésére Morelli Gusztáv választmányi tagot kéri fel.

Elnök meleg szavakkal üdvözli azokat a műiparosokat, akik a társulat meghivására az ülésen megjelentek, hogy átvegyék a kereskedelemügyi miniszter állami érmét, amelyet a társulat kiállításain kifejtett kiváló iparművészeti tevékenységükért nyertek el.

Elnök ezután átadja az érmet a következőknek:

az Első magyar üveggyár r.-t. részére Szittner Ferenc üzletvezetőnek, Forreider Józsefnek, Hibján Samu részére Györgyi Kálmánnak, farkasházi Fischer Jenőnek, Mocsai Józsefnek, Jancsurák Gusztávnak, Simay Lajosnak, Bányai Viktornak és Haraszti Józsefnek.

Az ülésen meg nem jelent Tarján Oszkárnak, Fischhof Jenőnek és a Mármarosi szövő- és hímzőtanfolyam vezetőségének az érmet a titkári hivatal megküldi.

Jelenti továbbá elnök, hogy az érmek már elküldettek a következőknek: a Torontáli szőnyeggyár r.-t.nak és Kovalaszky Saroltának a temesvári, Rainer Károlynak a szegedi, Reinhardt Fülöpnek az aradi kereskedelmi és iparkamara, Fekete Bertalannak a miskolci iparművészeti kiállítás, és Horváth Károlynak a kaposvári kiállítás helyi bizottsága útján.

A választmány az elnöki bejelentéseket helyesléssel tudomásul veszi, mire a meghívott vendégek közül azok, akik nem tagjai a választmánynak, eltávoznak.

Elnök javaslatára a választmány örömmel üdvözli Matlekovics Sándor v. b. t. tanácsos vál. tagot, főrenddé való kinevezése alkalmából;

Alpár Ignác alelnököt ama kitüntetés alkalmából, hogy a hágai békepalota tervpályázatán való részvételre felszólítást kapott;

Királykúti Bachruch Károly, Róth Miksa és Zsolnay Miklós vál. tagokat, a st.-louisi kiállítás érdekében s általában a hazai műipar terén kifejtett tevékenységükért kapott legfelsőbb kitüntetésük alkalmából.

Elnök jelenti, hogy azok az intézkedések, amelyeket a választmány f. évi július hó 8-án tartott ülésén Ráth György elnök halála alkalmából elrendelt, a gyászünnepre vonatkozó határozat kivételével, végrehajtattak. — Minthogy a gyászünnep programmjának elkészítésével a választmány annak idején az elnökséget bizta meg, javasolja, hogy az ünnepség a legközelebbi közgyülléssel kapcsolatban tartassék meg s az ez alkalommal tartandó emlékbeszéd elmondására Radisics Jenő vál. tagot kéri fel.

A választmányi elnök javaslatát egyhangúlag elfogadja. Radisics Jenő kijelenti, hogy a megbizatásnak készséggel eleget tesz, amit a választmány köszönettel vesz tudomásul.

Főtitkár bemutatja a st.-louisi kiállítás magyar bizottságának a kiállítás számadásai tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez intézett zárójelentését és ismerteti annak tartalmát.

Ballai Lajos, Alpár Ignác és Gelléri Mór felszólalása után a választmány egyelőre tudomásul veszi, hogy a szóban levő jelentést, amely a st.-louisi kiállításból keletkezett bajokat feltárja és alaposan tárgyalja, a kiállítás magyar bizottsága a társulati elnökség útján a kereskedelmi miniszterhez felterjesztette és annak a reményének ad kifejezést, hogy a jelentésben előadott jogos és méltányos óhajtások mielőbb kielégítést nyernek.

Főtitkár jelenti, hogy a társulat úgy a vallás- és közoktatásügyi, mint a kereskedelemügyi minisztertől megbízást kapott az 1906. évi milanói nemzetközi kiállítás magyar iparművészeti csoportjának rendezésére ama programm és költségvetés alapján, amelyet a választmány által e célból kiküldött albizottság készített. A miniszter által elfogadott költségvetés alapján a társulat megbízta Maróthi Géza és Faragó Ödön tervező művészeket a kiállítás installációjának tervezésével. A kiállítás anyagának összegyűjtésén a társulat teljes erővel dolgozik.

Ballay Lajos kérdi, hogy a kiállítás pénzügyeiben mennyire van a társulat érdekelve.

Radisics Jenő szintén felvilágosítást kér arról, hogy e tekintetben szabályozva van-e a viszony a társulat és a kiállítási bizottság közt.

Főtitkár fölolvassa a kiállítás magyar osztálya elnökségének idevágó átiratát, melynek értelmében a kiállítás pénzügyi részét teljesen a minisztérium hatáskörében intézik, a társulatot tehát semmiféle anyagi felelősség nem terheli. Javasolja ezután, hogy a kiküldött albizottság, mint állandó bizottság, vezesse továbbra is a társulat részéről a kiállítás ügyeit és tagjai közé Zsolnay Miklós és dr. Czakó Elemér beválasztassanak.

A választmány a főtitkár jelentését tudomásul veszi, azzal, hogy a társulatot a kiállítás rendezéséből semmiféle anyagi felelősség nem terheli. A kiküldött előkészítő bizottságot a kiállítás

Betlen Gyula, szobrász; szül. 1879 máj. 8-án Budapesten. Tanulmányait 1899-ig Budapesten végezte, ezután Párisba ment, hol 1904-ig a Julien akadémián Verlet tanár vezetése alatt tanult. Hosszú külföldi tartózkodása alatt bejárta Német- és Francziaország nagy részét, 1907-ben pedig Olaszországban is megfordult. 1904-ben visszatért Budapestre s azóta állandóan itt tartózkodik. A budapesti Műcsarnok kiállításain 1901-ben lépett fel legelőbb, s ugyanez évben Párisban is kiállított. A külföldi kiállítások közül 1902-ben Párisban, 1903-ban Turinban, 1904-ben St.-Louisban, 1906-ban Milanoban szerepelt. 1901-ben a Julien akadémián első díjat, a st.-louisi kiállításon bronzérmet, a milanoi kiállításon pedig aranyérmet nyert. 1906-ban Budapesten a Tóth-síremlék pályázaton Fritz Oszkár építészszel közösen készített terve második díjat kapott és a család őket bízta meg a kivitellel is (Budapest, Kerepesi-úti temető). 1909-ben részt vett a kassai székesegyházba szánt Rákóczi-síremlék pályázatán, amely alkalommal pályaművét megvétellel tüntették ki. 1911-ben a nyíregyházai Kossuth-szobor pályázaton 34 pályázó közül az ő művét fogadta el a szoborbizottság (felállították és leleplezték 1912 őszén). 1913 márcziusában műveiből a Könyves Kálmán szalonjában kiállítást rendezett. Az éremszobrászattal is próbálkozott s e téren említésre méltó műve a magyar izraelita kézmű- és földmívelési egyesület érme (1904). Dekorativ művei közül kiválik a Gutenberg otthon díszítése (Budapest, 1907).

A Képzőművészeti Társulat tárlatain a következő szoborműveit állította ki:

1901. tavaszi kiáll.: Az örvény.

1901—2. téli kiáll.: »Hajnalban, hajnal előtt...« (Női alak). — Feiks Jenő festő mellszobra.

1902. tavaszi nemzetközi kiáll.: Muzsikusok.

1904. tavaszi kiáll.: Extase, szobormű grésből.

1905. tavaszi kiáll.: Guttman G. képmása. — Tanulmányfej. — Öreg paraszt.

1905—6. téli kiáll.: Fiatal leány.

1906. tavaszi kiáll.: A nyár, bronz. — B. M.-né úrhölgy arczképe, gipsz. — Szávozd Bandi képmása, bronzrelief. — Hajléktalanok, műbronz.

1906—7. téli kiáll.: Pihenő leány, gipsz.

1908—9. téli nemzetközi kiáll.: Akttanulmány. — Szoborvázlat, eredeti terracotta.

1909—10. téli kiáll.: Tanulmány, fayence. — Ikarus.

Bethlen Gyula szobrász
Akt

Helikon III. kiállítása. 1922. ápr. 18 l.

Bellan Imre

ÉI. 1907. 449. l.

(A Tóth-család sír-
emlékéhez, képpel.)

MDK

Betlen Gyula

"Fiatal leány" c. szobormüve. Repr.

Műcsarnok, 1905/6. téli kiall.kat.

wurde.

Betlen, Julius, Bildhauer, geb. am 8. Mai 1879 in Budapest, war in Paris ein Schüler Vertels und errang mit seinen kleinplastischen Werken bei verschiedenen Weltausstellungen (Saintlouis, Mailand) Preise. Von ihm stammt auch das monumentale Grabdenkmal der Familie Tóth im Kerepeser Kirchhofe und das Kossuth-Denkmal in Nyiregyháza.

Bethlen, Julius, Bildhauer, geb. 1879 in Budapest, legte seine Kunststudien in Budapest, Paris und Italien zurück und liess sich dann in Budapest nieder. B. erzielte bereits bei mehreren in- und ausländischen Ausstellungen und Konkurrenzen Ehrenpreise. Neben zahlreichen Grabdenkmälern ist seine 1912 in Nyiregyháza enthüllte Kossuthstatue infolge ihrer talentvollen Konzeption bemerkenswert.

Knack I. 112, 113. l.

ELSŐ TEREM.

RAJZOK, RÉZKARCOK.

1. Akácos út szélben. Rajz 1,800.000
2. Kilátás a hatvani szőlőből. Rajz ... 1,500.000
3. Velence a Giudeccáról. Rajz 1,500.000
4. A brémai városház előcsarnoka. Rajz 1,800.000
5. A doge-palota udvara. Rajz 1,500.000
6. A mon-reali katedrális. Rajz 1,800.000
7. Castel San Elmo Nápolyban. Színes rajz 1,500.000
8. Schloss Biebrich Wiesbaden mellett. Rajz 1,500.000
9. A hildesheimi dóm bejárata. Rajz 1,500.000
10. Tanyák a Zagyva partján. Rajz ... 1,800.000

Alexander Neosoliensis

Besztercebányai Sándor

zsobrász

Magyar Művészet

1928. 688, 682, 690–692

693–94, 696, 746

753

Megyva Besztercebányai Sándor, zsobrász, A. Alexander (Neosoliensis), kepfaragó

Kisfaludy Károly levelei VI. 142

— — ereklyéi VI. 142

— — festményei VI. 142

megirva

Beszterczei Antal

ötvös

L.

Szendrey-Szentiványi

192. 1.

1910. tavaszi kiáll.: Egy aviatikus képmása.
1910—11. téli kiáll.: A biblia. — Bronzérem. — Kút tervhez szolgáló tanulmány.
1911. tavaszi kiáll.: Balga szűz.
1913. tavaszi kiáll.: Férfiakt íjjal, bronz.
1913—14. téli kiáll.: Piktura. — Fájdalom.
1914. tavaszi kiáll.: Ludwig Gyuláné úrhölgy képmása, ruskiczai márványból. — Szikszay Ferencz képmása, bronz-szobormű.

A Könyves Kálmán szalonjában 1913 márcziusában rendezett külön kiállításán következő műveit mutatta be:

A nyíregyházai Kossuth-szobor vázlata, gipsz; Tanulmány egy Kossuth-szoborhoz, bronz; Tanulmány egy Kossuth-szoborhoz, gipsz; Szabadságharczos, bronz; Szabadságharczos, gipsz; Férfi akt íjjal, bronz; Férfi akt íjjal, gipsz; Léda, aranyozott gipsz; Léda, bronz; A biblia, bronz; A biblia, gipsz; Portrait tanulmány, eredeti terracotta; Tánczosnő, eredeti terracotta; A nyár, fayence; Toilette, fayence; Női akt kancsóval, bronz; Női akt kancsóval, gipsz; Álló női akt lepellel, bronz; Álló női akt lepellel, gipsz; Tanulmányfej, bronz; Tanulmányfej, gipsz; Ülő női akt, bronz; Ülői női akt, gipsz; Fürdőző nő, eredeti terracotta; Vontató alak, bronz; Vontató alak, gipsz; Fekvő női akt, bronz; Fekvő női akt, gipsz; Férfi fej, bronz; Férfi fej, gipsz; Ölelkezők, eredeti terracotta; Térdelő női akt, bronz; Térdelő női akt, gipsz; Női akttanulmány, bronz; Női akttanulmány, gipsz; Ikarus; Éremtanulmány, bronz; Hajléktalanok, műbronz; Czigányok, műbronz; Kisbíró, műbronz; Siesta, bronz; Csók, bronz; Csók, gipsz.

Czakó Elemér: A torinói kiállítás. *Magyar Iparművészet.* 1902. — *Építő Ipar.* 1907. 449. l. (A Tóthcsalád síremléke; képekkel.) — *Kiáll. tárgymutatók.* — *Magister:* Pogány Margit és Betlen Gyula. *Művészeti Krónika.* 1913 márcz. 1. — *Magyar Iparművészet.* 1902. 73. l. — 1907. 49. l. — *Magyar Nemzet.* 1913 márcz. 9. (Pogány Margit és Betlen Gyula kiállítása.) — *Művészet.* 1903. 426. l. — 1904. 406. l. — 1905. 271. l. — 1906. 280, 421. l. — 1907. 70. l. — 1909. 398. l. — 1911. 192. l. — 1913. 206. l. — *Nemzeti Szalon Almanach.* Budapest, 1912. 152. l. — *Ország Világ.* 1906. 517. l. — *Pesti Hírlap.* 1913 máj. 28. (Az Erzsébet-emlékmű.) — *Siklóssy László dr.:* A modern magyar éremművészet és művelői. 1817—1910. *Numizmatikai Közlöny.* 1910. 63, 67. l. — *Vas. Ujs.* 1912. 797. l. (képekkel) és a művész közlése nyomán.

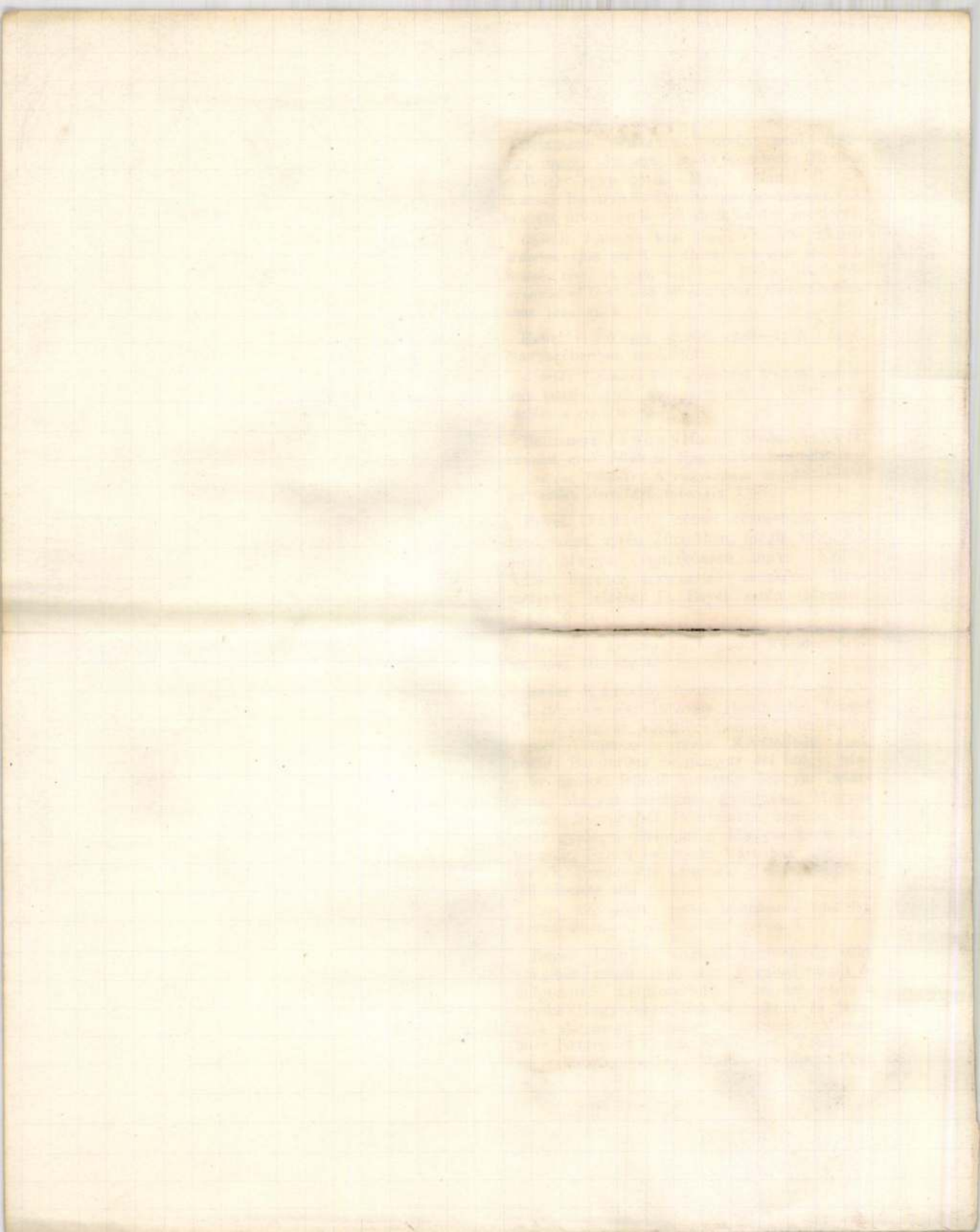

Beszterec
Betek

Besztercebányai Borbála-oltár mestere MDK

A Borbála oltár képeivel és M S mester festményeivel kevés rokonságot mutatnak az ezzekkel nagyjából egyidejü szepességi festmények.

Radocsay Dénes: A középkori Magyaország táblaképei. Bp.1955.168.l.

Besztercebányai Borbála oltár mestere MDK

oltár megemlitése

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei.Bp.1955.137.l.

Besztercebányai Borbála oltár mestere MDK

Négy képének reprodukciói könyvben CLXXII-CLXXVI.táblán. Müvészete az M S mesterével rokon törekvéseket mutat.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei.Bp.1955.157.l.

Benterce bányai János, [festő?]

Lőrsei Pál kortársa. Ő festette a nepesszombati Szent György főoltár hárfálól faragott szobrait. (1516.)

—: Apostolok hárfálól

6,

EST! HIRLAP, Bp. 1972 márc. 21

Besztercebányai Borbála-oltár mestere MDK

M S mester és Besztercebányai Borbála oltára mestere művészetének további összehasonlitása, utóbbi festményeinek elemzése.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955. 159.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestère

MDK

Adattárban közölt ádatokx besztercebányai /Banska Bystrica, Zólyom megye/ Borbála oltárra vonatkozóan:

Felirat a két alsó kép keretének alsó szegélyén, a balszárnyon: 15o9 AN DEM TAG SANCT YPOLITI, a jobbszárnyon: IST GEENDET WORDEN DIESE TAFEL. Az oltárt 1912-ben restaurálták Belső táblán dombormüvek.

- Az oltárra vonatkozó ~~irratok~~ irodalom.-

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955. 282-283.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere MDK

név emlitése

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp. 1955. 163.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere

MDK

A mester köréhez tartozó festményekre vonatkozó irodalom: Wagner V.: Neskorogotická tabul'ová mal'ba slovenská. Sbornik Matice Slovenskej XVIII.1941.25-56.; Wagner V.: Gotické tabul'ové maliarstvo na Slovensku. T.Sv. Martin.1942.3o.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.213.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere MDK

Az oltár köréhez kapcsolható a besztercebányai muzeumba került két zólyomszászfalvi oltárszárnyak, belső mezőin Szent Katalin és Ilona alakjával/151o, könyvben reprodukció CLXXVII.tábla/, külső képein Remete Szent Antal és Páduai Szent Antal /?/ alakjával, valamint az 1512-ipóniki kis Mária-oltárnak táblái.

Radocsai Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955. 161.l.

Beszetercebányai Borbála-oltár mestere MDK

Wagner a besztercebányai Borbála-oltár hatását - mely elválaszthatatlanul egybeszövődött az M S mester müvészetének ösztönzésével - több bányavárosi képen mutatta ki. Közöttük első helyen áll a nagyócsai mester három táblája. /Lásd Nagyócsai mestert és Wagner V.: Nes korogoticka tabul'ová mal'bá slovenská. Sbornik Matice Slovenskej XVIII.1941.13-14./

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.16o,212.l.

Besztercebányai Borbála-oltár mestere

MDK

Eltérések egyrészt Borbála oltár Mesterének és M S mesternek, másrészt zólyomszászfalvi Szent Ilona és Egyed oltár mesterének stilusa között.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.163.l.

Besztercebányai Mester, fafaragó M.D.K.

névadó műve, a besztercebányai főoltár figurális szereplői és dekorativ eltérményei egyaránt a lőcsei műhely felé vezetnek, szobrászai azonban az ismert szepességi mesterekkel nem azonosíthatók. A besztercebányai oltár 1509.-ben már készen állt, lényegesen kisebb lévén a lőcseinél, munkálatai aligha folytak négy évnél tovább s igy terveréséner, építéséner kezdete a lőcsei főoltáréval nagyjából egybecsett. Szerző leletségesnek

adocsay Dénes: A középkori Magyarország faszobrai ./.

kadémiai Kiadó, Bp. 1967. 120-121. old.

M.D,K.

Besztercebányai Mester, fafaragó

... hogy a Besztercebányai Mester a lőcsei műhellyel élénk kapcsolatban állt - talán ennét származott - jól ismerte az unpóráns építmény részleteit, terveit s azok tanulságait használta fel. A két oltár befejezte közötti nyolc év, eligha fordítja meg a stilusháttásor logikus rendjét, mely általában a jelentősebb emlértől vezet a szerényebb felé: A besztercebányai templom külső falát érintő Olajfárhegy és a Szent Borbála-kápolna figurális konzoljai a Besztercebányai Mester ./.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország faszobrai

Akadémiai Kiadó, Bp.1967. 121. old.

M.D.K.

Besztercebányai Mester, fafaragó

... stilusával közeli rokonok; az utobbiak feltetetően az ő alkotásai. Saját kezű műveinek sorát, megbízhatóan a hizsnyói Angyali üdvözlet-oltár gyarapítja. A kismeretű retabulumot a mester 1508-ban, a besztercebányait 1509-ben fejezte be a mester, aki e két évszámot megelőzőleg rövidebb ideig párhuzamosan dolgozott két alkotásán. ./.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország faszobrai

Akadémiai Kiadó, Bp. 1967. 121. old.

M.D.K.

Besztercebányai Mester, fafaragó

... Talán ez a két közeli évszám indokolja, hogy a besztercebányai oltár orom-szobrait miért nem faragta magu, s hogy ezzel a feladattal miért birok meg egy stilusától távolabb álló, idegen szobrászt.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország faszobrai Akadémiai Kiadó, Bp. 1967. 121. old.

Beszterczey Szilveszter

festő

nem költött alak?

Igen, az!

~~[illegible]~~ lásd

Tobisch Irén:

Nagy gondolkodóink a képzőmű-vészetről.

Népoktatási Szemle

1935. ápr – szept. 4.

63. l.

Könyvtár amban

SZEPES NYOMDA
Budapest, V, Alkotmány u. 15

megírva

Beszterczei Gábor

(Gabriel pictor Bistriciensis)

festő

l. Gábor

L.

Szendrey - Szentiványi

192. l.

tóber hó.

Tőke		Költség	
Tartozik	Követel	Tartozik	Kö
	120,800—	118—	
		150—	

BESZTERCZEY Valéria

M.D.K.

1930-ban nagybányán a Szépművészeti iskola tagja

Réti: Nagybánya.... Bp. 1954. 340.l.

Beszterczei Tamás

özv.

L.

Szudrey-Szentiványi

192.1.

1931

rendezés		Folyószámla	
zik	Követel	Tartozik	Követel
80—	~~30000~~—	30,000—	43500—
			15000—

niegirva

Beszterczei Zsigmond

ötös

Z. Szendrey - Szentiványi

192. l.

Szám	Nap.	
6.		Áthozat
		Költség
		Pénztárnak
	8.	Raktár biztosítási díja
7.		Pénztár
		Árúnak
	15.	Órák eladásáért
8.		Bank
		Folyószámlának

85 Beszterec

(Kabolcs vm 5 km

Ref. templom

1896-ban épült

Jelentéktelen

Nyírségi utam 1938

ÁPRILIS

30 nap — 16. hét

17 Vasárnap	Húsvétvasárnap
18 Hétfő	Húsvéthétfő
19 Kedd	
20 Szerda	
21 Csütörtök	
22 Péntek	
23 Szombat	

Beszterec

(Szabolcs vm.)

Ref. templom XVI. század
közepéről.

Fölvár nyomai

Borovszky. Magy. orsz.
vm. Szabolcs vm. 18. l.

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

MÁRCIUS

31 nap — 12. hét

19 Vasárnap	
20 Hétfő	
21 Kedd	
22 Szerda	
23 Csütörtök	
24 Péntek	
25 Szombat	Gy.-o. B.-Asszony

Beszterczei földvár

La Tène-korabeli

lád
2

Borovszky Magyarország vm Szabolcs

396 l.

Decoz F

evszámos

Beszterecz monostor

(Szabolcsvm)

Egyháza a Megvaltó tiszteletének szentelve

XIII–XIV. sz.

Borovszky Magyarsz. vm Szabolcs

332. l.

Beszter'rk. templom

BESZTER. (Abauj.)

R.k. templom 1765.

Gerecze, 1906, 67 l,

Besztertzey János

1759-ben sárospataki fazekasmester.
Nemes-ember

Román János: Sárospataki kerámia. Bp. 1955.
15.o.

MDK

Béta János, kömüvesmester.

Budapest.

Póttag.

Az épitőipae jelöltjei az O.T.I. önkormányzatába.

ÉPIP - ÉPMÜV 1929.máj.1. 68.1.

megjöva

Betegh László

tusnádi festő

Szigetszentmiklós

Pest vm

MKSz 1947

Betegh László

festő

l. Ferkèpzomfoiskèvk

1939 – 41. 145. l

Budapest, 19 h

23 nall

hu

Betegh László

susnádi

festő

életrajz!

Koll. kiáll -

Mübarát 45. kiáll

1943. máj. 30 - jun. 11 -

l. könyvtáramban

Betegh László

Ferk pzomfoisk vk

1939–41. 152 l.

BEVEZ

Magyarország műemléki topográfiáján
sága régi terve és szükséglete. Első terveink
Bizottsága tanácskozó szervből szakhivatallá
lemnek a materiális, műszaki, technikai s
dokumentációra és állandó éber kritikai ell
is láttunk a munkához, aminek sikere a he
erőkön, az egybehangolt ütemen fordul m

Az országot műemléki kerületekre osz
expedícióban egy-egy építész, művészettört
hogy már a helyszínen, az első felvételezése
lehessen venni, minden szükséges adatot le
Dunántúlt, Abaúj és Szabolcs, Heves és B
gazdagabb vidékeket. Közben dolgoztunk
fehérváron, Szombathelyen, Visegrádon, s

Betegh László

1938/39. IV. évi
fest. nak, rendkiv.
hallg.

I–II. félév.

Ferkèpzomfoiskèvk
1937/39.

157. l.

Bełegh László

1937/38. III. évf

fest. szak,

rendkiv. hallg.

I-II. félév

Ferkèpzomfoiskèvk

1937/39. 150. l.

SZILÁGYCSEH

Betegh László

I-é.

ält. tanf.

Ferk`pzomfoisk`vk

1935-36. 69. l.

Betegh László

II. éves fest. szakos rendk. hallg.

Képzm. Főisk. Évk

1936/37. 73 l.

Ferképzomfoiskévk

1943. a Kinyei Tőrsszág Nemes Marcell-díjat

T. Betegh László

Hóolvadás, olajf.

Nemzeti halon

Munkácsy Céh VIII. repr. kiáll. kat. 1935 márc. 30.– ápr. 14.

A felkérendő

Balás Piri László

Balogh Jolán

Bogyay Tamás

Biró József

Csabdi István

Csánky Miklós

Csernyánszky Mária

Dercsényi Dezső

Domanovszky György

Dutka Mária

Ernst Mihály

Ferdinándy Mihály

Gallus Sándor

Gerevich László

T. Beregh László
festő

Nemzeti Szalon

T. B e t e g h L á s z l ó.

1935. Munkácsy Céh kiáll.

Hóolvadás,olajf,

megrova

Betay Márton

ötvös

L.

Kendrey - Kentiványi

192. l.

Ø Betegh Antal

1885

Ennisk 1930.81.l.

ÁSOK

né

RGIT

Betegh Ernő

butortervező

1928–29

Éminisk 1930. 81. l.

ÁSOK

né

RGIT

Betegh László

tusnádi

festő

lásd

Tusnádi Betegh László
alatt.

~~[illegible]~~

Építés.

Neuman

Gördülő
(Hát

Betegh László
festő
l. Tavaszi Szalon
XIV.

100	" "	[illegible]
109	" "	Kassai Rákóczy
161	~~Tautos Ferencnek~~	Bácsi vár, ha
166	Lux Kálmán	Bántornya
171	Schulek János	Visegrád
210.	Lux Géza	Mőcsy-[illegible]
213.	~~Pregetzer~~	Lejolt célok
216	~~Hajnal János~~	~~Pannonhalmi~~
217, 228, 229	Mihalik Sándor	Kassai Rodost
225.	Lux Kálmán	Felsőörsi r. ka
230	Nagyenesei ref. egyh. Kössé	Nagyenesei ref. ten
233	Schulek János	Visegrád
250.	Schulek János	"
251	" "	"
255.	Lux Kálmán	Kassai dóm
258	~~Tautos Ferenc~~	Bácsi vár
259	Lux Kálmán	Kassai tyl.
260.	Lux Kálmán	Beregszászi, vi

*) Géfin Gyula: az olszámo

Betegh László
festő

l. Tavaszi Salon

XV. ~~150.~~ sz.
~~163.~~ sz
176. sz
~~177.~~ sz

1944.

Am.kir.postatakarékpénztártól

BUDAPEST 44 VIII -9 17 54 B

16136

54.

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Budapest

IX. Hőgyes Endre u.10.

56.

Hivatalból
Díj átalányozva

+ { 100.— [illegible]
370.— [illegible]
470.—

Beregh László

festő

Csendélet, olaj.

Nemzeti Szalon
Tavaszi Szalon

1941.

T. 430.

inagy, ki bal felől közeledik, egy
n elesettek fekszenek a földön. A
va látszik. Felirata fölül közé-

e-Bulletin.

ch. v. J. Höfelich, Stadt, Bazar No.
vorbehalten.
M. Götz berichtet aus Mossocz és
he Armee aufzulösen.

9 : 34.4 cm.

Betegh László

festő

Műcs. kiáll, 1937 tól

Pipics 110-l.

Beteg László
festő
a Szinyei Merse Pál
Társaság tavassi szalon-
jában kitüntető
elismerésben részé-
rült –

Nemzeti Újság
1939 ápr. 2.

Betegh László: Csendélet

H KIÁLLITÁSÁRÓL

mébe annyira, hogy abból merítsék, ne csak a motívumokat, hanem az ihletet is. Így természetesen gyakran találkoztunk a kiállításon olyan művekkel, amelyek csak tárgy szempontjából tartoztak a sportkiállítás anyagához, de annak szellemiségét, jellegzetességét megfogniok nem sikerült. A kiállításnak mindenesetre meg van az az eredménye, hogy a sportnak máris rendelkezésére áll egy művészgárda, melyhez bizalommal fordulhatnak, ha azt akarják, hogy a sportdíjaknak művészi értékük is legyen. *Berán* Lajos, *Benyovszky* István, *Bíró* József, *Cserenyi-Kaltenbach* István, *Csorba* Géza, *Farkas* András, *Herman* Lipót, *Hubay Andor*, *Kézdi-Kovács* Elemér, *Kisfaludi Stróbl*

Tusnádi Betegh

László

festő

Koll. kiáll a Mű-

barátban

1943. máj. jun

... Tusnádi Betegh László tiszta festőiségre törekszik. Nem függ témáitól, az ábrázolt tárgy, alak, vagy táj nála mindig csak médium gyanánt szolgál szubjektív élményeinek a kifejezésére.

Hétfő

1943. máj. 31.

(Két kiállítás.)

Betegh László
festő

l.

Szépmüvèszet
1943.134.l.

Kamarai Nagy A.:
XVIII. tavaszi szalon
a Nemzeti Szalonban

Tusnádi Betegh László
festő
koll. kiáll. a Műbarát-
ban
Népszava. 1943. jún. 3.
(Két festő egy
kobrász.)

NYO

Tusnádi Betegh Lászlónak ez itt az első gyüjteményes kiállítása. Kialakult szemléletét színes, de nem lobogó, mély tónusú festőisége jellemzi. Egyéniségében valami, talán komornak is mondható kötöttség jelentkezik és érezzük küzdelmét ez ellen a kötöttség ellen sajátos mozgásjelenségeiben, ebben a rajzos szerkesztést elmosó, szélés pásztákban áramló-keringő mozgásvilágban. Sötét, kulisszaszerű hátterei, a festék vastag felrakása aláhúzzák kötöttségét, amely leginkább a virágos csendéletein lép derűsebb mezőkre. „Önarckép"-én, alakos képein általában és egyes csendéletein zárt egységében konstruál. A nyers színfelrakás, az áramló mozgatás ellenére is bizonyos merevséget idéz fel ott, ahol nagyobb, egységes színfoltokban dolgozik („Édesanyám"). Figyelemreméltó munkája a „Fények a Dunán" című vászna, amelyen jellemzett tulajdonságai kiegyensúlyozottan lépnek fel.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután $^1/_2$6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Tusnádi Betegh

László

festő

Koll. kiáll. a Műbarátban.

— *Tusnádi Betegh László* a természet szépségeinek s a fény és árny kimeríthetetlen változatú játékának hivatott megörökítője. Csendéletei is figyelemreméltók.

Pesti Hírlap

1943. jun. 2.

(A Műbarát hármas kicillítása.)

lamikor hatalmas apátságot.Brassó
a nagyméretü hires fekete templom,
esi középkori emlékek ismertetését
lődéssel hallgatta a nagyszámban
részét képezte az előadásnak az
-várak bemutatása,melyek ma is élő
k és harcnak,melyet a végek királyi
adokon keresztül vivtak.Szelindek
fogarasi vár ismertetett szép rom-
res harc árán,mégis mindenkor a ho-

Betegh László, tusnádi

festő

poll. kiáll. a Műbarátban

Hétfő. 1943. máj. 31.

(b. j.: Két kiállitás.)

itt is inkább a körvonalakra, ha a személy fe
mint jellegzetes vonás megörökítésére töre
mert legtöbbször a felirat amúgyis utal az

Nagy Lajos esetében elsősorban a
melyeknek előlapját a király trónon ülő alak
ülő, jobbjában liliomos kormánypálcát, ba
csupasz állú, liliomos koronát viselő alakot
mint Róbert Károly harmadik nagy pecsétj
1344. évi oklevél őrzött meg számunkra. A
véste, aki munkája fejében gazdag adomá

Nagy Lajost, illetve megkoronázását
zadi pecsétje, mely Varjú Elemér szerint kev
készült. A pecséten az esztergomi érsek —
a király fejére készül helyezni a koronát.
dúsan leomló hajjal, fedetlen fővel, vállaira
a szent István-kori koronázó palástot akar

Nagy Lajos fiatalkori képét őrizte me
letű pecsét — melynek ezüst pecsétnyomój
netet ábrázolja, amint Lajos koronáját felaj
Nagy Lajos itt is szakálltalanul, vállaira le

187. KACZIÁNY ALADÁR: Tanulmány a „Jézus és Nikodemus" című kompozícióhoz. Ceruzarajz.
188. VARGA NÁNDOR LAJOS: Esztergomi Madonna. Rézkarc.
189. WEIL ERZSÉBET: Szent István napján. Rézkarc.
190. VITÉZ LITKEY GYÖRGY: Szent István élete. Freskóterv.

A szoborcsarnok jobboldali falán.

191. PEKÁRY ISTVÁN: Székesfehérvár. Gobelin. Mgt.

XI. TEREM

192. WÁGNER GÉZA: Napkelte a Balatonon. Pasztel.
193. RADNAY JÓZSEF: Az egri nagytemplom belseje.
194. WÁGNER GÉZA: Szürke nap a Balatonon. Pasztel.
195. SZABÓ DEZSŐ: Erdőrészlet.
196. MÜLLER ÁGOSTA: Törcsvár.
197. RÁKOSI ZOLTÁN: Szent István, az építő.
198. GULYÁS JÁNOS: Pieta.
199. MEILINGER DEZSŐ: Aratóebéd. Tempera. Mgt.
200. EDVI ILLÉS ALADÁRNÉ: Levélhulláskor.
201. VÁGNER ANDOR: Erdős táj.
202. KISS KÁLMÁN: Golgota.
203. VÁGNER ANDOR: Borús őszi délelőtt.
204. VIGH BERTALAN: Mária. Magántulajdon.
205. BASCH ANDOR: Gyümölcs.
206. MÉSZÁROSNÉ KISFALUDY MÁRIA: Zalából.
207. BIAI FÖGLEIN ISTVÁN: Szent Istvánnak hozzák Aktum fejét.
208. FÖRSTNER DÉNES: Domboldal.
209. BETEGH LÁSZLÓ: Csendélet.
210. CSÁNYI LAJOS: Kisalföldi táj.
211. GUSSICH JENŐ: Elmélkedés.
212. VITÉZ DARVASSY ISTVÁN: Tiszapart nyáron.

K. M. Társ. Szent István kiáll. 1938.

XII. TEREM

213. HORVÁTH GÉZA: Magyar Madonna. Kerámia.
214. MARKUP BÉLA: Szent István legyőzi az egyház ellenségeit. Gipsz.
215. MARKUP BÉLA: Szent István püspökségeket alapít. Gipsz.
216. KÖRMENDI FRIM JENŐ: Madonna. Fa.
217. FORGÁCH HANN ERZSÉBET: Tanulmányfej. Gipsz.
218. CSALLÓKÖZI FARKAS LŐRINC: Utca Kecskeméten.
219. BÁTASZÉKI HORVÁTH GÉZA: Úrvacsora.
220. GRÓF TELEKY RALPH: Erdélyi táj.
221. DÖBRÖCZÖNI KÁLMÁN: Templomban.
222. CSALLÓKÖZI FARKAS LŐRINC: Alföldi legelő.
223. KÁRPÁTHY JENŐ: Estszürkület előtt.
224. KÁRPÁTHY JENŐ: Zebegény környéke.
225. KÁRPÁTHY JENŐ: Balaton.
226. CSUCS FERENC: Szent Péter. Bronz.
227. KÁRPÁTHY JENŐ: Budai rakpart.
228. MEILINGER DEZSŐ: Az úrasztalánál. Tempera.
229. GIMES LAJOS: Mátyás-templom.
230. UDVARY PÁL: Szent István legyőzi a pogányokat. Freskóterv.
231. GIMES LAJOS: Mezei virág.
232. GULYÁS FERENC: Törökbálinti menyecske.
233. ZÓRÁD GÉZA: Téli szórakozás falun.
234. PALOTAI GYULA: Arcmás. Gipsz. Magántul.
235. KNOPP IMRE: Várkerület Sopronban.
236. MIHALOVICS MIKLÓS: Asztrik püspök Szent Istvánnak átadja a koronát.
237. KNOPPNÉ CURTIS GERTRUD: A soproni városligetből.

Betegh László,

tusnádi

festő

koll. kiáll. a Mühe-
rátban.

Ujság. 1943. jun. 9.

(T. Sz. G. dr.: Két
kiállítás.)

lődés eredményeire. Kevés korszak emlékany
mohó, legtöbbször egészen alaptalan kisajátí
művészi termelése. Talán a négy évtized
megmutatja azt is, hogy a magyarság küzdel
is meg volt az a kultúrtalaj és légkör, amiből

Az Anjou kor, de különösen Nagy L
legjobbjait. Családi kapcsolatait Óvári Lipó
tázták. Pór Antal egy egész munkás életet
hogy ma, különösen az eseménytörténet te
század második felében, az elsősorban cikkei
nek köszönhető. Az újabb szakirodalomból
jelentőségűek, mert rávilágít Nagy Lajos r
teire is. Rendkívül hasznosak és szemléltető
az annyira összetett szellemi erővonalakat fe
Bálint korszakos történetírói munkásságának
módszereivel foglalta hatalmas szintézisbe
Különösen az ő mesterien megírt munkáj
Lajos korának politikai, gazdasági, közjogi
tette lehetővé, hogy egész érdeklődésünkke
korszak szellemi arca felé forduljunk.

Tusnádi Betegh László

Új Magyarság
1943. jun. 3. (Kiállítások.)
kath. Kiáll. a Műbarátban.

NYOMTATVÁNY

Az előrehaladott évszak *ellenére nem csökken az új fővárosi tárlatok száma. Hétről-hétre ismert nevű és új művészek mutatkoznak be legújabb termésükkel, tágítván, tarkítván a mai magyar festészet és szobrászat változatos és széles skálát mutató képét. A júniusi tárlatok közt vezet a Műbarát kiállítása. Nem lehet említés nélkül hagyni, hogy a kiállítási intézet zsűrije mindenkor mennyi gondot fordít a sokszor teljesen ellentétes művészi stílust valló festők és szobrászok műveinek tökéletes és harmonikus tárlatba való összehordására.*

Tusnádi Betegh Lászlóval kiváló kolorista mutatkozik be a Műbarátban a közönségnek. Csendéleteinek jól összecsendülő, legtöbbször mély színei és olajtechnikája megállapodott, értékes művészegyéniségre vallanak.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután ½6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Betegh László

MDK

Csendélet

Műcsarnok 1937 IV. Nemzti Képzőm. Kiáll.

Betegh László MDK

Csendélet

Mücsarnok 1938 Szent István kiállitás

MDK

Betegh László, festöm.

régen ismert csendélet hangulathozó.

Kende Béla: Szent István kiállítás a Műcsarnokban.
Művészet.1938. 88.1.

Beteg László

Kitünitető elismerésben részesült a fiatalok tavaszi szalonjának kiállításán.

Nli 1939 IV. 2

Betegh László MDK

Csendélet, olf.

Mücsarnok 194o A magyar müvészetért c.kiáll.

Budapest, 1944. április 6.

Csendőrlaktanya.

Tisztelt Kiállítás!

Mellékelten küldöm a magyar művészetért c. kiállításra

Betegh Lárló

Szerepelt a Szinyei Társaság Tavaszi Szalon kiállításán.

Wu 1939. IV. 5.

MDK

Betegh László

T.Sz.G: A 18. Tavaszi Szalon. Ujság, 1943. jun. 23. 6. l.

MDK

Kitüntető elismerésben részesültek

Beteg László festő

A Szinyei Merse Társaság dijkiosztása
Magyar Nemzet 1939. ápr. 2.

MDK

T. Betegh László

Hóolvadás, of.

Munkácsy Céh 8. repr. kiáll. N.Szal. 1935. márc.

MDK

Beteg László

A Szinyei-Merse Pál Társaság kitüntető elismerésben részesitette

Kitüntették...Nemzeti Ujság 1939. ápr. 2.

MDK

T Betegh László, festöm.

Hóolvadás. Olf.

Nemz. Szal.- A Munkácsy Céh VIII.repr. kiáll.-a.
1935.márc.3o.-ápr.14. Kat.

MDK

Betegh László

Csendélet, olajfestmény

"A Magyar Művészetért" Képzőm.Kiáll.Kat.
Műcsarnok, 1940 Dec.15 - 1941. Jan.12. 22.1.

MDK

Betegh László, festö

Csendélet.

Az Ernst-Mus. kiállításai.CXLVII. Munkácsy-Céh.VI. csrs.egybekötött repr. kiáll. Bp.1934 május. kat.lo.l.

MDK

Betegh László

Nyári napfény, olajf.

"A Magyar Művészetért" Képzőm.Kiáll.Kat.
Műcsarnok, 1940 Dec.15 - 1941 Jan.12. 23.1.

MDK

Betegh László, festö

Csendélet.

OMKT.-Mücsarnok. IV.Nemzeti Képzömüv. Kiáll.
BP.1937.ápr. 29.-jun.2o. Kat. 19.1.

MDK

Betegh László .

Nyári napfény, of.

Horthy jub. kiáll. Müncs. 1939. dec.

26.1.

Betegh László
Csendélet, olaj

XVI. Tavaszi szalon. Nemzeti szalon, 1941. julius
4 l.

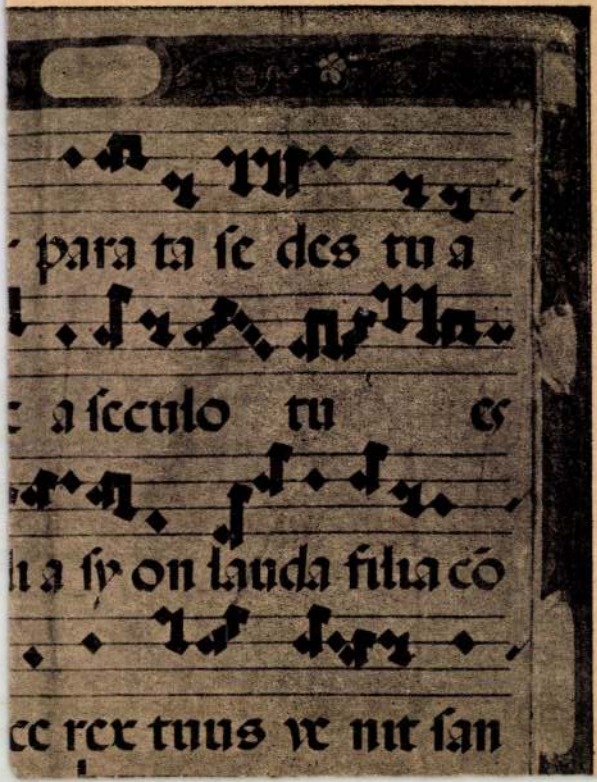

MDK

BETEGH LASZLO

kitüntető elism.

17. Tav.Szal. díjnyerteseinek névsora. B.Szal. 1942. jun.

BETEGH László

115

Oltványi 1991

223.
Systematische Philisoiphie. B

77.
Szabó László: A vezetés munk
1966, Mérnöki Továbbképző In

7.
A szabadalmi jog szabályai.
Jogi K.

663.
Szabványjegyzék 1972.

802.
Szabó Ödön: Fémes anyagok v

Ø Betegh Péterné

alakrajzolás

1916.

Éminisk 1930. 81. l.

ASOK

né

RGIT

megírva

Betek István

aranyozó

Istvan Betek v. Bettick Goldner)
L.

Szendrey - Szentiványi

192. l.

Patak Jenő

Bethke Hermann/München 19.sz./
festő müve a Müegylet kiállitásán.

Fővárosi Lapok 1864.I.IV.12.364.old

Patak Jenő

Táblakép.

"Házi jelenet reggel".Bethke Hermann müve a Müegylet kiállitásán.

Fővárosi Lapok 1864.I.IV.12.364.old.

Bethlem
Bethlen G.

MŰEMLÉKEINK

A barokk kastély

Lent:
Reneszánsz részlet a kastélyból (hátsó homlokzat)

Marx József felvételei

BETHLENVÁRA ÉS A BETHLENI KASTÉLY

A bethleni kastély halljában, rokokódíszes termében járkálva és szemlélődve, minduntalan «ama rettenthetetlen» Bánffy Dénes ötlik fel bennem, aki a tizenhetedik századi Erdély egyik legemlékezetesebb alakja volt. Sokan ismerik annak a hátborzongató éjszakának a történetét... Erdély függetlenségi küzdelmeinek ez a drámába illő epizódja azonban nem e cifra falak között játszódott le, hanem Bethlenvárában, amelynek köveiből később ez a kastély felépült. Ma is mutogatják a helyiek a várfaltöredéket egy régi, falusias ház pincelejáratában, mint ami a híres Bethlenvárából maradt meg.

•

Egy tanár kalauzol fel az emeletre. Figyelmeztet, hogy vigyázzak, mert nemrég mázolták be a szárnyas ajtókat, és az emeletes ágyak is festés után vannak; nehogy hozzáérjek valamihez. A kastélyban jelenleg ipari líceum és bentlakás működik. Ez az ipari líceum valószínűleg tetszene annak a bizonyos múlt századi,világot járt,irodalmárkodó Bethlen Férencnek, aki annak idején, Nagy Péter cárhoz hasonlóan, maga is abban lelte örömét, hogy mindenféle kézművességben gyakorolja magát. Az országban páratlanul álló műhelyeket rendezett be itt, a kastélyban, ahol esztergályost, asztalost, ácsot, kőművest, lakatost, kovácsot, rézöntőt, érc-, üveg-, drágakőmetszőt, kőfaragó mestereket foglalkoztatott. Volt festőműhelye is. (1830-ban zeneiskolát létesített a helybeli cigány növendékek számára, s tíz év múlva a zenekar függetlenített társulatként járta az országot.) Ezekben a festékszagú termekben tartotta a gróf a régikönyv-, pénz-, római kori lelet-, tengericsiga- és gazdag festménygyűjteményét, amit a «nyitvatartási idő» szerint bárki megtekinthetett akkoriban.

Valahol olvastam, hogy esős időben a régi vizesárokból megmaradt mélyedésekben megáll a víz, és akkor kivehető a középkori vár körvonala. Most zuhog, mégis hasztalan nézegetek le az emeleti ablakokból...

Bethlen viszonylag félreeső helyen fekszik (Beszterce és Dés között), valamikor mégis fontos stratégiai pontnak számított, s így kivehette részét a zajos történelmi eseményekből.

A helység már 1300-ban szerepel az okiratokban, «Bethlem» néven. A család ősi fészke volt. A várra vonatkozó első adat 1437-ből való; a bábolnai felkelés leverésében érdemeket szerzett egyik Bethlen engedélyt kért Albert királytól (Luxemburgi Zsigmond vejétől, aki két évig uralkodott), hogy favagy kővárat építsen. Száz évvel később a kisbúni Bethlen Farkas, az emlékíró Bethlen Miklós hadfi nagyapja, már az itteni várból keltezi levelét. Feljegyezték, hogy ebben a században több falunyi jobbágyot telepítettek ide, az uradalmi központ környékére. Báthory István fejedelem idejében már jelentős erődítés lehetett itt, mert a szentpáli csatavesztés (1576) után megfutamodott Békés Gáspár ide vette be magát, de csakhamar továbbmenekült, és a vár Báthorynak nyitotta meg kapuit. Ezután egy ideig fejedelmi tulajdon. Többnyire székely őrség tartózkodott benne. 1602-ben is, amikor Basta osztrák generális megostromolta, kétszáz székely esett el a lángba borult vár falai alatt.

Egy emberöltővel később, a Bethlen Gábor és az öreg Rákóczi alatti, országépítő békeidő után, minekutána II. Rákóczi György elindította hírhedt hadjáratát a lengyel trón megszerzésére, a legzűrzavarosabb időszak következett.

Bethlenvára fontos esemény színhelye lett. Korabeli leírás szerint a vár tojásdad alakú volt, négy oldalán négy bástya, úgymint: «fehér, veres, kégyós, szeges vagy szalonnás». Kerülete kétszáz lépés. Több «nagypalotás» középület állott benne; börtönét megyei szinten is használták. A vár közepén volt a «piac». Ezekben az években Béldi Pál tartotta zálogban, valószínűleg meg is erősítette.

Az 1658-as tatárdúlás után a főurak egy része, császári segítségre számítva, megalakította a törökellenes ligát, és előkészítette Erdély elszakadását a török portától, amit az 1661-es beszterceí országgyűlés ki is mondott. A liga vezetője Kemény János fejedelem és Bánffy Dénes, a végvárak főkapitánya volt. Titkos tárgyalásokba kezdtek Béccsel, egy közös hadsereg szervezése ügyében, amellyel végleg kiűzték volna a törököt. Bánffy Dénes el is ment Bécsbe, a császár gyémántokkal kirakott aranyéremmel tüntette ki, de nem adta meg a várt katonai segítséget, mivel akkor nem állt érdekében ujjat húzni a portával. A két liga pedig tovább tusakodott itthon, öldökölte egymást, a korra oly jellemző kegyetlenséggel, míg végül a helyzetet egy újabb, hatalmas török támadás döntötte el: Apafit szinte erőszakkal ültették a fejedelmi székbe. A német orientáció ezzel megbukott; tagjai ellen a nagyszöllősi csata után (amelyben Kemény János is elesett) hűtlenségi pert indítottak. A birtokaikat és életüket féltő főurak nagy része csatlakozott az új politikához, és ezáltal visszakapta vagyonát, de Bánffy Dénes, akit különben atyafiságos kötelékek fűztek Apafihoz, nem nyugodott bele a történtekbe. Bethlenvárába zárkózott és továbbra is kapcsolatot tartott fenn Béccsel. Tartásosságára az is jellemző, hogy összpontosította csapatát a végeken, fittyet hányva a váradi pasára aki naponta terjeszkedni akart. Bánffy Dénes «nem engedvén», a jámbor Apafi nem győzte a török udvar «elméjét megcsendesíteni, noha sokszor megintették, hogy annak a nagy keménységnek hagyjon békét — számol be Históriájában a háborús időket megelégelő Cserei Mihály —, mert a hatalmas nemzetet irritálván az országot igen könnyen veszedelembe ejtheti: de ő sem a fejedelem, sem az ország intésével nem gondolván minden dolgot maga fejétől egyedül akart vala igazgatni. Már a fejedelem elméje is teljességgel Bánffy Dénestől elidegenült vala, a fülébe jutott, hogy mind az országnak nagyobb, s fegyveresebb népe s erősségei a végekkel együtt a kezében lévén» ráfogták, hogy «minden intenciója az volna, hogy magának fejedelemséget szerezzen a német császár erejével.» Ezek «merő, istentelen hazugságok voltak — hangsúlyozza Cserei —, de a jámbor, együgyű fejedelemmel ezt könnyen elhitették, mert ő az életét sem féltette úgy, mint a fejedelemségét». Így aztán titkon praktikát forraltak ellene. Az elveszejtéséért indított akciót Teleki Mihály kancellár «csinálta ki». A főurakat sorra megnyerte ügyének, s mivel a kevély nagyurat senki sem szerette, viszont annál többen vágytak hatalmas birtokára, a gyulafehérvári országgyűlésen — titokban és törvénytelenül — kimondták a «notát» ellene.

A halálos ítéletet a legádázabb ellensége, Csáki László vitte nagy örömmel Bethlenvárába, ahová nemrég kísérték be a Szamosújvárt törbe csalt Bánffyt... 1674 december közepén, egy havas éjszakán felkötték a még akkor is gyanútlan foglyot... «Az ő halálával felfordula az erdélyi szép békesség, s minden rossz dolog következék...» — zárja le a történetet Cserei. A két nagyhatalom, a török és az osztrák, éppen akkor vívott élethalálharcot egymással, a szörnyű belső viszálykodások még inkább folytatódtak, s mindezek következményeképpen tíz-valahány év múlva az Erdélyi fejedelemség elveszítette viszonylagos önállóságát, osztrák tartománnyá vált — «nagyfejedelemség» néven.

1698-ban a gubernium elrendelte a vár erősítését. Katonasággal rakták meg. A kuruc mozgalom idején kemény ostromokat állott ki; hol a kurucok, hol pedig Rabutin császári generális vette be. 1705-ben, a zsibói csatavesztés után, II. Rákóczi Ferenc rövid ideig itt tartózkodott, tizenkétezer emberrel. De az erősség csakhamar visszakerült a császáriak kezébe. 1712 tájt rombolták le...

•

A szép barokk kastély egy már lecsendesedett korban épült a vár köveiből, a Bethlen család lakhelyéül. Feltételezik, hogy a kolozsvári Bánffy-palota építőtelepén kinevelődött mesteremberek dolgoztak itt az 1770-es években.

SZÉPRÉTI LILLA

BETHLEN

Beszélgetés Kisgyörgy Zoltán geológussal
• környezetismeretről
• barlangászatról
• borvizekről

Amikor sepsiszentgyörgyi ismerősömtől «igazi jó» riportalany felől érdeklődtem, elsőként Kisgyörgy Zoltán geológust említette.

— Képzeld el, hogy a megye majdnem minden fáját-kövét ismeri — mondta.

— De vajon hajlandó lenne elbeszélgetni velem? — aggályoskodtam. — Megkérdezzük tőle — hangzott ismerősöm lakonikus válasza, és máris nyúlt a telefon után. — Legjobb volna elmenni vele kirándulni, akkor láthatnád meg igazán, hogy milyen ember... Nem volt szükség hosszas rábeszélésre. Kisgyörgy Zoltán készségesen vállalkozott a beszélgetésre, és a kirándulásra is.

A megbeszélt időpontban azzal fogadott, hogy rövid utat tervezett; majd inkább kint beszélgessünk többet. Hamar kiértünk Fotosmartonosra. Az óvoda előtti nagy fa árnyékában helyezkedtünk el, s Kisgyörgy Zoltán beszélni kezdett. Ahogy ennek az egygyéolvadt két kis falunak a földrajzi, történelmi, néprajzi, kultúrtörténeti vonatkozásait sorolta, egyre jobban ámultam: természetes, hogy én, a pár megyével arrébb élő, nem ismerem Sepsiszentgyörgy környékét úgy, mint ő, de nem hiszem, hogy a szentgyörgyiek közül is sokan tudnák mindazt, amiről Kisgyörgy beszámolt. Például hogy itt találták a híres balatoni kecskekörmök háromszéki «megfelelőit», hogy a Fotost és Gidófalvát összekötő árokban bukkantak rá a masztodonfogleletre, hogy innen származott el Berde Sándor enyedi tanár (1856—1894), aki annak idején az Allgemeine Schweitzer Zeitung részére Jókai beszélyeit németre fordította, vagy hogy ugyancsak erről a vidékről került Argentínába Czetz János 1848-as tábornok, aki ott a katonai akadémia megalapítója és haláláig igazgató-tanára volt; de a gidófalvi, XV. században épült gótikus templomról és a XVII. századi parasztvárról sem igen tudnak a falu határán túl. Kisgyörgy Zoltán viszont sok mindent tud. Nem csoda tehát, hogy őt tartják Kovászna megye első számú természet- és környezetismerőjének.

— Honnan ez a sok ismeret? Önt hallgatva az az érzése az embernek, hogy huszonnégy órából huszonnégyet a szabadban, a megyét keresztül-kasul bejárva tölt el. Pedig biztosan nem így van.

— Nem bizony. «Polgári» foglalkozást űzök; 15 évig Köpecbányán voltam bányageológus, jelenleg pedig a megyei turisztikai hivatal hidrogeológusa vagyok. De azért «kenyérkereső» szakmám egybevág gyermekkori szenvedélyemmel. Nekem tehát a napi nyolcórás munka olyan lelki kielégülést és felüdülést nyújt, mint másnak az, ha a hobbyjával foglalkozhat.

— Ezek szerint fölösleges is megkérdeznem, hogy van-e hobbyja?

— Nem fölösleges, mivel van: a borvizek tanulmányozása. Igaz, hogy részben ez is a szakmámhoz tartozik, hiszen a turisztikai hivatalnál éppen a megye borvíztartalékának felmérése és kiaknázása a feladatom, de ez a foglalatosság a hivatali teendőkön túlmenően is hobbymmá vált. Itt elsősorban nem a kevésbé fejlett, de nagyon jó borvízzel rendelkező helységek fejlesztéséért való fáradozásaimra gondolok (szeretném, ha Előpatak, Sugásfürdő, Uzonkafürdő Kovásznához, Málnáshoz és Bálványoshoz hasonlóan kifejlődnének, s ha Barót környékén gyógyfürdőt létesítenének a bányászoknak), hanem borvíz-, illetve borvízcímke-gyűjteményemre. De előbb elmondanám a szakmai gondjaimat, s csak azután térek rá a hobbymra. Hogy a felsorolt helységeket miért nem fejlesztették eddig? Annak is megvan a magyarázata. Egy-egy borvízlelőhely vízhozamának megállapításához ugyanis több éves geológiai kutatásra van szükség. Mert ha nincs meg a kellő hozam, nem kifizetődő a fürdőhely fejlesztése. 1975 januárjától 5 millió lejt költöttek a háromszéki ásványvízkutatásra, s az eredmény máris látványos: Kovászna, Málnás, Bálványos. A 13 próbafúrást előirányozó kutatóprogram keretén belül dolgozunk a kevésbé fejlett helységekben levő források vízhozamának megállapításán. Úgy néz ki, hogy a méréseknek jó eredménye lesz, s megkezdhetik a többi fürdőhely fejlesztését is. Látja, milyen érdekes az élet: mint bányageológusnak a víz volt a legnagyobb ellenségem, most pedig a legjobb barátom: a borvízért dolgozom. Nehéz, de szép feladat ez egy geológusnak. Miután a szakmai gondjaimat elmondtam, áttérhetünk a hobby-gondokra. A borvízgyűjteményemet már említettem, de ezenkívül van még egy hobbym: rá szeretném nevelni a következő nemzedékeket a módszeres természetjárásra, a környezetismeretre. Meggyőződésem, hogy sok múlik a nevelésen, a «szoktatáson». Ezért pártolom oly lelkesen a pionírok turisztikai kezdeményezéseit. Turistajelzéseket festünk és újítunk fel, de új utakat is fedeztek fel a gyerekek. Az Ariadné fonala versenyben el is nyerték a Badea Cîrțan-díjat. Hasznos utat tettünk a Kárpátok meghódítása akció keretében is.

— S végül hadd említsem meg, hogy jelenleg a Sport-Turism Kiadó számára a Bodoki- és Baróti-hegység térképének elkészítésén dolgozom, a Tudományos és Enciklopédiai Kiadónál pedig hazánk ásványvízkincsének feltérképezése jelenik majd meg, amelyet Kristó Andrással együtt készítünk. Három éve gyűjtöm az anyagot a háromszéki fürdők és borvizek monográfiájához; remélem, ezt is hamarosan kezdhetem sajtó alá rendezni.

Sok sikert kívánunk Kisgyörgy Zoltánnak fáradhatatlan munkájához.

MOLNÁR JUDIT

Kisgyörgy Zoltán fényképezőgéppel a barlangban

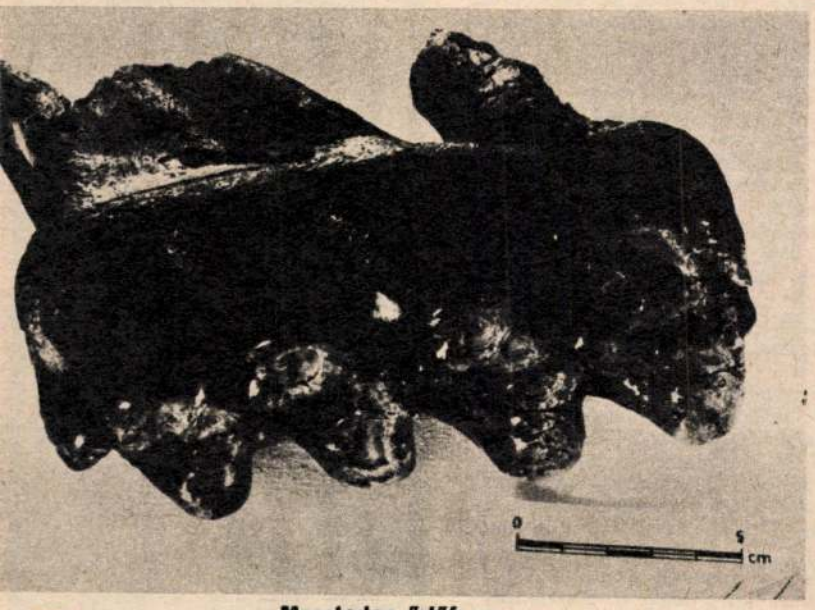

Masztodon őrlőfoga

Szövetminta a szívből

Az egyik londoni kórház szívspecialistái olyan műszert készítettek, amelynek segítségével élő emberben a szívből katéter segítségével szövetmintát tudnak kimetszeni. A katétert valamelyik nagy vénán vagy artérián át vezetik a szív pitvari vagy kamrai részébe. A katétercsőben vezetett drótszál végén parányi fémolló helyezkedik el, amelyet kívülről lehet mozgatni. A véredényekbe a könyök vagy az ágyék tájékán vezetik be a katétert, röntgenátvilágítás mellett. A szívbe érve az ollóval parányi szövetdarabot metszenek ki a szívizomból, majd a katétert kihúzzák. A helyi érzéstelenítéssel végzett beavatkozás 10 percig tart.

A szívizom szövetének alapos mikroszkópos és biokémiai vizsgálata értékes adatokat szolgáltat a szív állapotáról, esetleges betegségeiről. Kétszáz betegen végezték már el ezt a beavatkozást. Szövődmény egyetlen esetben sem volt. A betegek tíz százalékánál megváltoztatták a diagnózist és a kezelés módját a szövettani vizsgálat alapján. Ez a módszer számos korai szívkárosodás kimutatására alkalmas, és segítségével a szívbetegek kezelése tovább javítható.

BETHLEN Kastély

24/25

A pusztuló Bethlen-kastély

Nemegyszer jeleztem már nemzetiségi vonatkozású enyedi értékeink rohamos pusztulását, fájdalmas mellőzését, régi nagyjaink szellemi, anyagi, tudományos örökségének méltatlan bánásmódban való részesítését. Keserű szájízzel fedeztem fel – még tekintélyes intézményeinknél is – híres-neves uralkodóinkat, fejedelmeinket ábrázoló, de fájdalom, porosodó, gondozatlan, eldugott portrékat, festményeket, képeket s egyéb emlékeket. De mindezekről talán más alkalommal...

Ezúttal a nagyenyedi Bethlen-kastélyt hozom ismételten előtérbe. Azt a kastélyt, mely évszázadokon át központi szerepet játszott az enyedi s egyben az erdélyi magyarság távolabbi, illetve közelebbi történetében. Történészek, enyedi krónikások véleménye szerint életkora egyidős a szomszédos várfalakkal. Évezredes történelmünk folyamán itt a Bethlen-kastélyban húzódtak meg 1437-ben Budai Nagy Antal társai, itt adott ki hivatalos diplomát 1447-ben Hunyadi János, itt pihent meg 1551. július 20-án Izabella királynő, s innen indult a magyar urak és nemesek, valamint Castaldo fényes kíséretével elhagyni Erdélyt, melyet Martinuzzi politikája folytán Castaldo német csapatai szálltak meg. E kastélyban volt utoljára birtokában a magyar korona, melyet másnap Tordán átadott Castaldo útján a Habsburg-családnak, amely évszázadokon át birtokolta azt.

A későbbiekben maga Bethlen Gábor végeztet kisebb-nagyobb javításokat az épületen, s azt kedves felesége, Károlyi Zsuzsánna rendelkezésére bocsátja, míg ő a haddal van elfoglalva. Ide küldi Bethlen Gábor leveleit „édes szíve", „asszonykája" részére, s innen indulnak Károlyi Zsuzsánna szeretetteljes levelei Bethlen Gábornak. Innen a kastély ablakából figyelte a fejedelemasszony az enyedi „sokadalmat", a heti piacot, s emeleti szobájából ment le vásárolni s egyben megdorgálni az árdrágító enyedi kofát. S ugyancsak az enyedi piac és tímárné miatt gyűlölte meg egy életre Enyed városát, olyannyira, hogy soha többé nem tette a lábát e városba.

1622-ben bekövetkezett halála után a kastély ismételten a fejedelem kezére került, aki 1629-ben az egész enyedi uradalommal egyetemben az általa létesített kollégiumnak hagyományozta, mely kollégium a későbbiekben – Apafi Mihály fejedelem 1662. október 6-i rendelete folytán – ide Nagyenyedre költözik. S hova jöhetett volna a kollégium, ha nem az egykori fejedelmi kastélyba, melynek ablakából most már Apafi fejedelem figyelte féltőn szerető tekintetével: pontosan járnak-e a tanárok órákra, megemelt kalappal tisztelegnek-e a városi polgárok a professzoroknak, elkerülik-e a sót s egyéb árucikket szállító szekerek a kollégiumot, hogy zakatolásukkal ne zavarják a tanórákat?

Szemtanúja volt e kastély a továbbiakban az 1704-es, virágvasárnapi pusztulásnak, valamint az 1849. januári tragédiának. (Előbbi eseményről diákemlékmű, utóbbiról szerény kis emléktábla tanúskodik.) De szemtanúja volt e kastély boldogabb pillanatoknak is. Bizonyára fölcsillant a „tekintete", amikor a megalakult magyar kaszinót fogadhatta falai közé, majd évtizedekkel később az Erdélyi Gazdasági Egylet lelkes szakembereinek találkozóhelye lett, s a második világháború éveiben ugyanott szerkesztik az Erdélyi Gazda c. szaklapot is.

1950-ben újabb rendeltetést kapott a kastély. A kollégium természettudományi múzeumának gazdag állományát szaggatták szét az új hatalmasságok, s tették át annak történelmi értékeit a kastély termeibe. Így alakult meg a városi történelmi múzeum. Akkortájt, igenis, még annak lehetett nevezni, mert igen gazdag és változatos tényanyaggal rendelkezett. Elég, ha e tekintetben a marosgombási és magyarlapádi honfoglalás kori temetők rendkívül gazdag állományára, a Fenichel Sámuel-féle új-guineai néprajzi gyűjteményre, valamint a gróf Mikó Imre által adományozott értékes éremgyűjteményre gondolunk. Boldog emlékezetű történelemtanárom – Köble József jóvoltából – még a 60-as évek derekán is ismerkedhettünk régi becses történelmi értékeinkkel.

... Megindult viszont a 80-as évek táján egy újfajta vándorlása ama becses értékeknek csak ide Gyulafehérvárra, csak amoda Nagyszebenbe, Turnu Severinbe, Bukarestbe s tudja Isten, még hova. S így maradt alig pár év leforgása alatt Enyed enyedi történelmi értékek nélkül. Ami most van a múzeumban, az tudjuk kit, mit próbál bizonygatni. S így maradunk most már lassan-lassan a Bethlen-kastély nélkül is! Siralmas állapotban van. Más szóval: egyszerűen életveszélyes a benne való tartózkodás! Meglátszik tragikus állapota külsején, de annál borzasztóbb a belső látvány. Összevissza hasadozott falak, megrepedezett mennyezet, állandó jelleggel omladozó vakolat, falból kihulló téglák, összevissza hasadozott lépcsőház, roskadozó tetőzet, melynek résein mindenhol csorog be az esővíz... Az intézmény muzeográfusa – Takács Matild – halomnyi memóriumot intézett mind a helyi, mind a felettes szervekhez, de eddig semmiféle biztató választ nem kapott.

Akadna-e vállalkozó, aki gátat tudna vetni e nemzetiségi fellegvárunk rohamos pusztulásának?!

GYŐRFI DÉNES

December 24-25.
szombat-vasárnap
Az évből eltelt 359 nap
Hátra van még 6 nap
Ma Ádám és Éva,
holnap Eugénia nevű
olvasóinkat köszöntjük.
Ma 1 USA dollár = 1774 lej

További ó, ó, régió!

(Szatmárnémeti/sike) ● Tovább gyűrűzik a Kárpátok Eurorégióval kapcsolatos vita Szatmárnémetiben. Pop Anamaria, aki a helyi Pro Europa Liga elnöke, tiltakozik a Szatmári Friss Újságban Antal István megyei tanácsos azon kijelentése ellen, hogy ő a Kelet-Nyugat Tanulmányok Intézete fizetett alkalmazottja. (Ez az intézet patronálja a KE-szervezetet). Mi több, hátsó szándékokat vél felfedezni Antal István magatartásában, különben miért említette volna kétszer is a Pop Anamaria nevét egy interjúban?! Antal István viszont – megkeresésünkre – kijelentette, hogy írásos bizonyítékkal rendelkezik a költőnő „funkcióba emelésével" kapcsolatban. Ebben az írásban van egy olyan kérdőjel is, hogy miért éppen ő? Pop Anamaria egyébként e sorok írójának is azt mondta, hogy „semmi köze" a Kelet-Nyugat Tanulmányi Intézethez. A Phare-programhoz viszont igen, onnan kap fizetést! Lehet, hogy a Pharét a Kelet-Nyugattal tévesztik össze valakik?!... Miközben vitázgatunk a régióról, az átlag szatmári, bányai, zilahi stb. káromkodik, hogy a lényeget illetően semmi se változott. Hiába döntött az Alkotmánybíróság is a határátkelési illeték jogellenességéről, neki mégis le kell szurkolnia a 15000 lejt, ha nyugatabbra élő rokonának, barátjának kézfogással szeretne boldog új évet kívánni.

Ünneprontók?

December 22-én ünnepelt a hatalom: az 1989-es események ötödik évfordulóján az államfő és „forradalmi" kísérete átvonult a bukaresti Diadalív alatt, amit eddig egyszer sem tett meg, a televízió épületében, úgymond rögtönzött „csoportos" interjú során a lehető leghevesebben kirohant az ellenzék, a decemberi fordulat államcsíny jellegét hangoztatók ellen. Az akkori eseményekben kulcsfontosságú szerepet játszó RTV most sem hazudtolta meg önmagát, s újabb magyarellenes diverzióhoz folyamodott. A december 22-i megemlékezéseknek szentelt csütörtök esti híradójában – a legfontosabb momentumok sorában, mint egy a „gesztus" hatalomellenességét kidomborítandó – a csíkszeredai ünnepségekről is beszámolót sugárzott, melynek lényege viszont nem a tájékoztatás volt hanem annak hansúlyozása, hogy a prefektus szervezte megemlékezésen nem jelent meg a megyei tanács. Előző nap, a „pénzek" osztásánál jelen volt, de az ünnepségre, melyen a gyergyószentmiklósi rendőrök műkedvelő együttese is fellépett, már nem volt kíváncsi a Sántha Pál Vilmos vezette tanács... A csúsztatás szándéka, a magyarellenes hangulat szítása nyilvánvaló, sőt tökéletesen illeszkedik a kolozsvári SZKT óta beindult kampányba. A megyei tanács bizonyára válaszol az RTV-nek, mi viszont felháborítónak, a cinizmus netovábbjának tartjuk azt, hogy a hatalom immár ünneprontókat lát bennünk. Nemcsak az ország területi épségét, szuverenitását veszélyeztetjük, hanem, lám az utóbbi öt év „legszentebb" ünnepét is „elrontjuk" távolmaradásainkkal. Előfordulhat, hogy a sok-sok tiltás után, az elkövetkezőkben az ünnepségeken való részvételre is köteleznek bennünket, esetleg az Btk újabb módosításával?

FERENCZ L. IMRE

Macskaszem

Mi újság?

Rotary-club

(Székelyudvarhely) ● Egy hír a **Kossuthból** (amit a székelyudvarhelyi kábeltévé, az UTV esztendő végén becsatol a Petőfivel együtt a hálózatba, potom 24 500 lejért. Azontúl – gondolom – mintha ultrarövid hullámsávon hallgatnánk a műsort, nem pedig a régies-recsegős, ám változatla-

Fantasztikus!

Három nap a liftben

(Auckland/MTI) ● Egy nyugdíjas nő három napot töltött étlen-szomjan egy parkolóház elromlott liftjében, az új-zélandi Aucklandban. A városi tanács 3200 dollárnyi kártérítést és egész életére szóló ingyenes parkolást ítélt meg az idős hölgynek.

A 69 éves Moira Poor december 9-én, pénteken délután Auckland egyik sokemeletes parkolójának liftjében rekedt. Nem tudott kiszabadulni az elakadt liftből egészen vasárnap reggelig, amikor a felvonó hirtelen magától megindult. Amikor az idős hölgy távozni akart autóján a parkolóból, a személyzet nem hitte el neki, hogy bennragadt a liftben, és ki akarták fizettetni vele a háromnapos parkolási díjat.

Megsült, mint a pecsenye

(Szatmárnémeti/sike). ● A szatmári Samobil bútorgyár deszkaszárítójában dolgozóknak feltűnt, hogy egyik társuk, V. István utcai ruhája órákkal a műszak befejezése után is az öltözőben maradt. A ruha méginkább gyanút keltett, amikor kiderült, hogy az 52 éves férfi nem ment haza, tehát munkaruhában sem hagyhatta el az üzemet.

Másnap amikor felnyitották a forró gőzzel üzemelő szárítókamrát, megtalálták V. Istvánt. Pirosra égve, az életnek immár a legcsekélyebb jele nélkül. Az azonnal megindult nyomozás talán kideríti, hogyan került az áldozat a szinte hermetikusan záró kamrába? Illetve munkabalesetnek tudható-e be az is, hogy kezét-lábát törte?

Új csövek

(Gyergyószentmiklós/gál) ● Kolozsvárhoz hasonlóan, Gyergyószentmiklóson is túrják a városfőteret, csak a cél más: az ezelőtt 30 évvel lefektetett melegvíz- és fűtéscsövek kicserélését indította be a Városgazdálkodási Vállalat. A csövek már nagyon rossz állapotban voltak, gyakori volt a csőrepedés. Az Izo Plusz magyar–német kft-től 114 ezer márkáért vásárolt 1600 m új cső a mai technológia csúcsminőségét jelenti: 130 C° gőz továbbítására képes 15 atmoszféra nyomáson, poliuretán hab, és polietilén burkolása kizár minden hőveszteséget. A járókelő is megfigyelhette, hogy az újonnan lerakott csöveken nem olvadt meg a hó, míg a régiek gőzölögtek. Az új

Ø Bethlem, Benedictus de

Magyar Múvészet
1927 662

Fenti cimáltatta a,
a szobanforgó szószéket.

Vajdahunyad III/57.

Bethlem, Benedictusok

MAGYAR MŰVÉSZET
1927.662

Bethlen vára

Lukinich Imre dr.

Bethlen várának
inventáriuma 1690-
ből.

Hadtört. Közl
1913. 476. l.

Bethlen Bethlen-

kastély

kepe repr-

Biró Erdkast

LIII. t

Bethlen: műemlékek

BETHLEN

Ref. tpl, edényes

Varjú Elemér: Könyvismertetés. Századok, LXI–LXII–1927–1928, 819 l.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BETLEN

Vár

Iványi Béla: A tűzérség története hagyarországon
kezdetétől 1711-ig. Jadtörténelmi Közlemények.
XXVIII – 1927, 142 l.

BETHLEN

Várhartéh

Szendrei János: Hadtörténelmi emlékek a külföldi
múzeumokban. Hadtörténelmi közlemények,
XVIII – 1917, 335 l.

SUPER TENAX

BETHLEN (Erdély)

Vár

Lukinich Imre: Bethlen várának inventariuma 1690-ből. Hadtörténelmi Közlemények, XIV — 1913, 476 – 485 l.

Bellemi ref. templom

Dőre T. rajza

repr.

Deák Béldi

14. l.

stb.
és
épü

Bethleni templom

l.

Balogh Erdélyi ven

nevni

BETHLEN

Vár: Algyó, XVI. sz.

Vö. „Archaeologiai Értesítő". . . VI 1880, 243 l.

Bethleni vár (rom)

Beszterce és Dés Erőtt.

Kővári Erdépenul.

201 — 203. l.

Nemzeti Kultura cz. lap

VI. 159

Bethlen A.

a müncheni Képzőművészeti Akadémia magyar növendéke;

beiratkozás éve 1880.

Jószai Géza: München und die Kunst Ungarn 1800 bis

1945. Ungarn Jahrbuch Mainz 1970 10 1 149 1

megvan

Bethlen Aladár gróf

festő

szül. 1854 nov. 20.

l. +

Lukinich Bethlen

559. 560 l.

és cseh seregek. De ezúttal a magyar hadak győztek. Maga Ottokár is a

a barokk ízlés az uralkodó. Főoltárát 1772-ben Hermann József győri kanonok építtette. Két felső oltárán VI. Pius pápa ajándékából üvegkoporsókban Szt. Krisztina és Szt. Krizostoma teljes reliquiái vannak elhelyezve. Belsejét 1777-ben restaurálták. Freskóit a híres templomfestő: Dorfmeister István festette. A szentélyéhez kapcsolódó oratórium 1787-ből való. Üvegfestésű ablakai a legújabb idők munkája.

Óvárnak megtekintésére érdemes, — valószínűleg még az Árpádok korában épült-, több méteres falu épülettömbje, a főhercegi uradalom sörgyára és malma. Egykorú följegyzések tanúsága szerint már a XII. században zakatolt itt egy malom a Lajta vizén és Nagy Lajos idejében a malom és vámja a visegrádi királyi udvartartás részére volt fenntartva. II. Rudolf idejében Bécsbe szállította a lisztet. Udvari tisztilakán a restaurálás idejét 1607. és 1616. számok jelzik. Az ősi épület egy részét 1710-ben alakították át sörgyárrá. Évi termelése ma kb. 35.000 hektóliter.

Hiányos volna Óvárról való ismeretünk, ha a város déli részében, 1911-ben pompás óklasszikus stílusban épült muzeumát elfelednők megtekinteni. Bár a kisebb vidéki muzeumok közé tartozik, de gyűjteményének különös érdekességet ad az, hogy tárlói leginkább a megye területén lelt emlékekkel telvék s így bőséges adatokat nyújtanak a megye ősmultjának ismeretéhez.

Gyűjteményének legérdekesebb darabjai a kelta, hunn, ávar, besenyő sírokból kerültek napfényre. A bezenyi runás ezüst fibulák kontinensszerte híres emlékei a népvándorlás korának. A fibulákon két ismert ősgermán női név: Arsipodha és Godahid, a tulsó oldalokon pedig Segun

Bethlen Alfréd gróf festő

L. Szudrey-Szentiványi

192.8.

osztályában tanult festeni, de Greguss Imre műtermét is szorgalmasan látogatta. Tanulmányai befejeztével csupán kedvtelésből festegetett és kiállításokon sem szerepelt.

Képzőművészeti Szemle. 1881. 29. l. — *Somogyi Miklós:* Magyarok a müncheni képzőművészeti akadémián. *Művészet.* 1912. 183. l.

II. 3872. gróf Bethlen Alfréd, 18 éves. prot., szül. Bethlenben (Öszterreich ?), atyja elhalt, élő modelles osztály, 1880 okt. 16.

Som 183. l.

1862
1.8
1880

Nagykőrösön, Magyarországon, született. Rézmüves, Lindenschmidt festőosztályát 1880 nov. 20.

Bethlen Alfréd gróf, festő; szül. 1862-ben Bethlenben. 1880—81-ben a müncheni képzőművészeti akadémián Benczúr Gyula

gr. Bethlen Aladár festő

Pesti Hirlap. 1881. jan. 9. 3.

Képzőművészeti hírek

Ø Bethlen Balázs gr.

III. osz. vaskoronarend.

Az 1896. ezredévei
orsz. kiáll. Közlemé-
nyei 1222. l.

lásd

gyi n.kir. miniszteriől.

li Királyi Felsége folyó évi junius
lsőbb elhatározásával vallás- és
erré legkegyelmesebben kinevezni

értesitem, hogy a miniszterium ve-
hivatalos müködésemben engem támo-

junius hó 21-én.

BETHLEN Béla gyüjtő

MESZLENY László: V Szégyellni csa a szellemi prostituciót kell : Egy Bethlen esete a szocreállal [beszélgetés Bethlen Bélával]. = Magyar Nemzet, 1993. aug. 2. 7. ill.

1945--ált

MESZLÉNYI

MDK

Bethlen Elek

könyvnyomtató

Kükülló megyében nyomdát állít s 1690 ben nyomtatni kezdi Bethlen Farkas történelmi művét. A nyomtatás lassan halad közben Tokoli Imre a Török hadakkal Erdélybe jön, s a könyv nyomtatása a 832 lapon megszakadt.

Gyulai Farkas. A Magyar Könyvnyomtató

Grafikai Szemle 1910 évf 2 sz 39 l

MDK

Bethlen Elek

műpártoló

által felállított kereszti nyomda

történetéhez néhány adat. (1690)

Dr Lukinich I. Adatok a kereszti nyomda

történetéhez

Grafikai Szemle, 1907 évf. 10 sz. 230 l.

megrm

Bethlen Ferenc gróf

1800 – 1875

vézmetszert tanult

Nagy Sámuelből

iród

Bíró Erdkast

100. l.

Patakyi Dénes Rezm. tét.

81. l.

Szinyei Magyar Irók

I. 1018. h.

Bethlen Ferenc

l. Lukinich Imre
Bethlen erdélyi fejedelem
539-540 l.

LykaMagyműI800-50

87. l.

gr. Bethlen Gábor

MDK

Tanulmányfej, of.

" "

" "

Képkiállítási kalauz. Kolozsvár, 1883.

15. l.

Bethlen Gábor

műveiről

Lásd

Bethlen Gábor

fejedelem leveleit.

Kiadta Szilágyi

Sándor. Pp. 1887.

Külön ívén az 53, 185,

279, 389, 393, 304

s levél.

Bethlen Gábor

ikonografiája.

u. 2824

„Egyetlen eredeti arcképe", egy velencei festő 1616-ban készült festménye. Londoni aukciós szerte Ernst Lajos

Repr.

Pesti Napló

képes mell.

1929. dec. 25.

Bethlen Gábor

ikonograf

Mellkeje, fametszet

repr.

Nagy Magyarország

II. r. 71. l.

IRODALOM

-M.o.Müeml.II. 447.l.
-Alm.v.Ungarn.1778,272,
-Arch.Közl.III.166.l./Rómer/

JEGYZET

Bethlen Gábor fejedelem

ikonograf.

l.

Arttört Erd

208. l.

M N. Muzeum

tört. ort

Bethlen Gábor

ikonograf

l.

Harsányi

12. l.

Magyarország müemléki
a német megszállás és

- Mükincsi kérdések a b

Magyarország a német
igen jelentékeny müemléki és mükincsi
ben a háboru következményei ugyan, de
a német hadvezetés rovására irandók.
kül, amivel szinte provokálták vagy t
azokat többnyire el lehetett volnakeri

Bethlen Gábor

ikonográf.

l.

Szindely Antal és Acsády Ignác: Bethlen Gábor és udvara 1580–1629. M. Tört. Életr. Bp. 1890.

HELYSÉG

TISZALÖK

VÁRMEGYE

Szabolcs

MŰFAJ

R.k.templom.

br.Vay-kastély.

A MŰEMLÉKKÉ NYIVÁ
IRATOK SZÁMA

Barok

Bethlen Gábor

ikonográfiája

Kaukiss. 66.l.

a pápa mellé állnak s ezzel még jobban aláhúzzák az apostoli király egyházi küldetését is. Amikor a domokosok és ferencesek megreformálják a szerzetesi életet, IV. Béla saját leányát engedi át a Gondviselés korszerű hívó szavának és Boldog Margit, a Nyulak szigetének apácája segít diadalra vinni az új eszmét.

Eközben kialakul Magyarország európai hivatásának eszméje, amely oly hamar rányomja bélyegét a magyar gondolkozásra.

Sok nemzet követeli magának azt a kitüntetést, amit »missziónak« lehet nevezni. Az egyik az »imperium christianum«, a germán keresztyén világállam specialistájának érzi magát, a másik »az Egyház legidősebb leányának«, a harmadiknak fejedelme »a legkatolikusabb király« nevét viseli s Magyarország mellett Lengyelország is igényt tart az »Európa védőbástyája«, ill. »Európa paizsa« címre s a mögötte rejlő feladatra. De ezek közül egy sincs, amelyre a megtisztelő címek s nehéz feladatok

Művészet 1907
348. l.

BETHLEN GÁBOR RENDELETEI KOLOZSVÁ FŐBIRÁIHOZ A KOLOZSVÁRI KÉPÍRÓKRÓL.

Kolozsvár sz. kir. város levéltárában Bethlen Gábornak három olyan rendelete van, amelyekben a kolozsvári képírókat magához parancsolja. Az első Gelyén Imre főbirónak, a második Radnothy Istvánnak, a harmadik egyszerűen a kolozsvári főbirónak szól. Levéltári számuk Fasc. III. 220., 235. és 281. Szövegük a következő:

I. Gabriel Bethlen etc. Prudens et circumspecte, fidelis nobis sincere dilecte, salutem et favorem nostrum! Egynéhány rendbeli dolgokat akarván a képírók eleiekben adni, hagyjuk és parancsoljuk is, a kolozsvári képírót, — ha szinte fogadott míve volna is, mingyárást küldgye alá Fejérvárra, minden műszerivel. Secus non facturus. Datum Albae Juliae, die 27 Aprilis Anno 1619. — G. Bethlen mp.

II. Gabriel etc. Prudens etc. Az mely német képíró vagyon az hűségtek városában, hadgyuk és parancsoljuk is serio hűségteknek, azt mingyárást instrumentomival egyetemben kültön küldgye Fejérvárra. Nec secus facturus. Datum in oppido nostro Zerdaheli, die 1 Septembris Anno 1624. Gabriel mp.

III. Gabriel etc. Prudens etc. Ennekelőtte is kévántatván az ottvaló képírónak hozzánk való jövetele, de az mint értettük, nehéz betegsége miatt nem érkezhetett. Itéljük azért, azoltától fogva megkönnyebbedvén, egésségre juthatott. Hadgyuk azért hűségednek és parancsoljuk is, hogy késedelem nélkül mind inasával, műszerivel, író aranyával mingyárást küldgye hozzánk Fogarasban, az holott semmi egyéb dolga nem lészen, hanem az ifiú grófnak, váradi főkapitánynak csinálta- unk, aranyoztatunk egy zászlót, és munkájáról ntentáltatván, mindgyárást vissza bocsátjuk. cus non facturus. Datum in civitate nostra onensi, die 4 Martii 1627. Gabriel mp.

Bethlen Gábor kezével: Aranyat, ezüstöt is on magával.

akó Elemérnek Barabás Samu közleménye a Művészet 1902. évfolyamában (359-61. l.) kkéből a képírók szabályzata alapján tud- y a társaságban egyszerre legalább négyen nniók. Miután pedig Bethlen Gábor ren- indig csak egyről-egyről szólnak s meg ik: az érdekelt képírók nevét legfennebb

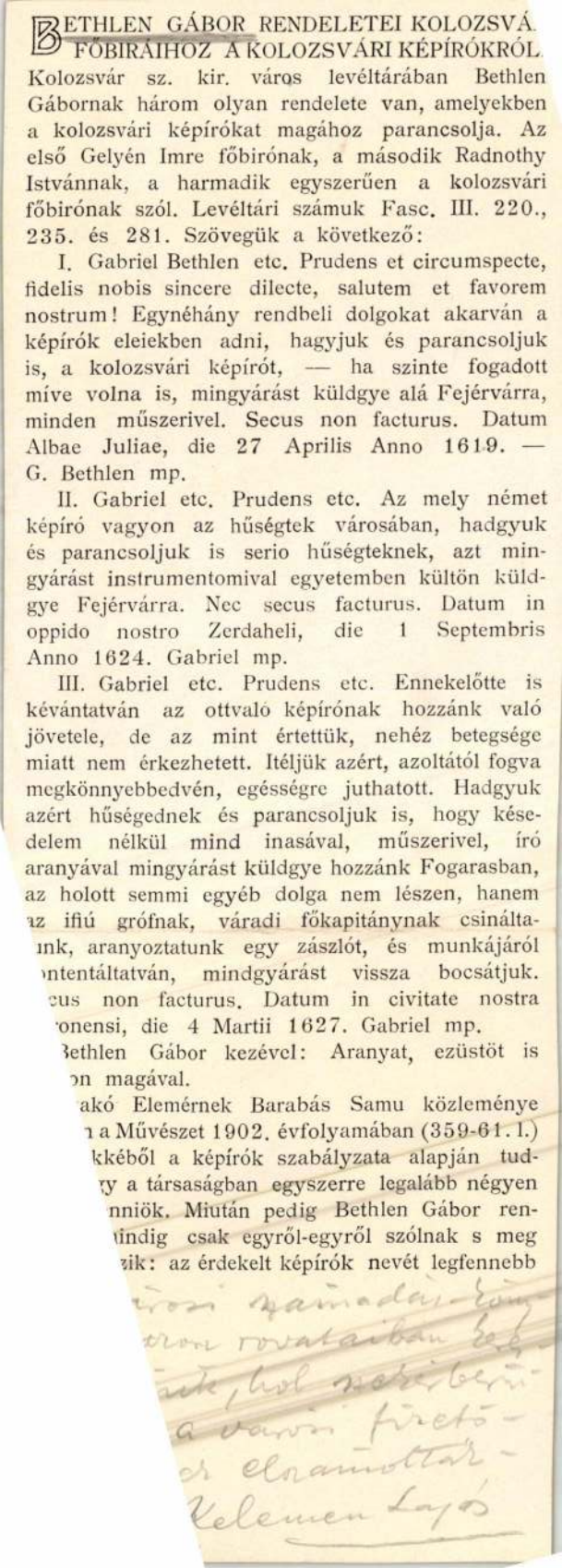

Bethlen Gábor

talpas pohara

Fényképezni!

Bethlen Gábor talpas pohara ezüst, részben aranyozva, vésett díszszel, [illegible] madaras címerrel, GB és 1621 feliratokkal. Erdélyi munka 1621-ből 13·4cm Ipolyi!

37 Erdélyi kiállítás, 1931, 169. szám.

30 Óeri kiállítás, 1930, Ipolyi 155. szám

84 A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Bp. 1884, negyedik terem, 56 l.

76 Országos kiállítás 1876, 42 l. 45. szám.

94 Ipolyi, Bihar vármegye, 400/13. szám

Esztergomi
Keresztény Múzeum

Bethlen Gábor
és a művészetek

Gindely Antal. Okmánytár Bethlen Gábor fejedelem uralkodása történetéhez. — Acta et documenta historiam Gabrielis Bethlen Transsylvaniae principis illustrantia. Bpest, 1890. fvászon n. 8° 7 —

Gindely Antal és Acsády Ignác. Bethlen Gábor udvara. 1580—1629. Bpest, 1890. füzve n. 8 Számos képpel és képmelléklettel. (Magy. Tört. Életrajzok.) 10 —

Giustizia all' Ungheria! Gli spaventevoli errori del trattato del

Bethlen Gábor és a művészet

Bethlen Gábor fejedelem levelezése

Petrik 1886–1900

Bethlen Gábor

fejedelem levelezése.

Bethlen Gábor és a
művészet

Gindely A

Okmánytár Bethlen Gábor
fejedelem uralkodására
történetéhez.
Pesten 1886–1900

Bethlen Gábor és a nemesség

Gindely A. és Acsády I.

Bethlen Gábor
és udvara

Petrik 1886-1900.

(Bethlen Gábor
fehérvári tíremleke)

Szilágyi Sándor: ( )
és alapítványai. 8-r,
21 l. Bp. 1884.
Gent (2136) -

ZSEBÓRA, tokja arany, kék-fehér zománcdisszel.
dermeier. 60.—

1031—1100.

1031. TÍZ DARAB OSZTRÁK EZÜSTÉREM. 1928—1937.

1032. SZENT GYÖRGY-PLAKETT, vert ezüst. Moiret

1033. NYOLC KÜLÖNFÉLE ÉREM ÉS PLAKETT, vert és fém.

1034. TIZENEGY KÜLÖNFÉLE ÉREM ÉS PLAKETT, vert

1035. MÁRIA TERÉZIA rekonstruált érme. Dornier u Scharff.

1036. LÉDA-ÉREM, bronz, olasz.

1037. KALOTASZEG-PLAKETT, vert ezüst. Jelezve: Re 1908.

1038. NEMZETI MÚZEUM ALAPÍTÁSI ÉRME, vert Beck Ö. Fülöp műve, 1902.

1039. BÉKEKONGRESSZUS ÉRME, vert ezüst. Jelezve: Dupuis. Paris, 1900.

1040. ÉREM, Ámor alakjával, vert ezüst. Jelezve: Berán 1911.

1041. PETŐFI EMLÉPLAKETT, vert ezüst. Jelezve: B Fülöp, 1905.

1042. I. PETÁR PLAKETT, vert bronz. Jelezve: Murányi

1043. PLAKETT: Európa bikával, vert ezüst. Jelezve: F

1044. LÁNCZY LEÓ ÉRME, vert bronz. Jelezve: Murányi

1045. KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR ÉRME, vert ezüst. J Berán Lajos, 1909.

1046. PLAKETT, női alakkal. Vert ezüst. Jelezve: Telcs,

1047. PABLO CASALS PLAKETT, vert hadifém, Murán

1048. ANYASÁG, vert ezüstérem. Jelezve: Telcs, 1906.

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre .. 12 frt, félévre .. .. .. 6 » | Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre .. .. 8 frt, félévre .. .. .. 4 » | Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre .. .. 6 frt, félévre .. .. .. 3 »

7. szám. — 1877. Budapest, február 18. XXIV. évfolyam.

KOSSUTH LAJOSNÁL.

A MULT hó 23-án déli 12 óra felé jelent meg a czeglédi választók százas küldöttsége Kossuth lakása előtt, hogy átadva neki a képviselői mandatumot, közelből, szemtől-szembe ismételje előtte a haza-hivó szózatot, nehogy a távolság, mely a hazát e nagy fiától elválasztja, elvegyen annak varázserejéből.

Magasztos volt a pillanat, mely az idegen magányba zárkózott remetét hazája fiainak ily tekintélyes számával, hosszu epesztő évtizedek óta először összehozta, magasztosak az érzelmek, melyek mind a két fél szivét dagasztották e pillanatban, s melyeknek a váltott szavak, minden megható erejök daczára is inkább voltak csupán halvány sejtetői, mint hü tolmácsai; — de a hazahivó szózat varázsa megtörött a hazahivottnak lelkiismeretén, mely azt sugalja neki, hogy a legnagyobb áldozat: a legforróbb ohajtásáról, hazája vi-

COLLEGNO (AL BARACCONE). — A CZEGLÉDI KÜLDÖTTSÉG KOSSUTHNÁL.

szontlátásáról való lemondás, a mai körülmények között keserü kötelesség neki.

A czeglédiek hosszu utját nem jutalmazta az ohajtott siker. De azért a tény maga is a legemlékezetesebbek egyike, s igaza volt a nagy hazafinak, midőn a küldöttség beszédére adott válaszában azt mondá: „nem gondolom, hogy egy ily jelenet egy másik példájáról tudjon a történelem.“

Kossuth Lajos legjobb vigasztalói, legkedvesebb barátai a virágok. Ezek által környezve, virágháza ajtajában állva fogadta a küldöttséget, mely öt, a hazától idegen világba züllöttet hazahivni jött, s mely már távolról megpillantva az egykori kormányzó tiszteletre inditó alakját, csendben, elfogultan állott meg félkörben a lépcső előtt.

Ezt a jelenetet tünteti fel képünk, melynek vázlatát a hely szinén vétettük fel egy turini jeles müvész által, s melyhez a nagyobb történeti hüség kedveért a küldöttség vezetőinek arczképeit idehaza készittettük el.

Kossuth mellett a virágház ajtajában hü kisérője, Ihász Dániel honvédezredes is megjelent és Tanárky Gyula Budapestről, ki mint távoli rokona és hü tisztelője majd minden évben meglátogatja Kossuthot.

A félkörben sorakozott küldöttség közepén a daliás termetü Cseh László bontotta ki az 1848/9-ki czeglédi nemzetőri zászlóalj zászlóját, s előtte a küldöttség szónoka, Dobos János czeglédi ref. lelkész foglalt helyet, s daczára, hogy az agg hitszónok betegen érkezett küldetése helyére, állva mondta el beszédét, mert ugymond Kossuthra mutatva: „veled szemben fölemelkedik a lélek és parancsol a test gyöngeségének.“ — Mellette foglaltak állást Nyujtó Pál választási elnök, Bartha János polgármester, Szohár Péter s kissé távolabb Simonyi Ernő képviselő; a zászlótartó mellett Dobos Pál, Molnár András; másik oldalon Dobos János mérnök, ifj. Borka János s egészen szélről Tar József és Dávid János czeglédi polgárok. Körülöttök pedig a 115 emberből álló küldöttség többi tagjai, a kikhez nehányan Nagy-Körösről és Abonyból is csatlakoztak.

A jelenet, melynek emléke mindenki előtt felejthetetlen marad, a ki tanuja volt, eléggé ismeretes olvasóink előtt. Megható volt az s nemcsak az aggastyánok lágyultak el a tuláradó érzelem hevétől, de az ifjak se fojthatták el a Kossuth beszéde alatt szemeikbe felszivárgó könyeket.

Idő kellett hozzá, mig minden ember ujra ura lett érzelmeinek, s az ünnepélyes pillanat után megkezdődhetett a szivélyes társalgás, s Kossuth Lajos a magyar házi gazda vendégszeretetével üdvözölhette házánál távolról jött honfiait, s megmutogatta házát, kertjét, kedvencz helyeit, ereklyéit és emlékeit, melyekről nehány rajzot ez alkalommal mi is bemutatunk olvasóinknak ugyancsak ama vázlatok nyomán, melyek a küldöttség fogadtatását feltüntető képünkkel egyidejüleg készültek.

Kossuth Lajos házatája.

Kossuth Turinban 1873-ig az Ardennes utcza egyik házában lakott a harmadik emeleten s csak a mondott év márczius havában költözött át a Porto Riva utczába egy második emeleti lakásra. Életrendjét okosan tudá beosztani s hosszu, egy-két órát, sőt többet is igénybe vevő sétákat tett Turin környékén, mintegy ellensulyozásaul a könyvek és irás mellett ülve töltött időnek.

Azelőtt Ihász Dániel is el szokta volt kisérni e sétáiban, a meddig birta; de nehány év óta fölmondta a szolgálatot, minthogy — noha jóval fiatalabb Kossuthnál — nem birt vele versenyt tartani.

E sétái közben pillantá meg Kossuth azt a nyári lakot, melyben most lakik, s megtudván, hogy eladó, 1874-ben megvette előbbi tulajdonosától, Capuccio mérnöktől, valami 20—25,000 frankért.

E ház Baracconeban fekszik, mely Collegno községhez tartozik, valami 8 kilométernyire Turintól. Baraccone a Turintól Rivoliba vezető országut két oldalán épült 8—10 házból áll. De Turinnal két vasut is összeköti, a Francziaország felé vezető internaczionalis vasut, melynek Turintól első állomása Collegno, s melynek indóháza Baracconétól gyalog menve csak tiz percznyi távolságra esik, — és a Rivoliba vezető keskeny vágásu vasut, melynek sinei, hasonlóan a mi közuti vaspályánkhoz, az országut mentében vannak lerakva, s kis mozdonyokkal történik rajta a közlekedés. Ezelőtt két omnibusz közvetitette a forgalmat Turin és Rivoli között, mig most az óránként közlekedő vonatok is alig képesek, kivált nyáron, az utasokat elszállitani. E vonatok közvetlenül a Kossuth kapuja előtt mennek el, s állomásuk alig van a háztól távolabb 200 lépésnél. A másik vasut a ház mögött megy el. Mind a kettőn nehány percz alatt eljuthatni Turinba.

A keskeny vágásu vasut jobb oldalán az első telek vagy két hold kiterjedésü, magas kőfallal van körülkeritve, melyen belül szép kertecske terül, közepén egy emeletes villával.

Ez a Kossuth Lajos háza.

Mielőtt bele költözött volna, több változtatást és ujitást tétetett rajta. Nevezetesen a földszinti homlokzat egész hosszában üvegházat épittetett, melynek teteje terraszt képez, hová az első emeleti szobákból üveges ajtókon vezet kijárás.

A főbejárás a házba épen e virágház közepén vezet keresztül, azon az ajtón, melynek lépcsőjén Kossuth a czeglédi küldöttséget fogadta. Ez ajtón át meglehetősen tágas csarnokba jutunk, s ennek baloldalán van az ebédlő, jobb felén pedig a tekéző-szoba. Ebből egy ajtó egy kis szobába vezet, melyet Kossuth nyáron dolgozó szobának is használ, mert hüsebb, mint az emeleti. Innen nyilik Paolo, a hüséges olasz inas szobája. Az ebédlőből egy kijárás a konyhába vezet.

Az emlitett csarnok közepén van az alpesi gránitból faragott, s az emeletre fölvezető lépcső. Itt a baloldali sarokszoba a legnagyobb, s Kossuthnak dolgozó és egyuttal elfogadó szobául is szolgál. Csinnal és izléssel, de egyszerüen van butorozva. A terraszra nyiló két ablak között áll az iróasztal, ennek háta mögött a falnál a fiókos szekrény, mely Kossuth több ezer, többnyire ritka példányra menő, növénygyüjteményét nemenként és osztályonként dobozokba rakva, tartalmazza. Ezeket mind ő maga gyüjtögette, gonddal száritotta, papirra ragasztotta s magyar és latin osztályozással és megnevezéssel sajátkezüleg látta el. A mi már e szekrénybe el nem fért, hasonló dobozokban egymásra rakva a szekrény mellett áll.

A szoba egyik szögletében van egy terracotta mellszobor, mely Kossuthot magát ábrázolja. A szobor nem a legsikerültebb; Kossuth azt, mint egy olasz szobrász ajándékát, emlékül tartja szobájában.

Az iróasztallal szemben van a kandalló, körötte karosszékek, mig a szoba falait gazdag könyvtárának egy része, szögleteit pedig kagylói és őslénytani gyüjteményei foglalják el.

Ugyancsak itt vannak elhelyezve jobbadán amaz emlékek, melyeket különböző országokban tisztelőitől kapott, mint London polgárává neveztetésének diszokmánya keretben, a Shakespeare házának mintájára készült könyvtartó fából, 12,000 londoni munkás ajándéka, Washington kardja, melylyel a nagy ember egy unokája ajándékozta meg, egy szép és gazdag kereszt, a Washington hires „szürke ezredének“ nevét ma is viselő amerikai ezred ajándoka, Washington egy hajfürtével, két nagy arany gyürü, melyet sulya miatt viselni nem lehet; egy ágyugolyó az amerikai szabadságharcz első csatájából; mintegy 600 fölirat, Anglia és Amerika városaitól, köztök némelyik 20—25, sőt 30,000 aláirással, s hogy már többet ne emlitsünk, az a diszkard, melynek rajzát e helyütt közöljük.

E kard kétszeres történeti emlék. Egykor a Bethlen Gábor erdélyi fejedelemé volt, melyet ez a török szultántól kapott. Kossuth az erdélyiektől kapta ajándékul s ez volt az oldalán, midőn mint Magyarország kormányzója letette az esküt. A kard hüvelye ezüst domborművü, markolata elefántcsont s ugy ez, mint a hüvely, korálokkal van diszitve. A kardhoz tartozik egy ehhez hasonló izlésben készült tőr is, melynek rajzát szintén közöljük s melyet Kossuth a karddal ugyanazon tokban őriz.

A dolgozó szobából kijárás vezet a terraszra, honnan szép kilátás nyilik a vidékre s a távolból kéklő hegyekre. A dolgozó szoba mögött van a hálószoba, melyből egy ajtó a fürdőszobába nyilik. A emelet közepén kijárással a terraszra egy kis zöld szalon van, innen a vendégszobába jutunk. E mellett van ifjabb Kossuth Lajos szobája, ki szombat esténként, heti teendőit végezve, mindig haza jön atyja látogatására.

A villa középső része két emeletre van épitve. E második emeletben még egy tágas vendégszoba van, egy kisebb erkélylyel.

A lakás elég kényelmes, s a mi még lakályosabbá teszi, az a mindenütt jelentkező csin és rend. Az ablakokon szárnyas függönyök, a falakon olajfestmények, részint emlékbe kapott ajándékok, de nagyobbára Kossuth idősb fiának, Ferenczneк müvei, ki különösen a tájfestésben kiváló tehetséggel bir s egy képe a turini kiállitáson is szerepelt, noha a festészetet csak mint mükedvelő gyakorolja.

A kert, mely e villát környezi, egészen a Kossuth müve. Maga készité el tervét, maga jelölte ki helyét minden virágnak, minden bokornak, s ő maga ápolja és gondoskodik arról, hogy barátai, kegyenczei jól érezzék magokat, s fejlődésöket ne akadályozza semmi. A kert előrésze a háztól a kapuig gyönyörü válogatott virágokkal és ritka bokrokkal van tele, mely utóbbiak száma mintegy százötven. A kert két oldalán, négy-öt ölnyire a faltól rózsasövény fut végig, mely eltakarja a közte és a fal között tenyésző, szemre tán kevésbbé diszes, de hasznos veteményeket. A kert közepén van egy kis tó, vizi liliomokkal. E tavat az éjszaki Olaszországból paradicsomkertet terem-

1930. IX. k. 4/2.

Bethlen Gábornak 1929 nyarán megtalált, egykori olasz festőtől származó portréja

Az ország osztatlan érdeklődése e könyvünk felé fordul, melyet tudományos és irodalmi értéke, új anyaga és új szempontjai egyként hosszú évtizedekre a művelt magyar könyvtárának nélkülözhetetlen elemévé tesznek. Szekfű Gyula „BETHLEN GÁBOR"-a háromféle kiadásban és árban kapható. Amatőr kiadásban 48 P (A „Magyar Szemle Barátai Szövetsége" tagjainak 36 P), egészvászonkötésben 12·80 P (9.60 P), kartonírozva 10 P (7·50 P). Megtekintésre szívesen küldjük el. Kapható minden könyvkereskedésben és a Magyar Szemle Társaságnál

BETHLEN GÁBOR

Irta: SZEKFŰ GYULA

MÁSODIK ÉS HARMADIK EZER

„A FELSŐ NÉGYEZER“ *címen már több hete folyik a magyar arisztokrácia problémáiról Weis Istvánnak polémiája a Budapesti Hírlap vasárnapi számaiban egy „Figyelő“ álnevű bírálójával, akiben a főúri osztály egy író-tagját sejtik. Ez a polémia „A mai magyar társadalom“ hetedik fejezetéből nőtt ki, s ismét újabb és szélesebb körök figyelmét fordította Weis István magyar szociográfiája felé*

RÖVID PÁR HÓNAP ALATT *a második ezerbe jutott el ez az érdekes könyv, mely ma már a* MAGYARSZEMLE *sokszáz előfizetőjének könyvtárában megvan. Megtekintésre is szívesen küldjük el, ha egy levelezőlapon erre felhív bennünket. Ha ellenben Weis könyve megvolna könyvespolcán, s „A Magyar Szemle Könyvei“ I. kötete — Szekfű: Bethlen Gábor-a — még hiányoznék, szerezze meg. A Magyar Szemle Barátai Szövetségének tagjai a huszonöt százalékos kedvezésen felül még a részletfizetés kényelmét is élvezhetik*

KINCSESTÁR-*unk most megjelent kötetei közül a legnagyobb sikere alighanem Kállay Miklós „Mai lírá“-jának van. Ez a kis könyv a versen keresztül elemzi a modern ember lelkivilágát s nyilván olyan témát nyitott meg a magyar közönség számára, mely sokak fantáziáját foglalkoztatja. Erre következtetünk abból a sok megrendelésből, mely e kötetnek megjelenését már hónapokkal megelőzte. Olvassa el, kérjük, figyelemmel a „Kincsestár“ első évi huszonnégy kötetének szép lajstromát*

Budapest, 1930 augusztus 1

MAGYAR SZEMLE
TÁRSASÁG

Bethlen Gábor
olasz feszöje

A MŰGYÜJTŐ

A MAGYAR GYÜJTŐK ÉS MŰVÉSZETKEDVELŐK EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS LAPJA

Szerkesztőség és kiadóhivatal
BUDAPEST
IV., Mária Valéria-utca 7.
Telefon: 813—60.

SZERKESZTI:
SZILÁRD VILMOS

Előfizetési díj:
Egy évre . . . 10 pengő
Fél évre . . . . 5 pengő
Egyes szám ára 1 pengő

IV. évf. Budapest, 1930 március 3. szám

Erdély hajdan és ma

Bethlen Gábor egykorú arcképe. Olasz festő műve. Az Ernst-múzeum legújabb szerzeménye

Több, mint tíz éve, hogy elszakította tőlünk az erőszak, de a tündérek, az aranymosók, az ezüstbányák hazája, ez még most is a magyar romantika legszebb ködfátyolképe. A székely kapu ennek a birodalomnak a jelképe, a kalotaszegi menyecske az ő hasonlíthatatlan nemességével az emlékszobra. Nagy politikai, műveltségtörténeti multjával, fejedelmi mecénásaival, udvarházaival, főiskoláival úgy kísért bennünket, mint lidérc-álom a magyar éjszakában. Szobrászai a magyar formatörekvések megpendítésével, festői a szárnyasoltárok sajátos helyi színével, ácsai, fazekasai, szövőmesterei, de főként ötvösei azzal a zamatos magyarsággal, melyben ázsiai lélek dobban és nyugati műveltség után áhitoz a forma, — mindez ma frissebben sajog az emlékezetünkben, mint a vérvesztés első fájdalmában. Mi lett abból, ami a miénk volt s micsoda élet az, — ha ugyan élet — mely a lekaszált területen sarjad? Írói, költői az összeomlás utáni időknek eljuttatják ide alkotásaikat. De a művészet, az alkotókéz, az anyagon munkáló formaerő letargikusan pihen. A magyar lélek a képző- és iparművészetben egy bűvös palackba fojtva várja felszabadulását. De a másik legyőzött, a szász, már új életre serken. Vajjon nem az ő törekvésük-e az igazibb, a helyesebb? Nem az-e a fájdalomban is a leghatalmasabb vígasz, mely a munka, az öntudat, a talpraállás bizalmából fakad? Ez mind kiderül a következő lapokból, melyekre a bánat felhője vet árnyékot, de talán egy szikrányi életösztön is kipattan belőle nekünk és véreinknek.

Velencei pompa Erdélyben

Irta: *Dr. Soltész Elekné*

I.

Mindnyájunkban meleg érdeklődés él Erdély és annak kulturális jelene iránt. Ha azonban a »ma« nem is kötné le annyira érdeklődésünket, úgy teljes joggal kívánná ezt az alkotásokban gazdag XVI. és főleg XVII. századbeli erdélyi mult, melynek felkínálkozó képsorozata az egyetemes magyar művelődésnek is nagyértékű fényjátéka. És mi teszi lehetővé, mi termeli ki ezt az alkotóképes, egységes erdélyi nemzeti öntudatot? A fejedelemség megalakulása, melynek keretei közt nemzeti hivatásának tudatára ébred és egységes akaratnyilvánításban eszmél.

Hány megrázó lelki válságon, sok kemény küzdelmen ment keresztül az erdélyi szellem, míg idáig eljutott! A területén lakó magyar, székely és szász nemzetség a maga külön útait járta. A belső megrázkódtatásoktól, politikai megosztottságtól, vallásos megszakadástól túlfűtött, török világtól elkomorodott XVI. század után, csak a XVII. században találja meg a végleges kialakulási formáját. Ebben a formájában már nemzeti öntudata hevíti, összeforrasztja, közös akarásának szárnyat ad, a magyar alkotmányért síkra száll — a művelődésben nemcsak helyet kér, hanem annak gyors tempóját és sokoldalúságát is megmagyarázza.

Az első alkotmányvédő nagy fejedelem, *Bocskay István*, végrendeletében Erdélytől búcsúzván, azt édes hazájának nevezi és megjelöli benne fejlődése útját, mikor a *magyarság alkotmányának fentartásában a vezető szerepet Erdélynek szánja.*

II.

Ő adta örökbe azt a termékenyítő gondolatot a XVII. század elején Erdély nagykoncepciójú vezéregyéniségének, a fejedelmek kiválóságának: *Bethlen Gábornak*. Bethlen Gábor az előzetes erdélyi viszonyoknak éles megfigyelője és részese, biztos kézzel ragadja meg a fejedelmi kormányt és teljes rátermettséggel bontja ki az erdélyi, nemzeti összetartás gondolatát. Az európai viszonyokban teljesen jártas, széles látókörű Bethlen Gábor Erdélynek juttatja tehetségeit, Erdéllyel és Erdélyért és a maga tekintélye emeléséért Erdély állami és kulturális életét nagyszerűen kialakítja.

Bethlen Gáborról, a nagy diplomatáról: Roe Tamás, a nagy angol diplomata csodálkozva állapítja meg, hogy nem mindig érti cselekvése rúgóit, — de Erdély értette és érthette, hogy vallásos, politikai tervein kívül van egy félreérthetetlen célja: Erdély kulturális életének felvirágoztatása.

Képzőművészeti tekintetben a XVI. század sokat nyújtott. A kolozsvári Szent Mihály-templom alakítása; sekrestyeajtajának barokkba átcsapó díszítése; a XVI. századbeli fejedelmi síremlékek a gyulafehérvári székesegyházban. Az oktatásügy is lendületnek indul, mégis mit látunk?

Azt, hogy a régi erdélyi kultúra szélesebb értelemben Bethlen korával forr egybe, a kettő hű tükörképe egymásnak. Bethlen Gábor javarészt önmagából termelte ki és Erdélyen át a fásultabb Magyarországnak is eljuttatta ezt a nagy szellemi kincset.

Bethlen Gábor a nagy zseniket jellemző sokoldalúsággal alkot. Ő maga is oly sokoldalú tehetség, hogy nem csodálkozhatunk azon a szívósságon és

tervszerűségen, mellyel jól kitervezett koncepcióit keresztülviszi. A nagy államférfi gyors meglátása, a kitűnő hadvezér fegyelmezettsége, fejedelmi tekintélyének tudata erősen érzik intézkedéseiből. Az emberekkel való bánni tudása egyik magyarázó oka gyakorlati sikereinek; tettei mögött és tetteiben az egyéniség imponáló varázsa. Alkotási vágyában olyan, mint a reneszansz fejedelmei. Elhatározásában gyors, kivitelében biztos. Megtalálja, felhasználja embereit. Mint amazok: jó orátor ő is, szóban és írásban, közelről és távolról.

III.

Épít hévvel és szakadatlanul: palotákat és intézményeket. Mintha az építkezés imádata szimbolizálná legjobban törekvéseit, ebben élné ki legjobban aktivitását. Tervei kivitelében és az alkotásban való gyönyörűségét. De mielőtt művészi terveit kivinné: a kultúra alsó fokain kell kezdenie. A gyakorlati életet értékeli és tudja, hogy a kultúra kezdete a rend és biztonság. Elsősorban nyugodalmassá kell tenni a lakosság életét. A rend előfeltétele a jogbiztonság. — Hány célszerű intézkedésével egyszerűsíti a törvénykezési gyakorlatot, az államháztartást? — Mily tudatos intézkedése a jó pénzverés és a bányaművelés jókarba hozatala, 200 magyarországi bányász betelepítése. A mesteremberek betelepítésével, az élénkülő kereskedelmet azzal realizálja, hogy megköveteli: az iparos és kereskedő a kiszabott árakhoz tartsa magát.

Miután a szabályozott államélet, gazdasági és társadalmi élet alapfeltételeit biztosította, teljes lendülettel adózhatott a kultúrának.

Meleg rokonszenv, hozzáértés, ügyszeretet, főleg a jövő kiépítésének tudata szól Bethlen Gábor azon intézkedéséből, mellyel az *oktatásügyet* karolja fel. Érzi, hogy az ügy sikere kettőn múlik: jól szervezett iskolán, kitűnően képzett tanárokkal és örömmel tanuló derűs, lelkes diákokon. A fejlődés útját biztosítja azzal, hogy tanárokra, felszerelésre, tanítványokra sokat és szívesen áldoz, fontosnak tartja az ifjúság nyugodalmas tanulását, korlátlan, csak tehetséghez szabott, társadalmi állástól független tanulási lehetőségét, — anyagi gondtalanságát.

Kedvenc tartózkodási helye: Gyulafehérvár, oktatás terén is vezet. Maga Bethlen büszkén emlegeti bennlakásos gyulafehérvári iskoláját, melyet főiskolává fejlesztett. A kollégiumban negyven alumnus kapott ingyen lakást és ellátást, mert azt akarta, hogy alapításának áldásaiban »nem nemes« ifjak is részesüljenek. A jólszervezett, gondos kezekben levő *bibliotheca* a tanítás elmélyítésének egyik legfontosabb kelléke, ugyancsak nem hiányozhatott a főiskola különben is jó felszereléséből. A könyv Bethlen Gábor szemében igen nagy érték, azért olvas ő maga is mohón s erre mutat az a vágya is, mellyel Mátyás Korvináinak visszaszerzésére törekedett.

Jól tudja Bethlen Gábor, hogy miért szán jól képzett tudósokat, papokat, tanárokat, mérnököket Erdélynek. Hogy a törekvők útját ne vágja, külföldi: angol, holland-német egyetemekre is küldi az ügybúzgó ifjakat. Lehetővé teszi a tanulmányi szempontból való utazásokat, buzdít idegen nyelvek tanulmányozására. Apja volt intézményének, apja a diákoknak.

IV.

A fejedelmi pompa megtestesítője: Gyulafehérvár és e helyet felruházza szeretetének, érdeklődésének, kultúrvágyának teljes hevével.

Fehérvár, Bethlen uralkodásának kezdetén puszta hely volt s íme ő a nyugat felől való hegyekből forrásvizet vitetett a városba. Gyulafehérvárnak városképet akar adni, rendezi. Az 1627-iki országgyűlés elhatározta, hogy min-

den vármegye szék- és városházat építtet Fejérvárott. Újjáépítteti a fehérvári templomot, abban harangjátékos órát helyeztet el, széphangú harangokat öntet, a város három új bástyájának építését rábízta a három nemzetre és a negyediket, a Bethlen-bástyát saját költségén építteti.

Az akadémián, kollégiumon és fejedelmi palotán egész éven át építtet, a fejedelmi palotát olasz reneszansz mintára tervezte, belül is pompásan. A mennyezetek belül festett, aranyos és stucco-menyezetek voltak. Idegen mesterekre: olaszra, németre, lengyelekre bízta elkészítésüket. Az építkezés vezetője: *Giovanni Landi*, kit Mantuából és *Augustino Lorenzo*, kit Velencéből hozat.

Míg a palota *külsejében reneszánsz* elgondolás mutatkozik, a palota *belső berendezése* híven tükrözi a *kor barok ízlését*. A termek belső berendezése legyen méltó a külsőhöz. A termeket velencei csillárok, sok ezer tallért érő drágaságok diszítik. Értékes bútorok, szőnyegek, gobelinek, kristályüvegek nagy számban, sőt tökéletes ezüst kristály asztali felszerelések is vannak.

Palotáiban *szereti az egységes hatásokat*, azért radnóti, alvinci, balázsfalvi, fogarasi és váradi várait is hasonlóképen rendezi be. A velencei ízlés leginkább kedvére való. Üvegmunkásokat is Velence közeléből: Muranóból hozat, kikkel *Fogaras mellett rendez be kristálygyártást*. Szereti a drága kárpitokat, arany, bársony és damasztszöveteket, melyeknek szövésén klasszikus római képek is találhatók.

Nem meglepő-e ez a fejlett művészi érzék egy korai árvaságra jutott (Lázár András főnemestől nevelt) és csak 16 éves koráig iskolázott fejedelemnél? Opitz Márton, a gyulafehérvári iskolához meghívott tudós is megállapítja, hogy *Kelet és Nyugat pompája egyesül palotájában*.

És biztos, hogy nemcsak a kor divatja, nemcsak az udvar kereteinek ünnepélyesebb kiszínezése, hanem a zene igazi élvezete, megbecsülése, lélekfejlesztő, és nyugtató hatása hozza magával *az udvarban kifejlett, élénk zenei életet*.

A pápa zsoldján élő Baglioninak ezer aranyat igér, hogy Erdélybe csábítsa; Don Diego spanyol muzsikust szívesen hallgatja gitárja mellett. Németországból orgonistákat is hozat, két kedvderítő gyermeklantosát: Dietrichet, Konrádot szeretettel vonja magához. Olaszul beszélő színtársulat is szórakoztatja az udvart, sőt *Brandenburgi Katalin bevonulásával a balettek is divatosak a fejedelmi udvarban*.

V.

Adhatott-e Bethlen és Erdély többet Magyarországnak? Nem természetes-e, hogy Erdély nagy kultúrája a magyarság kultúráját is jelentette, abban az időben, mikor a magyarság alkotmányos védelmére is Erdély vállalkozott?

A Bethlennél óvatosabb I. Rákóczi György hódol Bethlen szellemének és így ő is teljes megértéssel munkál Bethlen kultúrmunkájának kiépítésén. De utóda, II. Rákóczi György alatt bekövetkezik Erdély rohamos hanyatlása. Lipót király 1691-ben kiadott diplomája Habsburg-kézre juttatta Erdélyt és hosszú időre elnémítja a gazdag fejlődési sort. Ámde nem némítja el a nemzeti szellemet és összetartást, mely új erőre kapva, robban ki a XIX. század derekán, hogy erélyesen követelje Magyarországgal való unióját. Az 1848. országgyűlés VII. t.-cikke szerint létre is jön az unió. Hogy mennyi időre, arra válaszolnak a szabadságharc utáni szomorú idők és a mindennél beszédesebb jelen.

... Erdély jelene a mai magyar kultúrának egyik jelentős tényezője. Gazdag patinás multja, emlékeinek nagy gazdagsága határozott erőforrása további fejlődésének. A fejlődés kibontakozva áll előttünk, az élniakarás és tudáslüktet egészséges érverésében, szellemi-művészi életének megnyilvánulásában.

A jégesőről.

Írta Réthly Antal.

Az örökké változó időjárás számtalan nyilt kérdései közül, amelyek megoldásánál az emberiség nagy érdekei volnának érintve, ép nem az utolsó helyet foglalja el a jégeső képződésének problémája. A víz örök körforgása ismeretes mindenki előtt. A Nap hevítő hatása és a levegő erős mozgása a Föld felszínének hatalmas vízfelületeiről — és egyebünnen is — tekintélyes vízmennyiséget párologtat el. Ekkor kezdi meg a körfutását a pára és milliárd testvérkéivel egyesülve, a különböző légáramokkal bekóborolják Földünk légkörét. A legkülönbözőbb alakot veszik fel ezen párák a Föld színére visszakerülve és lejövetelük mellett felette változók lehetnek az időjárási viszonyok. Amidőn a szabad légkörben a párák által alkotott vízgőz megsűrűsödik, képződik a látható felhő. A felhőkből a különböző hőmérsékleti és elektromossági viszonyoknak, valamint a légkör egyéb állapotának megfelelően, a túltelítés után a víz mint esőcsepp, hókristály, dara vagy jégszem alakjában esik le. A földre ilyetén visszakerülő pára: a csapadék, melynek minden alakja igen érdekes. Az egyszerű esőcsepp is sokat tud mesélni, hogy mennyire különbözők a társai, demokratizmus ott sincs, más a nagyságuk, súlyuk, alakjuk, más erősséggel hullanak alá stb. Nem akarom említeni a hókristályoknak végtelen nagyszámú, nagyrészt ismert és megörökített alakjait, amelyekben a legélénkebb fantáziát meghaladó finom szerkezettel jönnek le ismét a párák a Föld színére, hogy egy ideig talán az örök hó régiójában tündököljenek a Nap — teremtőjük és megölőjük — csillogó sugaraiban, vagy direkt melegebb földkéregre hullva azonnal sárrá alakuljanak át milliárdnyi, szűziesen tiszta társaikkal. A darának nagy változatossága is meglepő, de mégis a legérdekesebb és legrejtelmesebb a „csapadékok“ között a jégeső szem. Nem kell fejtegetnem, hogy mily nagy a gazdasági jelentősége a jégszem szerepének, amidőn annak milliói együttesen lehullanak és elpusztítják a lábon álló kincsnek javarészét, tudja ezt mindenki, félünk is a jégveréstől, mert mint minden elemi csapás, ez is mindnyájunkat egyaránt sújt. (1902-ben Poroszországban a jégverés okozta kár 33 millió márkára rúgott, 1901-ben $22^1/_2$ millió M, ellenben a villámcsapás okozta tűzkár ellenkezőleg 1901-ben volt $25^0/_0$-kal nagyobb. A július 20—21. zivatar jégverése okozta kár Poroszországban 4·7 millió márka volt.)

A jégverés váratlan megjelenésével igen gyakran számos ember, sőt egész társadalom életében nagy változást hozhat létre és ép emiatt a legnagyobb elemi csapásokkal egy rangban áll.

Nem mindenütt fordul elő egyaránt, vannak helyek, ahol jóval gyakoribb, annyira, hogy a valamely tünemény, annál inkább hívja fel reá a kutató elme figyelmét. A legrejtélyesebb ter-

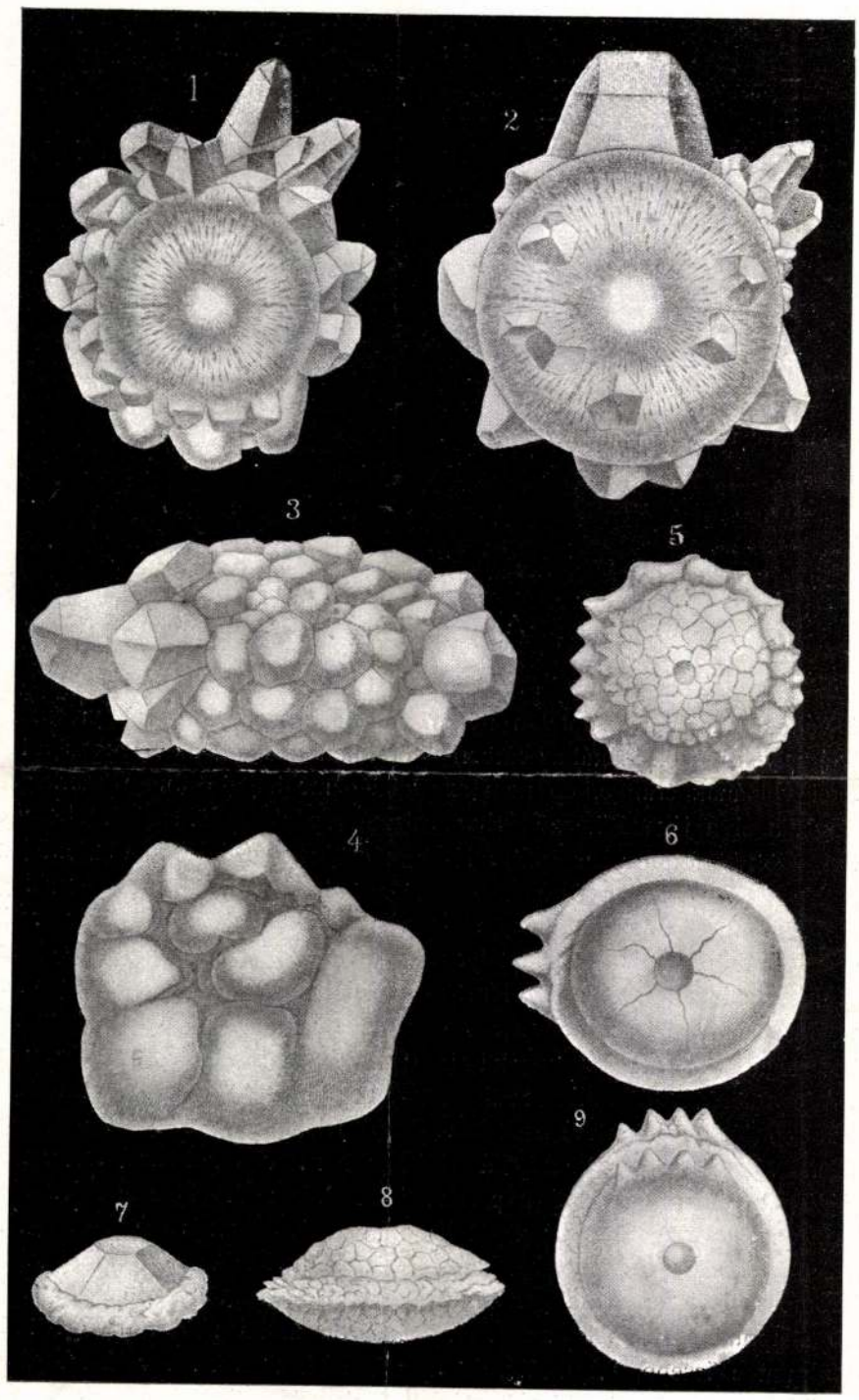

Tiflisben hullott kristályos jégszemek.

gazda imájába is foglalja: „és a jégveréstől ments meg Uram minket!“

Az emberi tudásvágy mindent meg akar ismerni és magyarázni, és mennél rejtélyesebb mészeti jelenségeket már régóta iparkodtak kimagyarázni, elméleteket állítottak fel, hiányos megfigyelések alapján, és azok évszázadokig, sőt néha évezredekig maradtak meg. A legújabb

kor — a természettudományok kora — már sok megoldottnak hitt rejtélyt olyképen világított

matát, de az okot, a körülményeket, amelyek kellenek a létrejöttéhez, azt nem ismerjük. Év-

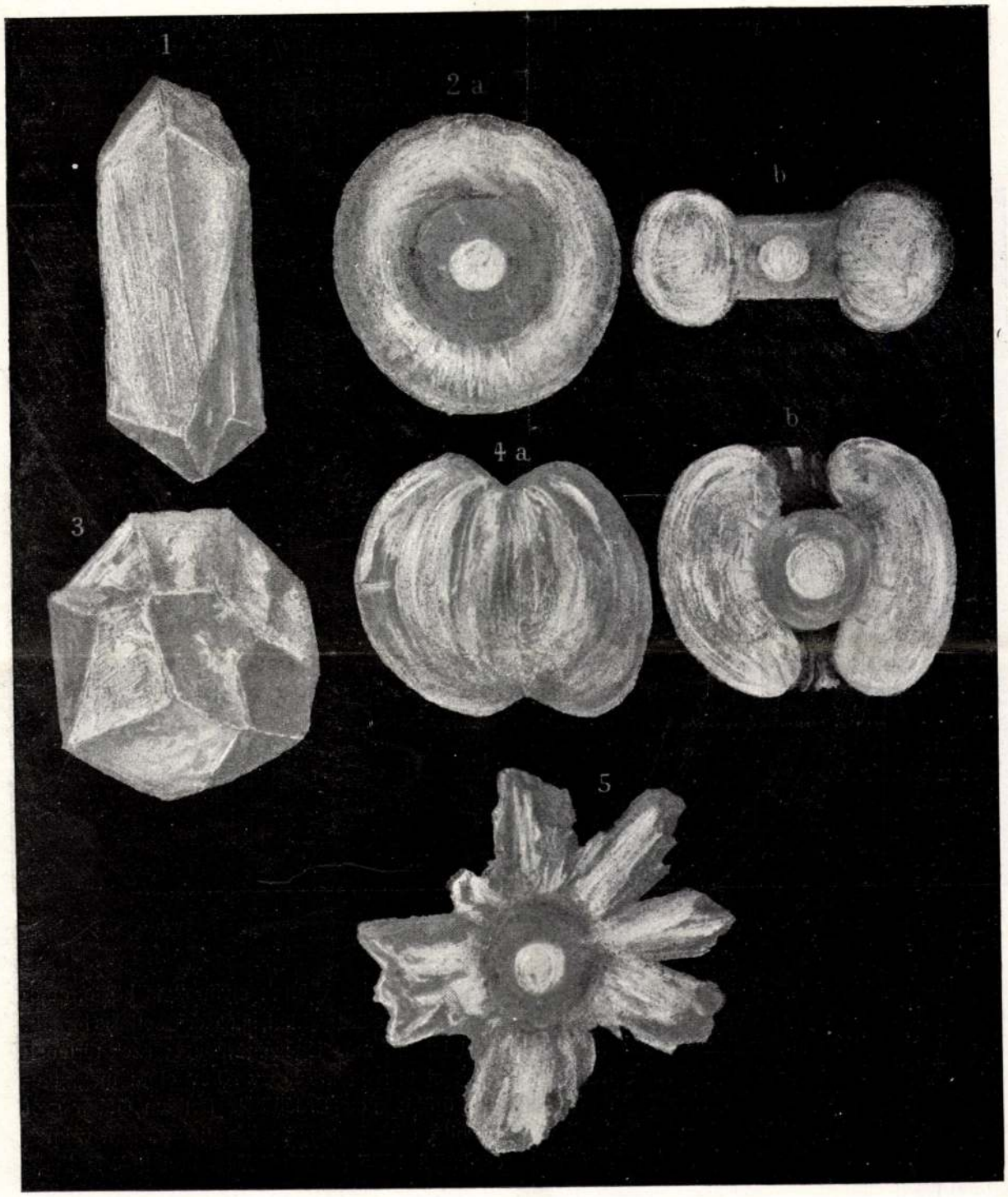

A karinthiai Brückl-ben 1907. július 2.-án hullott jégszemek.

meg, hogy még inkább nyujt tág teret a kutatónak a kérdést végleg tisztázni. Így vagyunk a jégesővel is. Tudjuk íme már a képződési folya-

tizedek óta foglalkoznak a meteorologusok és fizikusok a jégeső kérdésével és a legújabb időkben megindult — de már szerencsésen ki is

mult — viharágyúzás újra felszinre vetette. A viharágyúzás egyetlen kézzelfogható hasznát tehát abban találjuk, hogy kényszerítette a tudósokat behatóbban foglalkozni a jégeső képződésével.

Lássuk, tulajdonképen mi is a jégeső? Jégeső alatt értjük a jégfelhőkből lehulló felette különböző nagyságú és alakú jégtesteket. Aki eléggé szemléltetik. A zivatar alkalmával hullott jégszemekből többet Marczell asszisztens úrral lerajzoltunk és Massány dr. volt szíves a mellékelt jégszemeket vázlataink után kidolgozni. Ábránk az eredeti nagyság $^2/_3$-át mutatja, a jégszemek súlya 5—11 gr. között volt. Tizenkétféle jégszem egy jégverésnél eléggé reámutat arra, mennyire nehéz a jégszem képződését ebből megmagya-

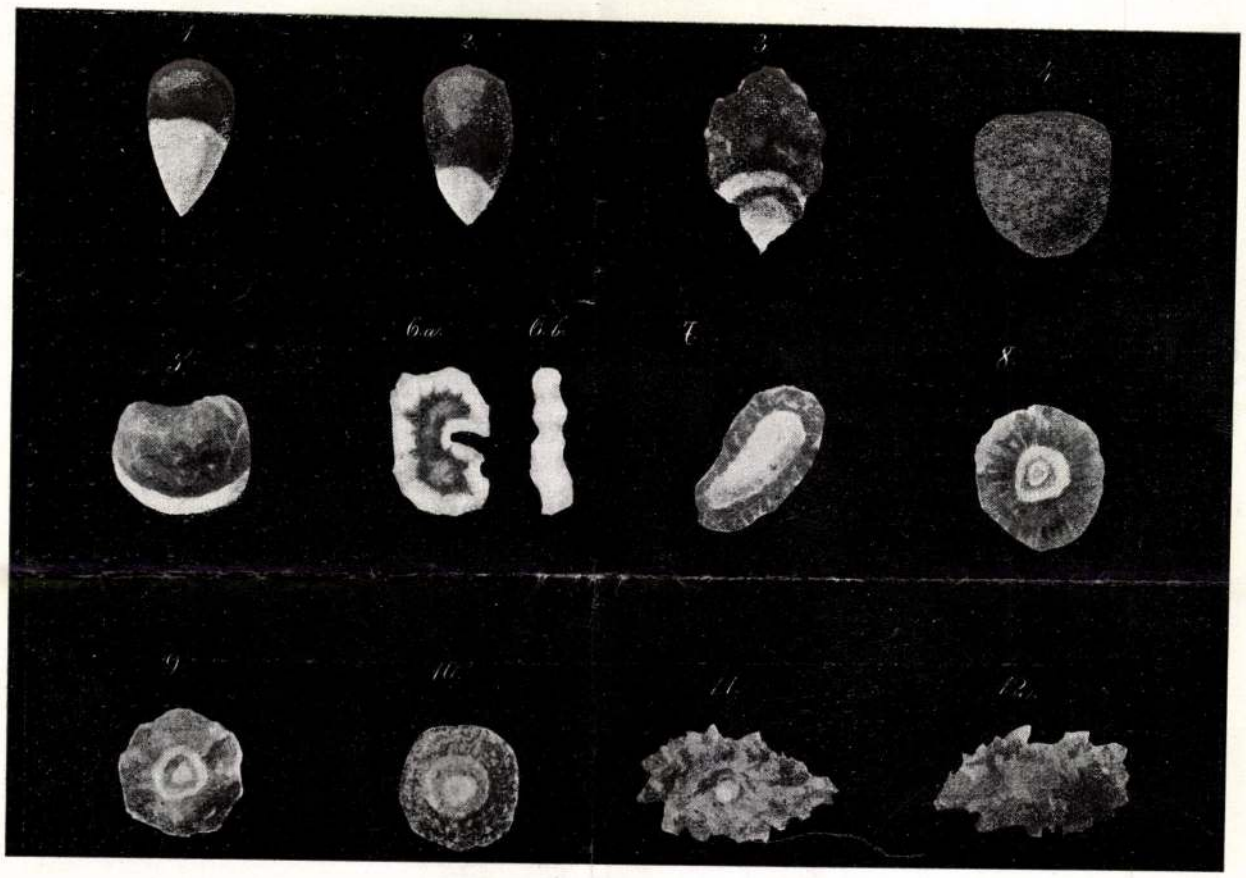

1904 április hó 26.-án Ógyallán hullott jégszemek.

csak kissé szereti a természetet, bizonnyal megfigyelte már maga is egy vonuló jégzivatarnál a jégszemeknek változatos voltát, sőt kellett, hogy feltűnjék az is, miszerint a jégzivatar lefolyása alatt mindig nagyobb szemek estek, a zivatar elmulásával kisebbek hullottak, végül már csak eső jött le. Ezt volt alkalmam az 1904 április 26.-iki zivatarnál is megfigyelni Ógyallán. Ezen emlékezetes rendkívüli jégverés keskeny sáv alakjában 60 km. óránkénti sebességgel vonult át Ó-Gyalla felett. Ennek a kártékony természeti tüneménynek leírását mellőzöm, mert annak lefolyását a meteorologiai műszerek diagrammjai rázni, mert hisz vannak olyanok is közte, amelyek teljesen elütő alakkal, sőt szerkezettel is bírnak.

Lássunk más jégesőszemeket; ezek történeti értékkel bírnak, mert egy 70 év előtti megfigyelést örökít meg Erdélyből. Bethlen Gábor gróf rajzolta eme fantasztikus alakokat, amelyeknek eredetijei 1835 október 10.-én hullottak le Bethlenben. Az eredeti rajz a meteorologiai intézet múzeumában van megőrizve.

Az 1897 július 2.-án Karinthiában pusztított jégverés alkalmával megörökített jégszemek is felette érdekesek, de különösen elüt az első az összesektől, mert egy nagy hexagonális kristályt

alkot. A jégszemek közül egyesek átmérője 15 cm. volt és súlyuk meghaladta az 1 kilot.

Számtalan alakot lehetne bemutatni a különböző helyeken lehullott jégszemekből, de mégis valamennyit bizonyos közös vonások jellemzik, amelyek világot vetnek fejlődésükre. Kronich magyar meteorologus szerint három nagy csoportba oszthatjuk az alakokat, még pedig gyakoriságuk szerint: első helyen állanak a kúpalakúak, avagy esetleg körte- vagy gomba-formával bírók. Ezek csúcsukkal felfelé állva hullanak le és főleg itt növekednek. Mindazon alakok, amelyek gömbölydedek, a második csoportba tartoznak, ezeknek vastagodása, illetve nagyobbodása minden irányban egyformán ment végbe. Végül a másodikból képződötteknek tekinthetők a harmadik főcsoport jégszemei, amidőn a nagyobbodás egy síkban történik, ezek a lapos alakok. Ha végigtekintünk a jégszemeken, sokat besorolhatunk eme csoportokba, de nem egynél Prokrusztesz módszerét kellene segítségül hívni, így pl. az ógyallai 11. és 12. számú jégszemek, vagy a Brückl-i 1. és 3., valamint a bethleni alakok nagyrésze, amelyeknél az összefagyottság feltűnően látható, hiányos megfigyelésről nem lehet szó, mert rendszeres az mind a 15 rajzán Bethlen grófnak. Bizonnyal, amidőn mások a jégképződés feltételei, ugyanakkor a jégszem alakja is változó lesz. Ugyanazon meteorologiai és elektromossági viszonyok mellett ugyanegy alakot fogunk kapni.

Cikkem végére kerültem már és mindeddig adós maradtam azzal a felelettel, hogyan képződik a jégszem, miként kapunk jégesőt? A jégszem szerkezetének vizsgálatából kiindulva adhatunk erre választ. Kettészelve a jégszemet, benne egy fehér hómagot találunk, amely a legfelsőbb régiókból kerül le és a párában gazdag felhőben finom rétegek rakódnak reá, amelyek a hagyma leveles szerkezetére emlékeztetnek, néha 12—14 ily gömbhéjas burkot találunk. A jégszem megnagyobbodásának folyamata igen különböző és emiatt alakulnak ki a legváltozatosabb alakok. Trabert szerint, aki a jégeső képződésével újabban a lehető legbehatóbban foglalkozott, a felsőbb régiókban egyidejűleg hókristályok és túlhűtött vízpárák vannak, ezek lejebb kerülnek az alsó régiókba, ahol már csak túlhűtött vízpárákkal találkoznak, míg a legalsó rétegekben, csak 0^0 feletti hőmérsékletű levegőben, ködpára van. Ezen három főrétegben az első adja a magot, a másodikban a lehulló mag gömbhéjas rétegekkel növekedik meg és ezek alkotják fehéres tej-

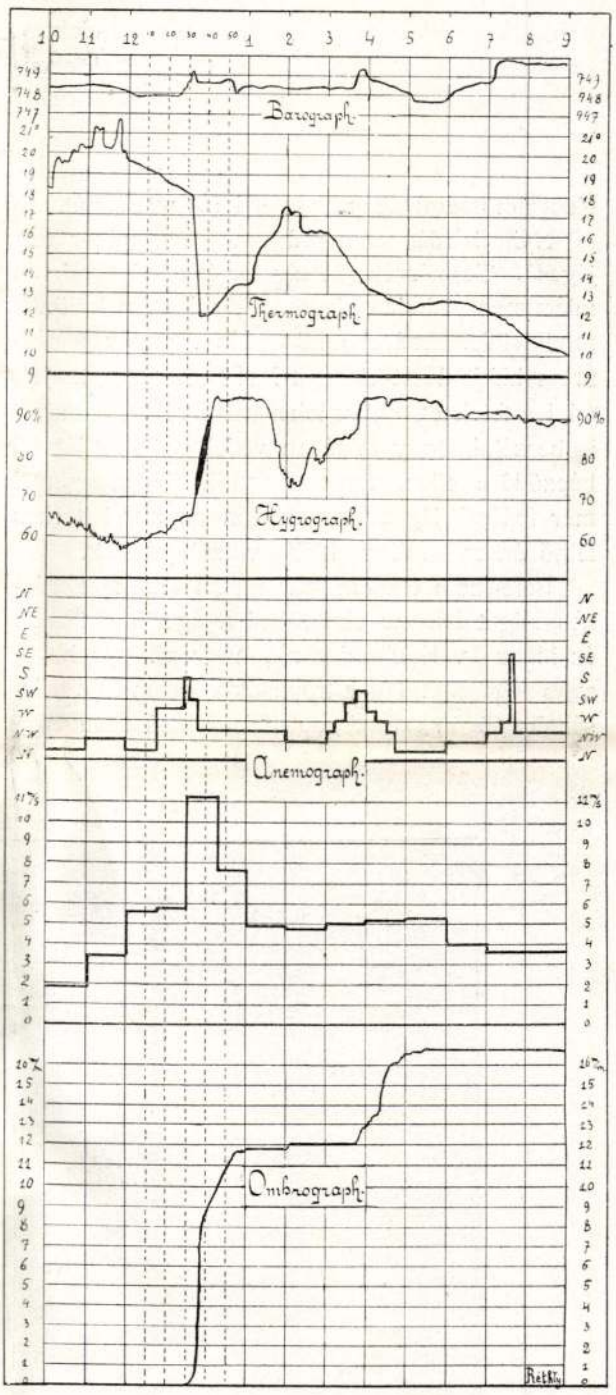

A meteorologiai elemek feljegyzései az ógyallai jégzivatar alkalmával.

színű részét, míg legalul hirtelen reátapadó párák adják a jégszemek kristályos tömegét. A jégszem ilyetén megnagyobbodását Buch a mag esésével

Bethlen Gábor gróf rajzolo

és a megtett úttal egyenesen növekvő folytonos reátapadással magyarázta. Újabb vizsgálatok elvetették eme tetszetős elméletet és azt hirtelen folyamatnak minősítette. A lehulló negativ elektromosságú jégszem belékerül a pozitiv elektromosságú zivatarfelhőkbe, ahol tekintettel ellentett elektromosságukra, a beálló vonzástól hirtelen egyesül a mag a párákkal és megnagyobbodik. Tehát a jégszem megnagyobbodása a különböző elektromosságú állapotban leli magyarázatát.

Nyilt kérdés manapság még az, mikor van jégeső. Természetesen zivatarok alkalmával, de miért nem minden zivatarnál, mi az a különös rendkivülien kedvező körülmény, amely a jégszem kifejlődését elősegíti? Ha erre meg tudjuk adni a feleletet, akkor lehet majd valamikor arról is beszélni, hogy miképen védekezzünk a jégeső képződése ellen, mert a rendkivüli energiával már fellépő jég ellen, amidőn az azzal terhes felhő érkezik felénk, hiába viharágyúzunk.

Befejezem cikkem, bár még felette sok érdekes dolgot lehetne elmondani a jégesőnek térben és időben való eloszlásáról, hogy pl. a leghevesebb jégesők főleg a tropusok vidékén és a mérsékelt égövön vannak, de előfordulnak a tengeren is, amint azt az ott hajókon végzett meteorologiai feljegyzések bizonyítják. Magas hegyek sincsenek megkimélve — s ott kisebb kárt is okoznak — és a pikes-peaki obszervatóriumon 4368 m. magasságban elégszer estek 5 cm. átmérővel biró jégszemek. Indiában igen heves jégesők fordulnak elő és ép nem érdektelen annak felemlítése, hogy 1888 május 1.-én a mozadabadi kerületben a jég 250 ember halálát okozta és a Barcilly-kerületben hét embert vert agyon. Az ottani adószedő jelentése szerint a szabadban lévő embereket annyira hirtelen lepte meg, hogy a szó szoros értelmében agyonkövezte. Sokan megfagytak, mert könnyen voltak ruházva a jégzivatar előtti 32—38° melegben és a lehullott jég pedig megcsonkítva eltemette őket s ott fagytak meg.

De elég volt ezeknek felsorolása arra, hogy lássuk, mily iszonyatos elemi csapás az, amely a jéggel járó zivatarok méhében rejlik, pár perc alatt milliókra menő kárt okozhat és valóban a tudománynak ismét egy nagy diadala leend, ha a jégesőképződés előfeltételeit kétséget nem szenvedő módon megállapítja és igy módot nyujt arra, hogy a megismert ellenség ellen való védekezést is tanulmány tárgyává tehesse.

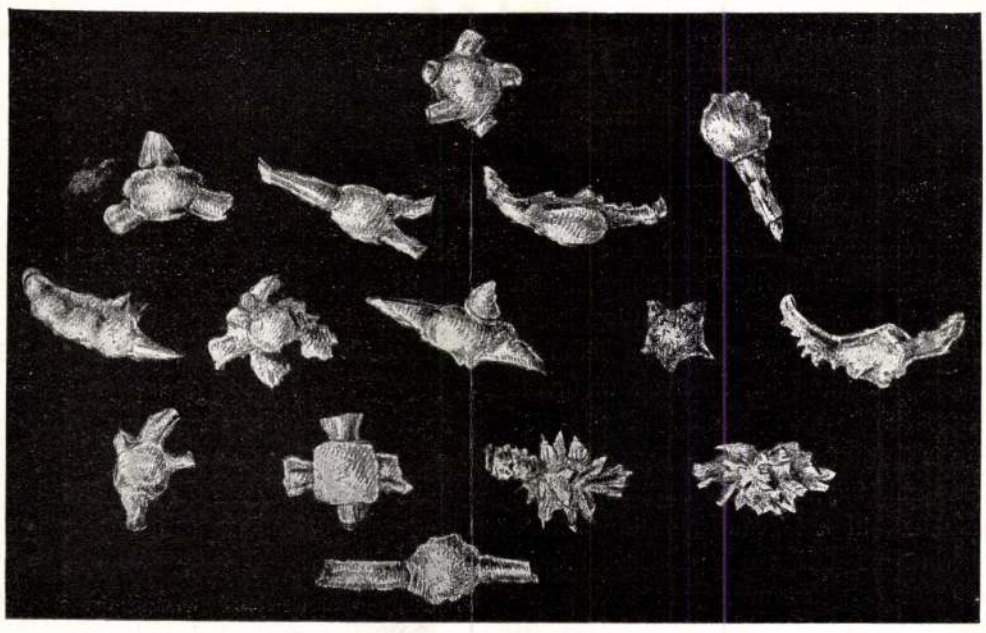

1835 október 10.-én Bethlen-ben hullott jégszemek. Rajzolta néhai gr. Bethlen Gábor.

megírva

Bethlen Ferencné grófné

Hül Bánffy Zsuzsanna bárónő.

Az erdélyi hiszeich Kőszel a kolozsvári ev. ref. templom egyik ugyanalte-ritőjei a felirat és Bethlen Ferencné grófné Hül. Bánffy Zsuzsanna báró-ne lismere hirdette, hogy az a nagyleltű adomá-nyozó sajátkezű munkája 1794-ből. Kiállítva a párisi kiállításon

Ivód

Czob Páris

11. l.

MDK

Bethlen Gábor
fejedelem

1619ben alapította Gyula-Fehérvár második nyomdáját. 1658ban a törökök pusztították el.

Firtinger Károly: Hazai könyvnyomdáink
Grafikai Szemle 1893. 87. 137.

Bethlen Gábor arcképe

GÖMÖRI György: Bethlen Gábor arcképe egy XVII.századi albumban. = Magyar Múzeum, I.évf.1/4.sz.1991 208-209.p. és ill.

KÉPVISELETE

T TO AIRPORT SERVICE

k részére,

ss Centerben
szól,
éb

zsereink

KÖLTŐHARAG ÉS IRÓSORS

Irta: TÓTH LÁSZLÓ

A költő, a nép fia, aki egész nap tősgyökéren és ősi zamaton élt, körülnézett az országban, amelyre állandóan haragudott, mert még nem állitották fel a szobrát a Petőfiével szemben. Jámbor két cicaszemét, amely oly ártatlan tekintetü, mint a kéthetes macskakölyöké, körüljártatta minden élőkön, de mert nem találkozott itt senki, akiről még nem mondott volna valami rosszat, kikeresett egy halottat. Ez a halott is költő volt, de lelki meghasonlásában borzalmas véget ért. Szintén a nép fia volt és sok szép vers maradt utána, életmüve azonban mégis befejezetlen torzó maradt. A nagy igéretet, amellyel tehetsége megjelent, nem tudta beváltani, de még igy is nagy magyar érték a költői hagyaték, ami utána maradt. Megtörtént vele is, ami már annyi költőelődjével, hogy halálában lett ismertté igazán. Ha csak feleannyi népszerüséget tudott volna szerezni életében, mint amennyi most körülveszi a nevét, talán soha be nem következett volna rettenetes vége. Verseit, amelyeket régen csak nagy kinlódások után tudott elhelyezni itt, vagy ott, most szerte az országban szavalják. Sőt egy irodalmi est rendezősége világirodalmi nagyságok előadandó művei közé sorozta az övéit is. Lehet, hogy ez kissé tulzás, de kedves, megható és magyar tulzás, amin fennakadhat esetleg egy bogarászó irodalomprofesszor, vagy egy mérges kritikus, de a másik, ugynevezett népi költő — nem.

A haragos költő, aki különben éppen akkor rugta oldalba azt az irodalmi társaságot, amely pár éve tagjai közé választotta, felgerjedt az irodalmi est rendezőségének ama határtalan vakmerőségén, hogy a halott költőt a világirodalom alakjaként tisztelte meg, az ő müveiből azonban egyetlen egyet sem tüzött a müsorra. Ezért — akkorát sercintett a szerencsétlen halott sirjára, ami még nála is csucsteljesitmény volt a másokra való dühöngésben.

Mert hiszen nemrégen egy uj magyar folyóirat nagytehetségü költő-iró szerkesztőjét támadta meg, aki ugyan szintén tagadhatatlanul a népből származott, de elkövetett két szörnyü vakmerőséget. Az egyik, hogy csodálatos akaraterővel igen nagy müveltségre tett szert és nagyszerüen megtanult idegen nyelveket. A másik pedig még elképesztőbb merénylet volt: a folyóirat első számának első oldalán saját versét közölte és nem a haragvó költő-társét! Meg is kapta a magáét, amint mondani szokás, a felháborodott költő leszedte róla a keresztvizet. No, már persze csak ugy jelképesen és kitaszitotta a népi irodalom ama paradicsomából, amelynek egyeduralkodója és félistene ő, az egyedülvaló, kizárólagos és összehasonlithatatlan nagy magyar népi költő.

Mondjuk meg azt is, hogy valóban igen jeles költő. Igazi nótafa tehetség, akinek szivéből — mert versei után fel kell tenni, hogy van neki, noha cikkei alapján ebben lehetne kételkedni — könnyen és bőven peregnek a dalok, a táncoló sorok és az édes rimek, olyan játékos könnyüséggel, olyan földszagu frissességgel, olyan tündöklő magyarsággal, hogy már első megjelenésével hóditott. A kiadók, a kritikusok és az olvasók felismerték: teret kapott és népszerü lett. Mivel pedig alanyi költő volt, ezek pedig többé-kevésbbé különlegesen szokták értékelni saját magukat s éppen annak a gátlásnélküliségnek következtében, amellyel legegyénibb érzéseiket világgá kiáltják, ez az önértékelés rendesen nem várja meg a mások elismerését — önmaga jelölte ki helyét és rangját az irodalomban.

Költőnk magát egyenesen Petőfi közvetlen utódjának látva és érezve, bizonyos idő mulva nem volt megelégedve azzal a sikerrel, amit elért, alkotott magának egy külön irodalomvilágot, amelynek ő a központja, napja, holdja és egész csillagrendszere. Természetes azért, hogy abban a gyermekien ártatlan ábrándban, amelyet önmagáról álmodott, fájó és gyalázatos bántalomnak érezte, hogy a halott költő versét világirodalmi műként szavalják, róla pedig tudomást sem akarnak venni.

Miközben tehát bőszülten nekirontott az estély-rendezőknek, hogy ezt alátámassza, megtagadta a halott költő nagyságát s maga alatt messze lent valahol helyezte el. Erre azonban megharagudtak a halott tisztelői és visszütöttek. Mit tehetett erre a költő? Elhatározta, hogy kikeresi azt a sértést és vádat, amely ma kétségkivül egyike a legsulyosabbaknak. Megirta tehát a halott költőről, hogy nem is volt népi ember, ellenkezőleg, amint azt neki ez, meg ez az irodalomtanár mondta — félzsidó volt! Mondanunk sem kell, hogy ebből az állitásból egyetlen árva szó sem igaz, a halott költő egyszerü, szegény, proletár magyar emberek gyereke volt, akinek soha a családjában hetediziglen nem volt, de nem is lehetett semmiféle zsidó ős. Az irodalomtanár azonban gyorsan tiltakozott, hogy ő bizony sohasem mondta ezt a valótlanságot sem a költőnek, sem másnak. A költőről viszont kiderült, hogy akár hallotta mástól, akár nem, elmulasztotta a vádnak utána nézni, pedig az Országos Sajtókamaránál, annak iratai között megállapithatta volna, hogy a halott költő annak idején szabályosan igazolta tiszta keresztény származását. A költő utólag bocsánatot kérhetett volna a nyilvánosság előtt az elhunyt költő hozzátartozóitól és megkövethette volna a halott emlékét. Ehelyett azonban tovább vagdalkozik a vele politikailag szemben álló táborral, akik szerinte a halott költőn keresztül őt akarják megölni. Az ügyből valószinüleg pör lesz, mert a néhai költő ismert irónő-nővére, hir szerint, a halott emlékének meggyalázása miatt feljelenti a haragos költőt. Remélhetőleg a tárgyalásra nem fog sor kerülni, a költő meg fogja érezni, hogy rá is vonatkozik az egyszerü férfiigazság kötelessége, hogy aki jogtalanul sért, annak elégtételt kell adni. Mindenkivel, de különösen egy halottal szemben. Mindenesetre a költőtől függ, hogy mi legyen a dolog vége. Elégtételt nyujtó nyilatkozat, vagy büntető itélet...

A költő azonban — már mint személytől elvonatkoztatva — ethikai lény, emberi szellem és magyar lélek kell, hogy legyen. Mind a három azt parancsolta volna, hogy adott esetben a haragos költő e hármas jellegének engedelmeskedjék és a csunya vádaskodást, az ártó szándéku sértést le se irja. De ha már meggondolatlanul s a jogos önvédelem és önszeretet határait messze tullépve, elkövette, akkor sürgősen kövesse meg nem csak a halott emlékét, hanem a magyar nyilvánosságot is, amelyet a világ égése s a nemzet nagy próbája idején a maga, ezek mellett eltörpülő személyi veszekedéseivel és fenegyerekeskedéseivel foglalkoztatta. Itt van tudniillik az a megdöbbentő tény, amiért az egész dolog mellett nem lehet szó nélkül elhaladni és meg kell végre mondani néhány egyszerü, de még a legnagyobb költők által is megszivlelendő igazságot.

Először is, ma hivatalosan ugyan be nem jelentett, de a valóságban mégis megvalósuló Treuga Dei-féle csend állott be a magyar közélet különböző küzdelmeiben a szembenálló táborok között. Országgyülésben és a sajtóban mindenki hangfogót tesz arra, amit mond vagy ir, a személyes vitákat, az éles összeütközéseket lehetőleg mindenki kerüli. A közélet tartozik ezzel az igazi, nagy nemzeti harcnak, amely ma folyik és azoknak a hős honvédeknek, akik értünk és helyettünk messze csatatereken a magyar hazát védik. Ha tehát a nemzeti lét nagy politikai kérdései fölött elhalkul a vita, elcsendesedhetnének az irodalom békaegér harcai is. Annyival inkább, mert ezek voltaképpen nem az irodalom különböző irányainak és szellemiségeinek összeütközései, hanem csak egyes irók és költők csete-patéi és feleselései...

De ha ma béke volna is s a nemzet élete a rendes keretekben mozogna, akkor is el kellene kerülni ezeket a személyeskedő, gyülölködő veszekedéseket, amelyek egyáltalában nem alkalmasak arra, hogy akár az irodalomnak nemzeti tekintélyét, akár az egyes iróknak és költőknek személyes jóhirét emeljék. A polgári társadalomban, még a legmüveltebb értelmiségben is, mindig volt és még ma is van bizonyos tartózkodás, idegenkedés az irókkal, a költőkkel szemben. Ez lehet hibás előitélet, vagy egyszerüen csak a másik életforma magát távoltartása a lélekküzdelem, az érzelmi vivódás, a szárnyaló képzelet, a rendkivüli idegállapot magasfeszültségü légkörével szemben. Ugyanakkor azonban van egy másirányu tisztelet, értékelés, behódolás a költői alkotó tehetség, az irói teremtőerő szellemi magasrendüsége iránt. Micsoda képzete keletkezik azonban az egyszerü olvasónak, ha a költők és irók ugy mennek egymásnak, mint külvárosi kocsmák magukról megfeledkezett duhaj legényei? Mit gondol, mit érez a közönség, ha azt látja, hogy akiket szellemileg a lélek nemességének és a szív jóságának tisztult levegőjében képzel el, még halottaikban sem becsülik meg egymást és ugy irnak egymásról, mintha mindegyiküket sötét bünök és éktelen hibák terhelnék?! A személyeskedés rákfene a politikában is, a társadalmi életben is, de minek nevezzük az irodalomban, a költészetben? Ne védekezzék senki azzal, hogy Petőfi is személyeskedett Vörösmartyval, vagy Ady Endre is irt igaztalanul Herczeg Ferencről. Nagy emberek sokszor követhetnek el nagy hibákat, de az utódoknak nem a hibákat, hanem az erényeket és az értékeket kell utánozni. Arról nem is beszélve, hogy amit Petőfinek, vagy Adynak utólag elnéz a közvélemény, azt életükben esetleg bizony idegenkedve, kinos érzésekkel fogadták. Dehát Petőfi és Ady akkora titánok voltak, akikhez hasonlithatja vagy melléállithatja ugyan magát az elszabadult költői önbecsülés és a tulozó irói elbizakodottság, de akiket a közönség maga nem fog egyforma mértékkel mérni ama haragos élő költőkkel, akiknek életmüve még nem tart ott — bár szivből kivánjuk, hogy elérjen oda, ahová a nemzeti géniusz rendkivüli képviselőit helyezi az ország köztudata, a közönség tisztelete.

A költő, az iró beszélhet és irhat sokféle nyelven és sokféle módon, de mindig csak emberi hangon... *Vox humana* — ez a költészet és irodalom legelső törvénye. Aki a nemzet lelkét akarja kifejezni, a magyar nép szivét akarja kitárni — az édes, magyar nyelvünk szép szavait ne használja mások méltóságának megalázására, becsületének megtépázására, életmunkájának megszégyenitésére. Különösen ne akkor, ha valaki hangosan kereszténynek vallja magát. Mert ez is kötelez. Mindenesetre annyira, hogy ne szeresse jobban önmagát, mint a felebarátját, még akkor sem, ha az történetesen iró, vagy költő — szegény.

A költő adja önmagát, tárja ki önmagát, merüljön el önmagában és legyen önérzete és öntudata önmagáról. De ne imádja önmagát, ne csodálja önmagát, ne képzelje mindenkinél jobbnak és többnek önmagát. Vagy ha mégis megteszi, akkor legalább — hallgasson róla. A hiuság, az irigység, a gyülölet mindig kihivja az itéletet és magában is hordja azt. A költő, az iró tartsa magát akkora rangra, hogy ne engedje meg, hogy mások elitélhessék és akiket ő felemelni és vezetni volna hivatva, azok őt pőrén lássák, mint a megelevenedett hiuságot, irigységet és gyülöletet. Ki vigyázzon az irodalom lelki szinvonalára, a költészet szellemének magasrendüségére, a nyelv szépségére, nemességére, tisztaságára, ha nem az iró és a költő? Ki vigyázzon rá, hogy az irás méltóságához piaci zaj, vásári lárma, durva hangnem fel ne érjen, ha a költő, ha az iró feledkezik meg róla? Nem, hagyjuk ezt. Irodalmi szekértáborokon innen és tul, értsük meg mindannyian. Nem is egymásnak — magunknak tartozunk azzal, hogy a magyar szóval, keresztény lélekkel emberi hangon beszéljünk. Nem olyan nehéz az... És még ha az volna is, akkor is meg kell próbálni! Nem is kell hozzá sok, csak egy kis szeretet, belátás és jószándék. A gyülölködő veszekedés megalázza az irót, megszégyeniti az irodalmat s elkedvetleniti és untatja a közönséget. Elég volt belőle... Igy van ez, Jóskal

Uj felsőházi tagok

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A hivatalos lap vasárnapi száma az alábbi legfelsőbb elhatározást közli:

A magyar királyi miniszterelnöknek a minisztérium nevében tett előterjesztésére az 1942:XXI. törvénycikk 4. §-a alapján dr. *Angyal* Pál egyetemi nyilvános rendes tanárt, dr. *Boér* Elek nyugalmazott közigazgatási birósági tanácselnököt, *Csirics* Ireney ujvidéki görögkeleti szerb püspököt, dr. vitéz *Darányi* Bélát, a Futura alelnök-vezérigazgatóját, *Erdőhegyi* Lajos nyugalmazott főispánt, dr. *Ertl* János egyetemi cimzetes rendkivüli tanár, nyugalmazott vezérőrnagy-orvost, báró *Feilitzsch* Berthold magyar királyi titkos tanácsos, nyugalmazott főispánt, *Haggenmacher* Henriket, a Gyáriparosok Országos Szövetségének elnökét, dr. *Homonnay* Tivadart, Budapest székesfőváros főpolgármesterét, vitéz *Igmándy-Hegyessy* Géza nyugalmazott testőraltábornagyot, a Vitézi Szék ügyvezető törzskapitányát, dr. *Jakab* Oszkár magyar királyi titkos tanácsost, a Pénzintézeti Központ elnökét, gróf *Khuen-Héderváry* Sándor magyar királyi titkos tanácsos, nyugalmazott rendkivüli követ és meghatalmazott minisztert, *Korparich* Edét, az Erdélyrészi Hangya Szövetkezetek Szövetségének elnökét, dr. *Kuthy* Gézát, a Hanza Központi Szövetkezet elnökét, *Markovits* Kálmánt, a Biharmegyei Gazdasági Egyesület elnökét, dr. *Marsovszky* Ivor cimzetes miniszteri tanácsos, lapkiadót, *Péchy* Manó földbirtokost, gróf *Pangrácz* Jenő részvénytársasági ügyvezető elnököt, vitéz *Purgly* Emil magyar királyi titkos tanácsos, nyugalmazott földmivelésügyi minisztert, gróf *Széchenyi* Károly vállalati vezérigazgatót, gróf *Teleki* Ernő hitelintézeti ügyvezetőt, dr. *Uray* István magyar királyi titkos tanácsost, kabinetirodám főnökét, végül dr. *Wünscher* Frigyest, a Hangya Termelő-, Értékesitő- és Fogyasztási Szövetkezet alelnök-vezérigazgatóját az országgyülés Felsőházának élethossziglani tagjaivá kinevezem.

Kelt Budapesten, 1943. évi február hó 5. napján.

Horthy s. k.,
Kállay Miklós s. k.

*

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A hivatalos lap vasárnapi száma az alábbi legfelsőbb elhatározást közli:

A magyar királyi miniszterelnöknek a minisztérium nevében tett előterjesztésére dr. *Baranyai* Lipót magyar királyi titkos tanácsos, a Magyar Nemzeti Bank elnökét az 1926. évi XXII. törvénycikk 23. §-a alapján az Országgyülés Felsőházának élethossziglani tagjává kinevezem.

Kelt Budapesten, 1943. évi február hó 5. napján.

Horthy s. k.,
Kállay Miklós s. k.

Takarékoskodj pénzzel, anyaggal, idővel!

Légóroletták
fehér fekete papirból, törv. véd. és fekete papirral áthuzott
légórámákat
készíték. BECSKEI FERENC kárpitos és díszitő mester, Budapest VI., Lovag-utca 15. sz.
TELEFON: 116—873.

Megalakul a Betlehemes Művészek és Irók Köre

Az Emericana keretében működő Magyar Betlehemesek Rendje most tartotta ülését dr. *Schwartz* Elemér egyetemi tanár elnökletével. Az ülésen megjelent a bethlehemes mozgalom fővédnöke *Uzdóczy Zadravecz* István, valamint a mozgalom művészei és barátai.

Dr. *Schwartz* Elemér elnöki megnyitójában üdvözölte a megjelenteket, majd részletesen beszámolt a magyar betlehemes mozgalom mult évi eredményes munkásságáról. Hangoztatta, illetőleg rámutatott Schwartz professzor a betlehemes mozgalom jelentőségére és időszerűségére, hangoztatva, hogy a betlehemes mozgalom a karácsonyfa mellett a Szent Jászol kultusz fellenditésére törekszik és a kereszténység figyelmét ismét az igazi karácsonyi szimbolumra, a Betlehemre akarja irányitani. Mert a Betlehem fejezi ki a legtökéletesebben a karácsony igazi keresztény tartalmát. A ferencesek által meghonositott szép szokás évszázados multra tekint vissza és csak a felvilágosodás nyomában járó vallási közömbösség sorvasztotta el. A régi szép szokás felujitására mozgalmak alakultak s nálunk Magyarországon az Emericana keretében mint bizottság alakult meg a Magyar Betlehemesek Rendje, amely összegyüjti a betlehemes gondolat művészeit, iróit és közreműködésükkel széles körben szorgalmazza a keresztény értelemben vett karácsony megünneplését. Mivelhogy a Szent Ferenc Rend volt a szent jászol kultusz gondolatának kezdeményezője, ezért a betlehemes mozgalom a ferences renddel élénk kapcsolatot tart fenn. Továbbá állandó összeköttetést létesitett a mozgalom a Központi Egyházművészeti Hivatallal is, abból a célból, hogy a templomokba csak művészi értékü betlehemek kerüljenek.

A kitüzött célt a mozgalom öt szakosztály keretében bonyolitja le. A propaganda és szervezési osztály célja a betlehemes gondolat felébresztése és ébrentartása. A betlehemes könyvtár a betlehemes gondolattal kapcsolatos szakirodalmat gyüjti össze és szemmel tartja a karácsonyra vonatkozó könyveket és cikkeket. A Betlehemes Műhely hivatása, hogy a magyar templomokban olyan művészi szent jászolt állitson fel, amely az egyes templomok közönsége szellemének és a templomok stilusának legjobban megfelel. A magáncsaládok betlehemeinek tervezéséről és kivitelézéséről is ez a műhely gondoskodik. A betlehemes hagyománygyüjtés meginditja hazánk területén a betlehemes gondolattal kapcsolatos néphagyományok gyüjtését és ezeket tudományos felhasználás céljából rendezi és leltározza. Ebbe a hagyománytárba azonban nemcsak a legszorosabb értelemben vett (falusi és pusztai) népi hagyományokat, hanem a tágabb értelemben vett (városi) karácsonyi élményeket is összegyüjti. Ugyanez a szakosztály készitj majd el a karácsonnyal kapcsolatos néprajzi atlaszt is. „Karácsonyi élet" cimmel olyan intézményt állitanak fel, amely mozgó, előadó, szin és zeneművészeket és a filmet vonja érdekkörébe. Ennek a szakosztálynak lesz a hivatása, hogy a magyar betlehemjárás gondolatát ujra felujitsa és hogy a karácsonyi misztériumok és népszinjátékokban életet leheljen. Gondoskodik arról, hogy a Betlehem helyet találjon a templomokban és a karácsonyi misztérium és népi játékok feleelevenitésével templommá varázsolja az előadótermeket. A szakosztály állit majd össze adventi és karácsonyi estékre megfelelő programot és távoltart a karácsony szent ünnepkörétől minden olyant, ami nem odavaló s viszont pártfogásába veszi mindazokat a megnyilatkozásokat, amelyeket a hivő lélek karácsonykor keres.

A továbbiakban bejelentette *Schwartz* professzor, hogy a betlehemes gondolat hathatósabb támogatása érdekében a magyar betlehemesek rendjének keretében megalakul a Betlehemes Művészek és Betlehemes Irók Köre. Azok a művészek és irók, akik a betlehemes gondolat érdekében kiváló alkotásokat produkálnak, munkájuk elismeréséül kitüntetésképpen az Assziszi Szent Ferenc-érmet kapják.

Majd megállapitotta a közgyülés az idei programot, amelynek keretében még nagyobb lendülettel és még szélesebb körben kivánja a mozgalom szolgálni a szent jászol kultusz gondolatot.

Háromszáz fogásra tanit a judo-egyetem

De egy is elég az ellenfél villámgyors legyőzéséhez

A városra ránehezedett az alkonyat nehéz árnya, két ölelő karjával átfogta az égboltozatot, hosszu, vékony sötétséget árasztó ujjaival lassan, óvatosan leszoritotta a már lankadt fénnyel világitó napot. Az utcákon megjelentek a világitó lámpások és az alkonyatból az estbe átmenő sötétséget némileg megvilágitotta. Hazafelé tartottam. Lehajtott fővel, elgondolkozva állottam meg az egyik főutvonal kereszteződésénél és vártam, amig az átbocsátást jelző zöld-fény kigyullad. Utasoktól feketélt villamosok robogtak el előttem, autók suhantak vad rohanással és néha-néha egy-egy társzekér döcögött a maga kényelmes lassuságával a felolvadt hóréteggel boritott uttesten át. De kigyulladt a zöld-fény, és a várakozók fekete tömege egyszerre özönlötte el keresztbe az uttestet. Elindultam. Lassan lépkedve a viztócsáktól boritott gránitköveken jutottam át a tulsó oldalra. Egyszerre csak egy harsány kiálltást hallok oldalam felől:

— Szebb jövőt!

— Adjon Isten, Mester, — ismertem meg a judó tanitómesterét. Barátságosan üdvözöltem, majd hozzáfordulva kérdeztem:

— Na, mi ujság a judo-fronton? Szorgalmasak a tanitványok? Meg van elégedve az anyaggal? Hogyan fejlődik ez a mozgalom?

Még az alkonyat szürkületében is meg kellett látnom szeme villanásából, boldog sugárzásából azt a nagyfoku lelkesedést, szeretetet és meggyőződéses hitet, amelylyel a japán judó birkózás iránt viseltetik.

És ekkor, ebben a pillanatban visszaemlékeztem boldog gyermekkoromra, amikor a „Zászlónk" ifjusági folyóiratában mohón és ifju lelkesedéssel olvastuk, valósággal faltuk a japán jiu-jitsi (ejtsd: dzsiu-dzsitsu) folytatásos ismertető cikksorozatait. Láttam magam a cikk olvasása nyomán otthon, amikor szüleim nem látták, az asztal éléhez verdestem tenyerem jobb, illetőleg bal széleit, mert azt mondta az irás, hogy ezáltal az megerősödik és akkor pálcát, sőt még botot is törhetünk vele. Lelki szemeim előtt filmszerüen peregtek le a lapban megjelent képek sorozata, a támadó harcképtelenségére irányuló egyes fogásai. Mindez pillanatnyilag tartott, amikor visszaidéztem a derüs multat, a gondtalan gyermekkort.

De csakhamar visszatéritett a jelenbe a judó-mester szavai:

— Merre tetszik menni?

— Haza, — válaszoltam, — a jól megérdemelt pihenőre.

— És a Mester?

— Órám van a Nemzeti Sportcsarnokban. Várnak a tanitványaim, sietnem kell, mert minden perce drága annak az időnek, amit nem ennek az ügynek a szolgálatában töltök.

— Meséljen valamit a judoról. A történetét, a keletkezését, célját és mindazt, amit nem tudunk. Érdekel.

— A judo, vagy ahogyan kiejtik: dzsudo, Japánból származik. A dzsiu-dzsitsunak modern változata. Alapitója: Jiogorokano japán államférfi. Már 18 éves korában kezdte el dzsiu-dzsitsu összes fajtáit gyakorolni. Kilenc változata van. Ezek: javara, hakuda, kempo, teijiton, torite, tensinsiujorju, judo, kitorju, a kilencedik neve nem jut most eszembe. Jiogorokano igen gyenge testalkatu gyermek, illetve fiatalember volt, amikor végigjárta az összes iskolákat és tanulmányozta azok lényegét. Rájött, hogy mindegyiknek meg van az előnye, de hiányosak vagy a támadásban, vagy annak elháritásában. Ezért a szerzett tapasztalatait összegezve, megalkotta a mostani dzsudo rendszert. Alig érte el a 25 éves életkort, Jeddoban, a mostani Tokióban 1865-ben az Aishoje templomban negyedmagával kezdte tanitásait. Az uj rendszernek azonban csakhamar hire ment a városban, egymásután jelentkeztek a kiváncsiak, majd a hivek, ugyhogy pár év alatt egész szép számu serege volt maga körül. 15 évvel később már százezrek hódoltak ennek a rendszernek és sajátitották el fogásait, további 20 év mulva pedig Japánban kötelezőnek mondták ki a tanitását 14 éves kortól egészen a katonai szolgálatig, sőt még azon tul is. Jiogorokanot a japán császár az ifjuság nevelése és katonai előképzése terén kifejtett érdemeiért magas közéleti rangra emelte és ő lett a judo egyetemnek, a Kodokowannak vezetője. Az egyetemi idő: négy év. Ezalatt az idő alatt a hallgatók embertant, légzéstant, helyezkedésitant, esést, ugrást, fogásokat, harctant, önvédelmet, az emberi test chémiáját, köszönési formákat tanulnak mind elméletben, mind gyakorlatban. A fogások száma tulhaladja a 300-at, ezeknek minden pillanatban való sikeres használatának eltanulása bizony hosszu időt vesz igénybe. Aki azonban elvégzi az egyetemet, az már nemcsak gyakorlatilag tud judozni, hanem át is tudja ültetni tanitványaiba. A hallgatókat a vizsga letétele után rangsorolják. Az 1—5 rangszámuak fekete övet, 6—9 rangszámuak piros-fehér, a 10 rangszámu pedig vörös övet viselhet. Ilyen csak kettő van az egész világon jelenleg. Van azután Japánban nevelő judo tanitók az előbbi mesterekkel ellentétben. Ezeknek hat rangfokjuk van. Az első fehér, a második sárga, a harmadik narancsszinü, a negyedik zöld, az ötödik kék, a hatodik pedig barna övet hordhat. Ezeknek természetesen már nincs annyi tudásuk, mint a mestereknek, de azért ők jól megállják a helyüket, ha kell.

Az akaraterő egyeteme

— Hallottam, Mester, hogy járt Japánban, elvégezte ezt a mesteri tanulmányokat és fekete övvel tért haza?

— Igen. De ennek története van. Nagyszebenben ismerkedtem meg a dzsiudzsitsuval és gyermeki fantáziámtól serkentve vetettem édes Apámmal egy ilyen könyvet és barátaimmal szorgalmasan gyakoroltuk, már ahogy megértettük a leirást. Később, amikor hadifogságból hazatértem, családom azt kivánta tőlem, hogy utazzam ki utánuk Délamerikába, Argentinába. Meg is küldték a pénzt az utazáshoz, de bizony én Argentina helyett egy hónapi utazás után Yokohamaba kötöttem ki. Ott megismerkedtem a judo tanitók legfőbb vezetőivel, majd hosszas kérésemre felvettek a legfelsőbb intézet növendékévé. A három hónapra tervezett ott tartózkodásomból négy év lett, elvégeztem a judo-tanulmányaimat és mint ötödik rangfokozatu mester fekete övvel tértem vissza hazámba.

— Mondja, Mester, tulajdonképpen mi a célja a judonak, milyen testi ügyességet sajátit el annak gyakorlója és mire nevel?

— Neveli az akaraterőt, harmonikusan fejleszti az emberi test minden izmát, nagyfoku szivósságot szerez a művelője és rugalmasságát hihetetlen mértékben növeli. Ezek mellett hidegvérü lesz, félelmet nem ismer, még a gyengének is ad erőt, nemcsak az önuralmat, hanem a lelkierőt is nagyfokura tudja emelni. Az egyes mozdulatok természetesek, érthetők, könnyedek és az egyes akciók folyamatossága pedig láncszemszerüleg kapcsolódnak egymáshoz. Csak pillanatnyi erőösszpontositást kiván az egyes akció, utána az emberi idegrendszer és izomzat a rendes állapotába tér vissza. Egy japán mondás világitja meg legjobban a judo egész lényegét és ez: az ellenfelet a saját fegyverével kell legyőzni és a japániak ne csak fegyverrel legyenek elsők a világon, hanem fegyver nélkül is. Mert ez igaz. Bármely fegyverrel is támadjon az ellenfél közelharcban, a judot ismerő egy pillanatnyi gyors mozdulattal máris harcképtelenné tudja tenni támadóját.

— Európában mely nemzetek üzik a judot — teszem fel a kérdést.

— Japánból először Amerikába vándorolt a judo, de ott csak rövid ideig maradt meg eredeti alakjában. Az amerikaiak csakhamar saját felfogásuk szerint átalakitották. Európában Németország kezdte meg a jodu tanitását. Bevezetője és jelenlegi vezetője: Ehrich Raan. Jelenleg 132 nagy judo egyesület működik Németországban Frankfurt am Main központtal, megszámlálhatatlan taggal. Később Angliában, Franciaországban, Hollandiában, Svájcban és Olaszországban is elterjedt. Magyarországon először 1906-ban járt egy bécsi mester. Szemere Miklós ugyanis felkérte a bécsi japán nagykövetet, hogy küldjön egy judo mestert. A kérésnek eleget téve eljött a magyar fővárosba Sasaki Misisabuno japán mester, aki négy hónapig tartózkodott itt és tanitott. Elmenetele után azután lassan elaludt az ügy és csak most, a legujabb időkben kezdett ismét gyökeret verni.

A békés, hétköznapi munka utáni pihenés helyett ott lépdeltem a judo fanatikus mestere oldalán és lelkesedésétől elbüvölve hallgattam szavait. Már kint jártunk a Nemzeti Sportcsarnok közelében. Teljes sötét lett. Óvatosan megkérdeztem:

— Mondja, Mester, mit csinálna akkor, ha például most itt, a sötétben, valaki hirtelen megtámadná, megvillanna kezében a kés.

— Az igen egyszerü. Most ugy sem jár erre senki, kiséreljük meg gyakorlatképpen. Van egy kése? — Igenlő válaszomra elővettem és felszólitására először csak félve, de azután nekibátorodva igyekeztem a csukott zsebkéssel feléje szurni. Illetve csak akartam. Mert alig lendült meg a karom a szurásra, karjának egy villámgyors mozdulatával balra kitérült utjából, egy vasmarok szoritotta csuklómat, majd óvatos lassusággal kifelé csavarta. Éles fájdalmat éreztem jobb csuklómban, még nagyobbat a felső karomban, majd lassan összegörnyedtem. Ha abba nem hagyja, szabályosan elterülök a hólébe. Még egynéhányszor megkiséreltem, hogy megelőzzem mozdulatában, de kisérletem csődöt mondott. Ezalatt odaérkeztünk a Sportcsarnokhoz. Bementünk, ott már várta mintegy 100—120 tanitványa. Szabályos japán tornaruhában. Megkezdődött a tanitása, amelynek során egymásután mutatta be a támadás különféle módozatait és annak elháritó fogásait. Egymásután zuhantak a jól kipárnázott talajra a támadó tanitványok. De az esések következtében semmi bajuk sem történt. Miért? Mert ezek már megtanultak esni is. Mert ez egy külön tanulmány. Esnek, de abban a pillanatban, mint egy gumilabda pattannak fel a földről és folytatják gyakorlatozásaikat. Hosszasan elnéztem a tanitást, sokat láttam és tapasztaltam. Egy következtetést kell levonni a látottakból: nagyszerü fegyver annak a kezében, aki ezeket, ha nem is tökéletesen, de tudja alkalmazni, mert ez önbizalmát növeli, bátor és harcos lesz akkor, amikor arra szüksége van. A mostani idők pedig igen alkalmasak ennek elsajátitására.

B. V.

A mai kor legszebb, legbensőségesebb imakönyve
PERLAKY LAJOSNAK
„Egy élet imái"
cimmel most megjelent imakönyve. Ez az imakönyv valóban a Szentlélek hárfája. Gyönyörü, izléses külsővel van ellátva; ára 4 P. Kapható: „A SZERETET MÜVEI"-nél, Budapest V., Vilmos császár-ut 54., II. emelet 15.

Akinek a „legmagasabb" az állása Pesten

Bizony, a legmagasabb. Pontosan 250 lépcsőfoknyira van ez az „állás" attól a szintájtól, ahol a főváros emberáradata hangyabolyként nyüzsög.

... A Szent István Bazilika harangozójáról van szó. Ugyanis kétségtelenül neki van a „legmagasabb" állása Pesten. Tekervényes csigalépcső vezet fel munkahelyére, a harangok közé.

— Mióta tölti be ezt az állást? — kérdeztük.

— Tizenhét éve... Azóta minden nap itt vagyok a harangok között. Ércnyelvük zengését szinte jobban értem, mint az emberi szót. Hangjuk nemcsak felfelé szárnyal, mint egy csodálatos madár. Gyönyörüséges mondanivalójuk van az én számomra is... Nem tudok szebb örömet, vagy lélekbemarkolóbb szomoruságot, mint amit a harangok kifejeznek.

Elmondotta, hogy a Bazilika tornyaiban az első világháboru előtt hét harang hirdette Isten dicsőségét. Ma csak három. A lélekharang, a 36 mázsás Mária-harang és a 80 mázsás Hősök-harangja, amelyet a Szent Imre-évben szentelt fel Serédi Jusztinián, Magyarország biboros hercegprimása. Az 1914—18-as világháboruban „elmentek" a Bazilika harangjai is...

— Pompás hangjuk van az „uj" harangoknak — mondotta, majd komoly meggyőződéssel hozzátette:

— Bronznak nem is lehet szebb vágya, minthogy harang legyen belőle...

— Miként harangoznak, hány ember kell a Bazilika harangjainak megszólaltatásához?

— Nagy ünnepeken, Szent István királykor, husvét, pünkösd és karácsony első napjain a Hősök-harangja szólal meg együtt a Mária-haranggal. A nyolcezer kilós Hősök-harangjához öt ember kell. Egy ember teljes lengésig az öt mázsás harangnyelvet vezeti, majd szabadjára engedi. A többi négy a kötelekkel dolgozik. Nehéz munka ez. Nagy gyakorlati szakértelmet kiván. A Mária-harang ugyanekkor két embert foglalkoztat... A három mázsás lélekharang megszólaltatását én magam végzem, ehhez nem kell segitség.

Elmondotta, hogy „hivatalbeli" elődje, az öreg Perger bácsi, a harangozók doyenje volt. Négy évvel ezelőtt teljesedett be fölötte az emberi sors. Kilencven esztendős korában. A Bazilika harangjaival négy évtizeden keresztül foglalkozott.

— Most már rövidesen megszünik a mai állapot a Bazilikában is — mondta ezután Perger bácsi utódja — Szó van ugyanis arról, hogy a közeljövőben már villanyerővel szólaltatjuk meg harangjainkat...

— Mikor?

— Talán már a tavasszal. Lehetséges, hogy pünkösdkor. A technikai korszakát éljük, a harang sem kivétel...

— De azért ez nem jelenti azt, hogy a jövőben nem magának lesz a „legmagasabb" állása Pesten?

— Nem, kérem — válaszolta mosolyogva a Bazilika harangozója. — Hiszen akkor is szükség lesz rám. Én inditom meg majd a villanygépezetet és én vigyázok arra, hogy kedves harangjaim épp oly szépen szóljanak, mint eddig...

P. I.

Honvéd imakönyvet küldünk (kemény kötés 128 old.) a HARCTÉRRE, ha 6 cimet és 80 fillért küld be kiadóhivatalunknak, „SZENT VAGY, URAM!" Bpest XII., Fery O.-ut 54.

Bethlen Gyula szobrán

Magyar Sparművészet, 1902

V. évf. 4. sz. 145–168. o. / maon. von. rész. 165–168. o. /
Czakó Elemér: A torinói kiállítás.

Beöthy Gyula Szobrán

Magyar Iparművészet, 1902

V. évf. 2. sz. 73.o

kiállításáról.-

Bétlen (Gyula ?)

Szobrász

Revue de Hongrie

1910. III. ann. V. t. 777-782. l

Nagy Tavassi Tárlat (Műcsarnok).

Plasztika (1900–1919) — Körplasztika.

Betlen: „Repülő"
(Gyula?)

Revue de Hongrie

1910. III. ann. V. t. 777–782. l.

Nagy Tovassi Tórlet (Műcsarnok).

Betlen Emile

Helenföldi Művészek Háll

1915 febr (I. Fehérvári út 26)

Ásítozó női alak, gips
Női akt, fayence
Bánat, gips
Toilette, fayence
[szém tanulmány]

Bethlen Elek

~~154. 162, 170~~ ; 360-61.
406 552-f.

1903
Iparm. tanulat sportversenyek
és gazdasági kiállítás alkalmanak
adható pitalomdíjak pályázatán
virágtartó mutáját megrettek 1 egy
korcsolyázó nőt alakot ábrázoló
mutát rendettek mala
1905. a Nőbányai polgári serfőző
fővárosi palotájának homlokzat-
díszére hirdetett pályázaton
III. díj.

1906. kulon cálula
1906. Toth síremlék
1906. az Ércuchedvelők Egye-
sületének plakett pályá-
zatán a II. díj. (az Elsiet
nem adták ki)
1909 a Kassai szekesegyházba
szánt Rákóczi síremlék
pályázatán pályatervet meg-
1911. nyiregyházi vettek
Kossuth-szobor
1913. részvétel az Erzsébet-szoborra
pályázatán

Besztercebánya, Középszlovákiai Múzeum

HOZÁK, Július: Deväťdesiatpäť rokov Stredoslovenského Múzea.
= Múzeum, 30. 1985, 2. 33-34.

zülők!

kében, hogy bővüljenek a továbbtanulási
a, új iskolatípus, a 6 évfolyamos alternatív

anulók kerülnek beiskolázásra, s az
zítésen túl közgazdasági irányultságú
nki, biztosítási, számítástechnikai,

BESZTERCE

Ev.templom

KOVÁCS András: Beszterce, Evangélikus templom. Sepsiszentgyörgy, 1993 (Erdélyi müemlékek, 2.)

16 p. ill.

vészet (639-664)

(745-749)

Betlehemes kiállítás

MEGHIVÓ

AZ EMERICANA MŰVÉSZ-CÉHE BETLEHEMES KIÁLLÍTÁSÁNAK

1937 január 24-én, vasárnap délelőtt fél 12 órakor a Városmajori Kultúrházban /I., Csaba-utca 5./ tartandó

MEGNYITÁSÁRA

A kiállítás 1937 január 24-től február 7-ig délelőtt 9—1, délután 3—7 óráig tekinthető meg.

DR. SCHWARTZ ELEMÉR
Anonymus.

DR. GEREVICH TIBOR
Magister Magnus, a Művész-Céh elnöke.

„ÉLET" IRODALMI ÉS NYOMDA RT.

A Foed. Emericana Cancellariája Bpest, IV., Bástya-u 11. fsz. 1. Tel.: 1-895-86.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos
Főtisztelendő

NYOMTATVÁNY

Dr. Szentiványi Gyula
urnak

Bpest.

ker., *út* *utca* *tér* *sz.*

Francisco de Goya rézkarcai a Szépművészeti Múzeumban. A nőrabló paripa

leányt, mint én? ... Vagy hazudjak annak, akihez hozzámegyek, egész életemben?

Juci néni megszólalt:

— Nem kell így beszélni! Jöhet egyszer egy ember, akinek, ha úgy elmondod, mint nekem, meg fog érteni és talán még jobban fog szeretni! Mint ahogy én is ... Te szegény, szegény kis árva, te! ...

És újra elfakadt sírva, de most már együtt ölelte magához Katicát meg a kis fiát is.

Katica nem felelt. Egy komoly férfiarc suhant el előtte, és egy mély hang csendült meg a fülében, amely azzal búcsúzott tőle:

— Talán még? ... Egyszer! ... Ki tudja?

Sámson István.

Katica sóhajtva ismételte magában:

— Talán még? ... Egyszer! ... Ki tudja?

Dani bácsi rezzentette fel tünődéséből:

— Az öreg Zsuzsi néni velem jött. Beszélj vele!... Gyere! Kinn van a cselédszobában ...

Katicának csak ekkor jutott eszébe, hogy megkérdezze:

— De hát hogy akadt rá Dani bácsi az öreg Zsuzsira? És Jóskára?

Az öreg úr mosolygott:

— Véletlenül. Megismertem az utcán a kendőmet ennek az öregasszonynak a nyakán. Rögtön rájöttem, hogy csak tőled kerülhetett hozzá és vallatóra fogtam. Azt mondtam, hogy lopta és rendőrt hivok. Erre aztán kivallott mindent ... Nehezen akart ráállni, hogy velem jöjjön, de aztán, mikor elmondtam neki, hogy mi a tervem, egyszerre elmult a bizalmatlansága és megbarátkoztunk. Jóravaló asszony ez ... Csak ne árulná azokat a fertelmes újmódi himzéseket! ...

Amint kiléptek a tornácra, a nyugati ég lángoló aranyából egy sötét pont vált ki élesen és egyre nagyobbodva, villámgyorsan közeledett a levegőben. Katica önkénytelenül megállt és ráfeledkezett a búgó gépmadárra, amely pillanatok alatt ott volt már a háztető fölött. Juci néni összerázkodott és elfordította a fejét, Katica nagyot sóhajtott és megindult a cselédszoba felé. A kis fiú azonban kiszakította kezét az anyjáéból, leszaladt az udvarra és kis mutatóujjával felfelé mutatva harsány hangon kiáltotta:

— Mama! Mama! Ni! Ni! Jepülőgép! Vége

Séta egy eltünt utcán

Egy évig ültem vele szemben,
Néztem változó életét.
Láttam urat kószálni benne,
S a boltba hogy ment a cseléd.
Láttam nyáron a napban égni,
És télen, mikor hófehér.
Füstöt fújt az autó beléje
S meg-megrázta egy-egy szekér.
Halottaskocsi gördült benne
És hoztak néha csecsemőt.
Hivatalszolga aktáival
Megállt néha egy ház előtt.
Tűzoltók is robogtak párszor,
S fekete kocsi vitt szenet,
Galambok ültek háztetőkön,
S farsangban jött sok nászmenet.
Ablak kinyilt, ablak csukódott,
A nap lement és jött a hold.
Zár bezárult, kapu csapódott.
De az utca, az nyitva volt.

Egy évig ültem vele szemben.
Aztán az élet messze vitt.
Nem látom már porzani álmát,
Nem járom kopott köveit.
Oh, de most ő elsétált hozzám,
Dúdolva mult idők dalát.
... Gyere emlék, karolj szivembe,
Sétáljunk csöndben rajta át.

Falu Tamás

Karácsony. Betlehem, a népi müvészkedés felfogásában. A Néprajzi Múzeumból

Halkan nyilt az ajtó: Dani bácsi lépelt be a kis fiúval.

— Katica! — szólott, — most már elég legyen ám a sírásból, mert még hire talál menni a dolognak, azt pedig nem szeretném. Én ezt a kis fiút csakugyan örökbe fogadom... Hadd higyje mindenki, hogy az enyém. És örökölni fogja a vagyonom felét is. Mert a másik fele... az az anyjáé lesz! Hátha még férjhez megy és lesz neki több gyereke is? Hadd jusson valami azoknak is...

Katica bánatosan legyintett:

— Én? Férjhezmenni? Ki venne el egy ilyen

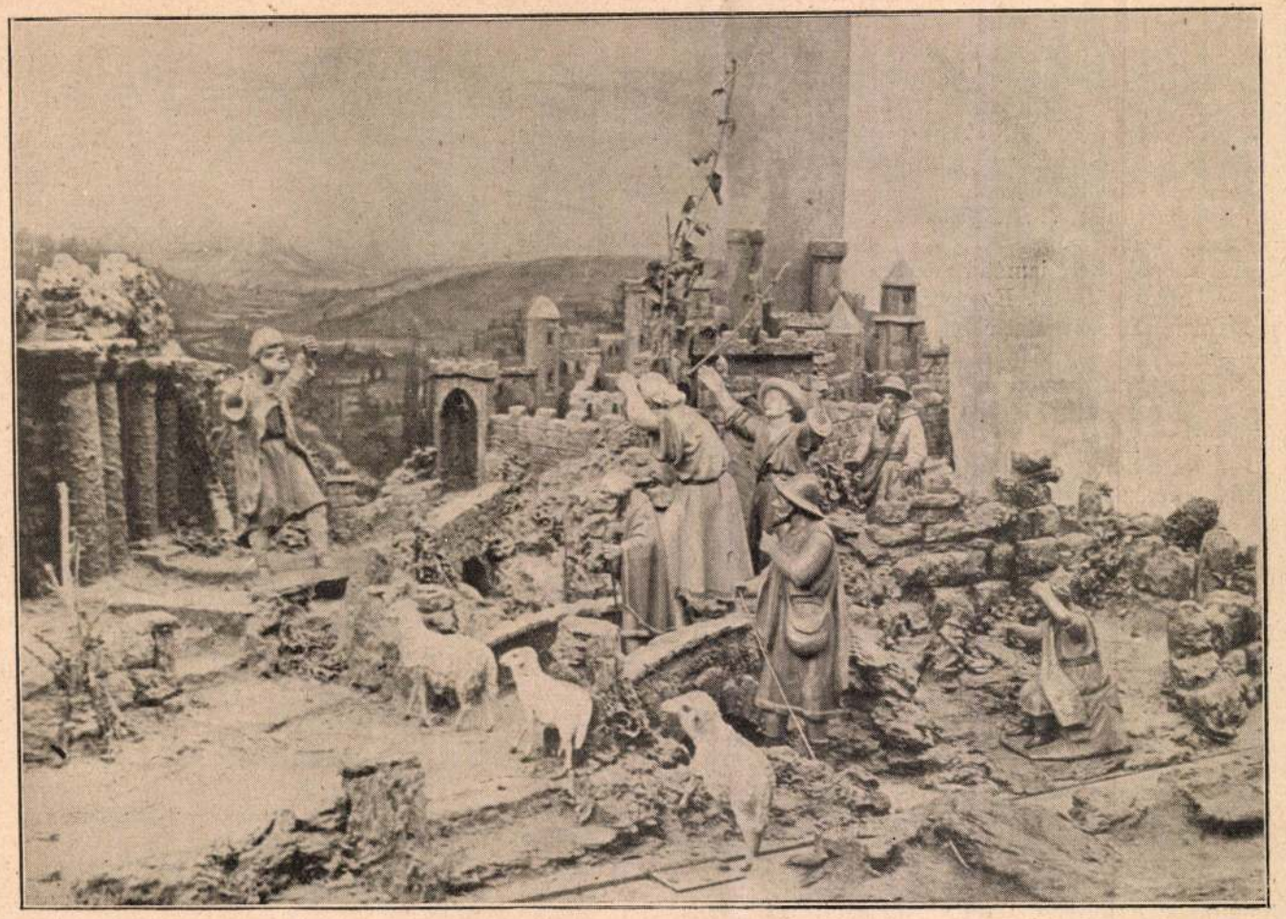

Karácsony. A budai szent Anna-templom híres Betlehemje. A pásztorok csoportja

Uj Idők. 1928. XXXIV. 52. sz.

Betlen Gy.

gr. Bethlen Károlyné
Hegyek, olaj

O.M.Kir. Képzőmüv. Főisk. kiáll. 1924. 19 l.

megirva

gr. Bethlen Károlyné

1922/23 I – 1925/26

Fertépzőnfóiskért

68. l.

egy mondatban

Bethlen Károly

élltrajzában.

MDK

gr.Bethlen Károlyné

Megyek, of.

Képzőm.Főisk.ifjusági kiáll. Ernst Mus.1924.

19. 1.

Megirva

Bethlen Károly

festő

sz. 1826 aug. 18.

mh 1886 aug. 14.

Bethlenben

Három tanulmány-

fej of. 1856-ból

kiállítva Kolozsvár

1883-ban

Kiáll. tm.

Lukinich J.: Bethlen

család tört. - 545. l.

megrova

Bethlen Károly gróf

szül; Bethlenben 1889
apr. 8. ref. Jogvégzett.
1911/12. I. első ontágbeli
rendkiv. művészövendék
Balló Ede ontágai.
1911/12. II. első ontágbeli Balló E.

† 1916. sept. 20.
koritnicai utkozetben

Lukinich 557

Volterra h. n. ~~II~~ V. 203

Dr Bethlen Karoly gr

1911/12

Terkéjszámfőiskéhd

68. l.

Japanese Temples and Their Treasures. (Tokyo, 1900). *Joly*, Legend in Japanese Art. (London, 1908). *Okakura Kakuzo*, The Ideals of the East (u. o. 2. kiad. 1904). U. az, The Book of Tea (New York, 1906). *Tajima Süchi*, Selected Relics of Japanese Art (Tokyo, 1900-tól). U. az, Masterpieces Selected from the Fine Arts of the Far East: History of Japanese Pictorial Art with explanatory notes and critical descriptions of masterpieces selected from the fine Arts of the Far East by *Seigai omura*. U. az, Masterpieces Selected from the Ukiyoye School (u. o., 1908). *Anderson W.*, Pictorial Arts of Japan London, 1886). U. az, Catalogne of Japanese and Chinese Paintings in the British Museum u. o., 1886). *Binyon L.*, Painting in the Far East (London, 1908). U. az., The Flight of the Dragon (1911). *Cohn W.*, Stilanalysen als Einführung in die japanische Malerei (Berlin, 1908). *Bowie H. P.*, On the Laws of Japanese Painting (San Francisco, 1911). *Morrison*, The Painters of Japan (London, 1911). *Fenollosa*, Epochs of Chinese and Japanese Art (u. o., 1912). U. az, Ursprung u. Entwickelung der chinesischen und japanischen Kunst (Leipzig, 1913). *Kurth*, Der japan. Halzschnitt (München, 1911). *Seidlitz*, Geschichte der japanische Farbenholzschnittes (2. kiad. Drezda, 1910). *Baltzer*, Das japan. Haus (Berlin, 1903). U. az, Architekter der Kultbauten Japans (u. o., 1907). *Kümmet* Das Kunstgewerbe in Japan (Berlin, 1911). *Oueda*, La céramique japonaise (Paris, 1895). *Verneuil*, Étoffes japonaises (u. o., 1910). *Brockhaus*, Netsuke (2. kiad. Leipzig, 1909). *Rein*

megirva Bethlen Karolina

~~1753 – 1826.~~ vagy

Lukinich J.

r. m. 1803 – 1891. (497 l.)

aug. 31.

Lyka MM. 87. l

1820 ota Bethlen Ferenc feleseğe, utóbb özvegye.

Ø Bethlen Kata
1694

l. - + Bécsben
1725-ben

Csermelyi Sándor

Magyar himzések
kiállításának leíró
lajstroma. Bp. 1918
19. l.

Az 1694-ben készült
gyönyörű terítő nem úri-
himzés, hanem mű-
helymunka. Nem
Bethlen Kata készítette.

Mellőzendő.

Tanácsos s Báró Úr
irottságának Elnöke

- Martius 7.én 161 sz. alatt Kegyes
utiád azzal kiértesíteni, hogy pár-
Kalatovics Vendel Krasznai
s az ottani Gr. Andrássy-féle —
rendkívüli segély illetve drágasá-
dványát illetekes helyre justitni

anom sem kell — hogy a Borzalmas
vében, inkor mindennek az ára
elkedetett, — folyamodó csalad)ával
ruházkodni nem tud, mert 600 K
r havi) járandóságból nem
egendő.

Árva Bethlen Kata

lásd

Lukinich Bethlen

549, 550. l.

II. Apafi Mihály

feleségé

dekózta. Ez, a várat Anlade István vedelmere bízta. A vedelemre nagy
szükség is volt, mert 1529-ben a Bécs felé tartó Szolimán vette ostrom

A kapu fölött elfeketült vascímer. Valamikor, I. Ferenc császár idejében került a kapu fölé s a vár akkori birtokos családjának, a szász-tescheni hercegeknek itteni lakozását igazolja. De vannak itt érdeklődést keltőbb emlékek is. A várkapu belső falába illesztve itt hirdetik az ősi multat az évezredek viszontagságait látott római feliratos táblák és a bástyakapu boltozatának zárókövén ott büszkélkedik a Szentgyörgyi grófok mohácsi vész előtti csillagos márvány címere.

A várkapu alagútjából kilépve, előttünk állanak a sokszor elpusztult, sokszor átalakított, eredeti formájából többé-kevésbbé kiforgatott vár kétemeletes, sarkaiban négyzetes tornyokkal ellátott, 2—3 méter vastag falai, melyek a legújabb időkig (1911.) a gazdasági akadémiának adtak otthont.

Ma, a várban — az egykori boltozatos termek, folyosók és kazamaták kivételével — megtekintésre érdemes dolgok nincsenek. Ami volt, részben elpusztult, részben a haladó, fejlődő idő átalakító munkájának lett az áldozata, részben a városi muzeumban nyert elhelyezést.

A hatalmas méretű V á r t ó megtekintése után, a Lenau utcán át, Óvár legforgalmasabb, középületekben leggazdagabb részét, a B e l v á r o s t keressük föl, hogy megtekintsük itt százados ónémet stílusú, boltozatos kapubejárású, oszlopos, árkádos, átjáró udvarú magán és középületeit s be-betekintsünk áhitatott keltő templomaiba.

A Lenau-utca a Deák-térre nyílik. Ezen áll a város legszebb műemléke, a Hugenstein Károly uradalmi jószágkormányzó által 1744-ben készíttetett barokk stílusú Nepomuki Szt. János-szobor. A tér szépségét nagyban

Bethlen Kata
velenyje lódája

Rapaics Raymund

A magyarság vi-
rágai. Bp 1932
166 l. IX. tábla
167 l.

Bethlen Kata

kelengyeládája
1695-ből, az Ipar-
művészeti Múzeumban

Repr.

Karczagmagyállam

laporám nincs -

Bethlen Kata

kelenggeladája az

Iparmüvészeti-Muzeum

vad

Genth Verecke

V. 161. l.

T. Cím!

A fenti számu csekkszámla forgalmá
hozzánk olyan rendelkezéssel ellátott csekkek, n
egy másik postatakarékpénztári csekkszámlára t
T. Cim **bármilyen nagy összeget j u t a l é**
azok részére, akik postatakarékpénztári csekkszá
tári csekkszámlatulajdonosok száma ma már me
ügyfelei közül, akik tagjai ennek a kliringkörne
ügyfeleivel kapcsolatban a pénzszállitásnak e

Ez a fizetési mód csak **akkor tökéle**
számlája a postatakarékpénztárnál. E kliringk
olyan ügyfelei kiknek még a postatakarékpénztá
nevét és lakcimét közölni velünk, hogy részük
tári csekkszámlanyitás anyagi előnyeit és ezzel a
ez anyagi érdeke, ügyfele pedig hálás lesz c

Budapest, postabélyeg kelte

Bethlen Kata gr.

Török Bertalan:

II. Apafi Mihály özvegye, gróf Bethlen Kata halála (1725)

Erdélyi Museum

1910. 54-55. l.

GRASSEGLY LASZLO

Nagystád

Bethlen Kata

Kelemzse ládájának
részlete 1695.
Iparművészeti Múzeum
Magyar Iparművészet
1908. 308. l.

fordító

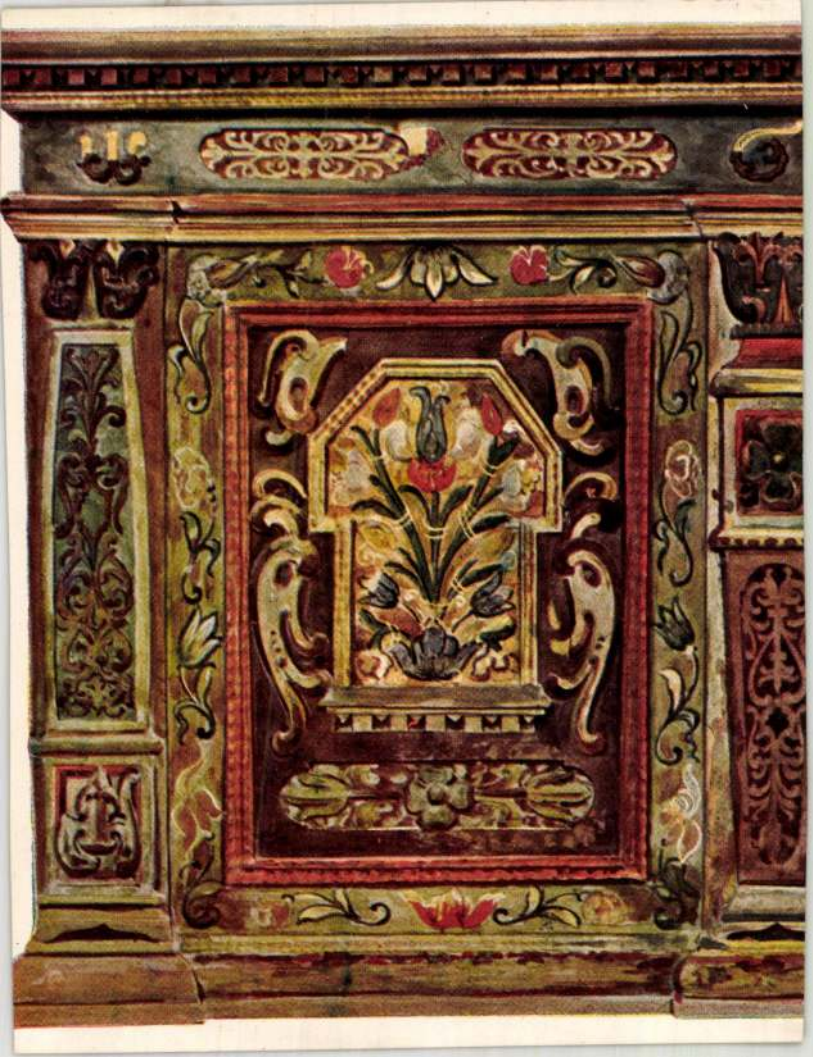

Bethlen Kata MDK

teritője 1694.
21.o.
repr. 20.o. 6a. kép.

Balogh Jolán: Kolozsvári reneszánsz láda 1776-ból.
KolozsmEml. 9-23.o.

Bethlen Kata

teritője 1694. MDK

Magy. Műv. Tört. I. /szerk. Dercsényi/ 323.o.

repr. U.o. 250.ø/ kép.

megírva

Bethlen Kata

műhimző

lásd

Palotay Gertrud

Árva Bethlen Kata

fonalas munkái.

Cluj-Kolozsvár

1940.

könyvtáramban

a művészmonográfiák közt

Kompositions

1. Bd.: Grundlegung und
Hierzu eine Mappe

3. und 4. Band: D

Otto

Groß-Oktav. Mit 80 Ta

Bethlen Kattalin, (1732 után Arva Bethlen Kata) mü-

limző; sz. 1700 nov. 30. Bonykán, nh. 1759. jul. 29. Fogarasban. 1717. férjhez ment unokatestvérétéz Haller Lászlóhoz, aki 1719. hunyt el. 1722. gr. Teleki József felesége lett, kitől 1732. ismét özveggyé lett. Ezután Sorostélyon, Fogarasban, többnyire azonban Olthévizen élt, ahol ref. egyházat alapított, melynek első papja 1743. Bod Péter volt. Özvegységét az irodalommal, művészettel, a könyvgyűjtéssel ~~fűvészettel~~ ~~való foglalkozás, fűvészkedés~~ ~~s a szegény~~ (folyázem) betegek gyógyításával való foglalkozás tette elviselhetővé. Több önálló művet írt. (Rokonaival) Élénk levelezést tehytatott; levelei igen sok (beles) művelődési-és családtörténeti adatatot tartalmaznak. Mint bibliofil, a régi magyar könyvekét gyűjtötte, 500-nál több darabból álló könyvtárát a nagy-

./.

Ennek közül a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

cuyedi Kollegiumwa hasyta.

XVIII-ban Erdélyben a

A Kézi munkák ~~mak~~ ~~Ewrék~~ ~~XVIII.~~

csak legjobb való-

lehetőleg ~~volt~~ nőnevelője. Bod Pé-

ter aki hat évet töltött ud-

varában, arra jól berendezett

zsidókor hasonlítja. Ebben

B. valóságos textilüzemet

fantasztikus, melyben női és férfi

varrók (hímzők) fidegen

megrendelésre is sokat dolgoz-

tak. ~~Lakodalmi kocsikat~~

~~ajándékoztak~~, ahonnan ~~a~~ kézműves

ebben a műhelyben, a hímzések

munkából B.-nak ~~gyűjtemény~~ volt

~~volt a legnagyobb~~ ~~tekintélye~~ (régi hímzésekről másolt

~~tervezet~~ s a formákat ezekről másolták

a díszítendő anyagra. ~~Ezekből~~

a világi célra készült hím-

zésekből semmi sem maradt

meg. ~~A régi~~ ~~ezekből~~ Bod.

Péter mégis több mint 70 erdélyi

szerelmet másoratott, ~~ezek~~ egyben tette

A ~~hozzá~~ ~~ezeket~~ fordított munkáit.

a bársonyra ~~való hímzés~~, a nők,

a bársonyra, varrtva a férfiak

hímzéseket. Rokonai dolgát küld-

ték bársonyokat számukra.

(Rokonai, szolgáival, ~~a~~ ~~ajándékoztak~~ ~~a~~ ~~munkát~~ ~~kívánt~~ ~~kendők~~ ~~által~~ ~~kívánt~~ ~~kendők~~ ~~által~~ ~~kívánt~~ ~~kendők~~ ~~által

Erdőtől kevés, de vízhiány
valamelyest nincs, darab mélyfurású
sós és édes kút. Urasági téglaégető,

(Kiürült szőlőtáblák helyén 3.
nemzetiségi szőlőkből készült
tőke a fegyveres ref. templom
vetése, az ótemplom
egy részén kisebb temetője és egy részén
kőtáblás temetője van, amely a
XVIII. század végén készült
1735-ből és kimagasló
sírkövei fontos adatokat szolgáltatnak. A két temetőkövek
közötti az a 2 öl darab,
amelyet 1735-ből a gyülekezet ref.
templomnak, az
előbbiektől egy nyárfasor, az
előbbiektől egy nyárfasor, az
előbbiektől egy nyárfasor

Bethlen Kata (Arva

Életének maga által
való rövid leírása.
H. és c. n.
Ezt kiadta ujból
K. Papp Miklos.
Kolozsvár 1881.

Összes munkait és leve-
leit két kötetben
kiadta Szádeczky
Kardos Lajos. Bp.
1922—23.

résére vonatkozóan végzett kiserleteket. Kutatásainak eredményét a

pontból jelentős kisebb helyet.

Dr. Haszler Károly (1907, Lőcse, róm. kat.), műtőorvos a budapesti II. számú sebészeti klinikán, Budapestről (Bakay professzor), a Mitteleuropäischer Wirtschaftstag egészéves ösztöndíjasaként tanulmányi idejét november 1-től április 1-ig Heidelbergben töltötte. Majd meglátogatta a frankfurti, kölni és hamburgi klinikákat. Május 1-től kezdve július 31-ig a berlini Collegium Hungaricum lakója volt. Kísérleti vizsgálatai a magnézium-fémnek a savós hártyákra kifejtett hatására vonatkoztak. Klinikailag a sympathicus idegrendszer és a hasüreg sebészetével foglalkozott. Kutatásainak eredményei magyar és német nyelven jelennek meg.

Dr. Horváth Kálmán (1905, Békéscsaba, unit.), okleveles gépészmérnök, közgazdasági doktor, székesfővárosi hivatalnok (Laky és Egyed professzorok), a műszaki közigazgatás kérdését tanulmányozta Berlinben 1937. január elejétől szeptember végéig. A berlini Kommunalwissenschaftliches Institut munkájába kapcsolódott bele, és február havában előadást tartott Budapest székesfőváros közigazgatásáról. Az intézet vezetőinek, dr. Kurt Jeserlich és dr. Harry Goetz közvetítésével bejutott a városházára, ahol akalma nyílt hat hónapon

Bethlen Kata (Arva)

bethleni, grófnő
szül 1700. ban Bonyhán

erőd
2

Erdély öröksége.

Erdélyi emlékirók
Erdélyről VII. k.
Erdély változása.
1703-1750. Bp. é. n.
253 – 285. l. 290. l.

Irodalmi minőt
l. Szinyei.

lásd oku

palaquium gutta

guttafa

Bethlen Kata (Árva

szül 1700.

életrajza =

Hegyaljai Kiss Géza

Árva Bethlen Kata.

Bp. 1922.

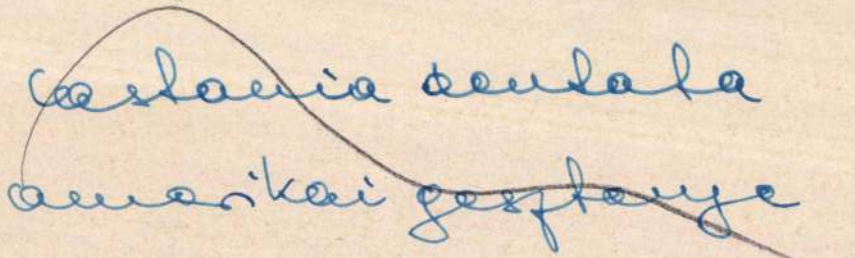

Bethlen Kata

Kelen[illegible]ios:

Cserer[illegible]ity és

Bet[illegible]ta egy-

házi[illegible]ainyai.

Erdel[illegible]zeum

1898[illegible]-541. l.

Herpay Gábor: A debreceni

vcs ispotály tört. Debrecen,

1929. 109. 110. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Bethlen Kata

last

Könyvkiatt. emlék

180 C

348/1908. n. hoz.

Magyar Általános Vállalat Részvénytársaság Dorottya-utcai nekpénztár

bárr Forster

Műemlékek számla

Ezennel ——— példányba

Egyezerkettőszáz

fizet ett le pénztárunknál, mely összeget külö

b. számláj a javára könyveljük.

K 1,210.60

M

Szádeczky Kardos Sajós: Széki gr. Teleki József özvegye beshleni Beshlen Kata grnő írásai és levelezése. Pop 1923.

I-II. 1922.

Bethlen Kata

által

Ligeti Ernő:

Erdélyi emlékiratok.

Pásztortűz

1940. 10–11. sz.

i paviai templomok kőfaragványai-
Alig van e csoportba tartozó pécsi
ét ne ismernők. A paviai kőfaragó-
csökkenésével — a XII. sz. har-
kapcsolatba a pécsi székesegyház
iai származású dekoratív elemeket.
műgyakorlat, a két motívumkincs és
z egyik kapcsolódik a paviai művé-
tatható a székesfehérvári bazilika-

k csoportja, motívumaiban sokkal
lapja a kanyargó inda, melynek
emlékeztető kacsos, erősen tagolt
darabjait egy kapubéllethez tar-
A díszítmény a vályúszerűen ki-
is ellepi. Valamennyin a belső
a jobb külső, illetve oldalsó lapra
díszítése mindig nyolcas formára
öt levél tölti ki, a külső részeken
lmas ívben kanyargó száraiból ki-

Bethlen Kata

1700 - 1759.

Lukinich Imre:

A bethleni gr.

Bethlen-család tört.

Bp. 1927 522-525.1

(Képekkel és arcképpel)

Árva Bethlen Kata

J. l.

Magyar Könyvszemle

1940. 15. l.

des Herausgebers — ihr Erscheinen einstellen, weil die Leser nunmehr den Zeitungen in ungarischer Sprache den Vorzug geben. „Cuius si caussa illa est, quod Lingua hungarica inualescat, gratulamur" — mit diesen Worten des selbstlosen Patriotismus gibt sich der eifrige Herausgeber, Paul Spielenberg, mit dem Schicksal seiner Zeitung zufrieden.

Verfasser teilt im Weiteren neue Daten über mehrere ungarische Zeitungen des 18. Jahrhunderts mit. Er behandelt besonders eingehend die in Ofen und in Pest erschienenen deutschen Zeitungen und bringt einen neuen Beweis dafür, dass unter verschiedenen Titeln eigentlich immer nur eine deutsche Zeitung in Ofen und eine in Pest bestanden hat, die im Jahre 1800 unter dem Titel Ofner und PesterZeitung vereinigt wurden. Mit den in zeitgenössischen Quellen vorkommenden Titeln „Pesther Zeitung", „Ofner Stadtzeitung", „Städtische Ofner Zeitung" werden immer dieselben Zeitungen, also der Neue Kurier aus Ungarn [in Pest] und die Ungarischen Staats- und Gelehrte Nachrichten [in Ofen] gemeint. Im allgemeinen erhellt aus den Ausführungen Verfassers, dass die grosse Fülle der Titel in den verschiedenen Zeitungsbibliographien manchmal nur von den zeitgenössischen Quellen herrührt, worin eine und dieselbe Zeitung unter den verschiedensten Titeln angeführt wird.

Titeländerungen kommen überhaupt bei den meisten Zeitungen vor; es wurde der Beständigkeit des Titels eben nicht dieselbe Bedeutung beigemessen, wie heute. Frühes Eingehen und häufiger Titelwechsel sind charakteristische Faktoren im Leben und Werden des beginnenden ungarischen Zeitungswesens.

Bethlen Kata

l.

Máté Károly

A magyar önéletírás
kezdetei. (1585–1750)
Minerva 1926.
161–165. l.

MOB kvt. 4697.

< Bethlen Kata >

íred

Németh László: < >

Kelet Népe

1940. 6. 7.

Árva Bethlen Kata

gróf Teleki Józsefné

1.

Gróf Teleki

13.l.

14.l.

Baisbodrogvármegyei Múzeumtársulat

Évkönyve VIII 199.

Palotay G. A debreceni Megi-
feritöi. Debreceni Szemle
1936. 84-97 l.

vef. ex par

Bethlen Kata gr.

Palotay Gertrud:

Áttva Bethlen Kata
fonalas munkái.

Erdélyi Múzeum

1940. 2. füzet.

Különlenyomat
könyvtáramban

Árva Bethlen Kata

fonalas munkái

Palotai Gertrud

könyvének

ism.

l.

Magy. Iparm.

1940. 128 l.

3-án 390. szám alatt kelt fölterjesztéttségot, hogy a honvédelmi m. kir. mihó 14-én 299.151/4. szám alatt kelt rendvészt a népfölkelői szolgálat alól bi-

november hó 24.

deletéből:

Árva Bethlen Kata

Palotay G. A. m.
lásd ref. templomok
a urasztali teritői.
Kováts J. István:
Magyar ref. templomok

I. K. Bp 1942 290. l. 291. l.
292, 293. l. 305. l.
306. l. 308. l.
309. l. (Képekkel.)

keresztesháborúk idejében Keletről került Franciaországba. Innen terjedt el előbb csak a szomszédos tartományokba, majd meghódította egész Európát és addig el sem képzelt építészeti lehetőségek megoldásának vált eszközévé.

A csúcsíves építkezést, — mint a neve is mutatja — magasba törő csúcsív, karcsú, merész, fölfelé törő, hegyes sisakú tornyok uralják. Leglényegesebb jellemzőjük a támasztórendszer, mely támasztópillérek segélyével, a hálós boltozat súlyának, az épület oldalfalain kívül álló támpillérekre való áthárításában nyilatkozott meg. A pillérek közötti szakaszok ugyanis ezzel elvesztették tulajdonképeni szerkezeti jellegüket, felszabadultak a boltozat súlyának viselése alól s így lehetővé vált, hogy a támasztópillérek közötti falrészek — különösen a csarnoktemplomoknál — feltűnően magas, csúcsban végződő ablakokkal töltessenek ki.

Talán mondanunk sem kell, hogy a csúcsíves stílus sem egyszerre, — máról-holnapra — lett úrrá az építészetben. Már a román építészeti formák utolsó szakaszában, a XIII. század második felében is találunk olyan templomokat, melyekben többé-kevésbbé megnyilatkozott az új építési irány, mint ezt például a soproni Szt. Jakab kápolnánál láthatjuk, hol egyfelől a szentélyben, másfelől az oldalfalakba mélyedő fülkékben jelentkeznek a csúcsíves elemek; vagy a veszprémi püspöki palota kettős kápolná-

Árva Bethlen Kata

Palotay Gertrud: Újabb adalékok Árva Bethlen Kata fonalás mintáinak ismeretéhez. Erdélyi Muzeum. 1942. 258–261. l. képpel.

Zabola község ref. templomának egyik urasztali terítőjét fenti készítette és adományozta. Az A.B.K monogramm többször ismétlődik rajta. A zabolai abroszon 13 recekocka váltakozik sakktáblaszerűen patyolatnégyszögekkel s a recekockák mintája azonos fenti olthévízi, gyulafehérvári és debreceni urasztali terítőinek mintázatával.

Fenti varró inasokkal dolgoztatott, kik közül egyikkel Varró Mártonnal vereskedett is.

ZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM

Orsz. Bizottsága

Elnökségének

Budapest

IX. Ilyomár 8. u. 10

Bethlen Kata

Úgy hiszem arra, hogy a Nemzeti Múzeum gyűjteménye és a keresztelő medenczék között kell összefüggésnek lennie, még nem mutattak oda azzal a szándékkal, hogy e tényből hazánk egy régente fennálló, virágzó iparának létezésére következtessenek. Pedig ennek így kellett lennie. Lehetetlen feltenni, tekintve a középkor viszonyait, hogy e sok edényt s kivált az említett medenczéket mind külföldről szállították volna Magyarországba. Állítom, hogy ha nem lettek volna itthon könnyű szerrel megszerezhetők, azokban a falusi templomokban, a hol azok most állanak, bizonyára keletkezésük korától fogva mind e mai napig, egyet sem látnánk.

Igaz, hogy mester-nevek — egyet kivéve — vagy egyéb döntő bizonyítékok nincsenek annak kimutatására, hogy e medenczék magyar öntők művei; ámde másfelől idézhetnők a «Zeugbücher des Kaiser's Maximilian» név alatt ismeretes képes kódexet, a melyben négy öreg ágyú van ábrázolva, az egyik a «Türkische Kaiserin», melyet 1490-ben Székesfejérvár bevételénél foglalt el Miksa; a másik V. Albert király tulajdonából, a ki azt «Starkherr Perr»nek nevezte el, ment át Miksa császáréba; a harmadik pedig, a «Das schön Tarenntl» melléknévvel ellátott gyűrűs ágyúról ékes vers hirdeti, hogy László király — IV. László — nagy becsben tartotta s nevét gyors tüzelőképességéért adta volt neki. A negyedikről végül azt mondja az említett kódex: «Kunig Mathiasch aus Hungerlandt — gab mir den nam der stark Hellfandt». Azon ágyúk közül való, melyet István szepesi gróf, Bécs parancsnoka, Mátyás király halála után 1490-ben a városban hátrahagyott. Nem-e tekinthető ez is adatnak annak a bizonyítására, hogy Magyarországon volt hajdan virágzó fémipar?

Az előbb említett keresztelő medenczék egyikén azt látjuk, hogy tizenkét apostol helyett csak tizenegy van, mert az egyik kétszer fordul elő, pedig ez talán a legszebb ismeretes e féle darab; a többieken is tapasztaljuk, hogy ugyanaz a diszítmény többször fordul elő, a többnyire egyforma, kehelyalakú test síma felületére mintegy ráragasztva. Azaz, itt nem kivételesen csinált munkák előtt állunk, hanem olyanok előtt, a mikből sok kellett s a minőket jóformán mindenütt készítettek, bizonyára ugyanott, a hol a harangokat s valószinűleg nem is drágán. Ahhoz sem kellett sem valami kiváló művészi előképzettség, sem költséges berendezés, hogy megformáltassék a medencze s a műhelyben meglevő néhány homorú minta kinyomata reállesztessék. Ez az eljárás adja meg a keresztelő medenczéink általános jellegét. Még a ménhárdi templomén (1434) is ugyanezt a rendszert látjuk, jóllehet ez alighanem a legdíszesebb, legnemesebb formájú valamennyi között. Az 1599. évszámmal ellátott iglói medencze is ugyanilyen elvek szemmeltartásával van diszítve.

475. ábra. Putnoky Klára úrasztala kendője 1658-ból. Kiáll. a sárospataki ev. ref. collégium.

A keresztelő medenczékkel közvetetlenül összefüggnek a mozsarak. Valóban szép csak egy volt kiállítva: a poprádi múzeumé. E kivitelénél s stíljénél fogva egyaránt nevezetes darab érdekes gótikus pártával, a minőket kelyheken látunk, továbbá érmek lenyomataival, angyal- s oroszlán-fejekkel diszített. Évszáma ugyan nincsen, de azért kétséget sem szenved, hogy a XVI. századból származik. Kompozicziója, kiváltkép pedig a diszítmények s kezelésük módja azt sejteti velünk, hogy mestere előtt az ötvösség nem volt ismeretlen foglalkozás.

A XVII. század hetvenes éveiből való volt három meglehetősen durva s kezdetleges mozsár. A legelsőn elmosódott, részben lekopott pártafélét látunk lenn a talp fölött. Testének egyéb felületét, valamint szájának peremét e felirat foglalja el: VERBUM MANET IN AETERNUM, FODOR ANDRÁS, s ez évszám: 1674. A másikon is afféle, még amannál is durvább párta tűnik fel egy angyalfő s egy az 1676. évszámot magában foglaló cartouche kiséretében. Mindamellett érdekes emlék, mert egy magyaros hangzású rézműves nevét őrizte meg. A szélén ugyanis ez áll öreg betükkel: Csina: Lakatos Péter rézműves. Az előbb leírt mozsár Wachsmann Ede doktoré Bethlenben, míg emez szintén a poprádi múzeumból került a kiállításba. A harmadik a legnagyobb és a legszebb volt a három között. Körvonalai kellemesek, tagozása s a tömegek elosztása sikerült s delfin diszítette fülei is kecsesek a mellett, hogy erőteljesek. Gótikus ízlésű domborművű párta veszi körül testét, melyen egy futó

szarvast is látunk. Rézsut álló széles szegélyére mintázta a mester a nevét feltüntető feliratot: Me fudit Petr. Morar 1675. Ez a brassai bizottság útján került a kiállításra.

*

Ha címeres oltárterítők, évszámos kehelykendők, nemesi családokból származó ágyneműek, lepedők, terítők, párnahajak pompára és történelmi nevezetességre nézve nem is állták ki a versenyt az erdélyi fejedelemasszony Bethlen Gáborné, Brandenburgi Katalin öltönyével, melyről később fogunk szólani, mégis méltán a kiállítás legvonzóbb emlékei közé voltak sorolhatók stílbeli s technikai érdekességet illetőleg és úgy is mint adatok a magyar ornamentikához. E himzések is megerősítik a kutatót abban a mindinkább terjedő nézetben, hogy van a régi magyar munkákban egységes nemzeti szellem, melynek forrása egyelőre a századok homályában vész el, de bizonyára a magyar nemzet bölcsőjénél fakad s ugyanaz, a mely a honfoglaláskori sírokban talált pitykéknek is megadta a sajátos jelleget.

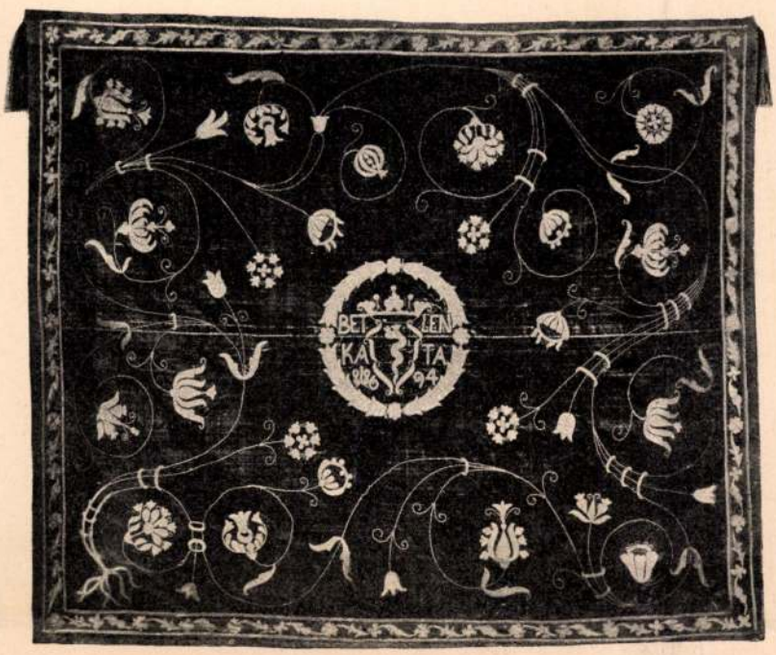

476. ábra. Hímzett bársony terítő az iktári Bethlen czimerrel. 1694. Cziráky Antal gróf tulajdona.

A középkori olasz szövetek nagy befolyással voltak a magyar himzésekre s a magyar síkdiszítményre általában. Ez az idegen befolyás mindamellett nem volt oly erős, hogy hazánk textil ipari alkotásait, névleg a himzéseket kivetkőztette volna eredeti, mondjuk, velük született sajátságaikból, úgy, hogy a magyar himzés jellemző ismertető jeleinek egyike volt is, marad is, hogy szerkezetében mindvégig a lehető legegyszerűbb, csaknem primitív.

A magyar himzés alapeleme rendesen egyes, kisebb-nagyobb, önmagában zárt csoport, mely egy pontból indul ki és simetrikus elágazásokat tüntet fel. E rendszer még olyankor sem változik, a mikor nagyobb felület diszítése válik szükségessé. Ebben az esetben kétféle művészi megoldás szokott előfordulni: vagy akkorára rajzolják a csoportot, motivumot, hogy betölti a teret, vagy kisebb, egyforma csoportot raknak egymás mellé, egymás fölé, a hogy éppen kell. Néha van közöttük összekötő kapocs, valamelyes inda, még gyakrabban az sincsen. Így szerkesztvék a szegélyek czifraságai is. Ha pedig a diszítendő felület nagyon terjedelmes, csinálnak központot és diszítik a sarkokat; a megmaradt sima közöket majd elszórt motivumokkal töltik ki, majd pedig üresen hagyják. Helyhez idomított magyar síkdiszítmény abban a formában, a minővel a külföldi emlékeken találkozunk, alig ismeretes. Az itt elmondottak igazolására mutatjuk be a mellékelt himzéseket: a sárospataki ev. ref. collégiumban lévő s a kassai ev. ref. egyház tulajdonát képező, 1658-ban készült úrasztal-kendő közepét, mely a Putnoky család czímerét ábrázolja (475. ábra) és Bethlen Kata vörös bársonyra hímzett takaróját 1694-ből (l. a 476. ábrát).

Említettük már, hogy a XVIII. század ízlése hazánkban nem hagyott hátra valami mély nyomokat. Még annyira sem, hogy általában reá nyomta volna bélyegét azon alkotásokra, melyek uralma idejében jöttek létre. Idézhetnék akárhány emléket, melynek hiteles évszáma a XVIII. század valamely éve, nem is eleje, hanem a vége, de azért diszítménye s a mi ennél még jellegzetesebb, szerkezete, a hagyományokhoz való csodálatos ragaszkodás folytán még merő gótikus, mintha az idő Mátyás király halála óta megállott volna Magyarországon. Ilyen szellemben csinálták például a soólyi templom karzatát 1724-ben és a maksai templom mennyezetét 1766-ban, a mely utóbbinak utánzatával csúcsíves épületcsoportunk régi magyar könyvtártermének mennyezetét diszítettük.

A XVIII. század ízlését tehát hazai művészeink szája ízéhez idomított formájában ritkán van alkalmunk tanulmányozni. Annál becsesebbek a bábsütő minták s a nyomtatott vásznak, melyek nagy számban vannak meg hazánkban s a kiállításon is szép sorozatokkal szerepeltek. Ezek hűségesen követték a nagy világ divatját, haladtak a korral, a mint ma szokás mondani. A gyakorlott szem azonban itt is nehézség nélkül el fogja választani a magyart az idegentől s csakhamar észre veszi, hogy a magyar ember, átírván a külföldi jövevény czikornyáját, nem képes szolgai utánzásra, hanem idomítja, változtatja, szóval közelebb hozza magához azt, mert csak így szereti s így érti meg.

Szimonidesz Lajos

rebellionis vela, justitiaeque fucatae lenocinio, quibus simplicibus piis inter pontificios, atque exercere possint liberius ad talem evangelcae in Hungaria religionis extirpationem ruinam.[2]

Amivel az ügy jogi vonatkozásait elintézettnek tekinthetjük. Szükséges azonban, hogy HAMMEL BRÜNINX érvelését tudomásul vegye a magyar történet és a magyarországi cenzúratörténet is.

Ebből a protestáns lelkészek sorsában és elítélésében fontos szerepet játszó imádságoskönyvből tudtommal nem maradt fenn egyetlenegy példány sem napjainkig. SZABÓ KÁROLY a címét sem veszi fel. Ellenben BETHLEN KATA grófnő könyvei között volt egy példány s ez így szerepelt „könyvei lajstromá"-ban:

„*Győzedelmeskedő fegyver* vagy az igaz magyaros magyar tábornak szükséges alkalmatosságira iratot könyörgések. Nyomt. 1673. a helye fel nem tétetet. 12. részben."[3]

Ez a példány azonban megsemmisült a könytárral együtt.

Címe azt mutatja, hogy hadi imádságoskönyvnek kellett lennie, tehát Tököli seregeinek valamely tábori prédikátora írhatta s valamelyik felsőmagyarországi nyomdában kellett megjelennie.

Csejte vidékén valamelyik kuruc hagyhatta el.

Szó sem lehetett tehát arról, hogy az odavaló evangélikus vagy református papok az odavaló nép között terjesztették vagy hogy imádságoskönyvül használhatták volna.

Pusztulása azt mutatja, hogy nem terjedhetett el sok példányban.

Elnyomásának az ítélet is oka lehetett, mivel azonban sehol semmi nyoma annak a köztudatban, hogy ez a könyv milyen kárhozatos szerepet játszott a protestáns papok nagy perében, ennek az oknak jóval kisebb a szerepe a pusztulásában.

Nem lehetetlen azonban, hogy HAMMEL BRÜNINX előterjesztése nyomán egy példánya mégis megmaradt — HAMMEL BRÜNINX követi jelentései mellett!

[2] Szövege PONGRÁCZ IMRE: „Miscellanea diversi generis" című kéziratos szöveggyüjteménye I. köt. 134—135. l. (Szimonidesz Lajos tul.)

[3] LUKINICH IMRE és KÖBLÖS ZOLTÁN: Gróf Bethlen Kata könyveinek (a) katalógusa. Erdélyi Múzeum. 1906. 29—48. l.

Magyar Könyvszemle 1941.

2. Láni György korponai ev. rektor görög újszövetség-példánya.

A pozsonyi per vádlottai közül az ítélet meghozatala után, 1674. május 5-én KOLLONICS LIPÓT a várba záratja SÉLLYEI ISTVÁN ref. püspököt, MISKOLCZI MIHÁLY, BÁTORKESZI ISTVÁN és CZEGLÉDI PÉTER ref. lelkészeket, majd utána LÁNI GYÖRGY korponai ev. rektort is.

Ezeket a pozsonyi várbörtönben levő rabokat egy nap többedmagával felkereste egy tudákos jezsuita s ez alkalommal pergett le — ahogy LÁNI GYÖRGY maga megírja — a következő jelenet:

A jezsuita így szólította meg a négy rabot:

— Uraim, tudom, hogy ti nagyon tudós férfiak vagytok, én azonban mégis disputálni szeretnék veletek. Mégpedig különösen azért, mert hallom, hogy egyikőtök héberül is tud, görögül is s mert ehhez a két nyelvhez én is értek.

LÁNInak épp a keze ügyébe esett a görög újszövetség. Odaadta hát a jezsuitának: olvasson belőle. De a jezsuita zavartan lapozgatott ide-oda a könyvecskében s mindjárt látszott, hogy betűzni se tud, nemhogy olvasni és érteni tudná! Hogy azonban ez ki ne derüljön, mégis nekifohászkodott az olvasásnak s háromszor is elolvasta Lukács evangeliuma feliratát olyanformán, hogy a magyarok ezen nevetni szoktak s most is nevetni kezdtek.

A jezsuita pedig elódalgott, mert még a társai is kinevették.[4]

3. Magyar újszövetség-példánya volt Lipótvárt Kálnai Péternek is.

„In pietate promovit (Georgius Veltz) novum testamentum J. Christi mihi donando.

Novum enim testamentum Hungaricum, adhuc cum Leopoldi essem in Hungaria, Nicolaus Kelli(o) Iesuita, sacrificulus ibidem per milites — ut pecuniis fere ad viginti florenos hungaricos, sic libro me spoliavit, ut et ceteros dominos fratres."[5]

[4] LANI, GEORG: Kurtze und Wahrhaftige Historische Erzehlung der ... papistischen Gefängnuss (1676.) 30. §.

[5] KÁLNAI PÉTER önéletrajza Lavater János emlékkönyvében. Sárospataki Füzetek, 1863. 164. l.

Bethlen Kata

(gr. Haller Lászlóné
utóbb gr. Teleki Jó-
zsefné)

lásd azonos Árva Bethlen
Katával

Gulyás: Magyar írók

III. k. 221. h.

lásd

Szinnyei: Magyar Írók

Árva-Bethlen Kata

l.

Voit Pál

Regi magyar Oklonok.
Bp. é. n. 163. l.

én 131446/III.b.szám alatt a pilisi
ásokra vonatkozó jelentést hozzájá-
gnak leküldtem.
tságnak az ezen ügyre vonatkozó
öm, felkérem a t.Orsz. Bizottságot
elterjesztésére, mivel ha ezen kér-
el, az ásatások ügye ismét egy esz-

ber hó 17.

Bethlen Katalin gr.

I. meghalt 1725

II. " 1759.

Mind a Eettőnek mellékneve Árva?

Az irodalom a Eettőt önzevinza kavarja.

Mind a Kettőt külön tárgyalja. Szinnyei de ő is összekuszálja.

deni, hogy a nógrádi várak közül melyeknek van a levéltárban alaprajza és melyeknek van várrajza. A nógrádi várak közül akövetkezőkkel foglalkozom :Buják, Fülek, HOLLÓKŐ, Kékkő, Nógrád, Salgó, Somoskő SZanda, GYarmat, Szécsény, ezenkivül Hatvan és Drégely-várak azok, amelyek érdekelnek.

Szives értesitésüket várva maradok

teljes tisztelettel

Sándor László

tanitó

Bethlen Kata grófnő

irásai és levelezése.

1700–1759. I–II k.

Lásd okv.

Megvan az Ipar-

művészeti muzeum

és iskola könyvtá-

rában

Bádeczky Kardos Lajos

előszavával. Megjelent

Bp. 1922.

TORMA JÓZSEF

épületüveges, képkeretező, üveg- és porcellánkereskedő

ESZTERGOM, RÁKÓCZI-TÉR

Tükör- és táblaüveg, szentképek, vendéglősáruk, ólomkristályok, herendi és egyéb márkás porcellánok nagy választékban.

P.

Műemlékek Országos Bizottságának,

Budapest

Hőgyes Ft u. 10.

Árva Bethlen Kata

Palotay Gertrud:
Árva Bethlen Kata
fennmaradt munkái.
Erdélyi Múzeum
45 és 17. évf.

rában és templomában Dénes és Vince szerzetes szobrászok műveit, Dóczy egri püspök által készíttetett s később a visegrádi várban állott remek ércszobrát; a budai várban pedig Hunyadi János, Mátyás és László karrarai márványból faragott szobrait, melyek azonban idők folyamán — műtörténetünk nagy veszteségére — egytől-egyig nyomtalanul eltüntek.

A ma is meglévő szobrászati alkotások közül — a budai szoborműveken kivül — elég legyen említenünk a soproni Kecskés, Szt. Jakab, Szt. Mihály, valamint a kőszegi Szt. Jakab templomok oltárait, falfülkéit; a soproni Szt. Mihály templom déli oldalának támasztópillérén álló, sárkányölő Szt. György szobrát; a sopronbánfalvi kápolna bejáratánál porladozó Szt. Antal és Szt. József szobrokat; a soproni Bécsi uccában álló Szt. Lénárt keresztet és a soproni Stornó-ház múzeumának remek faszobrait.

A csúcsíves szobrászatnak talán legérdekesebb emlékei az elhúnytak alakjait, címereit ábrázoló sírkövek, melyeknek szép példányait találhatjuk a pécsi, esztergomi, győri székesegyházak és múzeumok lapidáriumaiban, sőt az egyes kisebb templomok hajóiba falazottan is. Idevonatkozóan igen érdekes Paumkircher Andrásnak, a III. Frigyes római király által Grácban 1471-ben kivégeztetett várúrnak életnagyságú dombormüvü képe és epitáfiuma a szalónaki várban. Kőszegen Jurisich Miklós gyermekeinek vörösmárvány dombormüvü, hatalmas méretü köve. Keszthe-

Bethlen Kata grófnő

Palotay Gertrud:

Árva Bethlen Kata
fonalas munkái
Erdélyi Tudományos
Füzetek 117. szám

megrendelhető
Erdélyi Múzeum kiadóh.
Kolozsvár, Király
u. 14.
P 2.—

SZIKSZÓI REFORMÁTUS LELKÉSZI HIVATALTÓL.

108 szám.
1943.

A Műemlékek Orsz. Bizottsága
nagytekintetű Elnökségének

Budapest.

Bethlen Kata

árva

Palotai Gertrud:

Árva Bethlen Kata
fonalas munkái.
8-r. 13 kép, 24 l.
Kolozsvár, 1940
Gent (1728)

33822 szám.

F.é.máj.hó 5-én 90 sz.
a bizottságot, tudassa Markó Gus
a kassai dóm déli tornya, valami
tási munkálatainak ellenőrzéséve
jul f.é.máj.hó 1-től kezdődő utó
80 koronát utalványoztam ki a ka

Egyben felhivom a Bizo
tárnok részére a dómépitészeti p
31.135 sz.rendeletemmel kiutalvá
engedélyezett 480 kor.tiszteletd

BETHLEN Lajos gr.

1854

29. febr. 23. Gróf Bethlen Lajos úr Apafi Mihály utolsó erdélyi fejedelem zászlaját ajándékozza a n. museumnak
Szerzemény

Művtört.Ért. 1990 1-2 131.

g der österreichischen

y.n.

ldemokratie im Lichte der
o7, Buchhandlung.

dezésének alapkérdései. Bp,
Ny.

Bethlen, gróf, festő

A müncheni akadémián tanúlt. 1860-8880 közötti időszak ban. Ekkor 96 magyar fiatal művész látogatta a müncheni akadémiát. 19.old

Összkai címre: Karcsay Lajos festőművész/ 1860-1932/ 17.old

Soproni Szemle. Helytört. Folyóirat. XXI. évf. 1967 Sopron

Betlen Gy,szobrász

72.kiállitási érem./Országos Magyar Kertészeti Egyesület/.Facsemetét ültető pár.Kereten:ORSZÁGOS MAGYAR KERTÉSZETI EGYESÜLET BUDAPESTEN 1885.Hátlap:Koronás magyar cimer.Lent számok:1885-1910.Apró betükkel:BETLEN GY./magterjegy/.Fent utólag vésve:1910 SZEGED/SZAB.KIR.VÁROS/.Ezüst aranyozva. 50 mm. 171.old

Csongor Győző-I.Simon Ilona: Szegedi emlékérmek és plaketttek 153.old

A Móra Ferenc Múz.Évkönyve.1969-1.Szeged,1969
Szegedi Nyomda

MDK

Bethlen M.

Textiliával vett részt a tallini kiáll.-on.

Cikk: Népművészeti, háziipari és ...

Magy.Iparművészet, 1936. 29-30.lap

Bethlen Mária

Munkájával szerepel az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán.

N.U.933.XII.6.

MDK

Bethlen Mária

Az Iparmüvészeti Társulat karácsonyi kiállitása.
Nemzeti Ujság 1933. dec. 6. 11.l.

Bethlen Mária

— **Erdélyi népművészeti kiállitás.** Bethlen Mária grófné erdélyi népművészeti kiállitása a Corvin Áruház II-ik emeletén megnyilt. A kiállitás december 24-ig marad nyitva.

PH XII 20 932

PH. 932. XII. 20.

M.D.K.

Bethlen Miklós, erdélyi kancellár, épitész és iró,
1642-1717.

A bethlenszentmiklósi kastély. Fekete repr. 269.o. 3.kép
1668-1673.

M.Kiss Pál: Müvészetről mindenkinek, Corvina, Budapest, 1966

Bethlen Miklós építém

1021

Kampis Antal

A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET TÖRTÉNETE

19. Barokk építészet — Templomok

A XVIII. század első évtizedétől meggyérült a vándorló olasz építőmesterek száma. Szaporábbá váltak a festőibb délnémet és sziléziai eredetű építőstílus példái s ezt a stílust az egyre nagyobb hírű és egyre tekintélyesebb bécsi akadémián végzett építészek terjesztették a császári hatalom területén. Oka volt ennek többek között az, hogy a Dunántúl és Dél-Magyarország városaiba, falvaiba nagyszámú német ajkú lakosságot telepített az osztrák katonai hatóság. A haladás irányát és ütemét már ez meghatározta, de a döntő tény mégis az volt, hogy az új-adományos, német ajkú, német érzésű nagybirtokosok a maguk kényelmének szolgálatára, bécsi építészeket alkalmaztak, csábító fizetéssel és életföltételekkel.

Falusi templom és plébánia

Mindehhez járult az is, hogy a szerzetes iskolák magasabb évfolyamaiban rendszeressé vált az építészet és az építészeti rajz tanítása. A tanítási anyag azután ezekben az iskolákban is a bécsi akadémia útmutatásai szerint alakult ki. Ha tehát valamely magyar ifjú a hazai tanintézetek egyikében elsajátította, az ott tanított „polgári építészet" alaptudományát, módja nyílt utána tanulmányait a bécsi akadémián folytatni, s ott akár oklevelet szerezni, ha akart. De nem kell mondanunk, hogy a magyar mágnás- és nemesifjak körében erre csak nagyon ritkán, mondhatnók, sohasem került sor.

Nem akadt közöttük *Bethlen Miklósnak* követője, aki mint ifjú, Hollandiában egyetemi fokon kitanulta az építészetet, hazajövé pedig, bethlenszentmiklósi kastélyát 1668 és 1672 között a maga tervei szerint építette meg s a maga rajzolta tervekben bőséggel juttatott teret a velencei későreneszánsz épületekről megőrzött emlékezéseinek, tanulságainak.

A XVIII. századi egyházi épületeknek egyik legkorábbi emléke a pozsonyi trinitárius templom. Bár egyenesen reávonatkozó írásos adat ezt nem bizonyítja, a bécsi Peterskirchével való olaszos formai rokonsága eléggé bizonyítja, hogy tervezője az akkor (1717—1725) Bécsben már nagyhírű *Johann Lukas Hildebrandt* volt. Támogatja ezt a bizonygatást az is, hogy a főoltár olasz kivitelezője *Gaetano Bussi*, és a kupola érzékcsaló bravúrral dolgozó távlatfestője *Antonio Galli Bibbiena* már előbb és másutt is együtt szerepeltek Hildebrandt-épületeken.

Hildebrandtnak egyik igen tehetséges tanítványa volt a karmelita szerzetes *Athanasius Martin Witwer*. Munkásságát a rend kebelében folytatta. Előbb a linzi karmelita templomot építette meg, majd a rend győri templomának tervezését bízták reá. Győri alkotása, hosszanti, tojásdad alaprajzon, központos elrendezésű, egytornyos templom. 1723 és 1725 között készült el. Witwer később több megbízást is kapott hazánkban, de a győri templom a legszebb közülük.

Jezsuita szerzetes építész volt *Christoph Tausch*, aki a bécsi akadémián, világhírű rendtársának, *Andrea Pozzónak* volt tanítványa. Bécsi munkálkodás után a trencséni jezsuita templomnak lett a tervezője, belső berendezője és mennyezetének kifestője.

Neve felbukkant később Egerben is, ahol szintén neki tulajdonították a jezsuita (később ciszterci) templom építését. Kiderült azonban, hogy Egerben csak a barokk kori székesegyház belső díszítésén dolgozott s a bámulatosan szép jezsuita templomnak nem ő volt a tervezője.

A XVIII. század első harmadának lezajlása után vált igazán kedvelttè a sziléziai eredetű, szűk középszelvényes, hagymasüveggel koronázott, két karcsú tornyos homlokzat. Országszerte csak ilyen templomok épültek. A zirci apátság temploma (1738), a pálosok pesti (később Egyetemi) temploma (1740), a kalocsai székesegyház (1735), a budai Annatemplom, (1740), és a jászói premontrei apátság temploma (1745), e típusnak a fő képviselői. Érdekes, hogy kedvelt voltát nem *egy* jelentős építészegyéniségnek vagy egy építésziskolának, összetartó építészkörnek köszönte. A zirci templom tervezőjét nem ismerjük, de szinte bizonyos, hogy a Zircre beköltöző heinrichaui cisztercita szerzetesek hozták magukkal a terveket, annyira hasonlít a sziléziai leubusi templomukhoz.

A pesti pálos-templomnak és a kalocsai székesegyháznak a salzburgi születésű, majd Bécsben és Ráckevén, mint Johann Lukas Hildebrandt építésvezetője működött, *Mayerhoffer András* volt az építőmestere. Mayerhoffer András, egyik első azok között, akik megtelepedtek az országban s a magyarok hazája, hazájává vált neki is. Fia, aki már Pesten született, folytatta apja mesterségét, s így a két Mayerhoffert már a *magyar* fejlődés mozgatóinak tekinthetjük. Hasonló volt a buda-vízivárosi Anna-templom és a buda-újlaki plébániatemplom alkotójának, Hamon Kristófnak sorsa és szerepe, aki budai polgárjogot kapott, családot alapított, és fia folytatta a mesterséget. Anna-templomának külön érdekessége, hogy a kéttornyos homlokzat mögé, hosszanti, nyolcszögű, tojásdad kupolával födött templomteret szerkesztett. A jászói templom tervezőművésze *Anton Pilgram* bécsi építész volt. Annak ellenére, hogy sok és jelentékeny megbízás kötötte a magyar földhöz, nem vált itt honossá. Első munkája nálunk, a pozsonyi Erzsébet-apácák temploma. Rendkívül szellemes, homorú homlokzattal képzett, dongaboltozattal befödött, egyhajós épület. A jászói templom kétségtelenül (a kéttornyos sziléziai típus ellenére is) a délnémet rokokóstílus egyik legszebb képviselője. Nemcsak keletkezésének a helyén, de a világon. A Szentgotthárdon 1749-ben megépített templomában visszatért az általa igen kedvelt, kifelé ívelő homlokzattípushoz s a homlokzat középtengelyébe állított egyetlen, bejárati toronyhoz. Mikor később a bécsi főépítészeti hivatál vezetőjévé nevezték ki, jóformán minden magyarhoni építkezés kivitelezése tőle függött. Elképzeléseit tehát érvényesítette is és hivatali működésének idején, hazánkban az egyetlen, a bejárat tengelyében emelt torony típusa vált uralkodóvá.

A függőleges falsíktól előduzzadó kéttornyos homlokzatoknak legszebb két emléke, az esztergom-vízivárosi, egykori jezsuita, és az egri minorita templom. Előbbit a különben teljesen ismeretlen építész, *Petrus Ross* építette 1732 és 1738 között.

Az egri templom egészen más világ. Homlokzata, már méreteit tekintve is, nagyszabású, monumentális alkotás. Tömegét arányos oszlop- és pillérrendek tagolják. A hatalmasan kidomboruló homlokzat, parancsoló magatartású, méltóságos jelenség. De a belső térszerkezet, bár csak a szokványos egyhajó és kísérő kápolnasor, a térelosztó oszloppárok meglepő mód könnyed, laza elhelyezése s a fönn futó, sűrűn hornyolt és szellemesen cikáztatott koronapárkány révén, a homlokzattal együtt, az európai barokk építészet legjava termékei között követeli a helyét. Építőmesterét (tervezőjét), bizonyosra nem ismerjük, de bizonytalan adatok azt igazolnák, hogy ez a mester *Mathias Gerl* bécsi építész volt, aki Bécsben az egri templomhoz testvérként hasonló (Joh. Lukas Hildebrandt által tervezett), *Maria Treu* templom építésvezetője volt 1752-ben. Mégis ez a feltevés nem bizonyult igaznak. Az 1758-ban építeni kezdett egri remekműnek tervezője máig ismeretlen maradt.

NÉPSZAVA
1972 JAN 13
SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-728

Ács Jen

LEGYÜ

Legyünk
Ne olyan
nagy von
Még egy
pajza és
ajjongó
a Nap to
Mentsük
verekedj
Fölszánt
Ha megi
mint ak
A jöven
hárítsuk
Mert új föld sarjad az időből,
és új erő zsendül.
Harcoljunk,
hogy járhassunk a mi igazságunkban.
Ne kínlódjunk, mint az átdöföttek.
Vagyunk gyermekségünktől holt-elevenek
viselősek a rettegéstől.
Mert sokasodnak az mi szorongásaink
és a nyugodalom,
ránk már zárt ajtót talál.
Felnyílt ellenünk újabb seregek szeme.
Testhalmok!
Nem szöktök soha.
Alákerdit e föld,
temérdek csöndességbe.
Én nem halok meg,
hanem élek.
Erősítem a meggyermekült hitet.
Tanítom édes fiaimat,
megnyitom népem dicséretét,
hirdethessék ivadékaiknak:
legyenek szilajok,
makacsok.

* Részlet a szerző Dózsa György című verséből.

Benyó Ildikó: Délutáni pihenő

ült a képtelen teljesülés: tovatűnő álom az újságírószövetségben, s meglett Zsóka, majd Zsókával nászúton a ház nosztalgikus megpillantása, esztendőre benne laktunk, s a hetedik év — összecsendülvén a szív mélyére bújt óhaj lányaink kifejezett rendelésével — meghozta a kék szemű, szőke kisfiút, Gábort.

De most még épp csak elkezdődött. A tömött hatos egyetlen alumínium fogódzót nyújtva dobált bennünket, s menedékei voltunk egymásnak a tolongásban. Ajkam orcájának gödrébe bújt, haja függönyözte.

— Csak nehogy késő legyen — szólott aggodalommal. Ott járt az esze szüntelen.

Fejem ráztam, túlontúl is hevesen.

— Imre soha olyat nem csinál. Majd meglátod, ha megismered. Legföljebb nem találjuk ott. Ha a nyugtalansága továbbűzte.

De szavamtól egyikünk se könnyebbült meg. Átszálltunk a harmincnégyesre, szorosan összebújtunk. Mégis közöttünk ült valami, a szavunkat is elvette. Gondolatainkat egymástól elfordította.

Rá gondoltunk, akit ott reméltünk a Rómain, galambdúcnak nevezett kabinomban (a csónakház tatján, betonteraszára falépcső vezetett), és aki miatt olyan bosszantóan döcögőnek, ráérősnek találtuk a harmincnégyest.

Egyre azon rágódtam, mi űzhette oly hirtelenséggel a titkos remeteségbe, a hideg-rideg betoncellába, minthogy fűthetetlen volt, s a kora májusi idő csípős, kellemetlen. Nem kétséges, hogy otthon érhette valami. Összeződülhettek, vagy hasonló. Beszédesen mutatott erre a heves és zaklatott „pusztába vonulás" reggeli órája. S egyszeriben emlékezni véltem, mintha mondott is volna olyasmit, hogy Lilnek ne szóljak.

SZÉPEN éltek Lillel. Maga Imre is vallott erről meghittebb pillanatokban, ha szemérme nagy ritkán engedte. Ilyenkor mondta, hogy a legtöbbet köszönheti Lilnek. Egész férfiönbecsülését. Életének alfája és omegája, teremtő és tápláló napja. S minden más csak játék, bohóckodás, szivárvány, színes köd, a könnyű kis nosztalgiák.

De a legtöbbnél többet mégse akart köszönhetni Lilnek. Az eltartottságot nem bírta viselni. Megjelent közöttük az ingerült hang, a roncsolni kezdte irigyelt házuk harmóniáját. Nem, Lil sose tett szemrehányást Imrének, amiért a családfenntartás roskasztó gondja szinte kizárólag az ő nyakába szakadt. Ezt a legkompetensebb helyről tudom: magától Imrétől; mint ahogy azt is: mennyire szenvedett a megalázó helyzettől. Bűntudattal szenvedett. Lelkiismeretfurdalást érzett akár egy pohár bor lehajtásáért, amit már képtelen volt magától megvonni. Iszonyodott tartozni. Még a játékos „kábékákat" (kisebb baráti kölcsönöket) is rendre megadta. Hát még rászorulva lenni gyermekekkel együtt egy asszonyra, még ha az a legdrágább, testestől, lelkestől hozzánk tartozó hitves is, akivel már rég egy számlán az életünk, s a forgandóság szerint hol ez, hol az húz többet, nem számoljuk. Hiszen nem is számolta volna, ha ő a rudas, s a forgandóság nem őt kényszeríti alulra. Hányan és hányan belekényelmesednek az efféle helyzetbe. Ő rendkívül rosszul érezte magát benne. Kínzó elégedetlenségét önmagával gyanakvás és ingerültség kísérte. S ha Lil nem tett neki szemrehányást, kiolvasta a szótlanságból, vagy a legártatlanabb pillantásból — szinte az üldözési rögeszméig.

Úgy képzelte, csakis benne keresik a hibát. Maga se szerette elfogadni a külső körülmények mentségét. Noha mindenek összejátszottak, hogy lehúzzák, beharapott szájjal újra és újra megpróbált kikecmeregni. Odáig jutott, hogy lelke üdvét is adta volna már; fellélegzett, mikor nem sikerült, a rév előtt elcsúszván egy kínálkozó banánhéjon, s nem lehetett a szigorú, belterjes sajtótermék munkatársa.

Aligha ott kezdődött, hogy nem ment az írás. Nem ment semmi, hát az írás se ment. Ilyen-olyan nyomorúságok, oktalan megaláztatások, önérzetére mindenütt leselkedő tüskék, amerre csak útjai vittek — előzték meg a toll elbizonytalanodását, vagy éppen megbénulását. Még azokat a havonta csurranó stallumocskákat is elvesztette, amelyek a megelőző években valami kis biztonságot adtak. A Csillaggal együtt megszűnt ezer forintos szerkesztő bizottsági tagsága. A Madách Színház ötvenhétben, vagy ötvennyolcban tekintett el ugyancsak ezerforintos dra-

Bethlen Miklós gróf

Bethlenszentmiklósi kastély tervező építésze. (Erdélyben)

The Hungarian Quarterly Vol.5. No.3. 1939
(Csabai István)

BETHLEN MIKLÓS

1668-1673 között épitette a bethlenszentmiklosi kastélyt. Ezt később az "Erdély reneszánsz müvészetének koronája"-ként emlegették. Tervezője épitészeti ismereteit külföldi egyetemeken szerezte és gyarapitotta. Alkotását velencei mintaképek ihlettek, de az idegen ösztönzés ellenére is sajátosan helyi hagyományok, derüs egyszerüség, nagyvonalusság, harmonikus tömegelosztás jellemzik.

Radocsay Dénes: Magyarországi reneszánsz müvészet Bp. 1959. TIT József A. szabadegyetemének előadásai

34.

Bethlen Miklós MDK

tervei alapján épült a

bethlenszentmiklósi kastély. /1668-1673/

Magy.Müv. Tört. I. /szerk. Dercsényi/ 350.o.

Repr. U.o. 308.o. 232.kép.

MDK

Bethlen Miklós

saját tervei alapján
építtette a bethlenszentmiklósi
(Sanmiclaus) kastélyt 1668-73-ig.

Balogh Jolán: A magyar renaissance
építészet 52 o.

Bethlen Miklós , épitész MDK

A bethlenszentmiklósi kastély tervezője.
A földszinti rész épitése 1668-1673.
489.o. (v.ö.491)
Az emeleti rész épitése 1682-1683.
492.o.
A külső kőfal északra néző bejárati része a bolthajtásos kapuval készült 1686.
494.o.
Az északnyugati sarokbástya 1692.
Az északkeleti sarokbástya és a délnyugati sarkon fekvő istálló 1694-ben fejeződött be. A belső és északi fal, a kertre néző sarokbástya 1695(?) a nyugati fal is 1696. a déli fal 1698. A kétemeletes nagy "puszta bástya" 1699. A házkörüli védőgyürü 1699.
495.o.

B.Nagy Margit: Adatok a bethlenszentmiklósi kastély épitéstörténetéhez.
KelemenEml. 486-496.o.

Bethlen Miklós, épitész

MDK

Reprod:

1. A bethlenszentmiklósi kastély 1765-ben készült alaprajza.
2. A kastély bejárati homlokzata.
3. A kastély főbejárata.
4. A kastély déli és keleti oldala.
5. A déli loggia.
6. Az emelet női lakosztályának erkélye.
7. Kun-cimerrel diszitett faragott ajto a kastély emeletén.
8. Boltozatos, stukkó-diszes szoba a kastély földszintjén.

9-10. Az északnyugati sarokbástya földszinti szobájának stukkó-diszei.

496. o. után.

B. Nagy Margit: Adatok a bethlenszentmiklósi kastély épitéstörténetéhez.
Kelemen Eml. 486-496.o.

MDK

Bethlen Miklós gróf

Bethlenneutmiklósi kastélyának tervezője, melyet részben maga épít.

Andreas Anggal: Barock in Ungarn. Bp-Leipzig-Milano. é.n. 70.

M.D.A.

Bethlen Miklós, erdélyi kancellár, építész és iró,

1642-1717.

Tervei alapján épült a bethlenszentmiklósi kastély az erdélyi hagyományok szellemében. 268.o. Kép róla 269.o. 3. kép.

M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek, Corvina, Budapest, 1966

MDK

Bethlen Miklós, építtető

saját tervei szerint készült kastélyának tornáca. Bethlenszentmiklós.

/foto/

A magyarországi művészet története L. Bpest, 1961. II. kiadás. 347. l.

A magyarországi művészet története I.

Ráday J. 36. I. II. kiadás

MDK

MDK

Bethlen Miklós, épittető

saját tervei szerint készült kastélya Bethlen-szentmiklóson. 1668-73.

/foto/

A magyarországi művészet története I.
Bpest, 1961. II. kiadás. 346.l.

A magyar történelem művészet forrásenete I.

Rheaf.Iáel.II.kiad.8

MDK

MDK

Bethlen Miklós, építtető

Gyakorlati tudása és szakszerü kiképzettsége volt. 1668-1673-ig építtette kastélyát saját tervei szerint Bethlenszentmiklóson.

A magyarországi müvészet története L. 349.1.
Bpest, 1961. II. kiadás.

MDK

A magyarországi művészet története I.
Bpest,1961.II.kiadás

Bethlen Miklós

kastélyát említi Lázlí Gyula opponensi véleménye.

Mihalik Sándor:"Hann Sebestyén ötvös /1645-1713/"
/doktori disszertáció vitája/. - Művtört.Ért.
197o.2.sz. 173-183. l.

BETHLEN SÁRA ERZSÉBET

A
GORKA MÚZEUM
szeretettel meghívja Önt és barátait
1998. augusztus 15-én, szombaton 17 órára

KORTÁRS MŰVÉSZEK GRAFIKÁI

DÖMÉNY CSABA GYŰJTEMÉNYÉBŐL

című kiállítására

Megnyitja:
KÖPÖCZI RÓZSA
művészettörténész

Megtekinthető: 1998. Október 1-ig, hétfő kivételével naponta 9-17 óráig

A
Verőcei Művelődési Ház tisztelettel meghívja
Önt és barátait

A VERŐCEI MŰHELY NYÁRI TÁRLATÁRA

A kiállító művészek:

Bethlen Sára Erzsébet, Dezső Ferenc,
Dömény Boriska, Foch Géza, Gorka Lívia, Hager Ritta,
Holdas Jánosné Szolnoki Anna, Jancsó Katalin, Jankovics János,
Kristóf Andrea, Markó Erzsébet, Michel Bona, Mizser Pál,
Orbán Mónika, Pölcz Róbert, Takács Margit, Wem Cornelissen

A kiállítást Pölcz Ernő Verőce község polgármestere nyitja meg
1998. augusztus 15-én 18 órakor.

Közreműködik az Iparművészeti Főiskola Kórusa

A kiállítás megtekinthető hétköznapokon 15-18 óráig.

Bethlen Miklós, épitész

Forum, 1934. 297.

Balogh J;Renaissance-Architektur und Skulptur in Siebenbürgen s. könyvismertetés .

Megrova

Bethlen Miklós

vrád
z

Balogh Jolán:
Bethlenszentmiklós
műemlékei. Pásztor-
tűz. 1933. 301, 355. l.

Bethlenszentniklós műemlékei

Balogh Tolin: Bethlenszentniklós műemlékei. Pásztortúz. 1933. 301,355. l.

Erdélyi szépségek

— Bethlenszentmiklós műemlékei —

Irta: Balogh Jolán

Egy-egy hely művészettörténeti és kulturális jelentőségét elsősorban nem az ott felhalmozott műkincsek, hanem a talajából szervesen kinőtt, multjával szorosan összefüggő műemlékek határozzák meg. Egy olasz városka öreg templomával, ősi városházával, sajátos alakú házaival, szűk utcáival és ezzel az ősi környezettel összeforrott, bármilyen egyszerű emlékeivel, mindig érdekesebb művészeti jelenség, mint például egy amerikai múzeum akár elsőrangú műkincsekben bővelkedő olasz gyűjteménye. Az előbbi nem kiszakított rész, hanem nemzedékek szívós, következetes munkájával kialakított egység, melyben tisztán lehet látni a mult tükröződését.

Sajnos, az ilyen városok, melyek külsejükkel régi kultúrát és történetet fejeznek ki, a kiméletlen modern építkezések következtében egyre fogynak. A modern uniformizálódás ezen a téren is helyrehozhatatlan károkat okoz és lassanként nemcsak a városokat fosztja meg ősi jellegüktől, hanem még a falvak szép, régi képét is felforgatja. Végül minden olyan egyforma, színtelen, léleknélkül való lesz, mint a nagy központok külvárosai.

Ebből a pusztító áradatból, mely Erdély földjét sem kímélte meg, egyik gyönyörű szigetként emelkedik ki Bethlenszentmiklós, a Kis-Küküllő mentén fekvő magyar község. Kicsi falú, mégis nem kisebb gyönyörűséggel és történeti tanulsággal járhatunk utcáin, szemlélhetjük emlékeit, mint bármelyik olasz kisvárosét. A falú apró házai közül, melyeknek kedves sorát nem bontja meg semmilyen ízléstelen modern épület, hanem egyszerű, de kifejező vonalaikkal harmónikusan olvadnak össze a környező szép tájjal, három épület emelkedik ki: a Bethlen-kastély, a református és az unitárius templom. Mindegyik az erdélyi művészetnek és történetnek egy-egy sokatmondó emléke.

A kastélyt Bethlen Miklós építtette, mégpedig, amint a főkapú felett levő feliratból kitűnik, 1673-ban. Valószínű azonban, hogy az emeleti rész csak második házassága idején (1686) készült el. Révérend abbé azt írja róla, hogy Bethlen Miklós francia módra emeltette. Ezt a megjegyzést csak az épület beosztására lehet vonatkoztatni, mely tényleg a francia rendszer szellemében, szigorú szimetriával, de a gyakorlati szükséget is szem előtt tartó ügyességgel van megtervezve. Egyébként a kastély minden ízében az erdélyi renaissance pompás alkotása. Az erdélyi renaissance művészetről a magyar művészettörténelemben egyáltalán nem, a helyi irodalomban is ritkán esett szó, az érdeklődést elsősorban a középkor kérdései foglalkoztatták. Pedig ez a korszak, mely a fejedelemség idejével esik egybe, Erdély művészetének kétségkívül legegyénibb, legönállóbb és talán legjelentősebb megnyilatkozása. Az erdélyi renaissance az olasz renaissance elemeit használja fel, de teljesen egyéni módon. Az olasz formákat nem másolja, hanem saját felfogásával, ízlésével átalakítja, sőt új formákat hoz létre. Ennek az erdélyi helyi renaissancenak — túlzás nélkül mondhatjuk, — legszebb emléke Bethlen Miklós kastélya. Derüs, árkádos homlokzata, bár a felsőolasz építészet, főleg Jacopo Sansovino épületeinek hatása alatt keletkezett, jellemzően erdélyi vonásokat mutat a magas tetőzetben, a négyszögletes sarokbástyákban és a tornác kedves, alacsony, tömzsi oszlopaiban. Ezek már nem olasz, hanem tiszta erdélyi formák, melyeknek előkészítését a sárospataki és keresdi kastélyok oszlopaiban találjuk meg. Hasonlóképen erdélyi stilusvonások tünnek fel a főkapu rózsás díszítményein, melyek a kolozsvári Farkas-utcai ref. templom katedrájára emlékeztetnek. A behlenszentmiklósi kastély árkádos homlokzati kiképzésének is megvannak az előzményei és következményei Erdélyben, mégpedig a korábbi radnóti fejedelmi kastélyban, melynek árkádjai ma már be vannak falazva és a későbbi zsibói Wesselényi-kastélyban, melynek kiképzése Bethlenszentmiklós nélkül elképzelhetetlen. A behlenszentmiklósi kastély minden ízével mélyen bent gyökerezik Erdély művészetében. Felépítésével Bethlen Miklós époly maradandó emléket állított magának, mint megfigyelésekben gazdag önéletrajzával.

A bethleni Bethlen-család mecénási tevékenységével függ össze a református templom is, gr. Bethlen Gergely és br. Naláczy Borbála alapítása a XVIII. század közepéről. A kedves kicsiny templomnak különös bájt kölcsönöz, hogy szokatlan módon közvetlenül a sík földből, a zöld pázsitról emelkedik fel. Homlokzata a középre helyezett toronnyal ismét régi hagyományokat követ, míg formai kiképzése bizonyos tartózkodással a korabeli barok stilushoz igazodik. Belseje egységes és harmónikus, melyhez hasonlót ilyen kicsi templomokban ritkán találunk. A díszítő formákban, a falakat tagoló falpillérekben, a boltozat stukkóiban még az erdélyi renaissance hatása érezhető. Ennek a szép templombelsőnek gyönyörű dísze a gazdagon faragott szószék, melyet csodálatosan szép, pompás virágok borítanak. Erdély XVIII. századi kőfaragóművészetének egyik legragyogóbb emléke.

Az udvar építkezéseihez méltán csatlakozik az unitárius templom, Bethlenszentmiklós legrégibb épülete. Fából készült bejárója és főkép szép tornácos fatoronysisakja, az erdélyi népművészetnek érdekes és fontos emléke.

Bethlenszentmiklósnak ezek az épületei híven tükröztetik a kicsi falú egykori szellemi világát, az unitárius és református egyházak életét, sorsát, a földesúr Bethlenek művészeti törekvéseit. A falú történetének és ezzel együtt Erdély történetének élő, beszédes emlékei.

A Bethlen-kastély Bethlenszentmiklóson.

Pásztortűz 1933. 16. szám

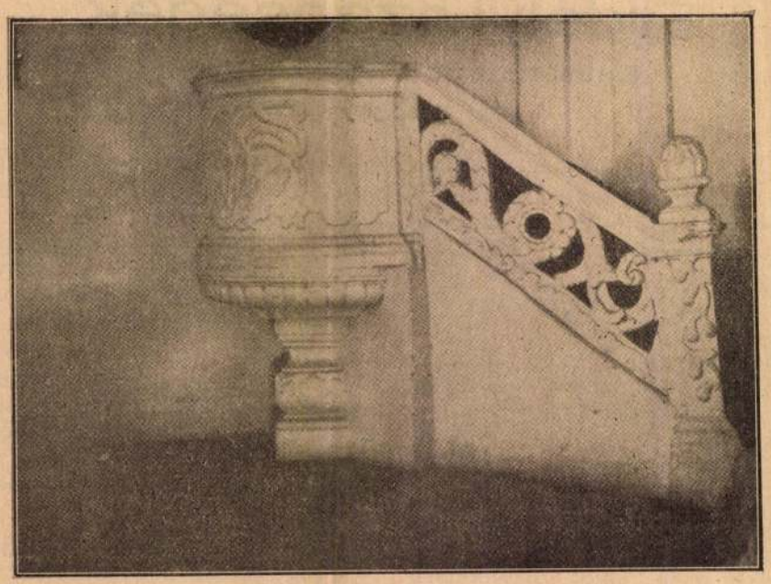

Bethlenszentmiklósi református templom szószéke.

A Teremtés koronája

— Csevegés —

Irta: Kabdebó Erna

Bevallom, hogy ezt a mai szereplést először visszautasítottam. Nem szívesen szólalok meg bált megelőző műsoron, mert tudom, hogy a táncolni vágyó fiatalság (s ez a korhatár ma ötven éven is túlmegy) pokolba kíván mindenkit, aki beszél s ezáltal a tánc kezdetét késlelteti. Van is erre egy már kialakult szokásmondás, s a nézőtéren az a hölgy, akinek legragyogóbb a tánctoalettje, vagy az a férfi, akit legjobban nyom a plasztronja, szokta mondani: „Mit dumál? Ez nem irodalmi társaság!"

Szóval, nem akartam fellépni, de aztán a rendezőség nagyon ügyes fogáshoz folyamodott: megizente Molter Károllyal, hogy nekem kiosztott szerepem van, kötött marsrutám: szidnom kell a férfiakat. Mit tagadjam? Ez hatott. Mint muzsikust egy tört Chopin-akkord, vagy szesz bolondját egy távoli szüret illata, úgy vonzott ez a téma. Nem tudom ugyan, pontosan így szólt-e az izenet, hiszen Molterről nyomtatásban fog megjelenni egyik erdélyi regényben, hogy ő, ha viharral küldik, májusi szellővel érkezik. Mármost ha hozzám e nem éppen tavaszi fuvalom szelídségü témával jött, vajjon mivel indíthatták útnak?!

A férfiak két közmondást hoztak forgalomba: „A teremtés koronája a férfi" és „Gyarlóság, aszony a neved". Azt hiszem, mind a kettőt nyugodtan megfordíthatjuk és sem a teremtés, sem a gyarlóság nem fog ellene tiltakozni. Mert kérdem én: Mi volt előbb: koronázandó, vagy korona? Már pedig a Biblia szavai szerint előbb Ádám teremtetett s így világos, hogy az oldalbordájából készült Évát szánta az Úr a kész mű koronájául.

A második mondásra, arra a gyarlóságira, meg éppen ráfér egy kis átértékelés. Méltóztatnak tudni: tudományban, művészetben ma ez a divat. Szegfü Gyula történelmi bálványokat dönt le az igazság kedvéért; Upton Sinclair pedig Sophoklestől Goethén át Jack Londonig mindenkit modern értékmérésnek vet alá s akkor egy ilyen öreg frázis, amelyen már delizsáncon utazó nagyszüleink összevesztek, ez érje meg a repülőgép és ejtőernyő korszakát?

Lássuk tehát, miért is vagyunk mi olyan gyarlók? Válasz: a nő nem tud nagy, örökértékü műveket alkotni, nincs logikája és ah! hol van a férfiak mögött bátorság dolgában!

Mivel még a tréfában is tárgyilagos akarok maradni, azt mondom: Beethoven zenéje, Shakespeare drámái, Petőfi, Eminescu költészete előtt fejet hajtunk és valljuk: ilyent asszony valóban sohasem alkotott, de adta a világnak Beethovent, Shakespearet, Petőfit és Eminescut, és ezáltal az ő szivének ritmusa is benne van azok műveiben.

A bátorságra pedig meggyőző eseteim vannak. Szín: a fogorvos várószobája. Egy apa éppen most viszi be tizéves fiacskáját; kint vagy nyolc nő vár. Egy perc mulva éles sivítás hallik, nagy robaj, rábeszélés, a fiucskát nem tudják rávenni arra, hogy a fúrót közel engedje magához. A zaj nő, hiszterikus hangok szürődnek ki, végre felrepül a rendelő ajtaja, s az apa halálsápadtan, verejtékezve, könyörgő hangon suttogja:

— Hölgyeim, lenne oly szives valamelyikük bejönni, mi nem boldogulunk.

Erre egy vadidegen nő, valószínüleg öt gyermek sokat próbált és szenvedett anyja, bement s nehány megnyugtató mondat után a kisfiu észre sem vette, amikor fogacskájában a gombostünyi hibát megreparálták.

Tudom, mélyen tisztelt Uraim, önök most azt mondják: az a nő nem bátor volt, hanem ügyes. Igazuk van, ellenben a papa, a fogorvos és a kisfiú — azok bátrak voltak.

Szerkesztői üzenetek.

Kéziratot nem adunk vissza.

Kérjük előfizetőinket, munkatársainkat, hogy leveleiket lehetőleg gépírással, de legalább is nagyon gondos, jól olvasható írással küldjék be. Csak felbélyegezett válaszborítékkal ellátott levelekre küldünk levélválaszt.

Igazítás.

A **Pásztortűz** 1933 aug. 31-iki, 16-ik számában, a 301. lapon *Balogh Jolán:* Bethlenszentmiklós műemlékei című cikkéből tévedés folytán kimaradt a következő rész (negyedik bekezdés második mondata után), melyben a szerző rámutat arra, hogy a szép kastély tervező építésze maga Bethlen Miklós volt.

„A főkapu feliratában Bethlen Miklós saját magát nevezi a kastély építészének, „architectus"-ának. Ha végiggondoljuk a fiatal erdélyi főúr neveltetését, külföldi iskoláztatását, utazásait, nem is találhatjuk különösnek, vagy épen hihetetlennek a felirat szövegét, mely egy magyar művésznévvel ajándékoz meg bennünket. Bethlen Miklós külföldi egyetemi tanulmányai alkalmával építéstant is hallgatott Utrechtben és Leydenben, azonkívül járt Franciaországban és Velencében. Művészi felfogásának kifejlődésére, amint éppen kastélya bizonyítja, a két utóbbi hely, főleg pedig Velence volt hatással, Hollandiában inkább csak az elméleti és technikai ismereteket sajátíthatta el."

A többi kéziratra és levélre jövő számunkban válaszolunk.

Szerkesztésért felel:
CSÁSZÁR KÁROLY

Műkedvelők!

Bálint Vilmos régi, magyar szöveg után ujradolgozta

A DÚSGAZDAG

bibliai drámáját.

A nagyérdekű munka a *Magyar Nép* könyvsorozatában jelent meg. — Megrendelhető postadíjjal együtt 20 lejért a Minerva cimén.

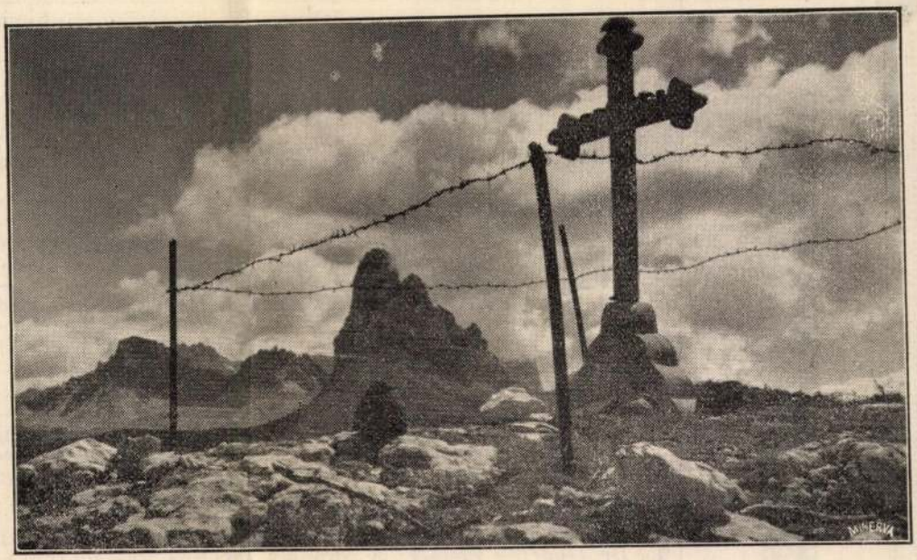

Monte Piano a hősi halottak emlékével, háttérben a Drei Zinnen

KIADÓHIVATALI ÜZENETEINK

Magyarországi előfizetőink

minden befizetést teljesíthetnek bármely trafikban kapható bianco befizetési lapon

a *Studiumnál* (Budapest, IV. Kecskeméti utca 8. sz.) Postacsekkszámla 4041. Telefon 856—16.

Akik nem a Studium útján fizetnek elő, sziveskedjenek ugyancsak bármely trafikban kapható bianco csekklapot kitölteni a következő módon: A csekklap első harmadán a csekkszámla *25.000.* Tulajdonosa: *Pénzintézeti Központ költségmentes számla. Budapest.* — A második harmadrészen a csekkszámla: *25.000 Angol-Magyar Bank. Pásztortűz.*

Postán érkezett előfizetések nyugtázása:

K. Gy. Angyalos 200, B. L. Felvinc 145, K. M. Marosujvár 500, dr. T. J. Csikszereda 100, P. L. Havad 200, P. M Szilágygörcsön 100, B. I. Néma 460, M. A. Predeal 260, W. P. Marosvásárhely 140, özv. K. A. Gyergyószentmiklós 150, Cs. B. Nagyvárad 140, B. J. Székelykeresztur 500, M. K. Torda 360, A. I. Szászrégen 145, K. K. Dicsőszentmárton 450, T. K. Komárom 227, P. G. Csiksomlyó 140, M. J. Küküllődombó 450, D. B. Kraszna 260, B. I. Homorod 220, Sz. B. Brassó 260, M. Kasz. Tövis 140, özv. Br. Gy. P. Kraszna 140 lej.

Köszvényben szenved Ön? Köszvényes megbetegedéseknél tudvalevőleg hibás vérösszetételen alapuló anyagcserezavar áll fenn. A kóros alkatrészeknek a vérből való eltávolítására a Togal különösen alkalmas. A Togal meggátolja a hugysav felgyülemlését és elősegíti a testből való kiválasztását. Több mint 6000 orvos nagyon elismerően nyilatkozott a Togal jó hatásáról.

Néhány hónapon belül megjelenik az erdélyi magyarság kulturális és irodalmi életének első nagy és minden részletét átölelő tudományos feldolgozása

Dr. JANCSÓ ELEMÉR

félezer oldalos könyve

Az erdélyi magyar irodalom története 1914-től 1934-ig

Részletes tájékoztatót kivánatra bárkinek küld a szerző. Cluj-Kolozsvár, Cal. Motilor 16.

Pásztortűz 1933. 18 sz

Erdélyi Tudományos Füzetek.

Szerkeszti: **Dr. György Lajos.** Az „Erdélyi Múzeum-Egyesület“ kiadása

1. *Rass Károly:* Reményik Sándor — — — — — — — — — — — — 40.—
2. *Pârvan Bazil:* A dákok Trójában — — — — — — — — — — — 30.—
3. *Dr. Bitay Árpád:* Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében — 30.—
4. *Dr. Bitay Árpád:* A moldvai magyarság — — — — — — — — 40.—
5. *Szokolay Béla:* A nagybányai művésztelep — — — — — — — 40.—
6. *Dr. Balogh Ernő:* Kvarc az Erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben — — — — — — — — — — — — — — — — 40.—
7. *Dr. György Lajos:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája. 1925. év 50.—
8. *K. Sebestyén József:* A brassai fekete templom Mátyás-kori címerei 40.—
9. *Dr. Karácsonyi János:* Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
10. *Dr. Gál Kelemen:* Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen — 50.—
11. *Dr. Tavaszy Sándor:* Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése — 40.—
12. *Dr. György Lajos:* Két dialogus régi magyar irodalmunkban — — 60.—
13. *K. Sebestyén József:* A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címere — — — — — — — — — 50.—
14. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1926. év 50.—
15. *Dr. Gyárfás Elemér:* A Supplex Libellus Valachorum — — — — 50.—
16. *Rónay Elemér:* Kemény János fejedelem halála és nyugvóhelye — 50.—
17. *Dr. György Lajos:* Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
18. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1927. év 60.—
19. *K. Sebestyén József:* A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai — — — — — — — — — — — — — — — — 60.—
20. *Szabó T. Attila:* Az Erdélyi Múzeum Egylet XVI—XIX. századi kéziratos énekeskönyvei — — — — — — — — — — — — 50.—
21. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről — — — — — — — 50.—
22. *Dr. György Lajos:* A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben — — — — — — — — — — — — — 50.—
23. *Dr. Kántor Lajos:* Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problemái — — 50.—
24. *Dr. Gál Kelemen:* A nemzeti nevelés román fogalmazásban — — 50.—
25. *Dr. Tavaszy Sándor:* Kierkegaard személyisége és gondolkozása — 50.—
26. *Dr. Papp Ferenc:* Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében — — 50.—
27. *Dr. Csűry Bálint:* Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról — — 50.—
28. *Dr. Biró Vencel:* Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében 50.—
29. *Dr. Teleki Domokos gróf:* A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
30. *Dr. Hofbauer László:* A Remény című zsebkönyv története (1839—1841) 50.—
31. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1929. év — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
32. *Dr. Gyalui Farkas:* A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán — — — 50.—
33. *Dr. Rajka László:* Jókai „Törökvilág Magyarországon“ c. regénye 50.—
34. *Dr. Temesváry János:* Hét erdélyi püspök végrendelete — — — 50.—
35. *Dr. Biró Vencel:* A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében — — — — — — 50.—
36. *Szabó T. Attila:* Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe — — 50.—
37. *Dr. Kántor Lajos:* Hidvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakítása érdekében — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
38. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája 1930. év — — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
39. *Dr. Balogh Arthur:* A székely vallási és iskolai önkormányzat — 50.—
40. *Dr. György Lajos:* Eulenspiegel magyar nyomai — — — — — 80.—
41. *Dr. Dömötör Sándor:* A cigányok temploma — — — — — — 50.—
42. *Dr. Kristóf György:* Báró Eötvös József utazásai Erdélyben — — 80.—
43. *Dr. Hofbauer László:* Az Erdélyi Hiradó története — — — — — 50.—
44. *Dr. Kristóf György:* Kazinczy és Erdély — — — — — — — 50.—
45. *Dr. Asztalos Miklós:* A székelyek őstörténete letelepülésükig — — 50.—
46. *Dr. Varga Béla:* Az individualitás kérdése — — — — — — — 80.—
47. *Kemény Katalin:* Erdélyi emlékírók — — — — — — — — — 80.—
48. *Dr. Dömötör Sándor:* Vida György facetiái — — — — — — — 50.—
49. *Dr. Oberding József György:* A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések a román törvényhozásban — — — 50.—
50. *Szabó T. Attila:* Közép-szamos-vidéki határnevek — — — — — 50.—
51. *Dr. Balogh Jolán:* Olasz falfestmények Gyulafehérvárt — — — — 30.—
52. *Dr. Ferenczi Miklós:* Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1931. év. — — — — — — — — — — — — — — — 50.—
53. *Dr. Kántor Lajos:* Magyarok a román népköltészetben — — — — 50.—
54. *Dr. György Lajos:* Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai — 50.—
55. *Dr. Veress Endre:* Gróf Kemény József (1795—1855) — — — — 50.—

Megrendelhetők az *Erdélyi Múzeum* kiadóhivatalában, Cluj-Kolozsvár. Str. Baron L. Pop (volt Brassai-u.) 5.

Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T. Cluj-Kolozsvár 1930

Bethlen Miklós gróf

szerverte és építtette
a bethlenszentmiklósi
egyházi Bethlen-kastélyt
1668–1673-ban.
Írta
Balogh Jolán dr.
A renaissance építészet
és szobrászat Erdélyben
Magyar Művészet
1934. 5. sz. 143. l.
153. l.

154. — ATHENAEUM

Kolozsvárer Museum 131
Die ref. Kirche in Keszü. Detail der südlichen Tür. 1521 131
Skulpturen aus der Lázó-Kapelle in Gyulafehérvár. 1512 132
Detailaufnahmen der Kirchen zu Beszterce, Menyő und Szilágysomlyó. XVI. Jahrhundert 133
Säulenhalle des grfl. Bethlenschen Schlosses in Keresd. 2. Hälfte des XVI. Jahrh. 134
Schlosshof in Fogaras. Ende des XVI. Jahrhunderts 134
Tür, bezw. Tor aus Kolozsvár und Szilágysomlyó. Ende des XVI. Jahrh. 139
Grabmäler aus dem Kolozsvárer Museum. Ende des XVI. und Anfang des XVII. Jahrhunderts 140
Schlossbrunnen aus Szilágycseh. 1. Hälfte des XVII. Jahrh. 141
Tür aus dem Burgschloss von Aranyos-Medgyes. 1. Hälfte des XVII. Jahrh. 141
Tür, Kamin und Grabmal aus dem Kolozsvárer Museum..... 142
Die einstige Bethlen-Burg zu Bethlen-szentmiklós. Entworfen und erbaut vom Grafen Nikolaus Bethlen, 1668—1673.. 143
Halle aus dem Daniel-Schloss zu Vargyas. 1723..... 143
Tor und Halle aus der Burg Bethlenszentmiklós. 1673 146
Tür aus der Kapelle in Kézdiszentlélek, bezw. Burg zu Vargyas. 2. Hälfte des XVII. Jahrh. 147
Kanzeln der ref. Kirchen zu Kolozsvár und Magyarvalkó, und Tür aus der gräfl. Kornisschen Burg in Szentbenedek. 2. Hälfte des XVII. Jahrh. 150
Kanzeln aus den ref. Kirchen zu Fogaras, bezw. Hadad 151

Bethlen Miklós

Balogh Jolan cikke

Magyar Művészet

1934. 143, 152, 153.

Bethlenszentmiklósi

Kastély

Képe repr.

Magyar Művelődéstört.

III. 542. l.

543. l.

314
453
530

Bethlen Miklós gr.

a bethlenszentmiklósi
kastély terveröje

Balogh Mihál
548 l. 550 d.

Ezen az oldalon fen-
tünk, mint épitesznek
jellemzése

Esetleg felhasznál-
landó

háború. És a forrongás nem hogy szétvetette a magyarságot, de még összeforrasztotta. Negyvennyolcas, kormánypárti természetesnek, törvényszerünek érezte a forradalmi háborgást. És tizezer, meg tizezer bosszulója nőtt ki két-három óra alatt a szegedi televényből. Forradalmi szónok meg annyi, hogy se szeri, se száma. Öt percre se tisztultak le a szobor lépcsőzetéről a szónokok. A vezérszónok a Közvélemény szerkesztője volt: Roskovitz Artur. Inkább vézna volt, mint izmos. Ha sorozták volna, csak kinnal és nagy felnyujtózkodásokkal érte volna el a katonai mértéket. Inkább kócos és rendetlen volt, mint elegáns és messze állt attól, hogy Adonisznak nézzék. De lengyel származás volt és magyar hazafiasságában lengyel reminiszcenciák parázslottak. Sisteregve buggyant ki belőle a magyar harag. És mikor már nem győzte a fájdalmát, olyan lobbanást vetett ki magából, hogy minden lélek tűzbeborult tőle.

— A kaszárnya elé! Nem hagyjuk ott a koszorut. Ez a koszoru Kossuthé. Volt-e már olyan magyar fiu, aki az apja sir-

Bethlen Miklós

l.

Balogh Erdélyi ven

166, 167 l.

3 szerelem.

Bethlen Miklós

a kancellár

volt az alábbi fes-
tett mennyezet meg-
rendelője?

Nem, hanem erik öse!

Kelemen Lajos: A
gogánváraljai mennye-
zetfestmény készít-
tetője és kora.
Erdélyi Irodalmi Szemle
1928. 13.

lásd

Balogh Iolán:
Az erdélyi renaissance.
Kolozsvár 1943. 118. l.

Bethlen Miklós

1704

Memoires historiques du Comte Bethlem-Miklos, contenant l'Histoire des derniers Troubles de Transilvanie. 2 ~~Tl~~ ~~Parties~~ Amsterdam 1736.

Arany pengő

seriem episcoporum graeco — catholicorum Munkacsiensium etc. 6 partes. Cassoviae, 1799–1805. 2 régi bőrkötés. 3° 5 rézmetszetü cimképpel. 40 —

28 **Batthyány Ign.** Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium. Collectae et illustratae. 3 tomi. Claudiopoli. 1785—1827. fbőrkötések. Folio. 120 —

29 **Batthyani Graf Vinzenz.** Reise durch einen Theil Ungarns, Siebenbürgens, der Moldau und Bucovina im Jahr 1805. Pest, 1811. — Reise nach Constantinopel. In Briefen. 2 verb. Ausgabe. Mit 1 Kpfrst. Pesth, 1810. hübscher orig. Hldrbd. kl. 8° 24 —

30 **(Bauer F. G. de).** Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie. Avec un prospectus d'un atlas géographique et militaire de la dernière guerre entre la Russie et la porte Ottomane. Francfort et Leipsic, H. L. Brenner, 1778. veau ancien, d. o. in 8° 36 —

31 **Beer Ad.** Der Staatshaushalt Österreich-Ungarns seit 1868. Prag, 1881. Lwd. gr. 8° 12 —

32 — — Die Finanzen Österreichs im 20. Jahrhundert. Nach archivalischen Quellen Prag, 1877. Lwd. gr. 8° 10 —

33 **Békefi Remig.** A pásztói apátság története és oklevéltára 1190–1814. 3 kötet. Számos képmelléklettel. Budapest, 1898—1902. ered. vászonkötések. Lex. 8° 36 —

34 — — A pilisi apátság története. 1184—1541. Szövegbe nyomtatott ábrákkal, 4 táblamelléklettel és oklevélhasonmással. Pécs, 1891. fbőr, lex. 8° 12 —

35 — — A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban. 1 térképpel és 142 ábrával. Bpest, 1907. fvász. n. 8° 376 old. (K. ny.) 12 —

36 — — A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Kitüntetett pályamű. Bpest, M. T. Akad., 1910. füzve n. 8° 6 —

37 **Beksics Gusztáv.** Kemény Zsigmond, a forradalom s a kiegyezés. 2. jav. és bőv. kiadás. Bpest, 1883. ered. vászon, n. 8° 6 —

38 — — A magyar nemzet függetlensége az állami és az egyházi (külső) kormányzatban különös tekintettel a magy. király apostoli jogaira és a kath. autonomiára. Bpest, 1893. füzve 8° 2 40

39 **Bel Mathias.** Notitia Hungariae novae historico-geographica. 4 kötet. Viennae, 1735–1712. Szép egykoru bőrkötések, folio 400 —

E becses és nagyfontosságu forrásmunka igen szép példánya 3 rézmetszetü cimképpel, Pozsony, Modor, Nagyszombat, Szent-György, Bazin, a gróf Pálffy és Erdődy kastélyok, Budapest (38·70 × 1 méter 46·30 cm.) és Visegrád látképeivel, 11 rézmetszetü térképpel és számos genealógiai táblával.

40 — — Adparatus ad historiam Hungariae, sive collectio miscella, monumentorum ineditorum partim, partim editorum sed fugientium. Posonii, J. Pauli Royer, 1735. régi félbőrkötés. Folio. cimlapján csinos rézmetszetü vignettával 60 —

41 — — De vetere litteratura Hunno Scythica exercitatio. Lipsiae, 1718. félbőrkötés 4° 4 képmelléklettel. Ritka 30 —

42 **Belnay G.** Historia literarum bonarumque artium in Hungaria. E probatissimis scriptoribus synoptice deducta. Viennae et Posonii, 1799. eredeti bőrkötés. 8° 10 —

43 — — Historia regni Hungariae e probatiss. scriptoribus synoptice deducta. Posonii, 1804. régi fbőr 8° 8 —

44 **Benczúr J.** A szabadság és a társadalmi rend elméletei. Pest, 1848. füzve 8° 5 —

45 **Benedek Elek.** A magyar nép multja és jelene. Számos szövegképpel és műmelléklettel. 2 kötet. Budapest, 1898. ered. vszkts. n. 8° 20 —

1933

Arany pengő

46 **(Benedek Mihály.)** Magyar grammatika, mellyet készitett Debrecenben egy Magyar Társaság. Béts, 1795. fpergt. n. 8° 15 —

47 **Beniczky Lajos.** Kálmán király és József császár. Pest, 1858. füzve 8° 6 —

48 **Benigni v. Mildenberg J. H.** Statistische Skizze d. Siebenbürgischen Militärgrenze. 2. Aufl. Hermannstadt, 1837. br. 8° 12 —

49 **Beőthy Ákos.** A magyar államiság fejlődése, küzdelmei. Politikai tanulmány. 3 kötet, 4 részben. Budapest, 1902—1906. I. kötet fbőr, többi füzve. Szerző példánya. 50 —

50 **Beőthy Zsolt.** A magyar irodalom története. Képes diszmunka 2 kötetben. Bp., Athenaeum, 1896. ered. diszes félbőrkötések Lex. 8° 25 —

51 **Beőthy Zsolt és Badics F.** A magyar irodalom története. 2 kötet. 3. javitott és bővitett kiadás, nagyszámu képpel és sok szines és fekete műmellékkettel. Bpest, 1906—1907. er. diszes félbőrkötések. 48 —

52 **Beregszászi Nagy Pál.** Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in língua magyarica. Pestini, 1815. füzve 8° 12 —

53 — — Versuch einer magyarischen Sprachlehre mit einiger Hinsicht auf die türkische u. andere morgenländischen Sprachen zum Gebrauch seiner Vorlesungen entworfen. Erlangen, 1797. or. Hldr. 8° 10 —

54 **Bergleiter Joa.** Vindiciae consitutionum et privilegiorum nationis in Transilvania Saxonicae libertatumque et praerogativarum in iisdem fundatarum nonnullis publici juris doctorum principiis oppositae. Cibinii, 1803. füzve n. 8° 8 —

55 **Bernstein B.** Az 1848—49-iki magyar szabadságharc és a zsidók. Jókai Mór előszavával. Budapest, 1898. félvászon 8° 10 —

56 **Berzeviczy Greg.** De commercio et industria Hungariae. Leutschoviae, M. Podhoránszki, 1797. — Magyarországi, erdélyi és egyéb szomszéd tartománybeli vásárok holnaponként az A-B-C szerént. 8 16 —

57 — — Ungarns Industrie und Commerz. Weimar, Gädicke, 1802. alter Pergtband 12 —

58 — — Politisch kirchliches Manch-Hermaeon von den Reformen Kayser Josephs überhaupt vorzüglich in Ungarn, mit nüzlichen Winken zur Richtung der Gesinnungen des Adels, der Geistlichkeit und des Volks auf den nächst bevorstehenden Reichstag in Ungarn. O. O. gedr. mit Wörbözischen Schriften, o. J. orig. Ppbd. 8° Mit 1 Plan. 20 —

59 **Berzeviczy Albert.** Beatrix királyné 1457—1508. Történelmi élet- és korrajz. Budapest, 1908. füzve n. 8° Számos képpel és képmelléklettel. (Magy. Tört. Életrajzok) 6 —

60 **Bethlen Gábor.** Principatus Transylvaniae coaevis documentis illustratus. Collegit P. Pray. Ed. I. F. Miller. 2 tomi, Pestini, 1806. félvászon 8° 16 —

61 — — fejedelem kiadatlan levelei. A M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága megbizásából kiadta Szilágyi S. Bpest, 1879. fve n. 8° 8 —

62 **Bethlen Joan.** Commentarii de rebus transsilvanicis proximis ab obitu Gabrielis Betlenii triginta quator annis gestis. Ed. nova. 2 partes. Viennae, 1878. vászonkötés 8° 16 —

63 **Bethlen István.** A magyar birtokpolitika feladatai Erdélyben. Bpest, 1913. füzve 8° 2 táblázattal. 50 oldal 3 60

64 **Bethlen Miklós.** Memoires historiques du comte Betlem Niklos contenant l'histoire des derniers troubles de Transilvanie. 2 parties avec 1 portrait. Amsterdam, Jean Swart, 1736. veau orig. in 8° Apponyi 2441 36 —

Tököli Mihály rézmetszetü arcképével. Ezen ritka könyvnek szép példánya.

Kikiáltási ár pengőben

2163. BERARDO, CARLO ANTONIO, Historia di Maria Stuarda Regina di Francia, e di Scotia. Bologna, 1652. 12r., pergtkts . . . . . 4.—

2164. BÉRANGER, Chansons. Paris. (Cca 1840.) Címlapja hiányzik! Igen sok fametszettel. 4r., fvkts 5.—

2165. BÉRAUD ANTONY, Le Pendu, histoire d'une grande dame de la restauration Napolitaine. Paris, 1836. 8r., 2 kötet, fvktsek 2.50

2166. BERÉNYI, GRAF JOHANN, Das grosse Zeitalter Franz des I. Kaiser von Oesterreich. Pesth, 1831—33. 8r., 3 rész 2 kötetbe kötve, vktsek . . . . . 5.—

2167. BERNARDUS, SANCTUS, Opera. Parisiis, 1642. Folio, 5 rész 6 kötetbe kötve, bőrktsek . . 50.—

2168. BERNARD, RICHARD, Christian see to thy conscience, or treatise of the nature. London: Felix Kyngston. 1631. 12r., egyk. bőrkts. Bejegyzésekkel magyar tulajdonosoktól pl.: ST. ALMÁSI. 1707. LONDINI. . . . . 4.—

2169. BERNEGGER, MATTHIAS, Disquisitio historico-politica de regno Hungariae. Argentorati, 1630. K. 4r., fve. (Címlapja és 3 levele régi kézírással pótolva!) A mű végén néhány rézm. képpel. APPONYI NEM ISMERI! . . . . 4.—

2170. BERNOLÁK, ANTONIUS, Slowár Slowenski Cesko-Latinsko-Nemecko-Uherski: seu Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae, 1825—27. 8r., 6 kötet, papírktsek . 12.—

2171. BERNOLAK, ANTON, Schlowakische Grammatik. Ofen, 1827. 8r., papírkts . . . . . 3.—

2172. BERRYER, Leçonc et modéles d'eloquence judiciaire. Édition illustrée. Paris, 1858. N. 8r., fbőrkts . . . . . 5.—

2173. BERTALAN ALAJOS, A drágakövek az ó-, közép- és újkorban. Nagy-Kanizsa, 1879. 8r., fve 2.—

2174. BERTALANFFI PÁL, Keresztyén böltseség, avagy az okos és istenes keresztyén életre mindenféle üdvösséges oktatások. Nagy-Szombat, 1754. 8r., papírkts 1.50

2175. —, Világnak két rendbéli rövid ismérete. Nagy-Szombat, 1757. 8r., papírktés. Végén 2 rézm. táblával . . . . . 3.—

2176. BERTOLI, GIANDOMENICO, Le anticita d'Aquileja profane e sacre. Venezia. 1739. Folio, vkts. Sok rézmetszetű és fametszetű epigráfiai szövegközti ábrával . . . . . 16.—

2177. BERZEVITZY, GREGOR VON, Ansicht des asiatisch-europäischen Welthandels nach dem

jetzigen Zeitbedürfniss betrachtet. Pesth, 1808. 8r., papírkts . . . . . 3.—

2178. —, Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. Leipzig. 1822. K. 8r., papírkts . . . . . 5.—

2179. BESCHREIBUNG VOM SCHLACHTEN. Atlas. (Titelblatt fehlt.) Leipzig, cca. 1830. Har. 2r., vkts . . . . . 3.—

2180. BESZÉDES JÓZSEF, Magyarországi hydrotechnikából próbául. Pest, 1831. — —, A mezei gazdaságra, mesterségekre és kereskedésre, alkalmaztatott inzsinérségből. Pest, 1830. — —, A' Duna, világkereskedési tekéntetben. Pest, 1830. 8r., fve . . . . . 3.—

2181. —, Magyarországi hydrotechnikából próbául. Pest, 1831. — —, A mezei gazdaságra, mesterségekre és kereskedésre alkalmaztatott inzsinérségből. Pest, 1830. — —, Vizi természeti törvény. Pest, 1831. 8r., papírkts 2.50

2182. BETHLEN DOMOKOS GRÓF, A' nemzeti jóllétről. Béts, 1831. 8r., fve . . . . . 1.—

2183. BETHLEN, WOLFGANGUS, DE, Historia de rebus Transsylvanicis. Ed. II. Cibinii, Mart. Hochmeister. 1782—93. 8r., 6 kötet, fbőrktsek . 14.—

2184. BETLEM—NIKLOS, COMTE, Memoires historiques, Contenant l'histoire des derniers troubles de Transilvanie. Amsterdam, 1736. K. 8r., 2 köt. bőrktsek . . . . . 7.—

2185. BEYERLINCK, LAURENTIUS, Magnum Theatrum vitae humanae. Lugduni. 1656. Folio, 8 kötet, bőrktsek . . . . . 24.—

2186. BÉKEHÁZI INNOCENT, Igaz-e, hogy mindenben hátra vagyunk? Pest, 1838. 8r., fve . . . 1.—

2187. BIBLIA SACRA, S. l. 1482. Kis folio, 4r., XVII. szdi, valószínűleg Kassán készült préselt díszbőrkötésben. — HAIN, 3086. (Első fehér lapja hiányzik!) Címei vörössel és kékkel vannak festve . . . . . 240.—

2188. BIBLIA, cum postillis Nicolai de Lyra. Nürnberg, Anthony Koberger. 1497. I—IV. kötet. 2r., fpergktések. Hiányzik az I. kötet címlapja s végső levelei ,a II. köt. első 16 levele és a III. köt. utolsó levele és a IV. köt. címlapja. Hozzájárul ugyanezen mű bázeli kiadásának VI. kötete (Sz. Pál levelei, Actus apostolorum, Apocalypsis.) Petrus Froben, 1508. Egyk. fatáblás bőrkts. HAIN, 3167. . . . . 80.—

Árverési Körlény 1938. 1. rk. A

Bethlen Miklós gróf

207 **Bethlen Miklós.** — Memoires historiques du comte Betlem-Niklos contenant l'histoire des derniers troubles de Transilvanie. 2 parties avec 1

Pengő

portrait. Amsterdam, Jean Swart, 1736. veau orig. in 8°. Apponyi 2441. 25.—

Ranschburg Gusztáv könyvkereskedésének 136. sz. katalógusa. Pest, 1936.

Feladó: Dr Valkó Arisztid — Solymár Pest ou

BUDAPEST
926 MÁR. 11.22
4 LKb

BUDAPEST
926 MÁR. 11.22

MAGYARORSZÁG
10 LIG

BUDAPEST
926 MÁR. 11.22

MAGYARORSZÁG
10 LIG

BUDAPEST

Bethlen Miklós gróf

iród

Gróff Bethlen Miklós' ifjukori életének, úgy Erdélyország akkori történeteinek tulajdon magától frantzia nyelven való leírása. Kolozsvár, 1804.

Nagy fantázia Edl akkor, hogy e minből Bethlen M. mit tervező épitész lépjen a porondra. Renaissance kastélyát Franciaországból hozott, esetleg utasításokkal átdolgozott tervek alapján épitette, de maga épitész sohse volt.

Öt évszázad politikája, a középkori magyar naphatalom páratlan jelentőségű műveltségének és művészi kultúrájának pokoratosan egymásra épülő és egymás mellett szélesülő épülete ez. A török dulás ~~telo~~ elpusztíthatta javarénét ennek az épületnek. Decsak a köveket és díszeket. A bennük és alattuk

Bethlen Miklós gróf

Gróff Bethlen Miklós' ifjúkori életének, úgy Erdélyországi akkori történeteinek, tulajdon magától Franczia Nyelven való le-irása. Magyarra fordittatott, és ki-adatott a' Magyar Nemzeti Játtzó Szín' hasznára.

Kolosváratt. Nyomtattatott a' Ref. Kollégyom Bet. 1804-dik Esztendőben. Kis 8-r. 320 l.

NÉM

KESSLER, JOSEPH (1826—1887)

Jézus Szent Szíve

Jelezve lent jobbra: Jos. Keszler, 1882.
Vászon, olaj, 132×92 cm. (Prímási lakos
Simor prímás megrendelésére készült.
Maszlaghy II., 503. szám.

KREUTZ, JOHANN (1803—1881)

Hit, remény és szeretet jelképe, hajótöröttek

Vászon, olaj, 196×143 cm. (Prímási lakosz
Maszlaghy II., 440. szám.

KRIPPEL (XIX. sz. eleje)

A bor allegoriája

Borozó társaság

Fa, olaj, egyenkint 41×54 cm. (43. szoba.)
Maszlaghy II., 260. és 261. szám. — M
laghy: Az esztergomi érseki képtár. Új
gyar Sion, VII., 1876., 110. l.

LÖSCHINGER, ANTON (0000—0000)

IX. Pius pápa arcképe

Jelezve balra lent: Löschinger, 1878.
Vászon, olaj, 36×29 cm. (26. szoba.)
Maszlaghy II., 430. szám.

Simor János mellképe

Ovális, vászon, olaj, 86×66 cm.
Esztergom, 1878-as évf., 44. l.

Bethlen Miklós

röl.

Gróf Bethlen Miklós
Önéletirása. Kiadta
Szalay László. Pest
1858–60. I–II. k. Magyar
Tört. Emlékek.

Béla péküzem, Kassa, Honvéd-útja 117. 30-62

János pékmester gőzsütőtésztagyára Kassa, Baróthy Dávid-u. 76. 26-12

K István gőzsütődéje, Gömbös Gy.-u. 14. 32-06

rik, Kassa, Honvédek 33-64

adár sütő, pékmester, Timár-u. 18. 37-89

zállás

Gyula sütőmester, szállás, Mária Terézia-98. 18

svár

ózsef sütőde, Kolozsárpád-u. 7. 31-17

ÁDI" Kenyérgyár Kolozsvár, Árpád-u. 40. 17-50

Béla, pékmester, svár, Timár-u. 2. 22-84

tőde, tul. dr. Gyarmathy Kolozsvár, Kossuth L.- 21-90

ábor pékmester, Kor, Krizbai-u. 56. **14-75**

aszky Béla pékr, Kolozsvár Jókai- 36-61

Pál pékmester fehér fikenyér sütődéje, Kolozsthy-út 36. 18-15

nszky Samu déje, Kolozsvár, di-tér 9. **33-99**

y Gyula pékmester, svár, Pata-u. 5.

Marinov Jordán pékmester Miskolc Gr Apponyi A u. 16 27-85
Vörösmarty u. 86 57-96

Pável János, Miskolc, Vadnay K.-u. 25. 57-31

Piros Lajos, Miskolc, Farkas Jenő-u. 33. 25-31

Scl ön Ágoston és Fia Miskolc Győri k.pu 6. 23-48

Turcsán Mátyás, Miskolc, Szilágyi D u 15. 55-32

Mór

Arany István, sütőmester. Mór. 84

Munkács

Sötér Vilmos vitéz, sütőmester, Munkács, Thököly-u. 91. 20-52

Nagyatád

Németh Gyula sütőmester N-atád 81

Nagykáta

Vizi Károly, pékmester, Nagykáta, 74

Nagyvárad

Czitrom Sándor, sütőde, Nagyvárad, Teleki Pál-u. 23. 10-73

STEINER VIKTOR gőzsütőde, cégtul: Steiner Sándor és László, Nagyvárad, Rákóczi-út 29. 27-41

Nyiregyháza

Fejes Pál sütőmester, Nyiregyháza. Lőcse-u. 10. 29-45

Krámos István, Nyiregyháza Huszár sor 1. 27-52

Racskó János, sütőmester, Nyiregyháza, Hatzel-tér 3. 30-62
Lakása: 29-51

SCHMOLL-PASTA

Bethlen Miklós

Bethlen Miklós önéletírása. Kiadta Szalay László. Pest 1858. 8-r.

104.383/1937.
VIII.2.ü.o. szám.

A Müemlékek Országos Bizottságának,

B u d a p e s t.

IX. Rákos-u.10.

Hivatalból.
Közszolgálati ügyben.
Dij átalányozva.

Bethlen Miklós

Önéletírása. Kiadta Szalay László, Pest, 1858.

ILLUSZTRÁ

Ford. és bev. Győry V. Bp: Athenaeum 1873—1876. kis 8° 4 k. díszes barna fbőr bordázott háttal.
A Kisfaludy-társaság kiad. Igen ritka. Szép példány.

107 **Család könyve.** Hasznos ismeretek és mulattató olvasmányok. Szerk: Greguss A. és Hunfalvy J. I—III. évfolyam. Pest: Heckenast Lauffer 1855—1858. 4° és 8° 3 k. er. piros és kék v.
18 (19 helyett) acélmetszetű 6 (7 helyett) szines kőnyomatú és 2 kőnyomatú képpel és 3 térképpel.

108 **Császár** F. Költeményei. Buda: Egyetem betűivel 1841. kis 8° XVI, 140 l. er. zöld v.
1. kiad. Igen szép szövegközti képecskékkel (záróvignettek.) Szép példány.

109 **Csengery** A. Történeti tanulmányok és jellemrajzok. Pest: Ráth 1870. 8° 2 k.
Cs. A. arcképével.

110 — Történetírók és a történetírás. Bp: Ráth 1874. 8° 313 l, 1 sztlan lev. er. zöld v.

111 **Csiky** G. színművei. Bp: Athenaeum 1882—1892. kis 8° 17 k. er. és egyöntetű kék fv.
A klasszikussá vált nagy drámaíró műveinek íly teljességben igen ritka gyűjteménye. Igen szép példány.

112 **Csokonai** Vitéz M. poétai munkái: Kiadta: Márton J. Béts: Pichler 1813. 16° 4 k. er. barna fbőr.
Cs. műveinek első összkiadása.

113 — nevezetesebb poétai munkái két kötetben a szerző [John által metszett rézmetszetű] képével együtt kiadta Márton J. Béts: Pichler 1816. 16° 2 k. er. rózsaszín pap.
Összes műveinek 2. kiad. Igen ritka. Minden rész előtt külön címlap rézmetsz. vignettel. Az I. k. 165—166 l. hiányzik.

114 — Alkalmatosságra írt versek. Nagy-Várad: Gottlieb 1805. kis 8° VIII, 318 l, 1 sztlan lev., er. lila fv.
1. kiad. Igen ritka. Szép példány.

115 — Tasso A mintás, Tassonak erdei meséje. Olaszból Cs. V. M. által. Nagy-Várad: Gottlieb 1806. kis 8° 98. l.
1. kiad. Ritka.

116 — Dorottya, vagy is a dámák diadalma a fársángon. Furtsa vitézi versezet IV. könyvben. Nagy-Várad: Szigethy 1808. kis 8° XXVI, 131 l. er. fekete fv.
2. kiad. Igen ritka.

116/a — Kleist: A tavasz. Ford. Cs. V. M. Komárom: Weinmüllerné 1802. Kis 8° XVI, 80 l.
1. kiad. Igen ritka.

117 — Lilla. Érzékeny dalok III. könyvben. Nagyvárad: Gottlieb 1805. kis 8° 2 sztlan lev., 181 l.
1. kiad. Igen ritka.

118 — minden munkái. Kiadta: Toldy F. Pest: Hartleben 1844. kis 4° 960, C hasáb fv.
Cs. arcképével és síremlékének képével a címlapon. Nemzeti könyvtár

119 — Ódák két könyvben. Nagyvárad: Tichy 1809. kis 8° 2 sztlan lev., 138 l. díszes barna fbőr bordázott háttal.
2. kiad. Ritka. Kissé vízfoltos egyébként szép példány.

120 — válogatott munkái. Toldy F. által. A költő acélmetszetű arczképével. Pest: Heckenast 1864. kis 8° 3 k. egyben er. zöld v.

92 — Az Eszter-házi vigasságok. 1772. kis 8⁰ 25 l, 1 sztlan lev.
1. kiad. Páratlanul ritka.

93 **Bessenyei.** Buda tragédiája. Öt játékban. Posony: Landerer 1773. kis 8⁰ 152 l.
1. kiad. Páratlanul ritka.

94 — Egy magyar tudós társaság iránt való jámbor szándék. Béts: Hummel 1790. 8⁰ 5 sztlan lev., 11—46 l. er. kékesszürke boritéklappal. A szerző megjelölése nélkül Révai M. adta ki az 1790-iki országgyűlés alatt 1. kiad. Igen ritka.

95 — Magyarság [Bécs 1778.] 16⁰ 14 l.
1. kiad. Páratlanul ritka.

96 — B. Gy. társasága. Bécs 1777. 16⁰ 103 l.
Költemények B.—Barcsay Á- és Báróczy S.-től. 1. kiad. Igen ritka.

97 **Bethlen** M. Gróf B. M. önéletírása. Kiadta: Szalay L. Pest: Heckenast 1858—1860. 8⁰ 2 k. er. fekete fv. dus hátaranyozással.
Magyar történelmi emlékek II—III. Igen ritka. A szöveg ízléses kettős fekete keretbe van foglalva. Páratlanul szép, tiszta példány.

98 **A bétsi ember** szokása testestől-lelkestől. Kiadatott farsangi tanitásban. Pest: Trattner 1784. 8⁰ 28 l. barna v.
15. sz. számozott hasonmás kiad.

99 »**A bétsi gáválérok**nak és dámáknak rövéd le-írása. Versekbenn. Pestenn: Trattner 1784.« Bp: Wodianer 1921. kis 8⁰ 12 1. er. zöld v.
12. sz. számozott hasonmás kiadás.

100 **Bod** P. A szent bibliának historiája. Szeben: Sárdi 1748. kis 8⁰ 12 sztlan lev., 176 l. pap.

101 — Magyar Athenas. Avagy az Erdélyben és Magyarországban élt tudós embereknek ... historiájok. 1766. kis 8⁰ 14 sztlan lev., 360 1. 5 sztlan lev. er. barna borjúbőr (erősen rongált).
1. kiad. 351—352 l. tépett szövegveszteséggel.
Hozzákötve:
1. u. a.
Smirnai szent Polikárpus. Avagy ... erdélyi református püspököknek históriájok. 1766. kis 8⁰ 11 (12 helyett) sztlan lev. 216 l., 2 sztlan lev.
2.⁰ u. a.
Erdélyi féniks: Tótfalusi Kis Miklós; avagy Prof. Pápai P. F.-nek T. K. M. Emlékezetére irott versei. 1767. kis 8⁰ 27 sztlan lev.

102 **Bowring** J. Poetry of the Magyars. Preceded by a sketch of the language and literature of Hungary and Transylvania. London: 1830. 8⁰ XVI, LXXXIII, 312 p. 2 unn. leaf cloth.

103 **Budai** É. Régi tudós világ históriája. Debrecen: Szigethy 1802. kis 8⁰ XIV, 690 l., 18 l.

104 **Budapesti Árvízkönyv.** Szerk.: Eötvös J. Pest: Heckenast 1839—1841. 8⁰ 5 k. er. zöld. pap.
Páratlanul ritka. Eötvös A Karthausijának első kiadása itt jelent meg. Szép példány.

105 **Campe** J. H. Kolumbus Amerika fölfedezése. Tanúságos olvasó könyv az ifjúság számára. C. H. J. után P [eregriny] E. Pest: Bucsánszky 1850. kis 8⁰ 164 l. fv.
1 képmelléklettel.
Hozzákötve.
1. u. a.
Kortez Amerika fölfedezése. Pest: Bucsánszky 1850. kis 8⁰ 163 I.
2. u. a.
Pizarro Amerika fölfedezése. Pest: Bucsánszky 1850. kis 8⁰ 120 1.

106 **Cervantes** M. de S. Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha.

XI. aukciója. 1934 márc

Pengő

Matlekovits S. Bp., 1917. kk. 8°. (72 old.) 6.—

114 **Bárczay O.:** A hadügy fejlődésének története. 2 kötet. 203 ábrával és 2 melléklettel. Bp. M. T. Ak. 1895. 2 zöld er. vk. 8°. 12.—

115 **Barna Jónás:** A szabadságharc hősregéi. I. Több képpel. Bp., 1900. er. fvk. k. 8°. 5.—

116 **Baróti L.:** Petőfi újabb reliquiái 1838—49. Kiadja a Kisfaludy Társ. Bp., 1887. fvk. 8°. 3.60

117 **B. Bartal György:** Csallóköz történeti vázlata. Pest, 1860. fv. n. 8°. 15.—

118 — A párthus és hunmagyar scythákról. A szerző arcképével s rövid életrajzával. Kiadja Toldy F. Pest, 1860. fvk. 8°. (67 old.) 10.—

119 **Bartalus István:** Adalékok a magyar zene történelméhez. Barkfark Bálint lantvirtuóz és zeneköltő és Eszterházy Pál egyházi zeneköltemények. Bp., 1882. fve. n. 8°. Számos kottával. (Értek. a nyelv- és széptudom. köréből.) 5.—

120 — Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez. Bp., 1882. fve. n. 8°. (Értek. a nyelv- és széptudom. köréből.) 5.—

121 **Bartha Miklós:** Kazár földön. Kolozsv., 1901. kk. 8°. Első kiadása. 24.—

122 — Politikai beszédek és nemzetiségi cikkek. Bp., 1910. fvk. n. 8°. (Összegyüjtött munkái 3.) 10.—

123 **Básthy József:** Magyarok emléke, a velek rokon s azon egy kormány alatti nemzetekével 1526 óta. I. (egyetlen) kötet. Buda, 1836. kk. n. 8°. Eszterházy Pál herceg arcképével. 12.—

124 **Bayer Ferenc:** Czuczor Gergely élete és költészete. Bp. Aigner, é. n. kk. 72. old. (Magy. Könyvesház.) 3.60

125 — Bacsányi János. Irodalomtörténeti tanulmány. Sopron, 1876. fvk. 8°. 8.—

126 **Bayer József:** Shakespeare drámái hazánkban. 2 kötet. Bp., 1909. fvk. n. 8°. 20.—

127 **Beck Lajos:** 48 és 67. Bp., 1910. fve. n. 8°. 5.—

128 — A magyar földbirtok megoszlása. Bp., 1918. fve. n. 8°. 6.—

Pengő

129 **Beck Vilma:** Egy hölgy emlékiratai az 1848—49-iki magyar szabadságharcról. Ford. és kiadja Halász Sándor. 2. ezer. Miskolc, 1901. vk. 8°. Fametszet hiányzik. 20.—

130 **A bécsi kapituláció.** Bp., 1888. er. vk. 8°. 5.—

131 **Békássy Jenő:** Heves vármegye újjáépítése Trianon után. Bp., 1931. er. vk. n. 8°. Számos képpel és arcképpel. 15.—

132 **Békefi Remig:** A pécsi egyetem. Bp., 1909. fvk. 8°. 5 hasonmással. 3.—

133 **Békeházi Innocent:** Igaz-e, hogy mindenben hátra vagyunk? Pest, 1838. egyk. fb. 8°. 8.—

134 **Békey István:** Szittyák, pártosok, törökök. Bp., 1886. fvk. 8°. (28 old.) 3.—

135 **Beksics Gusztáv:** Kemény Zsigmond a forradalom s a kiegyezés. 2. jav. kiadás. Bpest, 1883. fvász. 8°. 10.—

136 — A magyar nemzet függetlensége az állami és az egyházi kormányzatban külön. tek. a m. király apostoli jogaira és a kath. autonomiára. Bp., 1893. — Közjogunk és nemzeti törekvésünk. Bp., 1903. — A dualismus története, közjogi értelme és nemzeti törekvéseink. Bp., 1892. fvk. 8°. 20.—

137 — A román kérdés és a fajok harca Európában és Magyarországon. Bp., 1895. fvk. n. 8°. 15.—

138 — La question roumaine et la lutte des races en orient. Paris, 1895. fbk. 8°. 15.—

139 — A magyar faj terjeszkedése és nemzeti konszolidációnk. Bp., 1896. — **Hoitsy Pál:** Nagymagyarország. A magy. tört. jövő századai. Bp. é. n. — **Bánffy Dezső:** Magyar nemzetiségi poiltika. Bp., 1903. fvk. n. 8°. 18.—

140 — Mátyás király birodalma és Magyarország jövője. Bp., 1905. fvk. n. 8°. 10.—

141 **Benczédi Gergely:** Berde Mózsa életrajza. Kiadja az unitárius egyház. Bpest, 1901. fvász. 8°. 162 oldal, arcképpel. 6.—

142 **Bende László:** A kecskeméti szőlő- és gyümölcstermelés fejlődéstörténete. Kecskemét, 1929. fve. n. 8°. 8.—

Pengő

143 **Benedek Elek:** Edes anyaföldem! Egy nép s egy ember története. 2 kötet. Bp., 1920. 2 ered. kk. 8°. 12.—

144 — Széchenyi István. Számos képpel. Bp., 1907. er. fv. 8°. (Nagy magyarok élete.) 1.60

145 **Beniczky Emil:** Nefelejtsck. Pest, 1861. fvk. 8°. (122 old.) 8.— Tart. A Geppel-család. Egy honédtüzér. Leiningen életéből. Egy béna honvéd. Egy számüzött magyar stb.

146 **Benigni von Mildenberg, J. H.:** Statistische Skizze der siebenbürgischen Militär-Gränze. 2. Aufl. Hermannstadt, 1834. kk. 8°. 25.—

147 **Benyovszky, Karl:** Bratislava-Pressburg in Wort und Bild. E. Führer durch d. Hauptstadt d. Slowakei. Pressburg, 1931. fve. 8°. Számos képpel és térképpel. 6.—

148 **Beöthy Akos:** A magyar államiság fejlödése, küzdelmei. 3 kötet 4 részben. Bp., 1906. 4 fvk. n. 8°. Arcképpel. 75.—

149 **Beöthy László** válogatott müvei. Kiadja Beöthy Zsigmond. 3 kötet. Pest, 1859. 2 egyk. fbörk. 8°. Arcképpel. 20.—

150 — Beöthy László mint pesti arszlán, vagyis díszes társalkodó Magyar-Erdélyország és Szerbvajdaság számára. Kiadta Friebeisz István. Pest, 1856. kk. °. 12.—

151 — A puszták fia. Regény. Pest, 1857. fvk. k. 8°. Első kiad. 8.—

152 — „A kék macskához". Goldbach u. Comp. Regény. Bp. Aigner, é. n. er. vk. 8°. (Nem. Kvt.) 5.—

153 **Beöthy Leo:** A társadalmi fejlödés kezdetei. 2 kötet. Bp., 1882. M. T. Ak. fvk. 8°. 15.—

154 **Beöthy Zsigmond:** Ujabb költeményei. Bp., 1880. fvk. 8°. 5.—

155 **Beöthy Zsolt:** Széchenyi és a magyar költészet. Bev. és jegyz. ellátta Tóth Rezső. Bp. 1899. er. vk. 8°. (Iskolai Kvt. 4.) 3.—

156 **Bérczy Károly—Urházy György:** Világkrónika. Népszerü előadása az 1855. sept. elejétől 1856. oct. végéig történt nevezetesebb eseményeknek. 17 képpel. Pest, 1856. — Az 1856. nov. elejétől 1857. nov. elejéig történt nevezetesebb eseményeknek. 10 képpel. Pest, 1858. — Az 1857. sept. elejétől 1858. nov. végéig történt eseményeknek. Pest, 1859. Számos képpel. fvk. 8°. 18.—

Pengő

157 **Berecz Károly:** A régi „fiatal Magyarország". Emlékezések, vázlatok. Bp., 1898. fvk. 8°. 5.—

158 **Bernát Gáspár:** Freskóképek. Pest, 1851. fvk. 8°. Kissé használt pld. 8.—

159 **Bernát István:** Változások küszöbén. Socialpolitikai tanulmányok. Bp., 1893. fvk. n. 8°. 5.—

160 **Bertha S.:** Országgyülési tárca 1830-ról. Pest, 1843. fv. 8° 6.—

161 **Berzeviczy Albert:** Az absolutizmus kora Magyarországon 1849—65. I. kötet. Bp. 1922. fvk. n. 8°. 14.—

162 — Beatrix királyné. 1457—1508. Bp., 1908. fvk. n. 8°. Számos képmelléklettel, szövegképpel és hasonmással. 15.—

163 **Berzeviczy Gergely—Gaal J.:** Berzeviczy Gergely élete és müvei. 2 rész. (II. Berzeviczy G. közgazdasági müvei.) Bp., 1902. fvk. n. 8°. 10.—

164 **Berzsenyi Dániel** összes müvei. Közrebocsátá Döbrentei Gábor. 3. kiad. Buda, 1842. (sérült) egyk. vk. nagy 8°. 36.—

165 — Versei. A költő életrajzával Toldy Ferenctől. Bp., 1901. vk. k. 8°. 4.—

166 **Bessenyei György:** A bihari remete vagy a világ igy megyen. — Holmi. Debrecen, 1894. fvk. n.8°. 12.—

167 **Besze János:** Az életünt betyár. 1849—50. Pest, Aigner, 1872. kk. n. 8° (101 old.) 8.—

168 **gr. Bethlen Miklós** történelmi emlékrajzai. Franciából Toldy István. 2 rész 1 kötetben. Pest, 1864. vk. 8°. 10.—

169 **ifj. gr. Bethlen Miklós:** A történelem regénye 1846—1886. Jellem- és korrajzok. Bp., 1888. fvk. 8°. 8.—

170 **Biás István:** Marosvásárhely a szabadságharc alatt. Marosvásárhely, 1900. fve. 8°. 6.—

171 **Bihari Károly:** B. Eötvös József politikája. Bp., 1916. fv. n. 8°. 8.—

172 **Binder-Krieglstein, C.:** Világos. Histor. Trauerspiel in fünf Akten. Dresden, 1888. Pp. 8°. 6.—

173 **Bírányi Akos:** Sanctio pragmatica. Megdönthetetlen okokkal bizonyíttatik be többi közt, hogy

Bethlen Miklós gróf

Bethlen Miklós gróf

történeti emlékrajzai

Franciabol Toldy István

Két rész egy kötetben

lásd okv 2 fit. Megjelent

a 60-as években.

Pengő

letes ismertetés formájában támadják Bajzát és az általa szerk. Auorát. **10.–**

39 **Austrius Seb.** De puerorum morbis et symptomatis tum dignoscendis tum curandis liber. Adiecti sunt Hippocratis et aliis aphorismi etc. Lugundi, Guil. Rovilius, 1549. – **Galenus.** De alimentorum facultatibus libri tres etc. Lugd., Rovilius, 1549. – **Galenus.** De naturalibus facultatibus libri tres etc. Lugd. Guil. Rovilius, 1550. alter Holzdeckenbd mit gepr. Pergt überzogen mit d. Jz. 1551. mit 1 Schliesse. 8°. **120.–**

40 **Bacsányi János** poétai munkáji. 2. megbőv. kiad. A szerzőnek képével. Buda, 1835. ered. kkts. 8°. **20.–**

41 **Bajza** összegyüjtött munkái. 2. bőv. kiad. Toldy Ferenc által. 6 kötet. Pest, 1861–63. 3 ered. zöld vászon díszkötés dús aranyozással. 8°. Arcképpel. **24.–**

42 **Bakonyi J.** Márkó telepítése és nyelvjárása. Bpest, 1940. fzve. n. 8°. **4.50**

43 **Balassa Bálint** költeményei. A M. Tört. Társ. megbízásából szerk., jegyzetekkel s bevezetéssel ellátta Szilády Áron. A Radvánszky codexben foglalt énekekkel kiegészített első teljes kiadás. Bpest, 1879. ered. vászkts. 8°. **15.–**

44 **Balássy F.** Török-Szent-Miklós történeti tekintetben. Pest, 1858. fzve. n. 8°. (29 old.) K. ny. **3.60**

45 **Balet, Leo.** Ludwigsburger Porzellan. (Figurenplastik.) Stuttg., Lpzg., 1911. orig. Prachtwd. 4°. Mit Titelbild. u. 32. z. gr. T. farb. Tafeln u. über 300 Abbildungen i. T. (Kataloge d. kgl. Altertümersammlung in Stuttg.) **75.–**

46 **Ballagi A.** A magyar királyi testőrség története, különös tekintettel irodalmi működésére. Pest, 1872. fzve. n. 8°. **15.–**

47 **Ballagi Géza.** A poltikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Bpest, 1888. Csinos fbőrköts sarokkal. n. 8°. **24.–**

48 **Balogh Ilona.** Magyar fatornyok. Bpes, 1935. fzve. n. 8°. 50 képpel. **7.–**

49 **Balogh Pál.** Fajnépességi viszonyok az erdélyi részek körül. 1890–1900. években. Kolozsvár, 1904. fzve. n. 8°. **5.–**

Pengő

50 **Bánóczi József.** Kisfaludy Károly és munkái. 2 kötet. Bpest, 1882–83. egyk. barna fbőrkts. aranyozással. 8°. Arcképpel. **15.–**

51 **Barré, L.** Herculanum und Pompeji. Vollst. Sammlung d. daselbst entdeckten, z. T. noch unedirten Malereien, Mosaiken u. Bronzen. Gestochen v. H. Roux. Bd. I.–III. (1–3. Serie der Malereien.) Deutsch bearb. v. A. Kaiser. Hamburg, 1841. Gerippte Hlederbde. gr. 8°. Mit 383 Kupfertafeln. **45.–**

52 Mme de **Basily-Callimaki.** J. B. Isabey. Sa vie son temps. 1767. – 1855. Suivi du catalogue de l'oeuvre gravée par et d'aprés Isabey. Paris, Franzier-Soye, 1909. broché avec couverture orig. Gr. in 4°. **(No. 125.)** **250.–**

Dieses in 550 numerierten Exemplaren erschienene Prachtwerk enthält viele hunderte z. T. farb. Illustrationen und Kunsttafeln z. grössten Teil in Kupferstich.

53 **gr. Batthyány Julia.** Szeréndy Ilma naplója. Franciából Toldy István. Pest, 1861. egyk. fvász. 8°. **5.–**

54 **Bauer, Wilh.** Einführung in das Studium der Geschichte. Tübingen, 1921. orig. Hlwd. gr. 8°. Ritka. **25.–**

55 **Bayer József.** A nemzeti játékszín története. A Kisfaludy Társ. által jutalmazott pályamű. Kiadja a M. T. Akad. Irodalomtört. Bizotts. 2 kötet, Bpest, 1887. modern fvászktsek. n. 8°. **30.–**

56 – A magyar drámairodalom története. A legrégibb nyomokon 1867-ig. 2 kötet. Bpest, M. T. Akad., 1897. ered. vászktsek. n. 8°. **40.–**

57 **Beardsley, Aubrey.** Under the hill and other essays in prose and verse. With illustrations. London, 1904. orig. cloth. 4°. **24.–**

58 **Beck, Wilhelmine Baronin v.** Memoiren einer Dame während d. letzten Unabhängigkeitskriegs in Ungarn. 2 Bde. London, 1851. csinos piros vászktsek. 8°. **15.–**

59 **Beckmann, Ludw.** Geschichte und Beschreibung des Hundes. 2 Bde. Mit zahlr. Holzschnittafeln Abbildgen i. Text u. 2 farb. Tafeln. Braunschw., 1894–95. orig. Hldrbde. gr. 8°. (Mk 72.) **50.–**

60 **(Benedek M.)** Magyar grammatika, melyet készített Debrecenben egy magyar társaság. Bécs, 1795. régi kkts. n. 8°. **12.–**

Pengő

61 **gróf Benyovszky Móricz** saját emlékiratai és útleírásai. Ford. Jókai Mór. 2 kötet. Kép- és autographmellékletekkel. Bpest, Ráth, 1888. ered. illusztr. vászondíszktsek. n. 8°. **18.–**

62 **Beöthy Laci.** Nesze semmi fogd meg jól. Pest, 1854. csinos egyk. fbőr. k. 8°. Számos képpel. **10.–**

63 – Lacikonyha. A legjelesb magyar főszakácsok, alszakácsok és kukták közremunkálásával. Pest, 1855. csinos egyk. fbőr. 8°. Számos képpel. **12.–**

64 – 101 cholera-csepp! vagyis: akár akarsz, akár nem, megpukkadsz nevettedben! Pest, 1856. csinos egyk. fbőr. k. 8°. **12.–**

65 – válogatott művei. Kiadja Beöthy Zsigmond. 3 kötet. Pest, 1859. csinos egyk. fbőrktsek. 8°. Arcképpel. **20.–**

66 **Beöthy Zsolt.** Széchenyi és a magyar költészet. Bpest, 1893. egyk. díszes vász. 8°. Beöthy sk. ajánlásával. **6.–**

67 – Rajzok. Kiadja a Kisfaludy Társ. Bpest, 1897. szép barna fbőrkts sarkokkal aranyozott háttal. 8°. **8.–**

68 **Beöthy Zsolt és Badics Ferenc.** A magyar irodalom története. Képes díszmunka. 2 kötet. 3. jav. és bőv. kiad. Bpest, 1906-07. piros félbőrktsek. Lex. 8°. **32.–**

69 **Bernhardy G.** Grundriss der griechischen Litteratur. 2 Teile in 3 Bden. 3. Bearb. (Bd. I. 5. Bearb. v. R. Volkmann.) Halle, 1892/1877–80. 3 schöne dunkelgrüne gerippte. Hlderbde. m. Ecken. gr. 8°. **36.–**

70 **Berzeviczy Albert.** Itália. Uti rajzok és tanulmányok. 30 képmellékletteel. Bpest, 1899. fzve. n. 8°. **12.–**

71 **(Berzeviczy Gr.)** Politisch-kirchliches Manch-Hermaeon von den Reformen Kayser Josephs überhaupt in Ungarn mit nüzlichen Winken z. Gesinnung d. Adels d. Geistlichkeit u. d. Volks auf d. nächst bevorstehenden Reichstag in Ungarn. H. és é. n. fzve. 8°. 1 táblázattal. **15.–**

72 **Berzsenyi Dániel** munkái. Ujra átnézett kiadás Toldy Ferenc által. 2 kötet. Arcképpel. Pest, 1864. csínos egyk. vász. 8°. **6.–**

73 **Bessenyei György.** Az emberek próbája. (Pope után versekben.) Béts, Kaliwoda, 1772. fvász. n. 8°. **30.–**

Pengő

74 **gr. Bethlen Miklós** történeti emlékrajzai. Franciából Toldy István. 2 rész. Pest, 1864. egyk. vszkts. 8°. **6.–**

75 **Beust, Fr. F. Graf v.** Aus drei viertel-Jahrhunderten. Erinnerungen u. Aufzeichnungen. 2 Bde. Stuttg., 1887. gerippter brauner Hldr. m. Ecken u. Rückenvergaldung. gr. 8°. **20.–**

76 **Biblia Germanica.** Das Allte Testament Deütsch. (Die fünf Bücher Mose. Mit Vorwort M. Luthers.) Gedr. zu Augsburg durch Hainr. Stainer, 1527. Mit herrlicher figur. Holzschnittbordüre am Titelblatt, 16 Holzschnittabbildgen i. Text u. sehr vielen Holzschnittinitialen. (6 n. n. u. 140 num. Bll.) – Die Propheten alle Teütsch. D. Mart. Luth. zu Wittemberg. 1532.(In fine: Gedr. in.d. k. Stat Augspurg durch H. Steyner auff d. 17. tag May. Im 1532.) Mit Holzschnittbordüre am Titelbl. - Alt. beschäd. Holzdeckeneinbd. Rücken m. gepr. Pergam. bespannt. Folio. Gut erhaltenes Exemplar mit vielen Marginalien alter Hand. Titel etw. kurzrandig. **750.–**

77 **Sacra Biblia,** das ist: die gantze heilige Schrift alten u. neuen Testaments: nach der letzten römischen Sixtiner Edition, übers. durch Casp. Ulenburgium usw. 4. Aufl. Wien, 1734. 2 alte (wenig beriebene) Hldrbde. 4°. Mit Titelkupfer u. 24 Kupfertafeln. **60.–**

78 **Bildlake, W. H., R. Halsey and J. Cash.** The modern home. A book of British domestic architecture for moderate incomes. Ed. by W. Shaw Sparrow. London, w. Y. br. 4°. – With many coloured and black plates. **18.–**

79 **Bielek, Ladisl. v.** Ethnographischgeograpische Statistik d. Königreichs Ungarn u. dessen Nebenländer. Bd. I. Wien, 1837. fzve. (ered. boritéklapokkal.) n. 8°. **10.–**

E kötet Magyarország általános földrajzi és néprajzi leírását tartalmazza.

80 **Bielschovszky, Alb.** Goethe. Sein Leben und seine Werke. 2 Bde.42. und 43. Aufl. München, o. J. orig. Lwdbde. gr. 8°. Mit 2 Bilderbeilagen. **20.–**

81 **Biese, Alfr.** Deutsche Literaturgeschichte. 3 Bde. 7. Aufl. München, 1914–15. orig. Lwdbde. gr. 8°. Mit

157. n. kat. 1941 Karácsony

Bethlen Miklós gróf

Gróf Bethlen Miklós önéletírása. Szemelvények. Kiadta Károlyi Árpád. Budapest, (1912?) (Magyar Könyvtár 690–91. sz.)

Ismertetve:

Századok 1913. 306, 307. l.

Bethlen Miklós gróf

önéletírása.

Emlevények

Kiadta

dr. Károlyi János

Magyar Könyvtár

690–691.

Könyvtáramban

Gutenberg-Fok

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Fenini C.: Az olasz irodalom rövid története. 1904. 269 l. (1.60) 1.—
Ferenczi L.: Deák élete. 3 kötet. 1904. 463+433+445 l. 4.20 Vászonkötésben 6.60
Fluch. Némethirod. alkotmánya. —.30
Forster A.: Deák Ferencz. Életrajz. Angolból ford.: Pulszky Á. 1881. 218 l. (1.80) —.40
Fraknói V.: A magy. országgyülések befolyása a külpolitikára. 1918. 64 l. —.30
Francé Raul: Élet a termőföldben. Kerti séták. 34 képpel. 1927. 150 l. 1.60
Fromentin: Rubens és Van Dyck. (1.60) —.90
Gabányi J.: József főherceg tábornagy élete és működése. 100 műmelléklettel. Nagy 80. 1931. 321 l. (12.—) 3.—
Gagyhy D. A székelyek. Mondai és történelmi vázlatok. 58 l. (—.80) —.60
Gellért J.: Vörösmarty Mihály élete és költészete. 1901. 141 l. (1.40) —.50
Geréb: Klassz. világ és modern művelts. —.60
Gerőcz K.: A filozofia alaptanai. Tartalma: A filozofia tárgya. — Szimilisztika. — Misztika. — Differentika. — Metafizika. — Azilogia. — Normasztika. 336 l. 1.20
— A filozofia kreditivái. Kredontologia. 1933. 224 l. —.90
Gobineau: Michelangelo. (—.40) —.30
Gyöngyösy L.: Arany János és munkái. Sok képpel. 1901. 391 l. (3.—) —.90
Gyulay P.: Dramaturgiai dolgozatok. 2 kötet. 1908. 586+575 l. (16.—) 3.60
— Emlékbeszédek. 2 kötet. 1914. (10.—) 2.30
— Petőfi és lyrai költészetünk. —.60
— Kritikai dolgozatok. 404 l. (10.—) 1.60
— Birálatok. 1861—1903. 1.60
Haberlandt: Néprajz. Eredményeinek foglalata és tudományos módszereinek ismertetése. Kötve (4.—) 1.20
Haraszti: Corneille és kora. A szinköltészet a középkortól Racine-ig. Vászonköt. 1906. 571 l. 2.40
Heinrich G.: A Don Juan monda. —.40
— A bolygó zsidó mondája. 1920. 70 l. —.30
— Faust. Irodalomtörténeti cikkek. 1914. 258 lap. (6.—) 1.—
Henszlmann I.: A képzőművészetek fejlődése. 1906. 144 l. (1.60) 1.—
Höffding: Darwin élete és tana. —.30
Hofmannsegg gróf utazása Magyarországon 1792—94-ben. 1887. 142 l. (—.80) —.60
Hoitsy P.: A csillagok világából. 62 l. —.30
Homeros Iliása. Ford.: Kempf. (7.—) 1.60
— Odysseája. Ford.: Kempf J. Képekkel. 268 lap. (7.—) 1.60
Horatius: A költészetről. 1901. 32 l. —.30
Hornyánszky: A görög felvilágosodás tudománya. Hippokrates. Vszkts. 1910. 2.50
Horváth J.: Magyar ritmus, jövevény-versidom. 1922. 124 l. (—.80) —.60
Illés J.: A magyar társadalom és állam szervezete a honfoglaláskor. 1916. 48 l. —.60
Imre S.: A középkori magyar irodalom stiljáról. 1890. 103 l. (—.80) —.60
— A népköltészetről és népdalról. (2.—) 1.40

ISMERETEK TÁRA:

Lenkei: Planimetria és trigonometria. (1.20) —.60
— Stereometria és analitika. (1.20) —.60
Solty K.: Latin nyelvtan. (1.20) —.40
— Latin mondattan. (1.40) —.50
Szemkő A.: A magy. nyelvt. (1.—) —.40
Tauber: Rövid kereskedelmi levelező. Német szólásmódokkal. (1.60) —.80
Jánosi B.: Az aesthetika tört. 3 kötet. 1899. Vászonkötésben. 504+635+553 l. 9.—
Joël: A történelem ésszerűsége. 1918. —.30
Junius: Katona József élete. —.30
Kállay M.: A magyar irodalom története. A legrégibb időktől a jelenkorig. Kitünő érettségi segédkönyv. 223 l. (2.40) —.50
Kéky L.: Tanulmányok Arany epikájából. 1917. 124 l. (—.80) —.60
Kepes E.: Elektromosság, sugárzások, anyag. Népszerű előadások. (—.80) —.40
Kiss: Előadások a természetfilozófiából. —.30
Klug L.: Projektiv geometria. 67 ábrával. 1903. 348 l. 1.20
Koeppel: Byron. Vszkts. 1913. 401 l. 2.40
Kölcsey kritikái. Bev.: Császár E. 47 l. —.30
König Gy.: Flaubert. 1912. —.60
— Szirmay Antal. (1747—1812.) 1903. —.40
Kont: Aristophanes. 1880. 152 l. —.60
Kozma A.: Gyulay Pál. 51 l. —.30
— Báró Eötvös J. a költő. 32 l. (—.40) —.30
— A katona a magyar költészetben. —.30
Krammer I.: A lecketanulás és a szorgalom. 1906. 32 l. —.40
Kürschák I.: Analizis és analitikus geometria. I. köt. 172 ábrával. 1920. 374 l. (20.—) 5.00
Lampert K.: A származástan. Az átöröklés és továbbfejlődés. 157 l. (2.80) —.70
La Rochefoucauld. Gondolatok. (2.20) —.70
Lechat: A görög szobrászat. 1904. 52 l. —.40
Lederer E.: Egyetemes művelődéstörténet. Vászonkötésben (4.—) 1.50
Lewes. A philosophia története. 3 kötet. Eredeti vászonköt. 1876. 506+652+638 l. 9.50
Lukachich: A Doberdo védelme. 91 l. —.60
Macaulay: Byron. 1918. 54 l. —.20
— Nagy Frigyes. (—.80) —.60
— William Pitt. 1914. 104 l. (—.80) —.60
Maeterlinck M.: A termeszek élete. (4.—) 1.20
— A méhek élete. Kötve 4.—
Marczali: Erdély története. Vszkts. (4.—) 1.20
Márki S.: A középkor főbb krónikásai. 1900. 136 l. (1.20) —.90
Maukach K.: Mikszáth Kálmánról. —.40
Mende: Elektron és atom. 200 l. (4.50) 1.—
— Radioaktiv anyagok. 193 l. (2.80) —.80
Mocsáry L.: A közösügyi rendszer zárszámadása. Tiz politikai tanulmány. 1902. 327 l. (5.—) —.80
Modi: A Zend—Avoszta vallási rendsz. —.60
Molnár A.: Beethoven. 1917. 38 l. —.30
— A zenetörténet szelleme. 1914. 123 lap. (—.80) —.60
Molnár Viktor: A vörös kereszt. A genfi egyezmény ismertetése. 88 l. (—.80) —.40
Morley: Tanulmányok. Carlyle. Robespierre. Macaulay stb. 1916. 320 l. 1.50

MŰVÉSZETI PANTHEON:

Hekler: Pheidias művészete. 32 képpel. (1.40) —.40
Hoffmann E.: Barabás Miklós. 17 kép. (1.50) —.40
Lyka K.: Madarász Viktor. 15 képpel. (1.40) —.40
Petrovics E.: Ferenczy Károly. 24 képpel. (1.60) —.40
Nádai P.: Könyv a gyermekről. Munka. — Játék. — Művészet. 2 kötet. 1911. 205+235 lap. 2.—
Nagy József: Taine. Kve. 1922. (3.—) —.90
— A modern gondolkodás. 222 l. (2.40) —.50
— A mai filozofia főirányai. 1923. (4.—) 1.20

A NAPKELET KÖNYVTÁRA:

Assisi Szent Ferenc kis virágai. Fioretti után ford.: Tormay Cecil. (1.80) 1.20
Boldog Margit legendája. Baros Gyula modern átírásában. (1.80) —.90
Condivi. Michelangelo élete. (1.80) —.90
Magyar Anonymus. Béla király jegyzőjének könyve. Ford.: Pais D. (1.80) —.90
Mohács Magyarországa. Báró Burgió pápai követ jelentései. Ford.: Bartoniek E. (1.80) —.90
Mussolini válogatott beszédei 1922—25. Ford.: gróf Zichy R.-né. (3.60) 1.40
Somssich A.: Liszt Ferenc élete. (3.60) 1.40
Szekfü Gy.: Történelempolitikai tanulmányok. (1.80) —.90
Nietzsche: Aforizmák a Menschliches Allzumenschlichesből. 63 l. —.30

Shakespeare: Hamlet. Ford.: Arany J. —.50
— Szent-Iván éji álom. Kötve (3.—) —.60
— Lear király. (1.60) —.50
Simons T. után Bús Vitéz: Az ős-római időkből. Korrajzok. 1875. 234 l. —.60
Smiles S.: Élet és munka. Munkás, művelt és tudós férfiak jellemrajza. 455 l. —.80
Sophokles: Oedipus Kolonosban. (—.80) —.40
Stein Aurél: Közép-ázsiai utam. —.30
— Indiából Kinába. Sok képpel. (4.—) 1.20
Strindberg: Történelmi miniatürök. 63 l. —.30
Surányi M.: Trianoni páva. Reg. (3.40) 1.—
Swift: Gulliver utazásai. Ford.: Wildner Ö. Illusztrált miniatür kiadás. 4 kötet. Kötve (13.—) 2.20
Szabó István: Hat esztendő a francia idegenlégióban. Ered. naplójegyzetek alapján 1.20
Szabó Lőrinc: Kalibán. Versek —.50
Széchenyi István gróf munkáiból szemelvények. Vál.: Tonos G. 1900. 222 l. —.90
Szegfi: A világ csodái. 18 képpel. —.30
Szemák I.: A régi Róma és a rómaiak. Képekkel. Kötve (2.—) —.80
Szt Imre himnuszok. Ford.: Kosztolányi. —.50
Szerelemhegyi: Római királymondák. —.60
Szilárd: Szép vagy diákélet. Anekdoták 2.—
— Első kalandom. Diákregény. (—.60) —.20
Szivós B.: Nansen utazása lábszánkón Grönlandon keresztül. 30 képpel. —.30
— Az állatvilág csodái. 2 rész. Kb. 50 képpel —.60
— A természet csodái. Sok képpel. —.30

Szomory D.: A nagyasszony. Színmű. —.60
Sztrókay K.: Az ördög tanul. Természettud. ifj. regény. Képekkel (4.—) —.90
Tábori K.: A levegő hősei. 1909. —.40
Takáts S.: Hangok a multból. (6.—) 1.20
— Régi idők, régi emberek. (6.—) 1.20
Thaly K.: Kuruczvilág. Versek (1.—) —.30
Toldy L.: Magyar szent Erzsébet élete. Képekkel. 1875. 136 l. 1.—
Tompa Mihály: Népregék, virágregék. Rend.: Lévay I. 250 l. 1.60
Tóth B.: Anekdotakincs. Ezer év humorá anekdótákban. Vászonkötés. 768 l. 5.—
Tóth Ede költeményei. 96 l. —.20
— Válogatott munkái. Bev.: Váradi A. 1.40
Tóth Kálmán összes költeményei. 2 kötet. (10.—) 3.60 Díszkötésben (16.—) 6.—
— Válogatott költeményei. Képekkel. 466 lap. (6.—) 1.40
Trenker: A hegyek hőse. Regény —.60
Tündérmesék. A legkedveltebb gyüjteményekből összeválogatva. 265 l. —.80
Undset S.: Kristin Lavransdatter trilogia. Történelmi regény. 3 kötet. (12.—) 3.60
Vajda János költeményei. 494 l. (5.—) 2.40
Vezércsillagok. Velős mondatok és költői gondolatok. 532 l. 2.50
Vörösmarty Lyrai és vegyes költ. (1.20) —.60
Zilahy L.: A világbajnok. Bohózat. —.60
— A fehér szarvas. Színmű. (2.—) —.60
— A tésasszony. Vigjáték. (2.—) —.60
— A zenebohócok. Comédia. (2.—) —.70

Vegyes könyvek a tudomány minden ágából

Alexander B.: Shakespeare. 416 l. (3.—) —.90
— A háboru után. 4 előadás (—.40) —.20
Ambrus Z.: Költők és szerzők. 166 l. —.40
— Régi és új színművek. Színházi bírálatok. 2 sorozat. 196 l. (1.60) 1.—
Angyal D.: Bethlen Gábor életrajza. —.30
Arany János magyar irodalomtörténete. Bev.: Pap K. 1911. 224 l. (2.80) 1.40
Arányi B.: Betüszámtani példák gyüjteménye megoldásokkal. 1877. 176 l. (2.60) 1.20
Aristoteles poétikája. Ford.: Geréb J. —.90
Babits M.: Az európai irodalom története az ókortól napjainkig. 1936. 728 l. Vászonkötésben (6.—) 4.20
Badics F.: Fáy András életrajza. Vszk. 3.—
Ballenegger. A termőföld. 16 ábrával. 1.50
Bánóczi J.: Révai Miklós élete és munkái. 1879. 416 l. 2.—
Barabás. Petőfi életrajz. 1907. 288 l. (5.—) —.80
Batthyány Tivadar gróf: Beszámolóm. A világháboru előzményeitől az emigrációig. 2 kötet. 1927. 325+400 l. (30.—) 3.20
Beke Manó: Bevezetés a differenciál és integrál számításba. 1920. 212 l. (3.60) 1.20
— Determinánsok. 231 l. (6.—) 1.50
Beöthy Zs.: Tisza István. (—.40) —.20
— Jókai M. emlékezete. 39 l. —.30
— Szász K.—Kovács Pál. 50 l. —.30
— Arany J.—Erdélyi János. 40 l. —.30
— Ferenc József és Erzsébet királyné emlékezete. 2 beszéd. 46 l. (—.40) —.20
Bernát J.: A magyar demokrácia multja, jelene és jövője. 1904. 135 l. —.40
Berzeviczy A.: A tájképfestés a XVII. században. Képmellékl. 1910. 220 l. 1.80
— A természet fölötti elem Shakespeare színműveiben. 1910. 192 l. (1.60) —.80
— Gróf Széchenyi István. —.60
— Válogatott beszédek. 126 l. (—.80) —.40
Besskő J.: A természettan dióhéjban. Táblázatokkal és képgyüjteménnyel. 1909. —.30
Bethlen Miklós gróf önéletirása. Szemelvények. Kiadta: Károlyi J. 99 l. (—.80) —.60
Bodenstedt: Shakespeare. 1913. 160 lap. (1.60) 1.—

Bodley: Franciaország. 2 köt. Vszk. 1900. 3.—
Boyesen. Goethe Faustja. 1915. 184 l. —.90
Braun S.: A népmese. Bevezetés az összehasonlító mesekutatásba. 204 l. (2.50) —.70
Brisits Fr.: Assisi szent Ferenc. —.60
Bühler S.: Az ifjúkor lelki élete. A pszichikai serdülés elemzése és elmélete. 1.20
Burián: Latin synonymika. 1892. 128 l. —.60
Bury: A gondolatszabadság tört. Kve 1.50
Catullus versei. Ford.: Csengeri J. 1880. 152 lap. (1.20) —.90
Cicero: Cato Maior az öregségről. Ford.: Némethy G. 1916. 67 l. —.30
Croiset: A görög eposz tört. 2 köt. Vszkts 2.60
Csánki: Rajzok Mátyás király korából. —.30
— Magyar és közös címerekről. —.30
Császár E.: A magyar irod. fejlődése. —.30
— Shakespeare és a magyar költészet. —.90
Deák F.: Levelek 1822—75. Kossuth, Wesselényi, stb.-hez irott levelei. 1890. 392 l. (8.—) —.80
Dilthey: Élmény és költészet. Ford.: Várkonyi H. Kve 1925. 176 l. (5.50) —.90
Dóczi L.: Csokonai. 54 l. —.30
Einstein A.: Hogyan látom a világot. A nagy gondolkodó irásai az életről, vallásról, demokráciáról, stb. 1935. 217 l. 1.60
Emberismeret. Gyakorlati individuálpszichologia. Irta: Adler A. Ford.: Kulcsár J. 1933. 200 l. (4.50) 1.80
Erdély története az ősidőktől korunkig. Kővári L., Szilágyi S., Horváth M. után szerk.: Kuliffay E. 1876. 232 l. —.60
Erdélyi L.: Praktikus magyar történelem. 1931. 160 l. (4.—) 1.50
Ereky K.: A szénsav isothermikus reductiója. I. Thermochemiai alapelvek. 1922. —.80
Euripides drámái. Ford.: Csengeri J. 3 kötet. Eredeti vászonkötésben. 1915. 1225 l. 7.50
Fabre: A skorpió öngyilkossága. Kötve 1.50
Fabriczky K.: Kisebb dolgozatai. 20 képpel. 1915. 439 l. 1.— Vászonkötésben 1.60
Faguet: A kontárság kultusza. Kötve. 1919. (4.—) —.90
Falk G.: Liszt breviárium. Vszkts. 2.40

<Bethlen Miklós>

<> Önéletírása.
(Szemelvények)
Válogatta és bevezette
Kenyeres Imre.

Bp. 1942
Officina

Könyvtáramban

Bethlen Miklós

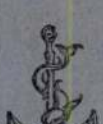

OFFICINA KÖNYVTÁR

1. *Platon: A LAKOMA*
2. *COLUMBUS UTI NAPLÓJA*
3. *Saint-Simon: XIV. LAJOS UDVARA*
4. *Petőfi Sándor: UTI RAJZOK*
5. *MONTAIGNE Gide válogatásában*
6. *Chamisso: SLEMIL PÉTER*
7/8. *Machiavelli és Nagy Frigyes: A FEJEDELEM*
9. *Morus: UTOPIA*
10. *ÉNEKEK ÉNEKE*
11/12. *Mercier: A FORRADALMI PÁRIS 1789—98*
13. *GÖRÖG KÖLTŐK*
14. *BETHLEN MIKLÓS önéletírása*

---

15. *II. RÁKÓCZI FERENC emlékezései és vallomásai*
16/17. *SZÉCHENYI ISTVÁN 1848-as naplója*

Ujabb kötetek sajtó alatt.

OFFICINA

A Főiskola a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium hatósága alá tartozik.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1932. október 1-től 1938. május hó 12-ig, majd 1939. február 17-e óta újból

Nagyméltóságú

HÓMAN BÁLINT ÚR,

< Bethlen Miklós gróf >

Laid.
2

< > önéletírása.
Bevezette és sajtó
alá rendezte
Tolnai Gábor
Bp [1943]

Könyvtárunkban

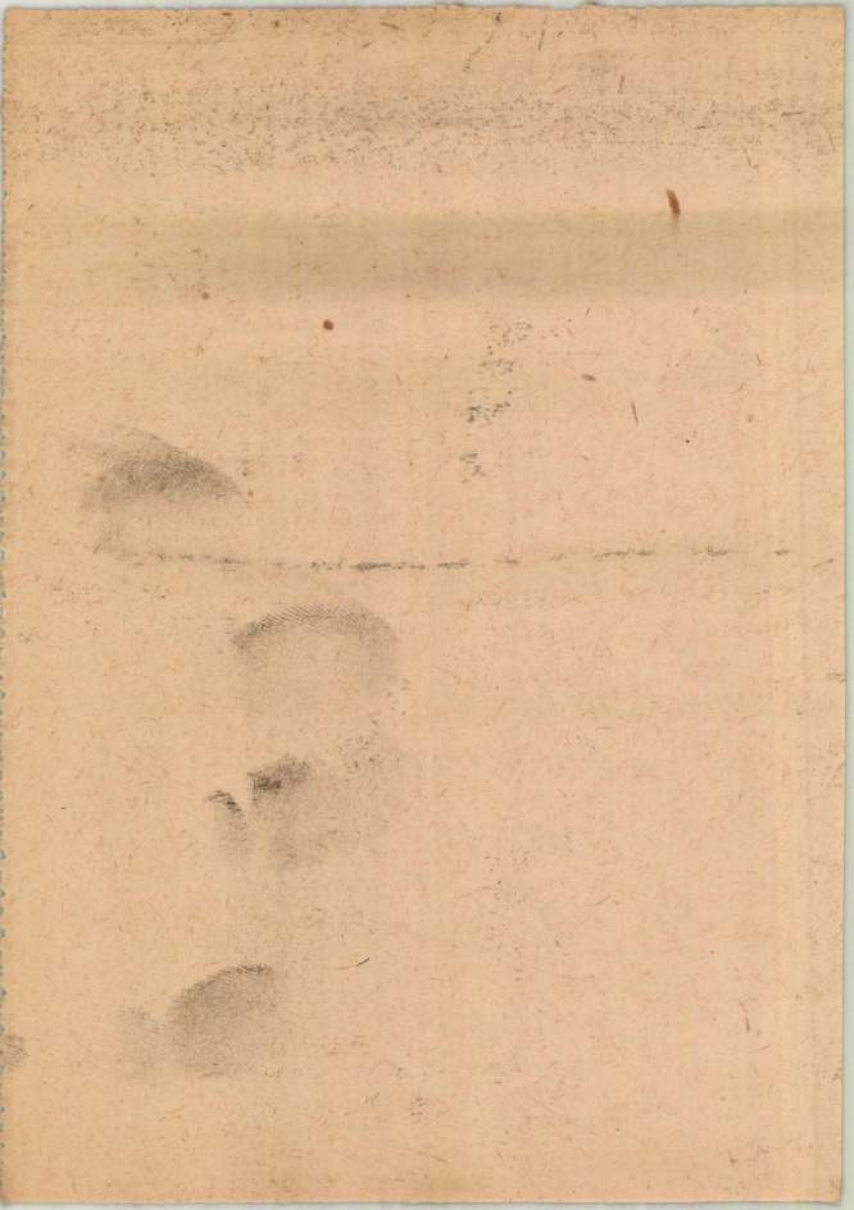

D

Bethlen Miklós gr

épitett

wód

Barlengarn

661. l.

Bethlen Miklós grof
építész

vrod

Bierbauer Virgil dr.

A mult és a közelmult
magyar városépítése.
Bpest, 1941. 25. l.
idézve

Bethlen Miklós önélet-
írása. 1691.

Bierbauer Virgil dr =

Nouvelle Revue de
Hongrie. 1935. III. 314. l.

A fenti napra összehívott közgyűlést határozatlanképtelenség esetén

június hó 26-án, délután 6 órakor

a camponai ásatások bemutatásával *Nagytétényben tartjuk meg. Erre külön meghívót nem küldünk.*

Találkozás a Szent Gellért-téri HÉV. állomáson. Indulás pont 5 órakor. A közgyűlés színhelye a nagytétényi állami iskola. Az ásatásokat, részben helyszíni bemutatással ***Paulovics István*** tagtársunk ismerteti.

Az ásatások megtekintése után a nagytétényi halászcsárdában társasvacsora.

Az Elnök

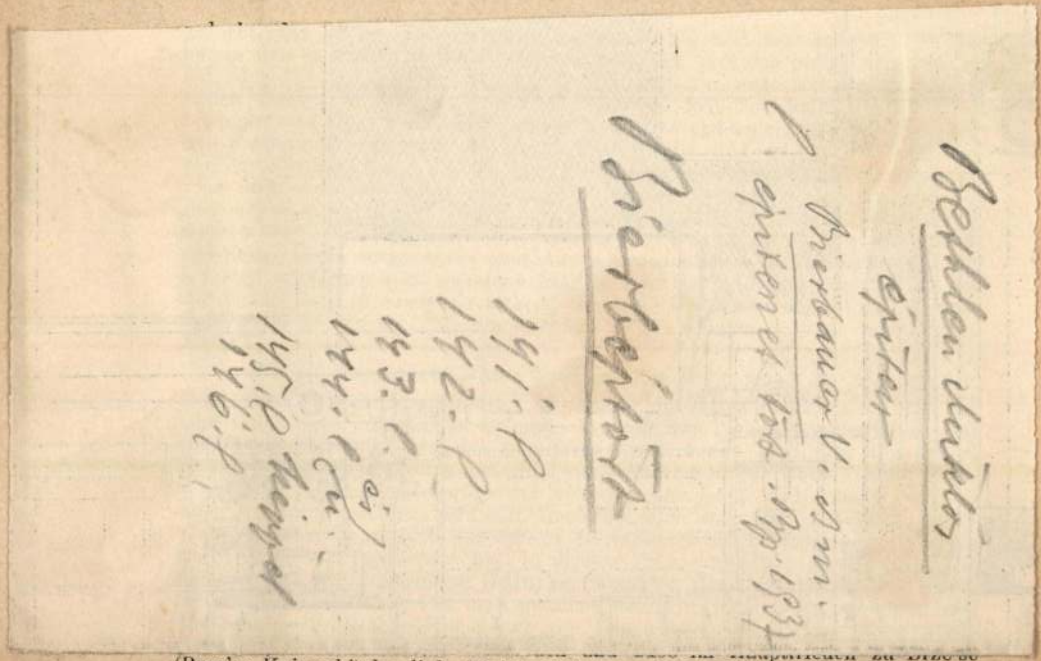

(Brze'sc-Kujawski) das linke Weichselufer gegenüber Thorn an die Polen abgetreten werden musste.

Die in dem Schreiben aufgeführten Thorner Ratsherren sind grossen-

Bei dieser Untersuchung musste die Erwägung als leitendes Element betrachtet werden, dass man es bei S.-Regen, als auf Komitatsboden gelegen, nicht mit einer deutschen Kolonie im Sinne des Freitums etwa der Städte in den sieben Stühlen oder im nachmaligen Bistritzer Distrikte zu thun hat, wie denn die Begründung eines gänzlich freien politischen Lebens als Folge der festgeschlossenen Vereinigung der sächsischen Kolonien im Norden Siebenbürgens erst nach 1366, der Ausstellungszeit des Freibriefes Ludwigs I. für die Bistritzer vor sich gegangen sein mochte[1]). Wir verhehlen uns dabei freilich nicht, dass es mit der etwaigen Beschränkung der freiheitlichen Institutionen, in deren Gewärtigung die freien Männer aus den Gauen Deutschlands eingewandert sein mochten, eben seine eigentümlichen Wege gehabt hatte. Wie dem auch sei, in den wenigen Urkunden des Mittelalters, in welchen Regen erwähnt wird, findet sich keine Andeutung der Stellung Regens als oppidum. Wir könnten im Gegenteile aus der Urkunde von 1228, mittelst welcher Andreas II. die Besitzung Zeplak[2]) „cum omnibus villis et prediis“ etc. vergabt, und in welcher von „Regun“ als Ortsbestimmung die Rede ist („ . . . et ibi transit unam magnam viam, que ducit ad Szeplak usque ad Regun . . .“), eher schliessen, dass Regen schon damals zu den Besitzungen des „magister Dyonisius“ gehört habe, da es in der Urkunde heisst: „ . . . ad sinistram jacet magistri Dyonisii terra,“ was nach der Karte das Gebiet von S.-Regen wäre. Indess können wir unseren Beweis auf diese Andeutung allein nicht stellen.

Bethlen Miklós gróf

1668–1678.

A bethlen szentmiklósi kastely, Szepekkel

Bierbauer Virgil dr:

A vinzatert Erdély.

Tér és Forma

1940. 142, 143. l.

7. szám. Április

-LAPJA

AI-HETILAP

SCHEN STÄDTE

STA DELLE CITTÀ UNGHERESI

AN TOWNS

Bethlen Miklós gróf

iród

Bierbauer Virgil dr.:

Mai magyar építészet.
Kolozsvár 1942. 7. l.

Bethlen Miklos

Erdő
B

Bierbauer Virgil dr.:
Építőművészeti kiállítás.

Művészeti hetek
Kolozsvár 1942. 83. 1.

Özv. KOHN HERMANNÉ
HIRLAP- ÉS KÖNYV BIZOMÁNYOS
KUNMADARAS.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Bathyanyi-utca 12. III. 2.

Bethlen Miklós gr

Bierbauer Virgil. dr.

Nicolas Bethlen, un grand-seigneur architecte. Nouvelle Revue de Hongrie. 1935. okt. sz. 314–323. l.

U. az. Bethlen Miklós, az építész. Szépmű-vészet, 1942. 141–143 l.

Bethlen Miklós gróf

l.

Bíró Erdmin

13, 86, 87-89, 108, 113. l.

242, 243. l.

900/60

900 52
900/13

Bethlenszentmiklósi

kastély

mai képe

Repr.

Biró Erdkast

IX. t.

Bethlen Miklós gr.

l.

Biró Erdkast

számos helyen

lásd a névmuta-
tót.

Erdélyi főúr a 17. században

A háromszázéves Bethlen Miklós gondolatai

„Atya, fiú, szentlélek, egy bizony örök Isten nevében (melyben én is megkereszteltem), annak dicsőségére és annak segítsége által legyen ez az írás. Azon szent Isten, ki előtt mindenek mezitelenek és nyilvánvalók, ez, a ki szíveknek, veséknek vizsgálója, hegyen bizonyságom nekem ezekről: 1. Hogy tehetségem és erőtlenségemhez képest valóságos igazsággal írok az én életemről mindeneket, noha úgy hiszem, némely dolgokat alig hihet el az olvasó, de te tudod Isten, hogy hazugságot nem írtam. 2. Hogy én ezt nem haszontalan hírnek, névnek viszketeges kívánságából cselekszem...“

Így kezdi *Bethlen Miklós* a 16., 17. század legmaradandóbb önéletrajzát, melyben *Erdély akkori társadalmának, szokásainak, erkölcsi viszonyainak, tudományos életének s egyben politikai harcainak*, hű és életteli képét hagyta reánk. A nagy munkák néha mellékes szándékok szülöttei. Így Bethlen Miklós önéletírása is a szerző szándéka szerint az utódok becsületének védelmezésére íródott.

„... Mert, minthogy a világnak üldözése én rajtam rendkivül való volt az én ifjúságomtól fogva, és kiváltképen a kétszeri, keserves rabság: azt fogja a dolgokat nem tudó maradék vagy világ mondani, hogy talán Erdélyben legbátrabb ember én voltam, hogy annyit szenvedtem...

... Azért ez az írás legyen a pajzs, fegyver helyén nálok, melylyel oltalmazzák magokat nem engemet, és az emberek száját dugják vele, vagy ha azt végben nem vihetik, legalább vigasztalják magokat vele és az hazug világot nevessék.“

Ő maga azonban távol állott attól, hogy felülről nézze a világ acsarkodásait. Egész egyéniségéből hiányzik a könnyedség, a felületesség, sőt a humor is. Az életet, az embereket komolyan veszi, komolyan, mélyen a szó szép értelmében. Egyszerű, erőteljes, nem nagyon hajlékony, de megelevenítő írásmódja *egy mindig igazságra, emberségességre, önbirálatra törekvő nemes, lelkes s a kor tudományos színvonalán álló szellemet* állít elénk.

Vannak ismertető írások, amelyek éleget tesznek feladatuknak, ha egy elmúlt kor műveiről becsületesen beszámolnak. Ez a rövid írás nem tölti be a feladatot, mert hasztalan mondjuk el Bethlen Miklósról, ki volt, mint élt, miként gondolkodott: Erdély volt kancellárját, *Apáczai Cseri Jánost* nagy tanítványát csak tulajdon önéletírásának elolvasása teheti felejthetetlenné. Mert ez az önéletrajz nem hőse küzdelmei, rabsága, utazásai s még csak nem is tiszta, emberi magatartása miatt érdekes, hanem azért érdekfeszítő, megrázó és hiteles, mert egy kiváló, eddig nem eléggé méltányolt *írói tehetség* műve.

*

Ez évben *két naplótöredéke* látott napvilágot. Az első, az *„Erdély öröksége“* című gyüjtemény VI. kötetében, a másik a *„Magyar Szabadságért“* címűben. De ezek a töredékek nem elegendők ahhoz, hogy elénk rajzolják komoly, nemes, szép piros orcáját, amelyre annyi asszonyszem tapadt vágyakozón, telt, férfias ajkát, amelyről mindig csak igaz szó hangzott. Bethlen Miklós megvetette a világi jókat és azokra az örök javakra törekedett, amiket érdemül vihetett az elé, aki — hite szerint — mindeneket megítél.

Izzó hazafi, hitének buzgó védője s az emberségesség hitvallója volt.

1642-ben Búnon született, atyja, *Bethlen János* kancellár és történetíró, fiát gondos nevelésben részesítette. A korabeli Erdély legjobb tanítói, nevelői és professzorai álltak a fiatalember mellett, aki egész szívével hajlott a tudományok és tudós mesterei életmódja felé. *Keresztúri Pálról*, első tanítójáról őszinte hálával ír és hosszasan ismerteti pedagógiai módszerét. Később a gyulafehérvári kollégiumban *Basire Jakab*, Kolozsvárott Apáczai Csere lesz a mestere. „Termetem, ábrázatom, temperamentumom és indulatom“ című fejezetben Bethlen Miklós oly személytelenül, tárgyilagosan, szinte érdeklődéssel ír önmagáról, hogy a nagy arcképfestőkre kell gondolnunk. Így ír:

„Termetem sem hosszú sem kurta, hanem tisztességes középaránt való volt, ábrázatom hosszú, barnaszeg, piros, ifjúságomban elég szemet szúrt; elég az, férfi ábrázaton sokaknál volt szebb, és vénségemig is tartott sokaknak csudájára szépségem, kivált nyomoruságom, esetemhez képest...

Szemem felette fekete és fényes volt... Orrom nem a feletto nagy orrokféle volt ugyan, de nagyocska, horgas...

Lelki alkatát melancholikus-szangvinikusnak tartja.

Bethlen Miklós kétszer nősült. Amint írja:

„A szeretet pedig és szerelem mindenik feleségemhez mélyen volt; megmutatja az: soha egyiket is, nem hogy megvertem volna, de meg sem csaptam, sőt szemben meg nem szidtam, talán csak magamban... soha békéltető csóknál egyéb mi köztünk nem kellett, harag, izetlenség, gyanuság, féltés soha sem volt, noha kivált ezt a másodikat sokan kisértették...“

*

Bethlen Miklós külön fejezetet szentel haragos indulatának, annak, hogy miként bánt jobbágyaival, szolgáival, cselédeivel. Hirtelenharagú volt, de semmi sem hozta nagyobb indulatba, mint a jobbágyok, cselédek egymás közötti vádaskodása, a rágalom, a hazugság.

Seneca, Cato és Plato forgatásával arra törekedett, hogy a tudomány józan rációja zabolázza meg indulatoskodását.

„Megmondottam az inasaimnak is, ha ki veszi eszében, hogy reá igen megindultam, pálcát nézek vagy keresek, menjen ki, szaladjon ki az ajtón. Illyés nevü szász jobbágy tiszttartómnak egyszer magam mondám sok morgásom után: Eredj ki Márton atyámfia, mert félek megverlek majd. Ő is megfogadá, kimene.“

Hálát ad az Istennek, amiért „megbékéletlen nem volt,“ haragjának végzetes eredménye sohse lett, soha bosszúállás nem élt benne „akár micsoda nagy, közép és alsó rend aránt is“. Miként írja, idegen jobbágyot soha meg nem veretett, a magáét sohase sanyargatta. Azzal büszkélkedik, hogy „soha senkit jobbággyá nem tettem; jobbágyom marháját, hanemha adósságért erővel el nem vettem; ha megholt marhájával, pénzével sohasem osztoztam... Nem hogy egyebet, de a kocsimat, lovászomat, peczéremet, ha ok nélkül találtam bántani, megkövettem, s borral, pénzzel vele megbékéltem...“ A játékos gyerekből, bátor ifjú s az ifjúból tudós hajlandóságú főrend lett. Nem követte a korabeli főurak szokásait, akik néha hetekig vadászgattak a szomszéd birtokokon, hogy „szolgáim, ebeim ételekkel ne terheltessék a szegénység.“

Miután jobbágyait — miként írta — nyúzni nem akarta és birtokai nagyrészt puszták voltak, hajlott a tisztességes kereskedelem felé. Sokan gúnyolták őt, de ezeknek azt felelte: „inkább akarok kereskedni, mintsem húzni-vonni, ajándékot venni, mint ők“.

*

Bethlen Miklós — miként később báró *Orczy Lőrinc* — az egyszerű paraszti élet dicséretét zengi. Hirdeti, hogy *azonos ösztönök hajtják a királyt s a jobbágyot s hogy mindannyiunk sorsa egybeolvad a halál testvériségébe.*

„A napfény úgy világol a pokulárnak (pásztornak) mint a királynak; a setétben mindenik egyaránt vak.“

Az önéletíró hosszan ír tanulmányairól, táplálkozásáról és az építészet iránti termékeny vonzalmáról. Miként írja, legnagyobb örömét a tanulásban, a szüntelen olvasásban találta s így érti a főrendi ifjúságot:

„Tanuljátok szeretni a könyvolvasást oh főrenden való ifjúság, ha vagy a scholától elvett valami gonosz időt, a mint engemet, vagy ha rendesen is hagyjátok is el a scholát, olvasás által tartsátok meg, a mit tanultatok. Sőt az idővel, érő elmével való olvasás, nem hinnétek mely tudóssá teszen benneteket fáradság nélkül, gyönyörüségesen.“

Barabás Tibor

Egy görög váza talánya

Albert François neves régiségbúvár 1845-ben Ponte Rotellában, Chiusi umbriai városka közelében megtalálta a görög kerámiának egy mesteri alkotását, amelyet mindmáig az ókori művészet egyik legremekebb műveként csodálnak. Egy nagy váza, amelynek felületeit a legfinomabb vörös-fekete festési modorban Homeros Iliászának egyes jelenetei díszítik, továbbá a Theseus-monda képei, a kaledóni vadkan, kentaurok, törpék és darvak is láthatók a vázán. Eleven, jellegzetes körvonalú rajzok ezek, a tájképet még nem ismerik és mezítelenül mutatják meg az embert.

Mivel a görög eredetű váza szignálva volt, ismerjük a művészek neveit, valamint a mű keletkezésének idejét is: *Ergotimosz* és *Klitiász* alkották a gyönyörű darabot a Krisztus előtti 6. évszázadban.

A vázát a firenzei Etruszk Múzeum vette őrizetbe és a háború kitöréséig ott lehetett látni a 14. terem középső szekrényében. Fölfedezőjének tiszteletére a „François-váza“ nevet viseli és ez elnevezés alatt is jegyezték fel a művészettörténetben.

Századunk kezdetén azonban, néhány éven át, hiába keresték a régi művészet rajongói kedvencüket, mégpedig a következő okból:

Egy ilyen ritka kincsre, természetesen, különösen vigyázuak, külön őrrel tisztelik meg, aki az államnak, a múzeumnak és közlelkiismeretnek felelősséggel tartozik a műremek biztonságáért.

Egy emberöltőn át ezt a tisztséget *Enrico Rizzoli* múzeumi altiszt töltötte be. Feljebbvalói nyugodt, megbízható emberként becsülték. Rizzoli a tizenegyes teremnek őrizetére bízott kincsei és főleg a François-váza iránt eleinte nagy érdeklődéssel viseltetett, sőt maga is kissé foglalkozni kezdett görög vázák tanulmányozásával. De idővel ellankadt ez a passziója, ami elvégre érthető is: hisz valóban bosszantóan unalmas dolog lehet, ha az embernek nap-nap után egy olyan szépség előtt kell posztolnia, aki hűségesen őrködő lovagjáról tudomást se vesz. Így hát Rizzoli közömbös lett vázájának varázsa iránt és csakhamar nem látott mást benne, mint egy tarka ákombákommal telefirkált vén cserepet. Jöttek a látogatók, negyvenen, ötvenen, százan is napjában, akiknek egyforma kérdéseire válaszolnia kellett, hogy aztán a szokványos „csodaszép“ megállapítást hallja visszhangként az utazóközönség mindenféle nyelvén. Az ember beleőrülhetett volna.

És Eurico Rizzi valóban bele is őrült. A kötelesség minden gátlásai megszűntek benne és a csodálatot vak gyűlölet váltotta fel. Egy szép napon Rizzi teketória nélkül megragadott egy széket és odavágta napjainak agyagból készült zsarnoknőjéhez. Az pedig keserves csörömpöléssel omlott önmagába.

Ez a gyilkosság a váza életének 2500. esztendejében, a mi időszámításunk szerint anno 1900-ban történt. Rizzit tébolydába szállították, ahol újra megnyugodva, további őrület minden különös jele nélkül napjait kosárfonással töltötte. A széket pedig a cserépdarabok között lefényképezték. A felvételt, a még ép és egészséges vázának egy képmásával együtt kifüggesztették a tizenegyes terem falára.

Azután a legkitünőbb konzervátor, névszerint *Pietro Zei* gyorsan a töredékcserepek, szilánkok és szertezúzott agyagpor rendbehozatalához látott. Éveken át tartó, hallatlanul gondos, aprólékos munkával a főnix feltámadt poraiból és a konzervátor egy napon jelenthette a múzeum igazgatójának: az összeillesztés munkája oly kitünően sikerült, hogy a ragasztások helyei egyáltalában nem láthatók. A François-váza most kettős csoda lett és Zei mester jutalmul rendjelet tűzhetett a mellére.

De a kettős csodából csakhamar *háromszoros* csoda vált! Amikor tudniillik a vázát újra felállították a múzeumban, megdöbbentő tényt állapítottak meg. Amíg a helyreállító munkáknál általában kisebb szilánkok és porrészek rendszerint elvesznek, úgyhogy a restaurátornak pótanyagot kell igénybevennie, addig ebben az esetben nemcsak hogy nem hiányzott a legparányibb részecske sem, hanem még jelentékeny — többlet mutatkozott! *Ez a többlet egy középnagyságú tenyérkiterjedésü darab volt*, olyan színü és olyan lendületü rajzokkal, amelyek csak egyetlen vázához tartozhattak az egész világon: mégpedig éppen a híres François-vázához.

Zei maga is tanácstalanul állott a jelenséggel szemben, amelynek nem tudott magyarázatot adni. Előlépett a tudomány és — hallgatott. Hamisítás vagy utánzás, más vázák felhasználása — a fennforgó körülmények mellett — ki volt zárva, annál is inkább, mert a konzervátor állandó felügyelet alatt dolgozott. Másrészről viszont sem az agyagedény felépítéséből, sem a felületéből, sem a rajzok vonalvezetéséből nem hiányzott a legparányibb rész sem. A talányt nem lehetett megfejteni. Egyelőre így állanak a dolgok.

Még néhány évvel ezelőtt is az Etruszk Múzeum minden látogatója a cserépdarabot ott láthatta a François-váza lábánál. Mindenkinek módjában volt, hogy a közölt körülményekről meggyőződjék és megtegye a maga észrevételeit. Mindenki azt hitte, hogy a megoldás gyerekesen egyszerü és mindenki tanácstalan fejrázással hagyta el a múzeumi termet.

Azt tervezik, hogy a háború után, ha majd a múzeum kincseit újra felállítják, *a vázát Röntgen-sugarakkal világítják át*, hogy megállapíthassák, nem történt-e belső felépítési hiba, melyet a restaurátor művészete leplezni tudott. Az x-sugarak technikája, az utóbbi időkben, képhamisítások felelésénél valóságos csodákat művelt, úgyhogy a François-vázának átvilágítása megfejtheti a talányt.

—t.

számitasát, ha rendszeresen hirdet a
NÉPSZAVA-ban

Keleti háború

Meghiúsult ellenséges támadásokat jelent a véderőfőparancsnokság

A *német* véderő főparancsnoksága közli a *keleti* harctérről:

A Kaukázus északnyugati részén német, román és szlovák csapatok visszaverték a Szovjet helyi támadásait. A beállott olvadás a Kaukázus és a Don között mindkét részen megnehezítette a harccselekményeket. Kisebb ellenséges erőket, részben ellentámadással, visszavertünk és egy ellenséges zászlóaljat megsemmisítettünk. A Don-vidék harcszakaszán a német csapatok a légihaderő támogatásával helyenként igen kemény harcokban feltartóztatták az ellenséges támadásokat. Egy gyalogoshadosztály megsemmisített 10 páncélos harckocsit. Sztálingrád térségének védői, bár súlyos nélkülözéseket szenvednek, rendíthetetlenül visszaverték a Szovjet valamennyi támadását. Az Ilmen tótól délkeletre az ellenség egyik bekerített harccsoportját felmorzsoltuk. A bolsevisták egy további elvágott csoportjának részeit támadással kivetettük állásaikból és visszavertük a tehermentesítő kísérleteket. A Ladoga tótól délre kemény harcokban meghiúsultak nagy ellenséges támadások, miközben helyi betöréseket ellentámadással elreteszeltünk vagy a betörés helyét megtisztítottuk.

Déli háború

Tovább tartanak a mozgóharcok Tripolitániában

Az *olasz* főhadiszállás 970. számú jelentése:

Tripolitániában kedden is tovább tartott az élénk harci tevékenység. Zuhanóbombázóalakulatok látható eredménnyel támadták az angol oszlopokat, súlyos károkat okozva és akadályozva előrenyomulásukat. Déli helyőrségeink osztagai eredményesen megtámadtak egy ellenséges páncélosköteléket. Öt harckocsit megsemmisítettünk, néhányat pedig elfogtunk. Tunéziában tovább tartanak az olasz és német harci kötelékek hadműveletei erős légitámogatás mellett. Néhány harcászatilag fontos és szívósan védelmezett állást bevettünk és többszáz foglyot ejtettünk. A tengely vadászrepülői légiharcok során négy ellenséges repülőgépet lőttek le, egy további repülőgépet pedig egy Tripolisz ellen intézett támadás alkalmával lőttünk le. Az algíri partok közelében egy torpedóvetőkötelékünk Giuseppe Cimicchi repülőfőhadnagy parancsnoksága alatt az erős ellenséges elhárítás ellenére megtámadott egy angol-amerikai hajókaravánt. Az egyik nagy kereskedelmi gőzöst találat érte s megfigyelték, hogy gyorsan süllyed. Ugyancsak eredményes volt harci vadászaink vállalkozása két ellenséges tengeralattjáró ellen. Az egyik ellenséges tengeralattjárót több találat érte, úgyhogy elveszettnek tekinthető. Egyik repülőgépünk nem tért vissza. Egyik torpedórombolónk, amely a Földközi tengeren hajókíséretet látott el, egy tengeralattjáró-támadás során elveszett. A legénység nagy részét sikerült megmenteni. Az eltűntek családtagjait értesítettük. Ellenséges repülőgépek kedden délután néhány rombolóbombát dobtak Noto vidékére. A lakosság köréből egy ember meghalt, 11-en pedig megsebesültek. A támadás nem okozott jelentékeny kárt.

A *német* véderőfőparancsnokság közli a *déli* hadszíntérről:

Észak-Afrikában a német-olasz páncéloshadsereg arcvonalán tovább tartanak a mozgóharcok. A német és olasz légihaderő súlyos veszteségeket okozott az angoloknak páncélos harckocsikban és gépjárművekben. A tunéziai térségben a légihaderő hatékony támogatásával folytatódott a német-olasz harccsoportok támadása. Fontos állásokat elfoglaltunk és több mint 1000 foglyot ejtettünk. Az ellenség légitámaszpontjain légitámadások után nagy tüzek keletkeztek. A szerdára virradó éjszakán újból bombáztuk Bone kikötői berendezéseit. Elsüllyedt az a két kereskedelmi hajó, amelyről kedden jelentettük, hogy Bone előtt megrongáltuk őket. Ezzel az ellenség a január 18-ról 19-re virradó éjjelen intézett légitámadás során összesen 20.000 tonnányi négy kereskedelmi hajót vesztett. Egy német búvárnaszád Orántól nyugatra egy erősen biztosított hajókaravánból elsüllyesztett egy 4000 tonnás gőzöst.

Halálra ítélték a rákospalotai tolvaj „vendéget"

A pestvidéki törvényszék statáriális tanácsa tárgyalta Ficsur József 40 éves gyárimunkás ügyét, aki néhány nappal ezelőtt megismerkedett Ramarsa Lászlóval és együtt mulatott vele. Azután megkérte, hogy *adjon neki szállást*, mivel Szobon lakik. Ramarsa el is vitte lakására Ficsurt és a konyhában csináltak neki szállást. Éjjel a felesége zajt hallott. Kiderült, hogy *a „vendég" egy férfi- és egy női télikabáttal, valamint egy rend férfiruhával eltűnt.* Ficsurt egyébként csalásért háromszor és lopásért már ötször elítélték. A törvényszéki orvosok vallomása szerint Ficsur sem most, sem a bűncselekmény idején elmebajban nem szenvedett.

A bizonyítási eljárás befejezése után a perbeszédek hangzottak el, majd rövid tanácskozás után Csikmák elnök kihirdette a rögtönítélő bíróság ítéletét. A statáriális bíróság *egyrendbeli, az elsötétítés alatt elkövetett lopás büntettében* marasztalta el Ficsur Józsefet és ezért ***halálra ítélte.*** A vádlott és védője kegyelemért folyamodtak, mire a rögtönítélő bíróság kegyelmi tanáccsá alakult át és zárt ajtók mögött hozta meg határozatát, amely titkos.

Nem kap kegyelmet a halálra ítélt három svájci kém

(Bern, január 20. — „N. S. T.") A svájci szövetségi gyűlés szerdai ülésében foglalkozott a katonai titkok sorozatos megsértése és áruló tevékenység kifejtése miatt halálra ítélt Otto Reimann főhadnagy, Otto Peter Kully és Ervin Philipp volt motorkerékpárvezető kegyelmi kérvényével, amelyet

rövid tanácskozás után elutasított.

A három halálra ítélt vádlott egy nagykiterjedésű kémszervezet vezető embere volt. Reimann főhadnagy mint főnök és központi szerv működött, míg a másik két halálraítélt az összekötő munkát végezte el a főnök és a többi bűnrészes között. A szövetségi tanács súlyosbító körülménynek tekintette, hogy a három halálraítélt *pénzt fogadott el áruló tevékenységéért.*

Körutazás korunk körül

Kérem a haljegyet

Nem Magyarországon történt. Nem is Közép-Európában. Máshol. Valahol a földgömb egy másik darabján.

Történetünk főszereplőjét úgyis nevezhetnénk: a 102-ik. Tudniillik száz ember közül százegy szentül hiszi, hogy nálánál eszesebb lény csak szórványosan fordul elő a 20. században. Ő a százkettedik volt. Ő abban a harmadrendű vendéglőben, ahol vacsorázott, fennen hirdette, hogy ő mulya.

— Bocsánatot kérek az erős kifejezésért, de ami a szívemen, az a számon, szó, ami szó, idióta vagyok — ekképpen jellemezte önmagát.

Eredetileg egy másik vendéglőbe tért be. De ott, alighogy letelepedett, megszólalt a rádió — xilofón hangjai szálltak ki a hangszóróból —, mire emberünk összerezzent, majd tüstént felpattant helyéről és már bent sem volt a vendéglőben.

Aprótermetű, vézna emberke volt. Nyápic alak. Bizonytalanul lépkedett az uccán, mint aki most tanul járni. Sápadt arcán meglátszott, hogy ritkán tartózkodott a szabadban, friss levegőn. A tekintete ijedten repdesett ide-oda.

Benyitott a következő, olcsó kis vendéglőbe. Az volt az első dolga, hogy megkérdezte az elébe siető pincérleányt, van-e a helyiségben rádió.

— Nincs kérem, de ha tetszik, bekapcsolhatjuk a villanyzongorát.

A nyápic alak fellélegzett. Rendben van, ha nincs rádió, akkor rendben van. Hanem most hol foglaljon helyet? Már valamennyi asztalnál ültek. Szerencséje volt. Egy szelídtekintetű öreg úr egymagában borozott az egyik közeli asztalnál. Tessék csak bátran, udvariaskodott, engem nem zavar.

Az apró emberke letelepedett és vacsorát rendelt.

— Kaphatnék rántotthalat? — kérdezte mohón.

— Hogyne — bólintott a pincérleány —, kérem a haljegyet.

Az emberke bámult:

— Haljegy...? — hebegte. — Az micsoda, kérem.

A pincérleány dühös lett:

— Ne tessék tréfálni, kérem, nekem arra nincs időm. Ha nincs jegye, rendeljen olyasmit, amihez nem kell jegy.

— Jó, kérem — szeppent meg az emberke —, hozzon bármit, amihez nem kell haljegy.

A pincérleány, miközben a konyha felé tartott, apró köröket írt le a homloka előtt. Szegény pasi, ennek is hiányzik az ötödik kereke.

A szelídtekintetű öreg úr nem ítélkezett olyan elhamarkodottan, mint a pincérleány. Magyarázni kezdte asztaltársának, hogy az élelmiszereket adagolták. A halra például már tíz hónappal ezelőtt bevezették a jegyrendszert.

A nyápic alak bocsánatot kért. Zavartan rebegte:

— Nem tudtam, kérem. Bocsánat... Tizenkét hónapig ültem. Ma szabadultam a börtönből.

Az öreg úr érdeklődve nézett asztaltársára. Jóarcú ember, gondolta, ugyan miért ülhetett? Elhatározta, hogy kiszedi belőle a titkot.

— Ön intelligens embernek látszik — kezdte óvatosan, miután asztaltársa bekebelezte a felszolgált vacsorát.

A nyápic alak tiltakozott:

— Mulya vagyok, kérem. A látszat csal. Dehogy is vagyok intelligens. Csak iskolázott vagyok.

— Igen, igen — kapott a szón az öreg úr —, látszik önön, hogy tanult ember.

A vézna alak csüggedten legyintett:

— Hiszen éppen az a baj, hogy tanultam. Bár ne tanultam volna. Bár! Pedig eleinte olyan jól ment minden: intőt kaptam, bukásra álltam. Már-már úgy volt, hogy tölcsérrel sem lehet fejembe önteni a tudományt.

És ha már az öntésnél tartott, bort öntött a poharába. Nagy kortyokban nyelte az italt. Aztán megtörülte szájaszélét s felcsillanó szemmel mesélte:

— Kérem, az úgy volt, hogy történelemből feleltem. Akkoriban az ókort tanultuk, a római világbirodalom történetét. Azt kérdezte tőlem a történelemtanárunk: No, mondja meg, fiam, hogyan hangzott a római jog egyik legfontosabb alapelve! Nem tudtam, hallgattam, mint dinnye a fűben. A történelemtanár erre belekezdett a latinnyelvű idézetbe: *„Audiatur...* Várta, hogy folytassam. Hiába, nem tudtam. Rámripakodott: Alig egy hete adtam elő és már nem emlékszik rá! *Audiatur et altera pars...* Hallgattassék meg a másik fél is. Vagyis, hogy mielőtt ítélkeznénk, hallgassuk meg a másik felet. Ezeket mondta és egy nagy négyest írt be az osztálykönyvbe. A következő órán megint kihívott felelni és megint ezt az audiatur kérdezte. Én csak hebegtem. Forgattam a nyakam, izzadtam, kínlódtam. Nem jutott eszembe ez a jogi alapelv. A tanárom akkorákat fújt, mint egy gőzmozdony. Hallgattassék meg a másik fél is — csapkodta a tanári asztalt. Csunya dolgok következtek ezután. Újabb négyest írt be az osztálykönyvbe. Intőt küldött. Behívatta az apámat. Az apám ott a tanári szobában felpofozott. Azután a tanár úr és az apám közös erővel felvilágosítottak, hogy nem az iskolának tanulunk, hanem az életnek. Jegyezzem meg magamnak és sohasem feledjem el, hogy az életben mindig meg kell hallgatni a másik felet is. Így történt, kérem. Az iskola és a szülői tekintély együttes erővel pofozta belém ezt a fenséges tételt. Nem is felejtettem el sohasem.

Az öreg urat más érdekelte, nem ez az iskolai élmény. A börtönbüntetéssel kapcsolatban szeretett volna egyet-mást megtudni. Feladta az óvatos puhatolódzás taktikáját. Egyenesen a tárgyra tért:

—Az előbb azt mondta, hogy tizenkét hónapig ült. Ma szabadult a börtönből. Ha nem tetszik rossznéven venni a kérdést, miért tetszett egy évet ülni?

Az emberke válaszolt. Válaszából egyszersmind az is kiderült, hogy miért ijedezik annyira a rádiótól.

Lesütötte szemét, sóhajtva mondotta:

— A rádióval kapcsolatban... Mert meghallgattam a másik felet.

Ismét teletöltötte a poharát és aziránt érdeklődött, hogy hol kaphatna haljegyet? **Zord Tihamér**

Leégett egy tízemeletes newyorki szálloda

A Hotel Empire Buildingben, Newyork egyik legnagyobb szállójában tűz pusztított és a tízemeletes, hatalmas épület leégett. A tűz az éjszakai órákban tört ki az épület földalatti helységeiben. Az első órákban a tűzoltók összesen *hét elszenesedett holttestet* ástak ki a romok alól. Valószínű, hogy még több halálos áldozata van a szállodatűznek. A sebesültek száma meghaladja a negyvenet.

KISPESTRE lapkihordókat felveszünk

(lehet nő is). Elfoglaltság a kora reggeli órákban. Jelentkezni lehet Barei lapkezelőnél, Kispest, Brandtner Pál ucca 24.

26 **Besson, B. M.:** Maria. Mit 16 Bildtafeln u. 64 Abbildungen. Olten, 1942. Orig. Lein. Neu! 35.–

27 **Bethlen Miklós gróf** önéletírása. Bevez. és sajtó alá rend.: Tolnai G. Címképpel. Bpest, 1942. Ered. fvász. 16.–

28 **Bierbaum, Otto Julius:** Die Yankeedoodle-Fahrt u. andere Reisegeschichten. Neue Beiträge zur Kunst des Reisens. Illustriert München: Müller, 1910. 10.–

29 **Bismarck, Otto v.:** Am Steuer des Reiches. Reden aus d. J. 1874–1892. Hgb. v. E. Kalkschmidt. Mit Bildnis. München, 1908. 4.50

29a **Bismarcks (Fürst) Briefe** an seine Braut u. Gattin. Hgb. v. H. Bismarck. Mit 1 Titelbild nach Lenbach u. 10 weiteren Porträt-Beilagen. (1. Aufl.) Stuttgart, 1900. Or. Leinenbd. Frisches Exemplar. 16.–

30 **Blaubuch der Britischen Regierung,** über die deutsch-polnischen Beziehungen u. den Ausbruch der Feindseligkeiten am 3 September 1939. Dokumente u. Urkunden. London, 1939. 6.–

31 **Böcklin, Arnold,** ein Maler aus dem Geiste der Musik. Von M. F. Schneider. Mit 39 Abbildungen. Basel, 1943. Or. Ppbd. mit farb. Umschlag. Neu! 17.–

32 **Bod Péter:** Szent Hilarius vagy szívet vídámító, elmét élesítő... dolgok. 2. kiadás. H. és ny. n. 1768. 12 lev., 195 és 21 l. 18.–

Bod P. életében megjelent 2. kiadás, korabeli félbőrbe kötött jó példánya, melynek címlapja azonban hiányzik.

33 **Bonnard–Salmon:** Grammaire sommaire de l'ancien français. Avec un essai sur la prononciation du IX au XIV siecle. Paris, 1914. D. en toile, 70 p. 8.–

34 **Bourget, P.:** Sensations d'Italie. (Toscane, Ombrie, Grande–Grece.) Paris: Plon. 4.50

35 – Le démon du Midi. 14.000 milles. Paris: Plon, 1914. 4.50

36 – L'émigré. Paris, 1907. D. en toile 5.–

37 **Bowen, M.:** The Rake's progress. A romance. London, 1912. Cloth. 7.–

38 **Buckle, H. Th.:** Essays. Nebst einer kurzen Lebensbeschreibung d. Verfassers. Übers. v. D. Asher. Leipzig, 1867. Mit orig. Umschlag. 3.–

39 **Buday, Georg:** Book of ballads. 50 orig. woodcuts. Illustrations to Hungarian popular ballads. Introductory notes by Ch. Rosner. Szeged: College of Art, University, 1934. Printed by I, Kner, Gyoma. Új példány. 7.–

40 **Buschor, E.:** Die Plastik der Griechen. Mit 100 Abbildungen. Berlin, 1936. Hlein. Neu! 12.–

41 **Byrons Tagebücher** und Briefe. Von E. Engel. Mit 2 Bildnissen. Berlin, 1904. Orig Lein. 6.–

42 **Cadness, H.:** Stencil-craft. Colour decoration by means of stencilling. With 110 – in part coloured – figures. London, 1925. Orig. cloth. 10.–

43 **Carlyle, Th.:** Die französische Revolution. Übers. v. P. Feddersen, umgearb. v. E. Erman. 4. Aufl. Mit 9 Bildnissen. 3 Teile in 2 Bänden. Leipzig: Brockhaus, 1897. Hlein. mit orig. Umschlägen. 24.–

44 **Carr, R. S.:** The rampant age. London, 1928. Orig. cloth. 8.–

45 **Catullus, Tibullus, Propertius.** Accurate recens. adiectum est pervigilium veneris. Gottingae, 1762. Korabeli, nagyon szép bőrkötésben, 300 l. Teljes, szép példány. 14.–

46 **Chambers, R.:** Vestiges of the natural history of creation. With introduction by A. Ireland. With portrait of the author and 107 figures. Edinburgh, 1884. Orig. cloth. 8.–

47 **Charbonnel, V.:** Monsieur, Madame et... l' autre! Histoire d'un scandale. Paris, 1904. Avec 1 facsimile. 12.–

48 **Cherbuliez, V.:** La bête. Paris, 1887. D. en toile, 240 p. 4.50

48a **Cholnoky J.:** Utazásom Amerikában Teleki Pál gróffal. 90 kép 65 táblán, 55 ábra a szöveg közt és 1 térkép. Epest. Ered fvszn. Új példány. 40.–

50 **Clausen, J.:** Mercantile correspondence English–German. Leipzig, 1920. Orig. Hlein. 7.50

51 **Coppée, Fr.:** Le coupable. Paris, 1897. D. en toile. 5.–

51a **Croce, B.:** Esztétika. Elmélet és történet. Ford. Kiss E. Bpest, 1910. Vász. 26.–

52 **Czobor B.:** A keresztény műarcheológia encyclopaediája. Kiváló tek. a hazai műemlékekre. 1–2. füzet 1 kötetben. (Csak ennyi jelent meg!) 258 ábrával. Bpest, 1882/83. Fvász. Ritka! 16.–
Tart.: Őskeresztény-kor és középkor.

53 **Darby, W. Evans:** Beneath bow bells. Adresses of international peace, delivered at bow church, cheapside, e. c. With portrait of the author. London, ((cca 1906) Orig. cloth. 6.–

54 **Deák Ferenc.** Laveley Emil után ford. s kiigaz. jegyz. kis. Szász K. Pest: Ráth, 1896. Vászon. 5.–

55 **Degas, Edgar.** Von G. Grappe. Mit 1 Vierfarbentafel, 6 Mattkunstdruckbildern, 54 Tondruckbildern u. 1 Gravure. Gr. 4°. Berlin. 59 S. 15.–

56 **Dékány I.:** A mai társadalom. Bevezetés a társadalomtudományokba. n. 8°. Bpest, 1943. 388 l. Új példány. 24.–

57 **Delarue–Mardrus, L.:** La mère et le fils. Roman. Bois orig. de R Haardt. Paris, 1925. 4.50

58 **Diplomatische Aktenstücke** zur Vorgeschichte des Krieges 1914. Ergänzungen zum österr.-ungarischen Rotbuch. I. Teil. 28. Juni bis 23 Juli 1914. Wien, 1919. 3.–

60 **Dóczy–Wellmann–Bakács:** A magyar gazdasági irodalom első századainak könyvészete. 1505–1805. I. kötet. Bpest, 1934. Er. borit. 8.–

61 **Dokumente** zum Konflikt mit Jugoslavien u. Griechenland. Berlin: Ausw. Amt, 1941. gr. 4°. 8.–

61 – zur Vorgeschichte des Krieges. Berlin: Ausw. Amt, 1939. 12.–

63 – Polnische, zur Vorgeschichte des Krieges. I. Folge. Berlin: Ausw. Amt, 1940. gr. 4°. Mit Facsimilen. 8.–

64 – Weitere, zur Kriegsausweitungspolitik der Westmächte. Die Generalstasbesprechung Englands u. Frankreichs mit Belgien u. den Niederlanden. Berlin: Ausw. Amt, 1940. gr. 4°. Mit Karte. 8.–

65 **Domanovszky, Alex.:** La méthode historique de M. Nicolas Iorga. A propos d'un compte rendu. Bpest. Ered. borit. 14.–

66 **Dostojewski, F. M.:** Der Jüngling. Roman in 2 Bden. Einleitung v. D. Mereschkowski. München, 1915. Orig Leinenbde. 14.–

67 – Helle Nächte. 4 Novellen. München, 1917. Or. Lein. 7.–

68 – Ein kleiner Held. 4 Novellen. München, 1921. Or. Lein. 7.–

69 **Dreyfus, Alfred:** Cinq années de ma vie. 1894–1899. Paris, 1901. 6.50

71 **Dymow, Ossip:** Der Knabe Wlass. Roman. Leipzig: Wolff Vlg. 5.–

73 **Eheleute und Kirchenleute.** Vergnügliche u. ernste Kulturbilder aus alten Zeiten. Geschichten, Anekdoten u. Dokumente früherer Jahrhunderte ,aus d. Werken von Pogge, Abbé Grécourt u. A. Zumeist erstmalig ins Deutsche übertr. u. zusammengestellt v. H. Broichstetten. Berlin, o. J. Orig. Pergamenteinband, Vorzugspapier, elegante Ausstattung. 25.–

1664-ben tért vissza Franciaországból, 1665-ben Velencében van és két év mulva határozza el a család a kastély felépítését Bethlenszentmiklóson,[1] ami 1668—73 között meg is történt. Nem csoda tehát, hogy a fiatal Bethlen Miklós feje még tele volt úti emlékeivel, Franciaország és Velence épületei jelentek meg képzeletében és egy eklektikus, de mégis eredeti, egyéni és megkapó stílust eredményeztek.

A kastély építőművészének tehát minden joggal Bethlen Miklóst tarthatjuk. Nem hiában foglalkozott építéstannal, azt bizonnyal értékesíteni is akarta. Az ő személye jó bizonyíték arra, hogy az erdélyi művészet nem volt idegen, importtermék és hogy annak kialakításában a magyarságnak épp vezető rétege élénk részt vett.

A szentmiklósi kastély eddig az egyetlen e korbeli erdélyi épület, amelynek magyar építészéről névszerint tudunk.

Bethlen Miklós önéletrajzában több helyt is megemlékezik építkezéseiről.[2] Az önéletrajzból világosan kitűnik, hogy a bethlenszentmiklósi kastélynak ő az építésze. Az „inclinatióimról" szóló fejezetben írja: „Az építésre nagy hajlandóságom, melyet öregbített az, hogy architektúrát mind civilist, mind militarist tanultam volt az akadémiákban; és hogy sok szép házakat láttam a keresztény országokban és hogy nekem ... mindenütt a puszták jutottak és így ha nem gyönyörködtem volna is benne ... kénytelen lettem volna az építéssel ... Sokképen bujálkodtam benne, kevélykedtem vele, erőm felett igyekeztem és megszégyenítettem magamat vele; nagy bajom, sok gond és bosszúságom volt, jó ahhoz tudó mesterembereket nem kaphattam Erdélyben, mert az igen-igen szűk volt; magam sem tudtam éppen úgy hozzá, amint kellett volna, kivált in praxi, ha mit magam tudtam volna is, nem volt kivel végbevitetnem, kivált elein más országból mesterembert hozatni atyám nem akart ... És úgy estek nagy hibák a szentmiklósi házban, kiváltképen, hogy a fundamentum felvetésében ott nem lehettem." Majd megemlíti, hogy segédje egy Bethlen Gábor által fogolyként behozott német kőmíves, Tóbiás

[1] Röviden ismertette Balogh Jolán: Pásztortűz, 1933, 310. l.

[2] Bethlen Miklós önéletrajzát kiadta Szalay László a Magyar Történelmi Emlékek I. és II. köteteként. Pest, 1858 és 60. I. köt. 169—72. l.

volt. A 283. lapon megnevezi Wesnert, mint aki Utrechtben *fortificatióra* vagy *militáris architektúrára* oktatta. Ugyanitt lefordítja németből Adam Freytag architektúráról szóló könyvét. A 291. lapon megtudjuk *civilis architektúra* és *perspektíva* tanára nevét: a leydeni Nicolaus Goldmann. A 371—75. lapon pedig részletesen beszámol a kastély építkezéséről.

7. A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY BEJÁRATI HOMLOKZATA.

SZERZŐ FELVÉTELE.

A két kiugró szárny — a régi sarokbástyák csökevényei — közé foglalt bejárati homlokzat (7. kép) a leginkább franciás és klasszicizáló a kastély valamennyi nézete közül. A földszint és az emelet közötti párkányt csak a félpillérektől keretelt, feliratos attikával ellátott bejárat, oroszlánoktól tartott Bethlen-címert magábafoglaló orma töri át. A földszinti ablakok tört ormai s bennük a kagylódísz utalnak csak a barokkra és rokokóra, különben minden szigorú rend és fegyelem szellemét tükrözi. A francia XVII. századi klasszicizmus hatására ismerünk az ajtókeretelés virágdíszének, a pillérláb fegyvertrofeái-

nak plasztikátlan kidolgozásában és a tektonikus tagok gyenge profiljában egyaránt. Erőteljes fény és árny nem töri meg a fal nyugodt síkját, fölösleges díszítés nem köti le a szemet, csak a kiugró szárnyak és a bejárat által alkotott szimmetria, a földszint, emelet és tető egymáshoz való viszonya és aránya beszélnek. Az udvari, de különösen a kerti oldalon enyhül a klasszicizmus kimértsége. Az ablakok ugyan teljesen meg-

8. A BETHLENSZENTMIKLÓSI KASTÉLY DÉLNYUGATI OLDALRÉSZLETE.
SZERZŐ FELVÉTELE.

felelnek a bejárati oldalon látottaknak, de a két saroképület között fennforgó súlyos ellentét magára vonja a figyelmet; az egyik alaprajzában még megfelel a sarokbástya követelményeinek és erőteljesen kiugrik, a másik azonban jóval kisebb mértékben, s már rizalitnak nevezhető. Ez a szabálytalanság szándékos és a művész azzal is fokozta, hogy a rizalitra egész más típusú ablakokat tervezett: a földszinten hatalmas legyeződísz koronázza, az emelet gótikus ablakát pedig három karéjban hullámzó kontúr írja körül. A kerti oldalon (8. kép) az épület

közepén címerekkel díszített timpanonos zárt erkély nyugszik a tordai fejedelmi házéra emlékeztető késő gótikus konzolokon és a klasszicizmust romantikus festőiséggel enyhén színezi át. A rizalit emeleti ablakai nem tagadják a velencei építészet hatását s mintegy előkészítőül szolgálnak a kerti homlokzathoz (címkép), ahol az ember úgy érzi, mintha az erdélyi hegyek közé a Canal Grande valamely palazzója telepedett volna le. Itt nyoma sincs a szokásos erdélyi kiképzésnek.

Bethlen Miklós szentmiklósi kastélyával oly gondtalanul fényes, gazdagságot, jólétet eláruló, méltóságteljes és reprezentatív épületet akart Erdélybe ültetni, mint a bloisi kastély északi szárnya, vagy Sansovino Biblioteca Marcianája, el akart feledkezni arról, hogy Erdély viszályoktól marcangolt kis földdarab, ahol várakat és nem palazzókat kell építeni, ahol a lét minden pillanatát a kirobbanó harc fojtott várakozása tölti be. De a későbbi politikus erre nem akart gondolni, el akarta felejteni a valót, a veszedelmek közt ingadozó erdélyi tragikumot, most csak művész akart lenni, palotát építeni, melyről ítélve azt hihetné az ámuló idegen, hogy Erdély nagy és kincsektől terhes birodalom, ahol a napok nem a megsemmisüléstől félő bizonytalanságban, hanem mulatozásoktól zajos udvari életben, víg lakomákban telnek el, mint ahogy azt messze, valahol Párizs környékén, Velencében, a Nyugat nagy országaiban látta. Hogy ez nem üres szellemtörténeti belemagyarázás, hanem maga Bethlen is anachronizmusnak, nem Erdélybe illőnek érezte a kastélyt, arról tanuskodnak az életére visszatekintő öreg kancellár rabságban írt sorai: „Úgy látom, nem is Erdélybe való a szép épület; vagy kárba megyen szemeláttára az embernek, vagy verekedés gyermekének, vagy mind a kettő, vanitas vanitatum.“ (Önéletrajz. I. 172.)

De a nyugati formák megizmosodtak az erdélyi levegőn, vaskosabbá lettek az itteni talajon, zömökebbé, erőteljesebbekké alakultak Bethlen művészi meglátásában, úgyhogy teljesen eredeti alkotás áll előttünk, amelyről csak azt állapíthatjuk meg, hogy alkotójuk nyitott szemmel járt a nyugati művészet szépségei között, melyek őt önálló alkotásra ihlették. A homlokzat hosszán barokkos, kerek pincenyílásokkal áttört alapot alkotó falrész fölött úgy a földszinten (9. kép),

A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY
KERTI HOMLOKZATA.

FISCHER FELVÉTELE. NAGYSZEBEN.

Csaba-délyi reneszánsz

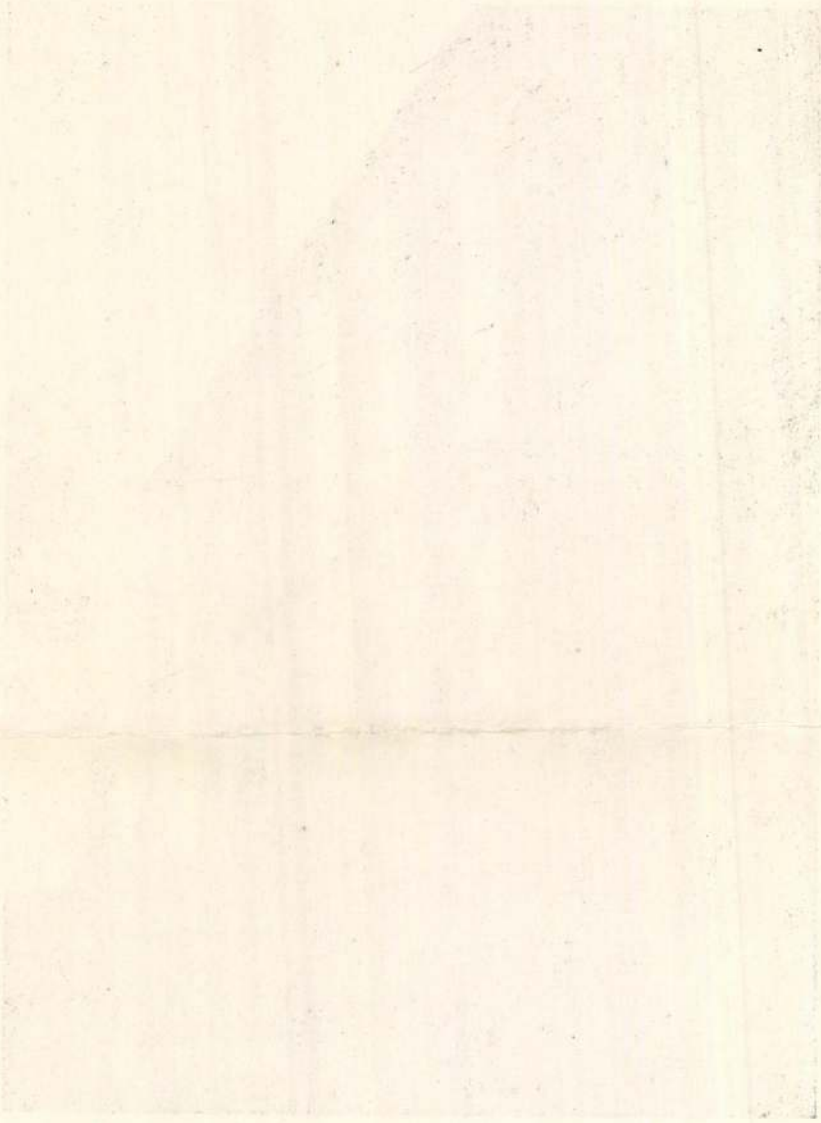

mekkel bővelkedő kastély két kicsi szobáját foglalta el és itt élt ősi puritánságban. Bethlen reprezentatív kultúrpolitikáját utódai nemcsak hogy nem követték, de meg sem értették és a praktikus öreg Rákóczi az erdélyi zord viszonyokhoz nem alkalmazkodó fejedelmi palotát és természetesen az udvartartást „hazai módra" átalakította.[1] Lehetetlen Bethlen Miklós építésében észre nem venni a kultúrreprezentálás bethlengábori vonását s azt a célzatot, hogy ezzel a kastéllyal honfitársait nyugatiasabb építésmódra szoktassa.

Ezért tervezett Bethlen Miklós olyan épületet, mely szakadást jelent az erdélyi építészet fejlődésében azáltal, hogy követve Agostino Serena radnóti példáját, az eddig csak udvaroknál használt árkádos kiképzést a homlokzatra vetíti, miáltal a külső bizalmatlan, várszerű zárkózottságát teljesen megsemmisíti. De a nyugathoz hasonulás korántsem jelent talajnélküliséget. Bethlen minden idegszálával Erdélyben gyökerezik és transzilvánista. Erdély önállóságát féltő eszméiért nemcsak főkancellári hivataláról mond le, hanem élete végén több évi súlyos osztrák börtönnel bűnhődik. A szentmiklósi kastély nemcsak az alsó árkádok tömör, tömzsi formájáért és a magas tető meg az épülettest tömegaránya révén tartozik bele az erdélyi stílusba és tanuskodik erdélyi szellemről, hanem azon mód miatt is és főként épp azért, mellyel az eklektikusan összeválogatott és saját lelkén átszűrt nyugati formákat összeállítja és egységes építészeti alkotásba foglalja össze. Nem véletlen, hogy a főhomlokzat komoly klasszicista kiképzést nyer, hogy épp ezen az oldalon maradtak meg a sarokbástyák és csak a kert magányában fogad az árkádok pompája. Ez maradványa és enyhébb megfogalmazású példája a bizalmatlanság okozta homlokzat és belső kiképzés ellentétének.

Az erdélyi lélek másik ellentét-párjával, a klasszicizmus és nyers romantika kettősségével is találkozunk: a hideg francia klasszicizmus formáit gótizáló ablakok, az alsó oszlopsort díszítő levélékítmények és szabálytalan elrendezések romantikája váltja fel, de e kettősségre legjellemzőbb az alaprajzi elrendezés. Ha az épület udvari, illetve kerti homlok-

[1] Kós i. m. 65. l.

zatát nézzük, a részletes elemzésnél már említett, a sarokbástya és rizalit közötti hangsúlyozott egyenetlenség kelti fel a figyelmet. De ez csak optikai asszimmetria, mely az alaprajzon indokolt, mert a két párhuzamos oldal önmagában véve asszimmetrikus s egymásnak mégis megfelelő kiképzése, egymást az épület tengelyéhez rendeződő szimmetriává egészíti ki. Az asszimmetriákból öszetevődő szimmetria az erdélyi népművészetben is megvan, ami szintén bizonyítja, hogy ez gyökeresen erdélyi formaérzés. A régi, ma már igen ritkán látható kalotaszegi szék támláját fantasztikus és szeszélyes kontúr futja körül. A faragás menete szabálytalan és asszimmetrikus. De ez az asszimmetria rögtön elenyészik, mihelyt szemünket a szomszédos székre is irányítjuk, melynek támlája az előbbit szimmetrikusan egészíti ki, tehát ugyanolyan formajelenséggel állunk szemben, mint a Bethlen-kastély elrendezésénél, mely nemcsak az erdélyi reneszánsz építészet legszebb emléke, hanem ugyanakkor a nyugati formákra való törekvésnek és a típikus erdélyi jellemvonásoknak is egyesített példája, a principátus-stílus szellemi alkatának egyik legösszefoglalóbb kifejezője.

A haladásnak a nyugathoz kapcsolódó szellemtörténeti példáit igyekeztünk kidomborítani, ami a reneszánsz továbbépítésének jegyében történt. A principátus-stílus a barokknak helyet nem adott, sőt úgylátszik az erdélyi szellem irtózott a barokktól. A Báthori-reneszánsz dúlt formanyelve talán emlékeztet a barokkra, de attól lényeges vonásaiban különbözik, síkszerű és inkább romantikus reneszánsz aláramlatnak nevezhetjük. Bocskai nemcsak a maga politikai meggyőződését, hanem az egész principátus stílus állásfoglalását fogalmazta meg, midőn azt mondta: „Sem az dialektikához, sem az rhetorikához nem tudunk, a dolgot önmagát nézzük",[1] mert valóban a fejedelemségi stílustól mi sem áll távolabb, mint a dialektika, rhetorika és barokk pátosz; lényege, főirányítója a dolgokat önmagát néző józan szemlélet, tehát reneszánsz látási mód. A fejedelemség stílusa mindvégig is reneszánsz marad, igaz, hogy sok esetben ez a reneszánsz tele van középkori vonásokkal és a gótika meg a román stílus határát érinti.

[1] Szekfű i. m. IV., 389. l.

A reneszánsz Erdélyben politikai ellentétet is képviselt a német barokkal szemben. Mert Felső-Magyarországtól Erdélyig, amerre csak nemzeti önállóság gondolatát élesztették, mindenütt reneszánsz-stílus volt az uralkodó és mindenütt ellenséges szellem megnyilvánulásának érezték a jórészt Bécsből, osztrákoktól közvetített barokkot, a „náj módit". Csak midőn a barokk rokokóvá halkult és újklasszicizmussá csillapodott, talált kevés érintkezési pontot az erdélyi szellemmel. De ez már a gubernium szárnyaszegett Erdélye volt. Azonban még ebben is volt annyi önállóság és alkotóerő, hogy a barokk késői elágazásait, a rokokót és a copfstílust átformálta a saját képére és nagyon kevés, de sokszor igen magas nívójú emlékkel gazdagította a művészettörténelmet.

De még ekkor is egy másik áramlatban tovább élt a reneszánsz és a XIX. század eleji klasszicizmusba torkolt bele. Aki látta Basa Tamás romokban heverő zabolai kúriáját megörökítő régibb rajzot,[1] a tájba dacosan belekönyöklő oszlopos teraszával és ismeri a XVIII. század néhány nemesi udvarházát, az meg fogja érteni, hogy a klasszicizmus a magyar számára nem jelentett új stílust, hanem a reneszánsszal meginduló folyamat helyi előzményekből kinőtt végső fázisa volt.

A principátus-stílus fegyelmezett, józan élet- és műformáival, kínos vajudásokból, homályos kezdetek tapogatózásaiból, a Báthori-reneszánsz viharos szenvedélyeiből bontakozott ki a ma már csak töredékeiből rekonstruálható művészetté.

Néha Erdély tragikus vérverejtékei, máskor józan politikája, vagy heroikus kultúrtörekvései formálták, de rügyezésre, lombhajtásra, virágzásra a nép örökké friss alkotóereje képesítette.

Korunknak ez tanulság, mert a XX. század művészei újra visszafordultak a primitív, közvetlen látásmódhoz, az őszinte, bárdolatlan forma visszaadáshoz és megújulást a néptől várnak. A magyar fejlődésben ennek az iránynak sok kitűnő képviselője Erdély földjén kereste az erősödést, zenében Bartók és Kodály, irodalomban Ady, Szabó Dezső, Tamási Áron, architektúrában Kós Károly és Toroczkai-Wiegand és Kozma Lajos, kik nem egy olyan vonással gazdagították a modern

[1] Lukinich i. m. 228. ábra.

művészetet, melyet épp az erdélyi reneszánsz fejlesztett ki. A XX. századi magyar szellem ekként sok tekintetben az erdélyi reneszánsz nyomába lép, összeegyeztetve korunk követelményeivel, örökét folytatja, kettétört lendületét újra magasba röpíti. Így ver hidat századok szakadékán keresztül a művészet, a fejedelmi Erdély büszke kora és a XX. század Erdélyének küzdelmes napjai között.

Bethlen Miklós gróf

épitész.

Csaberdélyi vénerzánsz.

A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY KERTI HOMLOKZATA.

FISCHER FELVÉTELE. NAGYSZEBEN.

Bethlen Miklós gróf

épitész

Gród

Magyar Művészet

1935, 31. l. (Balogh Jolán: Csabai István: Az erdélyi reneszánsz művészet.)

AZ ERDÉLYI SZÉPMIVES CÉH KÖNYVEI

MEGJELENT KÖTETEK:

P. Gulácsy Irén: Hamueső (regény). Elfogyott
Kádár Imre: Bujdosó ének (versek). Elfogyott
Kós Károly: Varju-nemzetség (regény). Elfogyott
Ligeti Ernő: Fel a bakra (regény)
Áprily Lajos: Vers vagy te is (műfordítások)
Makkai Sándor: Ördögszekér (regény, két kötet). Elfogyott
Bartalis János: Hajh rózsafa (versek)
Nagy Dániel: Cirkusz (regény)
Tabéry Géza: Tűzmadár (regény)
Erdélyi Helikon anthologiája I—II.
Makkai Sándor: Magyar fa sorsa
Kádár Imre: Nászrepülés (regény)
Reményik Sándor: Két fény között (versek)
Kisbán Miklós: Reggeltől-estig (regény)
Ligeti Ernő: Kék barlang (regény) I—II.
Sipos Domokos: Vágtat a halál (versek)
Karácsony Benő: Pjotruska (regény) I—II.
P. Gulácsy Irén: Átal a Tiszán

Bethlen Miklós

erőd
z

Csabaivégvári

22, 23, 119, 121. l.

140. l.

rnak

Budapest IX.,

Rákos-u.1o.

Bethlen Miklós

Írod

Csabai István:

Bethlen Miklós útja.

Az Ország útja

1938. 9. 17.

T. 7272.

alt czimerével diszitett e térképén
s van felsorolva, mig fölül jobbra
öld-re a méretegységet nyerjük. Fel-

E
sen egyesült
-HONTI KERÜLET

ensi
)

. 30.4 : 23.5 cm.

Bethlen Miklós gróf

1674-ben faragott
stéke a párisi magyar tört
kiállitáson, mely nem-
csak tört. vonatkozása
miatt, de műiparialak-
jánál fogva is megérdemel-
te a kiállitást.

Fenti sajátkezű mu-
kája ??

Szód

Czob Páris 11. l.

Bethlen Miklós gr.

wód
2

Deák Farkas:
Uzoni Beldi Pál.
1621 – 1679. Magy.
Tört. Elektr. Bp.
1887.

csaknem minden
lapon
emlitve

Bethlen Miklós gróf

íród
2

Dézsi Lajos dr.:

Pápai Páriz Ferenc.
(Magyar író és könyv-
nyomtató a XVII. szá-
zadban.) Magyar Tört.
Életrajzok. 1898. V f.
Bp. 1899. 271 és kv.
M.

i magasaganal fogva, nem

tisztelettel

Friedländer Lajos

Bethlen Miklós

l.

Forum

1934. 298, 299 l.

HIRLAPIRODA
KARCAG.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

A bethlenszentmiklósi kastély. Egykori tulajdonosa, Bethlen Miklós, a franciás műveltségű főúr, későbbi erdélyi kancellár, maga tervezte 1668—1673 között.

Bethlen Miklós

Gerevich – Genthon

A magy. tört. Eljes Eoinyve

Bpest, 1935

gótikus plébániatemploma körül szétszélesedő főutcáján ilyen reneszánsz-stílű házak sorakoznak, jellegzetes homlokzatukkal, udvarukban oszlopos és íves, nyájas loggiákkal; mintha itt, a Kárpátok alján, olasz városban sétálnánk, amelynek szellemét és lelkét az építészet magyarrá honosítva plántálta át e messzi vidékre. Megint más jelleget öltött a reneszánsz Erdélyben, ahol késői emlékeivel a főúri falusi kastélyokon szintén egész a XVIII. századig találkozunk. Az erdélyi reneszánsz kastélyok komor és zárkózott, várszerű külsejével (16. kép) ellentétben, belül tömzsi oszlopokon nyugvó, szélesen elnyúló ívekkel képzett barátságos tornácok fogadnak. Ez az építészeti stílus szimboluma a harcok közt folyó erdélyi életnek, amely kifelé védekezni kényszerült, s csak a várszerű falakon belül tárhatja fel derűsebb lelki életét. Legkiválóbb példája a bethlenszentmiklósi kastély (143. l.), amelyet tulajdonosa, Bethlen András, a későbbi erdélyi kancellár tervezett és épített, példája egyúttal az erdélyi urak magas műveltségének, tanultságának és művészi érzékének. Miként a Felvidéken, úgy Erdélyben is dívott az alól nyitott oszlopcsarnokokkal kiképzett, úgynevezett lábasházak építése, ami különösen Beszterce városképére jellemző. Nem egy erdélyi kastély, mint a keresdi Bethlen-kastély hatalmas öreg tornyával valósággal vár benyomását teszi. Jellegzetes, széles, nyitott lépcsővel bíró loggiája a sárospataki vár Perényi-loggiájával rokon, s az erdélyi reneszánsz több más példájával bizonyítja, hogy az országnak más-más vidékein a különböző uralom idején is stíluskapcsolatok állottak fenn. Az erdélyi reneszánsz egy másik iránya, az úgynevezett virágos reneszánsz, különösen a falusi templomok mennyezetén és szószékein a népművészet termékeny kapcsolatát árulja el. Ez az elegyedés

16. A szentbenedeki Kornis-kastély bejárati tornya. XVII. század.

Bethlen Miklós

Gerevich-Genthon

Bethlen ~~András~~ Miklós

Leverte és építette a bethlenszentmiklósi kastélyt. (A szövegben tévesen B. András!)

Gerevich Tibor – Szentkláray István: A magyar építőművészet képeskönyve. Budapest, 1935. XXV. l. 143. l.

Bethlen Miklós

laid
2

Genthon Erdélymúv

22. l.

CHEIN

r der 32. Ausgabe »Minerva«, Jahrbuch
tute, Bibliotheken, Archive, Museen,

Bethlen Miklós gr.

írod

Genthon István:

Erdély műemlékei.

Szépművészet

1940. 8. l.

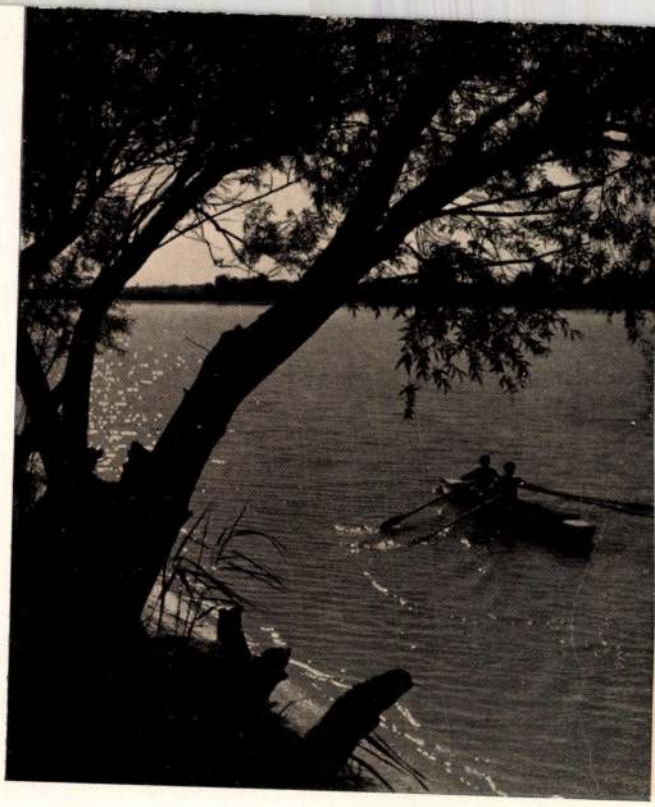

CSÓNAKKAL A DUNÁN.

SZABÓ BÉLA

Bethlen Miklós

lásd

Gerevich Tibor cikkét

Magyar Szemle

1934. 238 l.

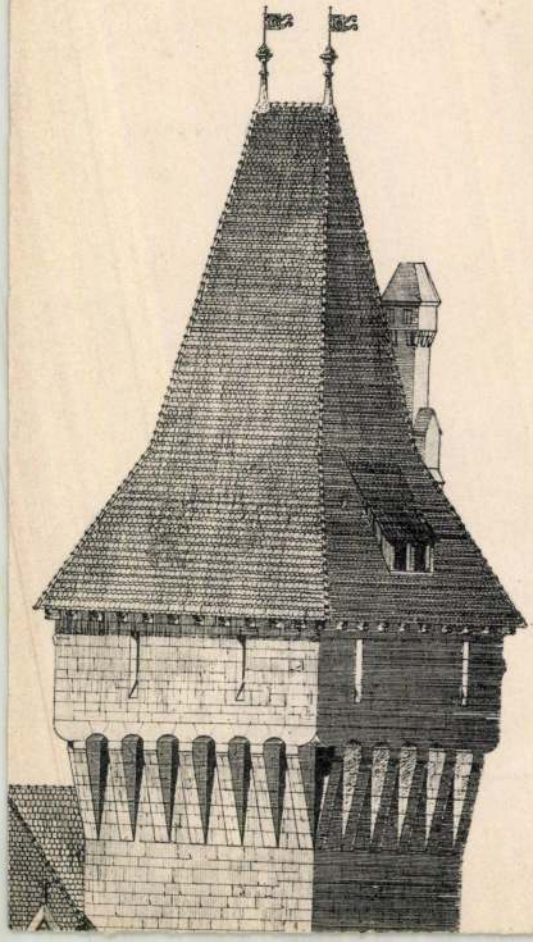

Bethlen Miklós

épitész
a későbbi erdélyi
kancellár

Gedrod 161. l

Fenti az utrechti és leydeni egyetemen tanulta az építészet elméletét, olasz- és franciaországi utjani pedig magukat az építészeti remekmüveket tanulmányozta. Különösen a Velencében látottak, Palladio és még inkább Jácopo Sansovino szelleme ragadta meg, fordits

annit azt 1668–73 között
birtokán, Bethlenszentmiklós-
son épitett kastélyának kerti
homlokzata tanusitja, a
földszinten és az emeleten egya-
ránt magas, félkörivés nyitott
árkádsoraival s a köztük egy-
forma ritmussal sorakozó
karcsú féloszlopaival, a San-
sovino velencei épitményére
emlékeztető emeleti ballasz-
tersorral, a végeredmény-
ben a Colosseum klasszikus
alapgondolatából kiindulo
egész tagolás nemes arányai-
val, a könnyed faltömegek
és nyilások szép ritmusával,

./.

Bethlen duklós (folyt.)

az építészeti profilok plasztikájának finom érzékével. Ily jó és ennyire világos szellemű architektúrát a, fejedelemség idejében Erdélybe Esnik közepes olasz építészek egyike sem nyujtott, mint ez a zseniális erdélyi magyar főúr, bár az ő stilusa is az elkésett Cinquecentóé.

Stb. A bethlenszentmiklósi kastély, az Italiából hozott uj szerezeti gondolatokkal és könnyedecbb tagolásokkal, az olasz palazzó stilus hatására feloldotta fordet

az erdélyi kastélyoknak, a
középkortól örökölt merev
várszerűséget. Bethlen Miklós
tanult, szakképzett, de nem
hivatásos építész volt, a szent-
miklósi kastélyon kívül
más művét nem ismerjük,
de ez az egy is elég ahhoz,
hogy neve a magyar mű-
történet egyik fenyes lapjára
kerüljön

Ger Erd 161, 162. l.

Bethlen Miklós

A bethlenszentmiklósi egykori Bethlen-Kastély kerti homlokzata 1668-73. Terverte fenti

Repr.

Gerhard XLIV. sábla.

Bejárati homlokzata 1668-73. Terverte fenti

Repr. u.o. XLV. sábla

Itt még Szatmárt és Németit elválasztja a Szamos

„Esztendő a Szamos partján"

Szekernyés László riportja
Marx József felvételei

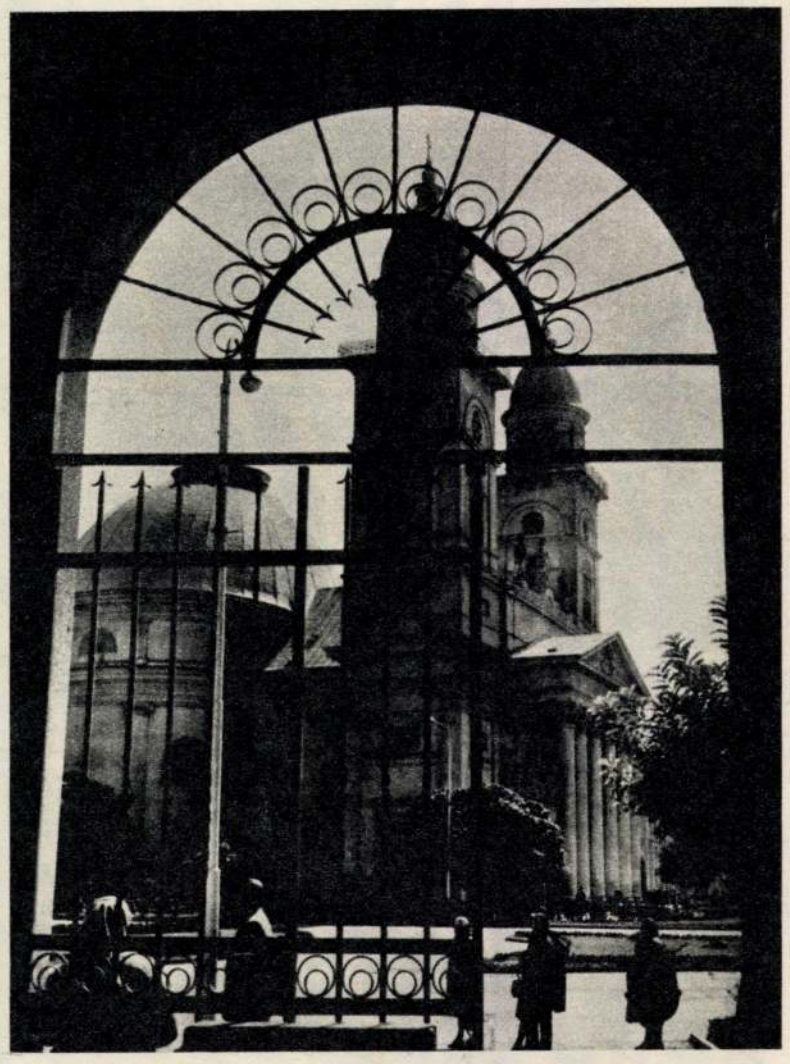

Szatmár műemlék jellegű székesegyháza

A múzeumépület régi szárnya. Itt volt a várnak az a helyisége, ahol II. Rákóczi Ferenc „elcsüggedt" kurucai elfogadták a békepontokat

A szatmári békét idéző emléktábla a múzeumban

Beszélnek a veszélyek

— hogy a Fekete-tenger partján néhány tengerész azzal tölti idejét, hogy szakadatlanul figyeli a láthatárt, csónakjában himbálózva cigarettázik, és látszólag semmit sem tesz, de mindenki tudja, hogy ha ők nem lennének, naponta tragédiákról számolhatnának be az újságok. Mert a Fekete-tenger nem érti a tréfát. Amikor az árbocokra felkúszik a veszélyt jelző kék zászló, ezek az emberek beljebb eveznek a nyílt tengeren, mert tudják, hogy ilyenkor szükség van rájuk, mert a strandolók, az úszó „fenegyerekek", a nagy mellényű „maszek" sportemberek bizony nagyon kicsi fiúkká válnak bent a tengerben, amikor több méteres hullámok takarják el a vékony csíkot, a távolban ködlő szárazföldet, és egyre jobban érzik a mélységbe lehúzó, szörnyű erőket. És akkor elindulnak feléjük a csónakok, s a csónakokban azok az emberek, akiknek foglalkozása: életmentés. És nem csáklyával vagy mentőövvel szedik ki a fulladozókat, hanem beugranak, és a csónakhoz úsznak velük. Névtelen hősei ők a tengerpartnak. Névtelenek, akiknek jelenléte és egyáltalán léte biztonságot jelent, és akik napi munkájukat végezvén különleges jutalom helyett csupán a megmentett emberek köszönetét kapják. Ion Gligor és Alibec Iucsel például három angol turistát mentett ki az utószezonban, Dumitru Petriac pedig egymaga több mint száz embert merített ki a hullámsírból. És mindezt 1972 nyarán. Száz ember, száz család az ország minden táján, sőt szerte Európában, úgy vélem, naponta megemlékezik erről az egyszerű tengerészről, aki százszor kockáztatta az életét.

Beszélik, hogy ezek a fiatalemberek nem innen mennek nyugdíjba. Ezt a foglalkozást csak kitűnő fizikai és idegi kondicióban lehet űzni. Majd mindeniknek van családja, és majd mindenik a családjára gondol, amikor naponta egyszer-kétszer beugrik a vízbe, és ismeretlen embereket ad vissza ismeretlen családoknak.

Nem aranyéremért úsznak: emberek életéért.

Én a magam részéről a vizek koronázatlan királyainak tartom őket.

(szeke)

MŰEMLÉKEINK

A BETHLEN-SZENTMIKLÓSI KASTÉLY

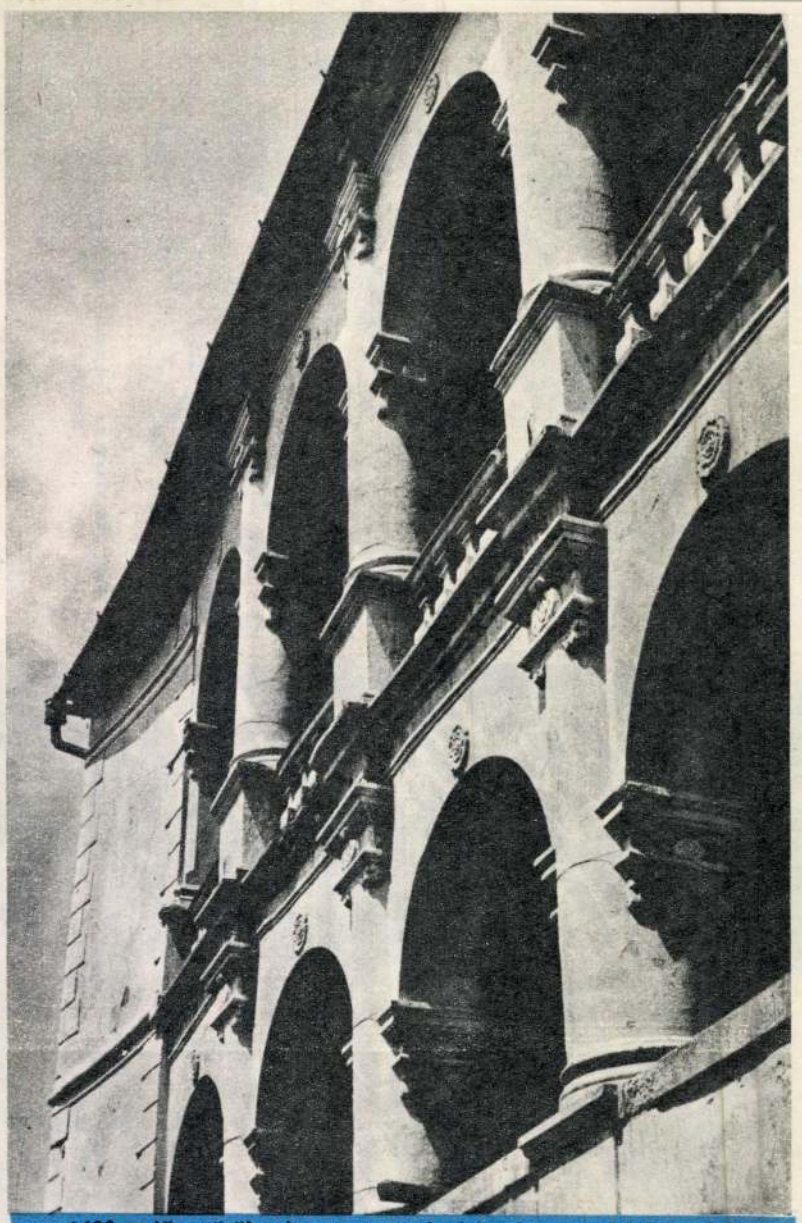

„... 1683 — lőn töröknek rettenetes hadakozása... a felső rend házakat akkor rakattam...“

Sürgettek, hogy menjünk ki már Bethlenszentmiklósra, mert szép, mert közel van, s mert össze akar dőlni a kastély. Kapóra jött ez az utazás, nemrég fejeztem be Bethlen Miklós kétkötetes Önéletírását, s még tele voltam a hangulatával. Hogy baj volna a kastéllyal? Hisz ez nem újság. Mit is ír Bethlen Miklós a negyedik részben: *„Úgy látom, nem Erdélybe való a szép épület, kárba mégyen szemeláttára az embernek...“* Háromszáz év elmúltával igaz lenne?...

A kis vasútállomást elhagyva, két tábla is hirdeti a falu nevét: Sînnicolae — s egy kőhajítással

tovább már Sînmiclăuș. Sebaj, fő, hogy az öreg fák közül hamarosan elővillan az impozáns épület. A fehér falak szikráznak az őszi napsütésben — a távolság és a fák még nem engedik látni az idő s emberkéz okozta sebeket. Elég nagy kerülővel végre bejutunk a parkba.

Alig kászálódunk ki a kocsiból, hogy a csodaszép főbejáraton a szemünket egy kicsit legeltessük, elénk toppan egy ideges nő, hogy kit keresünk.

— Hogyhogy kit? Hát a kastélyt! Ön a gondnok? — kérdezem.

— Óvónő vagyok.

Szóval a kastélyban óvoda van — könyvelem el magamban, ez mindenesetre megnyugtató.

— Óhajtják esetleg megnézni — de mintha húzódzkodna ettől —, kicsit rendetlenség van.

— Ó, minket csak a mennyezetek érdekelnek, meg az ajtók!

Még mindig nyugtalan valamiért, hogy tán mégiscsak ellenőrök vagyunk, rangrejtve, s már mondaná, hogy tovább nincs mit látni, amikor egy zárt ajtó előtt megmakacsolom magam.

— Ebben a szobában lennie kell egy cifra mennyezetnek!

A félhomályban, de még villanygyújtás után is nehéz felismerni az ég csillagrendszerét ábrázoló híres stukkót. De fő, hogy nem kaparták le.

Járkálunk. Egyik szobából ki, a másikba be. Nagyon nehéz a vadítóan ízléstelenül bemázolt falak között most a kancellárra és feleségére, Kun Ilonára gondol-

„...Nékem csináljanak olyant, aminéműt én szeretek...“

nunk. A loggiára nyíló szoba fala egy helyt a cifra festék alatt behorpadt. Megkopogtatom. Üresen kong.

— Itt volt hajdanában a kincsek rejtekhelye — próbálom az óvónőt tompultságából felrázni.

— Igazán (valóban fel is élénkül), tavalyelőtt befalazták. Seprűket tartottunk benne s szemetet. Rájártak a férgek.

Felmegyünk az emeletre. Végre találok egy címeres ajtót. Benyitok. Idillikus kép tárul elém. Egy népes falusi család, mind rendkívül jó húsban, éppen uzsonnázik.

— Maguk itt laknak?

— Igen, ideiglenesen. Makkfalváról szerződtünk ide fejőnek. Most a gyerekek is itt járnak iskolába.

A nagyebédlő jelenleg három makkfalvi család közös konyhája, az erkélyes ablakban kovászos uborka érlelődik a napon, s két gyermek hagymát eszik.

— Tudjátok, kié volt a kastély? — kérdezem.

— Bethlen Miklósé — vágja rá a fiú.

— Honnan tudod?

— A magyartanárnő mondta. Egy könyvet is behozott az osztályfőnöki órára, egy kicsi zöldet, abból többször is részleteket olvasott fel. Megtudtuk belőle, hogyan épült a kastély.

— Hogyan?

— Úgy, hogy Bethlen Miklós mindhiába vettetett sok ezer téglát, azok mind összemorzsolódtak, tömérdek bosszúsága volt, mert mind csak olyan emberek dolgoztak, akiknek soha kalány s csákány nem volt a kezében, nemigen akadt ilyen errefelé akkor. De az apja, egy spórlós gróf, nem engedte, hogy más országból hozasson kőműveseket. A végén főember létére ő is nekiállott tapodni, hogy majd megette a kösz-

vény. Aztán, hogy ez nem ment, találtak egy pogány várat a közelben, annak irtóztató erős köveiből lett a fundamentum. Ez ezelőtt háromszáz évvel történt, a török időkben. — Hirtelen hunyorít egyet erős szemüvege mögött. — Van egy titkos alagút a pincéből a Küküllőre. Csak el kell mozdítani egy téglát.

— Tán jártál benne?

— Nem, de majd fogok!

Kicsi jókedvünk azonnal lelohad, amint kilépünk a loggiára. Beszakadozott tető, omlófélben lévő reneszánsz ajtó. Elteregetett gabona, s az oszlopokra felfuttatott csúnya konyhafestés.

Csendben ácsorgunk, mert hát mit mondhatnánk, távol esik e hely Gyulafehérvártól, a megyeszékhelytől, s tán nem is jártak itt a műemlékvédő bizottságtól soha. Nem is tudom, hogy jut eszembe éppen itt Brukenthal. A Bethlen család kihalása után, 1765-ben, Mária Terézia neki adományozta a kastélyt. Hogy parádézhatott a készben — szépen renováltatta —, mutogathatta bécsi és olasz vendégeinek büszkén és joggal; Bethlen Miklós nyugateurópai csavargásai, franciás műveltsége (szép francia könyvtára is volt az egyik szobában), hozzáértése (építészetet tanult Leidenben) kellett ahhoz, hogy ezt a gyönyörű kastélyt többszöri nekirugaszkodással, tizenöt év alatt (1668—1683) tető alá hozza. Talán egy film — ha valaki kitalálná, hogy filmet kellene itt forgatni, az talán megmentené az omló tetőzetet. Míg így morfondírozok magamban, hallom, kiáltanak az udvarról, hogy megérkezett az állatorvos, s be lehet menni a kastély nyugati sarokbástyájába. Tudniillik abban található a másik híres, eredeti reneszánsz stukkó, az emberalakos, a művészettörténészek szerint Erdély-szerte a legrégebbi.

— Biztos, hogy megvan még? — kérdezem az ajtóban Olga Popa tanárnőtől, aki a kastélynak ugyanebben a szárnyában lakik (a férje a falu agronómusa), ahol az állatorvos.

— Biztos.

Kis, elkerített előszobácskán megyünk át, be egyenesen a sarokbástyába. Ott leereszkedem a legelső székre. Az ovális gipszmedalionban levő népies figurák — be vannak aranyozva!

— A szobafestő ajánlotta — mondja rátartian a házigazda —, hogy így nagyon szép.

Borral kínálnak, s miközben vendéglátónk az egyik befalazott ablakból átalakított „konyhácskában" ügyködik, Popa tanárnő odasúgja:

— Látom, nincs túlságosan elragadtatva a dologtól. Milyen volt a figurák eredeti színe?

Magyarázom, hogy színes. S a többi földszinti szoba boltozatán is (egy későbbi összeíró közlése szerint) színes virágok pompáztak, a virágok közt képecskék látszottak s emberi alakok, bibliából vett idézetek, a nagyebédlőben pedig a Bethlen és Kun család címerei. A medalionba foglalt képek, egyes szakemberek feltételezése szerint, talán ma is megvannak a mészréteg alatt, s a feliratok is.

Mesélgetek, belemelegszem Bethlen Miklós izgalmas históriájába, Popáné közben pongyolája zsebéből valami papírt szed elő, s szaporán elkezd jegyezni. Később négybe hajtogatja, s megindultan így szól:

— Hogy fog ennek örülni a férjem! Semmit sem tudtunk a kastélyról, pedig már kilenc éve itt lakunk. Honnan lehetne megszerezni azt az önéletírást?

SZÉPRÉTI LILLA

„... 1673-ban költöztem abba a szörnyű gonddal csinált szentmiklósi bázamba."

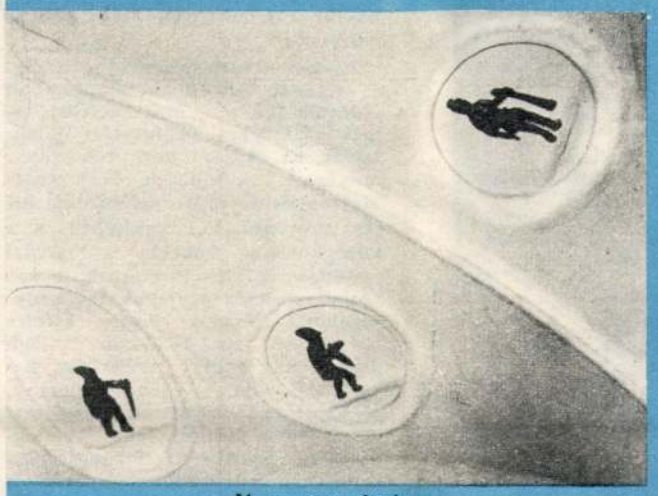

Mennyezetrészlet

„... kárba mégyen szemeláttára az embernek..."

Mai csendélet

Marx József felvételei

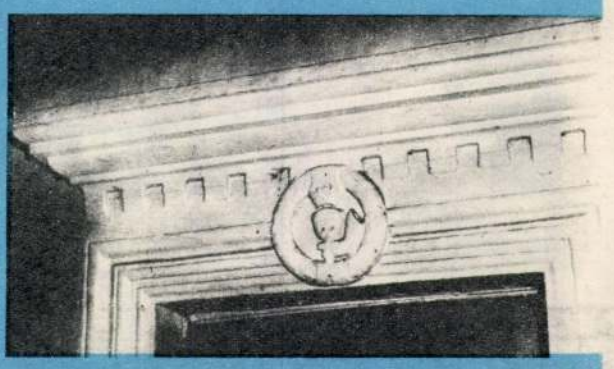

„... 1668 esztendőben májusban kezdettem a szentmiklósi ház rakatásához."

„... Architecturát tanultam az akadémiákban..."

KALOTASZEGI KRONIKA VI.

Ilyen volt a harmincas, negyvenes években a leányok, menyecskék öltözete

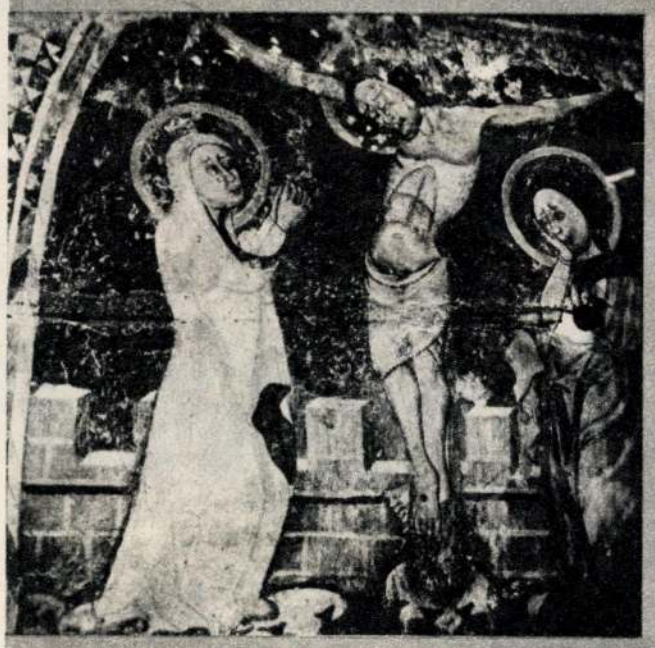

A XIV. századi freskó, amelyet a villany bevezetésekor kíméletlenül megrongáltak

Marx József felvételei

„Imago Pietatis", középolasz hatásokat mutató falfestmény, melynek arctípusa a kolozsvári Márton és György prágai Szent György-szobrának arcához hasonlít

„Veronika kendője"; XIV. századi freskótöredék

Félezer éves falfestmények

Kevésbé emlegetett falu volt régebben Magyarfenes. Kalotaszeghez való tartozása ugyancsak vitatott volt, valójában viselete, építkezése, akárcsak a szomszédos Tordaszentlászlóé és Magyarlétáé, egyaránt kalotaszegi jellegzetességeket mutat. 1935-ben a kolozsvári Keleti Újságban Kelemen Lajos két cikkben is foglalkozott egy jelentős művelődéstörténeti eseménnyel: *„Félezer éves falfestményt fedeztek fel..." „Kolozsvári Tamás, a kiváló XV. századbeli magyar festő köréből kerülhetett ki a félezer éves falfestmények művésze"*.

Ezeket a falfestményeket a magyarfenesi katolikus templomban fedezték fel, s a művészettörténészeknek értékes útmutatást jelentettek az erdélyi kora reneszánsz művészet, különösen Kolozsvári Márton és György szobrászok híres művének keletkezéséhez s a középkorban ismert kolozsvári festőnek, Miklós mesternek, a két szobrásztestvér atyjának tevékenységéhez. „Miklós mester hiteles műveit — írja 1935-ben Balogh Jolán, az erdélyi reneszánsz neves kutatója — nem ismerjük, XIV. századi kolozsvári festészeti emlék nem maradt fenn. A legújabban felfedezett magyarfenesi falfestmények azonban ebből a szempontból is tájékoztatnak. Ezeket a gyönyörű freskókat a XIV. század folyamán helyi magyar mesterek festették olasz hatás alatt. Ha kicsiny falusi templom falait ilyen művekkel ékesítették, feltehető, hogy a kolozsvári és kolozsmonostori festészet legalábbis ugyanilyen színvonalon állott. Sőt valószínű, hogy e festmények, különösen a szentélyben levők, amelyek a XIV. század közepén készültek, összefüggnek Miklós mester tevékenységével, amit főképpen azok a sajátságok bizonyítanak, amelyek a freskó alakjait Miklós fiainak művéhez, a prágai Szent Györgyhöz kapcsolják."

Virgil Vătăşianu akadémikus is részletesen foglalkozik a magyarfenesi szentély freskóival, s ha nem is fogadja el azt a feltételezést, hogy Miklós mestertől származnak, bizonyítottnak véli XIV. századi eredetüket, s egy kolozsvári eklektikus iskola munkájának tartja, melyben bizánci hatások is érvényesülnek.

Művészettörténetünk szempontjából jelentős értékű művekről van tehát szó, s annál meglepőbb és elszomorítóbb az egész templom és a freskók mai állapota. A templomban szakszerű restaurálást soha nem végeztek. A hajó oldalán levő freskók, melyek XV. századiak, jelenleg le vannak takarva, meszelve, egyáltalán nem láthatók, a szentély freskói, az oltár háta mögött teljesen elhanyagolt, megrongált állapotban vannak. Szakszerű restaurálással vissza kellene állítani középkori jellegét, templom-múzeummá átalakítani. Egyik jelentős látványossága lehetne az idegenforgalmi útnak, mely a vadregényes Jára- és Szurdok-völgyén keresztül Tordához és Enyedhez vezető új műút megépítése óta olyan történelmi nevezetességű helyek közelében vezet el, mint a létai Géczi-vár, Torockó vára s a Tordai-hasadék. Sajnos a népi építkezés és népviselet egyre inkább kiveszőben van, de az idegenforgalom talán ennek is új lendületet adhat.

„Kastélyrombolók"

Így jellemezte Balogh Edgár 1937-ben a Brassói Lapokban megjelent cikkében a magyarfenesieket. Érdekes, talán egyedülálló története van ennek az elnevezésnek, mely egy falu életrevalóságát jellemzi. A magyarfenesiek emberemlékezet óta kőművesés ácsmunkából élnek. „Ők építik a várost — írja Balogh Edgár — a sok betonépületet heti hat napon át. De vasárnapra hazamegy, aki magyarfenesi. S ha megszerezte a télirevalót, hazatelepszik... Magyarfenesről el nem származik senki... Felfigyeltem erre a különös jelenségre, s egy szombat délután csatlakoztam a hazatérő kőművesekhez... A fuvar csupán egy hegy aljáig visz el. Ezen a hegyen gyalogosan kell átkelni, hogy az ember napnyugta előtt elérje a községet. Megelevenedik ilyenkor minden hegyi ösvény. Egyenként, csoportosan, tömegestül igyekszik haza a falu népe. Balázs Péter barátom mutatta előttem az utat, tehetséges fiatal festő, kit nyomorúsága a kőművesmesterségre kényszerít... Úgy látom most is magam előtt Magyarfenest, ahogyan másnap reggel a Verőfény oldaláról megpillantottam. Kibontott, szertelen település nyújtózkodott alattam, a jobbágyközségek tartózkodó szemérme nélkül. A szétfo-

II. évf. 9. sz. AZ ORSZÁG ÚTJA 1938 szeptember

BETHLEN MIKLÓS ÚTJA

CSABAI ISTVÁN

Bethlen Miklós alakja a fejedelmi Erdély végső tusakodásainak hátterére rajzolódik föl. Az országuk javai felett szorgos gazdákként őrködő nagy fejedelmek tetemei már porladoznak márvány szarkofágjaikban s a méltatlan utódok, kik nyomukba léptek, kalandorok és korcsok voltak. A rövidlejáratú fejedelemségek kora ez, a ligák és politikai cselszövények ideje, mikor a nagyravágyó urak élete egymásután roppant meg a pipogya Apafi ravasz kancellárjának fondorlatain. A század utolsó nagy hőse, Zrinyi Miklós ott vérzett el Bethlen Miklós szemei előtt a kursaneci vadászaton s véle kidűlt a magyarság utolsó reménysége is. De Erdély éléstáraiból még nem fogyott ki teljesen a jobb időkben felraktározott gabona, a nagy fejedelmek vigyázásainak még késői gyümölcsei érlelődtek s a szellem embereinek az a fiatal raja, melyet a virágzó kis ország röpített ki, ép most tért vissza hazájába, hogy külföldön szerzett tudását a magyarság érdekében gyümölcsöztesse. De azok, akik a műveltségnek ezeket a gazdag zsákmánnyal megrakott portyázóit fogadták, már nem a régi bölcs uralkodó, hanem korlátolt és nehézkes lelkek voltak s nem értették meg a nemzetépítés nagy álmát. Apáczai Csere János Descartes bölcseletén edzette meg elméjét, de süket fülekre talált s maga a fejedelem, II. Rákóczi György fenyegette meg, hogy toronyból vetteti le, ha tovább hirdeti elveit. Misztótfalusi Kiss Miklós pedig, a külföldön világhírt szerzett nyomdász, haza jöve tönkrement s keserűen panaszolta, hogy az ő élete itten szüntelen való halál.

De mégis, a fejedelemségnek ebben az alkonyati évtizedeiben újra kilendült egy magyar út a külföld széles távlatai felé. Ez a Bethlen Miklós útja, mely *a faluról indult ki, hogy átfogja Európát.*

A magyar falvak termékeny csendjében, közel a földhöz éltek a kékszemű Bethlenek, egyszerűen és kevélyen, bezárkózva temérdek kövekből összerótt kastélyaikba, »győzhetetlen Bethlen-váraikba«, lelkükben hordozván a kultúra és haladás iránti igaz és

olthatatlan sóvárgásukat. A tanulás és a tudás bűvös igéi lobbantak fel a kis Bethlen Miklós előtt is, kinek utat a messzi országokból hazatért, lélekben és testben lázas magyar, Apáczai Csere János mutatott.

»Aki tanulni akar, egy helyen sokáig ne maradjon!... Álljon inkább, mint üljön, fusson inkább, mint menjen« — hirdette Apáczai és az ő világot bejárni akaró nyugtalansága a fiatal tanítványt is hatalmába kerítette. De e mögött a közös vándorösztön mögött megkülönböztető tényezőként állott a két férfi viszonya az anyaföldhöz. Apáczai, nincstelen szülők elpolgárosodott gyermeke, teljesen belevetette magát a szellem szüntelen forrongásába és mozgékonyságába. Kenyérért harcoló életének egyetlen gyönyöre az intellektuális mámor volt, az ész munkájában való öröm, mely mögött ott kísértett az egykori jobbágyfiú mártírarcú, de erjedő forradalma. Bethlen Miklós azonban főnemes volt, nagy birtokok ura s ezek a súlyos barna földtömegek lelkét a valóság ízeivel s az érzékek örömeivel színesítették meg. A gondolat egyoldalú aszkétája helyett Bethlen Miklós *teljes ember* lett, a vér és a szellem, a gyomor s a lélek titokzatos és oszthatatlan egysége. »Ez világi életben, mely szoros összeköttetése, barátsága legyen a testnek a lélekkel, azt ember ki nem mondhatja...« — állapítja meg Bethlen s az írásainak mély humanizmusa is oda irányul, hogy az emberi létet a maga maradéktalan teljességében fogja fel, mert minden életjelenség világteremtő energiák működéséről tanuskodik. Ez a szellemi ember, akit a tudásszomj végighurcolt egész Európán, gyermekes örömmel s az életmámortól részegen ünnepli érzékszerveit, barnapiros ábrázatát, felette fekete és fényes szemeit. »Derekam vékony, — írja — csukahasú, kezem, lábam száraz, mint a szarvasnak, mondani csak bőr, csont, nagy temérdek vastag erek, inakból állott a testem, mégis az orcám, nyakam, tarkóm, combjaim, tomporaim szép húsosak, teljesek voltanak.« De a csunyát sem hallgatja el s arról is beszámol, hogy lába ujjai, körmei »rút, ocsmány tekercsek voltanak, talán a szűk csizma miatt«. Olthatatlan kíváncsisággal vizsgálja önmagát, de nemcsak lélekalkatát, hanem szervezete egész működését is. Életében az erkölcsöt szolgálja, de nem ismeri az álerkölcs előítéleteit. A látszattal nem elégszik meg, hanem a kegyes külső alatt — s ami több, saját erkölcse alatt is — felfedi az ösztönök sötét, hináros csatornáit, melyekben szakadatlan árad s apad az alvilági ősélet. Ez a tömör és vérmes testiség, hangulatvilágának is súlyt és földszerűséget ad. »Nehezen tudtam elkeseredni és sírni; mikor elkeseredtem is nagy nyomorúság és szomorúságimban, gyakrabban vagy a torkommal nyeltem, vagy orromon fújtam ki, vagy mély keserves sóhajtásokkal nyeltem el, amely a sírás és könny hullatásnál sokkal nehezebb volt.« Érzelgéstől mentes érzelemvilágát a humusz nyugalmassága és az életfolyam nagyszerű áradásának a szemérmessége fedezi el s ez tartja távol a tivornyázástól is.

Bethlen Miklós vitális telítettsége, talajszerűsége *a termékeny-*

ség csodálatában éri el tetőpontját. Ő nem áll Vénusz buja és bolond féktelenjeinek sorába, ő mindenekelőtt a mértékletes, de buzgó és tenyésző életet tiszteli, a Magna Matert, kinek isteni személyét ott keresi a küküllőparti rónák termésében s a magyar családok bő gyermekáldásában. Az aratásnak és a szülésnek ősi, parasztian életerős képei töltik el képzeletét, azért kérkedik úgy tizenhét gyermekével. Az élet bárdolatlan, de egészséges felfogása ez, melynek fő erénye a bőség, az állatok szaporasága, a gyümölcsök, a gabonák dús termése. De ez a bővérű, szilaj testű magyar nem nyughatott a falusi élet termékeny, de lomha idilljében, mert világképébe betört a szellem ragyogása s vele együtt a nyugtalanság, a törtetés, a virrastó tanulás. Az a hideg mámor, a hegycsúcsok jeges káprázata, mely a gyulafehérvári kollégiumban Apáczai tanításából kisugárzott, Bethlen Miklóst is leigázta s ő elkezdett »halálba vágyni az akadémiákba«... Utrechtben és Leydában tanul teológiát, filozófiát, geometriát, belebámul az asztronómia tudományába, megismerkedik az építéstannal és történelemmel, elsajátítja a francia, angol, olasz nyelveket, sőt még arabbal is foglalkozik s mikor elfárad, vívással és zenével szerzi vissza szelleme fogékonyságát. A tanulás számára nem az értelem öncélú tevékenysége, hanem fontos nemzeti küldetés. A tanulással s tudással lehet csak megtörni a magyarság fátumát, hirdette Apáczai s ezt akarta megvalósítani Bethlen. »Csak lopd el Hollandiának mesterségeit és csináljunk Erdélyből egy kis Hollandiát«, írja Misztótfalusi Kis Miklóshoz, a híres nyomdászhoz. Minden küzködésnek, tanulásnak nemzetpolitikai célja van, ezt érzi Bethlen Miklós. De bármennyit is tanul, nyílt érzéki tekintete nem lesz rövidlátó a gyertyafénytől s a betűktől, diákszobájának csendje nem tompítja el hallását az élet polifoniája iránt. Ő nem csak egy külföldre került szegény magyar studens, hanem az erdélyi kancellár fia is, kivel vele születtek a szélesebb perspektívák. Világjáró útjának tarka impresszionisztikus képei mögött ott kavarog a világtörténelem. Windsorban megcsodálja a világ legszebb nőit és legzengőbb orgonáját, viszont Oxonium híres tudósait megszólja, hogy nem tudnak eléggé jól latinul. London roppant városának minden bozótját ki akarja kutatni s így elmennek »ex curiositate«, a matrózok és rakodómunkások közé, »a szerecseny király képe alatt való házba«, dorbézolni, spanyol bort és kanári szektet inni. Majd ott térdelnek a királyi palota fogadótermében, talpig feketében, mert udvari gyász van. II. Carolus álmatagon áll a kandalló előtt, kalappal a fején. Néhány lépéssel előre jön s nekik nyujtja csókra kezét. De a király elmélázva elfelejtette előre lehúzni a kesztyűt s nekik meg kell várni, amíg azt most eltávolítja finom keskeny kezéről s addig bizony a térdeléshez nem szokott erdélyi csontok megfájdulnak a palota fényes padlózatán. Nagypéntek ünnepi csendjében kissé értetlen csodálkozással állnak a Tuileriák zöldelő kertjében, hol az ifjú Nap Király, égi malaszt által megszentelt kezének érintésével gyógyítja a golyvásokat. A kék tenger királynője, Velence következik. Bethlen

megcsodálja a bíbor köntösű nobilik hatalmát és sehogysem érti, hogy a doge, kinek kezében akkora hatalom van, mikor nem végez hivatalos funkciót, incognito, csak »bujkálva« járhat az utcán. Kucsmásan, kardosan áll meg ez a tömör magyar a San Marco kupolája előtt, Sansovino márvány árkádjai alatt s a nép köréje gyül, úgy bámulja az exotikus idegent. Közfeltűnés miatt francia ruhába kell átöltözzön.

Velence után Bethlen Miklós 1665-ben végkép hazatér »az igen-igen szűk Erdélybe«, hogy átvegye gazdaságának vezetését. Huszonhárom éves ekkor s az ifjúkor gondtalan utazásait a nagy kötelességek és felelősségek ideje váltja fel. És most újra meglátja hazáját, a világjáró út, melyre visszatekint, többé nem az a színes és kavargó impresszionista képsorozat, aminek ő azt annak idején érezte, hanem egészen új, más és vezeklő értelmet kap. Zrinyi Miklós zarándoklásnak nevezte a magyarok külföldi útjait, mert nyugati perspektívák széles világában a magyar le kell vetkőzze az illuziót, csalfa álmait és a magyar bűnökre kell ráébredjen. A magyar falvak magányában, a Nagy Parlag sivár térségein erősnek és hatalmasnak képzelheti magát a magyar, áltathatja magát az Extra Hungariam non est vita hazugságaival, de ha egyszer kilép a láthatárát elzáró gyepük mögül, akkor érzi a magyarság elmaradottságát és kicsinységét, gyarlóságát és szomorú, árva sorsát. Ezért éli át fokozott erővel a hazájába visszatérő Bethlen Miklós a kopár és kietlen pusztaságokat. Ebből a megismerésből pedig a cselekvésnek és segíteni akarásnak a vágya fakad. Bethlen Miklóst külföldi útján talán leginkább a francia kultúra kecsessége és bája igézte meg s valahogy e felé a könnyed és mégis annyira kiművelt életstílus felé áhítozott ő is. Francia minden öltözete s magaviselésének módja, írják ekkor róla rosszalólag kortársai, de ő mit sem törődik ezzel s az erdélyi torok súlyos világában kicsiszolt francia életet szeretne kezdeményezni, hol a tivornyákat az előkelő hölgyeknek juttatott társadalmi szerep kellene művelt szalonokká szelídítse és finomítsa. De ha fel is ölti ez a Bethlen Miklós a bodros francia gúnyát, azért ő mégis csak magában hordja szülőföldjének nehéz zamatát, ő nem az az érzelgős szerelmes, kinek Révérend abbé festi regényes életrajzában — ki remegő térdekkel nyujt át a fiatal fejedelemasszonynak egy kosár üde citromot, vagy rokokó pásztorfiúként ott alszik a fejedelmi kertek lugasaiban, a kor tarka figuráitól, zsidó orvosoktól, arab mágusoktól kísérve. Ezt a magyar főurat, ki kortársait nagyszerű *üzleti* érzékével is megbotránkoztatta, ha francia nagysághoz akarjuk hasonlítani, akkor önkénytelen Rabelais neve tolul nyelvünkre, mert Bethlen Miklós írásait is azok a borsos, fűszeres ízek, vértől kicsattanó szabadszájú kiszólások jellemzik, mint a francia írót. De emögött a vitális test mögött megbúsult magyar lélek lakozik s ezért a legnagyobb szenvedély, mely a hazatérő Bethlen Miklóst elfogja, mégis csak az, hogy utól kell érni a Nyugat nagyságát és szépségét.

»Sok szép hazákat láttam a keresztény országokban és nekem mindenütt puszták jutottak örökségül« sóhajt fel szomorúan. Sajátmaga épületet tervez, a bethlenszentmiklósi kastélyt, melyen a francia klasszicizmus előkelőségéhez s Velence gondatlan pompájához a magyar föld zömök ereje járul. A nagyvilágot, melyet bámuló, fogékony szemekkel szívott magába, itt egy szimbolikus erejű épületbe sűrítette össze s plántálta el az erdélyi földbe, hogy ezzel rázza fel aluszékonyságukból, szélesebb távlatok számára a szűk korlátok közé szorított magyar lelkeket. Mélységesen magyar vonás ez, hogy *még az épületnek is nemzetpolitikai célja van*. Ebből a szempontból Bethlen Miklós szentmiklósi kastélya s Széchenyi Hídja édestestvérek.

De ez a kastély fájdalmas anakronizmus is, mert Erdély vérrózsás földjére nem valók az ilyen tündöklő paloták, ide a harcokra felvértezett komor várak kellenek. Bethlen Miklós a magyar pusztaságok bárdolatlan építőmesterének »rudis architektusának« vallotta magát, de élete alkonyán, a bécsi rabságban lemondással kellett bevallja, hogy a parlag erősebb volt nála, mert »úgy látom, nem is Erdélybe való a szép épület... vanitas vanitatum«.

A magyar jövő épületét nemcsak faragott kövekből kell megépíteni, hanem a lelkekben, a politikai élet csatározásaiban is, hogy a magyarság »olyan volna, mint egy a két birodalom közibe Istentől önnen magától épített torony«.

Mint ahogy egyéni életében, úgy politikai szereplésében sem homályosította el Bethlen szemét előítélet. Elborongó tekintettel látta az egykori ékes rend felbomlását, azokat a halálos tüneteket, melyekről Apáczai oly izgatóan beszélt a kolozsvári iskolában való székfoglalásakor: a gonosz családokat, a fortélyos verekedőket, a potrohosgyomrú papok bábalakjait, az iskolákban a kósza árnyakat, a valódi tanulók üres álcáit, a politikát kitanult rókákat, a megvásárolható bírákat, a feldúlt falvakat, a rongyos és piszkos városokat, a nép közt a panaszt, siránkozást, sóhajtást és nyögést — röviden a Nagy Haláltavát. Ez az ország az agonizáló Erdély, a Moribunda Transilvania. Az utolsó menedéket Bethlen abban látta, hogy a kettészakadt magyarságot egyesíteni kell, ki kell egyezni a császárral. Tevékenykedése nyomán megszületik az új Erdély, a Gubernium. De a csalódás nem marad el s nemsokára meg kell állapítsa, hogy »elhülénk bele, hogy a mi mátkás vőlegényünket — a Guberniumot — megherélték!« A nagy józan számító a valósághoz képest mégis csak álmodó volt s az álmot mindig csalódás követi. Idealizmusból taktikai hibákat követ el egymásután. A gubernátorság őt illette volna meg, de mikor felajánlják neki, akkor a kínált méltóságot, mint egy süveget, az asztalra helyezte, »mert a diplomát s az abban feltett libera electiót szűzen akartam meghozni«. De a választáson az intrika győz s az erélytelen, 28 éves Bánfi György lesz a gubernátor, míg Bethlen második helyre szorulva, a kancellársággal kell megelégedjen. Nemsokára a császár a kancellárt Bécsbe rendeli, de Bethlen ebben Erdély gyöngülését

látja s maga helyett a vice-kancellárt, Kálnoki Sámuelt, az »omnium bipedium vanissimust« küldi fel. Be is súgják ekkor Bécsbe, hogy Bethlen érzelmeit egy dallamos káromkodással fejezte ki, hogy »nem eszem én Bécsben a beste lélek német bokrétás-bóbitás étkéből«. De a számításának épp ellenkező a következménye, mint amit Bethlen várt. A Bécsben székelő vice-kancelláriából rövidesen udvari kancellária fejlődik ki s Kálnoki neki, mint most már provinciális kancellárnak, még a pecsétet sem akarja kiadni. Számításába csúszott hiba okozta, hogy »így osztán ne szolgálhasson az ő édes, de bűnös hazájának«.

Erdélyre ekkor nehéz idők járnak. A katonai parancsnok, Rabutin, megfenyegeti az urakat, hogy bizony akármelyikünknek elütteti a fejét s Cserey feljegyzi, hogy »kivéve az urak kezéből a pálcát, dobszóhoz tanítá úr uramékat«. Rabutin az önkényeskedés korszakát támasztja fel, egy mulatságon holtrészegen erőszakoskodik Bethlen feleségével s a dulakodásban megbotolva, mindketten átalesnek egy bőrszéken. Bethlen pedig sebzett becsülettel hallgat s látja azt is, hogy nemcsak az idegenek, de a magyarság erkölcse is aláhanyatlott. A fiatal gubernátor is iszákoskodik, délutánra az egész tábla részeg s a közállapotokkal senki sem törődik. A gubernátor háza körül halomra fekszik a sok döglött kutya s macska, bűzük felcsap a kivilágított termekig. Az utak járhatatlanok, a tereket tócsák rondítják el, a toronyóra áll, nincs pénz a kijavítására. Ez a Moribunda Transilvania. Bethlen most már élményszerűen megismerhette azokat az állapotokat, melyekről mestere, Apácai oly lázas víziókat festett hallgatói elé. Ezt látja a »rudis architectus« s nem tehet mást, mint »hazájáért féltérdre is esvén, sokat könyörög a császárnak«. Majd jönnek a Rákóczi-harcok, a gyanú fellángol s Rabutin »Aranyosszéktől fogva kereken Besztercéig öleté és vágatá az országot... falu, város, asztag égett s a székelyt, mint berbécset, úgy ölték«.

Bethlen álnév alatt röpiratot ír. Az olajágat viselő Noé galambját, melyben a Transilvanizmus józan alapjait igyekszik kidolgozni. Javasolja, hogy Erdély a két császárság között semlegesen álljon s a Habsburg-házba nősülő protestáns német fejedelmet uraljon. Bethlen ezzel a tervével az egykor Kelettel alkudozó erdélyi politika irányát Nyugatra akarta fordítani, anélkül, hogy ennek a diplomáciának lényegén változtatott volna, mert hiszen az az ellentétes történelmi erővonalak közé ágyazott ország minden időkre mintaszerű alapelve: barátkozni a legnagyobb ellenségeinkkel, de szűntelen éberséggel vigyázni arra, hogy a baráti ölelés nehogy összeroppantsa független létünket. Művét »a békesség megszerzésére készített korsó víznek« szánta, de háborúságának kezdetévé lett, mert emiatt került több esztendős rabságba, Bécsbe. Ott is halt meg s a bűnös, de édes pusztákat, a Küküllő-völgy szelíd lankáit, ifjúkorának kövekből formált nemzetfelrázó álmát, a szentmiklósi kastélyt többé már nem láthatta meg. Csak leveleket küldözgetett haza, érdeklődött a termés felől, intézkedett gazdasági ügyeiről s

gondolatban megtért az ősi röghöz. Mikor már nem irányíthatta az ország dolgát, mikor szabadságát is elvették, életerőtől duzzadt képzeletében egyszerű parasztgazdává lett, ki lesi a magvak csírázását, a nap érlelését s az eső termékenyítő ömlését.

Mélységesen magyar vonás ez a föld-anyához való megtérés. Bármerre is vezessen, Európa széles térföldein kanyarogva a magyar útja, ő lelke mélyén ott hordja falujának szellemét és időtlen törvényeit. Ép Bethlen Miklós korában, Zrínyi Miklós halálának esztendejében felbúg Petkó Zsigmond Cautio Militarisa, ahol a szörnyű vég zord víziói, a magyarság elhullásának, elkorcsosulásának és halálának kétségbeesett látomásai után váratlan fordulattal a szántás, vetés, boronálás képeivel fejeződik be ez a tragikus versezet. Igy tért meg Bethlen Miklós is a röghöz és önmagához.

Ekkor írta az önéletrajzát, melyben beszámolt saját és nemzete bűneiről s melyben az erdélyi tragédiák borus felhőzetét néha pajkos szellők tépik szét s felvillantják az ég kékjét s az író szemének kedves ragyogását. Már abban a korban volt, mikor az emberek szeretnek elfelejtkezni életük léhaságairól, de ő kérlelhetetlen szigorral tár fel mindent ifjúságának bűneitől kezdve, mert hiszen a könyve »magától igazán iratott, kit az Isten tud«. Az önismeret már szenvedéllyé vált benne s a tényeket mérlegelő józansággal ítéli meg. Nem állít fel emberfeletti ideálokat, hanem olyanokat, melyek a realitással való kemény szembenézésből születtek meg. Fiának meghagyja, »hogy mocskolódjék inkább a két gonosz közül a kisebbel«, mert ő úgy látja, hogy csak így lehet megmenekülni a nagyobb gonosz elől. *Ez* egy olyan gondolat, mely nemcsak Bethlen Miklós *egyéni életének, de az erdélyi diplomáciának* is egyik vezérelve volt. Széles láthatárú humánum járja át sorait s ezért jelent olvasása felszabadulást és kiteljesülést.

Elmondja, hogy egyik legvétkesebb tulajdonsága a hirtelen harag volt, miért is nem hordott pálcát, nehogy megverjen valakit. Káromkodni is szeretett s hogy erről leszoktassa magát, koldusoknak adandó büntetéspénzt ró ki magára. De aztán később rájön, hogy »nem okádhatván ki a mérgét a szitkok által, rútabbul és tovább dultam-fultam, az emberrel is szitok nélkül rutabbul és keményebben bántam. Mert a kigyullt szívnek a lángját, kormát, hamvát a szájnak kéménye kiokádja, kihányja. Még a házat is hamarább kigyujtja a megfojtott, mintsem szabadon kiégő kémény«. Igy csak olyan ember írhat, kinek legigazabb szenvedélye az előítélet mentes, mélységekig hatoló józan önismeret, melyből megszületett az önéletleírás, az egyénnek és fajtájának bűnvallomása.

Bethlen Miklós elindult a kicsiny, szűk hazából a színes Nyugat felé, hogy visszatérve megküzdjön a magyarság nagy sorskérdéseivel. Mikor pedig a külső tér mégjobban egy szűk rabcellává zsugorodott össze, akkor megnyíltak előtte az ő *belső* láthatárának végtelen emberi távlatai. Ez Bethlen Miklós életútja, mely szimbólum is és azt példázza, hogy a magyarság számára a legrövidebb út önmagához, Európán keresztül vezet.

DISSZIMILÁCIÓ ÉS REASSZIMILÁCIÓ

MORAVEK
ENDRE

Az asszimiláció, disszimiláció és a reasszimiláció szavakat sokat emlegetik újabban a magyar közéletben. Természetesen itt is találkozunk azzal a jelenséggel, mely gyakran használt szavak esetében oly gyakori: a fogalmak tisztázatlanságával. Etekintetben — bár ott is vannak még tisztázatlanságok és homályosságok — hasonlíthatatlanul a legkedvezőbb a helyzet az asszimiláció fogalmát illetően. Az asszimiláció lényegére nézve ugyanis nagyjában azonos a közfelfogás: azon egy egyénnek vagy társadalmi közösségnek egy más társadalmi közösséghez — legtöbbször egy másik néphez — való teljes vagy részleges áthasonulását szoktuk érteni. A másik fogalom — a disszimiláció — körül már jóval nagyobb a zavar. Ha jól tudjuk, a szót a magyar publicisztika nyelvébe Szekfü Gyula vitte be, aki a hitleri Németországról írván, megállapította, hogy míg a demokratikus-liberális nemzetállamok multban és jelenben hajlamosak az erőszakos asszimilációra, a hitlerizmus — sajátos nemzetszemléletből folyóan — másfajú és másnépességű állampolgárainak nem asszimilációját, hanem ellenkezőleg: azoknak a német népi testből való kirekesztését hirdeti. Felette kívánatos lett volna, ha a magyar publicisztika és politikatudomány eme terminus technicusnak — a »disszimiláció« szónak — rögzítette volna a fent megjelölt értelmét, azaz az államtól kiinduló s az egyént vagy társadalmi közösséget, mint tárgyat érintő akció jelentését, s a disszimilációval az államnak (esetleg a népi és nemzeti közösségnek) azt a tevékenységet jelezné, mellyel az illető közösség egy egyént vagy kisebb társadalmi képződményt a lényegazonosság hiányára való hivatkozással magából kizár, kiközösít (disszimilál). Nagyon észszerű lett volna a disszimilációnak megadni és megtartani ezt a fogalmi szűkítést, mert ennek elmulasztása azt eredményezte, hogy ma a disszimiláció szóval egy, lényegében a most elmondottól különböző folyamatot is szoktak a magyar publicisztikában megjelölni; azt, amelyet inkább a »reasszimiláció« műszavával kellene kifejeznünk: az egyénnek vagy társadalmi közösségnek kiszakadását egy oly nyelvi, népi vagy nemzeti közösségből, melyhez már egyszer látszólag teljesen, vagy legalább is lényeges mértékben hasonult (asszimilálódott) és újra visszatérését az eredeti nyelvi, népi vagy nemzeti közösséghez.

A három fogalom, illetve jelenség közül az asszimilációval foglalkoztak nálunk a legtöbbet s erre vonatkozó nézeteit e cikk írójának is volt már alkalma kifejteni.[1] Az alábbiakban tehát az asszimiláció kérdésével külön nem, hanem csak a másik két jelenséggel összefüggésben fogok megemlékezni s ez utóbbiakhoz szeretnék né-

A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY KERTI HOMLOKZATA.
1668—73. TERVEZTE BETHLEN MIKLÓS.

Gerevich

Bethlen Miklós

FENT: A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY BEJÁRATI HOMLOKZATA. 1668—73. TERVEZTE BETHLEN MIKLÓS.
LENT: A KERESDI BETHLEN-KASTÉLY BELSŐ TORNÁCA. XVI. SZ. MÁSODIK FELE.

Bethlen Miklós

Gerench Ed

Elsárgult memoárok

Bethlen Miklós grófi Emlékiratai

Kétszáz éves puha bőr símul a kezünkhöz. Jean Swart mester könyvnyomtató műhelyéből való, amely a Kneuterdykben volt található Amsterdam városában. Gondos sorokba nyomott hollandus betűkben olvassuk rajta: Mémoires historiques du Comte Betlen Miklos. A magyar gróf nevét pirosra öntötte a mester, így: Betlen Miklos és hogy még jobban felkeltse az olvasó figyelmét, elébe tett egy fametszetet, amely Thökölyt (Le fameux Comte Michel Teckelii) ábrázolja, kivont karddal.

Micsoda emlékeket adhat a magyar arisztokrata a tizenhetedik század gáláns világának? Azok az emlékek, amiket Swart mester sajtójára szoktak volt bízni, telve voltak a szív csengetyűjének kecses csilingelésével. A szerelem mindenható hatalmát példázzák ezek az emlékiratok. Kemény harcfiak letették ezekben a vallomásokban a borostyánt homlokukról és szívük titkát fakasztották ki. A szerelem boldog volt, ha könnyezhetett s a könnyűből gyöngy fakadt, a nevetésből rózsa lett. És mennyi gyöngédséget, játszi jókedvet, kitartó ostromot, eltanult taktikát, körültekintést, szenvedélyt, kínos gyönyörűséget, vakmerőséget, önfeláldozást és meggondolatlanságot vártak ezek az emlékiratok íróiktól. De hol vegye mindezt hazája véres zivatarai közt, török és tatár harcok marcona emlékei közül, ebben a kardos, sisakos, pajzsos életben az erdélyi ifjú? Ne féltsük őt.

Az Emlékiratok első könyve forró és érdekes szerelmi történet, ami mögött Barcsay Ákos fejedelemsége, Rákóczi, Kemény János harcai, magas várak ostroma, tatár hordák pusztítása, az egész kirabolt, pusztuló, égő Erdély tüze alig pislákol. Csupa szerelem ez a könyv, gáláns fordulatokkal, piros vallomásokkal, lángoló szívvel. Ez a szív a fiatal Bethlen Miklós szíve. Egészen fiatalok voltak, midőn a fejedelem udvari bálján megismerkedtek.

„Nemsokára mintha villám sujtott volna, megbűvölve álltam egy tizennégy-tizenöt éves, a közepesnél magasabb növésű, tökéletes finomságú ifjú szépség előtt, aki véleményem szerint bájosabban táncolt, mint az egész gyülekezet. Szénfekete két szeme volt s orcája oly hamvas fehér, aminőt még nem láttam: az ellentétes színek csak bájosabbá tették személyét. A szemében tűz, de nemes mérséklet is s valami olyan kedves volt, minek nem lehetett ellenállni. Szája elég parányi volt és két pirosló ajak szegélyezte, míg fogai fehérek s jól rendezettek voltak, ajaka gömbölyű és szépen ívelt. Mindezt a sok tökéletességet az ifjúság lehelete vette körül, amelyet könnyebb megismerni, mint leírni. Hamarosan megtudtam, hogy Bánffy Zsigmond leánya és Izabellának hívják. A bál egész ideje alatt csak őt figyeltem, mindenki más közömbössé lett előttem. Közben számtalan tervet eszeltem ki, hogyan juthatnék a szeretetreméltó hölgy közelébe. Egyforma korúak voltunk, szüleink helyzete is hasonló volt, minden kedvezni látszott jövendő egyesülésünknek és én vágyamnak semmiféle akadályát sem láttam. Már is annyira elfoglalt ez az új szenvedély, hogy el sem tudtam képzelni, hogy valami útjában állhasson... Közeledni akartam tehát az ifju és bájos Izabellához, de reszketni kezdtem, remegtem, alig tudtam lélegzetet venni s olyan szívdobogást éreztem, mint még soha életemben. Pár percig még mozdulatlanul álltam, végül elszántam magamat. De alig tettem négy lépést feléje, midőn láttam, hogy az egész udvar őt veszi körül... Ebben a percben a második tánc véget ért s maga a fejedelem kérte föl Izabellát a következő forduló.

Az olasz harctérről. A flitschi medence, egyik áttörésünk színhelye

ra. Mindenki megtapsolta a fejedelem választását, csak én voltam az egyetlen, akit végtelen fájdalom fogott el. A vér arcomba szállt s úgy megzavarta látásomat, hogy minden megzavarodott körülöttem. Végre a tánc véget ért s a fejedelem helyére vezette a bájos személyt. Valaki újra táncot ajánlott s ekkor oly szerencsésen előzhettem meg a többieket, hogy én nyújthattam karomat a szépnek.

Magyar díszruhában voltam. Levantei szattyánbőr csizmával a lábamon, kis, finoman kidolgozott ezüst sarkantyúkkal, sárgabőr mentében, aranysujtással, arany gombjaimban, amik fehér és kék emaille-al voltak kirakva, tüzes bársony kalpagban... azt hiszem elég jól festettem, s nem kellett félnem szépem rossz véleménye miatt, azonkívül is nagyon szépen akartam táncolni. Észrevenni véltem, hogy nem is voltam neki egészen közömbös; az én szemem pedig csillogott az örömtől. De milyen boldog voltam akkor, midőn a gavotte során át kellett ölelnem; arcom oly közel ért arcához, hogy csak a tisztelet akadályozott meg, hogy meg ne csókoljam. Azóta bevallotta nekem, hogy ettől a perctől kezdve látta szememben, hogy szépsége nagy hatással volt szivemre...

Erdélyben nagyon fiatalon házasodnak. De apám, — akivel beszéltem róla, — nagyon helytelenítette ezt a szokást. Bezárkóztam szobámba, hogy gondolatban Izabellával legyek, akit nem láthattam oly hamar viszont, mint ahogy szerettem volna. Mennyi tervet, milyen szónoklatot ki nem gondoltam újabb találkozásunkra... Majd azt képzeltem, hogy örömmel hallgat, majd az ellenkezőt, azt sem tudtam, hogyan fejezzem ki neki hálámat, majd olyan átható fájdalom vett rajtam erőt, hogy szinte megmerevedetten állva maradtam, szemem könnyben úszott — és alig ért véget álmodozásom, máris újabba merültem bele. Elrabolták előlem Izabellát, atyám eltiltott a vele való találkozástól, élet és halál közt lebegett és én átúsztam a tengert, hogy fölleljem őt, atyámnak megtagadtam a

Uj Idők 1917. XXIII. 45 sz.

köteles engedelmességet, mindenképpen halálomat kerestem, mert az ő szépsége nélkül nem tudom és nem akarom az élet semminemű formáját végigélni . . .

Éppen Szalayval voltam egyedül, — így hívták a nevelőmet, — midőn apám belépett szobámba s nevetve mondá:

— Jó hírt mondok. A fejedelem feleségül veszi Bánffi Izabellát!

— Nagy Isten! — kiáltottam és nem tudtam többet szólani.

Arcomról eltünt minden vér, szavammal együtt öntudatomat is elvesztettem és eszméletlenül terültem el a padlón. Szalay bevallotta, hogy ekkor halálos félelem vett erőt rajta, mert azt hitte, végleg megzavarodtam, mert szótlanul és mozdulatlanul csak mosolyogni látszottam. Végre, mintha csak a másvilágról tértem volna meg, kérdezősködni kezdtem Szalaytól a különös állapot okáról. Midőn újra hallanom kellett a végzetes hírt, újra elájúltam, minden újra kezdődött . . ."

Bánffi Izabella Barcsay Ákos fejedelem hitvese lett. És ez az érzékeny, izgatott kedély, a szerelmi hánykolódások boldogtalan áldozata nem tud feledni. Ott marad a Barcsay és a fejedelemasszony közvetlen környezetében, — seb, amely mindennap fölfakad, kín és gyönyörűség, álmodozás és kényszerű önuralom. De hamarosan milyen bátor lovaggá lesz a fiatal szerelmes. Ügyes és vakmerő, olyan finom fordulatokban beszél, mint egy francia marquis és olyan szépen, hogy senki sem állhat ellen neki, mégha maga a fejedelemasszony is az. Először csak egy tekintet, azután egy lopott kézcsók, egy találka a gyümölcsösben, estéli beszélgetés Déva várának messzire nyúló párkányán . .

— „Egyetlen vágyam, hogy Kegyed méltóztassék megmondani, hogy méltatlannak tartja-e érzelmeimet. De ha a legönzetlenebb szerelem és a legalázatosabb rabszolgaság nem lehet Kegyednek kellemetlen, megesküszöm, hogy beléfojtom szívembe . . ."

Ki lehet érzéketlen ennyi odaadás iránt? De a fejedelemasszony mindvégig fejedelemasszony marad s csak érdeklődő barátságával ajándékozza meg őt. Pedig nemsokára már leveleznek és a türelmetlen szerelmes a szebeni táborból úttalan utakon szerelméhez szökik Dévára egy napra.

Mondjuk-e tovább is? A hosszú és tartós, de ártatlan flirtnek Barcsay meggyilkolása vetett véget. A szép, fiatal özvegy erre férjhez ment — egy harmadikhoz, Zólyomi grófhoz. Bethlen Miklós gróf pedig elment felejteni — Párisba.

Az erdélyi gróf Emlékiratai érdekes tanusága annak a gáláns szellemnek, amely az erdélyi és magyarhoni előkelők várában és társaságában e korban otthonos volt. Igy, ahogy Bethlen és Barcsayné leveleznek, úgy levelezhettek a Murányi Vénusz és Wesselényi Ferenc. Van ezekben az Emlékiratokban egy részlet egy lepecsételt dobozról, melyet a fejedelemasszony ad Bethlennek s melyet Szebenig nem szabadna fölbontania, amely a beléje rejtett gyűrűkkel és levelekkel Bánffi Izabella érzéseinek szimbólikus magyarázatául szolgál, — amit akár Gyöngyössi írt volna. Sohase hittük volna, hogy ami Gyöngyössiben költészet, ez a barokk, pompázó, elérzékenyült szerelem, — a valóságban is itt élt volna. De Bethlen Miklós gróf mondja és neki el kell hinnünk. *Gesztesi Gyula*

Az olasz harctérről. Tolmein, egyik áttörésünk színhelye

A bűvös szék

Tréfa egy felvonásban.

Irta KARINTHY FRIGYES

Játszanak:

Államtitkár
Miniszter
Szív Sándor, író
Kállay, a szab. ügyek referense
Dr. Fulda, orvos, egyetemi tanár
Berta, az államtitkár felesége
Dávid, szolga
Marci, szolga
Hordár
Géniusz

Történik az államtitkár hivatalos szobájában, délután. Jobbra és balra és középen ajtó. Balról kandalló. Délután, később este.

Dávid (bejön, felhúzza a redőnyt, délutáni napfény. Összeszedi az íróasztal előtt a papirokat).

Marci (jön balról): Már megint itt van.

Dávid: Ki van itt?

Marci: A feltaláló.

Dávid: Fene egye meg. Mér nem mondja neki, hogy nincs hivatalos óra?

Marci: Aszongya, be akar gyünni.

Dávid: Hát nem mondta neki, hogy nem jön be az államtitkár úr?

Marci: Dehogynem. Aszongya, ő vár.

Dávid: De ha egyszer nem jön be, hisz akkor hiába vár.

Marci: Fenét vár hiába. Hiszen bejön.

Dávid: Hát persze, hogy bejön.

Marci: Na hát akkor.

Dávid: De nem neki jön be. Ejnye, küldje csak be, majd én beszélek a fejével.

Marci (kiszól az előszobába): Izé . . . Hé . . . Tanár úr . . . Na bújjon be, frissen . . . bújjon . . . (El.)

Géniusz (hosszú hajú, hosszú szakállú különc. Állandóan izgatott, a szeme ég, mint egy látnoknak): Jónapot.

Dávid: Jónapot, tanár úr. Hát mi baj van?

Géniusz: Az államtitkár úr nincs itt?

Dávid: Nincs.

PROTESTÁNS TANÜGYI SZEMLE.

Megjelenik évenként tízszer. Főszerkesztő: Dr. BÁNKÚTI DEZSŐ. Felelős szerkesztő: Dr. KUN SÁNDOR. Szerkesztőség: Debrecen, Ref. gimn. — Előfizetési ára egész évre 6 P, egyes szám ára 80 fillér.

1938. MÁJUS. XII. ÉVF., 5. SZÁM. Dr. Papp Ferenc: A német középiskolai oktatás reformja. *Halasy-Nagy József:* A fegyelemről. *Gulyás József:* Az iskola és a szülői ház összefogása a szélsőséges mozgalmak ellen való védelem érdekében. *Molitor Gusztáv:* Evangélikus továbbképzésünk jövője. — Megjegyzések. — Belföldi és külföldi lapszemle.

JUNIUS, 6. SZÁM. vitéz dr. Bessenyei Lajos: Iskolalátogatási forgácsok. *Dr. Kerecsényi Lajos:* Módszertani vázlat a gimnáziumi magyar nyelvi és irodalmi nevelő oktatáshoz. *Horváth Károly:* Az énektanítás időszerű kérdései. — Megjegyzések. — Külföldi lapszemle. — Hazai és külföldi irodalom.

Cserkészet. Testnevelés

MAGYAR CSERKÉSZ.

Megjelenik havonként kétszer. Szerkeszti: Dr. SZTRILICH PÁL. Szerkesztőség: Bpest, V., Nagy Sándor-utca 6. — Előfizetési ára egész évre 2.80, egyes szám ára 28 fillér.

1938. MÁJUS 1., XIX. ÉVF., 16. SZÁM. Szentiványi Jenő: Seregszemle volt... *R. L. Stevenson:* Az elrabolt fiú (regényfolyt.). *J. Emerson Carson:* Hurrikan Harry. — Pillanatképek az őrsvezetői táborból. *Márkus György:* Tavaszi beszélgetés. *Imrédy János:* 1700 kilométer kerékpáron.

MÁJUS 15., 17. SZÁM. Tanya Tibor: Magyar hitvallás: a Szent Királyhoz (szavalókórus). *R. L. Stevenson:* Az elrabolt fiú (regényfolyt.) *Szentiványi Jenő:* A Lwowi cserkészek. *Dr. Gianone Egon:* Esztergom várhegyén. *Szabó D. Béla:* Európa hősi emlékei. *Imrédy János:* 1700 kilométer kerékpáron.

JUNIUS 1., 18. SZÁM. Puskapor: Küzdelem a liliomért (cserkészregény). *Szabó D. Béla:* A 250 éves Trianon. *Imrédy János:* 1700 kilométer kerékpáron. *Szabó D. Béla:* A Badacsony sziklatornyai. *Gályai Miklós:* A magyar öröm (vers). *Pusztaszeri Sándor:* Cserkészszívvel (vers). *Tennyson:* Édesen, csendesen... (vers). ifj. Lakatos György fordítása. *Nagy István:* Alszik a tábor... (vers). *Tamás Lajos:* Dráma a csomagban (elbeszélés).

JUNIUS 15—JULIUS1., 19—20. SZÁM. Jécsai Andor Ferenc: Üzent a tábor... (vers). *Mikes István:* Tábortűz (vers). *Szentiványi Jenő:* Legfelsőbb elismerés. — Apró képek Finnországból. *Hajdu Ignác:* A magyar sors vagyok (vers). *Beresztelki K.:* Hajnal (vers). *Bobály József:* Nyári este (vers). *Nagy István.* István királyhoz (vers). *Szentiványi Jenő:* Az utolsó roham (elb.). *Dr. Cs. G.:* A Bolyaiak városában. *Szentiványi Jenő:* Ejtőernyő. *Szabó D. Béla:* Bejárjuk a Bakony minden táját. *Lakatos László:* Budapest székesfőváros vízművei. *Bruoth János* Győz az eszme. *Puskapor:* Küzdelem a liliomért (regényfolyt.). *Kürthy József:* Falun jártam (vers). *ifj. Horváth Gyula:* Cápafogás a Földközi-tengeren. *Kovách Ferenc:* Budaőrsi kaland. *Radványi Sándor:* Réten (vers). *Gyula diák:* Mátyás király csizmája. *Mindszenti Szvoboda Béla:* Bajnok Béla (elb.).

TESTNEVELÉS.

Megjelenik havonként. Felelős szerkesztő: PLUHÁR ISTVÁN. Szerkesztőség: Bpest, V., Alkotmány-u. 3. I. — Előfizetési ára egész évre 12 P, egyes szám ára 1.20 P.

1938. MÁJUS, XI. ÉVF., 5. SZÁM. Moldoványi István dr.: Emlékezés Szerelemhegyi dr.-ról. *Misángyi Ottó dr.:* Második angliai tanulmányutam. *Mező Ferenc dr.:* Verses sportfeliratok. *vitéz Kalándy Imre:* Az ökölvívás jelentősége hazánkban. *Pluhár István:* Jellemző vonások a nemzetek labdarugásában. SPORTORVOS: *Nagypataki Gyula dr.:* Halálos sportsérülések. *vitéz Rosztóczy Ernő:* Az öregkor sportja.

VEZETŐK LAPJA.

Megjelenik havonként. Szerkeszti: VELŐSY BÉLA. Szerkesztőség: Bpest, V., Nagy Sándor-u. 6. — Előfizetési ára egész évre 4 P.

1938. MÁJUS, XV. ÉVF., 9. SZÁM. Póka Ervin dr.: Politizálás a csapatban. *Bodrossy Erik:* Nemzetvédelmi munka a táborban. *Borsi Lőrinc:* Naponta nyolc percet a cserkészetnek. *Szabó D. Béla:* Honismereti mozgótáborokat. *Darvas Andor* A cserkészjáték. *Bozó Gyula:* A cserkész-szülők szemével. ESGYÉ: A nyár elébe! *Bognár József:* Rovercserkész — lovagcserkész.

Irodalomtörténet. Nyelvészet

IRODALOMTÖRTÉNET.

Megjelenik évenként négyszer. Megindította PINTÉR JENŐ. Szerkeszti: ALSZEGHY ZSOLT. Szerkesztőség: Bpest, I., Hattyú-u. 7. — Előfizetési ára egész évre 8 P.

1938. XXVII. ÉVF., 3—4 SZÁM. Turóczi-Trostler József: Faludi és a gáláns költészet. *Hankiss János:* Bessenyei és a magyar élettípus. *Birkás Géza:* Guillaume Vautier. — Bírálatok. — Szemle. — FIGYELŐ: *Lengyel Tamás:* Szemere Bertalan ismeretlen munkái a nemzetiségi kérdésről. *Kozocsa Sándor:* A „Virágnak mondanálak" legrégibb változata. *S. O.:* Ismeretlen Ady-vers. *Somogyi Ferenc:* Egy híres bordalról. *Gábriel Asztrik:* Kódexirodalmunk misztikájáról. *Kardos Albert:* Tóth Árpád Csokonai-kultusza.

IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK.

Szerkeszti: CSÁSZÁR ELEMÉR.

1938. XLVII. ÉVF., 2. FÜZET. Kristóf György: Dózsa Dániel elbeszélő költészete. II. *Waldapfel József:* Heltai Gáspár és a magyar Poncianus. II. *Solt Andor:* Vajda János „Ildikó"-ja. — ADATTÁR: *Papp Ferenc:* Gyulai Pál levelei Imre Sándorhoz. II. *Pukánszkyné Kádár Jolán:* Magyar írók levelei a Nemzeti Színház levéltárában. *Gálos Rezső:* Verseghy Ferenc zsengéi. *Csei László:* Reviczky Gyula levele Arany Jánoshoz és 21 mutatóba küldött verse. *Gulyás József:* Szabolcska Mihály levelei Fejes Istvánhoz az új próbaénekeskönyv ügyében. *U.-az:* Bethlen Miklós és Bessenyei György kéziratai a sárospataki könyvtárban. *U.-az:* Kazinczy Ferenc néllány feljegyzése. *Gacs Emilián:* A Pannonhalmi könyvtár ismeretlen egyházi énekeskönyvei. *Haraszthy Gyula:* Erdélyi János kritikái a Magyar Szépirodalmi Szemlében. *Gálos Rezső:* Pálóczi Horváth Ádám verse gr. Festetics György halálakor. *U.-az:* Igaz Sámuel egyik verséhez. — Könyvismertetés. — *Kozocsa Sándor:* Az 1937-ik év irodalomtörténeti munkássága. II. Egyes írók. A—J.

MAGYAR NYELV.

Megjelenik évenként ötször. Szerkeszti: MELICH JÁNOS közreműködésével PAIS DEZSŐ. Szerkesztőség: Bpest, VIII., Múzeum-körut 6—8.

1938. MÁJUS—JUNIUS, XXXIV. ÉVF., 5—6. SZÁM. Melich János: Melyik nép nevezte el Pestet *Pest*-nek? *Kispál Magdolna:* Napszakok nevei az ugor nyelvekben. *Mészöly Gedeon:* A HB. *odutta vola* igealakjához írt jegyzet. *Gyóni Mátyás:* Kalizok, kazárok, kabarok, magyarok. — Kisebb közlemények. — Szó- és szólásmagyarázatok. — Nyelvművelés. *Nagy J. Béla:* Helyesírási kérdések. — Népnyelv.

MAGYAR NYELVŐR.

Megjelenik havonként. Felelős szerkesztő: BALASSA JÓZSEF. Szerkesztőség: Bpest, V., Kiotild-u. 10/a. — Előfizetési ára egész évre 5 P.

1938. ÁPRILIS—JUNIUS, 67. ÉVF., 4—6. FÜZET. Kertesz Manó: Árokszállás. *Palotay Gertrud:* Régi kézimunka-műsza-

vaink jelentéséhez. *Beke Ödön:* Madárneveink történetéhez. *Fokos Dávid:* A *szag* szó eredetéhez. *Fokos Dávid:* Az Országos Néptanulmányi Egyesület közgyűlése. *Balassa József:* Munkácsi Bernát, a tudós és az ember. *Kunos Ignác:* A csángók földjén Munkácsival. — Irodalom. — Nyelvművelés — Magyarázatok.

MAGYAROSAN.

Szerkeszti: PINTÉR JENŐ közreműködésével PUTNOKY IMRE. Szerkesztőség: Bpest, I., Márvány-u. 3. Kiadóhivatal: Bpest, V., Akadémia-u. 4. — Előfizetési ára egész évre 1 P, egyes szám ára 30 fillér.

1938. MÁJUS—JUNIUS, VII. ÉVF., 5—6. SZÁM. Zolnai Gyula: Keresztneveink divatjáról (I). *Sziklay János:* Fordítók szörnyszüleményei. KISEBB KÖZLEMÉNYEK. *Juhász Jenő:* A -t tárgyrag dicsérete. *Meskó Lajos:* Toldi nyelve a magyar diákhoz. *Kendi Finály Gábor:* Virtus és társai. *Buzás Dezső:* Gyomlálás. *Loványi Gyula:* Divatszók. SZÉLJEGYZETEK. — ÍRÓINK MAGYAR NYELVE. — KÖNYVSZEMLE. — LAPSZEMLE. — FIGYELŐ. *Radó Antal:* Az olasz kir. akadémia és a nyelvhelyesség. *Janson Vilmos:* A magyar nyelv sorsa a Felvidéken. *Pongrátz Alajos:* Hirdetéseink magyarossága. *Zolnai Gyula:* A török nyelvművelő mozgalomról. *Zsoldos Benő:* Az amerikai magyarok beszéde. *Sipos Lajos:* Intézményes nyelvvédelmet! *B. L.:* Az új magyar stílus virágoskertjéből. — ÜZENETEK.

Történelem

MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI SZEMLE.

Megjelenik évente tízszer. Szerkeszti: BAÁN KÁLMÁN. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Bpest, VIII., Baross-u. 10. — Egyes szám ára 2 P.

1938. JÚNIUS, IV., ÉVF., 4—5. SZÁM. Baán Kálmán: Családtörténet és nemzeti öntudat. *Dr. Csikszentsimoni Endes Miklós:* A Bizáki Puky család nemzedékrendje. *Zombory Géza* Kecskemét Város Földesurai és Nemes Családjai. *Dr. báró Nyáry Pál:* Emlékezés Kubinyi Andrásról. *Dr. Föglein Antal:* Családtörténeti adatok Zólyom vármegyéből. *Cserjési Károly:* Köveskáli levelesláda. — Erdélyi.

SZÁZADOK.

Szerkesztőség: Budapest, VIII., Múzeum-körút 6. Kiadóhivatal: I., Vár, Országos Levéltár, Bécsikapú-tér 4.

1938. ÁPRILIS—JÚNIUS, LXXII. ÉVF., 4—6. SZÁM. Iványka Endre: Két magyarországi plébániai könyvtár a XV. században (I). *Ungár László:* A hazai céhrendszer bontásáról. *Baráth Tibor:* A török történetírás új útjai. — Történeti irodalom. — Szemle. — TÁRCA: *Istvánvi Géza:* XIII. századi feljegyzés IV. Bélának 1246-ban a tatárokhoz küldött követségéről.

Jogtudomány

JOG.

Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Dr. HABERMANN GUSZTÁV. Szerkesztőség: Szeged, Kölcsey-utca 9.

1938. MÁRCIUS—ÁPRILIS, V. ÉVF., 3—4. SZÁM. Dr. Heller Erik: Öt év hazai bűntetőjogi törvényhozás és irodalom (1933—1937.) *Dr. Kelemen László:* A felszámolók által kötött új ügyletek. *Dr. Schultheisz Emil:* A jogtárgy. *Dr. vitéz Csiky János:* Egy állam — ügyészek nélkül. A vád képviselete az angol büntető-eljárásban. SZEMLE: *Dr. Abonyi Pál:* A kölcsön-előszerződés az új bírói gyakorlatban. *Dr. Csurgó György:* Közigazgatási végrehajtás katonai zsoldra tartásdíj behajtása végett. — DÖNTVÉNYTÁR.

JOGÁLLAM.

Megjelenik júl. és aug. kivételével havonta. Szerkesztik: Dr. GAÁR VILMOS és Dr. SZALAI EMIL. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Bpest, V., Hold-u. 21. — Előfizetési ára egész évre 16 P.

1938. MÁJUS, XXXVII. ÉVF., 5. FÜZET. Dr. Degré Miklós. Büntetőjogunk megújhodása. *Dr. Schwartz Tibor:* Az elmebaj több jogi vonatkozásai. *Dr. Dorning Henrik:* A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog. *Dr. Kartal Ignác:* A sajtórendészeti törvényjavaslatról. *Dr. iglói Szontagh Vilmos:* Közjog és magánjog elválasztása. *Dr. Habermann Gusztáv:* A magyar állampolgárság megállapításának kérdéséhez. — Irodalom. — Szemle.

1938. JÚNIUS, XXXVII. ÉVF., 6. FÜZET. Dr. Miskolczy Ágost: Szeméremsértés és irodalom. *Dr Angyal Pál:* A finn. jog élet. *Dr. Kartal Ignác:* A két új rendtörvényről. *Zsoldos Benő:* Egy úttörő angol jogtudós emléke. *Dr. Kartsoke Alajos:* A védjegy ún. üres (vállalat nélkül való) átruházása. *Dr. Braun Alfréd:* Ítéletek hanglemezek rádióközvetítéséről. *Dr. Blau György:* Három pályadíjnyertes devizajogi könyv (mai pénzjogunk keresztmetszete). *Dr. Gombos László:* Az 1937. évi angol házassági bontóperi reform. — Irodalom. — Szemle.

MAGYAR JOGI SZEMLE.

Megjelenik évenként tízszer. Szerkesztik: Dr. ANGYAL PÁL, Dr. MÉSZÁROS LAJOS és Dr. NAGY DEZSŐ BÁLINT. Szerkesztőség: Bpest, II., Árvácska-u. 5. — Előfizetési ára egész évre 20 P, egyes szám ára 2.40 P.

1938. MÁJUS, XIX. ÉVF., 5. SZÁM. Dr. Ávedik Félix: A büntetőbíráskodás. *Dr. Biró Balázs:* Ahol nem lesz bírói jogsegély. *Dr. Tharnói Tarnai László:* A közgazdasági bűncselekmények fogalma és az 1930. évi Codice penale szerinti tételes jogi szabályozása. — Szemle.

JÚNIUS, 6. SZÁM. A Magyar Jogi Szemle olvasóihoz! — *Dr. Mészáros Lajos:* Egyesületi lapunk: a Magyar Jogi Szemle. *Dr. Juhász Andor:* A igazságügyi szervezet egyes rendelkezéseiről. *Dr. Bothos Gyula:* A bírói hivatásról. CIKKEK: *Balás P. Elemér:* Sürgősségi eljárás szükségességéről. *Battaglini GGiulio:* Az olasz büntetőkódex „kétnyomúsága" és a fasiszta spiritualizmus. *Dr. Sövényházy-Neuhold Ferenc:* Az ipari és kereskedelmi verseny szabadsága. *Dr. Zöldy Miklós:* A beruházási törvényjavaslat büntetőjogi rendelkezései. *Dr. Kelemen László:* A szolgáltatás és ellenszolgáltatás aránytalansága a kizsákmányoló ügylet alanyi tényálladéka nélkül. *Dr. Angyal Pál:* „Bononia docet." — Szemle.

POLGÁRI JOG.

Megjelenik évente tízszer. Főszerkesztő: Dr. NYULASZI JÁNOS. Szerkesztőség: Bpest, V., Akadémia-u. 3. — Előfizetési ára egész évre 16 P, egyes szám ára 2.50 P.

1938. MÁJUS, XIV. ÉVF., 5. SZÁM. Dr. Személyi Kálmán: A megtartási jog dologi jellege. — Jogalkotás. — Joggyakorlat — Ügyvédség-Jogélet. — Jogirodalom.

Állam- és közigazgatás

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY.

Megjelenik negyedévenként. Szerkeszti: MAGYARY ZOLTÁN. Szerkesztőség: Bpest, IV., Pázmány Péter-tér 1. I. 116. — Előfizetési ára egész évre 8 P, egyes szám ára 2 P.

1938. I. ÉVF., 2. SZÁM. H. H. Lammers: A német tisztviselőtovábbképzés, különös tekintettel a Közigazgatási Akadémiákra. *Szőllősy Zoltán:* Az olasz helyi közigazgatás. *Magyary Zoltán:* Nagy-Budapest. *Kiss István:* Szeged tanyai közigazgatása (II). TUDOMÁNY ÉS ÉLET: *Göbel József:* Friz Fleiner. 1867—1937. *Karcsay Sándor:* A francia tisztviselőképzés új irányai. *Karcsay Sándor:* Az új portugál közigazgatási kódex.

Bethlen Miklós gróf

erdélyi kancellár

1642 — 1716.

Lásd

Gulyás: Magyar írók

III. k. 225, 226 l.

Lásd.

Szinnyei: Magyar írók.

MÜEMLÉKEK ORSZÁGOS

BIZOTTSÁGÁNAK

BUDAPEST IX.

Ybl Miklós u. 10.

REFORMÁTUS LELKÉSZI HIVATAL
ESZTÉNY

Bethlen Miklós

Gyárfás Elemér:
Bethlen Miklós kancellár,
1642-1716. Dicsőszentmárton, 1924.

P 4.—

Rauschburg
megvetten
1940 karácsonykor

ÁNY

RSZ. BIZOTTSÁGA

.....úr
úrnő

Budapest
IX. Rákos u. 10.

R.-T., Budapest — 395042

Bethlen Miklós gróf

I.

Gyárfás Elemér:

Bethlen Miklós
kancellár
1642–1716.
Dicsőszentmarton
1924.

Könyvtáramban

T. 824.

. Statt meg a Schlos SYGETH foglalja
rab flus tulsó partján balra két ka-
rben pedig tábori sátrak látszanak.

14.7 : 18.7 cm.

Bethlenszentmiklósi

Kastély

A bethlenszentmiklósi kastély reneszansz kapuja

Hankiss. 210. l

szerezték a török mecsetet a Vizivárosban és miután templommá átalakították, a plébánosi teendőket éppen úgy elvégezték benne, mint magában a várban. Nem kisebb buzgalommal látták el a jezsuita atyák a Pesten ápolt katonák pasztorálását is. Több hónapon át minden második nap ide is átjöttek a táborból visszatért katonák gyóntatására.

Az Alsó- vagy Vizivárosban kifejtett lelkészi tevékenység bírhatta a jezsuitákat arra, hogy ott is erősebb gyökeret verjenek. Széchenyi György esztergomi érseknek Pozsonyban 1692 augusztus 17-én kelt s I. Lipóthoz intézett leveléből értesülünk arról, hogy a jezsuiták azt a helyet is a maguk számára akarták elfoglalni, amelyet a király két évvel előbb a kapucinus atyák temploma és kolostora részére adott a vár alatt. (Vestra Majestas Sacratissima dignata fuerat dare ante duos annos locum sub arce.) A király által adományozott helyen Széchenyi érsek maga szándékozott Budán a kapucinusok részére templomot és kolostort alapítani és építeni (pro templo et monasterio patrum Capucinorum Budae per me fundando et construendo). Szándékát azonban az a veszély fenyegette, hogy a jezsuiták, nem elégedve meg azzal, hogy részükre a király a várban kollégium és iskolák céljaira igen tágas helyet adott, ezt a helyet is az Alsóvárosban majorság céljaira fogják elfoglalni. Ezért arra kéri a Felséget, jelölje ki az

Bethlen Miklós gr
1668-1673
mint épitéz

l.

Hekler M.M. Tört
124. l.

Budday Gerő, főgimn. hittanár.

IX. 131.

Bethlen Miklós gr

mint épitész

l.

Hekler Ung

94 l.

Kereszt fatáb. –

vizósághoz:

miszerint jelen igény keresetemet halasztóhatályunak Zimondani, jelen keresetem sommás tárgyalására határnapot kitűzni arra alperes Grünberger Armin Béla örökösei bej. czégét is megidézni, és a tárgyalás befejezése után az 1906 V. T. 561/2 szám zálogolási jegyzőkönyvben 1–5 tételszámok alatt felvett és tulajdonomat képező migóságokat a zár alól feloldani méltóztassék. –

Tisztelettel

Előttünk, mint tanuk előtt:

Bethlen Miklós gróf

~~ERDÉLYI MÚZEUM.~~

1938. 4. FÜZET. *Dr. Nagy András:* Adatok az erdélyi magyarság népegészségügyéhez. *Rass Károly:* Gyöngyössi János önéletírása. *Herepei János:* Néhány adat gróf Bethlen Miklós tanuló-éveiből. *Dr. Szabó T. Attila:* Zilah és Magyaregregy összeírása 1658-ból. *Dr. Balogh Ernő:* Újabb adatok a protokalcithoz. *Valentiny Antal:* Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1937. év.

Herepei

Bethlen Miklós gróf

wéd

z

Historia. 1930. III ész

4–6. sz. (Családtörbeneti Lapok) 31. l. (Hogy nevelték végen a nemes urfit?)

BUDAPEST
938 MÁR. 29.-3.
LFh 4 LFh

34.) Loggia al pianterreno del castello dei Bethlen a Bethlenszentmiklós
1668-1673.

Bethlen Miklós gróf

Illyés Géza dr. Bethlen Miklós. Az Erdélyi Református Egyházkerület Iratterjesztésének kiadása. Cluj-Kolozsvár, 16° 24 l. Minerva rt. (Ünnepnapok. II. sorozat. 8, 2)

1930

1702. május 17-én elhunyt Wittenbergben „Herr Michael *Germann* S. S. Theol. Studiosus aus Siebenbürgen" (Halottaskönyv. VI. k.), aki 1701 nov. 23-án iratkozott be az egyetemre s az anyakönyv adatai szerint: „Michael Herrmann, Kirchberga Transylvanus".

1703. június 29-én *Göldner* János a consistorium végzése értelmében megnősült. Az 1560 óta fentmaradt házassági könyvben egyedülálló eset emléke így adja elő a dolgot: „H. Jo. Göldner studiosus aus Siebenbürgen ist mit Johanna Barbara Elstermannin auf Bescheide Consistorii in Consistorio v. H. M. Vriszmann den 29 Junii 1703. copuliret worden." (Trau-Buch. V. k.) Göldner személyi adatai az anyakönyvben a következők: „Johannes Göldner Betulâ Transylvanus." Sajnos, a consistoriumi jegyzőkönyvekhez, amelyek az esetre fényt vetnének, nem sikerült hozzáférnem.

1712. áprilisában „Stephanus *Aunerus,* Mediâ Transylvanus" az orvostudományi licentiatusért disszertált „De Vulneribus, eorundem que symptomatis" címmel a wittenbergi egyetem orvosi karán. (Anyakönyv. VIII. k. 11/a. l.)

1739. április 20-án a nagyszebeni „Johannes *Bruckner*" a bölcsészeti karon magisterré avattatott. Ekkor ő már „in gymnasio patrio Conrector designatus" volt. (Dekanat-Buch. IV. k. 113. l.) Bruckner a hallei egyetem hallgatója volt, hol utóbb tanítóskodott is. Neve a wittenbergi anyakönyvben nem fordul elő. Bizonnyal iktatás nélkül szerezte meg a magisteri fokozatot.

Ø Bethlen Miklós gróf

lásd

Kazinczy lev.

VI. k. 542. l.

5. l.

lásd

Szinnyés Magyar

Irók-at is

Bethlenszentmiklósi

kastély

Küküllővárom alól

A régi és Bethlen Miklostól épitett uj kastély.

Kővári Erdépeml.

235, 236. l.

Tóth Kincs János, budapesti polg.
isk. tanár. VII. 73.

Bethlen Miklós gr.

által

Ligeti Ernő:

Erdélyi emlékiratok.

Pásztortűz.

1940. 10–11. f.

motívum, a stílus, de a gyengébb,
előbbitől. Maga a motívum nem
pécsi emlékanyagban (V. ö. Szőnyi
már nem azonos. *(22. kép.)* Pécsen
a geometriai díszítmények natura-
gbe is megy ez a folyamat. Az indák
ikus idomokat, inkább az ág termé-
mintha a szél fujta volna szét, min-
sre álló teret. Sokszor már nem is
ellentétben az előbbi csoportnak
úlyozó kezelési módjával.

Bethlen Miklós

Laid
2

Lukinich Bethlen

275 – 338. l.
366 – 458. l. 462, 463 l.

454. l.

Laid: Schmuzeit

alatt honnant inteszek felnoleta-
sára csak az októberben tartandó
Valentmányi ülés után lesz
módunkban valamolni.

Budapest 1926. IX. 2.

Kiváló tisztelettel

D. Gombos Endre
első titkár

Lukinich Imre

A bethleni gr.

Bethlen-család

tört.

Bp. 1927

265, 266, 268-71

273 és kr. l.

276-80, 282-286

289-290

288-293, 295-297.

300, 305-319.

Bethlen - Miklós gr.

Kővári Erdélyemi.

235, 236. l.

Tolnavármegyei Múzeum VII. 278.

Bethlen Miklós gróf

a Bethlen szent-miklósi kastélyt tervezte.

MAGYAR MŰVÉSZET
1927. 662. l.

Lásd

Lukinich Imre: A bethleni gróf Bethlen-család története. Bpest, 1927.

38 Zalai okltár II. 327.
39 Dl. 17927.
40 Dl. 17901.
41 Szabó Károly: Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről (Magyar Könyvtár 54—6. old.; Pais: Magyar Anonymus. Bp. 1926. (Napkelet Könyvtár) 151. old. térkép.

a fejér-tolnai határon levő mocsarainál I. Endrének a tihanyi apátságot alapító 1055 évi oklevele,[33] a Fadd melletti dunai árterületen pedig II. Endre 1211 évi oklevelei[34] hoznak fel.

Ugy látszik, szintén Szent István emlékét őrizte meg a Karádtól nyugatra levő Köpi-puszta határairól szóló 1251 évi[35] és a hajdan Magyaratád mellett fekvő Béc határait leíró 1430[36] és 1437[37] évi oklevél. Legalább is ez a két adat oly útra mutat, mely a Balaton partjától a lázadó Koppány birtokai felé visz. Köpi-pusztánál a Köpi-erdőben vágtak utat, Bécnél pedig az ottani Végsár nevű mocsáron át építettek töltést. Az adatok kora azonban az út későbbi eredetére utal és nem lehetetlen, hogy valamelyik Mánuel elleni hadjárat emlékét őrzi.

Még két adatunk van. Egyik a zalamegyei Erenyénél a Mar-

[31] *Salamon* : Budapest története. Bp. 1885. II. 273.

[32] *Wenzel* : I. 31.

[33] *Fejér* : I. 391.; Mortis határában a „Feheruuaru rea, Neneh, hodu utu rea." Helymeghatározás : *Erdélyi* : A tihanyi apátság kritikus oklevelei. *(Tört. Ért.* XXI. köt. III. füz.*)* 34. old.

[34] *Fejér* : V. I. 295 ; VII. 5. 202 : Wenzel : I. 118.

[35] *Fejér* : IV. 2. 116.

[36] *Orsz. Ltár.* Dl. 12302.

[37] U. ott Dl. 13097 ; N. Muzeum lltára, törzsanyag 1437. X. 2.

Bethlen Miklós gróf

l.

Makkvásár Kolozsvár

50 l.

Selvettünk, a
1128 kg sulyai

Bethlenszentmiklósi

Rákóczi-kastély

kepe repr.

Márki Sándor dr.

II. Rákóczi Ferenc

I. k. 1676-1707

Bp., 1907. 257 l.

és Bárány Nőverek
m. kir. Bakány nagy és kiválasztásági áruda
Balatonboglár

Bethlen Miklós gr.

ired

Mátki Sándor dr

II Rákóczi Ferenc.

1709—1735 ♀ Bp. 1910.

45. l. (képpel)

♀ III k

Bethlen Miklós gróf

Irod.

Máté Károly

A magyar önéletirás
kezdetei (1585–1750)
Minerva 1926.
154–161. l.

Bethlen Miklos gr

l.

Novák III.

45, 46. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Bethlen szentmiklósi

kastély

Czerna Károly rajza

Repr.

Om VII. 495. l.

BUDAPEST ✠ 1940

Bethlen Miklós gr

Prod

Pálrenmagy

25. l. 8. tabla

HAZAI BANK
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

4 szám.

Figyelmeztetés.

Ha az értékpapirpénztárnál valamely tulajdonos letéte javára átadott értékeket okból nem vesszük az illető számlatulajdo tébe, az átadót erről értesitjük és az átad keket a pénztári elismervény visszaadása é vétel elismerése ellenében azok haladéktal szavétele céljából — minden egyéb felelő kizárásával — rendelkezésére tartjuk.

T. Ngs Szentivány

A sorsolás alá eső értékpapirokat fentartással vettük át.

Ön átadott pénztárunknak

50/ötvenjeb Hermes

Bethlen Miklós gróf

archépe

Perálltörtképes

201, 522. l.

Ez egy 1848/49 ben

elt Bethlen

Miklós archépe

12 43

Bethlen Miklós gróf

írod
e

Petrarca

312. l.

KIRÁLYI EGYETEMI MAGYAR NYOMDA

28 nap **FEBRUÁR** 7. hét

9 Vasárnap		Hetv. vas. *Abigail*
10 Hétfő		Skolasztika *Elvira*
11 Kedd		L. Mária *Bertold*
12 Szerda		7 sz. alapító *Lídia*
13 Csütörtök		R. Sz. Kat. *Ella*
14 Péntek		Bálint *Bálint*
15 Szombat		K. Kolos *Fausztin*

Bethlen Miklós gr.

l.

Radoskasdék II.

34. l.

es Mädchen). Jelezve (Bezeichnet): K. K.

arten). Jelezve (Bezeichnet): Kálmán, 910.

ÖZÖTT (Christus unter den Farisäern). Jelezve (Bezeich-

Bezeichnet): A. Kaufmann.

(Nach).

rstich). 37 × 28 cm.

zte Mode). Jelezve (Bezeichnet): Kéméndy Jenő 1889.

< Bethlen Miklós >

iród

P. Szathmáry Károly

< > Regényes Életrajz.
Pest 1858.

Szinnyei M. írók

IR 1025 - 1027

Bethlen Miklós

l. Szinnyei VIII.
456. h.

P. Szathmáry Károly:
Bethlen Miklós.
Regényes életrajz
Pest, 1858.

lra, négyszögletes alapon tojásdad
korona van keresztel a tetejéu, ha-
isza hosszú. Ingének kerek gallérja
, hermelines brokát palástja felett
ényét lánczon hordja. Felirata a ke-

man. Imperat. Semp. Avg. Vngariae

. etc."

:

der gratien Gods Rooms Keyser,
Rycx. Coninck van Hongarien

"

ias" czimmel vers van, melynek ker-
n Ne'erlant" s befejezése: „Godt geef

k 15.4 : 12.2 a rézlapnak 18.9 : 12.8 c/m.
ningen van Christenryck. Door N.D.C.
n Jansz. Anno 1615. pag. 36.

pag 36.

Bethlen Miklós gr.

P. Szathmári Károly

Bethlen Miklós

Regenyes életrajz

Pest 1858.

Cajd Szinnyeit

segéd Budapestről, spektroszkópiai kutatásokat végzett (Pogány professzor) félösszegű ösztöndíjjal. „Az atmoszférikus oxigénsávok Zeeman-jelenségéről" című doktori értekezése alapján az év folyamán bölcsészetdoktorrá avatták. „Über den Zeeman-Effekt der atmosphärischen Sauerstoffbandenlinien" című dolgozata (Zeitschrift für Physik, 103, 1936, 250.) a dipol és quadrupol sugárzás elméletében fontos szerepet játszó atmoszférikus oxigén-sávok Zeeman effektusának kísérleti meghatározásával és intenzitásával foglalkozik.

A műszaki és gazdaságtudományi egyetem soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki karáról:

Győrfi János (1905, Keszthely, róm. kat.), okleveles erdőmérnök, műegyetemi tanársegéd Sopronból, erdészeti rovartani kutatások végzésére (Kelle professzor) nyert 800 pengő ösztöndíjat a Cossidae- és Sesiidae-családból kikerülő műszakilag káros, illetőleg a faállományokat rontó lepkék ökológiájának, elszaporodásuk okának és az ellenük való védekezési módoknak kutatására. Bejárva a hazai ártéri erdőket, azt tapasztalta, hogy az Észak-Amerikából tömegtermelés céljából betelepített kanadai és balzsamos nyár körében pusztít leginkább a farontólepke, amelynek káros hatását különösen a Rába és Dráva mentén lévő nyárállományokban észlelte. A farontólepkék

Bethlen Miklós gr

Szilágyi Sándor:
Egy erdélyi udvarház
vegetye. Történeti
rajzok. Olcsó könyvtár
236–240. sz. Bp.
1880. 232–247 l.

<Bethlen Miklós gróf>

rőd

Tolnai Gábor: Gróf [ ]

Magyarságtudomány

1943. II. cif. l. n.

22.460
18624
3.836

99.25

218.60
285.—
820.—
3003.—
545.90
780.—
855.—
94.50
221.50
288.20
159.70
176.40
2197.66
2180.79

282.20
17578.45
764.—
18624.65

Bethlen Miklós gróf

Irod

Tolnai Gábor:

Gróf Bethlen Miklós.

Magyarságtudomány.

1943. I.-r.

Bethlen Miklós gr.

l

Varjú Elemér

Magyar várak.

Bp. é. n. (1932?)

84. l.

69. CSÁSZÁRFÜRDŐI ALBUM.1.évi folyam.S
(Laza példány.)
70. CSATKAI ENDRE: Soproni ötvösök a X
71. ifj.CSEMEGI JÓZSEF: Adatok a budav
történetéhez.Bp.1941.
72. CSERNYÁNSZKY MÁRIA: Az esztergomi
tumai. 17 képpel.Bp.193?.
73. CSÓKA J.LAJOS: Mária Terézia iskol
halma,1936.
74. CSONTOSI JÁNOS: Ismeretlen magyar
könyvtárában.Bp.1879.
75. DADAY EUGEN: Mikrospoische Süsswas
76. DALY C.D.: Hindu-Mythologie und Ka
lytische Studie.Leipzig-Wien-Züric
77. DARK SIDNEY: Twelwe bad men.London
Cromwell,Mazarin,Marlborough,Nagy
Robespierre.)
78. DEMMIN AUGUSTE: Guide des amateurs
1700 képpel,200 monogrammal és 2 t
bők.(Egy levele sérüléssel.)
79. DEVICH G.: L'evangeliario Spalaten
Spalato.Spalato,189?-94.
80. DICEY A.V.: Bevezetés az angol alk
Bp.,1902.Vk.
81. Les oeuvres morales de DIDEROT.Fra
82. DISZITŐ MŰVÉSZET. Művészi tervezet
mustrák... Kiadja az orsz.ipermüv.
Bp.1914.4r.10 szám = 7 füzet.
83. DIVALD KORNÉL: Magyarország művésze
84. DOBROVITS ALADÁR: Egyiptom és a he

< Bethlen Miklós >

– vad

Vita Zsigmond –

< >

Erdélyi Helikon

1940. 457. l.

alla és ajka, fején a szögletes kis sipka, nyakán a keményített, fehér ingmell. Termetes, vörösszőke ifjú volt, arca hájas és nyers. Markában olmosvégű botot szorongatott. Mögötte három társa várakozott, akik nagyjából úgy öltözködtek, mint ő, de nem voltak annyira tekintélyesek. Meglepetten engedelmeskedtek a felszólításnak. Apáczainak belesajgott a szíve a lelkes áhítattól, hogy végre eleven diákot láthat.

— Miféle náció vagy? — szólt az egyik fiúra a tógátus.

— Würtembergi.

— Te pedig?

— Elzászi.

— Ti az enyimek vagytok — jelentette ki kurtán a termetes szőke diák, akinek minden szava és mozdulata elárulta, hogy ő a vezér.

Hirtelen a szomszéd utcából élénk beszélgetés és vérbő méltatlankodás hangjai ütötték meg a fület. Újabb tógátus csapat jelent meg a korcsma előtt. Öltözetük diákos volt ezeknek is, de több választékosságról és ízlésről tett tanuságot. Kezükben nem volt bot, hanem csak egy rövid nádpálca. Vezérük, egy középtermetű, mozgékony, csillogó szemű ifjú gúnyos udvariassággal meghajolt a termetes, szőke diákvezér előtt, tüntető reverenciával megemelte sipkáját és így szólt:

— Kár úgy sietni, domine Freiwirth, ha nem csalódom, van köztünk egy igen tisztességes megegyezés.

<Bethlen Miklós>

wód
z

Vita Zsigmond:

< > Kovács László:
Erdélyi villagok.
Bp. 1943. 44–64.1.

Mared tartozé

Szivel: Rettőszér h

Végrehunyt

Látsam

Mönemes

rendőre

490·76	72
2000 —	64
2490·76	136
1368·32	
1122·44	

Bethlen Miklós gróf

A glogovicai vár kö-
veiből épitette -bethlen-
szentmiklósi kastélyát.

erőd
2

Kővári Erdépeml.

58. l.

Idézve: Gr. Bethlen
Miklós önéletirása
I. 182. l.

Szül: 1642. szept 1. Kisbun-
ban (~~Kis~~ Nagykikülő vm)
† 1716. okt. 27. Bécsben

Tör bronzból VII. 195.

Bethlen Miklós

építette a zabolai kúriát, melyet 1850 előtt lebontottak.

Tér és Forma.

1941. 181. l. (Egy művészettörténész levele a Tér és Formához.)

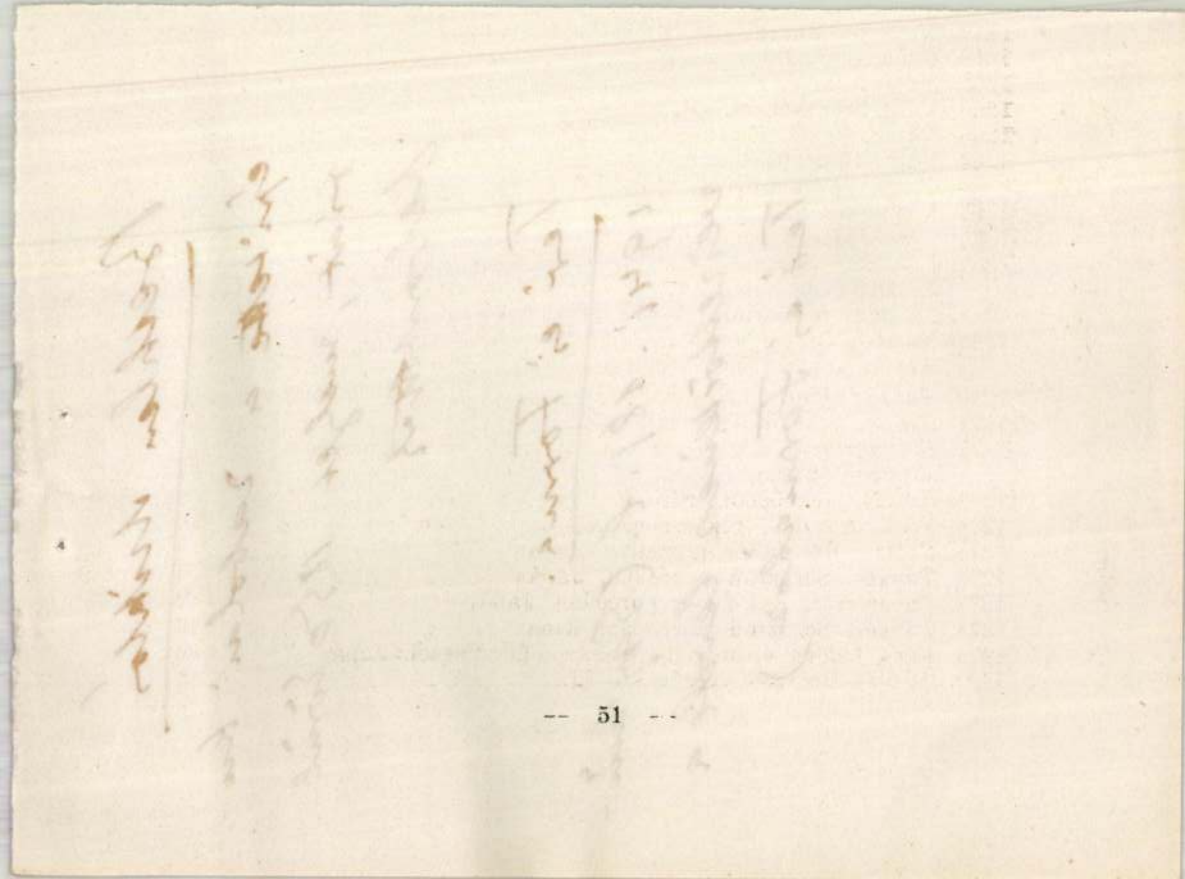

A gyulafehérvári ref. kollegiumban 1652–57 Keresztúri Pál, Basirius Izsák majd a Kolozsvári kollegiumban 1657–59 Apáczai Csere János vezetése alatt tanult. 1661. a heidlbergi, 1662. az utrechti ~~egyetemen tanult~~ 1663. a leydeni egyetemen tanult. Egyéb tárgyak mellett külsőleg érdekelte az építészet. Utrechtben Wesnertől tanulta a geometriát a Katonai építészetet s itt fordította magyarra Adam Freytagnak a architekturáról Holó könyvét. A leydeni egyetemen Nicolaus Goldmann ~~[illegible]~~ oktatta a polgári építészetre és a perspektivára. 1664. Angliában, főleg Londonban, majd Párizsban volt, sonnan XIV F vinzatést Erdélybe. 1664. őszén Zrinyi Miklóst Csaktornyán meglátogatva, vesztvett azon a végzetes vadásaton, melyen a vadkan a költő hadvezist halálra sebezte. 1665. januárjat Velencében töltötte

a magyar encyclopaedia szerzőjétől

1664. nov. 18.

F Lajtmakt pápi Mikály erdélyi fejedelemhez intézett levelével

1 egyéb mesterekkel

Ő 1667. április 7/a – dr. Craciad alapítására oklevelet ír – 1667. – vala, amikor a Bethlen-rom[ban] [illegible] [illegible] építendő új bajtik téglái[nak] [illegible]. Ez a munkát azonban nem vitték, a téglát hamarosan [illegible] 13. század[ban] [illegible] [illegible] [illegible

idején – (1686) is csinosította.
A bethlenszentmiklósi kastély az erdélyi reneszánsz múvészet legkimagaslóbb alkotása. A föhomlokzatban egyjeni ízlése érvényesül, a kertfelöli homlokzat nyilt arkádos kikötése felsöausztriai, az

9

1667. ahogy a lemondott az udvarhelyszéki fökapitányságról azt fiának adományoztatta. Ugyanezenben ösi jószágainak egy részét felosztotta gyermekei közöt s. B. egyebekröl a szentmiklósi birtokról szólva, hol ⌊ állandóan megtelepedni szándékozok..

⌊ az épitendő kastélyban

[illegible] szék fökapitány [illegible] szág-
ajulásnak. Belevádrodott a politiká-
veszélyes erdélyi

kai életbe, mnek következtében bele keveredett a fejedelem ellenes Béldi-féle önzecskűvés be s ezért 1676-77 F a fogarasi vár börtönében ráboskodott. Főkapitányi rangjáról lemondva – távol a politikától egy ideig Nagyszebenben élt. Az 1681. hadimüveletekben főstrázsamester volt az 1682-éki fülöki táborozásban mint generális s az erdélyi vármegyek hadainak vezére vett részt, de katonainak e hadjáratban nem jutott szerep. T. Lipot csapatai 1686: a fejedelemségnek a török-tatár hadak beütései ellen való megvedése ci mén megszállták erdélyt. A fejedelemség a bécsi udvar és a császári hadak főparancsnoksága közt megindult ? tár szalásokban vagy szerep jutott B.-nek. Az ő Moribunda Transsylvania c emlékiratában javasolt elvek alapján történt a Habsburgokkal való megegyezés és a főkormányszéki wendszer létesítésemelyben Erdély 1848 egy fen-hatósága a császár hűségében és alatt élt.

F ártatlanul

? indokos állam a létesítés egyidigi ~~[illegible]~~ fügyetlen berendezkedésében

További igen változatos sorsá-
sával – melyről önéletírásá-
ban részletesen beszámol – itt
nem foglalkozhatunk. Mint
udvarhelyszéki főkapitány. Tag-
ja volt az erdélyi országgyűlésnek.
Az 1681. évi hadjáratban főstrá-
zsamester, az 1682-ki fülleki tábo-
rozásban generális és az erdélyi
meszes ~~mezei~~ hadak vezére, ~~vo~~ majd
kővári főkapitány, 1690 Maramaros
mesze főispánja, 1689. belső tit-
kos tanácsos, 1690. erdélyi kan-
cellár, 1696 gróf lett. B. volt a Habsbur-
gok ~~[illegible]~~ megeszerésének
(Diploma Leopoldianum) szerzője és a
főhormányszéki rendszer ~~[illegible]~~ meg-
alapítója. Állt a népszerűség
~~[illegible]~~, és a fektelen gyűlölet
~~[illegible]~~ fokusában. Először
1676. Fogarásban került börtön-
be a Béldi féle önzeeskűvés-ben
való ~~[illegible]~~ részvétele ~~[illegible]~~ miatt,
~~és 1704.~~ és a Rákóczi mozgalom
iránt való érdeklődése ~~[illegible]~~ következében ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ 1704. Szebenben majd
Becsben. ~~[illegible]~~ A becsi fogásá-

felfogarásban ~~[illegible]~~ a bécsi
szerzés
~~[illegible]~~ Erdélyi
~~[illegible]~~
állítólagos

gában ~~[illegible]~~ Önéletrajzát
mely a m. memorire-vo-
dalom ~~[illegible]~~ nagy értéke.

okt. 16.

A Bécsben 1690. kiadott Diploma Leopoldianum [illegible] I. Lipót aranyhanccal ajándékozta meg s neki adomanyozta a mármarosi főispánságot. Az erdélyi rendek 1691. ~~az erdélyi rendek~~ a fogarasi országgyűlésen lelették a hűségeskűt a csaszárnak, s gubernátorrá Bánffy Györgyöt, kancellárá B.-t valasztották meg, akiket I. Lipót állásukban megerősített. ~~1696.~~ B.-t a csaszár grófi rangra emelte.

1695-96. Bécsben ~~volt~~ küldték követségben s ekkor

(s ugyanakkor biztosította I. Lipót ~~[illegible]~~ elvi kozzájárulását a radnóti uradalom megszerzésére, amely a közben elhunyt ~~Apafinak~~ fejedelemnek tulajdona volt, a ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Az utolsó erdélyi nagy asztalmára volt ~~erdélyi nepszerűségeinek~~ tekintelyének, s inegalár tatásával végződött.

fordit

A Rákóczi mozgalom ide-
jén gyanussá vált az bécsi
udvar előtt a 1704. letar-
tartatták. Az ellene megindult
tetségsértési perben elitélték

laposan fedett tér, de kétségtelenül ez a legkövetkezetesebb reneszánsz megoldás (Kőrösfő. 6. kép). A hajó táblás mennyezetén rozetták, korsós virágok, népies, figurális rajzok, madarak, szarvasok, a nép fantáziájának üde alkotásai virítanak, a padokon is festett rózsák, tulipánok nyílnak, de a diadalíven túl a boltozat bordái ívelődnek és az apszis középkori misztikája tárul fel. Itt csak az orgona-karzat foglal helyet, a székely katolikus templomokban pedig a festett oltár hirdeti Krisztus életét. A diadalívhez sokszor népies barokkba átmenő szószék támaszkodik, az apszis közepén az Úrasztala, rajta „győri" kancsóban, parasztos bokályban frissen szedett mezei virágcsokor fokozza a hangulatot. A népmesék derűje és a vallásos érzés tiszta harmóniába csendül össze.

A szentély s hajó kettősségének szász megfogalmazását nem lesz hiábavaló e típussal összevetni. A szászok ennek legjellegzetesebb példáját a középkori építészetükben nyujtják a szászsebesi templommal, melynek három hajója olyan alacsony, hogy a boltozat szinte ráfekszik. Itt nem tágas és levegős térben vagyunk, mint a magyar templomokban, ahol felemelt fővel állhatunk, ahol az isteni teremtés sokszínű pompájára kell gondolnunk, látva azt a nagy festett virágoskertet, míg a vallásos érzés Istent dícsérő harsány zsoltárba nyer kifejezést, hanem a siralmak völgye vesz körül, amiben nincs helye másnak, mint kicsinységünk érzetének, bűnbánatnak és megtört magábamerülésnek. A sötét hajókból kis előtér vezet az apszishoz, hol a nyomasztó érzés már megszűnik, mert a lepréselő hajóboltozat helyett az egész templom magasságát kihasználó csarnok fogad magába, amelyen azonban nincsenek ablakok. Itt már felemelheti a hívő szemét az Istenhez, ki a szentély ragyogó világosságában nyilatkozik meg. A három tér kompozíciója mintha a pokol, purgatórium, paradicsom szimbolikáját adná, oly szuggesztív erővel, mire az egyetemes művészettörténelem keretein belül is kevés példa van és a germán lélek egyik legnagyszerűbb kifejezője.

A szűk és alacsony szász falusi templomokban a hívők helye a lehető legkisebb területre préselődik össze, de annál nagyobb a szentély beáramló fénytől hordozott misztikája, míg a magyar templomokban a hangsúly a hívők közösségét

befogadó hajó épületté nőtt tulipános ládáján van, melyet a kis szentély fényével csak felvidámít, de nem szorít háttérbe. Azért is várt a magyar lélek a reneszánszra, hogy a maga szellemének megfelelően tökéletesíthesse az Isten házát. És tényleg a XVII—XVIII. században oly nemes és művészi belső teret tudott alkotni, mint a valkói református templomé, mely a legegységesebb reneszánsz belső tér és 1722-ből szép reneszánsz festett kőszószékkel is bír.

A falusi templomok itt ismertetett sajátosságai az egész magyar kultúrterületen megtalálhatók, de legszebb emlékei kétségtelenül Erdélyben állanak. Kizárólagosan erdélyi stílusjegyet ezeken az épületeken csak a toronyszerkezet képvisel.

*

A népies erdélyivé alakult reneszánsz, a templomok és kastélyok belső kiképzésénél jutott érvényre, a külső kép középkoriasan kemény és marcona maradt. A kastély homlokzatkiképzésében azonban Bethlen Miklós, a későbbi kancellár, forradalmi újítást hozott be. Mint korának egyik legműveltebb, legsokoldalúbb embere, Kereszturi, Apácai Csere és Basirius tanításaiból kinőve bolyongta végig a híres nyugati egyetemeket, Utrechtet, Leydent, beutazta Angliát, Franciaés Olaszországot, úgyhogy teleszívhatta magát a nyugati kultúra minden eredményével. Visszatérve hazájába, Erdélyt át szerette volna formálni és felemelni arra a színtre, mit az idegen országokban tapasztalt.

„Francia minden öltözete, magaviselése módja" — írja Telekihez Kapy György a fiatal Bethlenről,[1] ki eltelve az újítás vágyától, új szokásokat honosított meg nyugati mintára az erdélyi társadalomban s ezek a nyugathoz idomuló törekvései az építészetben is megnyilvánultak. Külföldi egyetemeken építéstannal is foglalkozott, úgyhogy hazatérve megvalósíthatta régi álmát, hogy saját tervei szerint, mint francianyelvű életrajza első kötetében olvashatjuk, csinos, francia ízlésű kastélyt építsen. A kastély stílusa azonban korántsem mondható egyszerűen franciásnak.

[1] Lukinich: i. m. 286. l.

1664-ben tért vissza Franciaországból, 1665-ben Velencében van és két év mulva határozza el a család a kastély felépítését Bethlenszentmiklóson,[1] ami 1668—73 között meg is történt. Nem csoda tehát, hogy a fiatal Bethlen Miklós feje még tele volt úti emlékeivel, Franciaország és Velence épületei jelentek meg képzeletében és egy eklektikus, de mégis eredeti, egyéni és megkapó stílust eredményeztek.

A kastély építőművészének tehát minden joggal Bethlen Miklóst tarthatjuk. Nem hiában foglalkozott építéstannal, azt bizonnyal értékesíteni is akarta. Az ő személye jó bizonyíték arra, hogy az erdélyi művészet nem volt idegen, importtermék és hogy annak kialakításában a magyarságnak épp vezető rétege élénk részt vett.

A szentmiklósi kastély eddig az egyetlen e korbeli erdélyi épület, amelynek magyar építészéről névszerint tudunk.

Bethlen Miklós önéletrajzában több helyt is megemlékezik építkezéseiről.[2] Az önéletrajzból világosan kitűnik, hogy a bethlenszentmiklósi kastélynak ő az építésze. Az „inclinatióimról" szóló fejezetben írja: „Az építésre nagy hajlandóságom, melyet öregbített az, hogy architektúrát mind civilist, mind militarist tanultam volt az akadémiákban; és hogy sok szép házakat láttam a keresztény országokban és hogy nekem ... mindenütt a puszták jutottak és így ha nem gyönyörködtem volna is benne ... kénytelen lettem volna az építéssel ... Sokképen bujálkodtam benne, kevélykedtem vele, erőm felett igyekeztem és megszégyenítettem magamat vele; nagy bajom, sok gond és bosszúságom volt, jó ahhoz tudó mesterembereket nem kaphattam Erdélyben, mert az igen-igen szűk volt; magam sem tudtam éppen úgy hozzá, amint kellett volna, kivált in praxi, ha mit magam tudtam volna is, nem volt kivel végbevitetnem, kivált elein más országból mesterembert hozatni atyám nem akart ... És úgy estek nagy hibák a szentmiklósi házban, kiváltképen, hogy a fundamentum felvetésében ott nem lehettem." Majd megemlíti, hogy segédje egy Bethlen Gábor által fogolyként behozott német kőmíves, Tóbiás

[1] Röviden ismertette Balogh Jolán: Pásztortűz, 1933. 310. l.

[2] Bethlen Miklós önéletrajzát kiadta Szalay László a Magyar Történelmi Emlékek I. és II. köteteként. Pest, 1858 és 60. I. köt. 169—72. l.

volt. A 283. lapon megnevezi Wesnert, mint aki Utrechtben *fortificatióra* vagy *militáris architektúrára* oktatta. Ugyanitt lefordítja németből Adam Freytag architektúráról szóló könyvét. A 291. lapon megtudjuk *civilis architektúra* és *perspektíva* tanára nevét: a leydeni Nicolaus Goldmann. A 371—75. lapon pedig részletesen beszámol a kastély építkezéséről.

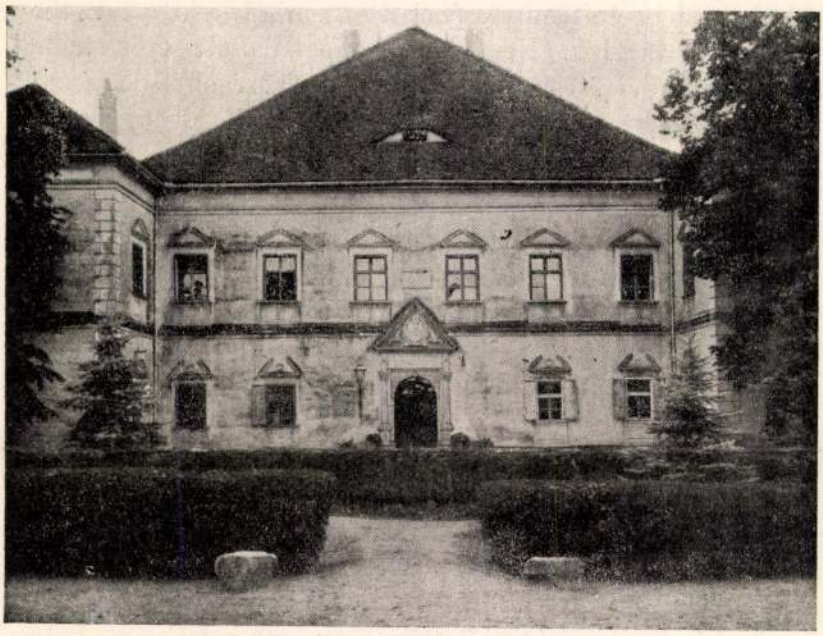

7. A BETHLENSZENTMIKLÓSI EGYKORI BETHLEN-KASTÉLY BEJÁRATI HOMLOKZATA.

SZERZŐ FELVÉTELE.

A két kiugró szárny — a régi sarokbástyák csökevényei — közé foglalt bejárati homlokzat (7. kép) a leginkább franciás és klasszicizáló a kastély valamennyi nézete közül. A földszint és az emelet közötti párkányt csak a félpillérektől keretelt, feliratos attikával ellátott bejárat, oroszlánoktól tartott Bethlen-címert magábafoglaló orma töri át. A földszinti ablakok tört ormai s bennük a kagylódísz utalnak csak a barokkra és rokokóra, különben minden szigorú rend és fegyelem szellemét tükrözi. A francia XVII. századi klasszicizmus hatására ismerünk az ajtókeretelés virágdíszének, a pillérláb fegyvertrofeái-

nak plasztikátlan kidolgozásában és a tektonikus tagok gyenge profiljában egyaránt. Erőteljes fény és árny nem töri meg a fal nyugodt síkját, fölösleges díszítés nem köti le a szemet, csak a kiugró szárnyak és a bejárat által alkotott szimmetria, a földszint, emelet és tető egymáshoz való viszonya és aránya beszélnek. Az udvari, de különösen a kerti oldalon enyhül a klasszicizmus kimértsége. Az ablakok ugyan teljesen meg-

8. A BETHLENSZENTMIKLÓSI KASTÉLY DÉLNYUGATI OLDALRÉSZLETE.
SZERZŐ FELVÉTELE.

felelnek a bejárati oldalon látottaknak, de a két saroképület között fennforgó súlyos ellentét magára vonja a figyelmet; az egyik alaprajzában még megfelel a sarokbástya követelményeinek és erőteljesen kiugrik, a másik azonban jóval kisebb mértékben, s már rizalitnak nevezhető. Ez a szabálytalanság szándékos és a művész azzal is fokozta, hogy a rizalitra egész más típusú ablakokat tervezett: a földszinten hatalmas legyeződísz koronázza, az emelet gótikus ablakát pedig három karéjban hullámzó kontúr írja körül. A kerti oldalon (8. kép) az épület

közepén címerekkel díszített timpanonos zárt erkély nyugszik a tordai fejedelmi házéra emlékeztető késő gótikus konzolokon és a klasszicizmust romantikus festőiséggel enyhén színezi át. A rizalit emeleti ablakai nem tagadják a velencei építészet hatását s mintegy előkészítőül szolgálnak a kerti homlokzathoz (címkép), ahol az ember úgy érzi, mintha az erdélyi hegyek közé a Canal Grande valamely palazzója telepedett volna le. Itt nyoma sincs a szokásos erdélyi kiképzésnek.

Bethlen Miklós szentmiklósi kastélyával oly gondtalanul fényes, gazdagságot, jólétet eláruló, méltóságteljes és reprezentatív épületet akart Erdélybe ültetni, mint a bloisi kastély északi szárnya, vagy Sansovino Biblioteca Marcianája, el akart feledkezni arról, hogy Erdély viszályoktól marcangolt kis földdarab, ahol várakat és nem palazzókat kell építeni, ahol a lét minden pillanatát a kirobbanó harc fojtott várakozása tölti be. De a későbbi politikus erre nem akart gondolni, el akarta felejteni a valót, a veszedelmek közt ingadozó erdélyi tragikumot, most csak művész akart lenni, palotát építeni, melyről ítélve azt hihetné az ámuló idegen, hogy Erdély nagy és kincsektől terhes birodalom, ahol a napok nem a megsemmisüléstől félő bizonytalanságban, hanem mulatozásoktól zajos udvari életben, víg lakomákban telnek el, mint ahogy azt messze, valahol Párizs környékén, Velencében, a Nyugat nagy országaiban látta. Hogy ez nem üres szellemtörténeti belemagyarázás, hanem maga Bethlen is anachronizmusnak, nem Erdélybe illőnek érezte a kastélyt, arról tanuskodnak az életére visszatekintő öreg kancellár rabságban írt sorai: „Úgy látom, nem is Erdélybe való a szép épület; vagy kárba megyen szemeláttára az embernek, vagy verekedés gyermekének, vagy mind a kettő, vanitas vanitatum." (Önéletrajz. I. 172.)

De a nyugati formák megizmosodtak az erdélyi levegőn, vaskosabbá lettek az itteni talajon, zömökebbé, erőteljesebbekké alakultak Bethlen művészi meglátásában, úgyhogy teljesen eredeti alkotás áll előttünk, amelyről csak azt állapíthatjuk meg, hogy alkotójuk nyitott szemmel járt a nyugati művészet szépségei között, melyek őt önálló alkotásra ihlették. A homlokzat hosszán barokkos, kerek pincenyílásokkal áttört alapot alkotó falrész fölött úgy a földszinten (9. kép),

mint az emeleten árkádsor fut végig, a kvéder-kövektől keretelt két falszegély között. A teherhordó földszinti oszlopok zömökebbek, az emeleten könnyedébben és karcsúbban nyúlnak fel a balusztrádok között. Minden oszlophoz az emeletet elválasztó, illetőleg befejező párkányzatot tartó fél oszlopok simulnak, az ívek közepén rozetták nyílnak, az oszlopfejeknél levéldíszek sarjadzanak, a fény és árny gazdagon változik az épü-

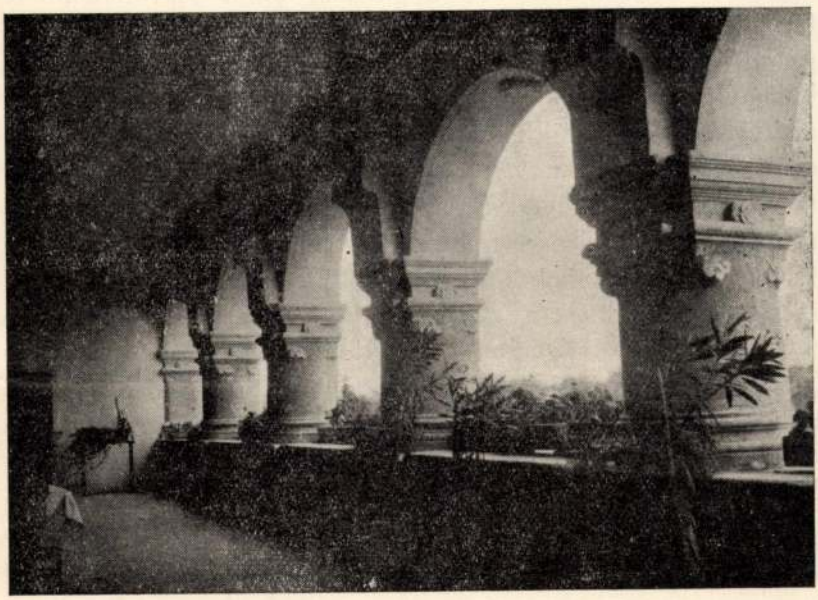

9. A BETHLENSZENTMIKLÓSI KASTÉLY FÖLDSZINTI ÁMBITUSA.
SZERZŐ FELVÉTELE.

let dús, de mégis nemes kiképzésén. Az ötletek kifogyhatatlan ereje, az ornamentika eredetisége pompázóvá teszik ezt a homlokzatot, melynek derűjét a tornác belsejének, az ívbéléseknek és díszítésüknek, az oszlopoknak enyhe zöld, kék, sárgásbarnás festése is fokozza.

A homlokzat ily nagymérvű felbontása — noha volt előzménye Agostino Serena radnóti kastélyának árkádjaiban — forradalmi újítás volt az erdélyi építészet terén. Ezt Bethlen Miklós apokríf francia önéletrajza is megjegyzi. „Ezen nyílt

építésmód hazámfiainak, kik magokat épületeikbe be szokták keríteni s mintegy bezárni, egyelőre különösnek tetszett."[1]

A bethlenszentmiklósi kastély teljesen levetkőzte a középkortól örökölt várszerűséget. Az érkezőt még nyugodt, higgadt és zárkózott képével fogadja a kastély, a rendet, a fegyelmet tükrözi vissza, nem tárja fel egész belső világának fényét, inkább reprezentál, de mennél inkább távolodunk a nyilvánosságtól és beljebb hatolunk a parkba, annál közvetlenebb és fesztelenebb lesz a formanyelv, hogy aztán a Kisküküllő völgyére tekintve, a lankás és dúsnövényű táj környezetében ünnepélyesen gazdag homlokzattá derüljön fel. A kastély termei az átalakítás miatt sokat szenvedtek, csak két szoba őrizte meg eredeti szép mennyezetkiképzését. Az egyiken a bordák recésszélű kerek mélyedés felé futnak össze s a bordáktól határolt gömbháromszögekben kerek és ovális keretelésű mezőkben festett stukkó alakok foglalnak helyet, magyaros viseletben, süvegesen, kucsmásan, nagy lelógó bajusszal. Művészibb a másik mennyezet tisztán ornamentális megoldása. A középen levő falba mélyesztett mezőt lépcsősen rozettával díszített stukkó négyzetek határolják, melyek körül a mennyezeteken még több ilyen négyzetet és oválist szórt el a művész, s ezekhez a boltcikkelyek csúcsáról tulipánok nyúlnak fel. A mezőnyök belsejét festés díszíti, de hogy a mostani minták mennyiben őrzik meg az eredetit, az kétséges. A mennyezet egésze az

[1] A fordítás Kővári Sándor könyvéből származik: Erdély régiségei. Kolozsvár, 1852. A Réyérend abbénak tulajdonított francia szöveg előbb megemlíti talán az ellentét kiemelése végett Bethlen Farkas szentmiklósi régi kastélyának várszerűségét. „Assez fort, en forme de Tour, dont les murs sont fort épais et entouré d'un fossé treslarge." Majd így folytatja: „...Je formait le dessein d'y bâtir un chateau de plaisence dans le goûth de François et dont j'avais formé le desseîn étant en France sans sçavoir cependent ou je le placerois.

...Le tout fut bien contrôlé par nos transilvains, à qui une pareille façon de bâtir etoit très inconnuë, leur maxime au contraire étant plutot de se tenir clos et couverts, que de se pratiquer de dedans leurs chateaux de vûës agréables et satisfaisantes." (Memoires historiques du comte Bethlen-Niklos contenent l'histoire des derniers Troubles de Transilvanie. Amsterdam Chèz Jean Swart. MDCCXXXVI.) Megjegyzendő, hogy a kétszer is előforduló *dessein* szó nemcsak szándékot, de tervrajzot is jelent.

ég csillagrendszerének ornamentumokká átalakított képét adja és egyike a legdekoratívabb ilyesfajta megoldásoknak.

E mennyezetek tárgyalásával az erdélyi művészettörténelem új emlékcsoportjához érkeztünk, a gotizáló rokokó stukkó mennyezetekhez.

A gótika Erdélyben a reneszánsz mellett tovább élt és a két stílus találkozásából rokokó jellegű művészet született. Ez a stílusjelenség főként az épületek mennyezetkiképzésénél ment végbe.[1]

A stukkó mennyezetek Erdélyben igen népszerűek voltak a XVII., XVIII. században, de még a klasszicista templomokban is tovább virágzottak. Mint értesülünk, Bethlen Gábor gyulafehérvári palotájában is „különbnél különb, szép képírásos, aranyos és mészmetszésbeli mesterséges mennyezetek"[2] voltak. A stukkó a gótikus csúcsíves bordákat reneszánsz ornamentikával borította el, a csúcsíves boltcikkelyek középponti díszítés felé tartanak s végükön a legtöbbször — és itt találkozik a gótikus rokokó áramlat a népies reneszánsszal — egy-egy tulipán virul. A legszebb ilynemű emlékeink egyikét a külsőleg oly komor alsórákosi vár egy kis szobájában találjuk. E mennyezet 1700-ból származik és középső mezejében Bethlen Sámuel és neje címerét hordja.[3] A fehérre meszelt falak a gyakran síma bordákkal derűs rokokó hangulatot ébresztenek. Ebbe a csoportba sorozzuk az olyan mennyezeteket is, ahol plasztikusan csak egy központi díszítés van kidolgozva s a bordátlan boltozatot könnyed, virágos freskók borítják, mint a szentbenedeki kastély egy szobájában, ahol azonban a festést legtöbb helyen elfödő mészréteg levakarásra vár.

*

Eddig főleg a vidék építészetével foglalkoztunk, mely inkább magán viselte az erdélyi jelleget, mint az általános európai formákat kevesebb változással átvevő városi építészet.

[1] Hamann is utalt nemrég megjelent művészettörténetében arra, hogy a rokokó bizonyos tekintetben visszatérést jelentett a gótika szintén finomkodó, szenvelgő, negédes társadalmához és művészetéhez. (Hamann: Geschichte der Kunst. Berlin, 1933.)

[2] Acsády Ignác: Bethlen Gábor udvara. Bp. 1890. 247. l.

[3] Lukinich: i. m. 296. ábr.

Nem tekintve a mindenkép védett szász városokat, az ellenség is kevésbbé rongálta meg falusi kastélyainkat. Gyulafehérvár egykori fejedelmi pompájából, azt lehet mondani, semmi sem maradt meg, pedig bizonnyal sokkal jelentősebb épületek emelkedtek itt, mint falun, de épp ennek a kultúrcentrumnak művészeti emlékei a mostoha viszonyok következtében elpusztultak.

Bethlen Gábor „nagy, friss és pompás palotája" állott itt, külsejét olasz fokok, tehát pártázatok díszítették, mint már idéztük, „különbnél különb, szép képírásos, aranyos és mészmetszésbeli mesterséges mennyezetek" fedték, hálószobájának falait a teremtéstől özönvízig történteket ábrázoló tíz freskó borította, alattuk Opitz Márton egy-egy négysoros epigrammájával. De a szobák velencei és flandriai kárpitokkal való felöltöztetésére is gondolt a nagy fejedelem. Három kamara díszítésére egy ízben „Norinbergában" 2060 és fél tallér értékben vásárolt faliszőnyegeket, máskor meg 11.000 tallért fizetett két szobája számára egy Nagy Sándor-ciklusért.[1] Mind e nagy pompából pedig nem maradt egyéb, mint a közben püspöki rezidenciává alakult palota szép kapuja.

Ha Gyulafehérváron, a fejedelemség székhelyén az egykori gazdag műemléki anyagból csak ennyi maradt meg, nem sokat várhatunk a többi várostól sem. Legteljesebben maradt ránk még a tordai fejedelmi ház, melyet gótikus épületből Báthori Zsigmond alakított reneszánsszá. A Báthori-korszak művészetére jellemző, hogy bár igen kedveli a klaszszikus reneszánsz formákat, de ez csak külsőséges máz, szerkezetben még sok a gótikus elem.

A részben keresztléccel ellátott ablakok keretelése, a szemöldökpárkány és az alatta elhúzódó ión fogsor a szokványos reneszánsz típust követi. Az ablakok elhelyezésében azonban nincs rendszer, az emeleti ablakok nincsenek a földszintiek tengelyében, hanem önkényesen szórta el őket az építész a fal felületén. A korábbi, még csúcsíves kapu nem a középen foglal helyet, hanem aszimmetrikusan, a jobb szélen; felette a dúsan hullámzó görbéktől határolt konzolokon erkély nyugszik, a belényíló ajtóval és koronázó, robusztus, angyaloktól

[1] Acsády: i. h.

időközökben egyszerre raknak be. Régebben adagnak, adásnak nevezték. **5.** A gázálarc légszűrőszerkezete; l. *Gázálarc.* **6.** Vasbetonépítési szempontból l. *Vasbetét.*

Betétcsomagok, a postán azok az 1 kg-ot meg nem haladó súlyú, 3 kiterjedésbeli méretben együtt véve 45 cm-t meg nem haladó csomagok, melyek a tartalomnyilvánítás szerint készpénzt, értékpapírt, nemesfémet (árut), zsebórát, ékszert v. drágaköveket tartalmaznak, ill. melyeknek nyilvánított értéke 560 P v. ennél több. A B.-at pénzeszsákban továbbítják.

Betétedzés, krómot, nikkelt v. wolframot tartalmazó, ú. n. nemesített acélok edzése nem nyilt kovácstűzben, hanem edző-kemencében, izzó faszéntűzben. Néha 2—3 napig is eltart, amíg a kívánt 700—900° C-t elérik. A redukáló faszéntűzben az acél felülete kemény lesz, belseje azonban szívós marad. A lassú felmelegítéssel és lassú hűtéssel elérik, hogy edzés után az acélban jelentéktelen v. semmi belső feszültség sem marad s így repedésmentes felületet nyernek. Megtörténik, hogy az acéldarabnak csak egyik részét akarják keményre edzeni, ilyenkor a többi részét agyaggal burkolják.

Betéti részvénytársaság, a német és francia kereskedelmi jogban szerepel. A magyar betéti társaságtól abban tér el, hogy a kültagok betétei részvényekre vannak felosztva.

Betéti társaság, az a társaság, amely 2 v. több tagból, közös cég alatt, kereskedelmi üzlet folytatására alakul. A B.-nak vannak beltagjai és kültagjai. A *beltagok* neve a cégben szerepel, ők egész vagyonukkal, korlátlanul és egyetemlegesen felelősek a vállalat kötelezettségeiért. A *kültagok* neve a cégben nem szerepelhet s felelősségük nem terjed túl a vállalatba fektetett betétük összegén.

Betétkamatadó, l. *Kamatilleték* és *Tőkekamatadó.*

Betétkönyv. A kamatozás végett a banknak átadott pénzről a bank B.-et v. pénztárjegyet állít ki. Rendszerint kikötik, hogy az átadott pénzt és kamatait felmondás nélkül, v. meghatározott felmondási idő alatt a betevő egészben v. részletekben visszakövetelheti, a bank viszont fel van jogosítva az átadott pénznek üzlete körében, tetszés szerint való felhasználására. A B. kiállítható bemutatóra szóló értékpapír (l. o.) formájában, (amikor a bank a könyv bármely felmutatójának köteles fizetni), v. névre szóló értékpapír formájában, amikor a bank vizsgálni tartozik a bemutató személyazonosságát.

Betétszerkesztés, az ideiglenes telekjegyzőkönyvek helyett végleges telekkönyvi betétek elkészítését felölelő munka. Végzi a telekkönyvi betétszerkesztő bizottság (bíró s telekkönyvvezető). A betétbe a földrészletek helyrajzi számait és területét az állami földmérés, művelési ágát a földadókataszter adataiból veszik át s kellő igazolás alapján tulajdonosul a tényleges birtokost jegyzik be. Térkép: a kataszteri térkép másodlata.

Betétszerkesztő bíró, a betétszerkesztő bizottság vezetője, székhelyhez nem kötött bíró; a betétszerkesztési helyszíni tárgyalásokat vezeti, az elkészült betéteket felülvizsgálja.

Betétszerkesztő telekkönyvvezető, a betétszerkesztő bizottságnak az előmunkálatokat önállóan végző tagja, aki a helyszíni tárgyalásokon a jegyzőkönyvet vezeti s a betéteket a bíró vezetése alatt szerkeszti.

Betétzene. 1. Prózai műveknél a cselekmény által megkövetelt muzsika (L. *Színpadi zene, Fanfár* és *Tuss*). **2.** Dalműveknél az eredeti partiturában nem található, később betoldott rész. Ilyen pl. Erkel *Hunyadi László*-jában az ú. n. *La Grange*-ária. B.-nek nevezik azokat a rendszerint kölcsönvett dalokat, áriákat is, melyeket valamely dalmű egyes részeibe betoldani szokás, így pl. a *Szevillai borbély*-ba (éneklecke-jelenet), a *Denevér* második felvonásába.

Betfalva *(Beteşti),* udvarhelymegyei község, Tr. óta Romániához tartozik. (1930) 570 lak.

Betfia, biharmegyei község, Tr. óta Romániához tartozik. (1930) 610 lak. Határában hőforrások. (Román neve is B.).

Bethania (héber, a. m. szükölködés háza), régi palesztinai falu, Jeruzsálem közelében. Itt lakott Lázár, akit Jézus halottaiból feltámasztott, valamint annak nővérei, Mária és Márta. Ma B. helyén a feltámasztott Lázárról elnevezett *El-Azarije* nevű község áll.

Bethausen, l. *Bethlenháza* (Románia).

Bethesda (héber, a. m. szeretet háza), János evangéliumának 5. része szerint: jeruzsálemi halastó, melybe Isten angyala időnkint leszállt és így vizétől a betegek meggyógyultak. Kórházak gyakori neve.

Bethge *Hans,* német költő és műfordító, *1876. Keleti népek költészetének mesteri átköltésével vált ismertté. *(Die chinesische Flöte,* stb.).

Bethlehem, l. *Betlehem.*

Bethlen *(Bethleni)* család, a *Becse-Gergely* nemzetségből. Őse *Ant,* fia: *János* 1199-ben kapta Imre királytól Dénesmonostora kegyurságát. A XIII. sz.-ban már birta a Szolnok-Doboka vm.-i *Bethlen* községet, melyről nevét vette, s ahol Albert király 1438. évi engedélye alapján várat építtetett. A XV. sz.-ban élt *Gergely*nek *Ba-*

A Bethleni Bethlen-család címere.

lázs nevű fiától az idősebb ág, *Elek* nevű fiától pedig az ifjabb ág származik. Az idősebb ágból *Miklós* 1696-ban és a korábban elhalt Pálnak *János* nevű fia 1697-ben magyar grófi rangot, *Sámuel* 1693-ban magyar bárói, majd 1696-ban magyar grófi rangot kapott. Az ifjabb ágból *Ferenc* 1651-ben magyar báró lett, *Gergely* és *Elek* nevű fiai, valamint néhai Farkas nevű fiától született *László* nevű unokája pedig 1697-ben magyar grófok lettek.

Iktári Bethlen-család címere.

Bethlen-*család (Iktári)*, a *Neczpáli*-akkal közös törzsből eredt és Túróc vm.-ből származott Temes vm.-be. Névadó őse *Bethlen*, akinek fia, *Miklós*, 1374-ben élt. *Gergely* 1478-ban szörényi bán volt. *Domokosnak* Gábor nevű fiától és idősebb, *Gergely* nevű fiától pedig az ifjabb ág eredt. Az idősebb ágból *Gábor* 1613-tól 1629-ig Erdély fejedelme, 1620-tól 1622-ig választott magyar király, majd római-szentbirodalmi hg. Özvegye, a Hohenzollern-házból származó Katalin brandenburgi hg.-nő, 1629-től 1630-ig volt erdélyi fejedelem. Gábor öccse, *István*, 1623-ban magyar grófi rangot kapott, majd 1630-ban szintén erdélyi fejedelemmé választották. István *Druzsiánna* nevű leányának férje, gr. Rhédey Ferenc, 1658-tól 1630-ig volt erdélyi fejedelem. Az ifjabb ágból *Sámuel* 1742-ben erdélyi grófságot nyert. A család utolsó férfitagja *Domokos*, író, a Johannita Lovagrend lovagja, 1866-ban halt meg.

Bethlen *András gróf (Bethleni)*, földművelésügyi miniszter, *1849, †1898. 1882-ben főispán, 1890-től 1894-ig földművelésügyi miniszter volt. Érdemeket szerzett az ármentesítés és folyószabályozás terén.

Bethlen *Farkas (Bethleni)*, történetíró, *1639, †1679. Apafi Mihály fejedelem alatt tanácsúr, majd 1667-ben Fehér vm. főispánja volt. Megírta Erdély történetét 1526-tól kezdve 16 könyvben. A munka egy része elveszett. A megmaradt részeket *Benkő* József (l. o.) adta ki 1792—93-ban.

Bethlen *Gábor (Iktári)*, erdélyi fejedelem, *Illye 1580, †Gyulafehérvár 1629. Pályáját Báthory Zsigmond udvarában kezdte. Bocskay István seregével részt vett a magyarországi hadjáratban s döntő szerepet játszott Báthory Gábornak fejedelmi székbe való ültetésében. Azonban Báthory Gábor üldözése elől kénytelen volt a temesvári pasához menekülni, majd 1613-ban török támogatással visszatért Erdélybe. Az erdélyi rendek még ugyanazon év október 23-án fejedelemmé választották. Legfőbb törekvése odairányult, hogy Erdélyt öncélú állammá és európai tényezővé tegye. Beleavatkozott a 30 éves háborúba; a csehek szövetségében 1619-ben elfoglalta Kassát s utána az egész Felvidéket. A bécsi udvar erre fegyverszünetet kért s a magyarországi sérelmek orvoslására Besztercebányára országgyűlést hívott össze. A tárgyalások azonban megszakadtak, mire a gyűlés B.-t Magyarország királyává választotta, de B. nem koronáztatta meg magát. Mikor a cseheket a fehérhegyi csatában teljesen leverték (1620), B. tovább folytatta a küzdelmet s ujból fenyegette az örökös tartományokat. Ily körülmények között Ferdinánd király ismét alkudozásokba bocsátkozott vele s megkötötte a nikolsburgi békét, kötelezte magát az 1608.-i törvények megtartására. A béke után B. még kétszer támadt a Habsburgok ellen. 1626-ban Anglia és Hollandia is szövetségre lépett vele. Azonban Németországban Wallenstein és a liga seregei tönkreverték a protestánsokat s így B. nagyobb eredményeket nem tudott elérni. B. nemcsak mint hadvezér, hanem mint államszervező is jelentős egyéniség volt. Erdélyben szinte korlátlanul uralkodott; az ország pénzügyeit monopóliumokkal és merkantil rendszerű gazdasági intézkedésekkel rendbehozta, az elhanyagolt bányászatot felvirágoztatta. A külfölddel előnyös kereskedelmi kapcsolatokat teremtett s kivált Bécs és az Adria felé nagyarányú kivitelt biztosított Erdélynek. Népét nemcsak adóztatta, háborúba vezette, hanem anyagi és szellemi jólétét is emelte. Gyulafehérvárott főiskolát alapított s ide híres külföldi tanárokat hívott meg. Lehetővé tette egyúttal, hogy szegénysorsú, de tehetséges tanulók is tanulhassanak itt. 1613-tól 1629-ig terjedő uralkodása Erdélynek valósággal aranykora. Szobrát Budapesten Ferenc József állíttatta. Irodalom: *Szilágyi* Sándor: B. G. politikai levelezése (1877—1887), *Szegfű* Gyula: B. G. (1929).

Bethlen *Gergely gróf (Bethleni)*, *1810, †1867. Bem hadseregében előbb huszárőrnagy, majd hadsegéd, végül az erdélyi honvéd-lovasság parancsnoka volt. A vizaknai és piskii csatában döntő szerepet játszott. A szabadságharc leverése után elitélték, fogságából szabadulva, Olaszország első huszárezredét szervezte meg II. Victor Emmanuel megbízásából. Tábornoki rangot kapott, de a kiegyezés után hazatért és még az évben meghalt.

Bethlen *György gróf (Bethleni)*, erdélyi politikus, *1888. Kolozs vm. közéletében nagy szerepe volt. A román uralom kezdetétől fogva részt vesz az *Országos Magyar Párt* vezetésében; a pártnak előbb alelnöke, 1926-ban pedig elnöke lett. Irt mezőgazdasági és politikai cikkeket, foglalkozott az erdélyi agrárreformmal. Elnöke az *Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületnek* és főgondnoka az erdélyi ref. egyházkerületnek.

Bethlen *István gróf (Bethleni)*, államférfi, *1874. Pályáját mint szabadelvűpárti képviselő, 1901-ben kezdte. 1905-ben belépett a függetlenségi és 48-as pártba. 1916-ban, amikor Károlyi Mihály került a függetlenségi párt élére, a pártból többedmagával kilépett s az alkotmánypárthoz csatlakozott. A forradalom alatt kénytelen volt Bécsbe menekülni, majd Szegedre ment s itt vezetőszerepet vitt az ellenforradalmi mozgalmak megszervezésében. A bolsevizmus bukása után a békedelegáció egyik főmegbizottja volt, majd a Menekültügyi Hivatal élére állították. 1921 április 13-án a kormányzó őt bizta meg kormányalakítással. Ettől kezdve 1931 augusztus 19-ig igen nehéz kül- és belpolitikai viszonyok között vezette az ország ügyeit. Megteremtette az Egységespártot és rendeleti uton új választójogot léptetett életbe. Az 1924. évi szanálási törvényekkel rendezte az ország pénzügyeit. Külpolitikai eredményei: 1927 áprilisában Mussolinivel megkötötte az olasz-magyar barátsági, békéltető és döntőbírósági szerződést s ezzel kivezette az országot elszigetelt külpolitikai helyzetéből; 1930-ban sikerült megegyezésre jutnia az érdekelt hatalmakkal a jóvátételi fizetségek és az optánskövetelések tekintetében is. A nemzetközi pénzpiac válságának Magyarországra való átterjedése következtében támadt nehéz helyzetben B. 1931 aug. 19-én lemondott. 1935-ben a Gömbös-kormánnyal szemben ellenzékbe vonult s mint pártonkívül képviselő (Nagykanizsát képviseli), súlyos befolyású tagja a politikai életnek. Kiváló szónok és publicista. *(Válogatott beszédei és írásai*, 1932, *Angliai előadásai*, 1934) Felesége *B. Margit* írónő (l. o.).

Bethlen *János gróf (Bethleni)*, erdélyi politikus *1811, †1879. Az erdélyi uniós mozgalom egyik vezetője s egyik alapítója az erdélyi múzeumnak.

Bethlen *Kata*, l. *Árva Bethlen Kata.*

Bethlen *Lajos gróf*, memoár író, *1782, †1867. Önéletleírásában a korabeli társadalmi élet és politikai események képét adja. Művét Szádeczky Lajos adta ki (Kolozsvár, 1908).

Bethlen *Margit grófnő*, írónő, *1882. *Bethlen* István gr. felesége. Elbeszélő műveiben *(Mese a szomorú városról; Majd; A város; Egy élet; A boldog sziget istene; A nagy valami* stb.) a női lélek megnyilatkozásait rajzolja. Színdarabjai közül különösen *A szürke ruhá*-nak volt sikere.

Bethlen *Miklós gróf (Bethleni)*, erdélyi államférfi és író, *1642. †1717. Heidelbergben, Utrechtben, Leydenben tanult, sokat utazott Francia- és Olaszországban. Hazatérve Udvarhelyszék főkapitánya, majd kővárvidéki főkapitány lett. A zernyesti csata után kieszközölte a *Diploma Leopoldinumot*. Az 1691.-i erdélyi országgyűlésen főkancellarra választották. Rendkívüli tekintélyét és befolyását a reformátusok javára érvényesítette. 1704-ben felségsértéssel vádolták és börtönbe zárták; csak évek multán szabadult ki. Vallásos, bölcseleti és államtudományi műveket írt. Önéletírását Szalay László adta ki (1858—60) kéziratból. Külföldi építészeti tanulmányait is érvényesítette: maga tervezte a *bethlenszentmiklósi kastélyt*, a legszebb erdélyi renaissance-épületet.

Bethlen *(Beclean)*, szolnok-dobokamegyei község, Tr. óta Romániához tartozik, (1930) 3364 lak. Egykori Bethlen-vára (ma kastély), a XV. sz.-ban épült. A közeli Bilakhegyen római emlékek. 1848 dec. 29.-én Bem tábornok nagy csatában verte meg itt az Urban császári tábornok által vezetett ellenhadat.

Bethlenegres, l. *Alsóegres* és *Felsőegres* külön neveken.

Bethlenfalva *(Betlanovce)*, szepesmegyei község, Tr. óta Csehszlovákiához tartozik,

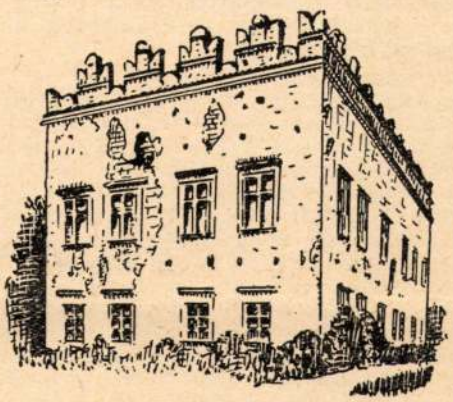

A bethlenfalvi Thurzó-kastély, épült 1564—67.

(1930) 543 lak. Gr. Thurzó-kastély a XVI. sz.-ból.

Bethlen Gábor kör, a protestáns magyar ifjúságot egyesíti Bethlen Gábor hazafias, vallásos és tudományos szellemében. Jelszava: *„Szabad hazában Istennel élni Istenért."* 1900-ban alakult.

Bethlenháza *(Bethausen)*, krassószörénymegyei község, Tr. óta Romániához tartozik. (1930) 895 lak.

Bethlenkeresztúr *(Cristur-Sieu)*, szolnok-dobokamegyei község, Tr. óta Romániához tartozik, (1930) 825 lak.

Bethlen-kollégium, *Nagyenyeden*, a Bethlen Gábor erdélyi fejedelem által 1622-ben főiskolai rangra emelt gyulafehérvári iskolából fejlődött ki. 1629-ben gazdag adományokkal látta el a fejedelem. 1662-ben Apafi Mihály Nagyenyedre telepítette. Nagynevű tanárai voltak *Apáczai Csere* János, majd *Pápai-Páriz* Ferenc, legidősebb *Szász* Károly, stb. A Rákóczi-forradalom alatt sok viszontagságon ment keresztül. A XVIII. sz. végén újra fellendült; hittudományi, bölcsészeti, jogi, majd 1811-től

orvosi kara is volt. 1849-ben régi épülete tönkrement, gazdag gyüjteményei, könyvtára elpusztultak. 1858-ban tanítóképző is alakult a B.-ban. A teológiai kar 1896-ban végleg Kolozsvárra költözött. Tr. után a B. földbirtokait a földreform következtében elvették. Ma tanítóképző, 8 osztályú liceum, elemi iskola és internátus működik a B. keretében. Az élén álló előljáróság az erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsának van alávetve.

Bethlenkörtvélyes *(Perisor)*, szolnok-dobokamegyei község, Tr. óta Romániához tartozik, (1930) 943 lak.

Bethlenszentmiklós *(Sânmiclăuș)*, kiskükküllőmegyei község, Tr. óta Romániához tartozik, (1930) 1518 lak. Nevezetessége a Bethlen Miklós (l. o.), későbbi kancellár által tervezett és építtetett Bethlen-kastély (1668—1673). Az erdélyi renaissance-építészetnek ez a legkülönb alkotása, nyílt árkádos kerti homlokzatával, francia és velencei hatások mellett típusosan erdélyi vonásokat is mutat.

Bethmann-Hollweg *Theobald von*, német birodalmi kancellár, *1856. †1921. Hosszabb közigazgatási szolgálat után, 1905-ben porosz belügyminiszter, 1907-ben pedig német birodalmi belügyi államtitkár lett. 1909-ben Vilmos császár birodalmi kancellárrá nevezte ki. 1914 július 26.-án B. visszautasította Grey angol külügyminiszter javaslatát, hogy a szerb kérdést négy európai nagyhatalom konferenciáján tárgyalják. A világháborúban a korlátlan tengeralattjáró háborút elvben ellenezte, mégis ennek kudarcáért vállalnia kellett a felelősséget. 1917-ben lemondott. Emlékiratait *Betrachtungen zum Weltkrieg* címen írta meg.

Bethsaida (arameus nyelven a. m. vadász- v. halászház), palesztinai helység a genezáreti tó É.-i partján. Bár a Jordántól K.-re feküdt, Galileához tartozott. Itt végezte Jézus az első kenyérszaporítást.

Béthune [betün], város Franciaországban, Pas-de-Calais départementben, mocsaras vidéken, az Aire-La Bassée csatorna mellett. Vászonszövés. (1931) 19.956 lak.

Betlanovce, l. *Betlenfalva* (Csehszlovákia).

Betlehem (héber, a. m. kenyér háza). **1.** Jeruzsálemtől kb. 8 km-nyire D.-re fekvő városka. Már az Ószövetségben szerepet játszott (Dávid szülőhelye). Világhírűvé azonban az tette, hogy itt született Jézus Krisztus, ősi hagyomány szerint egy barlangban, mely fölött ma hatalmas, 5 hajós bazilika emelkedik. Ezt Nagy Konstantin építtette a IV. sz.-ban. A születési barlang D.-i oldalában van a kőbe vésett jászol, melyben a kis Jézus feküdt. B. arab neve Bet-Lachem. (1931) 6817 lak. **2.** Város az É. Egy. Áll. Pennsylvania államában; szénbányászat, vaskohászat, textilipar. (1930) 57.892 lak.

Betlehemjárás, vallásos népijáték a karácsony előtti napokban. Eredetileg a templomban játszódott le, ma szereplői rendszerint házról-házra járnak. Legfontosabb kelléke: a *betlehem*, egy templomot ábrázoló házikó, benne a megszületett Jézus, Szűz Mária és Szt. József alakjai, a jászol körül állatok stb. Ennek alapja a középkori, egyházi eredetű bábjátékszekrény; a *betlehemezés* szövege pedig a bábjáték egykori magyarázó szavaiból s a templomi misztériumok szövegéből alakult ki. A játék mai lefolyása általában a következő: beköszöntés után örvendetes tudomásul adják a Megváltó születését, Szt. József szálláskeresését; a pásztorok tréfás civódnak egymással, majd hódolatukat mutatják be a Megváltónak és áldást kérve a házra, elbúcsúznak, miután a gazda megajándékozta őket. A játék eredetének megfelelően megtalálhatók benne az ősi téli napforduló pogány emlékeinek töredékei s a későbbi egyházi eredetű misztériumok maradványai. A pogánykor emlékeiként ismerhetők fel részben az álarcok; az állatbőrös alakoskodókat jelző, kifordított bundát viselő szereplők s a csörgősbot. De feltalálhatók benne a késői barokk-kor irodalmi pásztorjátékainak emlékei is. (L. a 75. sz. képtáblát.)

Betlen *Gyula*, szobrász, *1879. Kisebb bronzszobrokon kívül *(A csók; Vízmerítő)* a nyiregyházi Kossuth-szobrot mintázta.

Betlen *(Beclean)*, fogarasmegyei község, Tr. óta Romániához tartozik, (1930) 1104 lak.

Betlér *(Betliar)*, gömör- és kishontmegyei község, Tr. óta Csehszlovákiához tartozik, (1930) 1333 lak. Vas- és antimonbányák. Andrássy-kastély; kat. temploma 1600 körül épült.

Betliar, l. *Betlér* (Csehszlovákia).

Betokozódás, sok alsórendű állatnak, különösen véglénynek, az a képessége, hogy szilárd, főleg a kiszáradás ellen védelmet nyujtó tokkal tudja körülvenni magát s a tok belsejében álhalott állapotban éli át a reá nézve veszedelmeket rejtő időszakot. Ebben az állapotban a porral együtt a szél útján terjednek s vízbe jutva új életre kelnek.

Beton, a legfontosabb mesterséges építőanyagok egyike, lényegében véve mesterséges homokkő. Már a rómaiak is használták. A B.-t *kötőanyag, adalékanyag* és *víz* összekeverésével állítják elő. A készítéskor puha keverék, — melyet formába öntenek, — bizonyos idő multán, a kötőanyag lekötése következtében, kővé keményedik, mely a forma alakját veszi fel. A B. osztályozása történhet alkotóelemeinek minősége szerint *(cement-, trassz- és mész-B.*, stb., *sovány-* és *kövér-, tufa-, salak-B.*, stb.) az előállítás módja szerint *(döngölt-, berázott-, öntött-B.*, stb.), v. valamely különleges tulajdonsága szerint *(könnyű-, védő-* és *kiegyenlítő-B.*, stb.).

BETHLEN MIKLÓS AZ ÉPÍTÉSZ

A XVIII. század előtti időkből alig ismerjük egyetlen magyar épület szellemi alkotóját, tervezőjét. A legtöbb, amit tudunk egy mesternév, egy kőfaragó név. Így Gyulafehérvárról ismerjük Jean de Saint-Dié mesternek a nevét, Kalocsáról pedig Martinus Ravegu kőfaragó mesterét, Kassáról István mesterét. De még ez esetekben sem sejtjük, hogy e nevek viselőinek minő szerepe volt az épület kialakításában, nem is szólva arról, hogy az illetőnek személyisége teljesen a mult homályában rejtőzik. Az első tervező, akit közvetlenebbül ismerünk, akinek emberi alakja elénk rajzolódik bethleni Bethlen Miklós — a bethlenszentmiklósi kastély építtetője, elgondolója, tervezője, művezetője — aki nagyszerű önéletrajzában, saját maga rajzolta meg szellemének arcképét. Hatalmas, erőteljes nyelven megírt, magasszempontú önéletírása elénk állítja a XVII. század második felebeli Erdélynek egyik igen jellegzetes emberét, akit világlátottsága ugyan bizonyos mértékig távol tartott az akkori politikai életet annyira jellemző cselszövényektől, de aki mégis e játékok áldozatává lett. Életútjának drámáját szinte képletesen állítja elénk magaépítette bethlenszentmiklósi kastélya.

Az emlékiratok bevezető részének önarcképében olvassuk a következőket: „Az építésre nagy hajlamosságom volt, melyet öregbbített az, hogy az architecturát, mint civilist, mint militarist tanultam volt az akadémiákban és hogy sok szép házakat láttam a keresztény országokban és hogy nekem, mint nagyobb fiúnak, mindenütt a puszták jutottak és így ha nem gyönyörködtem volna is benne és semmi architekturába nem kaptam volna is, kénytelen lettem volna az építéssel. Sokképen bujálkodtam benne kevélykedtem vele." Érdemes megtudni, hogy miképen is jutott el kastélya építéséig. Atyja Bethlen Farkas udvarházában nevelkedett 9 éves koráig. Fogarasi Mihály, tanítómestere bottal verte belé a deákszót. Ezután a gyulafehérvári fejedelmi skólába vitték, ahol atyjának barátja Keresztúri Pál szinte mainak tűnő emberséges elvek szerint nevelte és oktatta. Háborúk és belső villongások szakítják meg minduntalan a tanulás idejét és amikor újra visszatér Fehérvárra, apácai Cseri János, az erdélyi enciklopédista kezei közé kerül, tudásszomja oly mértékben növekszik, hogy 19 éves korában évekre nyúló külföldi tanulmányútra indul kevés pénzzel, gyakran koldus szegényen. Először a Heidelbergi egyetemre megy, ahol is teológiát, matematikát, geometriát, ars fortificatoriát tanul, az utóbbit egy öreg iszákos mestertől, akit diákjai reggel pálinkával, ebédután pedig borral vesznek reá, hogy egy egyenes vonalat is húzzon. E mellett Bethlen szomjuhozza az építészetet és lefordítja németből magyarra Freytag Ádám építészeti könyvét, s mint megjegyzi késő öreg koráig sokat lapozta ezt a kéziratot. Heidelbergából 1653-ban tovább vándorol Utrechtbe és Leidába, ahol Grotiusnál juris prudenciát, Coccejusnál teológiát hallgat és a német Ádámtól perspektívát és civilis architekturát tanul. Egy idő mulva Bruggen és Calaison keresztül Londonba megy, 1664-ben pedig Párisba, ahol is a Faubourg-St. Germain előkelő társaságában forog, Colbert miniszter is fogadja és reábízza átadásra Apaffy fejedelemhez címzett titkos jegyzékét. Amikor Hollandián, Hamburgon, Breslauon, Varsón és Huszton keresztül hazaér, csak röviden pihen meg, hogy újra útnak induljon és bejárja Észak-Olaszországot — ez utazása alkalmával lett tanúja a költő Zrínyi Miklós tragédiájának.

1667-ben édesapja neki adja a szentmiklósi földeket és szeretné, ha mielőbb megházasodna. Háztűznézőbe megy Bodolára Béldy Pálhoz, meg Zabolára Basa Tamáshoz és Kun Istvánhoz, regényes módon eljegyzi Kun Ilonát és rövidesen megtartják a lakodalmat. A lakodalom előtti hónapban kezdi rakatni a szentmiklósi házat. Az emlékiratokban részletesen, festői módon írja le, hogy miként indult meg az építkezés. Atyja már két éve égetett „nagy öreg dufla téglát 180.000-t, de mivel nem próbálták meg, amikor égetni kezdték, úgy ropogott a kemence, mintha egy kompánia muskotélyos lőtt volna, sőt alig maradt meg vagy 20.000 az is csak olyan volt, mint a málé, semmi hasznát nem vettük, hanem az istállót csináltattam belőle, az égetetlen föld jobb volt . . ." Eztán valami öreg embertől hírét veszi, hogy a galgóci határban, vén tölgyesben disznók kitúrták a romjait egy régi épületnek, amelynek senki soha hírét nem hallotta. Tizenkét ember három napig hiába ásta a romokat, melyeket már elborítottak a hordóvastagságú törzsű tölgyek. Az öreg Bethlen Farkas biztatására 100 emberrel mentek neki és így akadtak a 68 öl kerületű vastag falakra. A környéken sehol nem volt kő: „ha Isten ezt nem mutatta volna, nem hiszem semmi is abban a házban tölt volna." A terveket maga készítette, mert hiszen a végsőkig őszinte életrajzban megemlítette volna, ha más tette volna. Még a kővel építeni tudó mesterembereket is nehéz volt szerezni, olyan ritka volt az ilyen Erdélyben. De maga is vezette az építkezést s egyszer pallérkodván a kakasülőről leszalasztott fejsze nyele vállára esett, kis híja mullott, hogy halálát nem lelte. Az építés megkezdéséhez le

Szépmíves ?et
1942.

kellett bontani a régi udvarházat. Bethlen Miklós és Kun Ilona a régi sütőházba költöztek. „Én költözém lakni a hol most az élés, sütőkemence, sütőház vagyon; az élésház volt az ebédlő palotám, a sütő köz pitvar volt, a sütőház a feleségem és leányok háza, a mellette való kis viskó téli hálóház; nyári két házat csináltaték pedig kettőnknek a kertben, egyet magamnak, mást a feleségemnek szép gyalult deszkából, szélessége circa két és fél. Egyik oldala volt a sütőház mostani fala, fél kis zsendely fedélkéje, mert magassága is egy ölt kicsinnyel haladott meg; szép fél boltozása volt, az is mind deszkából állott, tölgyfa deszkából, ablaka papiros kristállyal; egy ágy, egy kis asztal, négy vagy öt embernek való szék elfért benne. Az én házamra az ajtó nyílt a kertben az ebédlő házból és a feleségemére a leányok házából egy hosszúka köztornáczka, melyen mi egymáshoz is mehettünk és a kertben is. Öt, hat szőnyeg mind a kettőnek a házát bekárpitozta, ezekben laktam majd öt esztendeig és talán ez volt az én életemnek legjobb és gyönyörűségesebb része." E pár kedves sor eleven képet ad a XVII. század erdélyi élet ősi szerénységéről. E szűk hajlékból gondozta az építést Bethlen. „Mennyire készült esztendőnként nem is tudom, nem is szükség említenem: elég az, hogy énnékem eszem, kedvem, munkám, költségem ment erre egészen az öt esztendő alatt, annyira hogy sok tapodás miatt alighogy meg nem köszvényesedtem. Az atyám első két esztendőben minden jószágával, pénzzel, borral, búzával erősen kezdett segíteni, ugyancsak valójában úgy, hogy bizony semmi panaszom nem lehet, de a harmadik esztendőben megcsökkenék a segítség, sőt aztán egészen elkopék és csak az én szegény nyakamra, erszényemre marada minden teher, melyben bizony nagy károm és injuriám volt, az igazság, decretum és megegyezés ellen, azért is haladott a felsőrend annyi esztendőre ezután . . . Tanuságért megírni szükségesnek ítélem, maradékimnak, én adom tanácsul, ha mire nagy szükségünk nem leszen, csak mulatságból, kevélységből ne építsenek: mert noha az én építésimet úgy igazgattam, hogy jószágom el ne romoljék, de mégis majorkodásomnak és erszényemnek nagy kárával volt. Úgy látom, nem is Erdélybe való a szép épület, vagy kárba megyen szeme láttára az embernek, vagy veszekedés gyermekeinek, vagy mind a kettő: vanitas vanitatum."

Bármilyen keserűen is hangozzék mindez, Bethlen nagyot és úttörőt alkotott bethlenszentmiklósi kastélyával. A zárt sarokbástyás négyszögű várkastély volt évszázadokon át Erdély jellegzetes építő formája. Bethlen is követte, de a sarokbástyákat csak az egyik oldalon építette meg, a kerti oldalon széles négyboltíves, kétemeletsoros tornáccal oldotta fel a homlokzatot, hogy e tornácról belecsodálkozhassék a küköllővölgyi tájék zöldjébe: ebben a tornácban egy új világlátás nyilatkozik meg; a középkornak saját szűk világába zárt embere most már kitekint a nagyvilágba! Ezt a homlokzatot már nem olyan ember építette, akinek egész élete védekezés a szemközti dombháton egyszerre csak feltűnő lándzsás, szablyás ellenséggel szemben. A viszonyok pedig akkor is eléggé bajosak voltak: Bethlen élete is késhegyen járó tánc volt a ligák politikai harcai közepette: hisz az építkezés idejében játszódott le Bánfy Dénes Teleki Mihály szította tragédiája és azt követőleg a Béldi Pál elleni hajsza, amelynek során Bethlen is végigszenvedte a fogarasi vár rabságát 1875-ben. És mégis az új formájú bethlenszentmiklósi kastélyban új élet született, amint azt egy Erdélyben járt francia pap író regényes Bethlen életrajzából megtudjuk. Abbé Reverend „Mémoires Historiques du Comte Bethlen Miklós, contenant l'Histoire des derniers Troubles de Transylvanie" (Amsterdam 1736) című regényében így szólaltatja meg Bethlen Miklóst: „Országszerte járta ez a mondás, hogy kastélyom és életmódom franciásan iskolázott volt. Mégis nehány nagy urunk észrevétlenül hasonlóra szokott, hasonlót tett, ami által oly bizalmas hangulat alakult ki, melyet mindenekfelett becsültünk — békés idők, módot adtak arra, hogy igen gyakran találkozzunk, nem lévén más dolgunk, mint a vadászat."

Kétségtelen, hogy a kastély tervezése abban gyökerezik, amit külföldön látott: Észak-Olaszországban, Velencében és a velencei terrafermán, a köztársaság szárazföldi tartományaiban. Ha a kétemeletes boltíves tornácra nézünk, eszünkbe jut Velence, a Sansovino építette Szent Márk könyvtár, meg a vicenzai Bazilika, Palladio remeke. Ezek ihlethették Bethlent, amikor a maga életére a középkori bilincsekből kiszabadult életére szabott kastélyát megtervezte. Azonban bár az olasz építőművészeti stílusokkal való összefüggés kétségtelen, eltagadhatatlan, hogy nemcsak a részletekben, hanem főként és elsősorban a homlokzati kompozícióban erősen érezhető az egyéni ízlés. A részletekben megfigyelhetni bizonyos gyakorlatlanságot, bátortalanságot, a formák elégtelen ismeretét. Az egyes részletek egymásba illesztése, csatlakozása megtervezésénél Bethlen nem volt tisztában, hogy ezt vagy azt a részletet hogy is szokás megoldani, egymásba átvezetni. Az árkádok végéről hiányzó féloszlop, a szokatlan ikerkonzolok mutatják ezt. Azonban ezen nem lehet csodálkozni, mert tanult ugyan architektúrát és sokat jól megnézett, mégse lehettek elégséges mesterségbeli ismeretei a szabatos akadémiai megoldáshoz — a teljesen tanulatlan helybeli kőfaragók irányításához. A kompozíció egészének egyéni mivolta viszont határozott építészi vénára, a sajátmaga akarta ízt megvalósító képességre vallanak és pedig éppen

BETHLEN MIKLÓS: A BETHLENSZENTMIKLÓSI KASTÉLY HOMLOKZATA.
Nikolaus Bethlen: Die Front des Schlosses von Bethlenszentmiklós. — Nicola Bethlen: Facciata del castello di Bethlenszentmiklós.

ORSÓS FERENC: A HORTOBÁGYI CSÁRDA ELÖTT.
Franz Orsós: Vor der hortobágyer Schenke. — Francesco Orsós: Davanti alla „csárda" di Hortobágy.

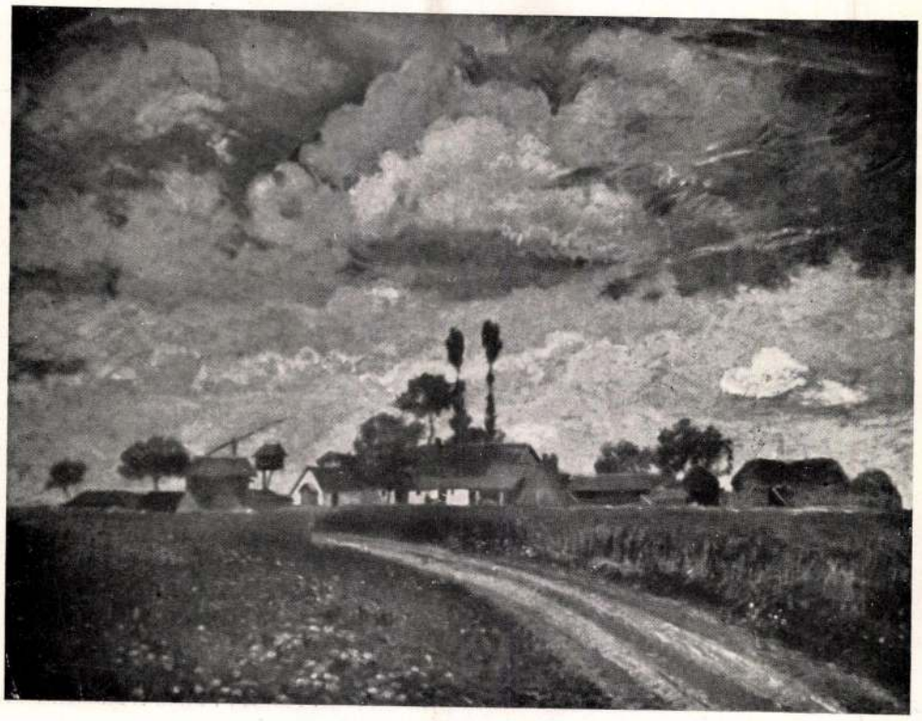

ORSÓS FERENC: VIHAR ELŐTT.
Franz Orsós: Vor dem Sturm. — Francesco Orsós: Prima della tempesta.

abban, ami ellenkezik az akadémiai szabályokkal. Bethlen itt a született építész alkotó szabadságával formált. Itt van mindenekelőtt a földszinti és emeleti árkádok arányainak egymásközti viszonya. Az akadémikus mester soha nem nyomta volna az alsó ívsor arányait ilyen zömökre, és a felsőt viszonylagosan ilyen magasra. Ez olyasvalami, ami egyfelől ellentétes az akadémiai szabályokkal, ami másfelől a sajátmaga tervező építtetőnek akaratából egyéni, talán sajátosan faji formaérzéséből fakadt. A magasabb árkádos felső tornácot a nagy úr és családja lakta, emeletre tette, hogy így kialakítsa kedvenc életterét.

És figyeljünk még valamire: a klasszikus építészeten növekedett európai építészet, nemcsak a reneszánsz, hanem a középkori is a szimmetrikus elgondolású homlokzatot tagoló nyílásokat mindenkor és szinte kizárólagosan páratlan számúra vette azért, hogy a középre nyílás kerüljön: a középtengelyre kerüljön a bejárat, a középtengelyen feküdjék a kilátás tengelye. Ez úgyszólván általános európai érvényű formaszabály, amely mélységesen benne gyökerezik az európai lélekben. Ezzel szemben áll a bethlenszentmiklósi kastély kettős árkádsora hat nyílással és középső oszloppal. Azt mondhatná talán valaki, hogy Bethlen elvétette az osztást. Avagy hogy ez Bethlen egyéni ízléséből ered. Ennek ellentmond az, hogy ezt az osztásmódot Erdély építészete a XVII. századtól fogva igen kedvelte, sőt akkor is alkalmazta, amikor a tervezést bizonyíthatólag idegen mesterek végezték. A sok felsorolható példából csak néhányat említek: a brassói városház elé toldott árkádos tornác négynyílásos, a középső tengelyen álló oszlopos. Kolozsváron a Blaumann tervezte Bánffy-palota késő barokk loggiája — annak ellenére, hogy a földszinti kapu a középtengelybe nyílik a remekművű udvarra — ismét négy oszlop — közösen épült. A Farkas-utcai Telekipalota zömök kapuboltozata felett, a homlokzat középtengelyében pilaszter köteget látunk. A szemközti Kollégium udvarában a kapu széles boltíve fölé az emeleti tornácnak két kosáríve hajlik össze s a Carlo Justi tervezte Toldalaghy — ma Bánffy — házban az udvar emeleti tornácának oszlopsora úgy van beosztva, hogy a kapu boltívének tengelye felett oszlop áll. Mindez már nem lehet véletlen, olyan stiláris jelenséggel állunk szemben, amelynek titkát a magyar építészet történetének fel kellene derítenie. Vajjon nem rejtőzik e mögött valami ősi, egyelőre megmagyarázhatatlan értelmű és eredetű keleti formasajátosság. Nyugati analógiákat nem ismerek, viszont keletiekről tudok. A cappadociai és paflagóniai — kisázsiai — sziklákból kifaragott sírkamrák homlokzatainak oromzatát minden esetben három faragott oszlop hordozza, tehát az oszlopközök párosak és a középső oszlop a középtengelyen áll. A halikarnassosi mauzoleum homlokzatának kőpárkányzatát kilenc oszlop hordozta, az egyik a középtengelyre került bejárat előtt állott. Ezt a nagyszerű művet — melyet Plinius az antik világ hét csodája közé sorolt — görög mesterek építették Mausolos perzsa satrapának, aminthogy a kolozsvári Bánffy-palotát a württembergi Blaumann építette. Mindez nem akar bizonyítás lenni, csak a probléma felvetését célozza.

Befejezésül szólani kell a mű hatásáról. Bethlen Miklós alkotása úgytetszik igen hamar ismertté vált és a nagy újítás, a kastélyból a szabadba nyíló tágas tornác divatossá lett. Erdély öreg, zárt négyzetes formájú kastélyai elé hasonló oszlopos tornácokat építettek. Ez történt — nyilván közvetlen Bethlen hatása alatt — Zabolán, aholis még kilencven éve fennállott Basa Tamás kúriája négyzetes alaprajzú öthomlokzati oszlopos tornáccal. Ilyen toldott tornáca volt ugyancsak Zabolán a M.kes-kúriának, amelyet a mult század hatvanas éveiben „svájci házzá" alakítottak és negyedszázad multával építették át a ma is fennálló modoros reneszánsz stílusú kastélyát. Ilyen kiugró tornácot találunk az uzoni Mikes-kastély előtt is. Ugyancsak tornácot építettek a sarokbástyás Küküllővári kastély elé, a bonyhai Bethlen-kastély elé, sőt mint már említettem a brassói városház elé is.

De nemcsak mágnási kastélyokon — mondjuk Bethlen szűkebb baráti körének otthonain — vált divatossá a kőoszlopos tornác. Erdély falvait járva mindenfelé reá akadunk azokra a szerény köznemesi házakra, amelyeknek homlokzata elé toldott kisebb-nagyobb tornácok ugranak ki, ilyeneket láthatunk a világtól elveszett völgyek közé rejtőzött Farcádon is. Mindezt látva úgy tetszik, nem túlzás azt állítani, hogy Bethlen Miklós kastélya megépítésével új irányt teremtett az erdélyi építészetben s az új építészeti formával új életformát teremtett: az újkori, a világba csodálkozó, a tájat szeretve szemlélő életnek útját nyitotta meg. Mit érhet el ennél nagyobbat az alkotó építész és így azt kérdezzük, vajjon valóban vanitas vanitatum volt-e, hogy kastélyát megépítette.

DR. ING. BIERBAUER VIRGIL

ARTURO DAZZI

Arturo Dazzi, a mai olasz szobrászatnak, az ecsetet is forgató ez a nagy mestere, 1881-ben született Carrarában. Tanulmányait szülővárosa akadémiáján végezte, melyet most az ő kiváló tanári működése ékesít. Később, mintegy húszéves korában az állami művészeti ösztöndíj elnyerése folytán Rómába költözött és ottmaradt egészen a háború végéig. A római tartózkodás Dazzi számára több volt, mint tanulmányút: kifejező eszközeinek tökéletesedését és stílusának kitisztulását jelentette. Kapcsolata a művészi társaságokkal, különösen Spandinivel, akinek fényes tehetségéhez Dazzi annyira közel állott és főleg az antik római szobrok maradványai közti bolyongás adta meg a carrarai szobrásznak azt a nyers és természetes megmintázási készséget, kely a Bistolfi édeskés és klasszicizáló modorában dolgozó korban olyan feltűnést keltett, hogy neve a művészek és a műbarátok szűk körén túl is mind ismertebbé vált.

Dazzi művészlelke tisztán örökölte azt az archaizmust, mely egyre következetesebben véződött a század végének szobrászi nyelvébe, mely már kicseng Hildebrandt, Bourdelle, Despiau és Maillol munkáiban és amely nála sajátos eszközökkel jutott erőteljes kifejezésre. Kitűnik ez már De Luca bíborosnak a római Igazságügyi Palota számára készült képmásán, amely mentes minden cicomás formától és a ritmusok szentimentális erőltetettségétől.

Dazzi archaizmusa azonban természeti ajándék. Nem a kor becsvágyó divatja, hanem egy újat kereső civilizációnak és veleszületett költői természetének találkozása.

Korai műveinek csiszoltsága, a plasztikai felület mozgalmassága, az egyenetlen síkokon tükröződő fényjáték, később szigorú és megnyugodt formanyelvnek ad helyet, melynek elemi ereje az ember és a művész jellemével tökéletes összhangban áll.

A római Toti-emléken, valamint az „Építőkön" a Meunier modorához hasonló tömbszerűség a stílus és az összegző forma szigorával jelentkezik. A Vasutas-emlék széles megmintázása elárulja, hogy Dazzi gyakorlott a szintetikus és monumentális mintázásban. Lemond minden hatásvadászásról, minden pszichológiai és irodalmi érdekről, a plasztikai és architektonikus forma problémáját őszintén tárja elénk.

Érdes és darabos nyelve a nyugodtabb felületeken megenyhül az anyag gyöngéd kifejezése és átérzése által, s ilyenkor dallamos ritmusokba, gyöngéd s bájos kecsességbe hajlik. A gyermekkor születő világa elevenedik meg, melankolikus önfeledtség tűnik elő a sík és térbeli formák sorozatában, melyek a még modorossá nem vált klasszikus szobrászat legjobb példáira emlékeztetnek.

Ilyenek „Antonella" a szinte zenei hatású, zárt felületek halk bájával, a „Kislány álma" egyszerű és ízléses formaadásával, a „Farkaskutya", mely etruszk szobrok kiállításán sem hatna idegenül, a „Kisborjú", mely román és reneszánsz előtti motívumokat idéz fel bennünk.

Motívumkincse tehát messzire nyúlik vissza, a különböző kifejezések, formájukat tekintve mégis a legmodernebbek. Dazzi azonban nem boszorkánykonyhák segítségével szerezte meg nagyszerű kifejező készségét, hanem isteni adottság következtében. Gazdag és változatos formanyelvét inkább szülőföldje geológiai formáiból, mint valami bonyolult szellemi munka eredményeiből merítette.

Versiliese vidékének kedvessége (Dazzi jelenleg Forte dei Marmiban él és dolgozik) a könnyed elmélázás hangulatát kölcsönözni, az Alpesek sziklás nyúlványai pedig indulatot és heroikus szenvedélyeket sugallnak neki.

Az Alpok és a tenger között, a természettel való mindennapi kapcsolatban Dazzi megújítja stílusát, újabb és újabb ösztönzést kap, szemlélete újabb tapasztalatokkal gazdagodik. Vésője a természetes élet boldogságának himnuszát zengi. Az élet és a természet ez a közvetlensége teszi kedvessé és oly friss plasztikai alkotássá a budapesti olasz kiállításon is szerepelt Csikóját, amint szétterpesztett lábaival félénken áll s groteszk kecsességével az életösztön ébredezését érezteti.

A természet beható tanulmányozása képesítette arra, hogy az első világháború hőskölteményét éneklő emlékművei ne merevüljenek üres és kifejezéstelen sablonná. Első ilynemű művén, az Ismeretlen katonának a római Piazza Venezián emelt emlék dombormüvein, a kötött ritmikus kompozíció ellenére élet lüktet, éppúgy, mint a génuai diadalív reliefjein és a bolzanoi győzelmi emlék allegorikus alakjában. Élettel telített heroikus stílusának legmegkapóbb alkotásait csodálhatjuk a Hadirokkantak római házán, a Casa dei mutilatin.

A márvány domborművek hosszú sorozatában örökítette meg a háború mindennapi eseményeit, gazdag természeti megfigyeléseit, a legváltozatosabb formákban és motivumokban kamatoztatva. Katonákat látunk, amint utánpótlást szállító lovakat vezetnek az előretolt állások felé, másutt viszont épp ostorral

VITÉZ GÖRGEY VINCE: *Hajrá páncélosok.* Ebben a könyvben a szerzőnek öthónapos tűzvonal szolgálata alapján sikerült érzékeltetnie honvédeink sikeres küzdelmeinek páratlan izgalmát. II. kiadás 1943. 374 l. Fv. (Bolti ára: 12 P.)

Pontértéke: 24.

GRATZ GUSZTÁV: *A forradalmak kora. Magyarország története 1918—1920.* 1935. 355 l. Vk. (Bolti ára: 14 P.)

Pontértéke: 30.

GRATZ GUSZTÁV: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867—1918.* Politikai és gazdaságtörténet. 1934. 2 köt. 414, 421 l. Vk. (Bolti ára: 28 P.)

Pontértéke: 60.

GYŐRFFY ISTVÁN: *Nagykúnsági krónika.* A nemrég elhúnyt európai hírű néprajztudós könyvében a puszta fiainak gazdag, ezerszínű világa elevenedik meg. 1941. 176 l., 17 mell. Fv. (Bolti ára: 6 P.)

Pontértéke: 12.

GYŐRFFY ISTVÁN: *Magyar nép—Magyar föld.* A nagy tudós, az európai hírű magyarságkutató összegyüjtött munkája. Számos szövegközti képpel. 1942. 478 l. 11 térképmelléklet. 24 tábla. Fv. (Bolti ára 20 P.)

Pontértéke: 40.

HÓMAN BÁLINT: *A magyar történetírás új útjai.* Szerk. —. 2. kiad. 1932. 463 l. Vk. (Bolti ára: 18 P.)

Pontértéke: 38.

HÓMAN BÁLINT: *Magyar sors — Magyar hivatás.* Mult és jövő. A nagy magyar történész tanulmányai, beszédei. 1942. 307 l. F. (Bolti ára 4·80 P.)

Pontértéke: 9.

HUIZINGA J.: *Patriotizmus, nacionalizmus.* Ford. Szentkuty Pál. A világhírű történettudós és filozófus legújabb könyve. É. n. 77 l. Kartonborításban. (Bolti ára: 3·20 P.)

Pontérték: 6.

HORVÁTH JENŐ: *Szavojai Jenő herceg.* A dunai monarchia kialakulása. A nagy törökverő hadvezér életrajza. É. n. 334 l. Vk. (Bolti ára: 10·50 P.)

Pontértéke: 21.

JULIER FERENC: *Limanowa.* A magyar katona csatadöntő küzdelmeinek okmányok és szemtanúk naplói vagy adatai alapján megírt részletes története. 1937. 332 l., 19 mell. Vk. (Bolti ára: 11·60 P.)

Pontértéke: 24.

KERÉK MIHÁLY: *A földreform útja.* A legaktuálisabb könyv arról a problémáról, melynek megoldása a magyar jövő alakulását fogja meghatározni. 1942. 160 l. Fv. (Bolti ára: 7 P.)

Pontértéke: 14.

KISS LAJOS: *A szegény ember élete.* Ez a könyv hű képét nyujtja az alföldi parasztszegénység életének. É. n. 284 l. F. (Bolti ára: 5 P.)

Pontértéke: 10.

KODOLÁNYI JÁNOS: *Baranyai utazás.* A magára hagyott dunántúli nép élete tárul fel ebben a könyvecskében. 1941. 110 l. Pk. (Bolti ára: 3·50 P.)

Pontértéke: 7.

KODOLÁNYI JÁNOS: *Esti beszélgetés.* Újságcikkek, tanulmányok. É. n. 253 l. Fv. (Bolti ára: 7 P.)

Pontértéke: 14.

KOSÁRY DOMOKOS: *A Görgey-kérdés és története.* A fiatal tudós nagyszabású tanulmányban tárja fel a kérdés vonatkozásait. 1936. 329 l. Fv. (Bolti ára: 8·60 P.)

Pontértéke: 12.

LAMB, HAROLD: *Dzsingiz kán, a világ császára.* Ford. Náday István. A mongol világbirodalom megalakulása és bukása. 3. kiad. É. n. 309 l. Fv. (Bolti ára: 7·20 P.)

Pontértéke: 14.

MAGYAR SZABADSÁG. *Bethlen Miklós önéletírása. II. Rákóczi Ferenc emlékezései és vallomásai. Széchenyi István 1848-as naplója.* Három nagy magyar megragadó vallomása. 1942. 101 l. Amatőrkötés. (Bolti ára: 7·60 P.)

Pontértéke: 15.

MAGYARY ZOLTÁN: *Amerikai államélet.* A közigazgatás útja az Északamerikai Egyesült Államokban. 1934. VII, 302 l., 4 mell. Vk. (Bolti ára: 8 P.)

Pontértéke: 12.

MAKKAI JÁNOS: *A háború utáni Magyarország.* 2. kiad. 1937. 217 l. Vk. (Bolti ára: 5·60 P.)

Pontértéke: 8.

MAKKAI JÁNOS; *Uram bátyám.* A kitűnő publicista tanulságos szatírája. II. kiadás. É. n. 239 l. Fv. (Bolti ára: 10 P.)

Pontértéke: 20.

MIKECS LÁSZLÓ: *Csángók.* A Kárpátok keleti és déli lejtőjén élő magyarság története. É. n. 412 l. 8 képtáblával, 6 térképmell. Fv. (Bolti ára: 11 P.)

Pontértéke: 22.

MINDENES GYŰJTEMÉNY. Hat kötet közös tokban. 1941. F.

Farkas Zoltán: *Magyar festők.* 71 l. 32 tábla.
Gaál István: *Ismerkedés a természettel.* 93 l.
Donászy Ferenc: *Nemzeti jelvényeink története.* 79 l. 16 tábla.
Lányi Ernő: *Kisfaludy Károly.* 73 l.
Nagy Méda: *Legendáshírű asszonyaink.* 66 l.
Nevelős Ágoston: *Országépítő Béla király.* 92 l. (Bolti ára: 6·40 P.)

Pontértéke: 12.

NÉMETH GYULA: *Attila és hunjai.* Szerk. —. A hunokra vonatkozó kutatások eredményeinek összefoglalása. 1940. 331 l., 12 mell. Vk. (Bolti ára: 14 P.)

Pontértéke: 30.

NÉMETH LÁSZLÓ: *A minőség forradalma I-IV.* Messzi távlatokba néző szellemiség tárja fel Európa és a magyarság problematikáját századunkban. É. n. 164, 163, 176, 189 l. Két kötetben. Fv. (Bolti ára: 20 P.)

Pontértéke: 40.

NÉMETH LÁSZLÓ: *A minőség forradalma V—VI.* 1943. 500 l. Fv. (Bolti ára: 15 P.)

Pontértéke: 30.

OFFICINA KÖNYVTÁR. (Hat remekmű.) A kötetek külön nem kaphatók. 1941. 6 kötet. Pk. Tokban. (Bolti ára: 14·40 P.)

Platon: *A lakoma.* Ford.: Telegdi Zsigmond. 62 l.

Columbus úti naplója. Ford.: Szerb Antal. 62 l.

Saint-Simon: *XIV. Lajos udvara.* Ford.: Juhász Vilmos. 78 l.

Bethlen Miklós

Erdélyi csillagok. Erdély szellemi multjának kiváló alakjait idézi elénk ez a kötet, melyet kitűnő írók és tudósok közreműködésével Kovács László szerkesztett. Megelevenednek előttünk az erdélyi mult nagyszabású alakjai, a pedagógus *Apáczai Csere* János, a memoáríró *Bethlen* Miklós, a népdalgyüjtő *Kriza* János, a polihisztor *Orbán* Balázs, a politikus *Wesselényi* Miklós, az orvostudós *Pápai Páriz* Ferenc, a regényiró *Jósika* Miklós, *Páz* Sámuel az orvosi oktatás szorgalmazója, a botanikus *Benkő* József és három festőművész: *Sikó* Miklós, *Barabás* Miklós és *Székely* Bertalan. De nemcsak kiváló arcképeket kapunk e kötetben, hanem bizonyságot is az erdélyi művelődés sokrétűségéről, arról, hogy Erdély mindig megtalálta a módját, hogy művészet, irodalom és tudomány minden ágában maradandót alkotva szolgálja kultúránkat, ápolja hagyományunkat és törjön új utakat.

Firelett Könyvismertetés 1943 okt. 16. Esti Magyarság

609. GRASER, CONRADUS, Historia Antichristi illius magni explicat. decem exercitat. in alter part. Cap.XI. Propheticae Danielia. Lugd.Batav., 1608. Egykoru pergtkts 30.--

610. GRAVESANDE, GUL.JACOBUS, Physices elementa mathematica, experientis confirmata sive introductio ad Philosophiam Newtonianam. Leidae, 1748. K.4r., 2 kötet, fbőrktsek. Igen sok rézmetszetü melléklettel. GRAESSE III .140. 160.--

611. GRäFFER, FRANZ, Persien. /Iran./ Pesth, 1823. Mit 14 Kupfern. 12r., 2 rész egybekötve, ppkts 18.--

612. --, Alt-Wiener Miniaturen. Stimmungen und Skizzen. Hag von EUGENIE BENISCH-DARLANG. Wien. PPkts. Illusztrációkkal 5.--

613. GRÉUIN, JAQUES /DE CLERMONT EN BEAU-UOISIS/, Cinq livres de imposture et tromperie des diables: des echantements & sorcelleries I. Paris, 1569. Bőrkötésben 24.--

614. GRISEBACH, EDUARD, Weltliteratur-Katalog. Berlin, 1913. Er. fvkts 6.--

615. GROISZ GUSZTÁV, Magyar polgári törvénykezési rendtartás. Kolozsvár, 1870. Vkts 2.80

616. GRONOW, CAPTAIN, Aus der Grossen Welt. Pariser und Londoner Sittenbilder 1810-1860. Stuttgart. Er.vkts 3.--

617. GROSECZ ISTVÁN, A szentek laistroma. Magyarra ford.: BARANYI PÁL. Eger, 1771. Egykoru bőrkts 12.--

618. GROSSING, FRANC.RUD., Jus publicum Hungariae. Halae Saxonum, 1785. Fve. Cimlapján a magyar cimer fametszetü képe. 8.--

619. GROTIUS, HUGO, Annales et historiae de rebus Belgicis. Amstelaedami: Joannes Blaeu. 1658. 12r., egyk.bőrkts 30.--

620. --, De jure belli ac pacis libri tres. Lipsiae, 1758. 2 kötet, fbőrktsek 24.--

621. GRUBER, CAROLUS ANT., Historia linguae Ungaricae. Posonii, 1830. katonkts 5.--

622. GRÜNWALD BÉLA, A törvényhatósági közigazgatás kézikönyve. Bpest, 1854-5. 5 kötet, fvktsek 20.--

623. --, A régi Magyarország. 1711-1825. Bpest, 1910. Fve 10.--

624. GULYÁS ELEK, Kazinczy Ferencz és Guzmics Izidor közti levelezés 1822-től 1831-ig. Pest, 1873. /Rong./ Fvkts 2.--

625. GULYÁS PÁL, Magyar életrajzi lexikon. SZINNYEI JÓZSEF Magyar irók élete és munkái kiegészitő sorozata. I.kötet. 1-4. és 6 füzet. 5 füzet. 2.--

626. GUTS MUTHS, JOH.CHR.FRIED., Turnbuch für die Sőhne des Vaterlandes. Mit 4 Kupfertafeln. Frankfurt a/M., 1817. Fbőrkts 8.--

627. GUZMICS ISZIDÓR, Pannonia századjai. Győr, Streibig, 1830. 4r., fvkts 4.--

628. GVADÁNYI JÓZSEF GR., A világnak közönséges históriája. Első kötet. Pozson, 1796. Fbőrkts 3.--

629. /GVADÁNYI JÓZSEF GR./, Egy falusi nótáriusnak budai utazása. Pozsony, 1807. Bőrkts. /Kéziratos és gépelt pótlásos igen hiányos példány!/ 2.--

630. GYALOGI, JOANNES, Daciae spes, et deliciae in Antonio e toparchis Lazariis. Tyrnaviae, 1730. PPkts 10.--

631. GYÁRFÁS ELEMÉR, Bethlen Miklós kancellár 1642-1716. Dicsőszentmárton, 1924. Fve 5.--

632. GYÓNI GÉZA, Menekülés szibériai rabságból. Hazatérő hadifogoly hőseink szenvedései és kalandjai. GYÓNI GÉZA verseivel. Bpest. /1919./ Fve 3.--

633. GYÖNGYÖSI ISTVÁN, Uj életre hozatott Chariclia. Buda, Nottenstein. 1733. Mod.fbőrkts. /Körülvágott példány./ 20.--

634. GYÖRGY JÁNOS, A dunai konfederáció. Tanulmány a dunai és balkáni országok szövetkezésének gazdaság- és állampolitikai föltételeiről. Bpest, 1918. Fve 15.--

635. GYULAI PÁL, Vörösmarty életrajza. Pest, 1866. Fvkts. I.KIADÁS! 8.--

636. --, Emlékbeszédek. Buda-Pest, 1879. Fvkts 2.--

637. --, Költeményei. Bpest, 1882. II.kiadás. Er.vkts. Meritett papirra nyomott kiadás! 6.--

638. --, Csokonai Vitéz Mihály, élete és munkái. Egyetemi előadásai után kiadja HEGYI JÓZSEF. Bpest, 1887. 4r.,fve. /Lithográfia utján sokszorositott egyetemi jegyzet./ 3.50

639. --, Vörösmarty életrajza. Buda-Pest, 1890. Fvkts 5.--

640. --, Kritikai dolgozatok. 1854-1861. Bpest, Akadémua, 1908. Er.vkts 4.--

641. --, Vázlatok és képek. Bpest, 1913. Fve 3.--

642. /GYURIKOVITS, JOANNES/, Dissertationes historico-criticae super quibusdam vetustriorum rerum Ungaricarum capitibus. Posonii, 1832. Fvkts 5.--

643. GYÜRKY ÖDÖN, Rousseau nevelési elvei. Vácz, 1882. Fve 2.--

644. HABERKORN, JOS. DE HABERSFELD, Sermones sacri. Paris II. Aug.Vind., 1784. Egyk.bőrkts 2.--

645. HABICH, GEORG, Die deutschen Medailleure des XVI. Jahrhunderts. Mit 12 Tafeln in Lichtdruck und 18 Textabbildungen. Halle a.d. Saale, 1916. 4r., fvkts 15.--

646. Hadkiegészitési törvény. Buda, 1864. Fve 2.--

647. HAJAS ISTVÁN, Egyházi pásztor. Győr, Streibig J. 1790.- Weszprém, 1800. 5 kötet, ppktsek 16.--

648. HAJNAL ISTVÁN, Az 1642. évi meghiusult országgyülés időszaka. Bpest, 1930. Fve 3.50

649. HAJNIK IMRE, A nemesség országgyülési fejenként való megjelenésének megszünése. Bpest, 1873. Fve 2.50

650. HALÁSZ ELEMÉR, A kor eszméje és a nemzeti egység Kossuth Lajos idejében és most. Bpest, 1934. Fve 2.--

651. HALÁSZ ZOLTÁN, A szemérem elleni büncslekmények. Bpest, 1909. Fve 3.--

652. HALLER JÁNOS, Hármas história. Pest, 1795. K.4r., egyk. bőrkts. /Cimlapjának felső széle hiányzik/ 12.--

653. HALLER LÁSZLÓ GRÓF, Telemakus bujdosásának történetei. Kassa, 1755. K.4r., fbőrkts 24.--

654. HALOTTI CIMER GELEJI és MAKÓI MAKAY ANTAL veszprémi püspök /megh.: 1825. Sümegen/ kézifestésü nagy temetési cimere. 24.--

Bethlen Miklós

l.

Magyar Könyvszemle

1941. 37. l.

nem is szólva arról, hogy ha a különszoba-kívánságot egy-két kutatóval szemben egyszer teljesítené a könyvtár, az összes könyvtárlátogatók jelentkeznének különszobáért, mert mindenki szívesebben olvas és ír egyedül, olyan helyen, ahol idegen arcok nem zavarják. Tudomásunk szerint még egyetlen külföldi nyilvános könyvtár sem valósította meg ezt a kényelmet. A kutató-termek professzorok, tudós kutatók számára szükségesek — ezt fölösleges bővebben magyaráznunk —, de ezek sem valósíthatók meg úgy, hogy minden egyes kutatónak „különterme" legyen. Tr. Z.

Egérfészek a Honderűben. A könyv egyik legnagyobb veszedelme, különösen vidéki lakásokban és padlásokon az egér, mely végigrágcsálja sarkait, papirosát, a nélkül, hogy valami haszna lenne belőle. Az ilyen egérrágta könyv undort kelt s rendszerint tűzre kerül. A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára Hírlaptára azonban gondosan őriz egy olyan *Honderű*-kötetet, amely valamikor egérfészekül szolgált. Nem e kuriózuma miatt őrzi, hanem azért, mert a *Honderű* (1843. 1—26. I. félév) e kötetében megvannak a képmellékletek, ami — tekintettel az elmult évtizedek divatképgyüjtési divatára — elég ritkán fordul elő. Igaz, hogy a képmellékletek, mint a szövegrészek is egyharmadában áldozatul estek az egérfogaknak, de mégis egy egykorú egészvászonkötésű komplett *Honderű*-kötet

szont bemutatja, mivé lett a gyermekkori mag: elemzi a fiatal költő metafizikáját, teológiai ismereteit és szinte sztoikus alapon nyugvó egész világnézetét. De a belső fejlődés szerteágazó útjának megvonása mellett sem fárad el Eckhardt nyomonkövetni a költőt hányt-vetett, csetepatékkal alaposan megtűzdelt életének valamennyi ismert állomásán és újabb ragyogó elemzéssorozatban mutat rá a költeményekből visszaverődő életkörülmények: csapások, bajok, örömök, bánatok alkotásra ösztönző erejére.

Műveltségszerzés, végvári élet, kalandozások, szerelem, tájszemléletalakulás — ezek körül kristályosodik ki a vizsgálódások zöme, hogy végül a legszebb lapokon, az Istent kereső és a megtérésben nyugalmat találó költő álljon elénk. Hiányzik e kötetből valami? Talán csak a metrika kérdésének részletesebb taglalása. Reméljük, egyszer még ennek is sorát keríti Eckhardt Sándor, hiszen vers- és stíluselemzései egyetemi éveink nem felejthető emlékei. *(Kenyeres László.)*

Gábriel Asztrik: *Várdai Balázs a humanista Párizsban.* (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.)

A szerző új tanulmánya a XVI. századeleji Párizs egy eleddig ismeretlen alakjával foglalkozik. Megerősíti bennünk azt a meggyőződést, hogy a tanulnivágyó magyar diákok a külföldi környezetben egyéniségüket megtartották, sőt résztvettek a nyugati szellem építésében. Várdai Balázs pártfogójának, Gosztonyi János püspöknek mintegy párizsi képviselője volt, ki tovább ápolta a humanista püspök egykori barátságait, melyekhez az továbbra is ragaszkodott. Erős szellemi kapcsolatok fűzték Várdai Balázst többek között Bonifacius de Cevához, az akkori francia élet egyik kiemelkedő alakjához, kinek egy beszédgyüjteményét kiadta és előszóval látta el. Hazatérve sem kallódott el. Várdai Pál, esztergomi érsek vette maga mellé és tekintélyes megbízásokat adott neki. Amint künn Párizsban hozzájárult a francia humanizmushoz, jelenlétével idehaza is gazdagította azt. Gábriel Asztrik kitűnő munkája eredményeként ismét egy új adalékot nyertünk a magyar műveltség európai szerepéhez. *(Kardos Tibor.)*

Kocsis László: *Falum képeskönyve.* (Szent István-Társulat.)

Vannak költők, akik első megjelenésükkor megütik tehetségük hangját s ez a hang — a túladott motívumokon át — zsong minden későbbi termékükön. A *Kolostori csend*, Kocsis László első verseskötete, 1917-ben, 26 éves korában jelent meg. S most a legújabb könyve velejében ugyanazokat a jegyeket viseli, minőket az első. Ma csak igazabbul fordít hátat a „kövi" embereknek, a városnak, s egészen magához öleli a nép fiait, a természetet. Falujától csak ezt kívánja:

Kék emléked bölcs derűje,
Új galyt oltson régi tőbe.

A legelső érték, ami — Kocsis Lászlót olvasva — megmozgatja lelkünket, a kivételes nyelvbírás: a magyar nyelv ősi talajából vett gyökeres-ízes szavak, zamatos és plasztikus szólások. Mennyire színesek, érzékeltetőek például: kahicsolni, darvadozni, s mennyire kedvesek a régfelejtett: szelencevirág, bakszakáll, cicamacaág! Ilyen fundamentumon építi fel újra gyermekvilágát. Veszett időnkből visszamenekül az áldott rábagyarmati vidékre, s szinte ott él az Őrség dombjai között ahol népi katolikus lelkületet, ízes dunántúli magyarságot, csupa egyensúlyt, csupa harmóniát találni. A gyermekkori emlékképek kedvesen tükröződnek verseiben; látomásaiban a vasi föld és szegény, szomorú, határmenti magyar ember arca villan fel.

Emlékeim emlegetnek,
Tőle érzem jó nekegnek
Szívem táját, s ritka szómban
Mi cseng, tőle cseng hangosan.

Nézi a ballafákat, amint „folyónak meg pataknak vizes árkát beszegik", s egy-egy házat, aminek „kaszáktól fényes gádor oszlopa, — Mellettük sarlók fogvó hold íve". Valami jellegzetes dunántúliság árad verseiből: ez a másik erőssége. Külső formájában hangsúlyos a verselése, a hang jóleső hullámzását a magyar beszéd, s a magyar észjárás ritmusa szabja meg. A gondolati mélység helyett a kifejezés szuggesztív erejét találjuk Kocsis László'ban. Szereti az alliterációt, de ez néha fölösleges cifráskodásnak és erőltetett modornak hat. Sok a gyenge ríme. Az ilyenfajta botlásztók is hiányozhatnának: házban — játszlam. Személymegmintázásai (A gátesináló Kardos Náci, Puskás Rozi búcsúztatója, Dani Istók) jól sikerü'tek, bár mint Sinka Istvánnál is — kinek balladás-erejét nélkülözi — sokszor ernyedtek. Aki vers-értő kezébe veszi Kocsis László kötetét, lelkébe csap: a *Falum képeskönyve* életérzésével, eszmei irányával irodalmunk egyik szép hajtása.

(Harcos Ottó.)

Magyar Szabadság. *Bethlen Miklós önéletírása. II. Rákóczi Ferenc Emlékezései és Vallomásai. Széchenyi István 1848-as Naplója.* (Officina.)

Minden olyan erőfeszítés, amely hallhatóvá akarja tenni a régi nagyok hangját a mai hangzavarban, tiszteletreméltó vállalkozás, ha valódi és nem fitogtatott tisztelettel közelít a szöveghez, ha tisztán állítja elénk a művet, ha megengedett eszközzel igyekszik közelebbhozni az olvasóhoz. Ebben a kötetben a magyar szabadsághősök emlékiratainak egész sora foglal helyet. II. Rákóczi Ferenc „Emlékezései" és „Vallomásai" gyakorlott, jó for-

Várium · 1942. 10. 2.

Bethlen Miklós

dításban, mely Geréb László munkája, Széchenyi István 1848-as Naplója, melynek lüktető menetét jól érzékelteti Ferdinándy Mihály magyar tolmácsolása. Végül pedig és elsősorban Bethlen Miklós önéletírásának szöveghű részei, ami Kenyeres Imre munkája az egész kötet szellemi szerzőségével együtt. Az egyes darabok elé írt bevezetések már nem nyujtanak ennyire harmónikus benyomást. Ferdinándy Mihály tömör előszava ügyesen hangsúlyozza a Napló tragikus hatását, viszont Geréb László Rákóczihoz adott bevezetése egy árnyalattal aláhúzottabb a kelleténél, különösen a kifejezések erőteljeskedése bántó. A legközelebb áll ahhoz az eszményhez, melyet a nagy szövegek kiadásáról és bevezetéséről vallunk a Bethlen Miklóshoz írott néhány oldalas előszó és maga a kiválogatás. Különösen nehéz föladat volt, mert a Bethlen-féle napló elmélkedő és cselekményes részek váltakozásából áll s az egyiket szükségképen el kellett hanyagolni. Kenyeres Imre a cselekvő részt választotta s ezzel sikerült szemléletes keresztmetszetet adnia. A bevezetés elfogódott tónusa, hajszálfínom vonalai, kiérettsége valóban illik az utána következő szöveghez. Az egész kötethez írott bevezetés azon az alapgondolaton épül, hogy a magyar szabadság legnagyobb irodalmi héroszai mindig a börtön sötét hátteréből emelkednek ki. Ez igaz, de annál fényesebben emelkednek ki. A kiadás célját és értelmét ő maga szabja meg: „Vajjon azért ismétlődik ez a vízió úntalanul nemzetünk történetében, mert sohasem hallgattunk eléggé rájuk, akik egyéni példájukkal és tragédiájukkal mutatták a magyar szabadság útját? A magyar szabadságét messze évszázadok legkeservesebb megpróbáltatásának nehéz, de tiszta s egyetlen útját. Ma, amikor Magyarország végre a magyaroké, elég alázatosak vagyunk az ő tanításaikban erősíteni függetlenségünk és szabadságunk nemes érzését? Óh, hallgassuk őket, hallgassunk rájuk. Életükkel, börtöneikkel bennünket tanítanak." Ez a célkitűzés önmagában hordja érdemét, mert megfelelően megvalósult a szerzők munkájában.

(Kardos Tibor.)

MARSSÓ JÓZSEF

A TITOKZATOS ALAGÚT

Jaski István rajzaival

*

Kivételes siker előtt álló ifjúsági regény

JOSÉ ORTEGA Y GASSET:
A SZERELEMRŐL.

A geleodes Kaspicus turkestanus néven tisztelt pókfajta nősténye a körülötte forgolódó hímecskéket föl akarja falni; de ha annak sikerül a nőstény hasát megérintenie, nyert ügye van, a nőstény megbénul. Ortega ebből, Paul Schilder nyomán, először arra következtet, hogy a hipnózis szekszuális tevékenység, aztán a tételt meg is fordítja: a szerelem állapota hipnótikus állapot.

Ebből pedig az következik, hogy a mozgékony spanyol bajnok magától értetődően győzi le a köpcös Stendhalt a párbajban, melyet könyve derekán vív vele. Mert aki misztikus élményről ír, annak számára a szerelem azért rokon azzal, mert valóban része is volt az élményben; aki hipnózisról ír, hiába hangoztatja a férfilélek roppant széttagoltságát, teljes odaadásra való képtelenségét, maga is volt már ebben az állapotban. Stendhal pedig soha. Madarat tolláról, írót hőséről. Julien Sorel, mennél nagyobb feloldódást követel egy pillanat, annál szorgalmasabban és kínosabban gondolkozik, a szerelmet élettervébe akarja igézni márpedig az éppen erre nem hajlandó, nem szolgálni, hanem birtokolni, élni kívánja a megszállott életet. De Stendhal, a józan megfigyelő, felállítja a „kristályosodás" törvényét: „A salzburgi sóbányák valamely elhagyott tárnájába az ember ledob egy, a téli fagytól lecsupaszított faágat; két-három hónappal utóbb, amikor kihúzza, ragyogó kristályok borítják. A legkisebb hajtásokon is, melyek nem nagyobbak, mint a cinege lába, végtelen mennyisége tündöklő a mozgékony és káprázatoló gyémántoknak. Az eredeti faágra nem lehet ráismerni". Így öltöztetjük szerelmünk tárgyát az elképzelt tökéletességbe. — S vajjon ezt a tökéletességet honnan vesszük, hogy az imádott lényre ráaggassuk? — kérdi Ortega. És ha a női tulajdonságok csak kicsit is különböznek a férfiétól, hogyan élhetnek előre a férfi képzeletében? Vagy megfordítva: férfiúi kiválóságok nő elméjében? Stendhal a szerelemre vadászók esélyeit mérlegeli, mert maga is vadász, méghozzá, látszólagos sikerei ellenére, szerencsétlen vadász: tudni véli, hogy miért vadászik és elégedetlen; könyve, mintegy jellegzetesen, a fiaskók tárgyalásával ér véget. Nem, nem józan szemlélő ő sem, csak keserű, „Herzliebe" köti magához a Szerelemhez. Ortega pedig nem esélyeket, nem is ismérveket, hanem indító okokat fürkész. Ő is magához a Szerelemhez fordul, de nem ugrásrakész méltatlankodással és józanságba burkolt szidalmakkal, hanem ama bájos „cortezia" szabályai szerint, mely — mint figyelmeztet rá — a provánszi kultúrát néhány zseniális asszony kezdeményezésére kialakította és először törte meg a középkor aszkétikus szellemét. Minden levezetése egy virágcsokor, minden etymológiai fejtegetése egy fülbevaló, melyet a Sze-

Almásy József:

Pethő Sándor emlékére

A második évfordulón harmadszor kell a halott Pethő Sándorról írnom. Először is temetésén mondtam érte imádságot, mikor még friss volt a fájdalom szívünkben, mikor még értelmetlenül bámultunk magunk elé s alig-alig bírtuk lázadozó érzelmeinket fegyelmezni; mikor még fülünkben csengett jól ismert, kedves hangja, mikor még tisztán láttuk a lélek előkelőségét tükröző vonásait, mikor még a lelkünket simogatták, még a lelkünket melegítették egy igazságot bíró, szeretettől izzó szellem mélységeibe nyíló szemének pillantásai; a nyitott sírnál beszéltem róla először, mikor a gyász és keserűség úgy felkavarta a lelkünket, úgy összezavarta gondolatainkat, hogy nem tudtuk még megérteni, ki volt Ő nekünk, nem tudtuk még leméri, mit ért Ő nekünk, csak egyet tudtunk, egyet értettünk, egyre gondoltunk állandóan: Pethő Sándor nincs többé köztünk.

Azután egy esztendő múlt el, háborús esztendő, vágtatva rohanó történelemtől terhes esztendő, mikor, Sik Sándor szerint, „az Isten az égből lenéz és ezredekre ír ítéletet", mikor alighanem megint a „jövendő" miatt szenvedünk, mert a multtat talán mégis csak „megbűnhődte" már ez a nemzet a népek és a történelem felett ítélkező Isten igazsága szerint és talán nem is egyszer; de ha máskor nem, Trianon által egészen biztosan. Legalább is a mi mértékünk, a mi igazságunk szerint: az Isten igazságának az emberi értelemben visszaverődő mása szerint. Örőm és gyötrelmes aggodalom, csüggedés és egetverő lelkesedés, rendíthetetlen hűség és becsület mellett szánalmas tudatlanság, szomorú felelőtlenség és hitvány árulás kavargott ebben az esztendőben a lelkek mélyén és a fórumon; mint mindig, ha a történelem vágtatni kezd, ha megszokott egyenletes tempóját szédítő irammá fokozva, vad rohanással halad át pályájának, a fejlődés rendjének éles kanyarodóin, veszedelmes útközpontjain. Mikor válsággá érnek az események, mikor az Isten megengedi egy-egy rövid pillanatra, hogy belelessünk terveibe, hogy közreműködjünk az Ő igazságának érvényesüléséért elhatározott és végrehajtott intézkedéseiben, mikor nemalig észrevehető hatásokat váltó mindennapi munkában öntudatlanul, hanem avetosan hősi lendületű munkasel, vagy hősi lelkű történéssel lehetünk azon a — társai és „csinálni" élve — nelmet, ilyenkor mindig felPethő Sándorban összes „csillagos" mcsak az emfokozódó és erők nőnek Jéri ké együtt, hanem a a felad és a bűnök is. Sőt szenve emberi gyarlóság, a magas ég és a kiszolgáltatotta tehe is sokkal nagyobb arát ölt a nagy történelmi nagok idején és tragikus nné lesz, ami rendes időben csak az egyéni sorsot érintő, a közösség sze sztendő után már telen és kö tudtuk, kit veszmas emberi thő Sándorban.

Egy ilyen e il tragikus halásokkal jobban zgalmában és tettünk el Pé asonlító elmint a közvetlenü *mikor* lát követő napok *etetünk* lelki összeomlásban, *kapott* ernyedt hang*sak szer* núlva *még inkább szeretetünk* ki*szenvedett* egy év n sebet galom és elernyedés egyensúlyozódása után, egforráspontra hevült történelmi krizis *egy* esztendőben termelt, de egy életre is sok élményének tanulságaival ellátva, *akkor inkább értelmünkben éreztük a veszteséget, inkább értelmünk szenvedett,* ha a rohanó, forró történelem élményeivel kapcsoltuk össze Pethő Sándor elvesztésének fájdalmas gondolatát.

Mert nagyon sokszor éreztük ebben az esztendőben, mennyire a történelem függvénye a mi egész egyéni életünk, mekkora áldozatokat kíván az egyéntől ez a vad vágtatássá gyorsult történelmi fejlődés, milyen tehetetlenül sodródunk az árban, menynyire nem tudjuk, hol vet ki magából az örvény, a centrifugális, vagy a centripetális erő hol vág ki, hová hajít majd egyszer, egy sorsdöntő pillanatban, mikor a vég közeledik már, mikor lassabbodni kezd a rohanás, mikor meglazul kissé az események centrumával való összeköttetésünk. Sokszor éltünk át nagy meglepetéseket és csalódásokat, kiábrándulásokat, sokszor ijedelmeket és félelmeket, nem sokkal Pethő Sándor halála után mély és nagy örömünek volt Észak-Erdély hazatérése, boldog napjaiban; legelőször azonban mégis csak ez ünnepi kétségben pattanásig feszült izgalmakkal járó és egy bizonytalanságban éltünk, fatalizmustól kísért *lom-hullám*

És az első tán emlékezelsimulása után álmokat fejtünk, hogy magyarázni Pethő teni, jeleket adott olvasni a Sándor, hogy és a történelem magyar j Csodálatos chacsemén ez, isteni ajándék, a rizma nely ott fú, ahol akar Lélek sének nyoma és bizony

Pethő Sándor az elsők között volt, akik megtanulták értékelni a történelmet és megtanultak értékelni a történelemben. Historikusaink voltak ezelőtt is, mégpedig nagyok és sokan, publicisták is bőven, de a publicisztikának ezt a fajtáját, *amely a politika napi eseményeit szoros és harmonikus egységben látja az egész történelemmel,* Pethő Sándor kezdte kidolgozni és népszerűsíteni. Minden nagy politikus és publicista merít a történelemből; nem is lehet másképp, a „magistra vitae" azért tanulságos, mert nem más, mint a mult politikája, vagy pedig, mert csak általa értjük meg és ítélhetjük meg a jelen történelmét. De a nagy politikusoknál és publicistáknál a történelem csak példa, tanulság, egy-egy bizonyíték. Pethő Sándor ellenben megírta cikkeiben a jelen történelmét, folytatást írt a nagy történelmi művekhez, továbbfűzte a szálakat, mélyen bele a jelenbe és nem lekicsinyíthető mértékben sikerült ekőzben a tacitusi „sine ira et studio" követelményeinek is megfelelnie. Mint a történelem egy-egy újabb fejezetét vázolta fel a kor egy-egy kérdését, minden cikke szervesen illeszkedett történelmi emléletébe; kiutalt önmagász feltételezte az előzőket és ból, elte a következőket. követ lberg Történelmi Miniatűr-jei kö pultán. Valamikor, gyon sok év ben, nagyon szígyermekkoromban és szerettem vesen olvastam eleven, életezeket a rendkívül szerű, a kor lelkét és a fejlődés menetét sejtető korrajzokat. Gondolatokat ébresztettek és gondolkodásra kényszerítettek. Ma is érdekesek, mégis sokszor érez idegenkedést az ember olvasásuk közben. Nemcsak a gyakran előforduló elfogult és felületes, tipikus „szabadgondolkozó" megítélések miatt, a theologiai szörnyűségek miatt — bár ezek sokszor csak a fordító bűnei —, melyeket papok, szentek, sőt egyházatyák szájába ad, vagy a kortörténeti tévedések miatt, mint pl.: Herodes, Antipas feljebbvalója Pilátusnak, amit le nem írhat az, aki egyszer elolvasta az Evangéliumot, vagy a gyülölködő és az összes történelmi adatoknak ellentmondó beállítás miatt, mellyel Amiens-i Péter emlékét sérti meg, nem a túlságosan feltűnő filoszemitizmus miatt, amennyiben az ideális tiszta hitet és emberséget mindig egy-egy zsidó képviseli, hanem a fölényes biztosság miatt, mellyel a történelmet figyeli. Biztos, nyugodt távolból szemlélődik, ahová az ár szennyes hullámai biztosan nem érnek fel, a fejlődés tetőpontjáról beszél, ahová, hála Istennek, annyi viszontagság és akadály után mégis csak eljutottunk.

A diadalittas liberalizmus tipikus gondolatmenete volt ez, mely a történelmet a szaktudományok közé süllyesztette, egy lett a sok közül, amely néha tanulságos, de inkább csak érdekes. Ezzel szemben Pethő Sándor már akkor megérezte, mikor még nem kezdődtek el azok az események, *melyeken át a történelem betör a jelenbe és a magánéletbe,* hogy mennyire a történelem sodrában élünk, mennyire a történelemtől függ egyéni és kollektív nemzeti életünk, mennyire nem szaktudomány a történelem és a politika, hanem az összes tudományok és életjelenségek foglalata, kerete, lehetősége és meghatározója.

A felfogás, hogy nem érdekel a történelem és a politika, abból a korból származik, mikor olyan lassú volt a tempó, hogy csak egy-egy negyedszázad multán lett érezhető a történelem és élet összefüggése, lett felismerhető a történelmi változások hatása, melyet az életre gyakoroltak. És éppen azt tartom ihletettségnek, a Lélek charismaszerű irányításának, hogy Pethő *már a tizes évek elején, a háború előtt megsejtette, hogy a történelem meggyorsul, vad vágtába kezd, szélviharrá erősödik és kétségbeejtően fogja ide-oda fújni, mint a levelet, az eggéni életen kívül — amit mint a nemzetért és az emberiségért hozott áldozatot még csak szivesen vállalnánk, — sajnos magát a nemzetet, a nemzeti kultúrát, a nemzeti társadalmat és a nemzeti államot is.*

Ezért volt érdekelve végzetesen mindenben, amit leírt. Nem kényelmes páholyból nézte az eseményeket, de a történelmet sem, hanem *szorongva figyelte a vihar hangjait, a szakember hozzáértésével figyelt és aggódott, hogy aztán lefordítsa a tömegek nyelvére, a nemzet számára, amit a vihar tombolásából hallgatódzva megtudott.* A magas árbocra küldött matróz-őr volt Pethő Sándor, akit azonban inkább csak a saját lelkiismerete, magyar ösztöne, a magyar nemzeti állammal való lelki azonultsága — mely miatt nem tudott nem-szolgálni — küldött fel az árbockosárba, nem a kapitány és nem is a közvélemény. De ez sem volt a legnagyobb baj; mindennél tragikusabb volt reá és reánk nézve is, hogy földet nem igen jelenthetett az árbockosárból.

Megszoktuk, hogy biztos tolmácsunk, hogy biztos árbocőrünk van. Szörnyű volt, mikor elvesztettük, mert tudtuk, hogy a nemzet még kevésbbé érti a vihar-hangokat, mint azelőtt és még kevesebben vannak, akik jelenteni merik azt is, ha nem látnak földet, mint az egeket csapkodó illuziók korában.

Ma egy éve már tudtuk, hogy az értelmünk szenved Pethő Sándor elvesztése miatt, nemcsak a szeretetünk. De még csak egy fájdalmas kiáltásban tudtuk ezt kifejezni és csak mára, a harmadik évforduló megemlékezésének perceire sikerült ezt logikusabban, áttekintőbben elmondanunk. De mi új mutatkozik a megemlékezésben ezeken kívül a harmadik évfordulón; könnyebb-e, nehezebb-e ma harmadszor Pethő Sándorról írnom?

Nehéz erre felelni 1942 augusztusában, mikor már szinte állandóan az élet-halálharc foglalkoztat, mikor a hamleti kérdés, mely nekünk, magyaroknak egész történelmünk folyamán fel volt adva, de néha mégis pihenhettünk a megoldásban — most már jó ideje aktívan állandósul. De ha mégis marad pár percünk a nem pillanatnyilag szükségesekről való elmélkedésre, azt hiszem, az eddigieken kívül azt állapíthatjuk meg, hogy a harmadik megemlékezésen szeretetünk és értelmünk után inkább igazságosságunk szenved.

Az igazságosság — iustitia — erény, azaz a gyakorlás által készséggé fejlesztett képesség, melyet az országok, a hatalom, a közélet fundamentumának is neveznek, amint a bécsi Burg főkapuja és Pesten a m. kir. Kúria épületének felírása hirdeti, Készség, melynek erejével könnyen és gyakran adjuk meg mindenkinek azt, ami őt megilleti. Két szóban: Suum cuique.

Igazságosságunk szenved, ha Pethő Sándorra gondolunk, mert a nemzet nem adta meg neki, ami őt, a vihart figyelő és tolmácsoló őrt, megillette volna. Sőt félreismerték és megvádolták igaztalanul. Neki ez csak igazolás és tisztesség volt, mert mióta Jézus megmondotta, hogy senki se próféta saját hazájában, s hogy amint őt csalónak, legjobb esetben futóbolondnak tartották és halálra keresték, úgyhogy egyszer kitört belőle a kérdés: „a sok jótett közül, melyet veletek tettem, melyikért akartok megkövezni", úgy mindenkit üldözni fognak, aki bizonyságot akar tenni az igazságról.

A magyar szellemi élet kimagasló eseménye!

Megjelent az új, teljes, magyar nagylexikon, az

UJ IDŐK LEXIKONA

12 hatalmas kötetben, díszes félvászonkötésben

100.000-nél több címszó,
3000 szövegközti ábra,
640 egészoldalas képmelléklet,
Korszerű térképek.

Minden kérdésre szabatos, világos, megbízható választ ad és így sokszáz kötetes szakkönyvtárt is pótol.

Ára 180 pengő

Kérjen tájékoztatót könyvkereskedőjétől, vagy a kiadóhivataltól:

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

A miniszterelnök német kitüntetése

A *Budapesti Közlöny* szombati száma közli, hogy a kormányzó Nagykállai dr. *Kállay* Miklós miniszterelnöknek megengedte, hogy a német Sasrend nagykeresztjét elfogadja és viselje.

Ötszáz nemzetvédelmi keresztest avattak fel Szombathelyen

Az Országos Nemzetvédelmi Bizottság Szent István napján Szombathelyen *közel 500 új nemzetvédelmi keresztest avatott fel.* Vitéz *Somogyi* Pál nyug. vezérőrnagy osztotta ki a kormányzói kitüntetéseket.

Választott bírósági jelölés Kolozsvárott

A *Magyar Távirati Iroda* jelenti: Az igazságügyminiszter a tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. 44. §-a és a 6900/1934. I. M. számú rendelet 4. §-a alapján a Kolozsvári Kerületi Kereskedelmi és Iparkamaránál alakítandó választott bíróságok elnökeiként választható ítélőbírákul dr. *Farkas* Béla és dr. *Mikó* Lőrinc ítélőtáblai tanácselnököket, *Fülöp* Kálmán a bírák és ügyészek részére megállapított III. fizetési csoport jellegével felruházott ítélőtáblai bírót, dr. *Wenetsek* József és dr. *Kovács* András ítélőtáblai bírákat jelölte ki.

Magánmérnöki iroda villamos távvezetékek helyszíni kitűzéséhez és azoknak irodai feldolgozásához

keresztény segéderőt keres

Irásbeli ajánlatok „Távvezeték" jelígére a Magyar Mérnök és Építész Egylet titkári hivatalába (IV., Reáltanoda-utca 13—15) küldendők.

Bérbe vagy bérmunkára

keresünk

egész évi foglalkoztatásra berendezett

gyártelepet

Szükségünk van: **keverős duplikátorokra, szeparátorokra** (szűrőprés, centrifuga), **vacuum besürítőkre és vacuum szárítókra.** Ajánlatokat „Évi 1—2000 vagón" jelígére **Blockner J. hirdetőbe, Vilmos császár-út 33.**

Zörgő BABY KELENGYE fogalom DEÁK F. UCCA 19.

Spectator:

Közelgő ünnepek

Kolozsvár, augusztus.

Erdélyben most nagy az idegenforgalom. Természetesen Kolozsvár a legjobban tükrözi. Sokan csupán Kolozsvárra kíváncsiak, viszont a fürdőzők, természetjárók, rokon látogatók javarészt kiszállnak Erdély szívében is. A város mintha most ócsudna föl igazi jelentőségére: igyekszik nevezetes emlékeit hagyományszerűvé tenni vagy megújítani. Kár, hogy még nem kiteljesedő történelmi és szépészeti bölcselete ballépésekkel jár. Nemrég szóvá tettük a temető pusztulását, az idegenek viszont azt, hogy aki tatarozott régi házak nemes anyagú részeit bevakolják, vagy olajfestékkel mázolják be. A műértők rögtön észreveszik a régi színes emlékkövek és címerek, valamint a Bánffy-palota homlokzatának és néhány templomi síremlék ilyen elcsúfítását. A volt jezsuita most piarista, vagy „egyetemi" templomban a gyönyörű barokk-stallumokat és hatalmas gyóntatószékeket éppen most fényezik újra. Szóval még az ily tudományos vezetésnek örvendező helyt sem tartják tiszteletben az idő füstölését és üldözik a nemes patinákat. Azonban egy szükséges helyreállítás munkája elkerülhetetlen volt. Mátyás király szülőházának ízléstelen és korfzlés ellen való homlokzatát már javában verik le és bizonyára helyreállítják a millenáris korban megszokott külső képét, vagy talán kellő tanulmányok útján még messzebb éreznek visszafelé? Mert a Méhfi-Kolb ház már többszörösen átépült és lehetne kezdő képét is talán kinyomozni.

A nyilvánosságot

mindenről nem tájékoztatták. Többször szóvá tettem, hogy a Szent Mihály-templom orgona kórusának folytatásában álló kápolnát, amelynek falain, holott a templom unitárius kézre került, véletlenül megmaradtak freskó töredékek, miért használják lomtárnak és zárják el a közönség elől? Ma bárki bekukkanthat ide, ha nem fél a benne felhőző mészportól, melyet a vakolat leütése okoz; bizonyára további freskó maradványokat kutatnak, bár a közönséges kőműves szereplése ott nem támasztja meg ezt a reménységet. A templomban most az egyik mellékoltár eddig szinte észrevétlen s még a kolozsváriak előtt is jobbára ismeretlen kis festményét keresik a látogatók; a Magyar Nemzet hasábjain folyt értékes vita: Maulbertsch vagy Carlo Carlone alkotása-e a kép, terelte rá a figyelmet. Ezután bizonyára erős kutatás fog megindulni a piarista templomban és a ferences kolostor refektóriumában lévő barok-festmények ügyében is. A ferencés templom Kornis-kápolnájában lévő gyönyörű oltár-feszület iránt, amelynek szépsége és értéke újabban a köztudatba kezd gyökeredzni, most Felvinczy Takáts Zoltán egyetemi tanár tudományos érdeket költ: éppen most egy nagyobb cikke ismerteti a közönség számára naturalizmusát, művészi nagyszerűségét és kapcsolatait, elmondja történetét és fölveti a kérdést, vajjon a XVI. század melyik évtizedéből való és lehet-e Veit Stoss Erdélybe átszármazott fiainak műve?

Mindezek a körülmények

emelkedett hangulatot árasztanak a szeptember folyamában esedékes ünnepi évforduló és ünnepi cselekmény számára. Erdélyi és kolozsvári szerény jelentéseimben ismételten figyelmeztetem a közérdeket, hogy szeptember 1-én lesz a nagy Bethlen Miklós építőművész, emlékirat szerző, vezérpolitikus, főkancellár és bécsi rab születésének 300-ik évfordulója. Olyan nagyszabású egyéniség volt — Bethlen Gábor után a legnagyobb Bethlen —, akihez hasonlóról ma könyvek egész sorozatát írják és ha híveik serények, már életükben, vagy gyorsan a haláluk után szobrot kapnak. Bethlen Miklós a Habsburg-kor főkormányszéki rendszerének, vagyis Erdély 1690-től 1848-ig húzódó államrendjének megalapítója. Szóval ez az életpálya megemlékezést és figyelmet érdemel. Sajnos, itt csak néhány sort írhatok róla. 1642 szeptember 1-én született a kisküküllőmegyei Bunban. Atyja is jeles ember volt, szintén főkancellár három fejedelem alatt és mint jó történetíró, „Erdély Tacitusa" nevét kapta. Anyja Váradi nevű kolozsvári polgár leánya volt; ezért később is csípdesték s azt mondták: „kiforr a kalmár vér belőle", különösen, mikor gyakorta bécsi útján német és holland kereskedőkkel kidolgozott egy Erdélyt tranzitáló nagy kereskedelmi elgondolást és jó üzleteket bonyolított le. A kiváló apa, ki a kolozsvári református iskola növendéke volt, mikor az még az óvári dömés kolostorban tanyászott, kiváló nevelésben részesítette; volt mesterével, a jeles Kereszturi Pállal tanítatta, együtt Rákóczi Ferenccel, később a gyulafehérvári, aztán a minorita kolostor romjaiból a Farkas-utcai templom tövében 1650 után épült új kolozsvári református főiskolába küldte; mind a két helyen Apáczai Cseri János lelkes és hű tanítványa volt. Hosszú külföldi útjain az egyetemeken, császári meg királyi udvarokban fordult meg — szemtanúja volt a költő és hadvezér Zrinyi Miklós egy vadkan vadászaton történt halálának — és mint „erdélyi Solon" került haza, akiről később is elismerte a keserű ellenfél: „Erdélyben senki ésszel, elmével vele nem ért."

Első nagy alkotása

volt a fölséges Bethlen—Szentmiklósi-kastély terve és kivitelezése, az Európaszerte elsajátított építőművészetének fölséges gyümölcse, mely legénykora cselekményéről írt érdekes francia könyvre hangolta. Hamar belevetette magát a rettenetes erdélyi politikába az Apafiak alatt, a nemzeti fejedelemség agonizálásakor. A „boni publici studium": a közügyért való lelkesedés és józan magánérdek vezette, de mindig az eszmék és elvek tisztaságának szenvedélyével, ezért nem bírt az első polcra kerülni, holott mindenki erre szánta őt. Budavár fölszabadulása után Ő fejti ki az erdélyi reálpolitikának alapelveit s „Moribunda Transsylvania" című emlékiratban Lipót császár lábaihoz rakta: egy közjogi diplomát kért, hogy Erdélyt saját törvényei és államszerkezete alapján helyezzék az anyaország mellé; különösen a vallás szabadságot és a három nemzet únióját becsüljék meg. Hosszú bécsi tárgyalás, számos emlékirat, Thököli Imrének török segítséggel Erdélybe vonulása és Teleki Mihály államminiszter eleste után sikerült az alapvető és első „októberi diplomát", amely Erdély sorsát eldöntötte, 1690-ben kicsikornia. A megvalósításra nem Ő kapta meg az egész hatalmat; „édesbűnös hazám" a főkormányzóválasztáson 6 szóval a 28 éves, értéktelen Bánffy Györggyel szemben megbuktatta s meg kellett elégednie a főkancellári állással, melyben 12 évig szinte emberfeletti küzdelmet folytatott az új Erdéllyel és a bécsi udvarral, melynek főgondja volt a román-gör. katholikus únió s az új ellenreformáció. II. Rákóczi Ferenc fölkelése minden művét megsemmisüléssel fenyegette, Habsburg-rendszer meg csalódásba ejtette és igazán erdélyi ballépéssel váratlanul tönkretette öreg korát.

Amikor a bécsi udvar

tárgyalni kezdett a kurucokkal az angol és hollandi követek közbenjárására, ezekhez „Noé galambja" címen egy titkos emlékiratot intézett, 1704-ben, a régi Erdély megújítását tartva. Egy görög kalandor kiszolgáltatta titkát Erdély katonai főparancsnokának. Bethlent letartóztatták, Bécsbe vitték s bár csakhamar szabadlábra tették, többé nem tért haza s emlékiratait írta 5 évig, aztán elkeseredve, 1716-ban meghalt. A Bethlen—Szentmiklósi kastély-remek Erdély művészetében; bübájos, bölcs, őszinte, nagyszerű, jól fogalmazott emlékiratai, számos politikus műve az erdélyi magyar irodalomban; politikai drámája meg a történelemben őrzik nagy nevét. Emlékét az erdélyi református egyház tartozik ápolni; apjával együtt ő alapította meg [illegible]; varhelyi református középiskolát és még segítette a marosvásárhelyit, gondnokolta és támogatta hűségesen két anyját: a gyulafehérvári és kolozsvári kollégiumot; papoknak és tanároknak pedig ösztöndíjakat adott külföldre és világi vezetője volt a kálvinizmusnak, amelybe atyja lépett át és unitárius felekezetéből. Azonban ezideig semmi jelét nem látjuk, hogy ezt a jellegzetesen erdélyi s kiválóan magyar, világtörténeti határokat suroló életpályát megfelelőképpen ünnepelni készülnek.

A másik?

Szeptember 8-án Zilahon visszahelyezik Wesselényi Miklósnak, a román uralomban ledöntött és a róluk elnevezett kollégiumban neghúzódott szobrát, Fadrusz János kisebbarányú remekét, melyet az elpusztított Töhötöm-oszloppal együtt a hepe-hupás vén Szilágyság fővárosi dísznek alkotott. Ez az ünnepély új fényt sugároz a „zsibói bölény", testben és lélekben nagyszerű alakjára. Nem kell őt bővebben ismertetnünk, frissen él emlékezete, hiszen csupa nagy és termékeny romantika virul körülte, amelyet Erdély irodalma kiaknázott, sőt aknázni fog, hisz saját feljegyzései egyedül még sokáig izgathatják a művészképzeletet. Kemény Zsigmond nagyszerű tanulmánya pedig a két Wesselényiről elévülhetlen. Az apa, utolsó feudális erdélyi főúr, ki a szomszéd várát megostromolta és bevette, amiért évekig Kupffsteinban raboskodott, szintén táplálja nagy fia gigantizmusát: az erdélyi színészet legfőbb istápolója, a lótenyésztés kiváló embere, a fékezhetlen ellenzéki tűz embere, leánysziktető, szenvedélyes férfiasság hőse volt. A hatalmas testi erő, szerelmi lobogás, ellenzéki szellem, a ló és más sport iránt való szenvedély, a fogság és politikai félretétel átöröklődött fiára. De Cserei Ilon gyermeke lánglelkébe és lángeszébe aranyat is vegyített: nagy művelődést, lelki kiválóságot, szívós akaratot, elvi szilárdságot, sokoldalúságot, nemes lovagiasságot, politikai tudást. Már a gyermeki korban vakmerő lovas és vadászteljesítményekkel káprázta tott, legénykorában a megyegyűlésen kardot rántott apja védelmére. Regényes volt Széchenyivel való barátsága és politikai meghasonlása, a körülmény, hogy Balítéletek című művét 1833-ban Bukarest-i sajtón nyomatta ki, hogy a pozsonyi felsőtáblán úttörő magyar beszédet mondott és szembeszállt az elnöklő királyi herceggel, otthon pedig az erdélyi megyegyűléseken barátaival „vándorpatriotizmust folytatott, míg az erdélyi országgyűlést kicsikarta s rajtuk a magyar nyelv, a jobbágyfölszabadítás, az unió érdekében küzdött, szinte megismételve a francia forradalom egy-két heves jelenetét, mert könyvsajtót állított fel a beszédek kinyomatására, pörbe fogták, s Kölcsey remek védelmi tervezete után is fogságra vetették, miután 1838-ban, Pesten, „Árvízi hajós" lett. Regényes, hogy a budai börtönből szabadságolva, Gräfenbergben megvakult s innen egyszerű iparosleányt hozott feleségül, aki később mint Mocsáry Lajos hitvese szintén kiváló személyiségnek bizonyult.

Mint a hólabda, olyan az üzleti hírnév. A megelégedett vevő magával ragadja a többit s hatalmas vevőkörré izmosodva megalapozza az üzlet létét és jövőjét.

Regén[illegible]

hogy hazatérésekor [illegible] zata már föltárja [illegible] seink egész tra[illegible]yes hogy nagy tö[illegible] 1843-ban írt Szótisztelte és [illegible] nemzetiségi kérdévári orszá[illegible]gikumát és regényes, hette be[illegible]éneti harcát az idő megbrandt[illegible]e. Regényes uniót ő tetőztethor[illegible]atai, lófuttatásai és [illegible]gyek vagy vakon tovább folytassa ösztönszerűen testgyakorlatait. Ő a kor, viszont a kor ő. A vágyat számos jelben hangsúlyozta ezt a szertelen egységet: a szabadságharc erdélyi része Zsibón, a széphalmi nagy irodalmi vezér fiának, Kazinczy Lajos tábornok fegyverletételével végződik s ennek a kastélynak nemrég volt két vendége: Vörösmarty és Deák Ferenc, akiknek látogatását Kolozsvárt is emléktábla őrökíti meg, félőrülten bújdosni kényszerül, vagy a magánéletbe viszahúzódni, mint Ő tette Gräfenbergben. A halálba menő tört lelkek sorát pedig ő nyitja meg: menekülést keresni csalódására. Pestre hajózva, 1850-ben, váratlanul meghalt, a rendőrség, tüntetésektől félve, erős intézkedéseket alkalmazott, a lapok csak néhány sort írhattak s a koporsót vívó szekér meg kellett álljon és Debrecenből csak egy év mulva menni tovább Zsibóra. És a jelek ma ismétlődnek: Wesselényi multja időben és kapcsokban összefüggő személyeket és körülményeket ébreszt. Ezidén van Ujfalvy Sándor születésének 150. évfordulója és ugyancsak a kolozsvári állandó színészet megalapításának is: összefűzve őrzi a Wesselényi és Ujfalvy nevet. Mert id. Wesselényi Miklós mentette meg az erdélyi színészetet és lett a Farkas-utcai ős-színház igazi megalapítója, Ujfalvy Sándor pedig, ifjabb Wesselényi Miklós legjobb barátja, és legjobb embere, egyébként Széchenyi, Vörösmarty, Deák, Kisfaludy Sándor és mások jóbarátja, 1400 holdas szakaturai birtokát erre a színházra hagyományozta s vételárából építették föl a Hunyadi-téren álló mai új színházat. Ujfalvy Sándor különben a legnagyobb magyar vadászíró és méltóan sorozható a legnagyobb erdélyi emlékírók híres csoportjába. Ezek az emlékiratok bizalmas baráti följegyzések és a román idők miatt kinyomatva több mint két évtizedig hevertek és csak nemrég kerültek forgalomba, sajnos, kis számban. A véletlen érdekes példája — gyakran logikus vagy végzetszerű látszattal — hogy nemrég zárult az első nagy barát: Széhenyi hete és most jelent meg *Bíró* József derék füzete a zsibói kastélyról. Mindez erősíti, a Wesselényiek jelentőségét és ennek tudatát: végzet, emberi akarat, véletlen, történelem, összejátszik, mert akarja ezeket a találkozásokat, melyeknek gyökerei talán összeérnek a rejtelmes mélyben.

Ludwig Uhland:

Tell Vilmos halála

Ki[illegible]ülnek az Alpok sorba,
Lav[illegible] nem zúdít veszélyt,
Hegy[illegible] közé vonul a csorda,
Mihe[illegible]a hó a völgybe ért.
Magát [illegible] jeget szakítva,
Szabads[illegible]szba küzdi át,
Az Alpok[illegible]era így tanítja
[illegible]os férfiát.

A vad pata
Zord szakadékzó árja
És úgy iramlikront elő,
Sem szikla azogy nem állja
A palló pozdora szálfenyő.
A szerteporló vízörvén
Pásztorfiút sodor[illegible]t,
A pallón, jaj, veszi[illegible]vény:
[illegible]tt.

De látja jókor, hogy
Egy dúsezüst szakállú [illegible]en,
Utánaugrik nagymerészen,
Mert félelem nincsen szív
Gyors, mint a sas. Belénya
Jó helyre dobja gondosan,
S a gyermek ép testtel kilábo
De övele a víz rohan.

A bősz patak végül kiadja,
Parton hever a holttetem,
S körül a nép kicsinyje, nagyja
Jajong a szörnyű végzeten.
S akárcsak a mélység hasadna,
Olyan dörgő robaj van ott, —
Mintha egyetlen száj riadna:
— „Meghalt a Tell! A Tell halott!"

Ha én Alpok szülöttje volnék,
Örök havon pásztorkodó,
Ha mint révészlegény lakoznék,
Hol zölden reng az Uri-tó,
És lábam elbúsulva tenném
A helyre, hol meghalt a Tell,
Kihűlt fejét karomba venném,
S így siratnám a holtat el:

— Te fekszel itt, mint sápadt hulla,
S te tetted azt, hogy néped él.
Ezüsthajad orcádba hulla,
Halálod is hősről beszél.
Itt áll az is, kit megmentettél,
Arcán az élet pírja ül,
S a táj, amelynek váltság lettél,
Alpesi pírban áll körül.

A régi szív szavát követted,
Midőn e gyermek fuldokolt, —
A zsarnok ellen hősi tetted,
Az is szíved szavára volt,
Korán szokott ilyenhez lelked:
Mások mentője légy magad.
Már szöghajúan azt művelted,
S most is, hogy ősz lett már hajad.

Ha most mint ifjú tetted volna,
Amért szívünk magasztal, áld,
S erőd megint beléd lángolna,
Kijátszva hirtelen halált,
Nagy hírnevet jósolnánk néked.
De mindig szebb erényt jelent:
Bírván a fénylő hősiséget,
Vállalni szürkét, fénytelent.

Fülednek nyílván már sokalltad,
Úgy feldícsért a szóbeszéd,
Mégsem dugult el, hogy ne halljad
Az esdeklésnek halk neszét.
Szabad szív tud csak hősiséget,
Mely, bár győzelme égig ér,
Szívében jóságlángot éget,
És az vezérli, nem babér.

[illegible]a bosszú művét végezted,
[illegible]ted ép, erős maradt.
Hért kellett fizetned,
Hogyászos sors alatt.
E gy Isten nem kívánta,
S ez [illegible]ként légy halott, —
szíved megszánta,
Ahol ha találtatott.
Sujtottad
Kápolna é[illegible]esszővel
És szent bo[illegible]urat.
De itt, ahol k[illegible]övel,
Mentvén egy [illegible]mutat.
Csak egy kőkeresi,
Holtodnak mely em[illegible]nál,

Ország-világ megénekel[illegible]:
Hogy mit köszön neked h[illegible]
Sokáig élsz nagy költők nyel[illegible]
Sok nemzedék gondol terád.
De e patak mentén ha pásztor
Az esti fényben járogat,
A sziklavölgyben mindahányszor
Dal zengi majd halálodat.

Fordította: LENDVAI ISTVÁN

Középkorú keresztény, kiváló szervező termény, bor nagybani termeléséhez és értékesítéséhez értő
okl. gazda
mindenfajta gépről vizsgázott szakember
állást vállalna
„Volt RT. igazgató" jeligére Tenzer hirdetőbe, IV., Szervita-tér 8.

Szabadalmazott
ajtó- és ablakzárhoz keresek pénzes társat vagy vevőt. Rentábilis tömegcikk. Megtekinthető Nemzetközi Vásáron, Kis csarnokban a 22-es fülkében.

Kancsalságot javító
szabadalmazott szemelzárók, orvosi előírásra gyermekeknek. Kizárólag
Optifot
látszer- és fotószaküzletben, VI., Teréz-körut 48. Kérjen ismertetőt

Az antiseptikus
Unichemia habzó beretvakrém
kitűnő, tökéletesen pótolja a beretvaszappant. Gyártja és forgalomba hozza: UNICHEMIA VEGYIÜZEM, Budapest, VI., Izabella-utca 90.

BÚTOR
Hálók, ebédlők úriszobák, garnitúrák, kombinált berendezések, STYLBÚTOROK nagy választékban
ERNST BÉLA
Barcsa-utca 47 (József-krt sarkán) T. [illegible]

A harcterek eseményei

Magyar hivatalos jelentés:

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

19. számu hadijelentés:

A honvédvezérkar főnöke közli:

A honvéd hadsereg kötelékében működő egyik német egység ellentámadással megsemmisitett egy erősebb bolsevista harccsoportot.

Egyébként a hadsereg arcvonalán csak tüzérségi és járőrtevékenység volt.

Vadászgépeink két, légvédelmi tüzérségünk egy ellenséges repülőgépet lelőttek.

A szovjet légierő ma éjjel Magyarország több helységében nemkatonai jellegü célokat támadott meg. Az anyagi kár jelentéktelen. A támadás következtében néhányan meghaltak, többen pedig megsebesültek. Légvédelmi tüzérségünk a tüzet megnyitotta.

Olasz hivatalos jelentés:

Róma, szeptember 5.

(Stefani.) Az olasz főhadiszállás 831. közleménye:

Az egyiptomi arcvonalon levő hadállásaink déli szakaszán harc támadt a csatakocsikkal támogatott ellenséges gyalogsággal. Az ellenség sulyos veszteségeket szenvedett. Néhány száz foglyot ejtettünk, köztük a 6. ujzélandi dandár parancsnokló tábornokát.

A légierő támadást intézett páncélosok és harckocsik gyülekezése ellen és több mint negyven kocsit felgyujtott.

Légiharcokban az ellenségnek hat repülőgépét lelőttük. Egyik vadászrepülőnk nem tért vissza támaszpontjára.

Német hivatalos jelentés:

Berlin, szeptember 5.

A Führer főhadiszállásáról jelentik a Német Távirati Irodának:

A véderő főparancsnoksága közli:

A Taman-félszigeten gyors támadással elfoglaltuk Tamanszkaja városát és kikötőjét. A német és román csapatok támadása Novoroszijszktól északnyugatra elkeseredett harcok közepette tovább folyik. Novoroszijszk kikötőjében bombatalálattal elsüllyesztettünk két szállitóhajót.

Sztalingrád erődítmény övezetében a német támadó csapatok számos makacsul védett és korszerüen kiépitett harci állást foglaltak el. Az ellenség ellentámadásait visszavertük. A várostól északra az ellenség erős gyalogos és páncélos erőkkel tehermentesitő támadásokat hajtott végre, amelyeket visszavertünk, miközben több mint negyven páncélost megsemmisitettünk.

A légi haderő nappali és éjszakai támadásokkal folytatta a repülőterek és a közlekedési berendezések szétrombolására a Volgától keletre.

Kalugától délnyugatra tovább tartanak a sulyos védekező harcok. Medintől északnyugatra és Rzsevtől délkeletre az ellenség páncélosoktól és erős légi kötelékektől támogatott ismételt támadásai összeomlottak.

Az éjszaka folyamán eredményesen bombáztunk egy ellenséges repülőtámaszpontot.

Az Ilmen-tótól délre és Szentpétervár előtt is összeomlottak az ellenséges támadások. A Finn-öbölben bombatalálattal megrongáltunk egy szovjet aknakereső hajót.

A keleti arcvonalon szeptember 3-án és 4-én légi harcokban és légvédelmi tüzérség tevékenysége következtében 182 ellenséges repülőgép zuhant le, 5 repülőgépet a földön semmisitettünk meg. Tizennégy saját repülőgépünk hiányzik.

A szovjet repülők szombatra virradó éjjel zavaró repüléseket végeztek a kormányzóság és Kelet-Németország területe felett. A tervszerütlenül ledobott bombák a lakosság körében veszteségeket okoztak. Kisebb dologi károk keletkeztek; az ellenség elvesztett egy repülőgépet.

Egyiptomban az arcvonal déli szakaszán páncélosoktól támogatott több angol támadás omlott össze. Az ellenségnek sulyos veszteségei voltak és többszáz foglyot is vesztett, akik között van a hatodik ujzélandi dandár parancsnoka is.

Egy német tengeralattjáró a Földközitenger keleti részében torpedótalálatot ért el egy angol rombolón.

Messzehordó ütegeink sulyos tüzet zuditottak Dover városára és kikötőjére.

Az angol légi haderő szeptember 5-ére virradó éjjel terrortámadást hajtott végre Bréma lakónegyedei ellen. A nagy magasságból ledobott robbanó- és gyujtóbombák a többi között több templomot és kórházat is sulyosan megrongált. Éjjeli vadászok és a légvédelmi tüzérség tizenegy támadó bombázót lőtt le.

Az Anglia elleni harcban a német repülőgépek részben mély támadással Anglia déli és délkeleti partjainak ipari és közlekedési berendezéseit támadták.

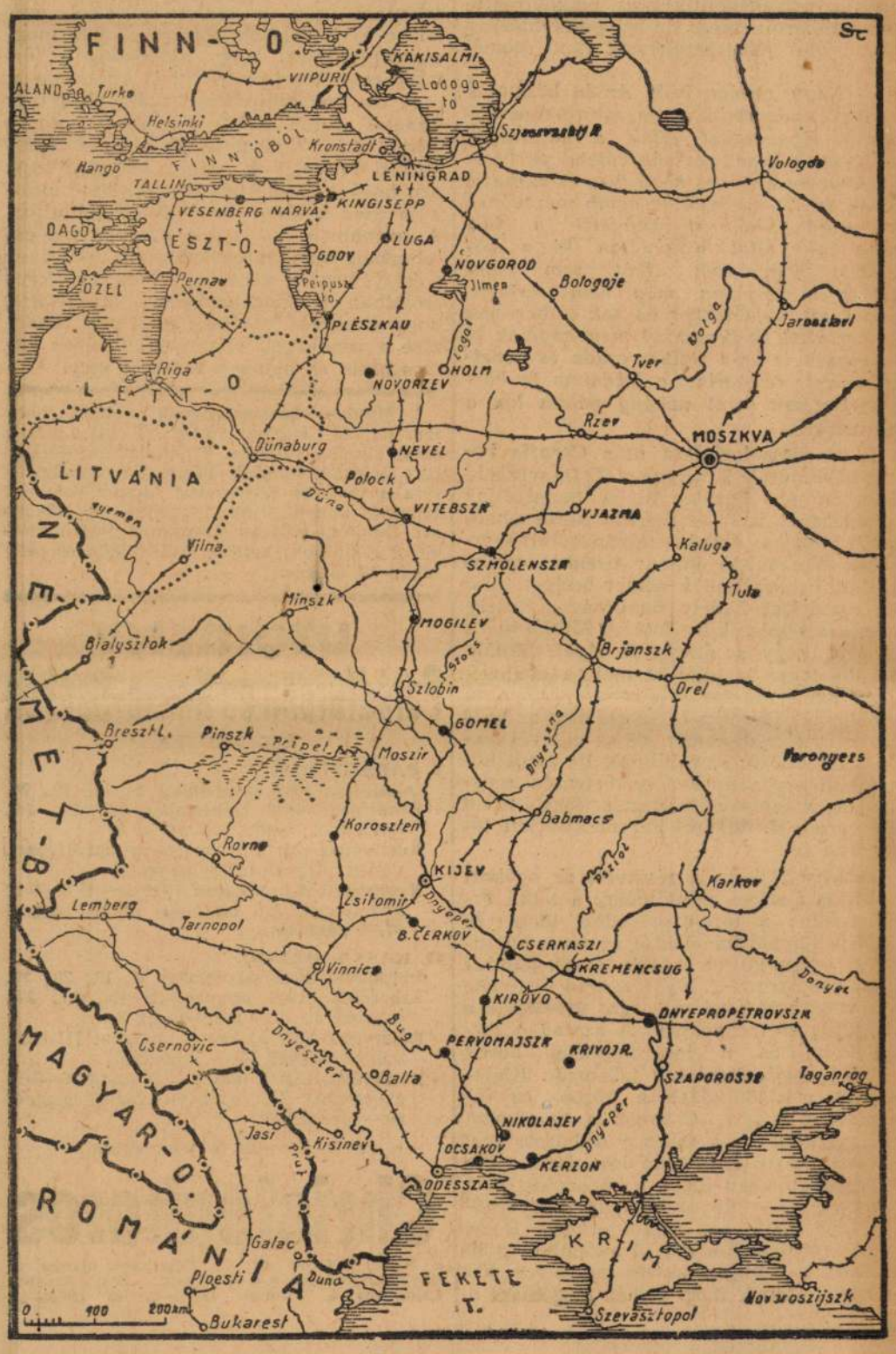

A keleti arcvonal északi szakaszán a legutóbbi hónapok kemény és eredményes védekező harcaiban különösen kitüntette magát a 11. és a 21. keletporosz gyalogoshadosztály.

Graf főhadnagy, az egyik vadászezred századparancsnoka szeptember 4-én a keleti arcvonalon 71. ellenfelét lőtte le.

A távolkeleti háboru jelentései:

Tokió, szeptember 5.

A japán hadsereg sajtóosztályának heti jelentése szerint az augusztus 19-én megkezdődött japán arcvonalkiigazitás a Csekiang-tartományban befejezést nyert. A japán harci erők a Kvantung-tartományban a hetedik hadi övezetben hadműveleteik eredményes befejeztével kiinduló állásaikba vonultak vissza.

A japán légihaderő nagyobb légitámadásokat intézett Kweilin, Kengyang és Iichow hadászatilag fontos kinai városok ellen. Az erről szóló hivatalos jelentés arról számol be, hogy a japán légibombák hét repülőgépet pusztitottak el a földön és nagy károkat okoztak a katonai berendezésekben.

Csütörtökön és pénteken japán csapatok szálltak partra Guadalcanar, Tulagi és Florida szigeteken, a Salamon-szigetcsoporton és azonnal megkezdték a harcot az augusztus 8-án ott partratett amerikai csapatokkal. Kemény és szivós harcokban Guadalcanar szigetén a japánoknak sikerült ismét elfoglalniok a repülőteret és az amerikaiakat visszaszoritaniok. A harcok még folyamatban vannak.

Uj-Guinea szigetén a harcok széles arcvonalon továbbfolynak. Sem a kokodai arcvonalszakaszon, sem a Milne-öböl környékén nem sikerült a szövetségeseknek a japánok előnyomulását megállitani.

Tüzérségi tevékenység a magyar arcvonalon

A honvédvezérkar főnöke ma kiadott 19. számu hadijelentésével kapcsolatosan katonai részről még a következőket közölték a Magyar Távirati Irodával:

A keleti hadszintéren küzdő honvéd hadsereg arcvonalának legnagyobb részén az elmult hét viszonylagos nyugalomban telt el. A tüzérségi és aknavető tevékenységen kivül csak kölcsönös felderitő csatározásokra és egyes pontokon kisebb, helyi jellegü vállalkozásokra került sor. A honvéd kötelékek az ellenség valamennyi ilyen vállalkozását visszaverték s ezek során foglyokat is ejtettek.

Jelentősebb küzdelmek csak a magyar hadsereg parancsnoksága alatt küzdő egyik német egység arcvonal-szakaszán voltak s ezek is ujabb részletsikereket hoztak.

Churchill nyilatkozik a parlamentben moszkvai utjáról

Lisszabon, szeptember 5.

(Német Távirati Iroda.) A Times parlamenti tudósitója szerint az angol parlament *néhány nappal a nyári szünet után összeül.* Elhatározták, hogy *Churchill* nyilatkozatához kapcsolódva az alsóházban az általános háborus helyzetről kétnapos vitát rendeznek. *Churchill* moszkvai utjáról szóló nyilatkozatát az első napon fogja elmondani azzal a törvényjavaslattal kapcsolatban, amelyben egymilliárd fontnyi további háborus hitel megszavazását fogja kérni. Ezzel a folyó pénzügyi évben az alsóház által megszavazott háborus hitel összege három milliárd fontra emelkedik — irjja a *Times* —, ugyanakkor az összes eddigi hadikölcsönök összege 11 milliárd és 50 millió fontra emelkedik. Előreláthatólag a kincstári kancellár is beszélni fog a hadikiadásokról és azok összefüggéséről az általános helyzettel. *(MTI)*

Legfelső gazdasági hatóságot szerveznek Amerikában

London, szeptember 5.

A Daily Express washingtoni tudósitója hosszabb cikkben foglalkozik a Roosevelt által tervezett legfelső gazdasági hatóság felállitásával, amelynek az volna a feladata, hogy leküzdje az inflációs jelenségeket. Az angol tudósitó megállapitja, hogy ez a terv már most árnyékot vet Amerika gazdasági életére. Az amerikai szakszervezetek *MacMurray*, a CIO elnökének vezetése alatt mozgalmat inditottak a gazdasági diktatura ellen. *Nelson* Donald és *Vickard* földmivelésügyi miniszter között nézeteltérés támadt a farmerek termékeinek ármegállapitása céljából. Politikai körökben ujból és ujból visszatérnek a 75 esztendős *Beruch* Bernardra, aki az elmult világháboruban vezette az Egyesült Államok gazdasági életét. Az a tény azonban, hogy *Roosevelt*nek egy 75 esztendős aggastyánt kellene megbizni ilyen fontos állással, igen kellemetlen visszahatást keltett amerikai körökben *(NST)*.

(Stefani.) Washingtonból jelentik, hogy *Roosevelt* pénteken hosszabb megbeszélést folytatott *Wickard* mezőgazdaságügyi miniszterrel és a minisztérium több főtisztviselőjével. A megbeszélés az élet állandó drágulása körül forgott. Félhivatalos közlés szerint semmiféle határozatot nem hoztak. *(MTI)*

Itélet Heydrich merénylőinek rejtegetői ellen

Prága, szeptember 5.

(Német Távirati Iroda.) *Gorazd*, a cseh orthodox hitfelekezet püspöke, *Cikl* plebános, *Petrek* káplán és *Sonnenwend* gondnok ellen a prágai törvényszék szeptember 3-án lefolytatott tárgyaláson a vádlottak beismerték, hogy az egyház Boromeus-templomában a prágai Ressel-utcában annak tudatában, hogy angol ejtőernyős ügynökökről és közöttük Heydrich merénylőiről van szó, hét merénylőt befogadtak és egészen a felfedezés napjáig, junius 18-ig rejtve tartották és ellátták.

A püspök a törvényszék előtt szószerint ezeket vallotta: „Nem akartam egyházamat nagy ügybe keverni. Tudatában voltam annak, hogy kötelességem lett volna feljelentést tenni. Amikor Berlinből visszajöttem, mondották, hogy a merénylők még mindig ott tartózkodnak." A püspök ezt a kötelességét még akkor sem teljesitette, amikor nyilvánosan közölték, hogy a feljelentőket nem büntetik meg. Éppen ugy tudták a többi vádlottak is, akik magukat a cseh értelmiség elsőrendü képviselőinek tartották, hogy kiket rejtettek el a templomban.

Saját bevallásaik alapján és tanukihallgatások után a rögtönitélőbiróság *mind a négy vádlottat halálra itélte. (NTI)*

A német és horvát csapatok megtisztitották a Fruskagorát

Zágráb, szeptember 5.

Pénteken tették közzé a Poglavnik főhadiszállásának hetedik számu jelentését. A jelentés a következőkép hangzik:

Augusztus 26-a és 31-e között német és horvát csapatok tisztogató hadműveleteket folytattak a Fruskagorában fegyveres fosztogatók ellen, akik ott különböző vidékekről összegyültek, hogy nyugtalanitsák a lakosságot és merényleteket kövessenek el személyek és vagyoni tárgyak ellen. A hadműveletek augusztus 31-én végetértek. A *Fruskagorát megtisztitották ezektől a fosztogatóktól. Az akció közben 369 halottat és 1333 foglyot számoltak össze.* A fegyveres erő veszteségei: 41 halott és 14 sebesült. (MTI)

Vese-hólyag-epe és májbántalmak
Bilini
gyógyvíz.
Főraktár: Édeskuty, Budapest, Erzsébet-tér 8.

FERENC JÓZSEF KESERŰVIZ

Virág Ferenc pécsi püspök kitüntetése

A Kormányzó — mint a Magyar Távirati Iroda jelenti — a miniszterelnök előterjesztésére *Virág* Ferenc m. kir. titkos tanácsos, pécsi püspöknek, a hitélet és egyházkormányzat terén öt évtizeden át kifejtett eredményes munkássága elismeréséül *a Magyar Érdemrend nagykeresztjét adományozta.*

*

Az egész katolikus társadalom őszinte örömmel fogadja a kitüntetés hirét, amely egy rendkivüli képességekkel és nagy eredményekkel teli lelkipásztori és főpapi életmunka elismerése és méltánylása. Jutalom annak a lelkipásztornak, aki Szekszárdon, Pécsett, Pakson s a pécsi egyházmegye vezető, nagy munkát, hozzáértést és odaadást igénylő pozicióiban végzett. Virág Ferenc egyike azoknak a kitünő főpapoknak, akik szervező és irányitó képességükkel megujitották az egyházközségek keretében a régi szervezeteket és a mai követelményeknek megfelelő uj mozgalmakat hivtak életre.

Hogyan lesz a lovasnépből pilóták népe?

Berlin, szeptember 2.

A *Berliner Börsenzeitung* „Elképzelhetetlen keleti harcok" cimmel közli *Jány* Gusztáv vezérezredesnek, a keleti arcvonalon küzdő honvédcsapatok megsebesült főparancsnokának kijelentéseit.

A *Krakauer Zeitung* különtudósitója cikksorozatot közöl Magyarországon tett utjáról. Az első cikk irásban és képben a katonaakadémiák magyar tisztképzésével foglalkozik. Kiemeli a tudósító egyebek között, hogy a honvédhadsereg képe a mai háboru adottságaihoz alkalmazkodott. *A ló helyét a gép foglalta el.* De ha a külső forma meg is változott, *a szellem a régi maradt.* Amikor a hadijelentésekben a magyar hadosztályok harcairól olvasunk, hősies küzdelmeik dicsérő elismeréséből megitélhetjük, milyen nagyjelentőségü a katonaakadémiákon végzett munka. *A magyar katona vitézsége minden kétségen felül áll.* Harci szellemüket és bajtársi készségüket már a világháboruban is bebizonyitoták és a mostani küzdelemben is tanuságot tesznek róla. Egyik további cikkben a lap különtudósitója a magyar ifjuság repülőkiképzéséről ir. A cikkben kiemeli, *hogyan lesz a lovasnépből pilóták népe.*

A *Grazer Tagespost* hosszabb cikkben foglalkozik a magyar közgazdaság háborus jelentőségével. Magyarország — irja a lap egyebek között —, amely most Kormányzója fiának halálával sulyos áldozatot hozott a fegyverbarátságért, nemcsak fiainak vérével nyujt értékes segitséget a tengelyhatalmaknak. *Majdnem fontosabb még közgazdasági hozzájárulása a háboruhoz.* Mezőgazdasági termékek szállitásával, valamint iparcikkeinek nagymértékü rendelkezésrebocsátásával is *nagy szolgálatot tesz Magyarország a közös ügynek.*

Mi az antifon?

A most folyó világháboru ismét felvetette azoknak a fülsérüléseknek problémáját, amelyek hirtelen bekövetkezett hatalmas detonáció következményeképen jönnek létre. Egy-egy ilyen hatalmas dörrenés elszakithatja a dobhártyát és olyan sérüléseket idézhet elő a fül belsejében, amelyek nagyothallást, sőt süketséget eredményezhetnek. Hozzájárul ehhez, hogy az ilyen nagy detonációt követő hirtelen ijedtség rendszerint még pszihikailag is elősegiti ezeket a károkat.

Mint dr. A. Greifenstein, a königsbergi egyetem fül-, orr-, gégeklinikájának vezetője, egy nemrégiben megjelent cikkében irja, hogy már a világháboruban is alkalmaztak antifonnak nevezett fülvédőket, amelyeknek belsejében fémből készült szelep van, amelyet a nagy légnyomáslökés bezár, mig a rendes hanghullámok keresztül tudnak menni rajta. Érdekes egyébként mint a professzor megállapitja, hogy hallószervünknek magának is van bizonyos védekezőberendezése az ilyen tulerős hanghatások ellen, hathatóságának azonban meg van természetesen a határa. Ennek a berendezésnek a segitségével fülünk önmüködően védekezik az ilyen tulerős hatásokkal szemben és talán ez a magyarázata annak a kisérleti megállapitásnak, hogy váratlan robbanások sokkal könnyebben okozhatnak kárt, mint olyanok, amelyekre az ember hallószervével már előkészült. Ezért van az, hogy a fül szempontjából sokkal veszélyesebb a lövedék becsapódása, mint kilövése.

Egy erdélyi humanista

Gróf Bethlen Miklós születésének háromszázadik évfordulójára

„Született Bethlen Miklós Erdélyben, Kis-Bun nevü faluban a Kastélyban, anno 1642 1-a septembris virradólag."

Alig ünneplik páran a háromszáz évvel ezelőtt született erdélyi humanista, gróf *Bethlen* Miklós emlékét. Akik emlékeznek alakjára, azok a régi magyar irodalom kedvelői, vagy Erdély szellemi arculatának vizsgálatára tettek fogadást. Irodalmi hagyatéka: terjedelmes napló, ritkán születő önéletrajz. Annak az erdélyi humanista arisztokrata rétegnek tagja és kimagasló egyénisége, amelyik politikai hatalmának fokozatos elvesztésével párhuzamosan hozza létre legmaradandóbb szellemi alkotásait. A főurak diplomáciai és politikai küzdelmekre forditott energiája a XVII. században szellemivé válik.

E főuri humanista müveltség elődei megtalálhatók a fiatalabb Erdélyben is; az elmélkedés, a bölcselkedés, a lélek és a szellem dolgaival való nyugodt törődés magyar tulajdonság és jól jellemzi Transsylvánia müveltjeit is. Gróf *Bethlen* Miklós naplójához hasonlóan számol be ugyanekkor életéről *Kemény* János, gróf *Haller* János, *Teleki* Józsefné gróf *Bethlen* Kata. E sorhoz kapcsolódik majd *II. Rákóczi* Ferenc naplója, azután *Cserei* Mihályé és *Apor* Péteré a gazdag sorozat végére *Mikes* Kelemen közismert levelei tesznek pontot. A naplókat egyforma hit, ugyanazon felsőbb rendelésbe vetett bizalom és meggyőződés jellemzi. Másfajta humanizmust hirdetnek, mint amilyen a renaissanceé volt, tán kevésbbé egyetemes érvényü gondolatviláguk mellett is több személyes mondanivalót rejtőt, heroikusabbat és mozgalmasabbat, személyesebb vonatkozásut és egyben magasabb régióba törekvőt.

Bethlen Miklós önéletrajz tán a legőszintébb valamennyi között. Magánéletéről számol be, de mintha alig törődnék a majdani olvasóközönséggel; az igaz iró hivatása szerint önmagának jegyzi fel először gondolatait. Vaskos előljáró beszédében a jó hirről, a becsületről, a lélek halhatatlanságáról, hirnévről, az egész azaz isteni és a fél, azaz teremtett lelkekben levő örökkévalóságról, a boldogtalan ember méltatlan panaszairól elmélkedik. Első könyvét módszeres bemutatkozással kezdi, felsorolja nemzetségének tagjait, azután vallomást tesz külsejéről, indulatairól, hajlandóságairól, egészségéről, betegségéről.

— *Termetem sem hosszu, sem kurta, hanem tisztességes középaránt való volt, ábrázatom hosszu, barnaszeg, piros, ifjuságomban elég szemet szurt; elég az, férfiábrázatom sokaknál volt szebb, és vénségemig is tartott sokaknak csudájára szépségem, kivált nyomoruságom, esetemhez képest... már 67 esztendőmben járok, mégis bajuszomnak, szakálomnak fele ősz, az hajamban pedig talán huszonöt szál sem fejér, sőt observáltam ezelőtt huszonöt esztendővel, a bajuszomban néha egy-két szál ha fejéredni kezdett, egy kevésidő mulva megsárgult s visszafeketedett ugy, hogy az urak még reám fogták, hogy a szép ifju feleségem tépi ki, én pedig bizony soha efféle bolondságot nem követtem, se hajam, sem bajuszom, sem szakálommal.*

Hasonlóképpen vall haragos indulatáról, mely „egynéhány szempillantásban és morgásban állott". Példaként *Senecát, Platót* és *Catót* tiszteli. A beszámolót — egészségének, betegségének, természetének részletes rajzát ugy irja, amint a tökéletes szellem emberének cselekednie kötelesség: önmagafelé való fordulással, örömet és jutalmat lelve az irott müben. Korának legtöbbet utazott és legolvasottabb embere. Megjárja majd egész Európát. Az erdélyi polihisztor első példánya. gaz mestere *Apáczai Cseri* János volt, 1659 januárjában érkezett Kolozsvárra, s került a szigoru mester keze alá. Mert „kikapott az elmém lóra, kutyára, kupára és kicsiden mult, Isten kegyelme által, hogy a nőstény személyekre is nem; de ez maradjon másuva." Mesterétől mindenekelőtt teológiát tanult, s ő szerettette meg vele a tudomány és könyvek olvasását; élete végéig a legnagyobb tisztelettel emlékezik Apáczai Cseri Mihályra, elsősorban neki köszönheti, hogy majd ilyen elveket vall:

— *Tanuljátok szeretni a könyvolvasást oh főrenden való ifjuság, ha vagy a scholától elvett valami gonosz idő, amint engemet, vagy ha rendesen hagyjátok is el a scholát, olvasás által tartsátok meg a mit tanúltatok. Sőt az idővel, érő elmével való olvasás, nem hinnétek mely tudóssá teszen benneteket fáradság nélkül, gyönyörüségesen.*

1662. májusában Hollandiába utazik, itt franciául és angolul tanul, majd meglátogatja Hágát, Rotterdamot és kis vitorláson hajózik át a következő évben Angliába. Ismét 1 év mulva indul vissza a francia partok felé, s április 24-én veszi utját hazafelé. A Felvidéket és a Dunántult járja meg, azután november 13-án érkezik Csáktornyára gróf *Zrinyi* Miklóshoz. Mindössze 5 napot tölthet a vendéglátó házigazdánál — tanuja annak a tragikus kimenetelü vadászatnak, mely egyaránt emlékezetes lapja lett a hazai történelemnek és irodalomnak. Igy emlékezik:

— *Ő maga levetvén a nagy bő csizmát, melyeket a telekes bocskorra is felvonhatott, puskával beméne, és szokása szerint csak egyedül bukálván, löve egy nagy erdei disznót, a gyalogok is lövének egyet a szállónál s vége lőn a vadászatnak. Kisereglénk a hintóhoz, az ur is, hogy immár hazamenjünk; estefelé is vala. Azonban odahoza a fátum egy Paka nevü jágert, ki mondá horvátul: én egy kant sebesitettem, mentem a vérin, ha utána menénk, elveszthetnők... Csak bocskorban lóra kapa, stucz kezében Paka után nyargala;... Egyszer csak hamar ihol nyargal Guzics, mondja a bátyának: hamar a hintót, oda az ur. Menénk a mint a hintó nyargalhat és osztán gyalog a sürübe befuték én, hát ott fekszik, még a balkezében, a mint tetszett, a pulzus gyengén vert, de szeme sem volt nyitva, sem szólott, csak meghala... a fején három seb vala: egy balfelől a fülén feljül a feje csontján ment csak, és a kannak agyara a homloka felé szakasztotta rutul a fejebőrit; más ugyan a bal fülen alól az orczáján, a szeme felé, rut szakasztás; de ez kettő semmi, hanem harmadik jobbfelől a fülén alól a nyaka csigáján ment bé s elé a torka felé ment, és a nyakra járó minden inakat kettészakasztotta; az ölte meg, a vére elmenvén.*

Műveltségére célzásaiból, megjegyzéseiből következtethet az olvasó. Csodálkozással lapozza az itáliai, németországi utazásokról szóló napló részleteit, itt is szivesebben beszél apró-cseprő személyes bajairól. Elmondja azt, hogy gyomra nem birja az alkoholt, hogy sohasem tudott táncolni, beszámol olyan kedves történetekről is, amelyeket a külországban csupán másodkézből hallott, és beszámol viharos tengeri utazásának minden kellemetlenségéről. Magatartása a legőszintébb és legtermészetesebb iróé. Figyelme mindenre kiterjed. Maga tervezi és épitteti bethlenszentmiklósi kastélyát, s hogy az épitőművészet teren sem vallott kudarcot tehetsége, azt a műtörténészek későbbi álláspontja igazolja, mely kastélyát az erdélyi késő renaissance-épitészet egyik legszebb emlékeként tartja nyilván.

Az 1681-es és 82-es hadjáratokban nemcsak az ország politikai és hadihelyzetéről emlékezik meg, de szivesen idézi a tábori élet jelentéktelennek tünő eseményeit.

— *Nagy csudát irok. Az én házamból négyen csak közel az én sátoromhoz vacsorán lépes-mézet ettek a kalyibájok előtt; csak közel oda egy katona puskáját igazgatván, a puska elsül hire és akaratja ellen, és ugy mégyen az egyik mézevőnek a szájján bé, s jobbfelől a füle töve felé által a pofáján ki a golyóbis, hogy sem ajkát, sem fogát soholt a szájában meg nem sértette, amint ezt ugyanekkor én sok emberséges emberekkel és tisztekkel megvizsgálók és törvényét is arra tettük; csuda és nevetséges volt résszerint; a fájdalma és borbélyfizetésen felül néhány pálcza lőn a büntetése.*

Buda visszafoglalása után *Caraffa* hadai bevonultak Erdélybe s Transsylvánia Bécsben járó követei hiába panaszolják az udvárnál, mily összegekbe kerül e hadsereg ellátása. A Balázsfalván kötött szerződés értelmében immár tizenkét várba kellett bebocsátani a német őrséget, illuzórikussá lesz Erdély önállósága. Erdély leteszi a hüségesküt. *Bethlen* Miklós hiába ajánlja, hogy az ország *II. Apafi* Mihály kezébe tegye le esküjét, majd remélhető, hogy ezt a császár is elismeri. Ebben az időben jár Bécsben és szerzi meg az 1686 óta sürgetett diplomát, de az oklevél sokban különbözik az előbbitől. Itt zárul körülbelül az önálló Erdély története, megszünik a fejedelemválasztás joga, rövid időre csak II. *Rákóczi* Ferenc kisérlete támasztja fel.

Bethlen Miklós is résztvett az egykori politikai életben, mint ahogy a többi erdélyi főur; a török erősödése idején és félve a figyelő franciáktól, az udvar különkülön igyekezett az erdélyi főurak jóindulatát megnyerni. A XVII. század története sok vonatkozásával valóságos utvesztője a politikus eseményeknek. A század a legszinesebb és a legérdekesebb korok egyike, nagy ellentétek jellemzik. Kiéleződnek a különbségek a közép- és főnemesség között. Csökken a harcikedv, elkényelmesedik a magyar ruházat: acél helyett posztó és selyem lesz. Nem ritka jelenség a hosszu ideig, a hónapokig tartó lakodalom — *Thurzó* Borbála menyegzőjén 1000 forint áru füszer érkezik Bécsből s a vendégek a sok jó mellett még 30 bölényt is elfogyasztanak, ezenkivül 650 akó bort isznak meg. Nehéz megoldani a Nagyságos cim kérdését. Végletek között él Erdély politikailag és szellemileg is, de éppen ez az állandó kétfelé való figyelés teszi számitóvá és józanul mérlegelővé szellemét. A végletekről és a végletek között élő kiegyensulyozott ember gondolatvilágáról ad pontos képet gróf *Bethlen* Miklós naplója. Humanizmusa az állandóan mozgó, forrongó világban nevelődött emberé, aki alig találhat biztos talajt közel és távol, aki kénytelen önmagának állitani föl valamilyfajta mértéket, amely szerint rendezni fogja majd gondolatait, és amelyek irányitják cselekedeteit is.

RADOCSAY DÉNES.

Zárolták a táblaüveget

A hivatalos lap vasárnapi száma közli az iparügyi miniszternek 57.900/1942. Ip. M. számu rendeletét a táblaüveg, drótüveg és tükörüveg forgalmának és felhasználásának szabályozása tárgyában. A rendelet szerint táblaüveg, drótüveg vagy tükörüveg gyártására berendezett az a vállalat, valamint az emlitett üvegeket kizárólag továbbárusitók részére, vagy továbbárusitók részére is árusitó az a kereskedő, aki az emlitett üvegekből bármilyen mennyiségü készletet tart, köteles a folyó évi szeptember hó 6. napján meglévő készletét a folyó évi szeptember hó 9. napjának déli 12 óráig, ezt követően pedig a minden hónap utolsó napján meglévő készletét a következő hónap harmadik napjáig üvegfajtánként külön-külön a m. kir. Ipari Anyaghivatalhoz bejelenteni. A bejelentést kötelezettség alá eső üveget csak a m. kir. Ipari Anyaghivatal engedélyével szabad felhasználni vagy kiszolgáltatni.

Kihirdették a zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól szóló törvénycikket

A *Magyar Távirati Iroda jelenti: Kállay* Miklós miniszterelnök bemutatkozó beszédében bejelentette, hogy kormánya a zsidóbirtokok fokozottabb és gyorsabb igénybevételéről új, fajvédelmi alapon álló, gyökeres megoldást biztositó törvényjavaslatot terjeszt az országgyülés elé. Ebben a nagy horderejü kérdésben a törvényelőkészités munkája igen rövid idő alatt megtörtént. A törvényjavaslatot *Bánffy* Dániel báró földmivelésügyi miniszter benyujtotta, azt az országgyülés mindkét háza letárgyalta és elfogadta, és az *Országos Törvénytárban szeptember 6-án kihirdettetett.* A miniszterelnök bejelentése után kormányrendelettel már közbeeső intézkedés történt annak megakadályozására, hogy időközben a törvény rendelkezéseit bárki is kijátszhassa.

A törvény kihirdetése után most már *néhány napon belül megjelenik egyes fontos rendelkezések tekintetében a végrehajtási rendelet is,* amely lehetővé teszi azt, hogy a gyakorlati megvalósitás munkája ezen a téren azonnal meginduljon. A kormány célkitűzéseit a szó szoros értelmében munkaprogrammnak tekinti és a közvélemény ezzel a törvénnyel kapcsolatban is megelégedéssel tapasztalja, hogy a sürgős kérdések gyökeres rendezése a rendkívüli viszonyok ellenére *határozottan és gyorsan történik meg.*

* **Minden háziasszonynak** gondot okoz ma tápláló, izletes, változatos és amellett olcsó konyha vezetése. E feladat megoldásában állanak minden háziasszony szolgálatára a fővárosi Elektromos Müvek Eskü-uti villamos konyhájának ingyenes főzőelőadásai. Délutáni előadás: szerdán 5 órakor, délelőtti előadások: hétfőn, csütörtökön és pénteken 10 órakor.

UTOIDENY
Parádfürdőn és Kassa-Bankón
SZEPTEMBER.

I. PARÁDFÜRDŐ.
Indulások: 1942 szeptember 5., 12., 19., 26.
Érkezések: 1942 szeptember 12., 19., 26., október 2., vagy szeptember 8.
Résztvételi dij: 1 hétre gyorsvonat III. oszt. vasuti jeggyel 113.— pengőtől
Résztvételi dij: 3 napra 1942 szept. 5—8-ig gyorsvonat III. osztályu vasuti jeggyel 67.— pengőtől.

II. KASSA—BANKO.
Indulások: 1942 szeptember 6., 13., 20., 27.
Érkezések: 1942 szeptember 13., 20., 27., október 3., vagy szeptember 8.
Résztvételi dij: 1 hétre gyorsvonat III. oszt. vasuti jeggyel 145.— pengőtől.
Résztvételi dij: 3 napra 1942 szept. 6—8-ig gyorsvonat III. osztályu vasuti jeggyel 80.— pengőtől.

Felvilágositás és jelentkezés:

Christophoros

a Nemzeti Ujság és Uj Nemzedék utazási és menetjegyirodájában, Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 6. Telefon: 18—75—02 és 18—95—33.

Makkai László:

NÉMETH LÁSZLÓ ÉS A TANÚ

A varga és kaptafája

A kiadóink kétségbeejtően elhibázott fordító-politikájának diétás konyháján tartott magyar olvasó, bűntudat nélküli műveletlenségének biztonságában, rögtön „különcöt" kiált a lélekre, amelyik a kor „szorongó tájékozatlanságától" hajtva idegen égtájakon keres lendületet a megújhodáshoz és a világ minden tájáról összehordott nevek és könyvek közt próbál a kor parancsaira rátalálni. Ha még hozzá ez a lélek arról a hivatási mezőről, ahova elskatulyázzák, más szakok berkeibe kalandozik, kész a munkamegosztás végigsértett törvénye tisztelőinek ítélete: „kotnyeleskedő, felületes polihisztor." Ha valaki kezébe veszi Németh László „Tanu"-ját s végiglapozza, megdöbbenve talál a várt hosszuranyult könyvismertetés helyett a mai európai műveltség „tudományos" és „tudománytalan" csúcsait méltató cikkekre, az elképzelhető legnagyobb tarkaságban. Proust, Aristophanes, Virginia, Woolf után Móricz, Szabó Dezső, Illyés Gyula, Tamási bírálatok, tanulmányok a tizenhatodik század nagy latinjairól és a tizenkilencedik század utolsó négy évtizedének magyar írónemzedékéről; cikkek a fizika átalakulásáról, Korányi Sándor orvostudományi jelentőségéről; az újabb magyar történetírás tárgyilagos bírálata, tanulmány Bethlen Miklós személyiségéről, Középeurópa-rovat, politika, közgazdaság, világnézet stb. Igazi veszedelme azoknak, akik műveltségüket folyóiratok tartalomjegyzékeinek olvasásával táplálgatják. Az ilyenek képzelt joggal vagdalhatják különc- és polihisztor-vádjaikat az író fejéhez. De még aki készület nélkül nyúl hozzá, bármilyen jóakarattal is éljen, az is megzavarodik attól a fölényes biztonságtól, amellyel Németh László a hatalmas anyagban megtartja egyensulyát s a dolgok lényegére tud mutatni. Hitetlenségében megalkotja véleményét az írások vélt felületességéről, mondván az örökérvényünek szentelt közmondással: varga maradjon a kaptafánál. De tudni kell, hogy a Tanu enciklopedizmusa nem a tudományok formai kérdéseivel foglalkozik, amire tudósaink oly féltékeny-büszkék, hanem keres, tájékozódni próbál a tudományok és művészetek szétágazott útjain, megkisérli feltárni az elkülönült tudományágakat valaha összekötő, de ma már beomlott tárnákat, küzd az emberi szellem egységéért. Ő maga így nevezi a lapja tárgyát: „a kora látványa elé kiért ember izgatott tájékozódása." Csúcsokat kutat, kilátópontokat, ahonnan a ma lényegébe lehet látni s harcol annak az embernek a hősiességével, aki hiszi, hogy a tudományt nem könyvtárak és bogarászkörök számára, hanem az emberiség használatára írják.

Az elszánás nagysága megérteti velünk a lekicsinylésnek és a reszkető felháborodásnak keresztttüzét, amelybe ez az új vizeken szálló hajós került. A magyarok régi, jó szokása, hogy a szellem embereit a legostobább gyanuval fogadják s inkább lépre mennek a kóklernek, semhogy az

Erdélyi Helikon

1934. 6. 4.

apostolnak higyjenek. Németh Lászlónak már a „kaptafája" is, amelynél egyesek oly mézes szeretettel marasztalják, előlegezi az általános nemtörődömséget. Ki figyelt a Nyugat fiatal kritikusára a jó vagy rossz véleményt leső írókon kívül? Ki keresne irodalom-túli szempontokat a többi könyvismertetés közé sülyesztett bírálatokban? A magyar közönség szerint ez a céhbeliek dolga. „Barbárok vagyunk, — írja Németh László Péterfy Jenővel kapcsolatban — akik rőffel mérjük a művet, mérete s nem belső hűsége alapján osztályozzuk az írót. Arról sem tudunk leszokni, hogy a műfajokat az író szociális rangjának tekintsük. Nálunk a költő herceg, a regényíró gróf, a drámai szerző báró, a kritikus azonban csak fegyvernök lehet." Minden nagy esszéistánk küzdött a fegyvernöksors ellen s csak kínnal-bajjal sikerült néha felszínre jutniok kevesek szeretetének halvány napsugaráig. Németh Lászlót is nyomta ez a szolgálat. Tőle idegen szemléletű folyóiratok vegyes értékű cikkei közt írásai elvesztek, a kellemetlen azonosítások elleni védekezést sem birják sokáig az idegek: „Maláriás vidéken nem lehet büntetlenül élni: ha nem kapom meg a maláriát, megbetegszem a kinintől." Végül is arra a szokatlan gondolatra jutott, hogy megszökik, leveti az apródruhát, saját lapot alapít.

Kiválása a Nyugat-körből nemcsak irodalompolitikai okozat. Az utóbbi évek Németh Lászlója sokkal több már, mint puszta irodalmár. A könyvek állandó szomszédsága, a bírálói pálya velejáró kitérései s a belészületett ösztön vitték előre és a kritika keskeny sikátora hatalmas térségre vezetett, ahol bölcselők, írók, történészek, természettudósok, közgazdászok írásain át a kaptafa menekültje előtt kibontakozik kora összefüggő látomása. A kialakulófélben levő században tájékozódni és másokat is vezetni: a Tanú értelme. Vagy, ahogy a szerző írja: „munkásságom meghivó egy tanácskozáshoz, melyet önmagammal folytatok".

A „nagy" század

Aki élő és halott dolgok olyan csodálatos és zavarbaejtő gyüjteményében, mint a huszadik század, másokat vezetni akar, annak nemcsak jó térkép kell a kezébe, hanem tájékozódási ösztön is a vérébe. Németh László jó vezető és jó térképet választott. Mint tudatos és bevallott Ortega-tanítvány, a nagy spanyol gondolkozóval együtt az új század egyéniségéért küzd. Minden század új feladattal születik a világra s hogy ezt megvalósíthassa, mindazt, ami szabad mozgásában gátolja, le kell magáról dobnia. A mi századunk rengeteg használhatatlan salakot, eltakarítatlan romot hord magában s a mult század e holt maradványai nem engedik saját képe kiformálásához. Mi az, amivel a XIX. század még mindig lenyűgözve tart bennünket? Németh László ezt az erőt a század óriási méreteiben látja, amelyek ránkszakadva, eltakarják előlünk feladatainkat. Mert kétségtelen, hogy a szabadelvű gondolat százada az európai ember egyik legjelentősebb virágkora volt. Míg a felvilágosultság

Egy remekmű margójára

Irta: Kolozsvári Grandpierre Emil

Minden tudománynak vannak furcsa babonái s ezek a babonák rendszerint elpusztíthatatlanul szívósak. Ha az olvasó kezébe vesz egy magyar irodalomtörténetet, aztán egy másodikat, egy harmadikat, egy negyediket s nézi, hogy a XVIII. század első felében mit alkotott irodalomban a magyar szellem, szomorúan és csalódottan hagyja abba a kutatást. Ezt a korszakot irodalomtörténetünk hanyatló korszaknak bélyegzi. Hogy miért, arra nehéz megfelelni, hacsak azt nem mondjuk, hogy babonából, ostoba előítéletből. Ez a korszak ugyanis irodalmunk egyik leggazdagabb, legtündöklőbb korszaka, emlékiratok, önéletrajzok egész seregét hagyta ránk. *Európai színvonalú munkákat*, amelyekből nemcsak a kort ismerjük meg véres és mindennapi eseményeiben, hanem ami minden írói alkotásnak a legfőbb tárgya, az emberi lelket is, nagyságában, kicsinyességében egyformán.

Ebben a korszakban írta Rákóczi rodostói magányában latinnyelvű *Vallomásait*, amelyhez foghatóan megrendítő és művészi alkotást az egész világirodalomban keveset találunk. Ekkor írták *Apor* Péter, *Bethlen* Kata, *Bethlen* Miklós, *Tótfalusi Kis* Miklós emlékirataikat, hogy csak a legszebbeket említsük. Régebbi irodalomtörténeteink ezeknek a nagyszerű munkáknak alig szánnak néhány semmitmondó sort. Tudósaink e remekművekben, a magyar szellemnek ezekben a zsenivörű alkotásaiban nem láttak történeti kútforrásnál egyebet. S ez annál különösebb, mert abban az időben, amikor a mi irodalomtörténeteinket szerkesztették, az emlékiratirodalomnak már Európaszerte nagy becsülete volt. *Taine* például, a nagy francia tudós, *Saint-Simon* emlékiratait csaknem egysorba helyezte *Shakespeare* műveivel. Ennek az érthetetlen irodalomtörténeti babonának az eredményeképpen gazdag és színes emlékiratirodalmunk a szélesebb közönség előtt alig ismert. Tudósaink és íróink csak a legutóbbi időkben kezdenek foglalkozni emlékiratainkkal, úttörő írásaik azonban nemhogy a nagyközönséghez, de még az írók egy részéhez sem jutottak el.

Dúsan virágzó naplóirodalmunkból az derül ki ugyanis, hogy íróink vagy egyáltalán nem, vagy csak felületesen ismerik a hajdani emlékiratokat, holott mi sem volna természetesebb, mint hogy ezekből tanuljanak. A manapság megjelenő naplókból, önéletrajzokból többnyire az önvizsgálás gyakorlata, a bátor őszinteség hiányzik, éppen azok a tehetségek, amelyek a XVIII. századi magyar emlékiratok legállandóbb és legértékesebb erényei.

Mindez abból az alkalomból jutott eszembe, hogy *Bethlen Miklós Önéletírásának* új kiadása a kezembe került. A kötet elé a tehetséges tudós, az erdélyi emlékiratok egyik legavatottabb ismerője, *Tolnai* Gábor írt bevezetőt, ugyancsak ő látta el magyarázatos jegyzetekkel a művet.

Bethlen Miklós Erdély történelmének egyik legfájdalmasabb korszakában élt. Születése idején Erdély még önálló fejedelemség volt, halálakor az erdélyi függetlenség már véglegesen megszűnt. Hetvennégy év telt el születése és halála között, e hosszú idő alatt Bethlen Miklós szűkebb hazájának, Erdélynek jóformán minden történelmi eseményében résztvett, hol tevékenyen, hol mint szem- vagy fültanu. Munkája valóban bőséges történelmi kútforrás, de csak másodsorban az, sokkal nagyobb és maradandóbb értéket képvisel, mint irodalmi alkotás.

Bethlen Miklós önéletírása voltaképpen nem más, mint egy élete alkonyára érkezett művelt és gondolkodó ember őszinte és becsületes gyónása. Élete eseményeiről nem annyira az események kedvéért számol be, inkább azért, mert *értelmüket, céljukat kutatja.* Nincs izgalmasabb olvasmány, mint egy kivételes ember vallomása önmagáról, cselekedeteiről, másokhoz való viszonyáról. A legnagyobb titok az emberi lélek s a legszebb látvány az, ha kibomlik előttünk s megismerjük, ami elérhető benne a gyenge emberi értelemnek. Bethlen munkája olyanszerű számvetés, mint *Szent Ágoston* vagy *Rousseau* önéletrajza, igaz művészettel megírt vallomás egy emberi életről, amely teljesebb és gazdagabb volt mások életénél.

A szombat-vasárnapi tejadag

A székesfőváros közélelmezési ügyosztálya közli, hogy Budapesten, valamint a közélelmezési szempontból Budapesthez csatolt megyei városok s községek területén a tejjegyekre a kereskedők 23-án, szombaton, a 24-ére, vasárnapra járó tejmennyiséggel együtt a következő mennyiségeket szolgáltatják ki: Az A jegyre összesen egy litert, a B jegyre összesen 07 litert, a C és D jegyekre összesen 0.3—0.3 litert.

Lengyelfóti adománya a hősihalottak családtagjainak

Nagykanizsa, október 22. *Lengyelfóti* **község gazdaköre** *40 mázsa gabonát és 20 kocsi fát* **gyüjtött össze a község hősi halált halt katonái családtagjainak felsegélyezésére. Az adományokat a minap osztották ki a családok között.** *(MTI)*

Az új iparrevizió határidejének kitolását kéri 70 ezer vásári és piaci kereskedő és iparos

A Vásári és Piaci Kereskedők és Iparosok Országos Ipartestülete rendkívüli közgyűlést tartott. Napirenden *az iparrevizió* kérdése és *a zugpiac megfékezése* szerepelt.

Szikora Ferenc alelnök megnyitója után *Sebestyén* József ügyvezető elnök beszámolt arról, hogy a vásári és piaci kereskedők és iparosok már átestek az iparrevizión és *a vásárokat már csak őskeresztény átogathatja*, mégis most arról van szó, hogy *január 1-től elvesztik iparukat, amennyiben nyilt üzlettel nem rendelkeznek.* Ez szerinte csapás lenne, mert *70.000 piaci árust és 24.000 alkalmazottat érint.* Hangoztatta, hogy a mai nehéz időkben *nem tudnak üzlethelyiséget szerezni.* Ezért méltányos lenne, ha az újabb iparrevízió határidejét *kitolnák.* Rámutatott arra, hogy tulajdonképpen a zugpiac felhajtói és árurejtegetői azok, akik már az első iparrevíziónál be sem nyujtották iparukat, hanem azokkal felvértezve házalnak és kínálnak árut eladásra. A vásári és piaci kereskedők igényt tartanak arra, hogy megkülönböztessék ezektől a lelkiismeretlen elemektől. Végül *felszólították az érdekelteket, fogjanak össze a feketepiac leküzdésére* és a tisztességes kereskedelem megerősítésére.

Több felszólalás után a rendkívüli közgyűlés résztvevői táviratot küldtek *Zsindely* Ferenc kereskedelmi miniszternek, *Szendy* Károly polgármesternek, továbbá a kereskedelmi és iparkamarának. A táviratokban *kérik, ne fosszák meg őket szerzett jogaiktól.* Elhatározta még a közgyülés, hogy többezer aláírással ellátott *memorandumot* nyujtanak át *Zsindely* Ferenc kereskedelemügyi miniszternek.

Nyolc leölt hízott liba lakat alá vitt két újpesti áldetektívet

Egy ráckevei asszony, *Szentgáli* Árpádné, elhatározta, hogy rokonaihoz *Erdélybe* utazik. Magával akart vinni *nyolc leölt hízott libát*, hogy húsban szűkölködő rokonain segítsen. Már beszállt a *Budapestre* induló hajóba, amikor egy hozzátartozója rohant hozzá és közölte, hogy levelet kapott, amely szerint *a rokonok jönnek hamarosan Pestre és itt veszik át a libákat. Szentgáliné* nem akarta, hogy a már leölt libák megromoljanak s elhatározta, hogy *Pesten* eladja őket. A hajón megismerkedett *Bán* Istvánné dunaföldvári asszonnyal, aki szintén libákat vitt Pestre eladni és *Musitz* Lajos 23 éves újpesti cipészsegéddel. *Musitz kijelentette, hogy hajlandó mindket őjük libáit megvenni.*

Újpesten Musitznak a *Szent Gellért* utca 23. számú házban lévő lakására mentek és megkezdődött a libák lemérése. *Musitznak* nem volt elég súlya, azért azt mondta, hogy egy közeli füszerüzletbe megy. Amikor visszatért, társaságában egy férfi volt, aki *közellátási detektívnek mondta magát, lefoglalta a libáka* és a két meglepett asszonyt örökre kitiltotta *Ujpest* területéről.

A két asszony gyanutlanul átadta a libákat, de később gyanusnak látszott előttük a cipészsegéd közreműködése, *az őrszobára mentek és panaszt tettek.* A nyomozás még meg sem indulhatott, amikor Ujpesten már el is fogták a két szélhámost. *Egy vendéglőben mulatoztak és dicsekedtek, hogyan csapták be a két asszonyt.* A főkapitányságon kiderült, hogy az áldetektív *Thurza* Menyhért 23 éves cipészsegéd volt. Mindkettőjüket *letartóztatták.*

RÁDIÓMŰSOR

PÉNTEK:

BUDAPEST I.: 17.00 Magyar népmuzsika. 17.30 Német hallgatóinknak. 17.50 Sportközlemények. 18.00 Se szó, se beszéd, muzsika! 18.35 A Zeneművészeti Főiskola Liszt Ferenc versenypályázati emlékhangversenye. A szünetben Zenei anekdóták. 21.10 Tánczene. 21.40 Hirek. 22.10 Hirek német, angol és francia nyelven. 22.40 Magyar nóták. 23.45 Hirek.

BUDAPEST II.: 17.00 Hirek német, román, szlovák, ruszin és horvát nyelven. 19.00 Komolyan és vidáman. 20.35 Szórakoztató zene. 21.15 A magyar közigazgatás múltja. 21.40 Rendőrségi kar. 22.40 Hirek.

KÍSÉRLETI ADÓÁLLOMÁS: 17.30—18.55 Gondűző derü.

SZOMBAT:

BUDAPEST I.: 6.00 Üzen az otthon. 6.25 Ébresztő. Torna. 6.45 Reggeli zene. 7.00 Hirek. Közlemények. 8.00 Hirek német, román, szlovák, ruszin és szerb nyelven. 8.30 Rádióiskola. 10.00 Hirek. 10.15 Szalónzene. 11.10 Nemzetközi vizjelzőszolgálat. 11.15 Zenekari müvek. 11.40 A karthausi. 12.00 Harangszó. Himnusz. 12.10 Melles Béla zenekar. 12.40 Hirek. 13.20 Időjelzés, vitálláslejelentés. 13.30 Honvédeink üzennek. 14.00 A légierők fúvószenekara. 14.30 Hirek. Müsorismertetés. 15.00 Tánczene. 16.00 Üzdelem az angolkór ellen. 16.20 Magyar nóták zongorán. 16.45 Időjelzés, hirek. 17.00 Könnyü zene, könnyü percek. 18.40 Külügyi tájékoztató. 18.50 Hirek. 19.00 Hangképek innen-onnan. 19.30 Blaha Márta zongorázik. 19.50 Kinek mi volt a nótája? 20.45 Keéky István csevegése. 21.00 Pezsgő ritmusok. 21.40 Hirek. 22.10 Hirek német, angol és francia nyelven. 22.40 Ki mit szeret? 23.45 Hirek.

BUDAPEST II.: 17.00 Hirek német, román, szlovák, ruszin és horvát nyelven. 19.00 Mezőgazdasági félóra. 19.30 Búcsúzom tőled. 21.40 A Budapest honvédőrzászlóalj zenekara. 22.40 Hirek.

KÍSÉRLETI ADÓÁLLOMÁS: 17.30—18.55 Gondűző derü.

A görög színház

FONTOS KELLÉKE VOLT AZ ÁLARC

A MAI SZINHÁZ ÉS FILM KULISSZATITKAIRÓL

KÖZÖL ÉRDEKES KÉPES BESZÁMOLÓKAT

a BERLINI Visszhang

Megjelenik kéthetenként - Megrendelhető az IBUSZ-nál, V. Akadémia-u. 10. Egyes szám ára 36 fillér

Két kedves tudacskám

az egyik a kézitáskában, a másik az irógép mellett. Az első az piros: a rúzsom. A második kívül sárga, belül szénfekete.

Kitalálják

GYORSÍRÁSHOZ: TAKARÉKOS

TITÁN

IRÓNT!...

Kiváló minőségű SCHULER-gyártmány

DARMO-STOP
CSOKOLÁDÉ HASMENÉS ELLEN, FELNŐTTNEK, GYERMEKNEK.
PATIKÁBAN KAPHATÓ

HIREK

— **AZ IPARÜGYI MINISZTER** rendeletét közli a hivatalos lap a délvidéki mérnökökről, a magatartásukat felülvizsgáló igazolóbizottság szervezetéről és a bizottság előtti eljárásról.

— **TILOS A BEKÖLTÖZKÖDÉS** Szerbiából Panesova, Versec, Fehértemplom és Nagybecskerek városokba. Az 1941 április 6-a óta oda beköltözöttek is kötelesek, a német körletparancsnokság felhívására, onnan elköltözni. *(MTI)*

— **REPÜLŐHALÁL.** Zvolenszky Egon repülőhadnagy október 20-án délelőtt 11 órakor kötelességének hű teljesítése közben Kecskeméten repülőhalált halt. Temetése október 23-án délután lesz a rákoskeresztúri Hősök temetőjében. *(MTI)*

— **TÖRÖKORSZÁG MOTORRAL FELSZERELT, 600—800 tonna ürtartalmú** vitorláshajók épitését határozta el, a nyomasztó hajótérhiány enyhitése érdekében.

— **AZ ÚJ BUDAPESTI REFORMÁTUS GIMNÁZIUMOT** november 6-án avatják fel a Protestáns Napok keretében. *(MÉ)*

— **MEGÉRKEZETT A PIREUSI KIKÖTŐBE két svéd gőzös 850 tonna gabona- és 300 tonna hüvelyesszállitmánnyal.** *(MTI)*

— **BEOMLOTT EGY HÁZ** a franciaországi Privas városában, vízalámosás következtében. Hét indokinai munkás életét vesztette, nyolc súlyosan megsebesült. *(MTI)*

— **KINEVEZÉS.** A miniszterelnökség dr. *Persián* József táblai bírót a közigazgatási bírósághoz tanácsjegyzőnek nevezte ki.

— **HÁZASSÁG.** *Kulifay-Csöme* Margit és *Janka* Jenő okl. építészmérnök október 23-án, délután 5 órakor tartják esküvőjüket a harkányi református templomban.

— **EGY KÖTÖMB RÁZUHANT** Bgregy község kőbányájában *Gelencsér* Kálmán 18 éves legényre, akit már csak *holtan* tudtak kiemelni a törmelék alól. *(MTI)*

— **CSÖKKENT A KIÜTÉSES TIFUSZmegbetegedések száma Törökországban. Istanbulban szeptember 23-a óta nem jelentettek új tifuszbeteget.** *(MTI)*

— **NAGYVILÁGI ÉLETET** akart élni Micula Saver kissebesi magántisztviselő és több betörést követett el. A bíróság nyolchavi börtönre ítélte.

— **A SÖTÉTBEN BELEESETT** egy vízzel telt árokba és megfulladt *Hetesi* Józsefné asszony, aki késő este indult hazafelé a mecsekszabolcsi szőlőből.

— **CSEMPÉSZETT DOHÁNYT** kerestek a csendőrök a somogymegyei *Tekla* faluban *Sztraga* István 26 éves horvát menekültnél *és hamis képpengőket* találtak nála. A pécsi ügyészség fogházába kísérték. *(MTI)*

— **JOHN LEWIS,** az amerikai bányamunkás szakszervezet elnöke, megbetegedett. A virginiai Alexandriában ápolják. *(MTI)*

— **DISZTÁBORT TART** a Foederatio Stephanea Hunyadi János-törzse október 25-én este ½8 órai kezdettel a X., Kápolna-utca 7. számú helyiségében.

— **AGYONGÁZOLTA** a társasgépkocsi Sepsiszentgyörgy határában *Szász* Jánosné 40 éves asszonyt. *(MTI)*

— **IFJAK VILÁGNÉZETI AKADÉMIÁJA** címmel az Országos Magyar Katolikus Diákszövetség előadássorozatot indit. Ma este 6 órakor a Műegyetem rektora nyitja meg az Akadémiát a Műegyetem kémiai épületének előadótermében P. Varga László, S. J. A mai magyar társadalom képe és Kákonyi István a Mai fiatalság cimen tart előadást.

— **JOG. SZOCIALPOLITIKA ÉS GYERMEKVÉDELEM** címmel dr. Szokolay Leó árvaszéki elnök, egyetemi m. tanár az ügyvédi Kamarában (Szalay-u. 7.) október 25-án ½6 órai kezdettel előadást tart.

Ma a takóházak és egyéb épületek elsötétítése 20 órakor kezdődik és hamali 4 óráig tart

SZINHÁZ és FILM

UTIKALAND

A Forum ma esti díszbemutatója

Ma este ½8 órakor mutatja be díszelőadás keretében a Forum filmszinház Alessandro Blasetti »Út kaland« cimü új filmjátékát amely az olasz filmgyártás egyik legművészibb alkotása. A történet egy elesett lányról szól, aki nem mer hazamenni régi felfogású, vidéken élő szüleihez és megkéri vonatbeli útitársát: jöjjön el hozzájuk és hazudja egy napra, hogy ő a férje. Ebből az ötletből bonyolódik aztán a drámai sodrú mese, amelyet kitünő színészek elevenitenek meg. Az »Útikaland« az idei szezón egyik legművészibb produkciója nagyon szép és nagyon finom emberi történet, amelynek különösképpen a felvételei tarthatnak majd nagy sikerre számot. A női főszerepben új színésznőt ismerünk meg Adriana Benetti személyében, aki hamarosan a legérdekesebb csillaga lesz az európai filmgyártásnak. Partnere a »Vaskorona« kitünő férfihőse, Gino Cervi, akinek megjegyeznivaló alakitása újabb bizonyitéka különleges színészi képességének.

Adriana Benetti

Az »Útikaland« előreláthatólag jóideig sikeres műsordarabja lesz a Forum filmszinháznak.

A VARIETÉ CSILLAGAI

szombattól a Capitolban

Szeleczky Zita

Holnaptól kezdve vetiti a Capitol filmszinház *A varieté csillagai* cimü magyar filmet, amelynek az a nevezetessége, hogy az idáig bemutatott magyar produkciók közül *talán a legdrágább.* Az izgalmas, érdekes filmjáték az artisták különös világát tárja a közönség elé fordulatos, lebilincselő és merőben újszerű mese keretében. A hatalmas és igen nagy költséggel készült film vezető szerepeit *Bordy* Bela, *Simor* Erzsi, *Szeleczky* Zita, *Vaszary* Piroska, *Németh* Romola, *Páger* Antal, *Jávor* Pál és *Mály* Gerő játssza.

Jávor Pál

Szöktetés a szerályból

A *Szöktetés* nálunk a legjobban rendezett *Mozart-opera,* a szép kamaraszinpadon eleven, mozgékony, színes jelenetek követik egymást és talán abban se legyünk túlérzékenyek, ha olykor egyik-másik szereplő túlzásba is viszi az elevenséget. *Élni akarunk* és mintha manapság a művészetben is a mohó életvágy volna a legfontosabb. *Shakespeare, Molière* százas sorozatban megy, akár egy divatos operett és ennek valahol meg kell fizetni az árát. De haragudjunk, ha *Shakespeareat, Molièret, Mozartot* akarják a tűnő szivekbe belapni?

Persze, a Mozart-operához zene is tartozik, ennek pedig legalább is — hibátlannak kell lenni. *Lukács* Miklós, aki most vezényelte elsőizben a *Szöktetés*-t Operaházunkban, mindenesetre hibátlan, pontos előadásra törekszik. Talán néha túlságosan érezzük a kimértséget, olykor kissé elbalványul a muzsika, hűvösebbé válik, de végeredményben egész rendes zenei kivitelben volt részünk. *Koréh* Endre nagyszerű *Ozminja,* a kissé indiszponált *Rösler* Endre szépen formált *Belmontéja* mellett még *Szabó* Ilonka és *Sárdy* János alakitását kell megemlitenünk. *Raffai* Erzsi azonban Mozart-operába nem való.

Dr. V. A.

Stucki Jurg ismert svájci hegedűművész, Svájc vichyi követének fia rövid szenvedés után 26 éves korában meghalt.

„30 év slágerei"
OKT. 23. ½7 ÓRAKOR PESTI VIGADÓ
Fellegi—Rácz Vali—Türk—Pelsőczy Irén—Kazal, Pártos—Némery—Laboch—Kamilly J.—Holéczy együttes. Szimfonikus jazz-zenekar. — Jegyek jegyirodákban.

Ballépés jobbra

50

A *Vidám Színház* pénteken tartja idei második jubileumát a Ballépés jobbra cimü zenés francia vígjátékból. *Létraz* nagysikerü darabja, melyet *Pünkösti* Andor átdolgozásában *Hegedüs* Tamás zenéjével, *Szüle* Mihály rendezésében mutatott be a színház, eddig állandóan táblás házakat vonzott. A szereplő színészek, *Fejes* Teri, *Fábry* Éva, *Petrovich* Szvetisziáv, ifj. *Latabár* Árpád: *Bihary* Nándor és *Madarász* László estéről estére sok tapsban részesül a kitünő alakitásért.

Az Agról szakadt urilány

müteremben

Az *Ágról szakadt urilány* cimü magyar filmujdonság forgatását annakidején sok viszontagság között Borsafüred vadregényes környékén kezdték meg. Az *Objektiv Film* most a Hunnia mütermébe költözött *Pánczél* Lajos forgatókönyvével és ott készülnek a műtermi felvételek ugyancsak *Ráthonyi* Ákos rendezésében. A főszerepeket *Tolnay* Klári, *Hajmássy* Miklós, *Mihályi* Ernő, *Vizvári* Mariska és több más neves színész alakitja.

Dr. Dombi József tanár vasárnap délelőtt 11 órakor vetített képes előadást tart a Corvin moziban az olasz müemlékekről.

A Gróf Monte Christo cimü hatalmas francia film egyik legizgalmasabb jelenete Monte Christo börtönből való szabadulása. Ezt a jelenetet a marseillei öbölben lévő If sziget várbörtönében a helyszinen készitették. A film egyik érdekessége, hogy két részletben kerül a közönség elé.

Előadás Bartók Béláról

A Népmüvelési Bizottság rendezésében *Tóth* Dénes tart előadássorozatot a XX. század zenéjéről. Sorozatának második részében *Bartók* Béla zenei munkásságával foglalkozott. Legjobb igyekezetével és tudásával fogott a feladat megoldásához s hogy ez nem mindenben sikerült neki, az csak a tárgy nehéz és kimeríthetetlen voltának és az idő rövidségének tudható be. Amit mondott, az csakugyan megfelel a valóságnak; inkább az előadás hiányossagai ellen van kifogásunk. Különösen hangsúlyozta az előadó Bartók vezető szerepét a mai európai zeneszerzők között, stílusának és mondanivalóinak újszerüségét, mellyel eddig soha nem látott szépségeket tárt fel a világ számára. Két Bartók zeneművet hallottunk hanglemezekről, az első a négytételes zongoraszvit, a második az első vonósnégyes volt a *Pro Arte* együttes előadásában. Célszerű lett volna a müvek előzetes ismertetése, sokkal kimeritőbben, mint ahogyan az történt, mert, különösen a vonósnégyes meghallgatása, — sokak számára először — túlságosan megterhelte a közönség fel nem kelteft figyelmét. Ennek ellenére azonban az előadás érdekes volt és *Tóth* Dénes helyes meglátásairól, a lényeges szempontok felismeréséről tanuskodott.

Németnyelvű Bókay-film az Urániában

Az Uránia nemsokára bemutatja a *Feleség* cimü új Ufa-filmet, mely *Bókay* János *Négy asszonyt szeretek* és *Feleség* cimü európai hirü vígjátékaiból készült. Az Ufa a budapesti bemutatóra meghivta azokat a színészeket is, akik annakidején sikerre vitték a *Bókay*-darabot. A müvészeknek most érdekes alkalmuk lesz összehasonlitani szerepfelfogásukat német kartársaik alakításával.

Botrány az operai páholyban

A főszerkesztő úr rettegett és befolyásos ember, bizalmas tőzsdei értesüléseivel milliókat érő részvénykötegeket juttat barátja kezére. Közlékenységének azonban kegyetlen és súlyos ára van, a főszerkesztő úr el akarja csábitani barátja feleségét. Még attól sem riad vissza, hogy az Operaház páholyába furakodjék és megcsókolja a szépasszony nyakát. Ebből a csókból botrány tör ki. Kenyértörésre kerül a sor a főszerkesztő és a tőzsdei spekuláns között. Mindez csak egy kis epizódja annak az izgalmasan érdekes *Lejtőn* cimü *Modernfilmnek,* amelyet *Diocsek* Gyula igazgató rövidesen bemutat. A főszerkesztőt *Fáy* Béla, a szépasszonyt *Szilágyi Szabó* Eszter, a tőzsdést *Greguss* Zoltán játssza. A filmet báró *Podmaniczky* Félix rendezte.

Babay József csokorba gyüjtötte a régi hires államférfiak, irók, szinészek nóta-t, melyeket a rádió szombaton a »Kinek mi volt a nótája« cimü műsorban 19 óra 50 perces kezdettel közvetit. Nagy Izabella, Orbán Sándor és Solthy György közreműködésével.

*

A Magyar Muzsa Irodalmi Társaság október 26-án este 7 órakor a Magyar Sajtó Házában irodalmi estet rendez Bulla Elma, Lehotay Árpád, Kovács Károly, Ambrózy Agoston, Eszterhás István, Gedényi Mihály, Istókovits Kálmán, Komjáthy Aladár, Koréh Ferenc, Kozocsa Sándor, Ormay Imre és Urbán Ernő közreműködésével.

*

A Komédia Uj figurák cimü nagysikerü műsora pénteken érkezik 50. előadásához. Türk Berta, Fekete Pál, Misoga László, Barna Anci, Hlatky Edit és Anday Béla a revü szinpadi részének szereplői, rajtuk kivül azonban feltép több hires artista is, köztük a világhirü Overbury-pár is.

*

Néhány nap óta bolgár szinészek játszanak a pasaréti müteremben, ahol most készül magyar-bolgár verzióban a Tengerparti randevú cimü Turán Film. A magyar részt Bán Frigyes, a bolgárt Boris Borzanoff rendezi. Magda Poltschakowa és Cristo Kedjabaseff a bolgár verzió két főszereplője. A magyar részben Dorita Boneva, Pataky Jenő, Naszódy Sándor és Solthy György játssza a főbb szerepeket.

*

Kozocsa Sándor, az ismert irodalomtörténeti kutató kiadja Jászai Mari összes leveleit. A több mint 500 darabból álló kor- és színháztörténeti szempontból is érdekes levél nemsokára elhagyja a nyomdát.

A Kormányzói Pár és a Kormányzóhelyettes felesége jelenlétében megnyitották „A Magyar Művészetért" kiállítást

A *Horthy Miklósné* védnöksége alatt álló „A Magyar Művészetért" képzőművészeti kiállítás szombaton délben nyilt meg ünnepélyes keretek között. Pontban 12 órakor érkezett meg *Horthy Miklós* kormányzó, hitvese és Horthy Istvánné, a kormányzóhelyettes felesége társaságában. A bejáratnál a rendezőbizottság tagjai fogadták a magasrangú vendégeket; akik díszruhás városi hajdúk sorfala között vonultak be a kiállítási termekbe.

A nagy csarnokban a Képzőművészeti Társulat elnöke: Rakovszky Iván üdvözlőbeszédet mondott:

— A latin közmondás szerint — mondotta többek között — a fegyverek zajában elhallgatnak a muzsák. Fegyverek zajában állunk most is, a muzsáknak tehát el kellene hallgatniok. Csodálatosképpen azonban a muzsák jobbágyai: írók és művészek töretlen erővel, munkakedvvel és lelkesedéssel dolgoznak tovább. Nem a hanyatlás, de a fejlődés és virágzás jeleit látjuk. A világégéssel kapcsolatos válság azonban mégis kihatással van a művészetekre, anyagi szempontból. Ennek a problémának a jelentőségét érezte át kiállításunk fővédnöke, a Főméltóságú Asszony és az ő segítségével lehet megrendezni évről-évre „A Magyar Művészetért" kiállításokat. Azzal, hogy ezt az akciót megindította és annak védője lett, a magyar művészet aranykönyvében megmarad a neve az utókor hálájára és elismerésére.

Az ünnepi szónok végül megköszönte a Főméltóságu Párnak és a Kormányzóhelyettes Ur feleségének, hogy megjelentek a kiállítás megnyitásán.

Az ünnepségen jelen voltak a politikai és társadalmi élet vezetői sorából: vitéz *Keresztes-Fischer Ferenc* belügyminiszter és felesége, vitéz *Bartha Károly* honvédelmi miniszter és felesége, *Hóman Bálint* kultuszminiszter, *Antal István*, *Lukács Béla* tárcanélküli miniszterek, bárciházi *Bárczy István* miniszterelnökségi államtitkár és sokan mások.

A Kormányzó Ur távozásakor kijelentette, hogy ez a kiállítás legszebb azok között, amelyeket az utóbbi időkben látott.

A magyar épitészet ezredéves multja és jelene

A kolozsvári Épitőművészeti Kiállitás tanulságai

Kolozsvár hires Unió-utcájának nevezetessége a Redout-palota. Ez a terebélyes épület nagy szerepet játszott Erdély történetében. Erdély fővárosának legfontosabb összejöveteleit, gyüléseit, kiállításait most is a Redout falai között rendezik meg. Emeleti termeit ezuttal izlésesen diszitett apró fülkékre osztották fel. A fülkékben — mintha több részből álló, hosszu filmet néznénk végig — lepereg előttünk a magyar épitészet ezredéves multja és jelene. Az egyik fülke falán látjuk az esztergomi királyi vár, a helyreállitott borsi Rákóczi-vár, az 1941-ben kiásott visegrádi palotaudvar, az aranyosmedgyesi Lónyay-kastély, a marosvásárhelyi vártemplom, az ungvári Drugeth-vár képeit. A hires műemlékeinket megörökitő képek között természetesen előkelő helyet kaptak a budai vár régi képei és a székesfehérvári műemlékekről szóló fényképfelvételek. Egy másik fülkecsoportban nagyméretü fényképek tanuskodnak épitészeinknek a legutóbbi 20 év alatt elért sikereiről. Tömör beszámolót kapunk az ország területén lebonyolitott nagyszabásu épitkezésekről. Láthatjuk, hogy nemcsak a mult termelt. *A magyar épitészeti kultura folyvást fejlődik. A tudományosan felkészült magyar épitészek száma állandóan nő, az ország, a háborus időkben is, nagyszerü épitészeti alkotásokban egyre gazdagabb lesz.*

A *Kolozsvári Épitőművészeti Kiállitáson* több Budapestre vonatkozó modellt is láthattunk. Pompás fényképek és részletes tervek szemléltetik, hogy Budapest miképpen állitja helyre a budai vár régi képét. A budapesti Szent István-város északi részének rendezésére vonatkozó, az épitőművészet legujabb elgondolásai alapján készült tervet is közszemlére tették. Ez a terv azt javasolja, hogy a budapesti Szent István-város északi részében

„lábakra épitett", tehát földszint nélküli 7-8 emeletes bérházakat

épitsenek, a bérházak alatt, a földszinti üzlethelyiségek és lakások helyén külsőre is újszerü forgalmi útvonalak bonyolitsák le majd a főváros legmodernebb részének közlekedését. Az egyes háztömbök közé modern sporttelepeket, parkokat, fürdőket terveznek. A városrendezés, a városszépités kérdése egyébként most legtöbb nagy vidéki városunk vezetőségét is foglalkoztatja. A megrontott, régi városképet mindenütt helyre akarják állitani. Kolozsvárott például az *Országos Irodalmi és Művészeti Tanács* pályázatot irt ki olyan épitészeti tervekre, amelyek *a kolozsvári Mátyás király-tér utóbbi évtizedekben épült, idegenszerü épületeinek átalakitásával sikeresen oldanák meg azt a feladatot, hogy Kolozsvár híres főtere visszakaphassa régi képét*, a város ékessége, a Szent Mihály-templom épitőművészeti szempontból stilusos környezetben állhasson. A pályázatra 14 terv érkezett, azonban a tervek közül teljes egészében egyet sem valósitanak meg. A beérkezett pályamunkák kétségkivül sok értékes részletét ugyanis együttesen használják fel, hogy a kolozsvári Mátyás király-tér végül is művészeti szempontból megfelelő képet kapjon. Valamennyi tervnek az az alapelgondolása, hogy

a város legszebb terét mentesiteni kell minden cicomától

A modern épitőművészeti irány azt követelj az alkotóktól, hogy *minél egyszerübb formával minél szebbet* alkossanak.

E téren a *kolozsvári Épitőművészeti Kiállitás* gazdag utmutatással szolgál: bemutatja az Iparügyi Minisztérium magasépitési osztálya által összegyüjtött, közismert műépitészeinknek egy-egy magyaros formáju templom, községháza, kulturház, egészségház, iskola stb. épitésére vonatkozó tervét. Nagyszabásu hivatalokra és egyszerü jegyzői, orvosi lakra, hatalmas méretü bérházakra és csendes kis családiházakra vonatkozó tervek is láthatók. Nagyon érdekesek azok a tervek is, amelyek arról szólnak, hogy Erdélyben, általában a nép falvaiban egyszerü és egészséges épitkezési módon — miképpen kellene épitkezni. *A magyar épitészek ugyanis az utóbbi évtizedben mind nagyobb érdeklődéssel fordulnak*

a falu épitészete

felé, amely a magyar nép épitőkészségéből és izléséből, a magyar táj épitőanyagaiból és éghajlati viszonyaiból nőtt ki a paraszti élet minden józanságával. A mai épitőanyaghiányban a táji anyagokból, táji szerkezetekkel épitett házak hasznos tanácsokkal szolgálnak arra vonatkozóan, hogy házunkat könnyen megszerezhető, helybeli anyaggal miként épithetjük meg. A *kolozsvári Épitőművészeti Kiállitás* egyik termében a kolozsmegyei Kide község néprajzi érdekességü, modern paraszthazáiról készült fényképsorozat bemutatja, hogy helyben fellelhető kövekből is milyen nagyszerüen lehet épitkezni!

Megkapó adatokkal igazolja a kolozsvári épitőművészeti kiállitás azt is, hogy *a magyar épitészet egyik legsajátosabb és legjellegzetesebb alkotása:*

a magyar torony

amely tornácos, fiatornyos sisakjával a XVII. század vége óta Kalotaszegről és a Szilágyságból elterjedt az egész országban, keletre Háromszékig, nyugatra — Gömör megyéig. A magyar toronyforma: „a toronytest elé kiugró, csipkézetes, könyöklős, tornácos, fiatornyos toronysisak", vagy annak szerényebb változata, az országszerte elterjedt „zömök harangláb". Ezt a toronyformát a magyar ácsmesterek nyilván a nyugateurópai „saroktornyos toronysisak" nyomán alkották, ugyhogy a mintát a maguk izlésének megfelelően átalakitották.

A *kolozsvári épitőművészeti kiállitáson* gondosan előkészitett fényképek szemlélése révén meggyőződhettünk arról is, hogy *Magyarország nagy igyekezettel gondozza műemlékeit.* Egy-egy műemléknek nyilvánitott házról, várfalról stb. készült rajzok, fényképek elénk tárják, hogy az ismertetett hires épület milyen volt annak idején, a korszerüség követelményei alapján tehát miként kellene restaurálni. Egy harmadik kép pedig bemutatja az ismertetett hires épület mai képét is. A kiállitás egy másik termében szinpadilag beállitott szobrok a szobrok elhelyezésének hibáit és előnyeit mutatják be.

A *kolozsvári épitőművészeti kiállitás* termeiben egy *„igazi"* szobrot is találtunk: *bethleni Bethlen Miklós szobrát. Bethlen Miklós* a magatervezte bethlenszentmiklósi kastéllyal a magyar épitészet névszerint — és önéletleirásán keresztül — személy szerint is ismert *legrégibb* mestere. Szobrát most azért állitották fel a *kolozsvári épitőművészeti kiállitáson*, hogy a magyar épitőművészek egykori nagy elődjük emléke előtt hódolhassanak.

—ke.

Szabályozták az élősertés és husipari termékek, a jég, a száritott zöldség, a gyümölcsiz és a cipő árát

A Budapesti Közlöny szombati száma közli a közellátási miniszter rendeletét, amelyekben megállapitja az élősertés és husipari termékek, a jég, a száritott zöldség, a gyümölcsiz és a cipő árát.

A husipari termékek árai

Az alább közölt összegek a hentesek és mészárosok által számitható legmagasabb fogyasztói árakat állapitják meg.

A feltüntetett első összeg a Budapesten és környéken, a második a központilag ellátott területeken felszámitható, a harmadik az ország egyéb területén érvényben levő új eladási árakat jelenti.

Sertéshusárak: rövidkaraj 4.20, 3.80, 3.40, hosszukaraj, papszelet 3.80, 3.40, 3.10, egész karaj 4.—, 3.60, 3.25, bőrös karaj 4.—, 3.60, 3.30, comb 3.30, 3.20, 2.90, lapocka 3.20, 3.10, 2.80, tarja 3.10, 3.—, 2.70, oldalas 2.20, 2.20, 2.—, kolbászhus és sertésdagadó 3.50, 3.40, 3.10, csülök 1.80, 1.80, 1.80, fej, farok 1.60, 1.40, 1.40, köröm —.80, —.80, —.80, máj és nyelv 2.40, 2.20, 2.20, vese-velő 2.40, 2.20, 2.20, tüdő, szív, lép 1.60, 1.40, 1.40, bőrke —.60, —.60, —.60, sertéscsont —.50, —.50, —.50.

A csont nélkül árusitott, kicsontozott sertéshus — megdarált állapotban is — a megfelelő husrésznek megállapitott áránál legfeljebb 16 százalékkal magasabb áron hozható forgalomba.

Hentesáru-gyártmányok: füstölt egységes kolbász 4.10, 4.—, 3.60, füstölt-főtt egységes kolbász 4.50, 4.40, 4.—, füstölt száraz egységes kolbász 5.10, 5.—, 4.50, másodrendü füstölt kolbász 2.60, 2.50, 2.40, ugyanaz főzve és meleg állapotban kiszolgálva 2.90, 2.70, 2.60, msodrendü füstölt szárazkolbász 3.20, 3.10, 3.—, vadászkolbász vagy vadászszalámi 4.50, 4.30, 4.10, párisi, krinolin, szafaládé 3.40, 3.30, 3.20, virsli 3.60, 3.50, 3.40, fejsajt 3.40, 3.40, 3.40, bőrsajt 1.60, 1.60, 1.60, feketehurka 1.40, 1.40, 1.40, véres- vagy májashurka 2.30, 2.30, 2.30, sült vagy füstölt, véres- vagy májashurka 2.80, 2.80, 2.80.

Sertésoldalas 2.70 (3.40), 2.70 (3.40), 2.50 (3.10), kicsontozott sertéstej 2.40 (3.20), 2.10 (2.80), 2.10 (2.80), sertésnyelv 2.80 (3.20), 2.70 (3.10), 2.70 (3.10), sertéscsülök 2.20 (2.60), 2.20 (2.60), 2.30 (2.60), sertésláb, köröm —.90 (1.—), —.90 (1.—), —.90 (1.—).

Marhanyelv 5.40, 7.60, 5.—, 7.—, marhaszegy csont nélkül — 6.50, — 6.20.

Füstölt, főznivaló sertés csemegekolbász 4.40, 4.30, 3.90, füstölt, főtt sertés csemegekolbász meleg állapotban kiszolgálva 4.30, 4.70, 4.30, füstölt száraz csemege- vagy szalámikolbász 5.60, 5.40, 4.90, nyáriszalámi 3.20, 3.10, 3.—, vegyes finom felvágott 4.50, 4.30, 4.10, hussajt 4.40, 4.40, 4.20, kenőmájas és májsajt 3.60 [illegible]0.

Hátsó sonka, [illegible] csonttal 4.30 (—), 4.20 (—), 3.80 (— [illegible]onka csont nélkül 4.60 (6.20), 4.50 [illegible], 4.10 (5.50), sertéslapocka csonttal, csülök nélkül 3.80 (—), 3.70 (—), 3.4 (—), sertéslapocka csont nélkül 4.20 (5.70), 4.— (5.40), 3.60 (4.90), sonka prágai módon, gépsonka egészben — (6.10), — (6.10), — (6.10), sonka prágai módon, gépsonka szeletelve — (7.80), — (7.80), — (7.80), lapocka prágai módon, géplapocka egészben — (5.80), — (5.80), — (5.80), lapocka prágai módon, géplapocka szeletelve — (7.40), — (7.40), — (7.40), sertéscomb 4.— (5.50), 3.80 (5.20), 3.50 (4.80), sertéskaraj 5.20 (6.50), 4.70 (5.90), 4.20 (5.20), sertéstarja csonttal 3.70 (4.60), 3.60 (4.50), 3.20 (4.—), sertéstarja csont nélkül 4.— (5.—), 3.90 (4.90), 3.50 (4.40), sertésfarok 1.80 (—), 1.50 (—), 1.50 (—), sertéscsont —.60 (—), —.60 (—), —.60 (—).

Azok a viszontelárusitók, akik csemegekereskedői iparigazolvánnyal rendelkeznek, a felsorolt fogyasztói áraknál a szalonnaféléket 14 százalékkal, a kolbász- és szalámikészitményeket, füstölt árukat 17 százalékkal, egyéb hentesárugyártmányokat 20 százalékkal magasabb fogyasztói áron hozhatják forgalomba.

A jég, a száritott zöldség, a gyümölcs- és a szilvaiz ára

A *jég* legmagasabb eladási ára 100 kilogrammonként 3 P, ennél kisebb mennyiség eladásánál 3.20 P.

A *szárított zöldség* megállapított legmagasabb fogyasztói ára az ország egész területén kilogrammonként a következő: burgonya 2.90 P, zöldborsó 8.—, vöröshagyma 6.—, kapor 10.—, fehérkáposzta 5.—, vöröskáposzta 5.60, kelkáposzta 5.20, karfiol 22.—, sárgarépa 5.—, spenót 8.60, sóska 7.20, tök 6.40 ,vajbab 12.—, zöldpaprika 17.— P.

A forgalomba hozott szárított zöldség legmagasabb fogyasztói ára 10 százalékkal magasabb az itt közölt áraknál.

A közellátási miniszter rendelete szabályozza a *vegyes gyümölcs- és szilvaiz* legmagasabb eladási árait is. A legfeljebb 55 százalékú répacukor tartalmú vegyes gyümölcsiz fogyasztói ára kimérve augusztus 31-ig 3.60 P, illetve 3.40, szeptember elsejétől 3.40, illetve 3.20 kilónként. A cukrozatlan szilvaiz legmagasabb fogyasztói ára 3.60 P, a cukrozott 4.— P, szeptember elsejétől 3.80 P. Az üvegben történő forgalombahozatal esetén betétként az üveg önköltségi értékének 140 százaléka számitható fel.

A cipőárak

A kész lábbeli legmagasabb fogyasztói árát is szabályozták. Kereskedő kész lábbelit az előállító iparos és vállalat által *megjelölt fogyasztói árnál magasabb áron nem árusithat.* Ez a rendelet nem vonatkozik a ki nem jelölt lábbeli kereskedők által a kijelölt kereskedők részére átadott lábbelikre, továbbá a mérték után készített, valamint a tipus-lábbelikre és azokra, amelyeknek fogyasztói árát külön rendelet szabályozza.

Budapesten a férficipőknél 20—28, női cipőknél 24—28, gyermekcipőknél 24—28, papucsoknál 20—22, csizmánál 16—20, szandalettnél 22 százalék brutto haszon számitható fel.

KORPA

FEJBŐR VISZKETÉSE

rendszerint meginditója a hajhullásnak. Meg kell tehát tisztitani hajunkat a korpát okozó csiráktól, egyuttal termékenyebbé tenni a fejbőrt. Ezáltal létesitjük a hajszálak megmaradásának feltételeit. A korpa eltünik, a fejbőr nem viszket, a hajhullás fokozatosan megszünik. A hajszálak ujból növekedésnek indulhatnak. A Leton borkinos hajviz már sok férfinak és nőnek mentette meg megsemmisültnek vélt hajzatát. Kezdje el még ma a Leton hajápolást. Még ma este. Önnek is, mint annyi másnak, a Leton hajvizzel sikerülni fog a haj megmentése.

A LETON HAJVIZ

kapható szaküzletekben.

Kis üveg 4.51 P. Nagy üveg 6.61 P.

A mindennapos fésülködéshez ajánlatos a Leton hajkrémemulsió. Nem piszkitja a kalapbélést és az ágynemüt. Nem túlszáraz és nem túlzsiros. Ára 2.41 P.

Főraktár: Hunnia Gyógyszertár Laboratóriuma, Budapest, Erzsébet-körut 56.

Építészekhez és háztulajdonosokhoz felhivás!

Zománcozott tüzhelyek és vaskályhák nagy választékban és olcsó áron kaphatók. Dohány-utca 73—75. szám. Vincze és Sétáló cégnél.

Erzsébet-körúton

csendes, világos, napsütéses 2 szoba, összkomfortos

lakásomat elcserélném

belterületi 3 szobás lakásra.

Telefon: 38—24—28.

Berendezett vegyészeti gyárat

keresünk megvételre

800.000 P-ig.

„Gyors lebonyolitás 658" jeligére Blocknerhez, Városház-u. 10.

Használt vagy uj

hidmérleget

keresünk. — Telefon: 38—24—28.

Perfekt német-magyar

levelező gépirónő, aki könyvelésben is használható és más irodai munkát is végez, kerestetik belvárosi üzletbe. „Fiatalabb keresztény munkaerő" jeligére Blocknerhez, Városház-utca 10.

Nagyforgalmu

autóbuszvállalat átadó.

Csak tőkeerős ajánlatát kérem „Nagyüzem" Erzs.-krti főkiadóba.

Vaskereskedő segéd

őskeresztény, megbizható, nagy gyakorlattal, műszaki kereskedésbe

azonnal felvételik.

Irásbeli ajánlatokat „Faipar 1942" jeligére Patak hirdetőirodába, Vilmos császár-ut 29.

Saroküzlet forgalmas helyen, komoly berendezéssel, olcsó bérrel, raktárral és berendezéssel átadó. Telefon: 8—10-ig és délután 2—4-ig: 114—005. 4302

Gyárvállalat keres

azonnali belépésre őskeresztény, perfekt

gyors- és gépirónőt

Ajánlatokat fizetési igény megjelölésével „Ügyes 29125" jeligére **Blockner, Vilmos császár-ut 33.**

Urilányt fogorvosi szaküzletbe

mint eladógyakornokot felveszünk. Csak jóházból való őskeresztény vagy tanusitványos fiatal munkaerő jöhet számitásba. „Belvárosi munkahely" jeligére Blocknerhez, Városház-utca 10. 4308

Egy magyar munkás példája

Pomozi Lajos Máv. üzemi altiszt, hegyeshalmi lakos a honvédség felszerelésére 309 pengőt ajánlott fel; ezzel beváltotta azt a fogadalmát, amelyet mint elcsatolt területen élő magyar tett: ha a magyar csapatok bevonulnak, három hónapi törzsfizetését a magyar hadsereg céljaira fogja forditani.

Akik olyan szerencsések voltak, hogy a visszakerült magyar területre bevonult katonákkal együtt menetelhettek, soha az életben nem fogják elfelejteni azokat a megható jeleneteket, amelyek nagyszerű honvéd csapataink megjelenésekor lejátszódtak a huszéves ellenséges megszállás alól szabaduló magyarok között. Soha olyan közvetlenül nem lehetett érezni, hogy a katonaság a nemzet ereje és a magyar honvéd minden magyarnak legmegbizhatóbb őre és mindennapi nyugalmának biztositója.

Nem csodálható, hogy Pomozi, aki sokezer magyar testvérével együtt húsz éve sóvárgott a felszabaditó honvédek után, elhatározta, hogy a maga szerény erejével is igyekszik hozzájárulni a magyar honvédség erejének növeléséhez. A magyar munkás a helyzetéhez mérten valóságos vagyont adományozott a honvédség erejének művelésére. Példája megmutatta, hogy ma már az egész magyar társadalom minden rétege tisztában van azzal, hogy a magyar fegyveres erő fejlesztése érdekében minden áldozatot vállalni kell, mert a honvédséggel mindent megnyerhetünk, valóra válthatunk minden magyar álmot, de a honvédség nélkül mindenünket elveszithetjük.

Változások a Beszkárt nyári menetrendtervezetében

A főváros közlekedési szakbizottsága legközelebbi ülésén tárgyalja a Beszkárt nyári menetrendtervezetét.

A Krisztina-körut forgalmának javitása érdekében az igazgatóság azt javasolja, hogy a 69-es járat vonalát a Széll Kálmán-térig hosszabbitsák meg. Egyidejüleg a 33-as járatot megszüntetnék. Ezzel a megoldással a 44-es és a 75-ös járatok tulzsufoltsága enyhülne. A nyári menetrend javasolja *a kispesti forgalom egységesitését.* A tervezet szerint az 50-es járat végállomását a *Szent István-kórházhoz* helyeznék. A 16-os járatot a jelenlegi Simor-utcai végállomás helyett a *Könyves Kálmán-körut* és az *Illői-ut keresztezéséig akarják meghosszabbitani.*

A főváros közlekedési ügyosztálya a nyári menetrendjavaslathoz hozzáfűzi, hogy a rendőrség *olyan járatnak a fenntartásához ragaszkodik, amely a Horthy Miklós-körtér és a Krisztinaváros közötti utvonalon az átszállás nélküli közvetlen összeköttetést biztositja.*

A közlekedési ügyosztály a 33-as és a 69-es vonalon a járatoknak mostani sürüségükben való fenntartását *változatlan utiránnyal javasolja.* A kőbányai közlekedés javitása érdekében a *Liget-tér* és a *rákoskeresztuti temető* közti utvonalon 12-es jelzéssel uj járat inditását, a *37-es vonalon pedig a Baross-tér—kőbányaiuti kocsiszin között villamosok helyett sinautobuszok forgalomba helyezését tartja kivánatosnak az eddigi menetrenddel.* Addig is, amig a sinautobuszok ezen a vonalon forgalomba állithatók, a 37-es villamos utvonala változatlan marad.

A pomázi tömegszerencsétlenség gépkocsivezetője a vizsgálóbiró előtt

Egy héttel ezelőtt — mint megirtuk — szerencsétlenség történt *Pomáz* közelében. Egy tehergépkocsi a mélységbe zuhant és *21 utasa közül három meghalt, 16 pedig megsebesült.* A csendőrök *Berki Jánost*, a tehergépkocsi vezetőjét őrizetbe vették és bekisérték a *pestvidéki törvényszék* fogházába. Dr. *Szigritz György* vizsgálóbiró szombaton hallgatta ki a 21 éves gépkocsivezetőt.

Berki elmondotta, hogy csak személyi gépkocsi vezetésére jogosult. Dobogókőn nagyobb üdülőházat épitenek és a munka befejeztével *egyik feljebbvalójának az utasitására mintegy husz munkást felvett a négytonnás tehergépkocsira,* hogy azokat Pomázra szállitsa. A hegyről lefelé jövet, *kikapcsolta a motort, hogy benzinfogyasztás nélkül guruljon le a hegyi uton.* Egy éles kanyarnál nem tudta lefékezni a sebesen haladó gépkocsit és az ekkor az árokba futott és felfordult.

A vizsgálóbiró *helyszini szemlét* tartott a szerencsétlenség szinhelyén, majd Berki Jánost, mert rendes foglalkozása és bejelentett lakása van, *szabadon engedte.* Három rendbeli gondatlanságból okozott emberölés és 16 rendbeli sulyos és könnyü testisértés vétsége cimén azonban folytatják az eljárást ellene.

Magyarország egyik legszebb renaissance emléke Visegrádon

Mátyás király palotája ismét napvilágra került Mi várható a további ásatásoktól?

Megirtuk, hogy *Hóman Bálint* kultuszminiszter elnökletével a visegrádi ásatások ügyében értekezletet tartottak. A szakértők hozzászólása után a miniszter — az eddigi kutatások eredménye alapján —, biztositotta a további ásatásokhoz szükséges költségeket.

A visegrádi erdőmérnöki hivatal kertje mögött, a visegrádi hegy lábánál folyik a kutatás nehéz munkája. Minden egyes kődarab, vagy törmelék, amely a napvilágra kerül, felbecsülhetetlen érték. Egy elhamarkodott csákány- vagy kapavágás könnyen megsemmisitheti a legbecsesebb darabokat.

Az eddigi eredmények

A *Schulek János* és *Zsitvay Tibor* kezdeményezésére megindult ásatások rövi idő alatt igen sok *Nagy Lajos* és *Mátyás király* idejéből származó emléket hoztak napvilágra. A Mátyás király által épitett palota hatalmas, négyszögletes udvarát már teljes egészében feltárták. A mozaikpadlózatu fedett „kerengő" előtt a *nyolcszögletü diszkút három oldala teljesen sértetlenül került elő. Ezek az oldaltáblák hazánk legszebb renaissance korabeli emlékei közé tartoznak.* Az ép oldalakon kivül csak táblarészleteket és a kut káváját sikerült megtalálni. A renaissance-stilusban faragott oldalak jellegzetes diszitéseket, virágfüzéreket, gyümölcsöket ábrázolnak. Az épségben maradt kutfal egyik oldalán Mátyás király összesitett cimerét, a másikon Mátyás cseh cimerét, a harmadik oldalon a besztercei oroszlánt találjuk. Az udvar bámulatosan szép szinezésü mozaikpadlója is épségben megmaradt.

Érdekes látványt nyujtanak az udvar falában elhelyezett ülőpadkák, előttük a csúcsives ablakok, ahol a palota látogatói a visegrádi Dunavidék szép látképében gyönyörködhettek.

A folyosó hátfalát kőgyámokon nyugvó csúcsives tető fedte. Ez a rész is épségben előkerült. A folyosó falába mélyitett fülkék kőpadjain a királyi udvar előkelőségeinek tanácskozó- és társalgóhelyei lehettek.

A palota belsejének feltárása most folyik. A belső helyiségek a már felszabaditott udvar felé sorakoznak. Ezideig itt csak ajtókereteket és ablakpárkányokat találtak. Az egyik helyiségből lépcsők emelkednek a magasba. Ebből a tényből a szakemberek arra következtetnek, hogy *a palota többemeletes volt.* A királyi palotától alig néhány méterre *az udvari kápolna négyszögletes alapzatára is rábukkantak.* A teljes egészében feltárt eredeti alapzat értékes égetett cserepekkel volt boritva.

Az ásatásokhoz vezető kocsiut egyik fordulójánál gótikus ivelésü pincét fedeztek fel. Ez a lelet arra vall, hogy *Salamon tornya felé további értékes emlékek lehetnek* a már többszáz éves földtömeggel elboritott területen.

Ki épitette a most feltárt visegrádi palotát?

A visegrádi ásatásokkal kapcsolatosan dr. *Lux Kálmán* egyetemi m. tanár, az *Országos Műemlék Bizottság* műszaki vezetője ezeket mondotta munkatársunknak:

— *Zsitvay Tibor* és *Schulek János*, mint tősgyökeres visegrádiak, állandóan foglalkoztak a kutatás gondolatával. Az ő fáradságot és anyagi áldozatot nem kimélő munkálkodásuknak köszönhetjük, hogy Mátyás király rég keresett visegrádi palotáját sikerült megtalálni. Eredetileg ugy képzeltem, hogy a palotának a Salamon tornya közelében kell lennie. Dr. *Puffer Béla*, az Országos Levéltár őre azonban már régebben figyelmeztetett, hogy a mostani ásatások helyén kell keresni a palota romjait.

— Schulek János helyes irányban kezdte meg a kutatásokat és az egyik legszebb renaissancekori magyar emlék került a birtokunkba. Mindenekelőtt *az 1480-ból származó diszkútra gondolok, amelynek külön érdekességet ad az a tény, hogy az nem olasz, hanem magyar művész kezemunkája.* Ezt igazolják az oldallapokon látható magyar gyümölcsök: alma, körte, dió, naspolya, gesztenye, bab és borsó. Ezeket az akkori kor olasz művészei nem ismerhették.

— *A palota keletkezésére nézve pontos adataink nincsenek. Kétségtelen, hogy Nagy Lajosnak is volt Visegrádon palotája,* a romok azonban Mátyás idejére mutatnak. Az eddig feltárt emlékek alsó részei olyan alakuak, hogy *Róbert Károly*, illetve *Nagy Lajos* idejéből is származhattak. *A felső részek finom boltozatos kiképzése azonban Mátyás idejére mutat.* Az egy emelettel feljebb fekvő termek a renaissance-kor gyönyörü emlékei.

— A királynőnek volt-e külön palotája? — kérdezzük.

— Ez egyelőre csak feltevés — mondja dr. Lux Kálmán. — A jövőben is folytatódó ásatások talán megadják a választ. Célunk, hogy az eddig feltárt részeket megfelelőképpen csoportositva, *minél hamarább a nagyközönség számára is bemutathassuk.*

A csendes, kitartó munka tovább folyik. Minden egyes kapa- és csákányvágás, minden felszinre hozott kő a magyar királyok és a magyar nemzet dicső multjáról regél.

Kelemen Lajos.

Haditalálmányok és „titkos fegyverek"

Vichy, jun. 5. *(A Pesti Hirlap tudósitójától.)* Az „uj fegyverek", „titkos fegyverek" irodalmának virágkora mégsem napjainkra, hanem a háboru kitörését megelőző két esztendőre, az ugynevezett „idegháboru" korára esett. Alig volt ekkor hetilap, folyóirat, riportlap, mely ne cikkezett volna hosszan és szakavatottan a „halálsugár"-ról, az atómbomba"-ról, vagy legalább is az egész világvárost egy szippantásra kiirtó uj gázról. Boldogult Jókai „ichor-lövedéke" bizony csekélység volt e kávéházi szakértők találékonysága és sötétenlátása mellett. Pedig, valljuk be: ez az ichorlövedék volt a legjobb ötlet valamennyi között: akit eltalált, nem halt bele, hanem félesztendeig tartó viszketegséget kapott...

Ma, az uj világháboru harmadik esztendejének végén megállapithatjuk, hogy azok a hadseregek, melyek győznek, sikereiket nem uj találmányoknak, titkos fegyvereknek, hanem a régi fegyverek tökéletesitésének és uj módon való felhasználásának köszönhetik. Az „uj fegyver", mely a lengyel, francia, belga, szerb és görög hadseregeket felmorzsolta: a harci repülés és páncélos fegyvernem szoros együttműködése, a repülőgépnek a gyalogság harcába való közvetlen beavatkozása, az első rajvonalba lecsapó, gépfegyverező, sőt ágyuzó stuka és az ennek védelme alatt mindent lehengerlő harcikocsi volt.

Liddell Hart angol ujságiró irta 1940 nyarán e sorokat: „... Mi-mindent nem követtünk el, hogy rájöjjünk: milyen titkot rejtegetnek a németek! Akárcsak a naiv és hiszékeny tömegek, mi is valami rendkivüli dolgot képzeltünk el. Holott a megoldás akkor már itt volt az orrunk előtt, kirakatba téve az egész világ számára. A lengyel sikságon derült ki minden, mi azonban vakon, még mindig nem vettük észre. A francia összeomlásig kellett eljutnunk, hogy megértsük: az „uj fegyver" a német hadsereg volt, a stukák és a repülés együttműködése a tankokkal"...

Valóban, a szó szoros értelmét véve, nincsenek uj fegyverek. Az ejtőernyőt sem ma találták fel, a vitorlázó repülőgépet még kevésbé. Ami uj, ami átmenetileg meglepheti az ellenfelet, az a meglevő fegyverek tökéletesitése. Egy uj vadászrepülőgép, mely gyorsabb, mozgékonyabb az ellenség gépeinél, óriási előnyt jelent arra a rövid időre, mig a másik fél is harcba nem dobja a magáét. Meglepetés volt a libiai harcokban az uj olasz nehéztank, melynek ágyuja jóval messzebb hordott az angolokénál, tehát még az angol tankok tüzhatásán kivülről lőhette azokat. Az angolok kiszoritása Cirenaicából részben ezeknek volt köszönhető.

A legtöbbet emlegetett „uj fegyver", az ugynevezett „halálsugár", a legkevésbé uj valamennyi között. Éppen ötven esztendős! Fél évszázada, hogy Harry Grindell-Matthews angol feltaláló rájött, hogy Arsonval francia tanár „ultrarövid hullámaival" élőlényeket lehet ölni. Azt hitte, hogy hadseregeket fog kiirtani. Ehelyett ömaga halt meg, a sors különös fordulataképen, állitólag szivgörcsben, gépei, tekercsei és áramfejlesztői fölé borulva. A halálsugár ma készen áll. Az egerek, patkányok másodpercek, egy kutya öt másodperc, egy tehén 92 másodperc alatt mult ki tőle, de gyakorlati értéke szerencsére még nincs, mert hatótávolsága jelentéktelen és óriási felszerelés kell annyi eredményhez, amennyit egy közönséges puskával olcsóbban lehet elérni. Egyébként egy vékony drótháló tökéletesen megvéd ellene. A jövő háborujában a katonák talán ismét drót-inget hordanak majd, mint a középkorban.

A harcban álló népek tudósai, mérnökei természetesen lázasan kutatnak a hadseregek szolgálatába állitható uj ötletek, technikai eredmények után. Ezekről azonban csak nagyon kevés hir szivárog ki. Titkot tartani természetesen ezuttal is a tengelyállamok tudnak jobban, igy erről az oldalról nincsenek értesüléseink.

A találmányok, ötletek, „uj fegyverek" tervei olyan tömegben futnak be az egyes hadseregek vezérkarához, hogy alapos felülvizsgálatuk, már nagy számuk miatt is, szinte a lehetetlenséggel határos. Valamennyi állam hadvezetősége hatalmas irodákat tart fenn erre a célra s ezek a hivatalok elmerülnek a papirostengerben, melynek nagyobb része mániákus feltalálók, félbolondok vagy szédelgők agytermékeivel veszi el a szakértők idejét. Igy érthető meg azután, hogy néha a valóban fontos találmányok felett is elsiklanak. Az angol admiralitás szakértői pl. 1940-ben „teljesen érdektelennek" nyilvánitották a *kétszemélyes zsebtengeralattjárónak* a tervét, melynek tökéletes másával két évvel később a japánok oly nagy sikert értek el. Ez az eset most, hogy kiderült, az illető urak állásába került. Az angol kormány most hét tudósból álló uj bizottságot nevezett ki a találmányok felülvizsgálatára.

Akad-e majd a közeljövőben olyan valóban uj és nagyerejü fegyver, mely döntő eredményeket biztosit a tulajdonosának?... Lehetetlen előre látni. A valószinü az, hogy a nagy harcot egy igen régi és nem titkos fegyver fogja eldönteni: az elszántság, önfeláldozás és győzniakarás.

Observator.

Az országos középiskolai tanulmányi versenyek eredménye

Szombaton tették közzé az országos középiskolai tanulmányi versenyek eredményét. A verseny nyertesei a következők:

Magyar: 1. vitéz Ábrahám András, debreceni kegyesrendi gimn. 2. Laskay Gyula, budapesti Verbőczy-g. 3. Nagy Miklós, szombathelyi premontrei g. Dicséretet nyertek: 1. Kolozs Jenő, szegedi Baross-g. 2. Kovács Zsuzsanna, szolnoki Bánffy Katalin-leányg. 3. Döbrentey Éva, szombathelyi Kanizsai Orsolya-leányg.

Latin: 1. Bagi Lajos, kecskeméti kegyesrendi g. 2. Ragály Miklós, ungvári Drugeth-g. 3. Holpert Gyula, budapesti cisztercirendi Szt. Imre-g. Dicséretet nyertek: 1. Papp László, debreceni ref. kollégium. 2. Berényi Róbert, ujpesti áll. Könyves Kálmán-g. 3. Herman József, budapesti református g.

Történelem: 1. Horsai Ede, budapesti Verbőczy-g. 2. Windisch Éva, budapesti Szilágyi Erzsébet-leányg. 3. Merényi Miklós, budapesti evangélikus g. Dicséretet nyertek: 1. Totth Jenő, budapesti református g. 2. Badál Ede, budapesti cisztercirendi Szt. Imre-g. 3. Zombory József, mezőkövesdi Szt. László-g.

Földrajz: 1. Almási János, budapesti érseki kat. g. 2. Ledniczky János, budapesti kegyesrendi g. 3. Leel-Össy Sándor, nyiregyházi g. Dicséretet nyertek: 1. Vitéz Cseh Tibor, budapesti Szent István-g. 2. Illés Edit, budapesti evangélikus leányg. 3. V. Berczi Imre, debreceni ref. kollégium g.

Mennyiségtan: 1. Császár Ákos, budapesti cisztercirendi Szt. Imre-g. 2. Tóth Szabolcs, budapesti Berzsenyi-g. 3. Pál Sándor, budapesti Verbőczy-g. Dicséretet nyertek: 1. Vitéz Varga Árpád, gyöngyösi Kohary-g. 2. Szekerke Mária, szegedi Árpádházi Szt. Erzsébet-leányg. 3. Konkoly Tihamér, ungvári Drugeth-g.

Fizika: 1. Horváth János, budapesti Verbőczy-g. 2. Kátai Pál, budapesti Eötvös-g. 3. Pethő Árpád, kaposvári Somssich-g. Dicséretet nyertek: 1. Csáthy Károly, debreceni ref. kollégium. 2. Huszár István, csurgói ref. Csokonai-g. 3. Lindner Elek, budapesti Árpád-g.

Természetrajz: 1. Kállay Ferenc, debreceni ref. kollégium g. 2. Tomcsányi Pál, budapesti evangélikus g. 3. Pörnetz László, miskolci Fráter György-g. Dicséretet nyertek: 1. Tamás Pál, ujpesti Könyves Kálmán-g. 2. Keresztény Béla, budapesti érseki katolikus g. 3. Vajda Miklós, budapesti református g.

Rajz: 1. Tóth Tibor, szarvasi evangélikus g. 2. Wehly György, budapesti cisztercirendi Szt. Imre-g. 3. Kunszt György, budapesti érseki katolikus g. Dicséretet nyertek: 1. Éber Ferenc, budapesti Madách-g. 2. Márta András, budapesti Berzsenyi-g. 3. Naeter Emma, budapesti Mária Terézia-leányg.

Nagy iparvállalat keres
pestkörnyéki gyárába
magyar-német
gép- és gyorsirónőket
továbbá irattári teendőkben jártas, szakképzett
idősebb tisztviselőket
német nyelvtudással
A közlekedés Budapestről biztositva van. Őskeresztény, magyar állampolgárságu, komoly és megbizható pályázók ajánlatát kérjük „Nagyipar" jeligére Balogh hirdetőbe, Szent István-körut 3. szám. 4239

Intelligens, fiatal, őskeresztény
gyors- és gépirónőt
ki önállóan fogalmaz, felvesz nagy iparvállalat. — Ajánlatok „Németül tudók előnyben 1942" jeligére Rudolf Mosse-hoz, Erzsébet-körut 23. I. 1. 4253

Keresek konfekció üzem részére
nagy földszinti vagy emeleti HELYISÉGET. Esetleg 4 szobás lakással elcserélem. Ügynököt dijazok. Telefon 326—378.

ADÓ- ÉS MÉRLEGKÉPES
főkönyvelőt (nőt)
és segédkönyvelőnőt
(Evolut-rendszer) őskeresztényeket mielőbbi belépésre keres „ÉLELMISZER R. T. 4161" jeligére a főkiadóba.

Tusnádfürdőn
Szemben-üdülőben (700 m.) juniusban előidény-árak. — Kérjen tájékoztatót! Bérlő: Hetényi László. 4282

megírva

Bethlen Miklósné

Rhédey Julia

vod

Lukinich Imre:

A bethleni gróf Bethlen-család története. Bpest 1927. 439. l.

3751 keppel

Bethlen Miklósnál is citálandó e mű.

Bethlen Miklósné

Rhédey Julia

+ 1716. febr. 16.

374 kép Kép

Lulinich. 375, 439

456, 462

1686 óta feleszege volt Bethlen Miklós-
nak.

Rhédey Julia

439. l.

522.525

Bethlen Miklósné

lásd okv.

Magyar Út

1942. 36. n.

(Bethlen Miklós

házasságai.)

Bethlen diklós

kancellár

Palotay Gertrud: Régi erdélyi hímzésminta-rajzok - Erdélyi Múzeum, 1941. 243

és kv. ll.

Második feleségének Réder Julia (nem) hímzésminta rajzait ismerteti, ki 1686-tól volt Bethlen felesége.

A tordai ref. egyház
Rédei Juliától Hár-
mazó tritőt őriz.
A tritő közepén
a Rédei címer
és Rédei Julia
neve látható.

Bethlen Miklósné

Rédey Julia

az önéletrajzíró kancellár neje

Palotay Gertrud:

Régi erdélyi hímzés-minta-rajzok.

Erdélyi Múzeum

1941. 243—258. l.

Képekkel.

Fenti hímzésminta rajzait közli és ismerteti. A rajzok a régi magyar erdélyi úrihímzés jellemző stílusát tükrözik. A rajzok az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában vannak.

Második feleséje volt Bethlen Miklósnak

fordít

MDK

Bethlen Pál,

66c. Híd a patakon.át. 1869.

A Gyüjtő. 1914. 5-6.sz. XIV.évfolyam.Kat.183-184.l

Bethlen Miklós gróf

építész

Spectator: Ürömben öröm.

Magyar Nemzet

1942. jun. 7.

Az építészeti kiállításnak egyébként megható részlete is van: Erdély első nagyvonalú, ismert művész építőjének, *Bethlen Miklós* kancellárnak, a Habsburgokkal történt megegyezés és a főkormányszéki rendszer megalkotójának emlékezetét dicsőíti. Ez a nagy erdélyi, Bethlen Gábor után a legnagyobb Bethlen, kitűnő építészeti tanulmányokat is végzett Heidelbergben, Utrechtben és Leydenben, majd francia- s olaszországi útján, így aztán maga tervezte és építette föl 1668 és 1673 között Kisküküllő megyében Bethlen szentmiklósi kastélyát, melynek emeletes árkádos része — Sansovino velencei Libreriájának loggiáját utánérezve — a francia, olasz, renaissance és barokk szellemét, egyébként pedig a vaskos erdélyi hagyományokat „kövesíti" meg éss utat vág a nyilt építésmódnak, valamint a tájképbe való illeszkedés gondolatának. Ezt a nagy bethleni művet ismerteti a kiállítás. De van gyakorlati útmutatása is: 15 mintaképet mutat be: így kell az erdélyi falu középületeit megtervezni.

1454. KÉTAJTÓS RUHASZEKR

Zweitüriger Kleiderschrank

diófagyökér, vesealaku lappal. XVIII. sz. —
I. Jh.

)al, felhajtható lappal. Olasz, XVIII. sz. — Spiel-

- Spieltisch, ähnlich dem Vorigen.

részében fiók. Magyar, XVIII. sz. v. — Niedrige
ngarisch, E. XVIII. Jh.

sz. — Vier Stühle, Nussholz, mit schmalem Sitz.

ony üléssel. Barokkstilus. — Vier Stühle, Nussholz,

Barokkstilus. — Sechs Stühle, Nussholz, mit roter

ival. Olasz, XVII. sz. — Zwei Stühle, Nussholz,
Jh.

ssal. Olasz, XVIII. sz. — Zwei Konsoltische, Nuss-
III. Jh.

)uis XVI. — Armstuhl, Nussholz, mit rotem Samt-

Bethlen Pál

megirva

1244. BETHLEN PÁL 1869.: Hid a patakon át. Olajfestmény. 22×26 50

A Gyűjtő, 1914. 3-4. sz

XVIII. aukció

A Gyűjtő 1914. 5-6. sz

XIX. aukció.

Bethlen Pál 1869

signaturával ellátott
Ilid a patakon át c. kép
(22 x 26 cm) szerepelt a
Szent György Cikk 1913 és
1914. évi aukcióinn

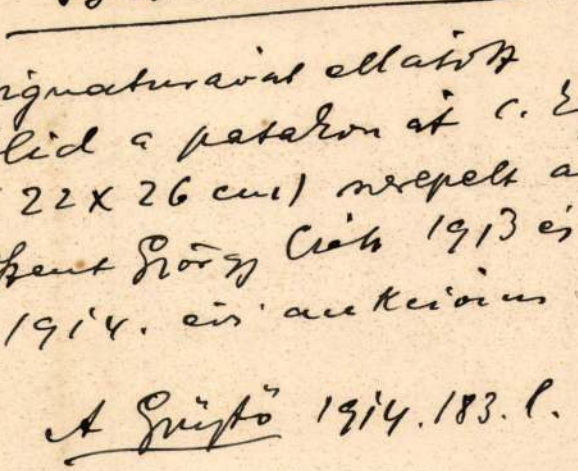

A Grüstö 1914. 183. l.

~~Apor. család levéltára VI. 174.~~

MDK

Bethlen Sándor gróf

A bécsi Képzőművészeti Akadémia épitészhallgatók, Hausen tanitványai között 1877-78-ban egy Bethlen Sándor grófot is talalunk.

Y.E.: Magyarok a bécsi Képzőművészeti Akadémián.

B.H.,1935.febr.17. 18.l.

megírva

Bethlen Sándor gróf

építész

Bethlenből, 1877-ben

23 évs -

lásd

Fleischer Bécs Zi. l.

Lukinich J. A Bethlen

család, tört. 502. l.

Vöröstorony.

A magas hegyek közt a vö
térben jobbra épületek képezn
állanak és a melyek mellett a

Aquarell, mér. 2

megjova

Bethlen Juliana gr

mühmiző

1775. készítette a
Nádasdi ref. templom
egyik kék selyem antalteri-
tőjét, selyem virágokkal
kivarrva, ezüst rojttal.

Petri Mór dr

Szilágy vármegye
monographiája
IV. k. 139. l.

Lukinich J. Bethlen
halád tört. 578. l.

Hunonegy ábrával. ——————— 1.– 79. U.

Budapest
Magyar Tud. Akadémia
1880

Bethlen Julianna gr-
mühimző

lásd
z
Petri Szilágyom
IV. k. 139. l.

Kriegsarchivban folytatott ilyenirányú kutatásai kapcsán megismerkedett e levéltárak erdélyi anyagával. Másik problémaköre a nemzeti királyság és az erdélyi fejedelemség XVI. századbeli története volt, különös tekintettel az erdélyi fejedelemség kialakulására és Erdély egyháztörténeti szerepére. Erdély világtörténeti kapcsolatainak tisztázása céljából kutatásokat végzett a Staatsarchiv Turcica című gyüjteményében és tanulmányozta a kiadott forrásokat is. Foglalkozott továbbá nemzetiségi problémákkal, gyakran látogatta azokat a nyilvános előadásokat, melyeken magyar kérdésekről szó esett, az Österreichisch-Ausländischer Studentenklub ilyentárgyú vitáján élénk részt vett. A Bécsi Magyar Akadémikusok egyesületében három történeti tárgyú előadást tartott.

Dr. Fludorovits Jolán (1904, Budapest, ref.), okleveles magyar-latin-német szakos középiskolai tanár, bölcsészdoktor, Budapestről (Gombocz Zoltán professzor). Egészévi ösztöndíjas. Multévi munkálkodásának folytatásaként igyekezett több oldalról megismerkedni a középlatin kutatások problémáival és eredményeivel. Míg tavaly inkább a németekkel foglalkozott, addig az idén a franciák ilyirányú munkásságát ismerte meg. Saját szempontjából próbálta értékesíteni a klasz-

– 10 év tagsági idő hiányában a művész – saját belátása szerint – a nyugdíjkorhatár betöltésekor a méltányossági nyugdíj kérelmezése helyett kérheti a járulék visszafizetését.

A rendelet az 1992. október 1-ig, 40. életévüket be nem töltött volt Művészeti Alap-tagok részére az általuk befizetett járulék kötelező visszafizetését rendeli el.

A kötelező visszafizetésre tekintettel a Kuratórium úgy döntött, hogy első körben azok részére teljesít visszafizetést, akik azt határozottan kérik. A Kuratórium - 2006. márciusában - adatlap formájában intézett megkeresést az érintett művészekhez, amelyben kérte megjelölni, hogy a szerzett jog megváltásának mely módját tartanák megfelelőnek:

– TB nyugdíj megállapításánál szolgálati időként történő figyelembevételét, vagy
– MAK nyugdíj megállapítását, vagy
– a befizetett járulék visszafizetését.

Az adatfelmérést követően május 19-én – az illetékes minisztérium jóváhagyásával – megkezdődtek a visszafizetések. A Közalapítvány 133 művésszel kötötte meg a visszafizetésre irányuló szerződést, s fizette vissza a segélyezési járulékot. A járulék-visszafizetés 2006. évi reálértékén történt, melynek alapja az infláció volt. A visszafizetéshez szükséges fedezetet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma biztosította, melynek felhasználási határideje 2006. május 31. volt. Mivel határidőn túl több viszszafizetésre irányuló kérelem érkezett, lépéseket tettünk a további kifizetések lehetőségének megteremtésére.

Figyelembe véve, hogy nem ismerjük pontosan, hány művész maradna ellátás nélkül, a Kuratórium és a Minisztérium közös akarata szerint a kifizetéssel egyidejűleg elkezdődtek a Nyugdíj Szabályzat módosítására irányuló munkálatok. A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány Kuratóriumának 2006. március 28-i ülésére beterjesztésre került egy új Nyugdíj Szabályzat tervezet, melynek lényege, hogy az 1992. október 1. napjáig 40. életévüket be nem töltött művészek ugyanazon elbírálás alá essenek, mint a 40. életévüket betöltött művészek. A Kuratórium hatástanulmány készítését rendelte el, a minisztérium pedig munkabizottságot hozott létre. A munka folytatódik.

Asztalosné Zupcsán Erika
igazgató

Juhászné dr. Baráth Márta
megbízott osztályvezető

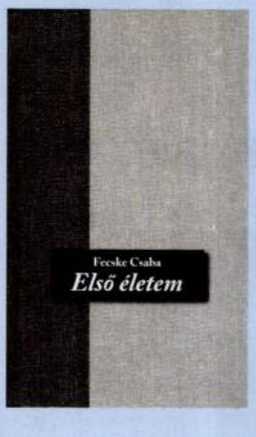

LELKI GÓTIKA

Fecske Csaba: Első életem

(Bíbor Kiadó, 2006)

recenzió

Minden magatartásnak megvan a maga olajnyomata. Ha jól számolom, a tizennyolcadik kötete ez a Miskolcon élő és alkotó Fecske Csabának, amit most az olvasó Első életem címmel a kezébe vehet. A hatodik ikszhez közelítő lírikus a ráméretett megpróbáltatást, betegséget úgy próbálja megemészteni, hogy korunk és kora drámáját egyszerre profán és szakrális, romantikus és naturális oldalról közelíti meg.

Fecske Csabánál minden esetleges: ami volt, ami van, lehetne; a feltételes mód a vágy, a kudarc, a buta öröm, szenvedés, szenvedély, libegő-lebegő volta, egyfajta lelki gótika. S ha a világ csupa-csupa győzelem, akkor a költő olyan malőröket vállal magára, amelyekhez aligha van köze. Az embernek nagyon betegnek kell lennie, hogy aztán egészséges lehessen.

Hét ciklus követi egymást az új Fecske-verseskönyvben: a nosztalgia, a vágy, a fizikailag és lelkileg is megtört élet kevercse valamely villonos-fickós mentalitással megbolondítva, ádámita lelkülettel persze. Ő észleli azt az irdatlan távolságot, ami pszichénk és szavaink között van. Rusztikus tud lenni egyszerre, s finommíves, aki egymásba vetíti a misztikus rózsát a földi rózsával. Az Eleitől fogva című ciklus pl. a bibliai megváltástörténet parafrázisai mellett arra is rádöbbenti az olvasót, hogy az ótestamentumi-újtestamentumi élményekhez hozzárendelhetők a magyar Ótestamentum igéi (Vagyis milyen természetes Károli Gáspárt idézve mondani el 2l. századi jeremiádjainkat, archaizálások nélkül, dísztelenül).

Atyám már ég a tűz de hol az áldozat
a hegyen rajtunk kívül senki nincsen
mint kos kitépett szíve vöröslik a nap
mért oly kegyetlen ha van az Isten

(Ábrahám)

Fecske Csaba élhető életét a nagyvárosi panelből is látszó Kert élteti, a falusi múlt, a gyermekkor, az ifjúkor élményköre. Aztán az elmúlás keserve, amit ha nem is epikuroszi derűvel, de a letaglózottságában is emelt fejű és tartású ember keserédes iróniájával is szemlél az alkotó:

Halott rózsák közt bolyong a nyár
Végigfut a parkon a zápor
a strand meg a szív lassan bezár
tollpihe s dal lesz a madárból

(Nyárvégi sanzon)

S aztán a szerelmi vonal. A szerelmes versek fullasztó-fülleszto erotikája. Itt aztán kicsúcsosodik a Fecske Csaba-i ars poetica: minden évet jól meg kell élni, jól kell megélni, mert gyorsan elmegy, hiszen az embert megcsípi a dér, nem olyan ledér.

Jó olvasni ebben a versmenésben szenvedő világban ezeket a költeményeket. Nagy elődök – élő ősök – példaképek, Faludy György, Kányádi Sándor népszerűsége lehet, lehetett hatással eme versvilágra, mindenesetre Fecske Csabának szűkebb környezetében fan-tábora van, s kedvence ő az irodalmi találkozóknak. Szűkös-e ez a ketrec, melyben költőnk oly jól érzi magát? Banalitás, különcködés-e panelnaplót írni versben, mintegy realisztikus háttérben, mindenféle ellen- impresszionista hatások fókuszában csupán a memóriára támaszkodva? Hiszen például a költő nem szakosítja magát természetlátásban egy-egy szemszögre, ő eleve a természet gyermeke, a natura ősi tejtestvére; infant terrible, vigasz-alma.

A panel-lét hontalanságából azonban a szó kitör, tartja magát, aztán a nagy magyar éjszakában kölcseyssé válik, s partot ér:

percek roncstelepén kutakodom hasztalan
mint anyóka a rőzsét cipelem magam haza
miközben lecsúszik rólam az éjszaka

(Kótyagosan)

Desszertkedvelő olvasóknak, a literatura ínyencfalatjaira szakosodott érdeklődő irodalombarátoknak és hobbiversmondóknak ajánlható ez a könyv (minthogy Fecske Csaba versei általában jól előadhatók), korok, évjáratok és lelki mozgatórugók figyelembevétele nélkül.

Kaló Béla

szenvedéllyel alkotott műveit. Szövegei, melyekben társadalmunk jelenségeit veszi számba elsősorban fogalmi felsorolások, egyfajta emlékeztető feljegyzések, ahogy írja: planétaszólamok. Magyar vélelmező szótárában pedig a következők olvashatók: „közéleti pragmatizmus = általános mocsokmány, globalista politika = libériás liberalizmus, agrárium = földátverés, parlament = államszuszék, arab ember fiai = a rab ember fiai, gyűlöletirodalmár (magyarítva) = torokvágó Tasso, vagy politológia = mószertan, virtuális szerelem = ábrándozó művészet, a sarki virágáruslány = Ikeb An/n/a.

Az Embermalomban döbbenetes képeket közöl (A nagy testvér, Fóliázott ember, A virágok gyermeki, Emancipáció, Párbeszéd, A damaszkuszi út, Hálózat…). Utalásai a fogyasztói társadalom hitevesztett, különböző csapdákba csalt, hazugságokkal ámított, jövőjével kevésbé törődő, hiszékeny embereiről szól… Bár a nevetéstől kicsurran szemünkből a könny, de a katartikus élmény hatása már létezésünk tragikumára utal, melytől elkomorul arcunk… A művészetről című ciklusában görbe tükre filmről, bábművészetről, irodalomról, képzőművészetről sajátos fanyar humorával átitatottan szól. A Siralmak ciklusból idézem a Szürkeállományfelhő című: „Minden országrongálásban vezet/ a politikai kábítószervezet./ Lepedéke belep minden utat,/ amely az éltető napfény felé mutat." Képi, gondolati sűrítéseivel szinte mindig jelenünk lényeges kérdéseire felel. Így a Pénzisten című grafikája alá írt soraival is: „Pénzisten kulcsszava a RÁCIÓ,/ módszere a GLOBALIZÁCIÓ.

Bertalan Tivadar vallja, hogy „…nem tudok mást csinálni, csak mindig mást". Úgy gondolom, e megnyilvánulása nem csupán a kötetére, életvitelére, alkotói tevékenységére is érvényes. Az ízléssel készült kötetet az Agroinform Kiadó jelentette meg, az Újpesti Önkormányzat támogatásával.

B.A.

A város, ahol élünk
A művészet aktivistái

kerekasztal

Az elmúlt években számos olyan közösségi megnyilvánulásnak lehettünk szemtanúi, amely a köztér fogalmának, a köztérben való kommunikáció formáinak átalakulásáról szólt. A világ nagyvárosaiban egyre nagyobb teret hódít magának egy új szemléletű közösségi művészet, amely a klasszikus köztéri művekkel (kő- és ércszobrok, emlékművek stb.) szemben személyes, az adott tér belakásával, használatával, a közösség szokásaival, a hely kulturális aurájával összefüggő beavatkozásokat, alkotásokat hoz létre. Különösen jól látható volt a felfogásbeli különbség legutóbb Pécs 2010-es kulturális fővárosi előkészületeinél: a városi vezetők a köztér fogalmáról úgy gondolkodtak, hogy az eseményre a város köztereit fel kell díszíteni, egy-két utcabútort felújítani, virágokat kihelyezni, stb. Az elgondolás szöges ellentéte a pályázatban megfogalmazott célkitűzéseknek, amely így törvényszerűen vezetett a bürokrácia és a pályázatíró konfliktusához, végül annak lemondásához.

A virtuális (internet) vagy éppen nagyon is reális kommunális közegben tett állítások maradandó nyomokat hagynak a város arculatán és lakóinak lelkében. Időközben felnőtt egy olyan generáció, amely számára a médiahasználat mindennapossá vált. A felhasználói forradalom idején szocializálódott emberek által teremtett és gondozott új nyilvánosság, a digitális agóra fórumaira épül. Bárkinek lehetnek gondolatai, amiket megoszt másokkal, reflektálnak rá, továbbformálják-alakítják, esetleg megjelenítik. Amellett, hogy mindannyiunknak van hivatása, egyben mindenki (lehet) civil a pályán. A mások iránt érzett felelősségnek számtalan megnyilvánulási formája lehet; mint ahogyan vannak tapasztalataink arról, mi a következménye a felelősség ellentétének, az érdektelenségnek és közönynek.

A köztérről, közjóról való gondolkodás sajátos fejezete a magyarországi public art esete. A kommunikáció eszközeinek és módozatainak átvétele egyenlőre kevéssé jár együtt a nyilvánosság művészi eszközökkel történő szondázásával, a köztér vizuális módszerekkel való átalakításával. Ez itt a mi városunk, ahol a vizuális kultúra még csak gyerekcipőben jár, s abban is gyakran megbotlik. Errefelé a köztér jobbára gazdátlan, nem tartozik senkihez. Árva és elhagyatott, ami gyanúsan tekint minden kezdeményezésre, amely felülírja megszokott képét, szerkezetét. Ha senkié, akkor bárkié lehet, így sokan érzik feljogosítva magukat, hogy üzeneteket helyezzenek el benne. Személyeset („Szeretlek Ági!"), vagy közérdeklődésre igényt tartót („Bűneid zsoldja a halál"), igénytelent (pl. ún. tag-ekkel telefirkált templomfal), vagy esztétikailag nagyon is kifinomultat.

Vannak azonban szelíd, ennek ellenére progresszív példái a köztérbe való beavatkozásnak, a közösséghez szóló üzenetek elhelyezésének nálunk is. A Budapest Rekonstrukció elnevezésű projekt – létrehozói szeretnek névtelenek maradni – keretén belül közterek meghatározó pontjait újítják fel (korlátok, oszlopok, táblák stb.). Honlapjukon (http://www.tar.hu/bprekonstrukcio) javaslatot lehet tenni valamely kedvelt, fontos vagy egyszerűen csak jobb sorsra érdemes utcabútor rekonstrukciójára – az illetékes gondnokság helyett. Minden helyreállítást gondos kutatómunka előz meg: színkód alapján azonosítják a felhasználandó festéket, megpróbálják megtalálni az eredeti, vagy az ahhoz legközelebbi állapotot. Az elkötelezett városfelújító kommandó beöltözik, s többnyire az éj leple alatt végrehajtja az akciót. Az arra utazó járókelő csodálkozva kiálthat fel másnap: „Jéé, ezt felújították végre?!" A rekonstrukciós projekt lényege a helyreállításon túl az erre kapott vagy épp nem kapott reakció. Legutóbb a XIII. kerületben található Lehel Csarnok mögötti tér padjainak felújítása után pozitív visszajelzés érkezett: a parkot 'rendben tartó' felügyelet megköszönte munkájukat, elfogadta további észrevételeiket. Kis lépés, de hatalmas siker! Az idei Szigeten az Octopus összművészeti helyszínen egy pirosra festett pad fogadta az arra járókat a rekonstrukció szervezőjével, amely amolyan Hyde-parki elemként lehetőséget teremtett a problémák, ötletek és javaslatok megbeszélésére.

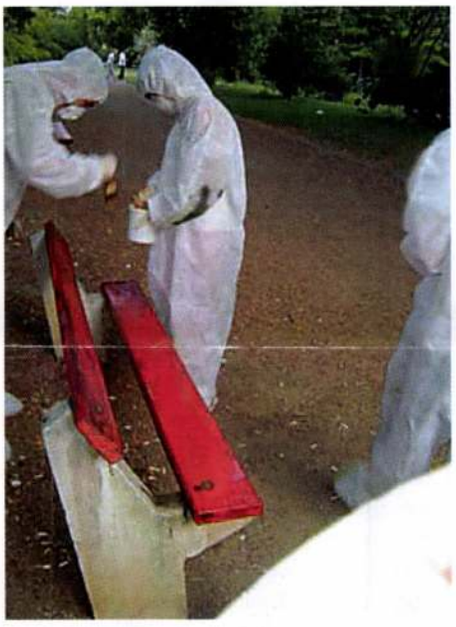

Az esztétikai erőszak e szelíd fajtáját nehéz lenne bírálni, hiszen csak jót tesz. Az történik ugyanis, hogy a közállapotokkal elégedetlen civil, hétköznapi ember úgy nyúl bele a közterek képébe, nem rongálja, de nem is hagyja lepusztulni, hanem felújítja azt.

Sok-sok jel utal arra, hogy a civil gondolat, a civil kurázsi nagyon is létezik, és gyakran éppen a közös lét leginkább szem előtt lévő tereit, helyszíneit veszi górcső alá. A tapasztalatokból okulva nem vár arra, hogy majd valaki – a főváros, a helyi önkormányzat, az elöljárók… – megoldja a problémákat (erre a legritkább esetben van példa), hanem a maga módján, sajátos nézőpontból fogalmazza meg a kérdéseit. Így jött létre egy, a legkülönfélébb foglalkozású emberekből álló klub, a Szeretem Magyarországot, ahol politikától független, de az ország sorsát szeretetteli aggódással figyelő emberek találkoznak egymással. A meghívásos klub tagjai közszereplők (esztéta, író, filozófus, galériás, építész, stb.), akik a civil gondolkodás helyét keresik a mai Magyarországon, s akik a köztérben betöltött szerepüknél fogva időnként egy-egy kérdéskörben meghívnak más közszereplőket. Legutóbb Gyurcsány Ferenc volt az önszerveződés vendége, de meghívást